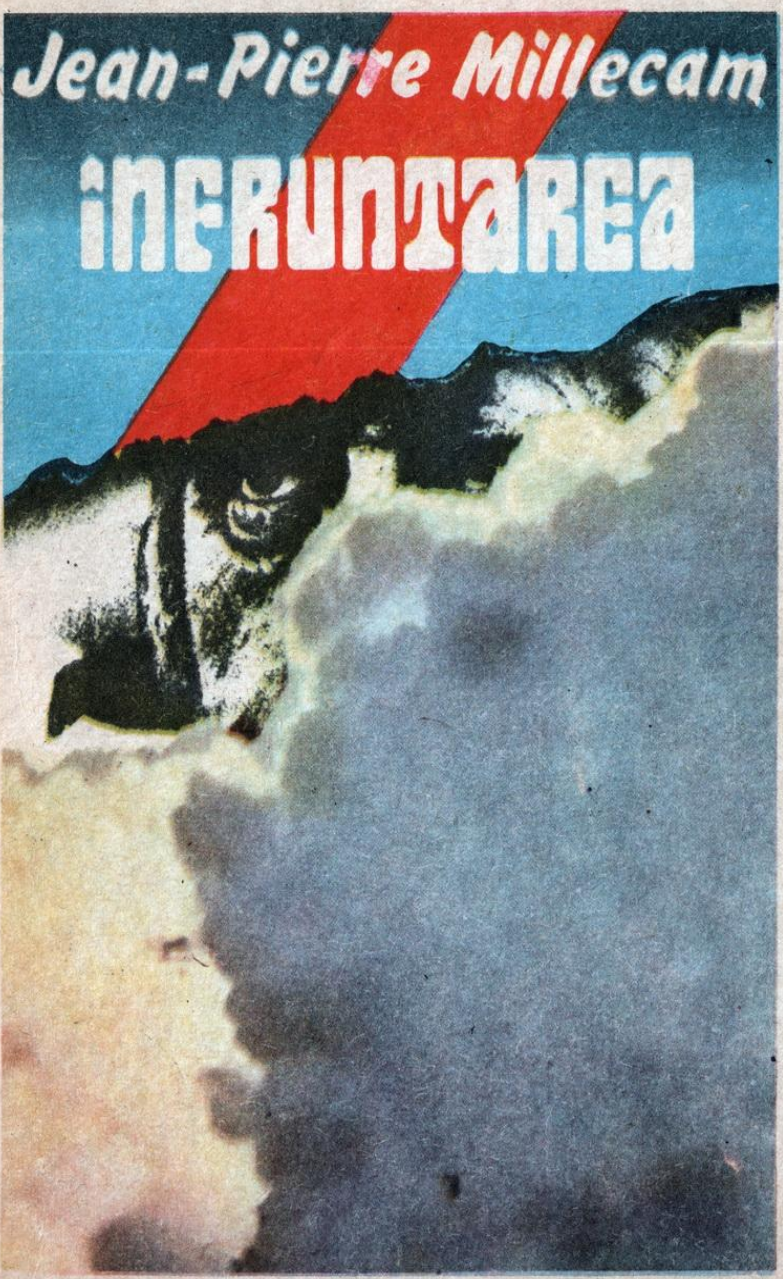
Jean-Pierre Millecam

ÎNFRUNTAREA

Editura Univers

BUCUREȘTI, 1989

Coperta de *Francisc Kalab*

Jean-Pierre Millecam
ET JE VIS UN CHEVAL PÂLE
Éditions Gallimard, 1989

Toate drepturile asupra acestei versiuni
sînt rezervate Editurii UNIVERS.

Jean-Pierre Millecam

ÎNFRUNTAREA

ÎN ROMÂNEȘTE DE
Matilda Banu și George Anania

PREFAȚĂ ȘI NOTE DE
Gheorghe Țârlescu

ISBN 973-34-0068-8

Prefață

CU TOATE CĂ, avînd în vedere limba în care este scris, precum și originea autorului, nu există îndoială în ceea ce privește încadrarea romanului *Înfruntarea* (titlul în original *Et je vis un cheval pâle)* în universul literaturii franceze, cred că, ținînd seama de unele date biografice ale lui Jean-Pierre Millecam (strîns legat, prin naștere și activitatea ulterioară de ținuturile nord-africane prezente în opera sa), dar mai ales de maniera sinuoasă a narațiunii — tipică, desigur, manierei proustiene, dar și povestirilor din *O mie și una de nopți* sau acelui gen de parabole din proza arabă, care încîntă și ține trează atenția ascultătorilor în nopțile lungi de veghe ale postului de Ramadan sau în alte ocazii ce marchează atît obișnuitul cotidian, cît și marile evenimente, am putea să afirmăm că avem de-a face, mai degrabă, cu una dintre lucrările ce-și au rădăcinile în literatura algeriană de expresie franceză, categorie prezentă în aproape toate istoriile literare și evaluările critice care se ocupă de fenomenul cultural din Maghrebul arab, ce înglobează mai multe state, foste pînă mai ieri colonii franceze, între care Algeria. De altfel, chiar dacă *Înfruntarea* este un roman de reflecție asupra evoluției destinului uman aruncat în vîltoarea evenimentelor istorice acesta reprezintă, totodată, o privire ce se vrea lucidă asupra unuia dintre cele mai importante episoade din lupta de eliberare anticolonialistă, și anume, războiul din Algeria din perioada anilor '50—'60, ce a ținut trează atenția întregii lumi pe parcursul mai multor ani și care nu putea să nu-și aibă urmările sale în plan politic, economic etc., dar și în ceea ce privește conștiința morală a participanților, sen-

timentele și resentimentele pe care le va fi stîrnit pentru o bună perioadă de timp. De fapt, fie că vrea sau nu, romanul lui Millecam ajunge să fie, în ultimă instanță, ecoul unei acerbe înfruntări politice, ideologice și, prin aceasta, se impune și în actualitatea imediată, într-o epocă în care nu numai sechelele — dar nici chiar petele mai întunecate ale stăpînirii coloniale, asupririi rasiale și hegemoniei, sub cele mai diverse forme, sînt departe de a se fi șters, cu atît mai mult de a fi fost date uitării.

Dacă labirintul parcurs de cititor este răscolitor, cu imagini ce pot deveni halucinante și chiar neverosimile (de altfel, chiar unul dintre naratori, Germaine, dă grai la un moment dat acestui gînd, cînd spune: „la urma urmei, e posibil să fi povestit mai mult decît știam..."), nu mai puțin întortocheată și anevoioasă este istoria însăși a instaurării și — apoi — a lichidării colonialismului francez în această parte a globului. Succesiunea de tablouri și figuri umane care se interferează la tot pasul în narațiunea lui Millecam — pînă la punctul în care imaginea devine „palidă", de o „realitate apocaliptică" (sugerată chiar de titlul original), poate fi mai bine înțeleasă și justificată fie și numai de o succintă trecere în revistă a principalelor evenimente ce au marcat scena politică algeriană la ora cînd se derulează acțiunea romanului (pesemne, în intenția — și concepția autorului o adevărată epopee, dacă avem în vedere că prin această parte se deschide — nici mai mult nici mai puțin — decît o tetralogie).

Pămîntul algerian a constituit pentru Franța cea mai mare și mai importantă colonie a sa din Africa, atît prin întindere (deși ocuparea militară definitivă a Marelui Deșert nu a avut loc decît în jurul anului 1900), cît și prin poziția sa geografică, adevărată placă turnată pentru legăturile cu celelalte colonii franceze africane, precum și pentru impunerea controlului asupra unei mari părți din bazinul Mediteranei, mai ales că, treptat, această țară devine o importantă bază pentru trupele colonialiste franceze, precum și pentru pregătirea cadrelor administrative necesare imperiului colonial. Aceasta, fără să mai vorbim de foloasele economice ale Franței, constînd în exploatarea bogatelor zăcăminte ale subsolului, aprovizionarea cu fructe și legume timpurii ș.a.m.d. Iată de ce, de-a lungul cîtorva zeci de ani de stăpînire, s-a ajuns

ca Algeria să constituie și un important ținut propice colonizării prin popularea sa cu cetățeni francezi, dar și de naționalitate spaniolă etc., ajungîndu-se ca, în anul 1921, numărul locuitorilor de origine europeană să fie de cca. un milion la o populație de cca. cinci milioane de algerieni băștinași. Coloniștii europeni au reușit, treptat, să acapareze cele mai fertile terenuri (cca. 3 milioane de hectare în anul 1940) și să dețină peste 90% din volumul capitalului investit în Algeria, cu toate consecințele nefaste pentru populația arabă locală, lipsită de drepturi politice, sociale și naționale și redusă la rolul de „supuși francezi".

În perioada interbelică au avut loc o serie de modificări care au agravat și mai mult situația algerienilor, între care: introducerea serviciului militar obligatoriu și pentru populația locală (numai în această epocă, peste 30.000 soldați arabi și berberi vor muri în conflictele ce au slujit exclusiv cauzele Franței), creșterea poverii impozitelor, aservirea totală a industriei (relativ dezvoltată) din Algeria celei din metropolă, pauperizarea satelor algeriene și creșterea exodului demografic către orașe, declanșarea unei migrări masive de forță de muncă ieftină către Franța, dezvoltarea pe teritoriul Algeriei a acelor ramuri ale industriei prelucrătoare menite să aducă profituri imediate (în primul rînd industriile ușoară și alimentară), adîncirea diferențierilor de clasă (îndeosebi în mediul rural), context în care crizele economice care afectau periodic țările europene erau resimțite poate și mai acut de către poporul algerian.

Marii latifundiari și reprezentanți ai burgheziei naționale au constituit în această perioadă mai multe tabere, unii adoptînd o atitudine conciliatoare, pentru a profita cît mai mult de pe urma raporturilor cu stăpînii francezi, alții, animați de sentimente naționaliste, încurajînd mișcări și grupuri ce sperau să elibereze țara cu ajutorul Axei. Franța este nevoită, la rîndul său, să facă unele concesii, care, prin caracterul lor parțial și inechitabil (dat fiind că de ele se bucurau mai mult păturile sociale înstărite) duc la nemulțumirea unor mari grupuri de algerieni, care se alătură unei largi mișcări revendicative, condusă de emirul Khalid, nepotul marelui erou național algerian, Abd el Kader, care condusese o dîrză rezistență împotriva primilor colonialiști francezi. Numai parțial reușită (prin obținerea unor drepturi naționale, culturale și electorale, între care o mai largă autonomie locală), mișcarea sus-menționată avea să constituie impulsul care, sub in-

fluența forțelor de stînga — între care și P.C. Francez — Secția din Algeria — și a altor prefaceri ce au loc pe plan internațional, avea să ducă la apariția unor grupări mai radicale, cu o presă proprie, de masă, între care „Federația Națională a Musulmanilor din Nordul Africii".

Intuind pericolul de deznaționalizare a poporului arab algerian, pericol reprezentat mai ales prin ofensiva așa-zisei civilizații colonialiste împotriva trăsăturilor etnice, lingvistice și religioase ale celor colonizați, reprezentanții cei mai înaintați ai mișcării naționale au acționat, încă în această fază, pentru răspîndirea învățămîntului în limba arabă și apărarea acelor valori tradiționale arabe și islamice ce făceau fala dintotdeauna a algerienilor, în fața moralei celor mai zeloși dintre colonialiști care, urmărind contopirea deplină a Algeriei (și, în general, a Maghrebului arab) cu metropola, nu făceau decît să stimuleze recrudescența unor practici din timpul cruciadelor.

În timpul celui de-al doilea război mondial, îndeosebi după înfrîngerea Franței, a existat și în Algeria — ca și în alte colonii — la unele cercuri naționaliste, iluzia că independența poate fi cucerită cu ajutorul trupelor germane, de unde și anumite acțiuni de colaborare cu Guvernul de la Vichy. De menționat că, chiar după debarcarea aliaților în Africa de Nord (1942), vechii funcționari colaboraționiști (între care amiralul Darlan și generalul Giraud) se mențin în funcție, pînă la constituirea la Alger, în 1943, a Comitetului Francez de Eliberare Națională, sub conducerea generalului de Gaulle, care cîștigă și adeziunea comuniștilor algerieni. În aceste condiții — cu toate că situația economică se înrăutățește în Algeria, sau poate tocmai de aceea — se amplifică și revendicările de autodeterminare, formulate de către cele mai diverse grupuri și straturi sociale, de la elementele de stînga, pînă la burghezia națională, ceea ce și duce, de altfel, la obținerea unor compromisuri din partea Franței aflată în război. Semnificativ este, însă, că tocmai în această perioadă se formează și cadrele — de diverse orientări — care mai tîrziu aveau să conducă războiul de eliberare națională, între care Ferhat Abbas, conducătorul unei largi grupări politice. Cu toate acestea, acțiunile — unele deosebit de violente — anticolonialiste ce au loc către sfîrșitul sau imediat după terminarea ostilităților mondiale sînt mai mult spontane, lipsite de organizare, ceea ce ușurează misiunea trupelor coloniale (în rîndul cărora Legiunea Străină avea să capete cea

mai tristă faimă), de a înăbuși în sînge orice mișcare, astfel că în răscoalele și tulburările din anul 1945 își dau viața peste 50 de mii de algerieni.

Perioada de acalmie relativă — 1945—1947 — este martora cristalizării unor partide și forțe politice — legale sau clandestine — unele dintre acestea militînd pentru reglementarea problemei pe cale parlamentară, inclusiv pentru autodeterminare în cadrul „menținerii legăturilor cu Franța", ceea ce însemna, așa cum a dovedit-o experiența — simple iluzii.

În anii imediat următori, se produce o regrupare a rîndurilor forțelor naționale de diverse orientări, pe fondul unei ofensive politice și economice și mai aspre din partea Franței, care recurge la tot soiul de manevre — inclusiv la falsificarea alegerilor ce trebuiau să-i desemneze pe deputații algerieni în parlamentul de la Paris, introducerea unor legi draconice împotriva oricărei atitudini ostile, caracterizată drept „atentat la integritatea Franței", menținerea unei înalte rate a analfabetismului în rîndul populației (cca. două milioane și jumătate de copii arabi, dintr-o populație de cca. nouă milioane nu mergeau la școală). În cele din urmă, la 1 octombrie 1954 se ajunge la crearea Frontului de Eliberare Națională (FLN) și la constituirea detașamentelor înaintate ale acestuia, grupate în Armata de Eliberare Națională (ALN).

La 1 noiembrie 1954, cele cîteva mii de luptători declanșează Revoluția de Eliberare Națională, la care aveau să adere zeci și sute de mii de oameni, îndeosebi felahi din mediul rural, mai ales din zonele montane, precum și tineretul de la orașe. Desigur că reacția autorităților franceze va fi promptă, prin dezlănțuirea unor mari campanii de represalii, inclusiv împotriva așezărilor și populației civile, urmărindu-se astfel izolarea și lipsirea militanților de sprijinul popular. Arestările în masă, schingiuirile și celelalte acte barbare ale regimului colonial erau însoțite de gesturi de relaxare politică, însă atunci cînd acestea deschideau anumite compromisuri în favoarea cursului spre independență, nu întîrziau să fie dejucate de reacția violentă a cercurilor extremiste coloniale, unele deja constituite în bande teroriste paramilitare. Numărul soldaților francezi dislocați în Algeria pînă în anul 1956 ajunsese deja la patru sute de mii, pentru ca spre sfîrșitul războiului numărul efectivelor să se dubleze.

Pe de altă parte, în 1956 va începe o nouă fază a luptei de eliberare, prin crearea unei structuri organizatorice avan-

sate a FLN și ALN și, totodată, extinderea bazei de masă a puterii revoluționare, inclusiv la nivelul unor consilii municipale și comunale.

Neputința autorităților coloniale de a înăbuși revoluția — cu tot sprijinul primit din partea altor puteri, membre ale NATO — a dus la rebeliunea extremiștilor europeni din Algeria, la 13 mai 1958, acțiune care a pus capăt celei de-a IV-a Republici și a dus la propulsarea din nou în arenă a generalului de Gaulle care, la început, ca și predecesorii săi, continuă să ceară depunerea armelor de către revoluționari.

La 19 septembrie 1958 ia ființă Guvernul Provizoriu al Republicii Algeriene, recunoscut în curînd de cîteva zeci de state. Totodată, ca urmare a presiunilor la care este supus — inclusiv pe plan internațional — guvernul francez este nevoit, în septembrie 1959, să recunoască dreptul la autodeterminare al algerienilor, în ciuda opoziției unor elemente fanatice din armata franceză, care nu renunță la practica rebeliunilor militare. După eșecul allor numeroase manevre politice și a unui „referendum" terminat cu un fiasco pentru Franța, președintele de Gaulle este nevoit să accepte tratative cu autoritățile revoluționare, începînd din mai 1961, tratative ce aveau să se termine prin Acordurile de la Évian de la 18 martie 1962, care prevedeau, între alte măsuri, organizarea unui referendum (1 iulie 1962), soldat cu victoria zdrobitoare a majorității algeriene. În felul acesta, data de 5 iulie — zi de doliu pentru poporul algerian, care evoca prima debarcare a colonialiștilor francezi la Alger, în urmă cu aproape un secol și jumătate (1830) — avea să se preschimbe în sărbătoarea națională, marcînd triumful unei lupte îndelungate pentru neatîrnare și libertate. Desigur că, chiar după recunoașterea dreptului său la autodeterminare, poporul algerian avea să fie confruntat cu numeroase obstacole și pericole, între care cel mai iminent consta în acțiunile extremiștilor, regrupați în Organizația Armată Secretă (OAS), care nu avea să se mulțumească numai cu răspîndirea terorii ucigașe în rîndul algerienilor, deopotrivă arabi și europeni (inclusiv în Franța), ci să și recurgă la tactica „pămîntului pîrjolit", cînd devenise limpede în favoarea cui se înclină balanța, toate acestea avînd ecouri răscolitoare și dureroase în romanul de față.

Cele de mai sus aveau să îngreuieze și mai mult misiunea tînărului stat, chemat să lichideze urmările a peste 130

de ani de dominație străină. Instigați sau înfricoșați, pînă în decembrie 1962 aveau să părăsească Algeria cca. opt sute de mii de coloni, între care majoritatea specialiștilor — medici, ingineri, cadre didactice, de care tînăra republică avea să ducă o lipsă presantă, nemaivorbind de deruta și chiar haosul (așa cum transpar ele și în *Înfruntarea)* din economie, viața socială și instituțiile publice în general. Desigur că, imediat după revoluție, are loc și o „înfruntare" între numeroasele orientări politice, care concep reconstrucția și dezvoltarea în mod diferit, ba chiar raporturile cu fosta metropolă. Pînă la urmă, aveau să aibă cîștig de cauză ideile cuprinse în Programul adoptat la Tripoli (Libia), de către Consiliul Național al Revoluției Algeriene, în iunie 1962, care condamnă ideea compromisurilor și prevede continuarea mersului revoluționar pe baza principiilor socialismului și guvernării populare, inclusiv prin naționalizarea marelui capital, înfăptuirea reformei agrare etc., precum și adoptarea unor poziții antiimperialiste pe plan internațional.

În acest proces, Franței îi revenea rolul de a sprijini noul guvern, ceea ce în parte aceasta a și făcut ; din dorința de a-și prezerva interesele economice — îndeosebi exploatarea în continuare a petrolului din Sahara Algeriană — Parisul trimite specialiști și acordă unele credite financiare, făcînd, totodată, presiuni pentru apărarea proprietății coloniștilor emigranți.

La rîndul său, burghezia națională căuta să smulgă „o bucată cît mai mare din plăcintă" (v. Millecam). În mediul rural, unde masele erau mai radicalizate, s-a trecut din proprie inițiativă la luarea în folosință a proprietăților părăsite, constituindu-se, ulterior, organe de autogestiune (ca și în unele fabrici), cu precizarea că măsurile sînt provizorii, pînă la clarificarea situației foștilor proprietari, apărați de Acordurile de la Évian, care prevedeau „o compensație echitabilă" sau „retrocedarea proprietății în caz de revenire a titularului de drept".

La începutul anului 1963, Algeria a ajuns într-o situație economică și politică mai favorabilă, inclusiv pe plan internațional, iar elementele cu înclinații conservatoare sînt nevoite să părăsească guvernul. Presiunile și comportamentul dictatorial al guvernului francez — care a culminat cu sfidarea aruncată poporului algerian de a efectua prima experiență nucleară în Sahara Algeriană —, a provocat valuri de mînie populară, ce-au obligat Guvernul Republicii Algeriene Demo-

cratice și Populare să naționalizeze toate proprietățile agricole și industriale abandonate de către colonii francezi, prin promulgarea Decretelor din martie 1963, aceasta însemnînd, totodată, și o lovitură dată marii burghezii naționale, speculanților și îmbogățiților de pe urma războiului.

După eșecul înregistrat de elementele conservatoare prin îndepărtarea din guvern a unor lideri tradiționaliști (între care Ferhat Abbas), acestea au încercat să mizeze pe așa-zisele forțe de stînga, sub conducerea lui Ait Ahmed, care încearcă să organizeze în munți mișcarea antiguvernamentală „Frontul Forțelor Socialiste", sub acoperirea unor devize demagogice, ca apărarea „adevăratului socialism" etc., mișcare ce nu a avut sorți de izbîndă. În septembrie 1963, după adoptarea prin referendum popular a noii Constituții, în postul de președinte este ales Ahmed Ben Bella. Acesta continuă procesul de naționalizări și reforme, consolidînd principiul autogestiunii și dejucînd o serie de tentative, interne și externe, menite să abată poporul algerian de la calea reconstrucției pașnice. În aprilie 1964 are loc Congresul de transformare în partid a Frontului Național de Eliberare din Algeria, proclamat drept singura formațiune politică legală, documentele adoptate prevăzînd o serie de măsuri, îndeosebi cele din așa-numita Chartă Algeriană, care consfințea, între altele, principiul autogestiunii.

După lichidarea de către guvernul lui Ben Bella a unor tentative, pornite fie din partea elementelor radicale dubioase, fie din partea unor cercuri militare însetate de putere, la 19 iunie 1965 acesta este demis (și i se stabilește domiciliu forțat), în urma unei acțiuni organizate și conduse de către colonelul Houari Boumédiène, care prezida un Consiliu al Revoluției. În proclamația emisă, noua conducere își afirma hotărîrea de „a crea condițiile necesare înfăptuirii Programului de la Tripoli și Chartei Algeriene, transformarea FLN într-un partid revoluționar, de avangardă, pe baza centralismului democratic, precum și convocarea unui Congres reprezentativ, care să aleagă în mod liber organele de partid".

H. Boumédiène, care și-a asumat ulterior și rolul de șef al statului, va deceda în anul 1978, fiind înlocuit de Șazli Ben-Jdid. În toți acești ani care au urmat Revoluției de Eliberare Națională, Algeria a continuat pe calea transformărilor revoluționare, a regăsirii propriei identități, ocupînd, totodată, lo-

cul care i se cuvine în concertul statelor nealiniate pe plan internațional, unde întreține raporturi de prietenie.

Acestea sînt cîteva jaloane în hățișul materialului faptic, istoric, în care se desfășoară și filmul (mai degrabă umbrele) ce se dezvăluie — uneori în cascade sau numai cu picătura — în romanul lui Millecam. De sub mantia Timpului, apar și dispar o serie de figuri, în cortegiul cărora sînt prezente „cele două jumătăți de conștiință", ale lui Salah Eddine Lansari și Geofrey de Ferrier, inseparabili nu precum Castor și Polux din legendă, ci uniți trup și suflet prin legătura „dintre cei mai buni dușmani", așa cum strîns legate sînt înseși taberele ostile angajate într-un conflict, relație fără de care adversitatea respectivă nu ar putea exista. Pe de o parte, fiul unor dezmoșteniți — algerienii înșiși — pe de alta, odrasla expropriatorilor colonialiști, ambii trebuind să ducă povara conștiinței mai multor generații și chemați să limpezească lucrurile, în vîltoarea unei încrîncenări.

Desigur că și celelalte personaje își dezvăluie — sau lasă numai să se întrevadă — rolul lor în economia conflictului — și, deci, a romanului : Germaine și Lancelot, prizonieri ai unei condiții sociale pentru care au impresia că plătesc un preț prea mare, fără a fi vinovați : Nejm Al arab și Francis, oameni care — potrivit opiniei unui personaj sînt conduși în portul de destinație ca o marfă ce trebuie ferită de deteriorare ceea ce, din păcate, nu este posibil în cazul celor doi (și a sutelor de mii de algerieni și francezi jertfiți pe altarul revoluției) ; Si Said, prototipul celor pentru care „Revoluția era pur și simplu o manieră de a-și adjudeca plăcinta lăsată de colonialiști" ; Herbert II și mulți alții, care constituie o largă paletă a gîndirii tipic colonialiste, ce variază de la credința în „rolul civilizator al colonialismului", chemat „să scoată Algeria din starea de mizerie în care o găsise Franța cînd pusese mîna pe ea", pînă la izbucnirile scelerate și destructive, tipice reprezentanților OAS și tuturor extremiștilor care-și mușcau mîinile în agonia neputinței de a-și mai menține prada.

Chiar dacă *Înfruntarea* este — am putea spune — un roman de idei în plină acțiune, experiența fiind aceea chemată să valideze aserțiunea, potrivit căreia, într-un fel arată Revoluția în cărți, într-alt fel în mintea și inima oamenilor și cu to-

tul altcumva în practică, cititorul poate recunoaşte cu uşurinţă că şi în acest caz avem de-a face cu practici coloniaaliste comune (de pildă, spolierea şi dezmoştenirea clanului Lansari nu întrece cu nimic şiretenia şi „onorabilitatea" negoţului cu băştinaşi al primilor exploratori şi conchistadori sosiţi în viitoarele colonii (undeva, Geofroy mărturiseşte că, nici pe el credinţa nu-l va duce pînă acolo încît să retrocedeze ceea ce strămoşii săi au dobîndit prin rapt, uzurpare şi înşelăciuni) ; mai mult, face aluzie la faptul că creştinismul (şi, în general, unele atribute ce ţin de civilizaţia europeană — limba, portul etc.) sînt mijloace sau, în orice caz, simptome ale aservirii. În ultimă analiză, e vorba de înfruntarea dintre tendinţa de acaparare şi hegemonie, pe de o parte, şi dragostea de moşia natală şi eforturile de apărare a propriei fiinţe, pe de altă parte, aşa cum va spune şi un înaintaş al lui Lansari, în episodul pădurii Merzouka : „...Bunul acela (pămîntul înstrăinat — n.n.) trebuia să ajungă intact în mîinile lor (urmaşilor — n.n.) pentru ca, la rîndul lor, ei să-l poată trece, neatins, în mîinile copiilor şi al copiilor copiilor lor, pentru că era un lucru care nu se cumpără şi nu se vinde... pentru că el e memoria a ceea ce am fost noi în vremea de demult, înainte ca pămîntul să se fi mînjit, a ceea ce socotim să ajungem iar într-o bună zi, cu ajutorul lui Dumnezeu". Este ceea ce poporul algerian a şi realizat — cu preţul unui greu tribut de sînge — tocmai pentru că acesta a luptat întotdeauna la el acasă, trăgîndu-şi seva — întocmai ca în actul iniţiatic de contopire săvîrşit de unul dintre personaje, din plămada propriului pămînt.

Este şi unul dintre numeroasele mesaje posibile cu care rămîne cititorul în urma parcurgerii acestor pagini.

GHEORGHE ŢÂRLESCU

Partea întîi

I

EA SE NĂSCU din primele ploi ale toamnei, ori mai curînd din vînturile pe care, de două sau trei zile, ploile se arătau neputincioase să le oprească, astfel încît, în partea dinspre mare, storurile se încăpăţînau să rămînă coborîte, ridicînd fragila lor pavăză de şipci împotriva cataractelor imprevizibile smulse valurilor de dincolo de cheiurile abandonate, sau mai degrabă de peste munţi, dinspre insule, fiindcă dintr-acolo sufla furtuna ; pur şi simplu apăru într-o seară, în picioare, în faţa bibliotecii, cu tocurile murdare de noroi înfipte în ghirlandele de frunze şi trandafirii covorului, înălţîndu-se, cît era de lungă, alături de rafturile pline de cărţi, ridicîndu-şi bărbia către geamuri şi îndreptîndu-şi ochelarii spre un titlu sau un nume de autor pe care nu ajungea să le descifreze fiindcă se aflau puţin mai sus decît creştetul ei cu părul sur, încă ud, chinuit de vijelie şi de uscătorul electric, dat fiind scurtul popas în baie, şi cu energia unui animal gata să sară asupra vînătorului la pîndă, găsind un sprijin în acest decor nou pentru ea, care inspira un sentiment de securitate perfectă — nu numai consola suprainălţată a oglinzii din vestibul, ci şi jilţurile adînci, catifeaua purpurie unde ştia de acum că îşi poate îngropa cei treizeci de ani de furtuni infructuoase, de răzvrătiri tocite prin monotonia repetării, cu perdelele trase pentru a înăbuşi gemetele vîntului

ce măcina antenele și coșurile de pe mareea de acoperișuri pe care o ghicea căţărîndu-se pe pantă în întuneric ; de cînd pusese piciorul în salon, ea, care exercita meseria de a fugi din alte saloane aproape asemănătoare, dar lipsite de inocenţa ce se părea că o răsfrîng aici mesele de acaju, lustrele de cristal, berjerele aurite (și totuși ar fi regăsit aproximativ același mobilier în aceleași saloane pe care își închipuia că le-a părăsit pentru totdeauna de dragul simplităţii, al sărăciei spartane ce spera să le afle pe ţărmul de dincoace al mării, departe de hardughia solemnă și sofisticată unde văzuse lumina zilei, în mijlocul unui parc unde se degradau statui, mărturii ale fastului prăbușit al celui de-al doilea imperiu și unde tatăl ei, generalul Maynardier, se încăpăţîna să găsească un sens agoniei sale, agoniei neamului său) își putuse da seama că bătuse la ușa potrivită, că toate acestea — obiecte, jilţuri, cărţi și mai ales gazdele, Geneviève, colega de liceu, ca și fetiţa care îi deschisese — alcătuiau un refugiu trainic, unde să se adăpostească de neajunsurile furtunii, de ocările cărora le era supusă din ziua în care îl găsise în drumul ei pe acest... acest ce ? — acest bau-bau, acest uriaș fulgerat, acest arhanghel care întorcea împotriva ei sabia cu care pînă acum își înfruntase adversarii (și formaţia ei o învăţa că, în cazul lui toţi adversarii erau, evident, politici), acest băieţandru pe care Revoluţia îl făcuse să crească prea repede — de cînd îl întîlnise la ceea ce ea numea un colocviu, în realitate o adunare a unor excitaţi de bună-credinţă, cei mai mulţi membri ai corpului didactic, ca și ea, veniţi să aducă un cuvînt bun pe acest pămînt încă ud de sîngele a șapte ani de război, amestecaţi, între pereţii unui apartament de-a dreptul modest, cu oamenii locului, membri ai Partidului, ofiţeri din A.N.P.*, avocaţi sau medici, pentru a încrucișa sabia cu ei în privinţa problemelor de interes naţional — rolul Coranului în emanciparea femeilor ori dificultăţile ridicate de căsătoriile mixte — și de cînd, descoperindu-l apoi pe băncile facultăţii la propriul ei curs, dintr-o dată vorbise, gîndise, își citise notiţele

* *Assemblée Nationale Populaire*, organul legislativ unicameral al Republicii Algeriene.

pentru el, numai pentru el, ca și cum prezența lui în primele bănci ar fi fost de ajuns ca să eclipseze restul auditoriului, înainte să devină amanta lui, fiindcă, în epoca aceea, îi trebuia o femeie, nu oricare — o femeie cu destulă cultură și conversație încît să-l facă să uite că fusese înfrînt de două ori, în patru sau cinci luni, în rolul lui de mentor politic, pe scurt un soi de oază unde să-și adune ce-i mai rămăsese din puteri după îndepărtarea sa din partid și preluarea puterii de către Boumédiène * — el, Salah Eddine, Salah Eddine Lansari, cum luase ea obiceiul să murmure într-o lentă expirație extatică, cu ochii încremeniți și strălucitori, lăsîndu-se pătrunsă de violența destinului lui, fiindcă destinul purta un asemenea nume, numele unui bărbat care nu era nici din neamul, nici din mediul și poate nici din *regnul* ei, și în ochii căruia ardea un foc asemănător celui care, la celălalt capăt al istoriei, în epoca în care Timpul începea să se hotărască, ilumina fruntea profeților sau calcina Sodoma și Gomora.

De fapt, în măsura în care nu-și curăța tălpile noroioase pe ștergătorul ce sfida hoții pe palierul dintre ușa ascensorului și cea a apartamentului (de trei ani, Oranul era locul unui jaf gigantic și, uneori, oamenii erau solicitați, în bazarul din Lamur, să cumpere, la mîna a doua, ustensilele, mobilele și tablourile ce le fuseseră furate cu două sau trei săptămîni mai înainte), ea nu lăsa nici furtuna în pragul casei. Nu asta îi era intenția ; știa că, venind printre oameni cu care întreținuse doar relații de politețe ori mai curînd de curiozitate (fiindcă nu era pentru prima oară cînd își punea ochii pe un cuplu unit, armonios și, înainte să-și fi cunoscut destinul în persoana lui Salah Eddine, începuse să aibă reputația că destramă familiile, ceea ce era prea mult spus, deoarece se mulțumea să se îndrăgostească de soț, nutrind totodată cele

---

* *Houari Boumédiène* (1925—1978), om politic algerian, colonel, conducătorul acțiunii de la 19 iunie 1965, cînd, în fruntea unui Consiliu al Revoluției, preia conducerea Republicii Algeriene Democratice și Populare. Secretar general al partidului Frontul de Eliberare Națională (1965—1978). Președinte al Consiliului Național al Revoluției și prim-ministru din 1965 pînă în 1978, cînd moare de un accident vascular.

mai bune sentimente pentru soție sau chiar copii, pînă ce schimbările de dispoziție sfîrșeau prin a o trăda, iar ușa gazdelor rămînea cu îndărătnicie închisă ori de cîte ori ciocănea la ea) își dezgolea viața acum devastată, mutilată definitiv — fiindcă arhanghelul negru, bau-baul (Lansari, Salah Eddine Lansari) o curățise pînă la os de primele sedimente ale educației ei burgheze — ea, care visase un cataclism, o Revoluție care să o facă să uite pielea în care se născuse, pe tatăl ei, generalul, și toate umilințele îndurate de pe urma acestor lucruri — pînă într-atît, încît, în violența care o zguduia, care îi subția obrajii și făcea să-i dispară celulita, ajungea să regrete confortul în care văzuse lumina zilei, să viseze întoarcerea la cuib, viața defunctă, cu lungi, interminabile plimbări pe parchetul *à la* Versailles, de-a lungul suitei de saloane, ori în parcul părăginit, unde statuile continuau să se năruie, departe, foarte departe de frămîntările prezente, la capătul cărora vedea profilîndu-se statura jupiteriană înaltă, chipul în formă de soare, cu părul strălucind ca de niște scîntei — Moartea sau mai degrabă Moartea *ei*.

Nu, nu asta îi era intenția — fiindcă alesese această ușă, acest salon, acest cuplu doar ca să poată striga în voie după ajutor, ceea ce de altfel nu făcu imediat, ci după răstimpul impus nu atît de convenience cît de necesitatea de a se putea intitula prietena cuplului — a Geneviève și a lui Lancelot — adică, de fapt, la trei sau patru săptămîni după prima vizită.

Așadar, în seara aceea, furtuna o lăsă la ușa casei ; ea se mulțumi să sune, să aștepte ca micuța Aurore să vină să-i deschidă, să întrebe dacă mama ei era aici, zîmbind dinainte, ca să fie adoptată de copil. Iar cînd Geneviève, prevenită de fiica ei, o găsi la intrare, nu avu răbdare să-i mai zică bună seara ori să se scuze pentru vizita inoportună ; îi aruncă, literalmente, în față motivul prezenței sale între acești pereți — evident, nu motivul profund, ci pretextul care, din vorbă în vorbă, îi va da prilejul într-o zi să mărturisească totul atît soției, cît și soțului. Îi spuse lucrul acela, sau mai curînd i-l turui dintr-o suflare, ca și cum urcase cele zece etaje pe scări, urmărită de un satir — așa încît, înainte să se fi rostit primul cuvînt, Geneviève

îi putu auzi gîfîitul vreme de cîteva frînturi de secundă, de parcă vorbele și răsuflarea se luptau să-și facă loc în gîtlejul ei (în care timp ea își azvîrlea capul înapoi, ca o iapă ce-și scutură coama, probabil pentru a-și ascunde rușinea că a ajuns să cerșească ajutor de la necunoscuți) : „E o prostie, dar spuneți-mi, pot dormi la voi în noaptea asta ?“ Și, fără să-i lase Genevièvei timp să-i răspundă altfel decît printr-un zîmbet : „Acasă-i imposibil, îți vine să te arunci pe geam. Am murit de frică, toată clădirea se leagănă fără încetare. Uite-așa...“ Își agita crupa de la stînga la dreapta și înapoi, în timp ce surîsul Genevièvei dispăruse definitiv. Vîntul. Insuportabil. Construcția e antiseismică, și la etajul cincisprezece se leagănă cu un metru cel puțin. Voi, măcar, nu sînteți antiseismici ? Nu, aici nu mișcă. Dar să vedeți cum e acolo. De azi-dimineață simțeam un soi de nevoie să vomit. Chiar m-am întrebat dacă nu sînt însărcinată. Slavă domnului, nu e cazul. Toată ziua m-a chinuit povestea asta. Și adineauri, la desert, s-a produs iluminarea...“ Geneviève își simțea două-trei cuvinte oprite pe buze : „Intră, te rog“, sau o altă formulă asemănătoare, de bună-cuviință, ce s-ar fi potrivit unei alte femei sau unei alte povești. Cealaltă continua : „Pusesem pe masă un castron cu apă să spăl fructele. Și deodată, da, am putut vedea cum apa se leagănă dintr-o parte într-alta, un flux în miniatură. I-am spus : „Tu miști masa ?“ Și el mi-a răspuns : „Nu, de ce ?“ M-am simțit îngrozitor : Zadarnic știam că nu sînt însărcinată, fiindcă i-am zis : „Refuz să dorm la noapte în cotețul ăsta de porumbei !“

După care Geneviève îi oferi baia și uscătorul ei electric, astfel încît, peste un sfert de oră, cînd veni acasă, Lancelot o putu vedea, din ușa salonului, lîngă peretele acoperit de cărți cu strălucirea aurie a literelor atenuată de geamuri. El intră în salon și păși către ea (ea se întorsese spre el, își coborîse asupra lui privirea deformată de ochelarii ușor colorați, mărginindu-se să aștepte primul și inevitabilul șoc dintre planetele lor, cu buzele strînse simțind cum i se pune un nod în gît. Iar Lancelot prea era obișnuit cu nenorocirea, ca să nu-și dea seama că blocul Méditerranée zgîlțîit de furtună nu era singurul motiv

ce-o aducea în casa lui. În timpul cinei, apoi cît mai stătuseră în salon, de unde, în pauzele conversaţiei, puteau auzi toţi trei vîntul cum scalpează valurile în spatele barajului de arbori de pe promenada Létang, apoi cheiurile şi docurile, şi cum ciocnea antenele de balustradele metalice de pe terase şi balcoane, se vedea silit să-şi spună că ea îi ocolea privirea neîncetînd să-l privească, absorbită parcă de el, asemeni fluturelui atras de flacără — ca şi cum s-ar fi temut să nu-şi ardă aripile la flacăra lui, dar fascinată de imaginea ei însăşi pe care-o descifra în privirea obosită şi totuşi luminoasă a gazdei. Deoarece ştia că el ştie — puţine lucruri, firește : că se întreabă de ce femeia aceea cu şolduri cam prea generoase adîncită în canapeaua din salon — walkiria aceea cu carne mătăsoasă, cu voce profundă, catifelată, care încerca să se ameţească vorbind cîte-n lună şi-n stele, adusă întruna de valul cuvintelor, ca un înotător la mal, veşnic la aceeaşi întrebare ce ascundea o alta, mai înăbuşită, mai insidioasă — cea care-o împinsese în seara aceea să dea buzna acolo în casă Algeria, perioada imediat următoare războiului, cetatea în descompunere — răfuielile, cadavrele tăiate în bucăţi din care marea anunca la ţărm un braţ, pe urmă capul, pe urmă abdomenul, femeile răpite, adolescenţii sugrumaţi, locuinţele prădate, recoltele putrezite — tot ceea ce, pentru ea, purta un nume de săptămîni şi săptămîni de zile, un nume pe care nu îndrăznea să-l rostească în faţa gazdelor, nu încă, dar al cărui contur Lancelot îl vedea precizîndu-se puţin cîte puţin pe buzele ei — Lansari, Salah Eddine Lansari. Iar mai tîrziu, cînd îi dezvălui numele, cînd fu în măsură să creadă că, prin asta, exorcismul avea să-i dea, puţin cîte puţin, dovezi palpabile ale eliberării, el îşi spuse că, dacă întreaga oroare n-ar fi purtat numele acela, ea ar fi rămas, poate, indiferentă la toate evenimentele care, acum, îi turnau foc peste cei treizeci de ani de febre sterile — ea, pentru care Revoluţia rămînea aproape o poveste de salon, de discuţii încălzite de alcool, printre posesori de diplome universitare, pentru care emanciparea politică se confunda mai departe cu aceea a sexului. Pe scurt, Lancelot descoperi că, dacă sîn-

gele, violul și crima nu s-ar fi numit Salah Eddine, ea ar fi continuat, ca și în trecut, să participe printre colegii de sindicat la manifestațiile de 1 Mai, fără să-i pese dacă prin prezența ei face jocul lui Benbella * sau al lui Boumédiène, îmbrăcată în roșu, mergînd în urma femeilor în haïk **, a infirmierelor în uniformă sau a funcționarelor de la prefectură, în urma muncitorilor de la întreprinderile europene, cu armata amînată — fiindcă pe placardele plimbate de ei în vîrful bețelor se putea citi „SĂ LICHIDĂM BURGHEZIA" sau „MOARTE CAPITALISMULUI" (și îi putea vedea pe toți acești oameni crînceni trecînd în tăcere sau însoțiți de aplauze ce răsunau atît de tare pe stradă, de la un trotuar la altul și de la un balcon la altul, încît păcănitul motocicletelor sau refrenele fanfarei din față nu alcătuiau decît un îndepărtat vacarm de bîlci. Nu, își spunea Lancelot, ea ar fi alergat de la un miting la altul, și-ar fi sădit propriul copac pe pantele de la Murjajo și nimic din toate astea n-ar fi atins-o ; ar fi fost convinsă, în lăcomia caracteristică fecioriei politice, că în prezent Algeria mergea pe calea cea bună, pentru că tatăl ei, laolaltă cu toți foștii ofițeri coloniali care gravitau pe orbita lui, își petrecea timpul în lamentații pe tema prăbușirii imperiului și a apropiatei dispariții a rasei albe.

Iar salonul îi deveni familiar ; n-avea decît să sune la ușă, la prînz și seara, pentru ca imediat să se adauge un tacîm celor care așteptau pe masa de acaju, iar vinul (roșu, de cea mai proastă calitate și pe gustul ei) ieșea îndată din frigider, în sticla golită exact atît cît o lăsase ea la masa precedentă, deoarece gazdele nu beau alcool. Și dincolo de fereastra camerei pe

---

* *Mohamed Ahmed Ben Bella* (n. 1916), om politic algerian, militant de frunte al mișcării de eliberare națională algeriene. După cucerirea independenței și proclamarea republicii a fost ales, la 15 sept. 1963, președinte al Republicii Algeriene. Închis și cu domiciliu forțat (1965—1980) în urma loviturii de stat din 19 iunie 1965. Laureat al premiului Lenin pentru pace. Trăiește actualmente în afara granițelor Algeriei.

** Veșmînt tradițional al femeilor din Maghrebul arab, constînd dintr-o țesătură din lînă albă care acoperă atît capul cît și restul corpului.

care o adoptase îi deveniră familiare Château-Neuf, terenul de sport din Oranaise și moscheea turcească de pe strada Philippe, locul privilegiat al săvîrșirii minunilor, vizionar, cu fortul și capela spaniole profilîndu-se pe cerul împurpurat al asfințitului, despicătura trecătorii, unde tremurau doi pini decupați din veșmîntul de catifea în nuanțe de oliv și oranj ce îmbrăca panta pînă jos, la nivelul acoperișurilor, creasta în linie dreaptă unde se cocoțase mausoleul lui Sidi Lahouari. Și acolo, așezată la picioarele patului, în vreme ce Geneviève aranja rufăria proaspăt călcată, debitînd banalități despre liceu și facultate, urmărită mereu de obsesia pe care (încă) nu socotea că a venit momentul să o dezvăluie, ochii i se umpleau de freamătul aerului, al mării, al luminii care se schimba pe nesimțite. Își dădea seama că decorul exploda, se disloca și că, deci, ochii ei se umpleau de lacrimi — pentru că toate astea, chiar lucrul acesta purtau același nume ca și coșmarurile sale, totul, pînă și inocența zilelor dintîi, nu numai cele ce urmaseră sosirii ei pe acest pămînt mitologic, ci chiar cele care o precedaseră, acolo, la Paris, cînd ea se învîrtea în zeama năclăită din cartierul Saint Michel sau chiar în baraca plină de cariatide a tatălui ei.

Și atunci veni clipa — fără să se anunțe, ca și cum n-ar fi fost premeditată, ca și cum nu s-ar fi supus nici unei strategii, ci simplu, în curgerea limpede a relațiilor dintre ea și gazde — cînd le spuse ceva de felul : „Dacă prietenia ar semăna cu un registru contabil, cu tot ce înseamnă coloane pentru debit și credit, mi-ar fi greu să plătesc ce vă datorez, fiindcă de cel puțin douăzeci de zile vin aici ca la un magazin cu ridicata și mă servesc de fiecare dată fără să-mi fac socoteală, probabil cu mult peste cît mă ține punga. De asta nu cred că invitația pe care v-o fac ar putea fi interpretată ca o arvună, fie și mică, la plata datoriilor mele. Voi încerca să vă dau tot ce am, adică nu mare lucru, sau mai bine zis *nimic,* dacă poate fi socotit drept nul un capital de teroare și înstrăinare. Căci toate astea reprezintă ființa mea — pe mine și pe el — și înseamnă poate lucrul la care țin cel mai mult, la drept vorbind, fiindcă pînă la urmă am convingerea că ele fac parte din mine mai tare decît

pielea și decît oasele...“ Și le mai spuse (era spre seară și în vatră ardea primul foc al iernii) : „Am vrut să împing omagiul pînă la ultimele lui consecințe (și îmi dau seama că n-am făcut decît să-i urmez sfatul, sau mai degrabă admonestările, dat fiind că totul cu el se petrece la modul superlativ — ceea ce dovedește că el vă știe poate din altă parte decît din ce i-am spus eu despre voi) și veți fi singuri cu el și cu mine : la 16 decembrie este ziua lui de naștere, deci aproape, un rit inițiatic, o ceremonie secretă, înțelegeți ?...“

În ziua cu pricina se duseră pe bulevardul Tripoli, urcară scara dreaptă și abruptă ce se termina într-o curte mare, de ciment roșu, pe care o traversară, plecîndu-și capetele sub ploaia de lumină crudă care cădea din cele două proiectoare fixate în vîrful a două coloane de marmură, pentru a-i descuraja pe spărgători, satiri și bețivi să se aventureze sub o cascadă destul de puternică (s-ar fi zis) încît să-i strivească de pămînt. Cînd ajunseră sub colonade, dincolo de aversa de lumină, cotiră la stînga și se pomeniră în holul a ceea ce o inscripție, deasupra ușii, denumea Aripa Nordică. Dintre cele trei ascensoare aflate în fața lor, îl aleseră pe cel din mijloc, adică acela care ducea direct la etajul al cincisprezecelea.

Puțin mai tîrziu ședeau amîndoi într-un salon care nu-l amintea prin nimic pe al lor ; ușa se deschisese brusc, în momentul cînd ei ezitau dacă să sune a treia oară și fără ca nimic din interiorul apartamentului să fi anunțat mișcarea ; se treziră nas în nas cu ea — după ce auziseră, încă o dată, oftatul care i se strecura printre buze, horcăit, sincopat. Abia atunci le parveni și glasul. Ea striga, jucîndu-și pînă la capăt rolul de copil teribil, de vlăstar disident al unui general în retragere, cu o emfază de om obișnuit să ascundă faptul că pășea în poante pe o pardoseală cuprinsă de flăcări : „Nu vă puteți închipui ce plăcere... Sînteți aici, în sfîrșit... Intrați, intrați, descotorosiți-vă de umbrelă... Caraghios, salonul e la capătul culoarului, dincolo de bucătărie, de o altă cameră și de baie... O bucurie, o adevărată bucurie pentru mine...“

Intrară în salonul mobilat simplu, prea simplu ca să nu trădeze spiritul ce prezidase la alegerea canape-

lelor, a tapetului, a covoarelor arabe — neglijența afectată pe care o denunțau sipetele șchioape, tăvile de aramă puse pe piedestale, balansoarele cu împletitura de pai spartă. Îi conduse drept spre ușa de sticlă de unde privirea colinda deasupra orașului — o maree de lumini umezite de ploaie, ghemuită la picioarele clădirii, stăvilită de peretele muntelui sau pur și simplu de bordura copăii pe fundul căreia se înghesuiau grupuri de case, spații verzi și bulevarde. Și era evident : îi dusese de-a dreptul la marginea prăpastiei, în spatele fragilei carapace de cărămizi și de sticlă, pentru a-i face să alunece prin apartament, prin salon, fiindcă vidul care bîntuia în spațiul închis între ziduri risca să scoată la iveală, cu cîteva minute prea devreme — dat fiind că el (Salah Eddine) nu apăruse încă — inutilitatea comediei, goliciunea personajului ei.

Apăru și el, nu atît de brusc ca ea, pentru că în timp ce se întorceau spre dînsul, oaspeții se smulgeau senzației de amețeală pe care le-o dădea imaginea acoperișurilor și a luminilor (care nu făcea decît să confere un aspect organic, kinestezic, celeilalte senzații de amețeală, care îi cuprindea de fiece dată cînd ea venea să-și stabilească reședința la ei, dormind, mîncînd, bînd, corectîndu-și lucrările) ; își reveneau prin intermediul imaginii oferite de el — după zgomotul înăbușit, aproape mîngîietor al celor cîțiva pași pe pardoseală și pe covor — cu statura lui înaltă, monument al unui timp liniștit, adolescentin, drapat într-un halat de catifea verde, încununat de un cap rotund, cu gura despicată de un surîs vorace, dulce, crud, întins pînă la urechi, cu o dantură care scînteia în penumbră, canini care te făceau să te gîndești la niște colți, și ochi ce licăreau, totuși imobili, în așteptare, cîntărindu-i pe cei doi oaspeți, ochi mari, adînci, felini între franjurile duble ale genelor, totul împodobit cu o coamă ale cărei șuvițe se răspîndeau începînd din centrul feței, ceea ce dădea personajului înfățișarea exterioară suplă și totodată senzuală, leneșă, regală a unei fiare care ar putea sări asupra ta, dar, dintr-un motiv necunoscut, renunță să te sfîșie cu ghearele.

Şi acum el (felina, tigrul) nu se mulţumea că te-a cruţat; se apropia de tine, măsurîndu-te mereu, cu aceiaşi ochi care nu clipeau, luminaţi de acelaşi zîmbet, cu numai atîtea supunere cît îi îngăduia mîndria să nu semene a decădere — aşteptînd ca amanta lui să facă prezentările. Dar ea rămînea încremenită; nici un cuvînt nu-i ieşea din gîtlej. Se postase între Lancelot şi Geneviève şi, cu genele aproape lipite înapoia reflexului din ochelari, privea la splendidul animal ce le venea în întîmpinare, poate îngrozită de mecanismul ale cărui resorturi nu ajungea să le descurce, de maelströmul de graţie malefică, încercînd să descifreze semnele capabile de a dovedi că destinul s-a conturat şi că ea nu va întîrzia să iasă din neclintirea care o aducea la un pas de strigăt. Iar acum privirea i se aprindea; îşi studia oaspeţii cu un fel de aviditate, pe Lancelot mai ales, care, fără să-şi îndrepte ochii spre ea, se simţea devorat, ars de acest soi de inchiziţie. Astfel încît scoase un suspin de uşurare cînd îl auzi pe Salah exclamînd cu un glas care nu tremura — dulce, cald, mîngîietor în registrul pe care şi-l alesese (nu numai registrul, ci şi intensitatea), în stare să izbucnească, să facă să tremure geamurile dacă registrul, intensitatea se modificau oricît de puţin: „Fiindcă nu e nimeni să ne prezinte, nu ne rămîne decît să o facem noi înşine". Lancelot şi Geneviève auziră pentru prima dată acest nume — care le şi scăpă imediat, probabil deoarece erau ocupaţi să şi-l rostească pe al lor, sau violenţa spectacolului le ascunsese cele cîteva sunete articulate, menite să reprezinte numele în cauză. Lancelot auzi deci numele, strînse mîna fiinţei ce avea să-i arunce existenţa în neant şi remarcă fisura care, cu perfidie, izbea această capodoperă de forţă liniştită; de seninătate atît de deplină, încît s-ar fi spus că atinsese punctul dincolo sau dincoace de care se preschimba în brutalitate ucigaşă, în delir al autodistrugerii. Această fisură nu o putea decît constata; avea să-i trebuiască încă destul timp pentru a măsura întinderea şi adîncimea ei, deoarece, în incurabila lui naivitate, avea să rămînă multă vreme incapabil de a analiza răul şi de a se gîndi la un remediu. Avea să se limiteze sau poate că din el şi fără ştirea lui avea să

se limiteze să trăiască aproape zi de zi laolaltă cu ea, să trăiască pe seama ei, să doarmă, să mănînce în tovărășia ei, să răspundă la solicitările ei — asta din clipa în care ea intră în viața lui, adică din clipa în care Salah îi întinse un pahar cu vodcă, se angajă în conversație cu el — și cu Geneviève și amanta lui, dar era evident că Lancelot îi acapara atenția — începu să rîdă cînd își pierdu un papuc, îl trase încetul cu încetul la o parte, probabil pentru a-l lăsa să întrevadă rana care îl făcea să putrezească, îl duse către femeile care tăifăsuiau pe canapea, apoi pînă la biblioteca unde îi arătă cu bărbia operele complete ale lui Marx și discursurile în rusește ale lui Lenin. Apoi spuse fără a insista, de parcă ar fi vrut să remarce în treacăt : „Aveți o altă propunere ?“ Iar Lancelot : „Nu, nu văd altă soluție — fiindcă problema e pusă în așa fel încît nu comportă decît soluția asta“. Salah Eddine continuă să zîmbească în tăcere, pe cînd privirea lui își croia drum prin aceea a lui Lancelot ; era limpede că nu sensul cuvintelor rostite de interlocutorul lui îl interesa, ci anume cine era acesta, prezența lui pe care nu era în stare să o înlăture cu o fluturare a mîinii. Găsi de răspuns numai „Așadar ne sîntem dușmani...“ O spuse cu o voce aproape stinsă, foarte gravă, extatică, uimită ca de revelația unei prezențe care ar fi dezmințit curgerea obișnuită a evenimentelor în acea cameră, biblioteca, restul mobilierului, amanta și toate încercările prin care trebuise să treacă pentru a ajunge acolo. La rîndul lui, Lancelot, cu un surîs egal : „Fiindcă o declari... accept...“ Și amîndoi, parcă puși în mișcare de același resort, își strînseră mîna.

Astfel încît acum Salah era cu atît mai degajat cînd îl duse la cheia care atîrna de un cui pe un perete lateral al bibliotecii. O luă cu mîna rămasă liberă și o ridică în dreptul feței, privind-o de foarte aproape, ca și cum o putere mistică s-ar fi găsit întrupată în obiectul acela. Și Lancelot nu fu nici măcar mirat cînd îl auzi spunînd : „Făceai parte dintr-un plan, dintr-un proiect. Poate că acum ai încetat să mai faci parte din el, pentru bunul motiv că, de cînd ai intrat în acest salon, lucrurile au început să se complice. Așa încît planul acesta grozav — care pentru mine avea

avantajul de a fi al meu — poate nu este, la urma urmei, decît o capcană, în care risc să cad eu însumi. Dar n-am intenţia să scap prilejul. Sînt lipsit de scrupule şi îţi cer să-ţi joci rolul ca şi cum ai fi o piesă a maşinăriei, un angrenaj în mecanismul ale cărui comenzi continui să sper că le menţin. Îţi cer lucrul acesta în numele duşmăniei noastre vechi, cinstite, firești.“ Iar Lancelot : „Sînt pe de-a întregul la dispoziţia dumitale. O spusesese cu tonul cu care ar fi zis : „Bine. Despre ce-i vorba ?“ De aceea Salah Eddine continuă : „Te consider destul de subtil ca să te întreb dacă ea a venit la dumneata din întîmplare — dacă a dat buzna în seara cînd blocul se legăna sub rafalele vîntului (după cum îmi închipui că nu numai acest pretext a împins-o să-ţi ceară ospitalitate în noaptea aceea). În faţa unui duşman de calitatea dumitale, aş fi mai puţin viclean decît îmi stă în putere ; ceea ce mi-ar veni greu, te asigur, deoarece, în general, am luat obiceiul să-i socotesc pe oameni ca pe o marfă ce trebuie condusă în portul de destinaţie ori salvată de la deteriorare, deci cu minciuni (pioase, evident) şi cu lovituri de picior în dos. Şi e limpede, Lancelot, că dumneata nu eşti un om oarecare. Poate un rege, un rege uzurpat... — Nu, spuse Lancelot, şi eu am crezut asta o clipă, dar rege nu. — Bine. Poate un înger. Nu spui nu. Mărturisesc că aş fi preferat regele. Dat fiind că eu sînt aşa ceva — un rege, firește (dumitale ţi-o pot mărturisi) — astfel s-ar fi putut explica multe lucruri, mai ales, poate, duşmănia dintre noi ; n-am spus ostilitate, fiindcă doi regi sînt totdeauna nişte duşmani posibili. Pe scurt, ea a venit la dumneata, în Rampe Faraj, pentru că un prieten comun te-a elogiat faţă de noi. «Este un om, ne-a spus, capabil să-şi proiecteze visurile pe pereţii casei unde locuieşte şi chiar în spaţiul dintre pereţi.» De aceea i-am cerut (ei, nu prietenului comun) să meargă să verifice asta. A durat mult pînă să se decidă. Am rostit cîteva cuvinte imprudente. I-am zis «Aici, la noi, degeaba avem vinuri ; facem tot ce putem ca să le ignorăm». În acelaşi timp îi arătam covoarele uzate, scaunele plesnite, toate aceste mobile alese, probabil, pentru urîţenia lor — fiindcă ea s-a născut în lux şi încearcă să se cureţe de el, ca

și cum ar fi vestitul păcat al parfumurilor din Arabia (prea proastă ca să priceapă că păcatul constă tocmai în a vrea să te speli), în vreme ce, dacă s-ar fi născut săracă, dacă i s-ar fi spus din copilărie că alții se bucură de bunurile care trebuia să-i revină ei, deoarece într-o zi o mînă de oameni, niște oameni ai legii, sprijiniți de forța armelor, au venit să-i confiște moștenirea, s-ar fi aruncat asupra acelorași bunuri și poate și asupra celor ale altora, asupra acelora care ar fi putut reprezenta creșterea capitalului furat, s-ar fi aruncat asupra tuturor acestora fără umbră de scrupul, din pricina setei de a îndrepta lucrurile, sete pe care acum nimic nu o va mai putea potoli, fiindcă hermina mantiei tale regale a suferit ultragiul unei mici picături de noroi și fiindcă nimic nu-i va mai putea reda vreodată virginitatea. Ar fi ucis, jefuit, violat pentru asta — fiindcă ar fi fost săracă, sau, ajunsă săracă și-ar fi amintit că a fost bogată odinioară, într-un Eden uitat."

Agită pe sub nasul lui Lancelot cheia de aramă și o lasă să cadă în paharul cu vodcă pe care îl goli dintr-o înghițitură. Apoi urmă „S-a dus deci la dumneata și s-a întors aici să-mi spună ceea ce știam că va spune pînă la urmă : Este exact omul care-ți trebuie". A adăugat : „De visat, visează. E un nebun în genul tău. Dar nu cred că pereții sau mobilierul ar fi copia visurilor lui". I-am răspuns : „N-are importanță. Acuma e rîndul meu să verific" Zîmbi, îl studie îndelung pe Lancelot, capul ușor aplecat, cu ochii în ochii lui, ca pentru a-l sfida (și totuși Lancelot simțea acum fisura, mult mai puternică decît se impusese ființei lui obscure pînă atunci — adică un soi de tandrețe care i-ar fi putut fi fatală într-un viitor nedeterminat). Șopti „N-a fost nevoie să verific prea mult. Avea dreptate (eu aveam) ești omul care-mi trebuie. Și cred că vei face treaba, chiar dacă îți dă peste cap toate proiectele, chiar dacă nu ai timp sau trebuie să nu-ți mai tihnească mîncarea și băutura. Fiindcă acum te cunosc. Sau mai degrabă te recunosc ; odinioară am luptat alături pe același cîmp de bătălie. Unul dintre noi a murit pentru celălalt. Și azi, deși sîntem dușmani de moarte, știm că nu ne vom trăda."

O clipă mai tîrziu, intrau în ascensor împreună cu femeile; se opriră la ultimul etaj, al douăzeci și unulea, Salah precedîndu-i, cu cheia într-o mînă și cu o lanternă în cealaltă. Deschise ușa și spuse: „Aici e". Pătrunseră după el, în spațiul neutru, nedefinit, a ceea ce putea fi un șantier sau la fel de bine o ruină de acum învechită. Lanterna dădea naștere unor granițe pe care le destrăma necontenit pentru a croi altele, iar decorul de ziduri, bîrne și stîlpi se clătina la capătul conului luminos. Se aflau într-o sală mare care dădea, prin trei deschideri enorme, spre o terasă, iar Salah continua să-i conducă, măturînd acum solul cu fasciculul de lumină, pentru a nu-i lăsa să calce în picioare înlănțuirea de fire electrice acoperite de un strat subțire de nisip — pînă la ramele metalice fără geamuri peste care săriră ca să ajungă pe terasă. Și acum, cu toate că luptau împotriva ploii și a vîntului, călăuza lor continua să-i ducă de-a lungul peretelui, prin fața altor rame goale — uneie astupate în grabă cu scînduri bătute din loc în loc — pînă la capătul spațiului; acolo (construcția acoperea în întregime giganticul și dementialul edificiu) se opri în cele din urmă cu ceilalți străduindu-se să-l urmeze la șase ori șapte metri înapoia lui, cu luminile orașului care îi întovărășeau de cealaltă parte a perdelei de ploaie, în fața a ceea ce le păru de departe o cavitate întunecată și de aproape o piscină goală, îmbrăcată cu plăcuțe de gresie albastră. Lanterna îi sondă adîncimea, după care femeile, cu capul vîrît între umeri, făcură cale întoarsă de-a lungul zidului, scoțînd mici strigăte vesele. În marginea golului, Salah Eddine explica, nepăsător la vînt și la ploaie (așa că Lancelot încetă, la rîndul lui, să mai țină seama de furia elementelor — mai puțin din dorința de a-și imita tovarășul, cît pentru că ființa lui obscură renunță să mai considere drept ultragiu tratamentul la care el îl supunea), că respectivul apartament fusese destinat arhitectului și că evenimentele modificaseră proiectele acestuia, încît el se gîndise dacă nu ar fi fost mai bine să-l transforme în restaurant, dat fiind că un negustor ceva mai priceput (un evreu, un grec, un italian) putea atrage pe terasă, în punctul culminant al orașului, în decorul cerului, al mării și al munților,

ceea ce mai rămăsese din lumea bună franceză, de vreme ce construcția era încă absolut nouă, cu toate turnurile întrecîndu-se la una, două, trei extremități, la antipod de cartierele de locuințe care, de la începutul lui august 1962 *, își lăsaseră mareea de familii algeriene să ia cu asalt zidurile rezervate pînă atunci europenilor ; dar el (arhitectul inițiator) sfîrșise prin a abandona partida în momentul în care înțelesese că O.A.S. ** făcea totul pentru a tăia punțile cu Algeria de mîine, cu fantoma adică a unei Algerii poate algeriene, în orice caz nu franceze — în momentul în care începură să ardă anumite edificii publice împreună cu arhivele pe care le conțineau și niște clădiri ce adăposteau întreprinderi particulare, mori mecanice, ateliere de prelucrare a abanosului, aparținînd unor europeni suspectați că simpatizează cu adversarul, și din care locuri orașul se acoperi cu o colosală ciupercă de fum negru, pînă într-atîta, încît, în ciuda timpului frumos, soarele dispărea îndărătul umbrelei de funingine a cărei țesătură nu înceta să cadă într-o ploaie de minuscule resturi întunecate, ca și cum cerul însuși ardea, iar orașul, zidurile albe de la malul apei și de la picioarele muntelui își părăseau dependența față de francezi, pentru a se îndrepta spre un viitor apocaliptic — ciuperca a cărei tulpină nu înceta să crească în mijlocul flăcărilor gigantice scuipate de cinci ori șase cisterne pline cu carburant în mijlocul antrepozitelor, pe promontoriul aflat în prelungirea cheiurilor, aproape la nivelul mării, sporea zăpușeala și agitația orașului și așa supraîncălzit — toate astea pentru că în anumite capete disperate sau mai hotărîte se strecurase ideea că arabii (nu algerieni ; spuneau *arabi,* și așa aveau să

---

* Perioadă ce a urmat imediat independenței de stat.

** *Organisation l'Armée Secrète,* organizație teroristă grupînd cele mai reacționare elemente ale coloniștilor francezi care, nerecunoscînd acordul franco-algerian din 18 martie 1962 de la Évian-les-Bains, privind încetarea focului, nici referendumul din 2 iulie 1962, care proclama independența Republicii Algeriene, a recurs la numeroase acte teroriste de intimidare (bombe cu plastic puse în instituțiile publice, atentatul la viața unor personalități politice etc.) atît pe teritoriul Algeriei cît și al Franței.

spună cît timp aveau să mai trăiască) trebuia să-și recapete țara în starea de mizerie în care o găsise Franța cînd pusese mîna pe ea, cu o sută treizeci de ani mai înainte. Deci arhitectul, continuă Salah (și Lancelot își dădu seama mai tîrziu că, de la un timp, încetase să mai simtă ploaia și vîntul) și-a făcut bagajele și a instalat de cealaltă parte a mării, la Monte Carlo, fructul a ceea ce era doar o mică parte a speculațiilor pe care războiul (sume anuale oscilînd între cinci și șapte sute de miliarde de franci vechi, grație cărora cea de-A Patra și apoi A Cincea Republică întreținea armata de pacificare și care erau înghițite pe loc, ca pentru a plăti cheltuielile mirosului pestilențial ce urca pînă la stele din imensa grămadă de cadavre) le făcuse să crească aidoma pirului de la un capăt la altul al țării. Toate astea deoarece într-o zi, la capătul unui lung șir de evenimente al căror înțeles avea să rămînă încă multă vreme obscur — deoarece ființa care constituia centrul lor, antrenată din copilărie de torentul lor, nu se bucura de o distanțare suficientă pentru a putea descurca acest înțeles — a avut loc întîlnirea ființei (Salah Eddine Lansari) cu cele cîteva ziduri implantate pe o terasă înconjurată ea însăși din patru părți de o prăpastie de vreo sută de metri, pierdute în azur sau în furtună și vizibile din oricare punct al orașului, ca vîrful unui donjon din satele înconjurătoare. Și visă să se despăgubească de toate sîngerările pe care o viață încă adolescentină (fiindcă în seara aceea își sărbătorea abia cel de-al douăzeci și cincilea an) i le provocase — să se despăgubească sau mai degrabă să se instaleze pe platforma ce domina orașul, măturată de toate miasmele care circulau jos, pe străzi — beți care vomau pe sub arcade, tîrfe care își puneau pielea la tocmeală cu soldații, slugi politice sau atașați la cabinetele ministeriale, fără a le mai socoti pe excelențele însele, care își etalau bogăția în mijlocul mizeriei, al zdrențelor și al aburilor înălțați din gurile de canal — un soi de capelă unde să reconstituie întregul, odinioară de neștirbit, al destinului său și să reflecteze la mijloacele de recucerire a locului ce i se cuvenea în acest oraș, în acest departament, poate și în această țară — locul întîi, de ce nu ?

Dar asta nu i-o mărturisi de la început lui Lancelot (și totuși în noaptea aceea, la marginea piscinei căreia lanterna îi cutreiera adîncimea, Lancelot putea simți aripa frîntă a visurilor lui fîlfîind în spațiul îmbibat de ploaie și de vînt deasupra capului). Așteptă ca mai întîi lucrurile să fie relativ avansate și ca Lancelot, oprindu-se în toiul lucrului, cu părul și sprîncenele pline de ipsos, cu manșetele și piepții bluzei mînjiți de vopsea, să fie în stare să-și zică: „E un negustor de sclavi negri. Și eu sînt un negru cumpărat de el pe nimica toată. Și accept asta, fiindcă omul e prea subtil ca să nu-și dea seama că, făcîndu-mă sclavul lui, devine el, încetul cu încetul, sclavul meu." Nu, în seara aceea, cînd continuară vizitarea locului în tovărășia femeilor (coridoare, încăperi cubice care puteau deveni camere, băi sau cabinete de toaletă), se mulțumi să spună: „Desigur, nu-ți poți face o idee. Dar începînd de mîine vei dispune de o cheie și cînd o să-ți placă vei putea veni aici să meditezi la căderea imperiilor și la utilitatea revoluțiilor".

Lucrările nu începură imediat, nu numai fiindcă Lancelot se gîndi mult pînă să dea un răspuns (petrecea ore întregi umblînd de colo pînă colo pe terasă sau în șirul de încăperi neterminate, cu un nod în stomac, cu creierul înșfierbîntat mai puțin de faptul că dădea căldură interioarelor pentru a alunga vidul din spațiul închis între pereți — drapînd, mobilînd, acoperind cu lambriuri, micșorînd sau lărgind perspectivele — cît fiindcă acest spațiu secreta de pe acum toate fantomele născute din noaptea unei ființe căreia el era gata, din nu se știe ce motive, să i se predea cu mîinile și picioarele legate — visurile, ambiția, zăngănitul de arme, cadavrele mutilate, Moartea, Moartea călare, care încetul cu încetul urcau spre el, suprapunîndu-se ochilor negri, sclipind de inteligență, zîmbetului tandru și crud, coamei instalate a negustorului de negri care îi propunea să-l angajeze), ci fiindcă Geneviève simțea primejdia și încerca, în maniera ei obișnuită, să-l abată plutea în jurul lui, îl învăluia, îl fixa cu ochii ei mari unde el citea o chemare, astfel că nu se putea împiedica să o ia în

brațe, să o iubească și să se prăbușească în somn, de unde o auzea spunînd „Știu că vei fi incapabil să reziști tentației și am să te ajut cît voi putea de mult. Mi-ar plăcea numai să nu-mi ascunzi greutățile pe care le întîmpini. Aș vrea să-ți dai seama pe deplin cum stau lucrurile și ce consecințe decurg de pe urma lor — în așa fel, încît să nu ai vreo surpriză neplăcută."

Grație acestei metode, Geneviève întîrzie, deci, cu o lună hotărîrea lui Lancelot. El nu înceta să examineze servitutea căreia urma să i se supună în mod deliberat. Cîntărea cu regularitate motivele de a renunța să se mai ocupe de apartamentul din vîrful blocului Mediterranée. Salah Eddine, din vreme în vreme, îl întîlnea pe terasă; se rezemau amîndoi de balustrada metalică și își aruncau privirile asupra orașului, în fundul prăpastiei — asupra portului unde marea continua să delireze de-a lungul cheiurilor pustii, în vecinătatea cisternelor surpate, coșcovite, umplute cu o apă neagră după incendiul care pentru Pieds Noirs * fusese semnalul de plecare — apoi și le fixau asupra fortului și a capelei Santa Cruz. Niciodată Lancelot nu citea în ochii lui Salah o cît de mică întrebare, într-atît acesta era sigur că el va accepta în cele din urmă propunerea. De fapt, o formulase în două sau trei rînduri și nu revenise niciodată la ea („Într-adevăr, nu pot invoca nimic sfînt — nici profan — ca să-ți cer să transformi acest mirador într-un domiciliu locuibil; nici pe Dumnezeu, nici domnoii, nici vreo obligație, nici necesitatea reparațiilor — fiindcă principiul care mă împinge să ți-o cer și care te va determina să accepți nu s-a născut încă și nici nu și-a trăit traiul pentru unul și altul în viața asta în care unul e mort pentru celălalt. Să mai știi că nu vei fi răsplătit ca un mercenar [există destui pe piață care nu cer decît asta, dar casa cu pricina vrea sînge, și nu de orice fel, ci sînge nobil — fie el al dușmanului meu de moarte — poate al celui mai bun dușman al meu, și care nu ar fi în stare să-i dea altceva decît o sudoare vagă, aceea a banului]; dumitale îți datorez așa ceva, fiindcă această gratuitate e o capcană și n-aș vrea să mă las închis în cursă cu

* Picioare negre — denumire dată coloniștilor francezi din Algeria. (N. tr.)

un altul decît dumneata — și ți-am zis de ce"), astfel încît Lancelot se putea întreba dacă propunerea continuă să fie valabilă. Evident, continua ; el știa că Salah Eddine îi respecta ezitările, care, în fond, erau un soi de lux, o distanțare luată de jucător înainte de a da cărțile pe față într-o partidă despre care știe că e gata să-i înstrăineze definitiv libertatea.

De aceea, peste puțină vreme, un troliu și un scripete fură instalate pe o bîrnă fixată la rîndul ei de un număr impunător de saci de ciment urcați pînă acolo cu ascensorul. Pe scripete era petrecută o frînghie groasă, a cărei rezistență stîrni temerile antreprenorului (un ungur stabilit de treizeci de ani la Oran, cunoscut pentru aptitudinea lui de a se lăsa devorat de clienți și pentru zgîrcenia de cuvinte, precedate totdeauna de curioase deglutiții — salivă, aer sau orice alt produs al unor rumegări secrete) să nu se întîmple un accident care să-i angajeze răspunderea, așa că fu înlocuită cu un cablu de oțel. Cablul, cu cîrligul de la capăt, începu să se scufunde îndelung, încet, pînă în fundul prăpastiei, la picioarele imobilului, într-o mică stradă laterală, unde mîini brune, brațe nervoase legau încărcături de ciment și nisip, care, ridicîndu-se în aer, răspîndeau voaluri ușoare de praf auriu sau cenușiu, ce intra în ochii și în nasul trecătorilor aduși de spate din pricina vîntului. În acest timp, pe esplanadă, la marginea piscinei mereu goale, trebăluiau instalatorii dublați de tehnicienii companiei de apă, așa încît, la capătul a două zile de eforturi, contoarele începură să înregistreze consumul lichidului. În zilele următoare, de la toate ferestrele imobilelor care înconjurau zidurile cenușii ale blocului Mediterranée, sute de priviri putură urmări evoluția pachetelor de faianță, apoi a grinzilor, a plăcilor de nisip și de ciment, dar călătoria lor dura cu mult mai mult timp, ca și cum ar fi fost cuprinse de amețeală, ca și cum rafala privirilor de la ferestrele și de pe terasele clădirilor învecinate le-ar fi încetinit urcușul.

Dintre toți spectatorii care înregistrau interminabilul pescuit de materiale, locatarii blocului nu erau cel mai puțin interesați. Ei afectau indiferența, iar muncitorii care îi întîlneau pe scări sau călătoreau cu

ei o bucată de drum în ascensoare întîlneau în general numai chipuri încremenite, priviri absente, trăsături puritane, figuri cu o transparență de andivă, pe care Franța le trimitea în ex-colonie pe motivul cooperării universitare și tehnice, cei mai mulți niște băieți și fete ale căror trupuri mai păstrau, ca pe niște rosături de cătușe, urmele trecerii prin facultățile din Paris, Toulouse ori Strasbourg, crescînd copii dintre care unii erau născuți de partea aceasta a mării, în vreme ce visurile care le legănaseră adolescența se prăbușeau — imaginile stimulative ale Epinal-ului revoluțiilor roșii, culese din cărți sau din fotoliul de cinematograf, acum cînd, dincolo un oraș de chipuri, de moravuri indescifrabile, se izbeau de mine, de epave ale unei revoluții ce opunea visurilor lor dezmințiri, sau care, poate, nu începuse niciodată să existe cu adevărat. Toate astea (ce fuseseră, ce speraseră ei) se acreau, putrezeau sub cele zece straturi ale ființei lor secrete, iar falsa lor indiferență, privirea lor înghețată sunau ca un reproș față de toți agitații atrași de slujba religioasă oficiată sus, pe tereasa celui de-al douăzeci și unulea etaj. Salah îi întîmpina cu o aroganță surîzătoare, căutîndu-le privirea pentru a le arăta triumful lui, poate pentru a-i neliniști. Îi spunea lui Lancelot „Nu ești genul de om în tovărășia căruia mi-ar plăcea să-i întîlnesc. Ai o înfățișare — trebuie s-o știi, fiindcă, în fond, acesta e scopul pe care l-ai urmărit, cu pasiune, toată viața, legîndu-l de alte ambiții, admit, dar care nu te putea face altfel decît ești, adică, dacă-mi îngădui, exact opusul meu negativul după care s-a tras imaginea mea, dacă nu cumva invers — prea liniștitoare. În clipa asta ar trebui să am alături trei-patru mutre de ucigași, da — fețe pe care carnea să fie tot timpul la două degete de descompunere — înțelegi despre ce vorbesc : o piele pe cale de a se stafidi, mulată pe oase ca o mănușă de cauciuc, cîțiva dinți de aur, o pereche de mustăți turcești, fără să uităm privirea, firește — ca să-i învăț că lumea nu e morala lor, învățată pe dinafară din micile manuale revoluționare — de parcă asta ar fi Revoluția. Așa, Lancelot, așa mi-ar plăcea să-i strivesc...“ Spusese vorbele cu același zîmbet carnasier, aceeași lucire în ochi, ca și cum pe Lancelot îl punea la încercare, ca și cum re-

zistența lui urmărea să o probeze și nu pe locatarii alături de care luase ascensorul, ci pe el, pe Lancelot ar fi vrut să-l strivească. Examenul era, poate, concludent, deoarece, după o clipă, cînd ieșeau pe terasă, Salah îi punea mîna pe umăr și îi înfigea în ochi privirea lui grea, puțin beată, unde întîrzia ceva, ca un reflex al zîmbetului. Și îi zicea „Dușmanul meu cel mai bun !...“

Și Lancelot știa că lucrurile nu se vor opri aici ; știa că într-o zi Salah va începe să vorbească, poate după ce va fi așteptat destul, sau cînd pudoarea va fi fost suficient menajată de zîmbetele, tăcerile sau frînturile de confidențe care pînă atunci ținuseră locul relațiilor dintre ei. Și el vorbea — începea să ridice vălul de pe fisura nenumită cu numele ei, nu încă, ci cu tot soiul de circumlocuțiuni, verdicte, reminiscențe — toate astea macerate ori explodate ; îi arăta lui Lancelot zidarii care tencuiau sau geamgiii care tăiau sticla (cu o clipă înainte, se alăturase lor și începuse să le vorbească, mereu cu surîsul acela, cu buzele strînse deasupra caninilor plini de cruzime, iar oamenii, puțin cîte puțin, își lăsaseră treaba ca să-l asculte, așa încît acum o flacără uimită le strălucea în ochi, iar trăsăturile feței lor se adunau, se așezau, ca ieșind dintr-o ceață — și Lancelot asculta rostogolirile vocii, ca ale unui val uriaș, întrerupte de explozii surde, unele metalice, care o izbeau, o secerau de la înălțimea diafragmei). Le vorbea muncitorilor, și încet-încet ceea ce spunea se preschimba în imagini tot mai precise, parcă însuflețite de o viață proprie, fiindcă vorbele lui trezeau în Lancelot amintiri, impresii care ar fi putut arde, odinioară, de-a lungul unui drum mărginit de prăpăstii, apoi de viță-de-vie, în seara aceea de vară din 1962, cînd ochii lui cercetau țara pe care o părăsise de șase ani, încercînd să înregistreze cît mai exact cu putință oroarea și speranța, sau chiar într-o epocă mai recentă, cînd credea că destinul lui se confundă cu acela al țării, al orașului — ca și cum licăririle toate nu s-ar fi stins decît pentru a alcătui într-o zi un morman de jăratec ce avea să-l ardă pînă la os, cînd Salah urma să înceapă să vorbească (ceea ce el și făcea de altfel, ori mai curînd se pregătea să o facă, asemeni unei orchestre care își acordează instru-

mentele înainte de a ataca uvertura). Şi îi vedea pe zidari, dulgheri, instalatori (nu pe toţi, firește, fiindcă în ce fel puteau fi deosebiţi cei originari din alt oraş de ceilalţi — cei pe care mizeria îi scosese din satele minate de război şi nu numai de el, ci şi de toate reconversiunile agrare aplicate după Independenţă ?) — şi poate mai puţin pe oamenii aceştia care, în ultimă instanţă, nu-şi părăsiseră ţara, care găsiseră de lucru în oraş, cît pe aceia care nu mai erau aici ca să dovedească faptul că sînt încă vii felahii cu burnusurile * roase, cu pardesie jerpelite, care, pe şantiere, se mulţumeau cu o bucată de kesra ** şi cîteva măsline amare, uscate şi noduroase ca şi viţa-de-vie pe care o îngrijeau, o stropeau, căreia îi culegeau roadele, în perioada în care pămîntul mai aparţinea coloniştilor, apoi cînd începea să le scape (acelaşi pămînt, pe care aceiaşi zilieri continuau să-l fertilizeze, cum înainte îl fertilizaseră părinţii lor, toate acele rămăşite de triburi care nu avuseseră niciodată nimic, fiindcă ele *erau* pămîntul, nimic altceva decît pămîntul — acum, cînd, la întoarcere după terminarea zilei de lucru, li se întîmpla să nu-şi mai afle colibele, deoarece colibele fuseseră prefăcute în pulbere, incendiate laolaltă cu împrejmuirea de smochini sălbatici care le apărau, şi în locul lor descopereau femeile şi copiii urlînd în faţa cadavrelor însîngerate ale bărbaţilor pe care îi lăsaseră acasă) şi, în sfîrşit, în perioada cînd pămîntul începu să li se scurgă printre degete coloniştilor, în vreme ce încet, inexorabil, se întorcea arătătorul care îi ducea, pe ei, familiile lor şi cele ale muncitorilor spre acel prag al lui iulie 1962, acea explozie de bucurie şi de sînge care le provocă plecarea şi, o dată cu a lor, aceea a europenilor ce locuiau la oraşe. „Plătiseră şi ei", spunea Salah Eddine. „Felahii nu încetaseră să plătească de pe timpul spaniolilor sau al turcilor. Iar sub francezi preţul sîngelui fusese şi mai greu, fiindcă se punea problema smulgerii europenilor de pe un pămînt unde aceştia nu aveau nici un motiv să nu se socotească la

* Mantie cu glugă purtată de bărbaţi în toate ţările arabe, dar cunoscută sub denumirea de „burnus" în ţările Maghrebului.

** Turtă uscată din făină de porumb, ţinînd loc de pîine.

ei acasă, timpul părînd să consfințească vechiul abuz, vechiul ultragiu, și dacă unora li se întîmpla, ca dumitale, Lancelot, să recunoască faptul că viața lor era legată de acest ultragiu, ei nu puteau înțelege de ce ar fi trebuit să răspundă pentru greșelile și crimele săvîrșite de părinții lor. Și eu știam că plătiseră, o știam chiar pe vremea cînd asupra dorințelor sau a visurilor mele nu începuse să plutească speranța unei compensații — ori cînd eram prea ocupat, să-mi croiesc cu ajutorul cărților, al caietelor și al condeiului, un loc printre fiii cuceritorilor, nu ca un subaltern tolerat, scuzat, preferat pentru că și-a prostituat mîndria de animal sălbatic, ci în rîndul întîi, ca și cum aș fi fost unul dintre egalii lor și un strămoș de-al meu ar fi debarcat, în fruntea alor lor, la Sidi-Ferruch*, într-o bună zi din secolul trecut, ca să pună mîna pe această țară. O știam fiindcă îi cunoscusem din ziua cînd, pentru prima dată, reușisem să mă țin pe picioarele mele și să fac doi sau trei pași în direcția unuia de-ai lor. Așa că astăzi consider că ei sînt singurul lucru din țara asta care nu merita disprețul meu și pentru care se cădea să te bați și să mori. E rațiunea pentru care trebuia să fi murit. Da, sînt aici, să-ți spun toate astea, pe cea mai înaltă platformă a unui oraș devalorizat, iar ochii îmi alunecă în voie pe cheiurile pustii sau pe muntele Santa Cruz. Și mă mir, mă întreb dacă totul este adevărat, dacă lucrurile continuă să meargă la fel ca pe vremea cînd eram sigur că trăiesc. O amînare, iată ce nume i se poate da întregii povești. Și în clipa în care evenimentul s-a petrecut, degeaba ajunsesem de curînd la majorat, văzusem destule gîtlejuri tăiate, capete despărțite de trup, pîntece umplute cu pietre, sexe vîrîte între buze cusute cu sîrmă, ca să nu-mi fi zis «În prezent, ești un mort amînat. Se pune doar problema dacă vei atinge limita lui martie sau a lui mai viitor.» Fiindcă trebuia să fi trecut destul timp de cînd *el* își dăduse

* Mic golf la vest de Alger, unde la 5 iulie 1830 a avut loc debarcarea trupelor franceze care au inițiat cucerirea colonială a Algeriei de către Franța. Acțiune întîmpinată cu o dîrză rezistență populară, avînd în fruntea sa pe emirul Abd el Kader. Ziua de 5 iulie a devenit zi de doliu pentru poporul algerian, iar după 1962 sărbătoare națională.

seama (trebuie să-ți spui că a sosit momentul să *îl* numesc, ca și pe toți ceilalți, cei pe care hazardul războiului i-a ales să-mi fie tovarăși în rezistență ; dar nu, după felul cum limba mi se eschivează, văd că lucrul ăsta va trebui să aștepte, ca să nu forțez destinul, pentru că există un destin, nu-i așa, în ce ne privește, pe dumneata și pe mine, pe mine și pe dumneata, de n-ar fi altă dovadă decît această colină spaniolă, cu Fecioara care împodobește turla bisericii, acolo sus, la picioarele fortului, sau această casă pe care o vei decora în culorile mele) că va veni o zi cînd *îi* voi dovedi că n-am acceptat niciodată turnura pe care *el* (dar nu numai *el :* cei ca el erau cîtă frunză și iarbă, lucrul se știa printre șefi și ofițeri, pentru ei Revoluția era pur și simplu o manieră de a-și adjudeca plăcinta lăsată de coloniști) înțelegea să o dea evenimentelor. Dar degeaba ocupa doar un post subaltern în ierarhie ; era șeful meu direct, avea drept de viață și de moarte asupra mea. Dacă nu m-a suprimat, pesemne că și-a zis : «Un intelectual, cît atîrnă în balanță ? E ceva care știe să arunce din cînd în cînd o privire întunecată, un strigăt. Nu contează ; vîrtejul evenimentelor mătură toate astea, și Istoria nu aparține decît celor puternici.» Asta o știam și eu ; de la începutul războiului aveam capul doldora de citate din Marx și Lenin. Avusesem timp, așadar, să-mi fac o părere și știam că, dacă Istoria aparține celor puternici, trebuia deci ca marxiștii să fie cei mai puternici dintre toți. Este motivul pentru care nu am ezitat să-mi asum riscul ; am stabilit o anume dată cu el — un soi de întîlnire la o lună, un an, poate mult mai mult, după ce înfruntarea va fi avut loc, ca și cînd am fi făcut un pariu «Ei bine, vom vedea în acea clipă — cel puțin acela dintre noi care mai fi în viață — cine a avut dreptate» (și, ca să fiu cinstit, trebuie să spun că evenimentele i-au dat dreptate lui — deși, dintre noi doi, a murit el, pe cînd eu continui să trăiesc pe traiectoria amînării mele ; ceea ce dovedește că, la patru ani, sau aproape, după Independență, la șapte luni după lovitura de stat dată de hiena cu ochi galbeni care acum e simbolul întregii țări, pînă la, și inclusiv, porțiunea de cer, de mare și munte pe care o poți descoperi din acest foișor, jocurile nu s-au terminat, iar bătălia continuă, fie și numai

pentru că există un pretext de luptă, pentru că o colonizare străină este limpede, este corectă în nedreptate și oroare — pe cînd colonizarea făcută de ofițeri și de sateliții lor, negustori de zahăr și de aparate casnice merge mult mai departe în nedreptate și oroare — nu ești de aceeași părere ?)."

Lancelot zise, fără să-l privească (urechile și nasul i se înroșiseră de frig, iar ochii îi rămăseseră ațintiți la falezele din Canastel, abia luminate de primele reflexe ale asfințitului) „Vorbeai de o înfruntare, de un pariu tacit..."

Și, de data asta, Salah nu se mai putu eschiva ; doar o clipă rămase tăcut, ca să se obișnuiască el însuși cu ceea ce trebuia să spună acum, cu viziunile asupra cărora, pînă în prezent, preferase să păstreze tăcerea — sau mai degrabă cu evenimentele deja moarte, ale căror prelungiri se făceau simțite în acel moment privilegiat, pe terasa măturată fără veste de un stol de pescărușii care, cu strigătele lor, decupau în rafale succesive aerul îmbibat de apă „Cred că n-aș putea face altceva decît să spun totul — dumitale, nu numai mie. Dar trebuie ca lucrurile să vină de la sine, ca adevărul să se dezvăluie încetul cu încetul, iar greșelile, minciunile în care l-aș fi putut ascunde fără voie (sau poate fiindcă îmi este imposibil să înfățișez lucrurile altfel decit travestite) să cadă de la sine ca frunzele care, în privința asta, au răbdarea să aștepte clipa stabilită de revoluțiile soarelui". Zîmbi, Lancelot întorsese capul destul ca să-și dea seama că zîmbește „Acest preambul, ai ghicit, are menirea să pună o anumită distanță între mine și acțiunile mele, să întîrzie clipa cînd voi fi din nou ud pînă la piele pe cărările noroioase ori în pădurea Merzouka, ale cărei trunchiuri nu aveau să întîrzie să răsară din ceață, și în miile de zgomote ale tăcerii groase ca o saltea (lăsînd deoparte zgomotul tălpilor noastre care răscoleau frunzele uscate, crengile, rădăcinile pe care le distingeam cu greu, fiindcă era anevoios pentru fiecare să vadă unde e piciorul vecinului și poate și al lui însuși) — adică, în fond, în clipa cînd tăcerea și ceața aveau să se risipească îndeajuns încît să pot repera locul unde se afla el (mergea în frunte, ca de obicei) și să fac ce aveam de gînd

să fac : să-i cer socoteală. Și clipa se apropia și ceva bătea în mine, îmi bătea în piept ; nu frica — nerăbdarea, întrebarea care, odată cu zgomotul pașilor și cu lumina înghețată ce cobora din vîrful copacilor, nu înceta să-mi umple capul — pînă cînd, la sfîrșit, să-i pot arunca în față : «Le mănînci pîinea, te culci cu femeile lor, le iei ultimii gologani. La ce-ți trebuie toate astea, ia spune ?» El se oprise acum și îi puteam vedea ochii palizi, albi ca strălucirea unui tăiș de pumnal, înșurubați în ochii mei care nu clipeau, care ar fi rămas țintuiți ore întregi, dacă trebuia. Oamenii se adunaseră lîngă noi și știam că sînt acolo, de jur împrejur, gata să mă înhațe dacă el ar fi ridicat o sprînceană. Și eu trebuia să continui să joc aceeași carte, pînă ce el deschidea gura, ca să explodeze sau ca să arunce unul dintre acele cuvinte seci și tăioase cărora le deținea secretul. Dar nu explodă. Izbucni în rîs. Se lăsă pe spate, apoi îmi puse mîna pe umăr «Nu-ți face sînge rău. Avem prea multă nevoie de tine ca să te lăsăm să putrezești la picioarele vreunuia dintre copacii ăștia.» Rîdea, și ceilalți începuseră și ei să rîdă, destinși acum, cînd el dăduse semnalul, sau cînd lumina, printre trunchiuri, tufișuri și arbuști, se dezghețase puțin. El zicea : «Am să-ți spun de ce toate astea : ca să mă despăgubesc...» Iar eu, tot încremenit, arma începea să mă ardă, odată cu cele două grenade de la centură :„Îi jefuiești, asta e tot". Da, atît am zis și am știut mai apoi că alții, care spuseseră mai puține unor șefi mai puțini iritabili sau mai puțin lipsiți de scrupule, plătiseră fără întîrziere. El nu făcu nimic, fiindcă trecuse de patruzeci de ani, eu nu aveam decît douăzeci și îi puteam sluji drept secretar în continuare (poate avea un alt motiv ; dacă n-aș fi fost acolo, ar fi amorțit pînă la urmă în mijlocul tuturor acelor oi ațipite cărora îi era prea ușor să le poruncească, în vreme ce prezența mea, acest ghimpe în talpă, era pentru el un parapet care îl ferea de multe primejdii și capcane). Acum privirea lui semăna cu cea a unei maimuțe. Și nu numai privirea ; corpul întreg, atitudinea, mîinile, maxilarele — pentru că se cerea aplanat un incident care ar fi trebuit să se termine printr-o lovitură de pumnal — cadavrul lui, sau al meu, sau amîndouă abandonate pe pămîntul înmuiat al pădurii. Continua să rîdă (și oamenii la fel,

pentru ei nu aveau nici o importanță spusele, fiindcă dispoziția lui era de ajuns ca să le dicteze o atitudine) «Poate că păstrez toate astea pentru bătrînețe, băiete. Poate și pentru bătrînețea ta, dacă ești cuminte și ajungi să înțelegi că o revoluție arată foarte frumos între paginile unei cărți, dar și mai frumos în capul și în inima oamenilor. Iar în privința oamenilor nu ai de ales sînt ca mine și ca mulți alții, care îmi seamănă.» Deci în ziua aceea n-am murit, nici el, nici eu. Iar zilele au continuat să treacă peste el și peste mine, fără ca soarta să catadicsească să se decidă în favoarea unuia sau a altuia, cu toate venirile și plecările de la un sat la altul, din pădure la Chélif, cu bărbații și femeile care ne ofereau ospitalitatea, cărora el (el, oamenii lui și eu, fatalmente, fiindcă eram unul dintre ei, mereu cu aceeași durere surdă alături, de cînd ostenelile războiului, sîngele, decorul, oamenii halucinați printre care mergeam ca un somnambul, crăpînd de foame, îmi îngropaseră revolta, iapă mîndră care se cabra și spumega în perioada cînd eram nou venit, cînd avusesem curajul să-l înfrunt) le smulgea ospitalitatea — nu numai pereții casei, paiele care acopereau coliba, ci și mîncarea, și din timp în timp femeile și fetele. Și cînd armele au încetat să mai scuipe foc, cînd sîngele a început să se sleiască, mi-am zis : «Ora pe care ai așteptat-o atîta e aproape. El își va da seama.» Mi-am zis-o de o sută de ori, privindu-l pe furiș, pîndind pe fața lui primele simptome ale unei reconvertiri pe care evenimentele nu aveau să întîrzie a i-o dicta, un soi de dezgheț pe care pacea și deci adevărul, dreptatea le desfășurau peste țară ca pe o pînză străvezie și care avea să-i atingă, pe el și pe toți cei care îi semănau lui, care se aruncaseră în război cu dubla intenție de a aduce libertatea țării (și la nevoie a muri pentru o cauză sfîntă) și de a profita din plin de pe urma tuturor pămînturilor, a tuturor fermelor abandonate de francezi. Și el mă supraveghea, la rîndul lui, încercînd să afle dacă răzvrătirea mea azvîrlea din copite și spumega la fel ca în primele zile sau dacă nu sfîrșisem prin a mă obișnui, dacă nu adunasem și eu, în același timp cu istovirea din timpul luptelor, un capital asemănător aceluia al lui beția puterii și setea de a ajunge la ea. Și știa că, oricum,

nu mai e nevoie să mă ucidă, întrucît evenimentele dădeau dreptate și cîștigase pariul care ne legase luni ani în șir — acel sîmbure de neuitat ce se întorsese odată cu fiecare dintre noi, noaptea, pe rogojinile unde dormeam și străbătuse, zi de zi, laolaltă cu noi, mii de kilometri, de la o fermă la alta, de la pădure la fluviu, de la fluviu la cîmpie. Cîștigase, fiindcă acum fiecare ofițer revendica acea parte din plăcintă, proporțională cu gradul sau pur și simplu cu importanța lui, peste care stăpînea în clipa cînd războiul începuse să se stingă. Și nu numai din pricina acestor lupi pe cale să-și dispute prada aburindă, aproape golită de sînge, care devenise țara după toți anii de război, fiecare cu haita lui alături, ca să ia parte la goana după profit și să-i împiedice pe rivali să smulgă bucata avută de el în vedere; acum, trupele staționate în Maroc, ghiftuite cu material de luptă refolosit în mod deliberat (tancuri, autoșenile, mortiere, mitraliere) începeau să se rostogolească peste ogoare, pămînturi părăsite și, urmîndu-și înaintarea, valul lăsa ca pe o spumă, la conducerea fermelor, oameni care de fapt erau clienții, executanții șefilor și ai ofițerilor; uneori oameni fără nici o experiență cu privire la pămînt, la tractoare sau la animale — așa încît zilierilor agricoli, care cunoșteau pămîntul pe dinafară, nu le mai rămînea decît să-și facă bagajele, să caute de lucru în orașe sau în sate ori să stea la coadă în fața agenților de voiaj, în veșmintele lor incomode de felahi (jellaba *, sarouel **), ca să capete un bilet de punte la prima navă cu destinația țării care le fusese adversar în bătălie și le datora moartea unui unchi, unui frate sau fiu, în speranța să găsească aici de lucru și să-și hrănească familia lăsată acasă..."

Salah se oprise. Și Lancelot își spuse că acum așa era mai bine; fiindcă toate astea însemnau și pentru el prea multe imagini — imaginile, licăririle a trei ani și jumătate de agonie căreia nu-i bănuise ravagiile și pe care vorba furioasă a lui Salah o sublinia, în vreme

* Un soi de cămașă lungă cu mîneci largi, purtată de bărbați, mai ales în mediul rural. În alte țări arabe jellaba e cunoscută și sub denumirea de „gallabia".

** Sau „sirual" (în arabă): șalvari.

ce pumnii lui loveau balustrada de metal ce-i despărțea, de prăpastie, ca și cum el ar fi zis „Toate astea trebuie zdrobite. Trebuie zdrobite fără milă!"

Și mai tîrziu, cînd muncitorii se retrăseseră și ei amîndoi puteau colinda pe terasă sau în apartamentele pustii, Salah Eddine spuse „Cînd îți vorbesc, am impresia că lucrurile s-au petrecut acum un veac și ajung la mine încetișor, ca din depărtarea unui vis, sau poate ca și cum aș fi o umbră care își amintește să fi luat parte la ele — mai mult, să fi fost în viață într-o zi de odinioară". Apoi, împiedicîndu-se de un ciocan sau un fierăstrău : „Dar, peste o clipă, e de ajuns o nimica toată ca să mă readucă în prezent, deci la tot ceea ce nu ți-am spus — ce-ți voi spune mîine, poate, dacă, așa cum cred, îți iei în serios rolul de *dușman credincios*..."

II

DAR NU VORBI nici a doua zi, nici în zilele care urmară, pentru bunul motiv că dispăruse. Și Lancelot se putu întreba (și nu numai el sau Geneviève, ci și walkyria care se lovea de zidurile apartamentului de la etajul al cincisprezecelea, rătăcea de la o oglindă la alta, de la ușa de sticlă din salon la patul pustiu, față în față cu ea însăși, cu un gol care schița contururile unei prezențe supradimensionate în cutele adipoase și moi ale condiției ei de renegată) dacă Salah nu fugise ca să pună o distanță respectabilă între el și confidența din ajun. Și, probabil, nu acesta era motivul adevărat, fiindcă Germaine, după ce cîntărise argumentele pro și contra, sfîrși prin a clătina din cap, prin a desfășura în fața lui un evantai de posibilități al căror număr era destul de elocvent pentru a-i da prilejul să afle cheia acestei plecări ; ceea ce ea și făcu, dar nu imediat, ci la vreo două săptămîni, pînă ce deveni limpede că Salah dispăruse ori dăduse bir cu fugiții.

Așadar, ziua care urmă confidenței, ceva ascuns în Lancelot începu să-l aștepte — un fel de mic animal la pîndă, care știa că nu va reveni — fiindcă, în ciuda zidarilor, a instalatorilor și electricienilor care munceau de zor, terasa i se părea pustie. Însă orgoliul, pudoarea, sau și una, și alta, îl împiedicară să sune la ușa de la etajul al cincisprezecelea. Se mulțumi să aștepte, aproape să nădăjduiască, în fața piscinei acum murdare sau între pereții zguduiți de loviturile de ciocan și de perforatoare. Și pe măsura trecerii timpu-

lui își dădea seama că, în întreaga zi și poate și în noaptea care urmase confesiunii, așteptase, nădăjduise. A doua zi rămase în alertă. Dar lucrurile nu progresară ; de data asta, odată cu venirea nopții, tumultul se potoli sau aproape, fiindcă acum Lancelot era absorbit nu de prezența lui Salah pe terasă, ci de ordinele pe care le dădea el însuși antreprenorului, maiștrilor, muncitorilor însărcinați să fixeze pe pardoseala salonului romburi mari de lemn roșu, în interiorul cărora alți muncitori se pregăteau să așeze plăcuțe de gresie neagră.

Abia după două zile coborî pînă pe palierul de la cincisprezece, sună și aștepță — nu fiindcă avea intenția să afle mai multe despre Salah, ci fiindcă antreprenorul avea o problemă ; domnul Pinter, omulețul cu păr cenușiu și privirea absentă nu știa dacă trebuie să folosească instalația de încălzire a blocului sau să echipeze apartamentul cu un cazan propriu și cu țevi și radiatoare independente. Ea îi deschise (într-un halat soios și mototolit, cu părul în ochi, în ochii verzi-cenușii fără ochelari — astfel încît el îi putu vedea disperarea în toată goliciunea ei și, pentru prima oară, își dădu seama că ceva asemănător frumuseții și forței de atracție putea sălășlui în acest corp ruinat — și cu un pahar mare de whisky în mînă) ; înțelese că și ea aștepta și nădăjduia, dar cu o altă înfrigurare decît a lui. Îi spuse că Salah nu e acolo ; nu știa nici unde este, nici cînd o să se-ntoarcă. Îl pofti înăuntru. El îi refuză propunerea și înșiră datele și necunoscutele problemei ridicate de încălzire. Ea îl măsură o clipă prin ușa deschisă (și, prin el, zărea altceva — un spectru, poate o imagine a lui Salah pe care numai ea o cunoștea, sau poate o dimensiune a lui Lancelot ignorată de el însuși, dar nu de o femeie căreia alcoolul îi dădea simțul premoniției, legănîndu-se încet, imperceptibil, ca și cum aștepta ca vîntul sau orice altă mișcare a aerului să o facă să cadă într-o direcție sau în alta — de ce nu în brațele lui ? Apoi spuse „Dumneata trebuie să știi, fiindcă ai ajuns acum *dușmanul* lui *credincios* !"

El nu se miră cînd, întorcîndu-se acasă la ora opt, găsi în antreu o umbrelă deschisă din care picura apa. Ciuli urechile, pentru că luminile din salon erau aprinse ; dar ea nu vorbea ; nici una, nici cealaltă nu

vorbeau, lăfăindu-se pe marea canapea verde, cu la ușă, ascultînd cum el își freacă picioarele pe ștergător — ceea ce inversa rolurile ; deci, cînd pătrunse în salonul luminat, el avu impresia că se dă în spectacol, în vreme ce, contrar așteptărilor sale, spectacolul nu era constituit de canapeaua verde, ci de una dintre berjerele îmbrăcate în velur roșu. Fiindcă acesta era scaunul pe care și-l alesese, gătită ca o actriță, pictată ca o regină de comedie, cu gura sîngerie ca o cireașă, pleoapele strivite de trei rînduri de linii trase cu dermatograful, cu părul grizonat tapat ca o cască, fără a mai pune la socoteală bijuteriile care îl făceau pe Lancelot să nu știe unde să privească mai întîi cercei de rubin la urechi, coliere și brățări, al căror aur necruțător denunța carnea învinsă, puhavă. Nu lipsea nimic, nici măcar rochia de mătase neagră, adînc răscroită la gît, ca să servească drept alibi pentru restul. Evident, îi venea greu să-și rețină triumful și îl primi cu un zîmbet forțat, care aproape îi sfîșia buzele.

Nu vorbi imediat. Trebui să aștepte sfîrșitul cinei, apoi pînă ce Lancelot aprinse focul, pînă mai pălăvrăgiră de una, de alta, cu o veselie prea firească pentru a fi adevărată — ca și cum fiecare dintre ei, inclusiv ea, n-ar fi fost atenți la secundele ce se îngrămădeau, la metronomul intermitent al unei antene care izbea parapetul de fier, pe terasă, la ploaia ce bătea darabana pe storuri, de cealaltă parte a draperiilor trase — toate acestea apropiindu-i încet-încet de sorocul cînd ea era obligată să vorbească.

Spuse „Dacă e să cîntăresc bine lucrurile, cred că o să vă cer ospitalitate pentru la noapte — mai puțin ca să te scutesc (se întoarse spre Lancelot) să mă conduci pe ploaia asta teribilă, pe dumneata, care, la vederea unui volan, leșini și care te-ai însurat cu Geneviève fiindcă îți servea drept șofer, cît fiindcă între pereții voștri găsesc spirite mai binevoitoare decît între ai mei — titlul de proprietate fiindu-mi recunoscut doar ca să compenseze amestecul de teroare și nebunie pe care l-am putut aduna din clipa cînd, pentru prima oară, am închis în urma mea ușa apartamentului. Dar îmi zic că aveți destulă perspicacitate încît să vă fi dat seama de asta..."

O spusese mai puțin ca să-și sondeze gazdele și mai mult ca să verifice, după reacția lor, dacă vorbele ei erau întemeiate. Cei doi nu se clintiră, numai Geneviève aruncă o privire piezișă spre Lancelot, și tot ea (Germaine) se agită în berjeră, între marginile spătarului cu ornamente aurite — de parcă un soi de electricitate ar fi atacat-o la nivelul stomacului, vizibilă în zguduiturile care o făceau să-și miște fără astîmpăr picioarele, în unghiile înfipte în căptușeala de velur a scaunului, sau în privirea zdruncinată de influxul precipitat al unor tandrețl rîncede, al unor speranțe avortate încă din copilărie și, firește, peste toate astea, de crimă, de ură, de trădare. Urmă „Poate că a ales apartamentul meu doar fiindcă era un popas comod în drumul spre celălalt, cel de la etajul douăzeci și unu. Altfel îmi vine greu să cred că totul s-a petrecut la întîmplare — nu vorbesc de o voință aflată deasupra oamenilor, ci de un plan avînd statura, privirea și colții unui mîncător de oameni, deci de un proiect încarnat de-a binelea, pe măsura unei ambiții căreia în fiece zi, de aproape doi ani, i-am putut constata cu ochii mei elanurile și întoarcerile — doar dacă, bineînțeles, el (călăul meu, mîncătorul de oameni) nu e altceva decît executantul inocent al înaltelor porunci ale unui personaj supranatural, ceea ce nu sînt departe să cred, fiindcă eu plătesc oalele sparte. A ales acest apartament la numai două săptămîni după ce și-a dat seama că ușa celuilalt, a celui dintîi (cel pe care dintr-o dată nu l-a mai vrut ca să-și adăpostească amorurile, somnul și sticlele de vodcă) i-ar fi rămas deschisă zi și noapte, fiindcă îi dădusem o cheie ca să-i ușurez venirile și plecările. Pur și simplu a spus într-o dimineață (la deșteptare, auzeam apa curgînd în cadă pentru baia lui — deci, dacă era gol la capătul coridorului, lucrul nu fusese nici el întîmplător), ca și cum atunci descoperise asta, ca și cum intuiția îi apăruse în clipa cînd deschidea gura «E prea strîmt aici. Nu-i de nivelul nostru (încă nu se încumeta să spună nivelul *meu),* ce crezi ?» Și avea dreptate ; apartamentul de două camere pe care îl închiriasem pe strada Khemisti de cînd pusesem piciorul in această țară nu-mi putea fi de ajuns, fiindcă *el* hotărîse astal Avea dreptate, fiindcă pentru mine era epoca în care

lumea (Algeria, altfel spus o țară care luptase vreme de șapte ani împotriva unor oameni ca tatăl meu care, așa cum era, reprezenta un soi de elixir de viață lungă pentru cei care pînă atunci trebuiseră să se mulțumească doar cu ceaiul familial) se năștea, nu renovată, ci virgină, viguroasă, dintr-o bucată, ca și cum cu o clipă înainte încă nu începuse să existe. Iar lumea, Algeria purta un nume magic, care abia dacă era al ei, fiindcă mîncătorul meu de oameni se cheamă în realitate Mohamed, ca un oarecare — nu ca războinicul condus de credință, Parceval al Orientului pustiu ci pur și simplu Mohamed, Mohamed Lansari — ceea ce, vei obiecta dumneata, care ești *dușmanul lui cel mai bun,* la urma urmei nici nu e prea rău.

S-a întors în aceeași zi, la prînz; era atît de tat din cale afară, arunca flăcări, vorbea sacadat, gîfîind des, din adîncul pieptului, ca un cal dus la grajd după terminarea alergării, de parcă ar fi vrut să-mi transmită nerăbdarea lui «Am fost la prefectură și m-am întîlnit cu un prieten. Se ocupă de închirierea Bunurilor Vacante; mi-a dat cheia unui apartament. Dacă am merge imediat să-l vedem, ei?»

Ne-am dus, și a doua zi ne-am mutat. Dar era vorba de o etapă intermediară, probabil, dat fiind că în vremea asta terasa de la etajul douăzeci și unu rămînea tot deschisă, iar el își petrecea timpul liber învîrtindu-se pe lîngă piscină sau în spațiul mort, murdar, prăfuit, care putea ajunge într-o bună zi un living, o bucătărie, niște camere. Mergea acolo, sus, pe orice vreme; arșița, ploaia, vîntul, grindina nu aveau nici un efect asupra lui, se obișnuise cu ele de cînd era în *maquis,* iar potecile noroioase, frunzișurile decolorate, praful fin, roșu al taberelor abandonate continuau să-i joace în fața ochilor, pînă și noaptea, cînd începea să vorbească, să țipe, să gesticuleze în așternutul împărțit cu mine, trezindu-se uneori și dînd ochii peste cap, ori năpustindu-se în salon unde-și lăsase revolverul. Probabil decorul ăsta nu înceta să defileze prin spațiul neîmplinit al apartamentului său în cuprinsul aerului dintre terasă și colina Santa Cruz — nu numai decorul, ci și oamenii, și peripețiile intrigii, ale scenariului care îi amestecase, îi strivise, care îi dirija din nou și mereu (pe unii, nu pe toți,

fiindcă, fatalmente, rîndurile lor se cam răreau, îngăduind noilor recruți să umple golurile), prin sîngele, uzura, somnul războiului, prin hărțuieli, execuții sumare, spre țărmul mai puțin nesigur al păcii, spre omul care era acum, împopoțonat cu o amantă ce nu avea mare lucru în comun cu el, exceptînd niște visuri care, ajunse pentru el realități, rămîneau agățate deasupra capului lui ca un naelstöm de coșmaruri, deci spre terasa aceasta unde el medita, rumega, rezuma situația, inventaria mijloacele de a ispiti destinul sau de a-l ține în șah. Așa că, atunci cînd îl căutam să-i amintesc că prînzul era servit sau că îl aștepta corespondența pe măsuța din vestibul, totdeauna eram primită cu aceiași ochi întunecați, care alunecau repede peste neînsemnata mea persoană ca să se întoarcă la contemplarea imaginii suspendate în același punct al spațiului — aceiași ochi, aceleași sprîncene invariabil mînioase, aceleași buze strînse ca un fel de cioc; îmi întorcea spatele și nu vedeam din el decît silueta colosală protăpită în decorul suspect, între himerele ce galopau peste acoperișuri, valuri, capelă, fortul de la Mers el-Kébir*, exact în clipa cînd în cîmpul lui vizual se alcătuia planul căruia acum îi finisa detaliile și în care ceva îmi spunea că începeam să fiu unul dintre jaloane, probabil trambulina de unde el se va ridica pînă la înălțimile rîvnite.

Asta pînă în ziua cînd, în locul ochilor întunecați, al nărilor umflate, al buzelor țuguiate, am găsit o gură zîmbind pînă la urechi, dezgolind colții strălucitori, și o privire ce părea să se ciocnească de a mea, în loc să treacă prin ea ca prin sticlă. Mi-a zis, ca și cum trăgea concluzia unei lungi discuții care l-ar fi făcut să se încaiere nu cu el însuși, ci cu mine, care încetam din clipa aceea să exist ca limită riverană «Tîmpiții ăia nu și-au răcit gura niciodată să ceară apartamentul de-aici, fiindcă își pot trînti unul oriunde în oraș — unul gata aranjat, fără să-i coste o ceapă degerată, dacă lăsăm la o parte, bineînțeles, chiriile amărîte pe care trebuie să le dea ălora de la Bunurile Vacante». Se posomorî «Dacă nu cumva despotmoli-

* Mare port algerian, una dintre cele mai importante baze militare din Marea Mediterană.

rea țării va merge mai iute decît credeam, și burjuii o să pună mîna pe toate astea...» Apoi îmi așează palma pe umăr de parcă ar fi vrut să-mi potolească temerile, nu pe ale lui : «Lasă, n-o s-o facă !... Altfel ar ajunge să fie doborîți pe la toate colțurile de stradă, ca iepurii...»

Acum era vesel ; avea multă poftă de mîncare. Am fost la cinema aproape în fiecare seară și îmi cerea mereu să mă îmbrac ca o prințesă — ca și cum bijuteriile și rochiile mele erau firma unui magazin înăuntrul căruia cumpărătorul ar fi fost sigur să găsească articole de un lux izbitor, prin urmare la prețuri inabordabile, mai cu seamă într-o țară sleită de război și a cărei morală oficială era austeritatea. Și în privința asta avea dreptate, nu se putea să nu aibă — deoarece cunoscuse războiul și de două sau trei ori pe săptămînă se trezea, urlînd, în mijlocul rafalelor care îl făceau să se clatine, gol în patul răvășit, înainte de a se repezi în salon ca să-și înșface arma, dar nu numai din acest motiv, ci fiindcă în orice clipă se apropiau de el oameni de toate vîrstele și toate condițiile, într-o manieră simplă și totodată ceremonioasă, aceea a ființelor care salută un semen apropiat și în același timp un suzeran și pe care mi-i prezenta declinîndu-le titlurile «Comandantul Cutare, de la nu știu ce unitate, Maestrul Cutare sau Doctorul Cutare, ori Sî Mohamed, Abderrahman, Jamal, secretar sau președinte al cutărei secțiuni a Partidului din cutare oraș sau cutare arondisment» — printre ei, unul sau doi miniștri și, evident, o grămadă de colegi de facultate. Pe scurt, întregul oraș, întreaga țară, fără a mai socoti delegațiile țărilor din Răsărit ori din Asia venite în vizită oficială să-și manifeste simpatia față de tînăra Republică și hotărîte să găsească numai lucruri frumoase, inclusiv pe mine, cu genele mele false, cu cele trei rînduri de perle și tatăl general. Avea dreptate (a continuat să aibă dreptate foarte mult timp, chiar în perioada cînd ceva din adîncul ființei mele începea să-mi murmure că poate se înșală — dat fiind că o capodoperă se impune prin simplul fapt că, în fond, e o lovitură de pumn dată într-o masă mîncată de carii, iar subtilitățile, rezervele se întorc val-vîrtej în uitare) pentru că era președintele organizației de tine-

ret a Frontului de Eliberare Națională din întregul departament*, adică vîrful unei piramide de douăzeci-douăzeci și cinci de mii de tineri care veneau să-l aplaude, din toate colțurile Oraniei, la mitinguri uriașe unde, ceasuri la rînd, pe un podium înțesat de steaguri și banderole, sub un portret enorm al lui Ben-bella, și sîcîit de meandrele puterii, Cuvîntul îl arunca în transă, îi răvășea părul ca unui bolnav cuprins de convulsii și atița jeraticul care de obicei îi mocnea în ochi ; în vreme ce el cuprindea microfonul în pumn, și instrumentul metalic devenea o componentă naturală a ființei lui — ca, în alte momente, pușca-mitralieră pe care o învîrtea deasupra capului, cînd se privea în oglinda din salon — hărțuindu-și auditoriul în arabă sau în franceză, după împrejurări — fiindcă în orice seară consacra mai bine de un sfert de oră declamării unor tirade din Corneille sau a unor predici de Bossuet, pe care le alterna cu poeme din vechea Arabie, zguduite de fluxul, de refluxul unei marei uscate, irespirabile, sau mai degrabă a cărei respirație era mai mare decît puteau suporta doi plămîni omenești — pînă ce auditoriul, supravoltat, exploda într-un fel de rîs aidoma tunelului între pereții unei văi (al cărui semnal fusese dat de el, în pragul mîniei, de parcă ar fi fost Dumnezeu însuși) sau cel mai adesea într-o serie de fraze cadențate, urlate, care nu erau altceva decît lozincile scrise în arabă pe banderolele de deasupra capului său. Cum oare o ființă care, în anumite clipe, înceta să mai fie din carne și sînge — care devenea reflexul a zece, cincisprezece mii de priviri convergente (nu numai cele ale tinerilor, limpezi, pure, unele arzînd cu o lucire extatică, ci și cele ale adulților care vedeau, întîi cu circumspecție, cum răsare acest astru rival și care, împotriva voinței lor, se trezeau înhățați, gata să-l salute ca pe mentorul lor) pe care aceste priviri îl materializau, îl înzestrau cu o prezență, cu o putere ideale, sfinte și care, pe de altă parte, întorcea, însutită, puterea transmisă de fiecare dintre priviri — cum oare o asemenea ființă, în picioare, acolo, la capătul tunelului înfundat cu dina-

* Unitatea administrativă cea mai importantă din Algeria, după sistemul francez.

mită și foc, colosal și minuscul, să nu o învingă pe fiica unui general, care general își făcuse un principiu din singurătatea castei și a gradului său, care ucisese punctual, scrupulos, nu numai pe dușmanii lui personali, ci și pe cei pe care alți solitari, ai unei caste sau ai unui grad învecinate, i-i desemnaseră în birourile ministerelor lor, sau în sălile de conferință ale cercurilor lor, ca dușmani ai unei idei, ai unei valori, ai unei civilizații pe care ei o credeau, pe care hotărîseră să o creadă a lor ? Și nu numai aceste mitinguri, aceste băi de mulțime, ci și altele, mai puțin salubre — întîlnirile, conferințele, inaugurarea de cămine, de centre, de asociații, prînzurile, dineurile, whisky-ul, vodca, în spatele paravanului lor de limonadă pudică, de apă termală ipocrită.

Și într-o zi a spus «Mansour are nevoie de pantaloni». Nu, n-a spus-o atît de sec, cu atîta hotărîre. Urma și justificarea «Dacă mai continuă așa, colegii de liceu o să-i vadă fundul». Pînă acum s-ar fi mulțumit să zică «Încep să crăp de frig. Alaltăieri, la Saida, cu toată zăpada aia, te asigur că n-am dus-o deloc ușor» — așa încît, în următoarele două ore, răscoleam magazinele de confecții și ne întorceam acasă nu numai cu un pulover gros, de munte sau cu o șubă destinată să vină de hac frigului de pe platourile înalte, ci și cu un costum, o pereche de pantofi, două-trei cravate. Și aici avea dreptate ; tinerețea lui, prestigiul, puterea erau o dogmă în fața căreia se frîngeau aceste argumente de nemărturisit : o amantă mai în vîrstă cu cincisprezece ani, care crezuse că se poate elibera de lanțurile familiei în brațele tuturor celibatarilor din oraș (funcționari de prefectură, gestionari de la societatea de distribuire a apei, șoferi de taxi) și chiar ale bărbaților căsătoriți, tați a cinci sau șase copii, pentru care amorul nu era altceva decît un soi de venit datorat titlului, gradului, rangului lor — deci bărbați care îți deschid anumite uși, care îți netezesc anumite căi oficiale — o femeie care părăsise un continent putregăit, căreia banii îi erau un blestem (fiindcă îi moștenise la naștere, adică la moartea mamei ei), care avea intere-

---

Aluzie la interdicțiile islamice privind consumul de băuturi alcoolice.

sul să se irosească, să renunțe, să se uite pe sine în aventura unui popor și a aceluia care, mai bine decît oricare altul, părea să-l încarneze Salah Eddine, Salah Eddine Lansari.

Așadar, era sărac, familia lui era săracă, și era drept, salubru să se arunce asupra monedelor, a bancnotelor, a extrasurilor de cont pe care le lăsam anume pe măsuța de lîngă intrare, pe cufăr, la căpătîiul patului, ca pentru a-l încuraja : «N-ai decît să te servești. Toate astea nu sînt decît o contrapartidă jalnică în bani gheață a Aventurii în care, te asigur, sînt pe larg beneficiară». Asta fără să fiu nevoită vreodată să deschid gura, poate fiindcă socoteam că vorbele ne-ar putea otrăvi relațiile sau, mai curînd, mi-aș fi dat seama, cu timpul, că el trebuia să-mi furnizeze niște explicații care îmi vor oferi prilejul să-l opresc și să-i spun : «Să nu vorbim de asta. Regula jocului este ca eu să dau banii și tu să te oprești la ei» — perspective ideale, evident, și ar fi fost de ajuns un început de împlinire a lor pentru a le face să se rostogolească de pe plafonul de nori unde fuseseră visate. Dar el nu vorbea și nu încerca să se justifice (și n-ar fi trebuit să mă aștept la un asemenea lucru, deoarece singură hotărîsem că atitudinea lui era *justă),* sau arunca două-trei cuvinte, mici fraze izolate care făceau din mine un funcționar plătitor, nu o colaboratoare acceptată dinainte în cadrul operațiunii — și în fața căreia s-ar fi explicat, într-un soi de consiliu de administrație roz «Îmi intră apă în pantofi» sau «Tata a făcut o bronșită și n-am cu ce-i lua medicamente». Așa că într-o zi vorbele mi-au ieșit de pe buze, fără ca nimic, cu două-trei secunde mai înainte, să mă fi prevenit că ele se află acolo, gata să țîșnească între pereții însoriți ai camerei, peste trupul lui uriaș culcat de-a curmezișul patului «Am impresia că sînt, cum s-ar zice, exploatată» — și asta fără aerul înțepat, răsuflarea precipitată sau privirea scrutătoare care s-ar fi potrivit dacă hărțuiala ar fi fost pregătită cu bună știință ; nu, cu un zîmbet, deci pe un ton care arăta că victima găsește supliciul agreabil. El izbucni în rîs. Spuse — ca să fie la înălțimea jocului pe care, fără să vreau, îl începusem «Ține-ți gurița și plătește-ți mai departe datoriile de război» și rîsul îi

aduna sub pielea pîntecului mușchii asemenea unor funii groase, și nu-i mai rămase decît să se ridice, să se aplece spre fereastră, să bată darabana cu pumnul în pervaz, apoi să apuce revolverul de pe noptieră. Și acum îmi plimba arma pe sub nas, continuînd «O să scoți paralele, draga mea, ascultă ce-ți zic. Nu numai tu, nu numai tatăl tău, generalul și prietenașii lui — fiindcă pentru asta ești aici, pentru cooperarea tehnică, fiindcă îți face plăcere să repari și găsești, la treaba asta, avantaje în natură după care ai fi putut să alergi mult și bine în țara ta împuțită (și pentru asta, dragă, putem bea și mînca peste măsură, și la nevoie, dacă ți-o cer, ai putea trage cu pușca alături de mine, ca o demnă soție de partizan) nu, și ceilalți — prietenii mei miniștri și secretari ai partidului, colonei, comandanți —, lupii, hienele cu dinți lungi, care se bat să acapareze țara...» Exulta, gîfîia, cu ochii preschimbați în două burghie, dinții scînteind, degetul crispat pe trăgaci, așa că încercam să spun ceva de felul : «Te rog, dă arma la o parte, pentru Dumnezeu...» (și trebuia să o dea la o parte, dar încă nu venise momentul, deoarece continua, gîfîind întruna, dar acum aproape implorînd) : «Te rog, te rog, trebuie să mă ajuți, trebuie să mă ajuți să-mi redobîndesc locul. Toate astea sînt ale mele, nu pot fi ale nimănui altuia, mai ales nu ale acestor fasciști, ale acestor ucigași. De ce să nu mergem pînă la capăt ? De ce să nu-mi dai dreptul de decizie, fiindcă știu că poți s-o faci, simți nevoia, ca și mine, de a intra din nou în posesia bunurilor mele legitime, nu ? Cînd ai să vrei, te voi prezenta familiei mele, și așa lucrurile vor fi lămurite, limpezi...» Am spus «Bun. Bine. Sînt de acord în privința terasei de la etajul douăzeci și unu...» Iar el, repede, foarte repede (cu arma acum lăsată în jos, fiindcă brațul îi coborîse, dar rămînea contractat, cu mușchii jucîndu-i mereu sub piele) «Tot ce e pe terasă, cu piscina, pereții și chiar ce nu e încă pe pereți, între pereți... Am spus «Desigur, desigur...» Iar el, cu fața aproape îndurerată, încruntat, cu nările fremătînde și buzele acuzatoare «Cel puțin, m-ai înțeles bine ? Nu numai terasa — și restul, tot, odată cu ea. Totul. TOTUL !» Brațul lui înarmat se îndreptase acum spre cer, spre

munțele și orașul de la picioarele lui — pe care nu le privea, deoarece continua să-mi sfredelească ochii cu burghiele cu reflex alb, de nichel. Atunci eu : «Sigur că toate astea, dacă ai naivitatea să crezi că moștenirea și economiile mele vor izbuti să ți le ofere !» În timp ce vorbeam, simțeam cum o iapă mă purta în galop spre un obstacol pe care capătul drumului trebuia să-l țină în rezervă, evident cu impactul și pulverizarea fiecărei celule din alcătuirea de acum a organismului meu (și corpul, în loc să mi se crispeze, se destindea, zbura către propria moarte, cu satisfacția traiectoriei și a vitezei), așa încît îi puteam imprima splendidului meu canibal o traiectorie analoagă, de ce nu aceeași, și îmi spuneam «Gata, mă va săruta...» Și, într-adevăr, mă săruta, dar nu imediat ; nu terminasem de rostit cuvintele, cînd el se repezi la fereastră, smuci geamurile cu o grabă, o brutalitate gata să le spargă — o deschizătură destul de mare încît să-i îngăduie un salt peste pervaz, de la cincisprezece etaje deasupra străzii, rămase drept, cu picioarele depărtate în fața cerului, a muntelui și a acoperișurilor, cu o mînă agățată de storul de care își lovise capul, urlînd : «Trebuie să le arăt la toți cu ce-am să-i...» și, rîzînd, gata să se răstoarne, ca și cum n-ar fi fost la un deget de prăpastie, cu revolverul ațintit acum spre cer, apoi spre culmile dealurilor, apoi spre înălțimea domurilor și a minaretelor. Iar eu, înnebunită, mă îndreptasem spre el, îi cuprinsesem gleznele, îl lăsasem să scape, cu teama că îl voi face să-și piardă echilibrul, încetînd să-mi spun (ca în clipa cînd se repezise) «Îl vor vedea în starea asta !», iar acum zicînd : «Nu ! N-o să facă asta ! N-o să facă așa ceva !» Dar el o făcu. O făcu, în costumul în care ar fi trebuit să fiu singura care să-l vadă în viitor, — fiindcă vrînd-nevrînd, pentru asta scosesem apartamentul din buzunarul meu de scamator, și nu numai apartamentul, ci tot ceea ce el urmărea în continuare și eu doar ghiceam. Trase așadar cele două focuri de revolver în direcția orașului și sări înapoi, zguduind cu rîsul lui pereții camerei, acum, cînd închisesem geamurile și trăsesem perdeaua.

După ce l-am ajutat să golească toate sticlele din casă, dormi trei zile în șir.

Și totul deveni limpede, curat, precis — pentru că mă prezentă familiei lui și rupse tăcerea, nu într-un fel conform dorinței mele, dat fiind că, de data asta, nu mai era vorba, din partea lui, de o încercare de supunere, pe care ai fi oprit-o ca să zici : «Servește-te, tot ce am îți aparține, nu trebuie să-mi dai socoteală», ci de un val de cuvinte slobozit de o convenție redactată după toate prevederile legale, un contract punînd la dispoziția mea tinerețea, febra lui, vitriolul care-i curgea în vine, în schimbul unui capital căruia îi ignora întinderea și forma, dar nu dovezile pe care le lăsasem, la voia întîmplării, aproape peste tot, în sertare, pe măsuțe și cufere, pentru a dovedi tot atîtea întrebări, tot atîtea ispite, deci un contract care ne lega în alt fel decît tratatele încheiate în fața notarului și care nu sînt decît alibiul unei neîncrederi reciproce sau al artei de a încălca un jurămînt. Totul deveni limpede, curat, precis prin faptul că mlaștina unde începeam să mă împotmolesc își etala milurile mișcătoare în plină lumină a zilei, nu în ceturile nopții ; eram prinsă în ele și nu știam dacă voi atinge fundul înainte ca mlaștina să mi se fi închis deasupra capului. Și pe urmă am știut. Am aflat — spunîndu-mi mereu că tot ce știu, tot ce voi afla nu reprezintă în ultimă instanță decît lucirea palidă a unei torțe diluate de întuneric, ploaie și vînt, la marginea unei prăpastii al cărei fund îmi era imposibil să-l zăresc, poate fiindcă, dintr-un motiv sau altul, el scotea la suprafață anumite momente bine determinate ale vieții lui, ținîndu-mi restul ascuns, acele momente asupra cărora prefera să tac, ori să tacă el însuși, sau mai curînd fiindcă nu era în stare să-și treacă în revistă întreaga viață, să-și spună «Iată traiectoria pe care am parcurs-o între clipa nașterii și prezent, și toate episoadele, toate nodurile unei funii slabe agățate deasupra hăului se înlănțuie în chip logic, impecabil, acolo, peste capul meu, în vederea unui sfîrșit îngrozitor. Deci...» — la fel cum în clipa asta, lîngă acest cămin unde focul își dă suflarea, cu fețele voastre aplecate spre fotoliul meu și ochii voștri în care pot citi defilarea umbrelor, a evenimentelor moarte de pe acum (moarte înainte să fi ars cu strălucire, în momentul cînd au putut crede că se petreceau, că se desprindeau din tenebrele unde

luaseră naștere), nu-mi pot da seama dacă tot ce spun nu este o suită de minciuni obosite, răsuflate, în comparație cu lucrurile care s-au întîmplat, nu zic că în realitate, fiindcă realitatea asta nu există, decît ca o convenție comodă, menită să îngăduie schimburile de nelipsit dintre oameni, cu prăpastia care a luat din nou în stăpînire personajele, faptele, gesturile date cu împrumut vreme de o clipită ; pentru ca iluzia să continue a-și pune amprenta pe memoria noastră ; inclusiv pe Salah Eddine, Salah Eddine Lansari și toate fantomele pe care numele acesta e în stare să le tîrască după el, el care, ca și ele, a dispărut de un timp destul de lung încît să te poți întreba dacă nu s-a născut din adîncul celui de-al zecelea strat al somnului, laolaltă cu pădurea Merzouka, satul Saint-Roch, fluviul și mai ales oamenii, Si Said, sergentul, sau adjutantul, sau nu știu ce altceva, mai cu seamă Geoffroy, Geoffroy Ferrier și toată familia lui — nu numai aceasta, ci și Algeria istorică și legendară, astfel încît te poți întreba dacă și Algeria, și războiul nu s-au întors în străfundurile apei negre care le-a lăsat să scape într-o noapte de coșmar.

Deci știam — puțin, nimic ; dar acel nimic îl știam acum. Mărșăluiam și eu în urma lui Si Said și a oamenilor lui, nu numai printre pini, cedri, araucaria sau pur și simplu arborii de fistic din pădurea Merzouka, ci spre Saint-Roch, Pélissier, Tounin sau Bellecôte, spre fluviu sau cîmpie laolaltă cu acești prizonieri, deci cu Francis Deharo, sau chiar, în perioada cînd ei încă nu căzuseră prizonieri, cu Nejm'el Arab, vărul său, băiatul pe care îl făgăduise surorii lui, pe care îl formase, din copilărie, în așa fel încît să devină un veritabil bărbat, care era fratele lui prin alegere și discipolul lui și cu care voia să se unească prin legături mai strînse decît cele ale nașterii (îl striga Nejma* ca să rîdă de el, ca să-i arate că bărbăția lui mai avea un drum lung de străbătut pînă să ajungă nu la înălțimea celei ale sale, fiindcă își închipuia despre el însuși că încarnează gradul suprem al acestei bărbății atît de

* Femininul de la cuvîntul arab nejm = astru, ceea ce s-ar putea traduce prin stea, steluță.

scumpă mediteraneenilor, ci la vreo douăzeci de pași în urmă, ceea ce abia dacă era de tolerat pentru un om din care dorea să facă într-o zi cumnatul lui). Și încetul cu încetul sîngele acoperea trunchiurile pădurii vrăjite, coaja pinilor, a cedrilor, a eucaliptilor sacri, fiindcă mareea roșie ce se rostogolea peste fermele și ogoarele, spicele și butucii de vie sau ciorchinii printre care oamenii nu încetau să mărșăluiască, noaptea, ziua, pe orice vreme, anotimp după anotimp, așa încît ceva din corpul lor atipit și totuși la pîndă «Ia uite, viile au început să rugineasca ; e toamnă», ori «Au răsărit peste tot crini de pădure ; o să avem recolte bune», înundase pînă la urmă pădurea pe care el o credea totuși de neatins împreună cu toate clipele inocente ale copilăriei — nu numai sîngele lui Francis Deharo cel împușcat într-o dimineață, laolaltă cu ceilalți prizonieri, după două săptămîni de speranță și îndoială, nu numai sîngele lui Nejm'el Arab, pe care îl abandonase, mai curînd încredințase, însîngerat, fără puterea de a mai face măcar un pas, în mîinile băiatului numit, înainte de apariția dumitale, *cel mai bun dușman* al lui, Geoffroy, Geoffroy Ferrier, rivalul lui, colegul de clasă, de care îl lega și îl despărțea asaltul nerușinat, turnirul mitologic al unui ordin cavaleresc perimat (sînt de acord cu dumneata că poate nu pe acest pămînt nobil și crud), dar și sîngele tuturor victimelor care nu trebuia neapărat să-și lase numele în viața lui felahi torturați, împușcați, tăiați în bucăți cu toporul, cu fierăstrăul mecanic sau oricare alt instrument creat de mîna omului pentru eliberarea condiției lui, fără a mai socoti coloniștii, femeile și copiii muncitorilor agricoli, ai rîndașilor de la ferme, soldații ciuruiți de gloanțe, sfîrtecați, mutilați, care au fost porția aproape zilnică a războiului său, a Aventurii unde se aruncase ca să-și jertfească pentru patrie cei douăzeci de ani, ca să se simtă învăluit de caracterul sfînt al luptei lui și care, în fiece zi, și acum încă și mai mult (pe măsură ce se desfășura interminabilul drum prin pădurea profanată, printre ogoare sau de-a lungul fluviului, în șirul de oameni care călcau în urma lui Si Said, luînd cu asalt ceața, grindina sau arșița), îl sterilizau, îl prostituau. Astfel încît în rarele momente de luciditate, cînd se trezea în toiul nopții și întîmplă-

rile îi reveneau în minte își putea spune «Da, așa a fost cu omul acela, avea capul despărțit de trup și pintecele umplut cu pietre. Si Said s-a mulțumit să-i zică lui Khodja ‚Împăiază-mi-l cumsecade'. Și, zicînd asta, rîdea. Și ceilalți au rîs și ei...», sau: «Toate trupurile acelea care ardeau în mașină, în mijlocul drumului — muriseră toți, din fericire; erau o femeie și doi copii», cînd nu-și spunea «Acum Francis e mort; n-a avut de suferit pînă la capăt — doar cînd l-am privit și cînd a înțeles că s-a sfîrșit...» și «Nejma... oare e viu? oare Geoffroy a ajuns să-l...» Și întrebarea care în cele din urmă le înlocuia pe toate celelalte, pe măsură ce războiul se grăbea să se termine «Numai de nu s-ar întîmpla ca tot sîngele ăsta, sutele de țărani sacrificați, și nu numai țăranii, nu numai ai noștri — ci chiar și cei aflați de cealaltă parte, chiar și ticăloșii — să servească la cumpărarea unei mărfi deteriorate sau a unui fleac inutil...» Și într-o zi lucrul a fost limpede, lămurit pe deplin Si Said cîștigase pariul care-i legase din clipa cînd el (Si Said) îi lăsase viața, din clipa cînd Salah Eddine) avusese curajul să-i declare că la urma urmei nu e decît o lipitoare trăind pe spinarea tuturor acestor felahi, mîncîndu-le pîinea, culcîndu-se cu femeile lor, jefuindu-i și extorcîndu-i. Îi lăsase viața, mai puțin poate fiindcă nu se putea împiedica să manifeste admirație față de o ființă a cărei tinerețe, a cărei intransigență încarnau legea și pe profeți (poate și fiindcă nu se putea împiedica să iubească un băiețandru care îndrăznea să se ridice împotriva lui, șeful său și al tuturor — și cine poate spune dacă, lipsit de statura înaltă, de coama leonină, de privirea dură ca oțelul, care purta încă reflexul lecturilor revoluționare, ar fi supraviețuit? cine poate spune dacă, lipsit de asemenea atuuri, Si Said nu l-ar fi gîtuit cu mîinile lui, dacă n-ar fi lăsat să-i putrezească trupul legat de un trunchi, pentru ca pedeapsa să servească drept exemplu pentru ceilalți, cei care i-ar fi putut încuraja insubordonarea?), cît fiindcă își zisese «Prea lesne să-l ucid aici, dintr-o lovitură. Să-l cruțăm ca să asiste la descompunerea lentă a orgoliului lui, a ceea ce el numește incoruptibilitate. Să lăsăm toate astea să putrezească la contactul cu evenimentele...» Fiindcă el însuși (Si Said) voia să afle ceva să afle

dacă făcuse o alegere bună — dacă avusese dreptate mizînd pe instinctele de animal încolțit și nevoit să se apere sau mai degrabă de om ale cărui calcule se sprijineau acum pe o revenire la legea junglei. Își spunea «Dacă băiatul sfîrșește prin a-mi semăna (și sînt nouăzeci la sută șanse de a ajunge să-și trimită la plimbare afurisitele de terfeloage care i-au intrat în căpățînă și să se gîndească doar cum să se apuce de altele — femei, vin, proprietăți sau afaceri și mai ales Puterea, nu de orice fel, ci pe culmile cele mai înalte ; are un maxilar care nu mă înșală), voi avea dovada că alegerea mea, alegerea politică a fost solidă ; țara întreagă se va răsturna în direcția prevăzută de mine, iar conducerea va aparține celor mai puternici — celor care au arme și care au învățat să se slujească de ele». Iar acum, sorocul venise ; pacea fusese de curînd semnată la Évian. Știa că e cîștigător ; tot ce-i mai putea crea probleme era să afle care parte din plăcintă urmează să-i revină, în ce proporții, Algeria era susceptibilă să se convertească în bani gheață, terenuri sau Putere pentru folosul lui, pentru a-l plăti pentru riscurile înfruntate de dragul ei (fiindcă, așa cum presimțea, goana după pradă avea să fie colosală și el deja își instala oamenii în punctele strategice — în satele și pe proprietățile unde se impusese prin teroare). Totuși îi rămăsese un os în gît Salah Eddine. Nu, Salah nu-și îndeplinise rolul de barometru moral și politic, după așteptările lui Si Said ; învățase numai să tacă, să-și înăbușe revoltele, să se supună fără crîcnire ordinelor. Pe el îl trimitea șeful la felahi să ridice impozitul de război ; el știa că banii au puține șanse de a servi la cumpărarea de arme sau materiale de luptă ; și se executa cu fața lipsită de expresie, gîndind : «Îmi mai prelungesc viața cu o săptămînă». Și calcula, își făcea socoteli «Incidentul s-a produs la 22 decembrie, iar acum sîntem în 3 aprilie. Va să zică, am obținut o amînare de...» Apoi «Nu eu îi pun în mînă bancnotele, e doar o mașină care se murdărește în locul meu...» Același lucru cînd sta de gardă

• **Mică localitate balneară din Elveția, unde se angajează tratativele între guvernul francez și guvernul provizoriu al Republicii Algeriene, începînd din mai 1961.**

la ușa lui Si Said în vreme ce acesta făcea dragoste «Banditul bătrîn avea dreptate evenimentele m-au înăsprit. Cînd s-o întinde țeapăn în vreun șanț o să înțeleagă că ar fi fost mai bine pentru el să se înșele.» Dar nu l-a omorît. Nu fiindcă, la rîndul lui, i-ar fi cruțat viața ; îl putea ucide din ce în ce mai puțin deoarece evenimentele îi dădeau dreptate virtualei victime. Poate că și el dorea să afle pînă unde va merge apetitul acestui căpcăun, știind foarte bine că Si Said nu era singurul vultur gata să se repeadă asupra țării lui și care încă nu-și luase distanța necesară pentru a stabili obiectivul și mijloacele potrivite — ca să continue o luptă căreia războiul de independență îi fusese numai primul episod.

Pe scurt, n-a fost în stare să-l ucidă. Iar în tot acest timp, celălalt n-a făcut decît să-l spioneze, să-și spună «Nu zice nimic, e semn bun», apoi, pe măsură ce tăcerea devenea insuficientă, iar chipul începea să se prefacă într-un bloc de marmură și privirea într-un sloi de gheață «Doamne, dumnezeule ! Imposibil să-ți dai seama ce se petrece în țeasta lui !» Și veni ziua de 2 iulie*. Și el își putea spune : «Am cîștigat pariul. Știe că l-am cîștigat. Și nu-mi spune că am avut dreptate. Nu spune nimic de luni întregi. Și vreau să aflu !» De aceea, spre sfîrșitul acestei prime zile de pace totală, străbătură amîndoi pădurea. Îi însoțeau trei oameni, îmbrăcat fiecare cu o uniformă capturată de la adversari, ca și armamentul — cele două grenade atîrnate de o parte și de alta a centurii și revolverul în toc de piele. Si Said purta, petrecută pe după umăr, pușca lui mitralieră. Se opri deodată, ștergîndu-și fruntea. Oamenii se opriră și ei. Puse batista la loc în buzunar și lăsă cureaua armei să-i alunece peste braț. Iar Salah înțelese, ori mai curînd privirea lui, acum rapidă și plină de perspicacitate, presimți gestul înainte chiar de a fi fost împlinit, așa încît avu răgazul (o fracțiune de secundă) să se mire, să-și pună întrebarea : «Asta să fie, într-adevăr ?» Și văzu că asta era. Știa că nici de data aceasta nu crîcnise, că nimic de pe fața și din trupul lui (nici o tre-

* **Ziua de 2 iulie 1962**, data semnării acordului de la Evian prin care se acordă independența Algeriei.

sărire a mîinii, nici o vînă care să-și accelereze pulsul) nu îl trădase. Luă arma întinsă de bătrînul bandit care îl pîndea cu o lucire printre pleoapele pe jumătate închise și genele care aproape se atingeau «Ține, băiete, Si Said e acum bătrîn și sîntem în prima zi de pace, nu-i așa?» Și își urmă drumul prin praful roșu, printre araucaria, stejari și pini, întîi la o jumătate de metru în fața lui, apoi la un metru, apoi la doi, apoi la trei. Și își zise «Nu, n-am să merg alături de el, n-o să-i arăt că am înțeles, nici măcar asta, afară doar dacă nu-l vor ajunge din urmă ceilalți». Dar ceilalți îi urmau la zece pași, ca de obicei, ca și cum pădurea n-ar fi început, în ziua aceea, să iasă la suprafață din baia de sînge. Văzură de departe magnoliile și bougainvileele de la Belle-Rive, proprietatea familiei Ferrier, iar Salah își spuse: «Acolo mă duce. Trebuie să fie la curent. A așteptat prima zi a Independenței ca să mă pună în fața faptului. De ce? De ce?» Dar lăsară Belle-Rive la stînga și se îndreptară peste miriști de grîu, livezi de măslini și vii către sat. Acum Si Said i se alăturase (și nu își încetinise mersul, continuase să înainteze în același ritm), astfel încît își făcură împreună intrarea pe strada principală urmați de cei trei oameni care tăifăsuiau la cîțiva pași mai înapoi. Trecură pe dinaintea fațadelor pustii (și știau că mulți ochi îi spionează din spatele obloanelor închise), a grădinițelor unde florile continuau să explodeze, ignorînd fatalitatea păcii și teama celor care le sădiseră și le tunseseră, astăzi închiși în case, lîngă bagajele pregătite, cu armele la îndemînă, încercînd să înăbușe suspinele copiilor, întrebările și scîncetele lor. Un cîine stropi un palmier de pe aleea ce ducea la biserică, de parcă ziua aceea ar fi fost asemănătoare oricărei alteia. Ajunseră în fața statuii soldatului francez de pe Monumentul celor căzuți în război; niște copii jucau fotbal în piața primăriei, în costume desperecheate, de culori țipătoare. Își întrerupseră partida și alergară spre mujahedini*, urlînd: «Tahia

* Plural al cuvîntului arab *mujahid*, adică luptător, militant, partizan al războiului din Algeria; sub această denumire erau desemnați cei care purtau arme în permanență,

Jezair !*» Le răspunseră chiuituri din toate punctele orizontului, de pe străzile paralele sau adiacente, de cealaltă parte a barajului de balustrade albe, de fațade cu pergolă, împodobite cu iederă și liane. Acum copiii îi însoțeau, iar Si Said intrase în vorbă cu ei ; din vreme în vreme, își trecea mîna bătătorită peste un creștet proaspăt ras, cu aceeași asprime cu care ar fi vrut să scoată o arahidă din coajă. Și bătu la ușa jalnicei clădiri, între cele două coloane umflate ce susțineau frontonul unde, cu o clipă înainte, putuseră citi literele aurite : *Primărie*. De vreo zece minute, Salah se gîndea : «Așadar, aici ne aduce !» Și nu se putea împiedica să se întrebe «Doamne, dumnezeule ! De ce eu ?» După cîteva clipe, Si Said scoase revolverul din toc. De data aceasta lovi de două ori cu crosa stejarul masiv. Se adunase în el însuși pentru a încerca să prindă un eventual zgomot de pași în interior și părea mai mic decît oricînd pe lîngă tovarășul lui înălțat cît era de lung, cu arma la umăr și țeapăn ca un planton ; răcni spre copiii ce se văicăreau în piață împreună cu bărbații și femeile care acum li se alăturaseră : «Potoliți-mi adunătura asta de proști !» Cei trei mujahedini din escortă se apropiară de mulțime și aruncară cîteva ordine scurte.

Ușa se deschisese putuseră auzi cheia răsucindu-se în broască, apoi balamalele scîrțiind pe măsură ce deschiderea se mărea în fața pîntecului unui om gras, aflat de cealaltă parte — nu numai a pîntecului în carapacea lui subțire de stofă închisă la culoare, cu nasturi negri și panglica unei decorații la butonieră, ci și a mîinilor albe ca de mătase, care atîrnau la capătul mînecilor și mai ales a feței, în colțul unde umbra era mai deasă, cu o mustață mică, semănînd cu două baligi de țap agățate de buza prea înaltă, și ochii imobili, înghețați, cu pleoapele crispate, ca și gura cu buze decolorate, parcă acoperite cu un strat subțire de talc, toate contrastînd cu fața palidă, golită de sînge, moartă. Îl scrută o clipă, cu o licărire amuzată în ochi.

---

spre deosebire de o altă categorie de militanți, „musalibini", care desfășurau acțiuni clandestine sub acoperirea unei activități oficiale.

* Trăiască Algeria ! (Arabă.)

Apoi intră, împingînd neglijent revolverul în stratul de grăsime de deasupra centurii. Omul îl privi fără să se clintească, fără să se dea înapoi, fără să ridice brațele. cu ochi asemănători unor bile de antracit muiate, acum foarte aproape de ai lui. Și el spuse : «Vedeți, domnule Boyfras ? Prima mea vizită după război v-a fost rezervată dumneavoastră». Îi făcu semn lui Salah Eddine să închidă ușa și începu să urce treptele «Puteți constata, n-am uitat unde vă e biroul». Se opri (era la jumătatea scării și se întoarse cu un zîmbet care îi zbîrli mustața «Știți prea bine Si Said are o memorie de elefant...»

Se aflau acum în camera mare, ale cărei ferestre dădeau spre monument și aleea de palmieri, Si Said în spatele biroului ministerial pe care erau adunate vrafuri de dosare, bine așezat în scaunul pivotant, cu capul dat pe spate, sub bustul Mariannei, cu picioarele așezate unul peste altul pe mapa de marochin verde, jucîndu-se cu arma. Omul stătea în picioare în fața lui, de cealaltă parte a biroului, enorm și încremenit, iar Salah Eddine se afla la celălalt capăt al covorului roșu, în dreptul draperiilor și al storurilor cu ciucuri. Salah îi privea pe cei doi și știa că primarul se întreabă dacă fostul secretar al primăriei se află acolo ca să-l ucidă. El însuși se întreba dacă pentru asta a venit și l-a adus și pe el în această primă după-amiază a Independenței. Si Said puse cea dintîi întrebare «Dacă am merge la dumneavoastră acasă, domnule Boyfras ? Mi-ar face plăcere să vă cunosc mica familie...» Primarul rosti cu o voce abia auzită : «Nu mai sînt aici. Sînt în Franța. — La loc sigur, zîmbi Si Said, nu-i așa ?» Atunci primarul, ca și cum cele dintîi cuvinte pe care și le smulsese ar fi stîrnit o avalanșă de vorbe asemănătoare, legate de cele dinainte ca mătăniile într-un șirag «Si Said, nu-mi reproșa una ca asta ; știi bine că nu puteam face altfel... Era război, aveam dovezi... puteam porunci să te aresteze și știi ce preț ai fi plătit... Nu te-am dat pe ușă afară ca pe un deocheat ; ți-am cerut demisia, atîta tot...» Si Said întoarse brusc capul spre Salah, care îi simți privirea piezișă ca un burghiu — deodată rece ca de gheață «Haide, băiete, dă arma la o parte, nu vezi că-l faci pe domnul primar să vorbească prostii ?» Apoi reveni

la omul căruia îi spunea domnul Boyfras, scoase un oftat prelung și zîmbi «Toate astea sînt povești de demult, domnule dragă ; de atunci s-au întîmplat atîtea lucruri, a curs atîta apă pe gîrlă...» Examină țeava revolverului, suflă un fir de praf, încruntîndu-se, plecîndu-și capul pe umărul stîng. Apoi trase piedica de siguranță : «Priviți : astăzi stau eu pe fotoliul dumneavoastră, nu ?» Și rîse, un rîs gros, care îi scutură măruntaiele și care se sfîrși cu un acces de tuse, așa că acum picioarele își reluaseră poziția pe pardoseală și, îndoit, stacojiu, scuipă printre coapsele desfăcute. Încerca să continue să vorbească, deși tusea îi devenea mai aspră, mai violentă, pînă cînd, într-un tîrziu, fu în stare să-și scuture capul și să exclame cu o voce hîrîită «Nu, mai bine să lăsăm toate astea deoparte, astfel o să schimbăm amintiri la nesfîrșit —nu numai despre felul cum m-ați luat la goană, ci și despre celelalte : cei doi fii ai dumneavoastră și Mîna Roșie*, și toți cei care au ucis ori au poruncit să se ucidă, în familia mea sau aiurea, fără să mai punem la socoteală, colac peste pupăză, și O.A.S.-ul... Primarul încerca să-l întrerupă, dar el ridicase mîna, ca pentru a-i spune : «Haide, lasă-mă să vorbesc». Și urmă «Vedeți bine că toate astea trebuie să le lăsăm așa cum sînt. Și acum o să fumăm amîndoi pipa păcii, nu ?» Își regăsise întregul aplomb și surîdea. Spuse «Băiete, deschide fereastra și culege-ne un ciorchine frumos din bolta de viță. De acolo, nu trebuie să cobori în stradă, bineînțeles...

În vreme ce încerca să rupă ciorchinele de pe vrej, iar boabele strivite începeau să-i năclăiască degetele, Salah nu se putea împiedica să se gîndească : «Doamne, ce vrea să facă ? Dacă trebuie să ajungă la omor, e firesc să o spună limpede, nu ?» Îi întinse ciorchinele lui Si Said. Acesta îl luă, îl cîntări în mînă și smulse o boabă pe care începu să o șteargă pe mînecă. Apoi se ridică, ocoli biroul și veni în fața primarului, care se întoarse spre el. Îl privi îndelung în ochi, cu pleoapele strînse, așa încît era greu de știut dacă mai continua într-adevăr să zîmbească. Spuse

* Organizație teroristă care acționa din umbră împotriva populației de origine algeriană.

cu un ton de indiferență totală : «Deschideți gura, vă rog !» Primarul se uită la el uimit. «Mi se pare că v-am cerut să deschideți gura, e clar ?» Celălalt se execută cu încetineală, ca și cum s-ar fi străduit să desfacă o menghine. «Mai mult ! Așa ! Așa e bine !» Avea tonul unui dascăl care cheltuie comori de răbdare ca să dea pe brazdă un elev recalcitrant.

Aruncă în gura celuilalt boaba aurie. Omul se prăvăli pe covor, cît era de mare, după ce mai înainte se izbise de birou. Si Said se aplecă îndată deasupra lui și își lipi urechea în dreptul panglicii roșii a decorației ; s-ar fi zis că gestul lui era prelungirea căderii grasului, fără cea mai mică ezitare între cele două mișcări. Își ridică încet bustul și, rămînînd în genunchi, începu să rîdă, mai întîi tăcut, apoi cu același rîs grosolan de mai înainte, pînă ce gîtul îi fu sfîșiat de tusea ce părea să urce din măruntaie. La sfîrșit, zise : «Primul mort al păcii !» Și începu din nou să rîdă, cu și mai multă poftă.

Salah rămăsese o clipă încremenit, întrebîndu-se dacă lucrurile sînt ce par a fi, cu ochii ațintiți la grupul format de cei doi pe pardoseală, inundat încetul cu încetul de rumoarea ce urca de pe esplanadă, din ce în ce mai tare și de soarele ce intra în valuri prin perdele ; iar satul, străduțele, palmierii și copiii piereau și ele sub apă ; piereau alături de pădure, de alertă, de petele roșii ale lui Francis și dispariția lui Nejma, astfel încît întrebarea ce plutea asupra spectacolului (asupra lui Si Said și a victimei lui, nemișcați pe pardoseală sau mai exact pe covorul din lînă de cea mai bună calitate, cel dintîi aplecat peste celălalt, apoi ridicîndu-se și rîzînd, rîzînd) era «Să fie adevărat ? Toate astea s-au întîmplat într-adevăr ?» Începu și el să rîdă — nu cu același rîs ca al șefului său, nu un rîs care ar fi fost urmarea firească, salubră a angrenajului asemănător aceluia ce-l punea în mișcare pe Si Said (răcnetul fiarei, schelălăitul șacalului ale cărui cruzime, frică, viclenie i se încleiază de blană) — cu un rîs născut din caverne întunecate, trebuind să traverseze toate straturile suprapuse ale obișnuințelor (pe acela de a bea, pe acela de a mînca), tot acest somn stratificat, înghețat și care, deci, ar fi prefăcut înghețul acesta în cioburi, ca să se avînte

prin gîtlejul lui, în plină lumină, la început sfios, cîteva sughițuri intermitente, ca pentru a fi sigur că terenul e convenabil, apoi în blocuri cristaline, pînă ce se instalează fără a mai părăsi locul, oscilînd de la o margine de registru la alta, trecînd de la grave la acute, apoi rămînînd o clipă pe culme, înainte de a se afunda în gol, cînd lătrat, cînd urlat, dureros ca un schelălăit care ar deveni încet-încet urlet de moarte. Așa că Si Said se opri din rîs și își pironi asupra lui ochii din nou palizi, înghețați, hotărîți «Încetează !», apoi cu o voce mai dură : «Ajunge ! Am spus să încetezi !» Și Salah se opri dintr-o dată, ca și cum rîsul, sau izvorul lui ar fi secat brutal, pironindu-l la rîndul său pe Si Said cu o privire de motan imens și sîcîit. Si Said zîmbi, iar Salah își dădu seama că nu dădea înapoi ; nu, pur și simplu venise momentul să-i arate cheia succesului, și Salah Eddine avea să afle de ce bătrînul vulpoi îi cărase pînă în sat. Toate astea le înțelese în clipa în care celălalt deschidea gura : «Ei bine, băiete, ți-ar plăcea să iei locul porcului ăstuia gras ?» Putea vedea licărirea amuzată ce dansa în spatele pleoapelor lui boțite «Vreau să zic la biroul ăsta de ministru, în camera asta frumoasă, împodobită magnific covor roșu, draperii roșii...» Acum rîdea «Nu trebuie să spui decît un cuvînt, băiatule ; totul este al tău. Și nu numai asta...» Salah își și clătinase capul în semn de refuz. Își dădea seama că își clătinase capul înainte de a ști dacă oferta lui Si Said îi place, înainte de a fi avut vreme să se lămurească dacă șeful lui îi întindea o cursă ; ceva dinăuntrul lui pusese în mișcare un mecanism care îl făcea să clatine capul, poate vechile lecții dintr-o epocă moartă sau numai copilăria lui, adolescența, prea bogate ca să se mai încurce cu bogății și posesiuni suplimentare. Așa că Si Said renunță la ofertă, dar nu și la zîmbet, pe care îl înnoi, probabil pentru a-și ascunde înfrîngerea, spunînd doar, cu ochii în pămînt, sau mai degrabă în locul unde ar fi trebuit să vadă trupul inert, la piciorul biroului «Nu știu dacă ai dreptate. Asta n-o știu...», adăugînd după o clipă «Lui Si Said nu i-ar face plăcere să regreți într-o zi...» Se opri și privi din nou în direcția lui Salah Eddine, exact în momentul în care acesta zicea «Nu, n-am să regret» —

dar cu o voce atît de decolorată încît își putu spune imediat «N-am zis eu asta» și celălalt începu să-l scruteze, să-l învăluie cu privirea lui mîngîietoare, vicleană, întrebîndu-se pe semne : «Oare e o păcăleală ? Oare știe că e o păcăleală ?» Și continuă, cu ochii la fel de ageri, cu mustața zbîrlită deasupra buzelor strînse : «Cum vrei, băiete...» Apoi «Bine. Va trebui curățat locul de grasul ăsta de rahat. Du-te și bate la ușa tuturor dobitocilor ălora închiși pe după obloane. E primarul lor, nu ? Să-l azvîrle în cimitir și să nu mai vorbim despre asta».

Dar nu, Si Said nu-și spusese ultimul cuvînt. Bineînțeles, Salah îi dezvăluise secretul lui, dar atît de hoțește, încît celălalt se putea întreba dacă a văzut într-adevăr ceea ce crezuse că vede — numărul și culoarea atuurilor pe care adversarul le ținea în rezervă. Și Salah o știa. Așa încît își spunea că nu e ultima hărțuială a bătrînului vulpoi ; era hotărît, de data aceasta, să-l înfrunte, să-i spună *nu* fără ca vocea să i se mai înmoaie — cu atît mai hotărît cu cît ceva în el mărturisea că șeful l-a gîdilat într-un loc deosebit de sensibil și cu cît acest ceva începea să-și iasă din minți sub presiunea animalelor cu botniță, din perioada în care crezuse că a găsit un făgaș pentru violența lui, de cînd își spusese : «Tot ceea ce sînt — un soi de forțe brute, un maelström de mînie și aviditate — toate astea vor căpăta o formă în prezent, cînd cunosc obiectivul și mijloacele, deci de o sută de ori mai compactă, mai puternică decît în trecut», adică de cînd *Manifestul** îi slujea drept popas, adăpost și ham. Și lucrul nu întîrzie să se întîmple , avu loc în aceeași zi, la asfințitul soarelui, probabil fiindcă lui Si Said îi stătea pe suflet să bată fierul cît e cald. Reveniră în pădure ca să se întoarcă la cantonament și din nou văzură magnoliile, arborii cu flori roșii și bougainvilleele

* „Manifestul Poporului Algerian", document elaborat de capii mișcării naționale, provenind din elementele înaintate ale burgheziei algeriene, în martie 1943, prin care se cerea dreptul la autodeterminare și se formulau numeroase alte revendicări politice. Unii dintre liderii mișcării naționale algeriene, între care Ferhat Abbas, vor înființa mai tîrziu o formațiune politică partizană a acestui program politic.

de la Belle-Rive, foarte departe, ca un lung șir de ciucuri la marginea cerului de vară. Si Said se opri și scoase batista ca să-și șteargă fruntea. Arătă spre grupul de copaci plini de culori tropicale și spre zidurile ce răsăreau printre ei, din loc în loc ; arătă spre ele cu bărbia. Vorbi după cîteva clipe, ca și cum i-ar fi lipsit suflul : «Dar asta, ia zi, băiatule, nu ți-ar spune nimic ?» Auzi răspunsul (și știu că de data asta lovise drept la țintă) un răspuns imediat, pe care Salah nu avu nici timpul, nici puterea să-l rețină «Toate astea ?» apoi, ca și cînd acum avusese timp să realizeze că se dăduse cu mîinile și picioarele legate și să ia hotărîrea (sub presiunea animalelor nerăbdătoare, care nu încetau să azvîrle din toate patru potcoavele) de a trece dincolo, de a lichida cît ai clipi din ochi vechiul pariu care-l lega pe Si Said, de a afla, fie ce-o fi, cu o secundă înaintea celuilalt : «Dar pădurea ? Și pădurea ?»

De data asta, Si Said nici măcar nu rîse : trebuia să se miște cu băgare de seamă dacă voia să fie sigur că agață peștele în cîrlig. Respirația îi rămase egală ca și cînd n-ar fi fost preocupat decît să-și șteargă fruntea cu batista, ca și cînd certitudinea victoriei (și numai Dumnezeu știa cîte luni o nădăjduise și o hăituise !) nu merita să-și piardă stăpînirea de sine și să-și sărute adversarul, să se tăvălească pe jos de plăcere. Nu, avea nevoie, după o răbdare atît de îndelungată, de o certitudine totală. Sau mai degrabă dorința, aviditatea pe care le citea pe chipul lui Salah nu-i erau de-ajuns ! trebuia să meargă pînă la ardere, pînă la posedare, și asta, fără îndoială, deoarece, de cîteva clipe, Salah încetase să mai fie pentru el adversarul, zidul neted și înghețat care îi interzicea Edenul unde se născuse ca să fie alungat — conștiința strictă, inextricabilă care face revoluționarii și revoluțiile ; pe scurt, fiindcă în prezent Salah, în ochii bătrînului bandit, nu era altceva decît un alter-ego, ba mai mult, Salah era un Si Said mai tînăr cu douăzeci de ani și de o sută de ori mai lacom, de o sută de ori mai ambițios. Îi spuse : «Totul. Și pădurea, pentru că face parte din moșie».

Nu mai așteptă. Își vîrî batista în buzunarul de la pantaloni și porni spre ciucurii de magnolii, bougain-

villee și sălcii plîngătoare. Știa că pe urmele lui vine celălalt, la o jumătate de metru, tălpile lui de cauciuc răscolind pămîntul negru, gras, printre scaieții uscați de soare — aspirat de mirajul de acolo, de la marginea cerului. Știa că nu va mai rîde acum, pentru că Belle-Rive, imperiu al viilor, al grîului, al junglei de conifere, ce se întindea pe nouăzeci de hectare, cuprins între rîu, în apropiere de Saint Roch și calea ferată dinspre Ighil-Izane era o parte din prada pe care și-o rezervase lui însuși. Rîvnise proprietatea din ziua în care mîngîiase prima dată patul unei puști, cînd plimbase de-a lungul lemnului lustruit lopățelele înguste care-i protejau vîrfurile degetelor de cimpanzeu, șoptindu-și sieși că arma merita mai multe menajamente decît o femeie, fiindcă era în stare să-i procure bunuri pe care n-ar fi gîndit niciodată să și le însușească înainte de a simți bizara și misterioasa căldură ce se răspîndea în mîinile care o pipăiau sau în șoldul pe care ea îl atingea — toate astea într-o epocă în care destinul ezita să-și dezvăluie intențiile, deci cu mult înainte ca familia Ferrier să ceară armatei să le apere zidurile, recoltele și șeptelul, ignorînd faptul că Si Said interzisese să fie ars vreunul din ogoarele lor de grîu, ori să fie tăiat vreun singur butuc de vie, măslin sau smochin sădit pe pămînturile lor — el care nu se dădea în lături să incendieze și să doboare tot ce creștea pe terenurile învecinate, masacrînd nu numai oamenii, ci și caii, catîrii, vacile care erau descoperiți a doua zi în grajdurile transformate în măcelării, boxele, ieslele și paiele mustind de sînge negru și greu ; astfel încît oricine din regiune, oamenii lui în primul rînd, se întrebaseră pînă la urmă dacă alde Ferrier nu-i plătea un tribut împovărător sau dacă bătrînul bandit nu se mulțumea să păstreze niște bunuri pe care le punea deoparte pentru el însuși. De aceea acum nu mai rîdea. Și Salah știa de ce. Și dacă nu rîdea, însemna că oferta lui e serioasă ; își dădea seama că Si Said, din ziua în care Salah îi spusese : «Tot ce știi să faci e să le mănînci pîinea, să te culci cu femeile lor și să-i storci de bani», deci din clipa în care începuse să se mire că mai e în viață (zilele succedîndu-se în monotonia alarmelor, a sîngelui a împușcăturilor, trunchiurile pădurii înșirîndu-și mătă-

niile mohorîte, cu interminabila rătăcire de la calea ferată la fluviu, de la fluviu la coline, mai ales acum cînd Nejma dispăruse, iar Francis fusese îngropat cu tot cu găurile roșii care îi ciuruiau pieptul), jucase o partidă mai tare decît el însuși — adversarul crezuse, fiindcă nu ezita, în această primă zi de pace (adică acum, cînd întorsătura evenimentelor îi confirma cîștigarea definitivă a pariului) să-și riște cel mai vechi dintre visuri ca să-și încunune triumful. Deci Salah Eddine știa în prezent că Belle-Rive e prețul pe care celălalt trebuie să-l plătească, pentru a face din acest triumf (asupra evenimentelor și asupra lui, a lui Salah) un soi de capodoperă. Și celălalt, în vreme ce grilajul lui Belle-Rive se apropia, laolaltă cu terasa cu balustri, asupra căreia se revărsa cascada de bougainvillee, rostogolindu-se de pe creasta zidului lung, rectiliniu, ca de pe marginea unui bazin care-și revarsă surplusul de apă, celălalt își impunea să păşească riguros, ca după cadența unui metronom, ca să ascundă cît de mult îl costa operația aceasta, ca pentru a-și face umbletul ireversibil și a reduce la tăcere glasul care îi șoptea «Nu cumva, din întîmplare, ai înnebunit? Oare nu recunoști zidurile sortite să-ți adăpostească femeile, copiii și pe copiii copiilor tăi?» — pe cînd un alt glas, lent, cuprins de somn, răspundea «Doar nouăzeci de hectare, din care un sfert sau o treime hățișuri; de mi-aș da osteneala, aș găsi ceva mai bun, nu?» Și intrară în locuința bogată. Deschiseră grilajul și îl închiseră la loc în urma lor. Lăsară în dreapta curtea unde știau că se înșiră magaziile, grajdurile și șura cu încărcătura lor de tractoare, grăunțe și animale și urcară cele cîteva trepte ce duceau la terasă. Merseră de-a lungul balustradei și trecură dincolo de cascada bougainvilleelor. Ajunseră la acea parte a esplanadei spre care se deschidea apartamentul. Obloanele celor opt ferestre ale fațadei erau închinse. Și atunci îl văzură pe bărbat venind; avuseseră timp să vadă unul dintre obloanele parterului deschizîndu-se și geamul sclipind scurt, astfel încît omul păru că răsare din peticul de lumină ce se dădea peste cap, împreună poate cu propria lor imagine, pe fondul balustrilor și al cerului. Și deodată se pomeniră cu el acolo; masa înaltă și albă, arsă de

soare a vilei îl aruncase dinaintea lor de parcă ar fi clipit dintr-o pleoapă. Și văzură că bărbatul vine spre ei. Și văzură trupul ca de taur, ușor îndesat, care înainta cu o mișcare de ambarcație chinuită de hulă, cu șoldul drept sprijinindu-se pe piciorul țeapăn de fiecare dată cînd, cu celălalt picior, sănătos, își azvîrlea corpul în față, ciocănind cu regularitate pămîntul cu ciotul de lemn pe care îl înfigea cu un soi de hotărîre încăpățînată și care scîrțîia din fiece articulație, cu capul împins înainte, deschizînd spațiul cu fruntea, cu ochii plecați ca și cum ar fi ales cu grijă locul unde călca. Iar Salah Eddine știa că n-are să întîrzie să-și ridice privirea spre ei, dar nu înainte de a fi început să-și încetinească mersul ; cînd va ajunge la trei sau patru metri, așa încît va veni momentul cînd să-și spună «Da. E chiar el. E tatăl lui». Și lucrurile se petrecură exact cum se aștepta ; amîndoi primiră în plin căutătura decolorată a ochilor cu reflexe argintii, poate vag albăstrui, încercănați de o ușoară tentă cafenie, ascunși în fundul pleoapelor încrețite, strînse în două pliuri granuloase, în jurul cărora pielea arsă de soare semăna cu un corset fleșcăit, unde nasul, pomeții, bărbia modelau forme vagi, iar gura, cărnoasă încă, avînd buzele arse de alcool, crispate într-o strîmbătură amenințătoare, te ducea cu gîndul la o rană prost cicatrizată — astfel că Salah își zise iarăși «El e ; a murit împreună cu fiul lui...» Și acum Francis era și el acolo — ieșit din neant vreme de o clipită, ori poate nițel mai mult, deoarece, chiar atunci cînd imaginea lui, dintr-o dată foarte precisă (barba cu reflexe roșcate care îi creștea de cînd nu se mai putea rade, mica lucire sidefie ce i se strecura printre genele aproape închise în timp ce-și răsturna capul pe spate pentru a sufla fumul țigării — și în tot acest timp Salah își spunea «E ultima... în zori, înainte ca soarele să înceapă să urce pe coline, Francis va zăcea în groapă laolaltă cu toți ceilalți, care îi vor ține tovărășie» — uniforma jegoasă, mototolită de intemperii și de dormitul direct pe pămîntul clisos, cu pantalonii zdrențuiți din care ieșeau picioarele goale, murdare, albite de frig, cu gleznele așezate una peste alta la fel de inocent cum doi cai priponiți în același staul își rezeamă gîturile unul deasupra altuia) dispăruse, o

fantomă nedesluşită continuă să plutească în amintirea lui — o fărîmă din ceea ce el, Francis, era pe vremea aceea, în acea noapte care fusese pentru el ultima, sau în dimineaţa cînd ştiuse că avea să moară laolaltă cu tovarăşii lui, sau chiar înaintea orelor firave în care speranţa arsese ca un foc de paie, făcînd loc dezamăgirii brutale, viziunii peretelui falezei şi a tuturor acelor oameni cu privirea absentă, îngheţată, care aveau să-şi încarce armele ; pe vremea cînd mergea, mergea, cu mîinile legate sub ploaia strivindu-i pe frunte şuviţe de păr. apoi pătrunzîndu-i treptat între cămaşă şi flanela de corp, între flanela de corp şi piele, apoi, poate, şi sub piele, pînă la oase, aşa încît colinele, fluviul, satele care pînă acum îi apăruseră dincolo de zidul mişcător al oamenilor ce mergeau alături de el, cu arma agăţată, de umăr, se estompaseră cu totul într-o ceaţă unde el însuşi dispăruse, odată cu amintirea ambuscadei, a tovarăşilor ucişi, a răniţilor lichidaţi, a camioanelor în flăcări şi tot restul : frigul, oboseala, spaima.

Atunci bărbatul (bătrînul pirat cu un picior de lemn, răsărit din cărţile care-i legănaseră copilăria) vorbi. Vorbi pentru că era rîndul lui să vorbească, nu cel al lui Si Said ori al lui Salah, dat fiind că împrejurarea inversase întîietăţile. Spuse cu voce cavernoasă : «Vă pot fi cu ceva de folos ?» Iar Si Said, cu tonul celui ce n-are de gînd să se împiedice de formule de politeţe : «Am venit să vă vizităm». Acum omul îi privea, nu ca să încerce a le ghici intenţiile (de multă vreme trebuia să le fi trecut în revistă), ci pur şi simplu pentru a aşeza între ei o tăcere pe care să o poată prelungi cît îi plăcea, poate pînă cînd unul dintre cei doi să caute, în sfîrşit, cuvintele necesare pentru a o întrerupe — poate şi ca să-i ţină la capătul privirii lui, agăţaţi de ura liniştită care îi ardea în ochii spălăciţi, ca şi cum şi-ar fi zis ; «Bineînţeles că-i pot face să-şi dea seama cine sînt eu — nu mare lucru, totuşi tatăl unui băiat pe care l-au luat ca să-l ucidă atunci cînd au hotărît că aşteptaseră prea mult, poate nu anume ăştia doi, ci alţii, ce mi-e unul, ce mi-e altul, care le semănau ca nişte fraţi, fiindcă toţi cei de soiul lor se numesc între ei fraţi. Da, îi pot face să priceapă asta. Dar nu imediat — cînd o să-mi

placă mie, pentru că acum știu : mîine sau peste o sută de ani ne vom purta aceeași ură, nesmintită...» Spuse «Dacă vreți să vizitați, nu cred că e momentul cel mai nimerit, nu...» Și așteptă. Iar Si Said, cu ochii pironiți în fundul orbitelor și nu numai ochii, cu toți mușchii feței încremeniți, în afară de buze care se mișcară doar cît era nevoie ca să spună : «Prefer să cred că n-am înțeles bine !» Atunci bătrînul pirat, fără să-și plece ochii, cu o vagă licărire amuzată care-i iradia din nări și din buze : «Nu, nu-i ziua cea mai nimerită — e ziua în care a murit bătrînul Renaud Ferrier. Și nici nu s-a răcit încă. Abia au trecut de-atunci patru-cinci ore.» Salah Eddine știa că a venit rîndul lui să ia cuvîntul. Zise : «Prezentați familiei condoleanțele noastre, domnule Deharo. Dacă nu vă supăr, aș vrea să vorbesc cu Geoffroy».

Bătrînul răspunse într-un tîrziu — nu fiindcă și de data asta punea între el și interlocutorii lui o distanță la capătul căreia să-i țină după bunul lui plac ; Salah îl șocase și-și chema în ajutor toate resorturile memoriei, așa că însuși Si Said putea citi pe trăsăturile lui deodată împietrite, congestionate ca acelea ale unui dispeptic, lupta ce i se dădea în teastă — pînă ce, neputînd găsi un răspuns la întrebările ce-l asaltau, se hotărî să zică : «Dom' Geoffroy mi-ar fi greu să vă spun unde e la ora asta... — De ce ? Lipsește ?» Celălalt înțelese tot ceea ce întrebarea se ferise să formuleze. Și nu răspunse : »Nu. Vedeți bine că ar fi trebuit să fie aici în ziua asta cînd i-a murit bunicul». Ci doar «Nu e aici». Atunci Salah Eddine «Poate le-aș putea vedea pe mama sau pe sora lui...» Iar moș Deharo «Familia nu primește pe nimeni». Și Salah își dădu seama că mica propoziție pe care o putuse citi de atîtea și atîtea ori în *l'Echo d'Oran* la rubrica intitulată *Decese* fusese rostită pe un ton destul de apăsat, cu fiece cuvînt destul de bine detașat încît să semnifice : «De bună seamă, ar fi de ajuns să treceți de mine și să pătrundeți în salon ca să-i găsiți rugîndu-se în jurul corpului neînsuflețit. Dar, într-un moment ca ăsta, sarcina mea de bărbat și de bătrîn servitor este să îndepărtez de rămășițele sale pămîntești toată pleava care începe să colcăie pe moșia care pînă în prezent era a lui și numai a lui !» Astfel încît Salah, pe

cînd, împreună cu Si Said, înainta din nou spre liziera pădurii, rupse tăcerea zicînd : «Bineînțeles că am să iau toate astea, fără nici o îndoială — dacă ești decis să mi le dăruiești». La care Si Said răspunse : «Tu ai spus-o, băiete : sînt decis». Și acum îi zîmbea, iar ochișorii lui indiscreți (de dihor) se înfigeau ca două șuruburi în pielea lui Salah, în dreptul tîmplelor sau al frunții — într-un înveliș în stare să adăpostească gînduri atît de apropiate de cele nutrite de el însuși și totuși atît de puțin asemănătoare, atît de paradoxal străine de ale sale încît începea să se întrebe dacă le va putea trece în revistă vreodată. De aceea adăugă «Ceea ce Si Said a spus o dată rămîne valabil pentru toată viața» — aruncînd încă puțin lest dincolo de bord, așa încît să fie sigur că într-o zi va înfige acul în fluturele ce risca să-i scape în clipa în care ridica plasa ca să pună mîna pe el : «Îți dăruiesc toate astea, așa cum spui. Dar trebuie să fii conștient că, dacă proprietarul legal se odihnește între două lumînări, purtînd cel mai bun costum al lui fiind învelit într-o pereche de cearșafuri, partida nu s-a încheiat și că proprietatea e pe cale să treacă în alte mîini, nu ale fiului, fiindcă acesta a murit înaintea tatălui, ci ale nepoților, și asta deoarece Algeria independentă n-a avut încă timp să abroge legile care fac și desfac legalitatea sau legitimitatea proprietăților». Acum se oprise (erau la poalele celui dintîi araucaria din pădure, iar Salah Eddine nu se putea împiedica să-și spună : «Totuși bătrînul Ferrier le-a sădit pe toate !» apoi, cu acel gust pentru exactitate care de cîțiva ani îl tot urmărea «Ba nu. A găsit la fața locului schița proiectului și n-a făcut altceva decît să împlinească o lucrare începută cu mult înainte ca el să fi pus piciorul pe pămîntul ăsta — poate de către Natură, poate de un strămoș de-al nostru comun, al lui Nejm' el Arab și al meu»). Se oprise, pesemne ca să-l oblige și pe Salah să se oprească și să se uite la el. Și rostea, cu glasul lui tărăgănat, grav, ale cărui meandre risipeau un soi de umezeală călduță, cavernoasă, ce te ducea cu gîndul la felul de a vorbi al unuia care abia s-a trezit după o noapte de orgie : «Există un mijloc nimerit pentru a-ți curăța drumul pe care bănuiesc că-l găsești cam prea încărcat de obstacole...» Era, într-adevăr, o pro-

blemă, căreia Salah nu se putu împiedica să-i răspundă ; își dete seama că începuse să clatine din cap înainte ca Si Said să fi terminat de vorbit. Așa că acum bătrînul vulpoi zîmbea de mai mare dragul «Ești tînăr, băiete ! Totuși ar cam trebui să știi unele lucruri din ziua de azi... Ia azi, nu ți-am fost profesor bun ?» Salah continua să clatine din cap. La sfîrșit, murmură : «Nu. Cu ei nu. Tînărul Ferrier mi-a fost coleg la liceu...» Iar Si Said «N-ai să ajungi departe, băiete ! Într-o zi ai să pricepi că am avut dreptate. Dar atunci o să fie prea tîrziu». Acum vorbea serios — sau mai curînd așa hotărîse să pară «Așa că o să-mi spui cum ai de gînd să faci»...

Salah rămăse tăcut un moment, măcinînd cu dinții cuvintele pe care se temea să le lase să scape «Nu, n-am să-i spun. N-am să-i spun chiar de mă taie în bucăți...» Spuse doar atît (și propria lui voce i se păru la fel de gravă, unsuroasă, cavernoasă) «De mult mi-am pus planul la punct. O să mă descurc, nu-mi duce grija». În acea clipă, Si Said izbucni în rîs ; îi ajunsese la ureche cuvîntul *plan,* iar explozibilul potențial pe care nu încetase să-l acumuleze de cînd se apropiaseră de Belle-Rive zbura în țăndări la contactul cu un asemenea fitil — astfel încît Salah Eddine avu un moment de panică : «Nu cumva, din întîmplare, am rostit vreo vorbă în plus ?» Dar nu, acum celălalt se potolea. Se potolea fiindcă își putea zice «Așadar, în tot acest timp, urzea la proiectul *lui* !...» Și din nou îl învăluia pe Salah cu privirea lui caldă, mîngîietoare, continuînd totodată să-și înfigă burghiele ochilor. La urmă, spuse «Bine. Ți-ai luat măsuri, te privește. Dar admițînd că ești în stare să elimini, într-un fel sau altul, vreau să spun legal ori măcar legitim, droaia de vulturi sau mai degrabă de ulii care își împart proprietatea cu pricina (sînt șanse ca treaba asta să se lungească pînă cînd, sub presiunea evenimentelor, viitorului președinte al viitoarei republici algeriene va stăvili măsurile care fac din poporul algerian — deci din tine, dacă ești destul de descurcăreț — proprietarul ei legal), îți vor rămîne totuși o sumedenie de obstacole de depășit — aceleași ca și în cazul cînd, în după-amiaza asta, ai fi intrat cu pușca mitralieră în odaia mortului și i-ai fi făcut pe nepoți, pe mamă și

pe administratorul fermei să priceapă că pentru ei ar fi preferabil să-şi urmeze strămoşul în lumea părinţilor lui ; chiar procedînd aşa, n-ai fi obţinut nimic, fiindcă ar fi rămas să capeţi aprobări, promisiuni, garanţii ale mediilor influente, adică ale oamenilor astăzi puternici şi care mîine nu vor mai fi nimica (nu oameni ca mine, bineînţeles, eu n-am spatele atît de tare — ceea ce, slavă domnului, îmi va îngădui să supravieţuiesc, în vreme ce alţii, cei care n-au înţeles că, fiind prea puternic, nu cîştigi nimic, îşi vor frînge gîtul). Trebuie, va să zică, să te duci la Mostaganem sau mai bine la Oran (poţi fi sigur că partida se va juca la prefectură) ; şi acolo să faci curte nu numai viitorilor administratori nu uita nici partidul, nici militarii, îndeosebi cei mai barosani. Ia zi, băiete, cunoşti pe careva de prin preajma lor ?»

Salah Eddine nu răspundea, din simplul motiv că nu privise niciodată problema din acest unghi ; proiectul pe care de luni de zile îl purta într-un colţ al minţii — de la dispariţia lui Nejma — nu comporta asemenea complicaţii. Şi se mărginea să înregistreze lecţia, deci să-şi spună : «Putreziciunea e şi mai mare decît credeam. Iar acest bătrîn cretin îşi imaginează că eu...» Si Said socoti, după tăcerea celuilalt, că marcase un punct. Continuă : «Trebuie să te duci să faci curte. Trebuie să arăţi că eşti pe linie, să-i obligi să-ţi reţină candidatura, să-şi spună : ‚Micuţul Lansari a făcut războiul şi drept răsplată cere şi el bucăţica asta de brînză'. Şi pe urmă să-ţi dai seama că de unul singur n-ai să poţi exploata şi administra optzeci de hectare de pămînt ca acela de la Belle-Rive. Va fi nevoie să laşi să cadă destule firimituri prietenilor (nu mie, încă o dată, fiindcă, înţelegi, Si Said, care ştie să dăruiască o prăjitură atît de frumoasă, nu se poate mulţumi cu firimituri) ; chiar dacă treaba asta îţi face greaţă, eşti obligat să treci prin ea — dacă încerci să păstrezi numai pentru tine o îmbucătură atît de mare, pînă la urmă o să capeţi doar pămîntul trebuincios ca să-ţi adăpostească sicriul...»

A doua zi, Si Said îşi adună oamenii şi-i duse în sat. Înainte să-i repartizeze în punctele strategice, le ţinu un discurs în care le aduse la cunoştinţă că e

obligat să meargă la Oran pentru a-și pune treburile la punct. Întări garda instalată în ajun la primărie, lăsă cinci oameni în localul jandarmeriei și plasă doi în clădirea poștei. Restul fu împrăștiat pe la fermele părăsite de cînd trupele franceze rămăseseră consemnate în barăci, de unde, altminteri, se evacuau pe rînd, lăsîndu-i pe *Peids-Noirs* * la discreția inevitabilelor represalii.

Cît despre Salah, el fu singurul dintre tovarășii săi de arme care parcurse alături de Si Said drumul dintre Saint-Roch și Oran, ca și cum s-ar fi mărginit să-și îndeplinească atribuțiile de secretar — dar, în realitate, fiindcă, începînd din ajun, raporturile lui cu superiorul ajunseseră la un alt nivel, pe care ezita să-l socotească mai înalt cîtă vreme șeful nu i-o spusese el însuși (ceea ce, evident, n-avea s-o facă niciodată, deoarece, pînă azi, îl aborda de fiece dată printr-o mișcare de învăluire, lăsînd în seama lui Salah grija de a ghici cu timpul, cîteodată abia înainte de atingerea obiectivului sau cînd rezultatul era vădit, motivul ori intenția care îl conduseseră). Mergeau cu mașina rechiziționată de Si Said de la băcanul spaniol din sat. Trecuseră de Mostaganem, Oureah și Es-Stidia și ajunseseră în preajma dunelor de la Macta, cînd vehiculul, o mașină cu tracțiunea pe față și caroseria gri-argintie, refuză să-i ducă mai departe. Zadarnic Si Said se înfurie, răsuci cheia în contact, burdușì portbagajul cu lovituri de picior și-l făcu pe stupidul scarabeu pui de cățea și avorton putred al colonialismului — motorul nu vru să știe de nimc. Atunci, fără tranziție, Si Said izbucni în rîsul lui gros, de elefant guturăit : rezervorul de benzină era gol. Salah începu și el să rîdă, dar se opri imediat pentru întîia oară rîdeau împreună. De aceea, pe cînd Si Said se întorcea de pe acostament, unde împinsese mașina, gata să oprească primul vehicul ce avea să-și facă apariția (se înfipsese în mijlocul șoselei, cu picioarele depărtate, cu o mînă agățată de cureaua pușii-mitralieră, iar cealaltă vîrîtă sub centură) Salah își spuse că e momentul să-i ceară ceva ce nu putea părea decît o favoare deosebită. Așteptă să se instaleze la dreapta lui Si Said într-o altă mașină, de

* Vezi nota de la p. 33.

data asta nouă, înecată sub un val de drapele alb-verde * cu o mică semilună roșie pe linia de îmbinare a celor două culori (iar lucrurile se petrecuseră foarte simplu mașina se oprise, Si Said se aplecase către portiera șoferului, și toată încărcătura — două matroane, o tînără cu văl, trei copiii care agitau niște drapele și conducătorul — se scursese pe asfalt în direcția Citroën-ului abandonat, în vreme ce bătrînul bandit le dădea adresa unui garaj imaginar unde și-ar fi putut redobîndi mașina) pentru a da glas problemei care de zile în șir i se învîrtea prin cap ca o morișcă. Și, curios, Si Said nu spuse nu. Răspunse ca și cum cererea nu l-ar fi luat pe nepregătite, ca și cum gîndul acesta i-ar fi trecut prin minte din cînd în cînd, adică fără șovăire «De ce nu, băiete ? Nu văd la ce ai mai putea fi folositor acolo, acum cînd războiul s-a sfîrșit și cînd, pentru tine ca și pentru mine, începe un alt episod...» Dar Salah nu înțelese imediat ; inima îi bătea prea tare (știa că sîngele îi fugise din obraji în momentul cînd receptase acel «De ce nu ?» al lui Si Said ; un val arzător, alcătuit din mii de înțepături de ace minuscule, îi umezea fruntea, începînd de la rădăcina părului) și nu mai reuși să-și spună altceva decît «Am auzit oare bine ? Bătrîna canalie e într-adevăr de acord ?»

Lucrul nu-l afectă decît atunci cînd Si Said își dădu cărțile pe față, adică la a treia călătorie la Oran, deși el (Salah Eddine) avusese tot timpul să-și dea seama că bătrînul bandit își pusese consimțămîntul în aplicare Salah era liber în măsura în care poate fi un ostaș demobilizat și putea străbate în voie arterele orașului, părăsi casa părintească la orice oră din zi și din noapte și alerga după fuste sau vizita camarazii alături de care, în adolescență, cumpăra arme de la militarii francezi. În clipa cînd avu această revelație abia începea să iasă din ceturile unde îl cufundaseră anestezia războiului și a primelor zile de pace (ceturi care, probabil, îi și ascunseseră atîta vreme intențiile lui Si Said) — nu numai vechile imagini ce continuau să i se învîrtească în cap, colibele distruse de foc cu lungile șiruri de cadavre prăbușite la pămînt, care te

* Culorile drapelului algerian.

făceau să te gîndești la o enormă expoziție de rufe murdare, fără capete fără mîini și picioare, totuși întrucîtva omenești și care se îngrămădeau pretutindeni, sîngele închegat, năclăit în băltoace mari pe veșmintele înseși și pe pămînt, apoi Nejma ținîndu-se de picior și clătinîndu-se cînd într-o parte, cînd în alta, alb ca varul, în vreme ce el îi spunea lui Geoffroy ceva de felul «Ți-l las ție... Mă bizui pe tine...», apoi ușa în dosul căreia Si Said o viola pe fiica felahului unde își aleseseră domiciliu, apoi privirea lui Francis în momentul cînd descoperise faleza cu toți oamenii care îi așteptau, pe el și pe tovarășii lui, unii plîngînd și țipînd, niște băiețandri veniți de cealaltă parte a mării și care își dădeau seama că toți cei douăzeci de ani cît trăiseră pînă atunci, școala, prietenii, meseria, mobilizarea, traversarea mării, casele albe de aici, fetele ținute în brațe, toate astea îi împinseseră în fața celor cîțiva oameni ce-și armau puștile, stînd în picioare la poalele falezei — și nu numai asemenea imagini, ci și altele, mai noi, care, pe parcursul cîtorva zile, aproape le acoperiseră pe cele vechi, așa cum un strat proaspăt de sedimente îl acoperă pe cel de dinainte (pînă într-atît încît el, care începea să se trezească din letargia tuturor anilor de sînge, de teroare, de fugă veșnică de la calea ferată în sat, din sat la fluviu, de la fluviu pe dealuri, revenind încet-încet la viață, într-o cadență respiratorie mai puțin precipitată, fiindcă o avea sub ochi pe mama lui care îl sorbea din ochi, pe tatăl și pe frații lui care își făceau de lucru tăcuți în jurul său, în vreme ce el se odihnea pe cel mai bun pat din casă ori mînca, așteptîndu-l pesemne să înceapă să vorbească, să înceapă a povesti despre războiul *lui* — iar el nu vorbea, nu-și descleșta dinții, deoarece continua să rumege, să facă bilanțuri, să încerce a-și da seama ce ajunsese, ce ajunseseră lumea și oamenii — fără a o mai socoti și pe sora lui, în ochii căreia citea mereu aceeași întrebare mută la care nu răspundea, nu încă, pentru că nu avea răspunsul, nu știa ce să întreprindă ca să găsească ființa ce-i putea da acest răspuns — Geoffroy, Geoffroy Ferrier, *cel mai bun dușman,* al lui, singurul în care încă ar fi avut încredere, în afară de propriii părinți și frați — din nou anestezia zilelor sumbre, a zilelor sîn-

geroase pusese stăpînire pe el, în momentul cînd noile imagini ale sîngelui și ale morții se suprapuseseră celor vechi, în momentul cînd crezuse că va începe să se elibereze de coșmarurile adunate vreme de cinci ani, spunîndu-și «Poate că, de cealaltă parte a pînzei de ceață, soarele continuă să ardă cu aceeași strălucire ca înaintea măcelului, ca pe timpul cînd Nejma și eu străbăteam pădurea Merzouka, înainte chiar ca pușca lui Francis să fi ochit cîinele lui iar eu să fi ghicit că Geoffroy avea să-mi fie *cel mai bun dușman...»*; fiindcă acum există imaginea soarelui diluîndu-se pe cerul încins pînă la alb, astfel că azurul odinioară străveziu se solidifica încetul cu încetul, devenea o imensă învelitoare de cositor topit așezată peste munte, mare și oraș, că fortul Santa Cruz, pădurea ce-i acoperea pantele, falezele întinse pînă în valuri, în loc să capteze lumina începuseră să o reflecte — așa încît soarele era pretutindeni, își abandonase punctul din spațiu unde ar fi trebuit să alunece, pentru a se fragmenta la infinit — pentru ca, de la un capăt la altul al orizontului, țesătura ce grupa oameni și lucruri între ochiurile ei să se prefacă într-un ocean de sori minusculi așezați unul lîngă altul (și umbra fusese alungată de pe coasta muntelui, din adînciturile unde, pe timpuri, ar fi trebuit să-și adune ceața albăstrie, deci de pe arterele orașului, din spațiile verzi, din grădina publică de pe platoul Lamur, din scuarul aflat în fața catedralei — zidurile, turnurile, domurile, clopotnițele, minaretele ridicîndu-și falezele, săgețile incandescente deasupra mareei în fierbere — toate astea în așteptare, lipsite de respirație, agățate de explozia ce avea să se producă peste trei, apoi două, apoi o zi, în clipa cînd zorii zilei stabilite pentru sărbătoarea națională (5 iulie, data ce aniversa debarcarea de la Sidi Ferruch * cu mai bine de o sută treizeci de ani în urmă) și-ar fi deschis robinetele peste o insomnie veche de acum de trei, patru sau cinci nopți — cu europenii ascunși acasă, căutînd un slab adăpost în spatele zidurilor, al obloanelor, al storurilor care nu izbuteau să

Vezi nota de la pag. 38.

spargă valurile de lumină crudă sau rumoarea revărsată din cartierele arabe care se umfla, mugea, izbucnea în rafale de automate și focuri de armă, astfel încît pentru ei ziua sfîrșise prin a se răsturna în noapte, alcătuind cu noaptea o singură masă incandescentă, un coșmar al pîndei, o constelație de priviri ațintite asupra celei mai mici tresăriri a propriei cărni disperate — în timp ce din toate părțile (din cătune, din satele vecine și chiar din orașe atît de îndepărtate ca Mostaganem, Sidi Bel-Abbès, Tlemcen) nu încetau să se adune mașini, șarete, camioane, camionete, cisterne cu încărcătura lor de bărbați, femei, copii, fluturînd steaguri, claxonînd, aplaudînd, ciocănind pe tabla obosită a portierelor cele cinci note, cele cinci lovituri mai degrabă, ale eliberării lor — două lungi și trei scurte — lunga stridență rostogolindu-și izvoarele frenetice spre cetatea fără umbră, pînă în inima vacarmului, în inima întregii violențe aflate în așteptare — astfel încît în ziua fixată, la ora fixată, soarele care nu mai era acolo, în opacitatea umbrei care nu mai era acolo, apocalipsul se dezlănțui ; iar Salah Eddine îl văzu, văzu mareea albă revărsîndu-și fluviul de jellabe albe, de haikuri albe din cartierele arabe unde mugise, clocotise, trăise întemnițată luni în șir, pînă în inima orașului, în cartierele europene unde tocmai în acea dimineață oamenii hotărîseră să-și învingă teama și se duseseră la lucru, în spatele tejghelelor de la magazinul sau barul lor, în biroul sau atelierul lor (fiindcă ignorau că acest 5 iulie era sărbătoarea națională — o ignorau deoarece nimeni nu-i avizase, mai ales Igamul ** care, de la 2 iulie, îndată după proclamarea Independenței fugise să se adăpostească în Prefectura cu zidurile ciuruite de gloanțe, lăsînd cele patru sute de mii de suflete ale orașului, nu numai pe compatrioți, ci și pe cei care încetaseră să-i mai fie compatrioți, în seama succesorului său lipsit de experiență, în loc să-l sfătuiască să devieze manifestația, să o scoată în afara zonei nevralgice unde era de ajuns o scînteie pentru a arunca în aer această pulberărie — și așa se și întîmplă undeva un vîrf de ac îmboldi valul de bărbați,

** Guvernator sau prefect al unui departament.

de femei, de copii care continua să se reverse cu drapele, cîntece și strigăte ; doar un cuvînt în plus, o privire în plus, o detunătură în plus, de la o petardă sau de la un revolver, poate un steag sfîșiat pe neașteptate de un glonte în mîinile unui cercetaș și, cu siguranță, vacarmul, căldura, excitația, insomnia, soarele care nu contenea să se scurgă străbătînd cerul, marea, muntele și orașul pînă în inima nopții — toate astea se adunaseră și masacrul începu) ; da, Salah văzu văzu mareea albă, agitată de drapele și strigăte, cuprinsă de convulsii de-a lungul străzilor care abia izbuteau să o cuprindă, o văzu risipindu-se în locurile deschise, piețe, scuaruri, grădini, o văzu dînd înapoi pentru a se umfla din nou și a lua cu asalt ziduri, uși, scări, coloanele teatrului, leii de bronz ai primăriei — oamenilor li se tăia gîtul pe loc, erau scoși din locuințele unde se baricadaseră și împușcați pe trotuar ; împușcăturile se întinseseră în toate părțile ca o molimă, oricine trăgea în oricine, pretutindeni domnea frica sau mînia ; fiecare mai întîi ucidea cu spumele turbării pe buze, cu ochii ieșiți din orbite și nu avea vreme să-și dea seama că ființa care se zbătea pe jos, urlînd, pierzîndu-și sîngele, scuturată de aceleași spasme ca o pasăre decapitată era un om cu care împărtise interminabilii ani de spaimă, de nădejde, de recluziune, un om din aceeași plămadă, din aceeași carne, nu în mod fatal un european, ci un cetățean liber al Algeriei independente — văzu toate astea, văzu bărbații și femeile aliniați pe trotuare, cu fața la zid, cu mîinile la ceafă tremurînd ca frunzele uscate în fața puștilor-mitraliere (și armele cîteodată trăgeau ele singure ca și cum trăgaciul ar fi comandat degetul, mîinii care îl ținea) — văzu bărbații și femeile îngrămădiți în camioane, acum cînd mareea odinioară albă se risipise, dăduse înapoi spre izvorul, spre zidurile de unde pornise mai devreme, și, întorcîndu-se acasă, văzu rugul — mormanul de mobile (mese, scaune, șifoniere, cufere, perne) încă pline de transpirația stăpînilor care le folosiseră în noaptea precedentă) scuipînd flăcări roșii înalte, vomînd nori de funingine spre cerul care din nou devenea albastru, spre creasta neregulată a pîlcului de chiparoși de dincolo de zidul cimitirului, spre încîlceala de barăci de tablă, bușteni, scînduri, bîrne care

alcătuia piața de vechituri ; văzu asta și numai atît, văzu ceea ce ar fi preferat să nu vadă niciodată în viața lui, mai degrabă să nu fi apucat lumina zilei decît să fi trebuit să privească la așa ceva într-o seară din iulie 1962 : văzu mulțimea adunată într-un cerc la distanță inegală de rugul ce continua să-și arunce flăcările și fumul în văzduh (mai ales femeile, cu meterezele albe ale haikurilor scuturate de spasme, scuipînd, explodînd în sarcasme și înjurături — iar bărbați în uniformă militară oprindu-le, împiedicîndu-le să străpungă cercul și să se repeadă spre rug cu pumnii întinși, cu privirile arzătoare, cu gurile strîmbate de ură) și, în interiorul îngrăditurii de oameni, camionul din care erau împinși, erau aruncați bărbați — nu și femei, nu — bărbați ce încercau să se apere de scuipatul și ghearele mulțimii, poate cinci la număr, șase ori zece și pe care cei în uniformă militară, după ce-i aruncaseră de pe platforma camionului, îi apărau de mulțime cu lovituri de picior și cu patul armelor, înainte să-i tîrască unul cîte unul, în vreme ce ei gesticulau ca să scape, în focul pe care alți bărbați în uniformă militară îl alimentau azvîrlind, într-o jerbă de scîntei, cîte o masă, două-trei scaune, un bufet ; văzu o namilă în tricou, care se zbătea pe cînd doi gîzi, agățați fiecare de cîte un braț de-al lui, îl smulgeau din locul îngust unde încerca să-și proptească picioarele ; văzu namila petrecîndu-și brațele pe după gîturile călăilor și strîngîndu-le ca niște menghine în clipa cînd trupul i se prăbușea în flăcări ; văzu un tînăr blond îmbrăcat doar într-un pantalon de pînză albastră hotărîndu-se, în vreme ce oamenii în kaki se apropiau să-l înhațe, alergînd fără șovăire spre rug unde se azvîrli cu capul înainte — văzu toate astea, în clipa, firește, în care lucrurile se petreceau, în ordinea în care detaliile urmau detaliilor, în care oroarea își înșira mătăniile de țipete, de fum și de sînge, dar și în dezordinea celor douăzeci, treizeci, cincizeci de nopți albe ce urmară (aceleași chipuri, aceeași maree anonimă, aceleași flăcări ce trosneau, care produceau un soi de huruit) ; iar a doua zi, în vreme ce soarele își regăsea locul în azur — și nu

numai soarele, ci și muntele, fortul, capela, zidurile cetății, cu minaretele, clopotnițele ale căror săgeți compacte se avîntau iarăși în spațiu — știu că morții de la 5 iulie erau îngropați cu buldozerul pe fundul noroios, pînă aproape de fața apei, în Petit Lac ; știu că A.L.N. * (regimentele aduse de la graniță și care în ajun defilaseră în împrejurimile cetății) puseseră capăt masacrului cu forța și că omul răspunzător de asasinate — un element local care decisese să domnească asupra Oranului ca Si Said asupra regiunii Saint-Roch — era căutat de toate polițiile neputincioase ale epocii, de A.T.O. ce deseori erau recrutați dintre ucigașii abia reabilitați, cu trăgaciul prea sensibil ; știu că Moartea continua să bîntuie pe străzile orașului, Moartea și fumul tuturor incendiilor aprinse mai înainte de O.A.S. sau de Attou și oamenii lui, partizanii lui Lamur, de la Victor Hugo, de la Petit Lac (iar acum din imobilele înalte așezate ca niște metereze de jur împrejurul orașului se revărsa necontenit un val de mașini care se îndreptau spre aeroportul Es-Sénia ; acolo, mașinile erau abandonate sau vîndute pe o îmbucătură de pîine, iar ocupanții lor se înghesuiau în aerogară, apoi la capătul pistelor unde așteptau avioanele care să-i ducă de cealaltă parte a mării ; și pentru unii așteptarea dura mai multe zile, fără mîncare, fără apă — nou-născuții mureau deshidratați, prețul unui biberon ajungea la o mie de franci și mai mult — doar cu amintirea infernului și a spaimei amestecată cu speranța vagă, îndîrjită, a supraviețuirii, care devora mințile și pupilele ca o halucinație, sub soarele implacabil, sub sticlăria supraîncălzită, pe asfaltul în clocot — două sute, două sute cincizeci de mii de suflete (rămîneau în oraș numai cei mai hotărîți, cei ce refuzau panica, cei ce nădăjduiau să se întoarcă un tată, un frate, un fiu dispăruți în ziua masacrului), poate și mai mult, fiindcă, după Oran, toate orașele, toate satele din Orania se goliră de sîngele lor european — Mostaganem, Ighil-Izane, Perrégaux, Sidi Bel-Abbès, Tlemcen — de urmașii pionierilor sau ai

* L'Armée de la Libération Nationale, aripa militară a F.L.N.

oamenilor care găsiseră aici o situație stabilă, după epoca de omoruri, de lupte, de spolieri, de urmașii Cuceririi, incapabili să înțeleagă de ce în holocaustul demențial al zeului Moloh numit azi istorie fiii plătesc pentru părinți, nevinovații pentru vinovați, popoarele pentru prinți ; iar orașul își înalță acum zidurile și turnurile pustii, golite de sînge, în mijlocul tăcerii, al mirosului de incendiu, mort în picioare la malul apei invariabil albastre, în lumina soarelui sau a lunii, cu obloanele închise la ferestrele a zece, cincisprezece, douăzeci de etaje, cu străzile deșarte unde circulau cîini abandonați, pisici, revenind la starea de sălbăticie, unde zburau canari, sticleți, păsări cardinal, bengali cărora li se deschisese ușa coliviei). Și Salah Eddine continua să se scalde în imaginile, în saramura măcelurilor ciclopice, vechi sau noi, spunîndu-și : «N-am intervenit. N-am făcut decît să vomit ce-am mîncat...» Nu-i vorbi despre asta nimănui, nici măcar femeii care într-o zi avea să figureze la capătul unui lung șirag de amante — eu —, dar această femeie va sfîrși prin a face turul de oroare, prin a învăța pe dinafară, ca pe un text, acest chip, gura, statura de colos ; îi va spiona visele pe pleoapele închise, îi va asculta interminabilul murmur strecurat printre buze, ca o șuviță de sînge, înainte ca șuvița, murmurul să se prefacă în torent, în strigăte, urlete, iar el să se ridice în capul oaselor, apoi să sară în picioare, să se repeadă în salon, la comoda unde nu uitase că și-a lăsat arma. Nu, acestei femei avu pudoarea, orgoliul să refuze să i se destăinuie «Aș fi putut interveni și n-am făcut-o...» Și de ce ar fi făcut-o cînd, în ciuda uniformei militare pe care continua să o arboreze acasă ori pe stradă (puțin și ca un copil ce se joacă de-a războiul, pur și simplu ca să se grozăvească față de prieteni, și care, totuși, știe acum că războiul nu e un joc și mai ales pentru că, de cînd își părăsise prietenii, crescuse și nu era în stare să se întoarcă la veșmintele de altădată, la care acum fratele lui mai tînăr se întorsese) ar fi putut împărtăși soarta celor torturați — în ajutorul cărora o parte din el se aruncase, frînată însă de restul organismului, de

certitudinea neputinței sale, de letargia celor cinci ani de maquis ; probabil n-ar fi fost ars de viu, dar un glonte l-ar fi găsit cu ușurință din partea celor care, îmbrăcați într-o uniformă asemeni cu a lui, procedau la sacrificare, în mijlocul cercului de bărbați și femei ce spumegau și frămîntau aerul cu ghearele. Și începu să-i urască și-i trebuia acum o certitudine. Și întinse mîna spre cartea ce zăcea pe un raft mucegăit în șifonierul din camera lui. Contemplă o clipă literele șterse, odinioară aurii. Își trecu degetele peste relieful lor, ca în adolescență. Închise ochii, iar falangele îi dezvăluiră numele pe care memoria mîinilor, a corpului întreg, continua să-l poarte Lenin. Și murmură : *Vladimir Ilici Ulianov*. Atunci deschise Cartea. Citi. Și repede, foarte repede, lucrurile intrară iarăși în ordine. Iar el stăpînea lucrurile. Și planul lui căpăta contur ; din cele patru colțuri ale zării, din toate punctele cardinale ale existenței chema la el, în prezent, masa colosală a viziunilor, a imaginilor (continuînd să se reverse, totuși pietrificate, fiecare topindu-se în celelalte, totuși diferită de ele, unică, vertiginoasă) cu care se confunda viața lui, pentru ca viața, viziunile să sfîrșească prin a se concentra într-un sîmbure minuscul, greu, compact ca un proiectil — proiectul lui.

De aceea, cînd Si Said veni să-l vadă (a fost o a doua, apoi o a treia vizită) îl primi bine. Îi oferi patul lui și masa părinților lui. Își putu stăpîni ura și disprețul, fiindcă ura și disprețul ajunseseră atît de mari încît era în stare să le disimuleze.

Și își dădu seama că poate citi în Si Said (dincolo de fațada rîsului gros, a privirilor strecurate printre genele aproape lipite, de bruftuluieli ce maimuțăreau prietenia) ca într-o carte deschisă. El însuși făcea parte din proiectul lui Si Said, dintr-un plan vechi, ascuns, pregătit cu răbdare, din ce epocă oare ? — poate din ziua cînd bătrînul bandit refuzase să-i pedepsească insolența — în momentul cînd Salah avusese curajul să-i arunce în față : «Nu ești bun decît să le mănînci pîinea și să le siluiești femeile !» — pe scurt, era un pion pe care fostul său șef îl mișca încet, iscusit, pe un eșichier căruia doar el îi cunoștea toate

capcanele (cel puțin așa credea) — fiindcă acum, la fiece vizită, îl vîra, zi de zi, oră de oră, într-un labirint de coridoare, clădiri, localuri unde se juca soarta țării, îl prezenta unor oameni care tronau la birouri cu un creion și un maldăr de hîrtii albe la îndemînă, care nu aveau să întîrzie a-și schimba sfîrșeala de cîini jigăriți cu burticica unei poziții comode, cu securitatea, confortul și miile de răsfățuri presupuse de ea, și de fiecare dată Si Said îl recomanda drept un băiat cu cel mai mare viitor, un doctrinar și un om de acțiune deținînd atuuri majore cum ar fi forța, temperamentul unui leu tînăr (iar el, la asemenea vorbe, refuza să roșească ; intra în pielea personajului, se răsturna în scaun rîzînd, glumea ; iar ceilalți primeau în față lucirea dinților lui plini de cruzime, temperată de ochii zîmbitori, care iertau, care acordau un răgaz — fiindcă în aceeași clipă el își punea întrebarea : «Și pe ăștia va trebui să ordon să-i împușt ?»). Astfel încît i se dăduseră asigurări Partidul urma să se reorganizeze, iar el va primi un post pe măsura meritelor sale. Și știa că, totodată, i se dădeau asigurări și lui Si Said, deoarece Si Said era creierul, mîna ce acționa, iar pînă în prezent Salah Eddine era doar slaba prelungire a acestui creier, și a acestei mîini, angrenajul lipsit de autonomie, dar necesar, care face mașina să înainteze ; dat fiind că Si Said ignora că el însuși era numai un angrenaj în mașina comeseanului său, o mică piesă a proiectului lui Salah Eddine, căreia acesta din urmă îi lăsa iluzia alegerii.

Astfel că amîndoi se duseră la Tlemcen. Si Said cumpăni forțele prezente, prevăzu întorsătura pe care lucrurile trebuia să o capete cu necesitate și miză pe calul potrivit — iscodind mereu, cu coada ochiului, pe tînărul său comesean care, în ciuda profesiunii lui de credință era în stare să devină partizanul lui Ferhat Abbas *, datorită respectului pe care vîrsta, demnitatea, noblețea îl puteau inspira unui băiețandru de

---

Unul dintre reprezentanții burgheziei naționale, conducător al mișcării de eliberare națională, la începutul acesteia, întemeietor și al unor formațiuni politice efemere, ajuns ulterior în conducerea F.L.N., de unde este îndepărtat în august 1963, din cauza unor divergențe.

douăzeci și doi de ani, cu adolescență prelungită, lipsit de experiență — cel puțin așa credea el — și riscînd să asculte vocea inimii, Iar Salah Eddine nu-și dezamăgi șeful ; nu-l dezamăgi, fiindcă acum era destul de dibaci încît să știe ce aștepta acesta de la el — fiindcă își dădea seama că, dacă vrea să ajungă pe culmile cele mai înalte, trebuie să-i dea bătrînului tîlhar dovezi de docilitate, deci să-l cloroformizeze pe el, cel viclean ca o vulpe, capabil să-și aștepte ani în șir ziua și ora pînă ce propria sa stea va fi ajuns destul de sus pentru a fi liberă, pînă ce el va fi în măsură să-și predice propria morală, deci să intre în competiția politică și să-l doboare pe omul căruia îi datora în parte ascensiunea).

Cînd plecară de la Tlemcen și de la vila Rivaud, Si Said avea toate motivele să fie satisfăcut — pentru el situația era limpede, iar Salah instrumentul visat al avansării lui. Îi șopti : «Acum, fără îndoială, ai stofă de șef. Belle-Rive e a ta». În loc de răspuns, Salah se mulțumi să-i zîmbească. Și cum știa că acesta îl privește, își luă ochii de la drumul ce defila dincolo de parbriz și îi ațintì în ochii lui Si Said. Iar efortul i se păru un preț destul de ridicat pentru a plăti o profeție cu care nu avea ce face — sau mai curînd o mizăcăreia era obligat să-i răspundă printr-o altă miză, la alegerea lui.

Si Said avu timp să treacă pe la Saint-Roch înainte de a se întoarce de la Oran și a-și da seama de progresele pe care Salah le realizase în timpul absenței lui. Salah nu mai știa unde-i e capul de atîtea solicitări ; era invitat la prînz în toate cele patru colțuri ale orașului. Făcea cunoștință cu oameni ce ieșeau din umbră, militari și politicieni care aveau nevoie de un purtător de cuvînt, de un om cu o linie doctrinală solidă pentru a servi de paravan ambițiilor lor personale. În grămadă, Salah îi identifica pe cei sinceri — mai cu seamă tineri care-i sorbeau cuvintele și în care își vedea locotenenții de mîine, adică dintr-o epocă în care situația lui va fi fost destul de sigură încît să-i îngăduie să strivească colcăiala de crabi care la ora actuală erau obligați să asigure viitorul lui pentru a și-l consolida pe al lor.

Aşadar Si Said reveni. Înregistră, evaluă, aplaudă. Aplaudă în sinea lui, dar Salah făcuse asemenea progrese, încît celălalt nu putea să nu-şi dea seama. Si Said spuse : «N-o să-ţi laşi părinţii — părinţii unui erou — să locuiască mai departe în casa asta amărîtă. Şi tu, băiete, trebuie să înveţi cum să-ţi ţii rangul. Închipuie-ţi că oamenii vin să te vadă — nu vor crede în tine dacă dau peste zidul ăsta lepros şi scara putredă.» Salah ştia exact cuvintele răspunsului ; îi stăteau pe limbă, cum se întîmplase şi altă dată, cu orice întrebare, orice atac personal. Totuşi nu spuse nimic. Văzu în minte zidul de la Belle-Rive, văzu grilajul de la intrare şi, în fundul aleii de sălcii plîngătoare, explozia de bougainvillee şi de arbori cu flori roşii. Avu timp să-şi zică : «Te pomeneşti că bătrîna jigodie e în stare să cîştige pariul !» Dar imaginea lui Geoffroy îi apăru imediat — privirea şi fruntea prea curate, gura ce nu cunoştea îndoiala şi ciuful rebel, blond, stufos, sever ca şi tot restul personajului — şi îşi zise : «Toate în prezent sînt ale lui». Şi îşi rememoră proiectul splendid, suplu şi bine pus la punct, ca un mecanism. Îşi spuse : «Nu, bătrînul rechin n-are să mă înşele !» Si Said continua «Trebuie să alegi. Apartamente şi vile sînt peste tot, acum cînd ticăloşii ăştia s-au cărat. La drum, băiete ; vom încerca să găsim ceva pe măsura ta !»

Se aşezară pe bancheta din spate a Versailles-ului (Si Said schimba maşinile de fiecare dată şi nici nu-şi mai da osteneala să conducă ; luase cu el un băiat care făcea pe ordonanţa). Se opriră la uşa unui lăcătuş pe care, după ce se înţeleseră, îl luară cu ei. Apoi se duseră în cartierele de vile.

Maşina trecea pe lîngă grilajele şi faţadele cu obloane închise. Coborîră de patru sau cinci ori. Să deschidă poarta unei grădini era o joacă. Dar broaştele uşilor de la intrare, la capătul peroanelor, opuneau mai multă rezistenţă. Aşa că îşi pierdură o dimineaţă întreagă deschizînd broaştele cu şperaclul şi forţînd uşile. De fiece dată treceau vila în revistă, cu Si Said în frunte, deschizînd geamurile, încercînd fotoliile şi paturile, inspectînd băile şi bucătăriile. Si Said nu era zgîrcit cu criticile ; găsea locuinţele sau prea mici, sau prost împărţite, stupid de pretenţioase, murdare ;

cu mobilierul demodat. Ori spunea «Puii ăştia de tîrfă şi-au luat pesemne tot ce aveau mai frumos şi uite ce ne-au lăsat!» Salah simţea cum încet-încet i se pune un nod în gît în faţa spectacolului oferit de locuinţele abandonate, de viaţa întreruptă brusc; în unele camere aşternuturile rămăseseră nestrînse, caiete de şcoală erau îngrămădite pe colţul unui birou de copil, uneori în bucătării frigiderul continua să funcţioneze, masa purta resturile vreunui prînz. Iar Salah era silit cu brutalitate să-şi amintească imaginile incendiului, ale rugului, ale tînărului pe jumătate gol care ar fi putut avea chipul lui Geoffroy.

Abia a doua zi descoperiră Proprietatea (cum altfel să-i fi spus de vreme ce încă nu fusese familiarizat cu o locuinţă care nu era nici vilă, nici castel, nici o adevărată casă de ţară — prea se afla aproape de centrul oraşului, în ciuda aşezării ei periferice, ca să fie aşa ceva — şi poate toate astea la un loc, fiindcă prin importanţă, splendoare, fast era în stare să înlocuiască Belle-Rive înainte de a figura ca jalon al drumului ce avea să-l conducă la apartamentul de pe mirador, la marginea prăpastiei, la etajul al douăzeci şi unulea al blocului Mediterana. Si Said avu încă o dată satisfacţia să constate că lovise drept la ţintă: Salah rămăsese cu gura căscată în faţa aleii de palmieri ce ducea spre coloanele şi frontonul în stil antic, fragile şi degajate la capătul perspectivei. Astfel încît avu prilejul să măsoare şi să cîntărească dintr-o parte într-alta, în voie, primul dintre bunuri care risca să-i lase în mînă altceva decît o vagă urmă de praf şi de vis — pentru că acum Si Said se retrăsese, împreună cu lăcătuşul şi ordonanţa, ca pentru a îngădui demonilor casei să se manifeste, să strîngă în jurul lui Salah năvodul lor de farmece, de blesteme. Şi aşa se şi întîmplă: după o jumătate de oră petrecută între ziduri, Salah deveni prizonierul acestora. Războiul dispăru deodată, dispăru în negura veacurilor. Salah se afla într-un spaţiu ireal — poate pe tărîmul regilor, al eroilor legendari, ca pe vremea cînd, copil fiind, adormea citind basme cu uriaşi, covoare zburătoare, palate de dincolo de nori. Nu încetă să umble de colo-colo, cu acelaşi pas de plimbare, ca într-o pădure vrăjită ce-şi deschide tufişurile în faţa trecătorului,

îşi dă crengile la o parte, fără să-l lase să-şi aleagă drumul, ori să-şi spună «Şi dacă aş deschide această uşă ?... Dacă aş urca această scară ?...» Îşi dădea seama doar că a ajuns în sala armelor, în bibliotecă sau în salon deoarece mîna lui coborîse de pe perete o muschetă împodobită cu sidef şi fire de argint sau ochii îi treceau în revistă titlurile ce străluceau în penumbră, pe rafturi, de sus pînă jos, atunci cînd nu inventariau gazelele, elefanţii, leii, fazanii de pe una dintre cele trei tapiserii mari în salon, ori nu se odihneau pe cele două maşini adăpostite în garaj, lîngă bucătărie (şi se trezea murmurînd «Un Mercedes ! Un Chevrolet !...»).

În ziua aceea nu mîncă. Rămase în casă pînă pe înserate ; în acel moment, tenebrele îl treziră la realitate, visul îşi desfăcu năvoadele. Se pomeni pe trotuar, sub cerul însîngerat, după ce avusese grijă să închidă poarta cu un lacăt.

Nu revăzu casa niciodată (de fapt, ea nu încetă să-şi desfăşoare fastul în mintea lui, asemeni carcasei unui galion pe care, în zilele frumoase, o întrezăreşti pe fundul apei ; ţesea kilometri de tapiserie unde se zbăteau toate animalele creaţiei în ajunul potopului, ridica pînă la cer pereţi pe care scînteiau titluri aurite şi miriade de paturi de armă împodobite cu arabescuri, florete şi spade cizelate, constelaţii de plăsele explodînd spasmodic în fulgerări de argint). Cînd se întorsese acasă şi descrisese familiei toate acele splendori, urmase un lung moment de tăcere în care toţi îşi putură zice «Toate astea sînt ale mele. Numele meu, familia mea şi-a recăpătat noblețea de odinioară...» Iar la sfîrşit tatăl vorbi. Spuse numai atît : «Nu, Nu ne vom atinge niciodată de ceva ce nu e al nostru...» Cît despre mamă, în liniştea ce se lasă din nou, se mulţumi să scuture din cap, cu o încăpăţînare înverşunată ; ochii i se holbaseră, de parcă o hipnotizase dispariţia bogăţiilor pe care nu avea să le aibă niciodată — ea, a cărei familie stăpînise tot pămîntul unde acum se întindea pădurea Merzouka şi încă şi mai mult, şi care murise în fiecare zi a războiului aşteptînd să i se întoarcă fiul, totuşi o femeie bătrînă, încă nu pensionară, fiindcă îi cădea în sarcină să-şi slujească soţul

ajuns o ruină și copiii pînă cînd cel mai mic va fi împlinit vîrsta însurătorii.

Iar Salah, mai mult decît în nopțile precedente, nu fu în stare să închidă ochii. Își spunea : «Trebuia să se întîmple așa și nu altfel. Poate că, siliți să trăiască în sărăcie, au ajuns să disprețuiască bogățiile». Iar în cele din urmă : «Nu, eu am alte planuri în cap...»

Dar lucrurile se petrecură altfel decît dorea. Așa încît casa întrezărită într-o zi din lunga vară a anului 1962 nu încetă să capete proporții, în vreme ce evenimentele, Timpul dezlănțuit treceau peste el — pînă cînd, la un moment dat, ea sfîrși prin a se cățăra pe o terasă, la marginea unei piscine (ziduri abia tencuite sau acoperite cu o carapace de ipsos, dar capabile să-i adăpostească toate visurile dezamăgite care îl bîntuiseră încă din copilărie) și, neapărat, pînă cînd hazardul, sau Providența, sau cum vreți voi să-i spuneți, îi scoase în drum o femeie — pe mine — capabilă să aducă un sînge nou visurilor lui, dar plătind pentru asta un preț fără legătură cu aspectul pe care aceste visuri îl puteau îmbrăca (statura colosală, figura jupiteriană, adolescentină, triumfătoare a ființei iubite), fiindcă, văzute de aproape, toate visurile acestea semănau cu un coșmar, cu un maelström de fapte abominabile colecționate de omenire de la crearea ei, din clipa cînd s-a străduit să se ridice spre lumină pentru a cădea iarăși în mocirla unde s-a născut — lucruri prea dure pentru o mic-burgheză născută în alte timpuri și în alte locuri, într-o țară pe cale să se istovească într-o lungă anemie — așa că nu-mi rămînea decît să trec povara pe umerii voștri ; iar ăsta, probabil, nu-i decît începutul, și mîine vor fi poate din nou țipete, lacrimi, sînge... Înțelegeți ce vă spun ? Înțelegeți cu adevărat ?...“

III

CÎTEVA CLIPE domni tăcerea. Storurile încetară să se zbată în canaturi, iar antenele să izbească parapetul de metal al terasei. Nu mai ploua, vîntul nu mai mătura fațadele (și totuși îți dădeai seama că acordase doar un răgaz; trebuia să fie nu prea departe, încolțit probabil de cealaltă latură a zidurilor de la Chateau-Neuf, sau în cartierele sărace, la picioarele moscheii din strada Philippe) așa încît acum orașul se odihnea pe fundul unui strat gros de liniște care, cu timpul, sfîrșea prin a răsuna între pereții salonului, între lambriurile bibliotecii și draperiile trase, asemeni unui fluierat din ce în ce mai strident, sfredelind încet-încet timpanul, pînă ce, pe neașteptate, zgomotul unei prăbușiri în vatră, urmat de trei-patru pocnete, împrăștie somnul pe cale de a se aduna în cameră, iar cele trei perechi de ochi se îndreaptă brusc spre flacăra ce a prins deodată puteri (o limbă suplă, sinuoasă, cu marginile înstelate de scîntei) precedînd îndeaproape întoarcerea vîntului. Iar vîntul fu din nou prezent, ca și cum n-ar fi lipsit nici o clipă, pe neanunțate, cu aceeași forță ca mai înainte. Și acum știau că se apropie momentul cînd unul dintre ei se va ridica, lăsînd pe colțul canapelei o adîncitură plină de cute ce nu vor întîrzia să dispară, catifeaua păstrînd o vreme riduri destinate să se estompeze puțin cîte puțin, ca și cum orice urmă a acestei veghe era condamnată să dispară, ca și cum scaunele și zidurile trebuiau să fie gata să primească alte confidențe, menite să le denatureze ori să le

completeze pe acelea abia făcute de femeia între două vîrste, — fiica pocăită a unui general în retragere — ce urmărea colacul de fum subțire și sinuos care tocmai îi ieșise din gură și care o preocupa încă, de parcă pentru ea ar fi fost un soi de destin oscilînd între prăpastia unei adolescențe prelungite și cea a unei maturități problematice.

Tăcu mai bine de două săptămîni. La liceu, părea să o evite pe Geneviève, și era bizar să o vezi pe această regină de o noapte revenind la chipul ei șifonat, ce dispărea în spatele ochelarilar cu dublu focar, la părul sur torturat de vînt, la șoldurile prea largi, înecate într-un palton ponosit, și la caietele de școală, înmuiate de apă, decolorîndu-i-se pe degete. Poate fugea de acel chip, fiindcă acum se trezise cu totul din beție ; pe coridoarele liceului, printre colege și eleve nu mai era în stare să-și joace rolul ca altădată în luminile salonului, în mijlocul tuturor fantomelor stîrnite de vorbele ei. În orice caz nu mai aduse niciodată vorba despre Salah, de parcă aureola cucerită de el alergînd de la un tufiș la altul, din pădure în sat, îi interzicea să fie amestecat în viața de toate zilele. Iar Geneviève îl socoti, în cele din urmă, atît de puțin însemnat în comparație cu treburile de la liceu, încît se întrebă dacă va mai da vreodată semne de viață și chiar dacă existase.

Pentru Lancelot, el exista însă fără putință de tăgadă, fiindcă apartamentul căpăta treptat formă. Lancelot își vedea visul întrupîndu-se, pironind spațiul care pînă atunci nu încetase să se eschiveze, să se disloce ca măcinat de un burghiu obscur. Și își dădu seama că întreprinderea lui se afla pe punctul de a reuși vedea acum cu ochi proprii cum toate liniile de forță ce străbăteau terasa, piscina, apartamentul și dependințele acestuia, căminul monumental adîncit pe trei sferturi, converg către un punct unic, încă invizibil și că împlinirea operei avea să suscite, în mod necesar, nu porțiunea de spațiu gol, figura geometrică pură ocupată de lucrare, ci materia compactă, plină de colți, zîmbete, priviri, cu o coamă de fiară menită să slujească drept aureolă splendidului cap jupiterian — Salah Eddine așa cum îi apăruse lui Lancelot cînd îl făcuse să viziteze, cu lanterna în

mînă, aceeași clădire abandonată ploii și mai ales cum aveau să-l primească pereții într-o zi.

De aceea nu s-a mirat cînd a văzut-o apărînd ușa palierului, trăgîndu-și marginile halatului peste piept, peste pulpele goale — fără ochelari din nou și răspîndind un miros puternic de whisky — asemeni cu peștele-pilot care deschide calea rechinului ; venise numai ca semn prevestitor, ca emanație a ființei ce o marcase destul de puternic încît să-i sublinieze golul privirilor și al gesturilor, acum, cînd se retrăsese din ea, risipindu-se către orizonturi la care îi interzicea accesul. Astfel că Lancelot își putu spune „Nici el, probabil, nu e departe. Voi auzi vorbindu-se de el".

În aceeași seară ea vorbea despre Salah Eddine. Desigur, îi trebuise mai întîi un pretext pentru a se introduce la Rampe Faraj. Fiindcă nu zise (încă nu venise momentul) : „Nu mai pot, abandonez... Ajutor !...", ci : „Crezi că Geneviève va accepta să cinez — dacă nu să mă și culc — aici ?" O spuse cu tonul unuia care continuă să se achite de obligațiile mondene în cotiga în care e dus spre eșafod. Apoi adăugă, cu aceeași răsuflare precipitată, abia puțin încetinită de alcool „Și pe urmă... nu simți ?... Vaporul are tangaj... Înainte, înapoi, hop !... Tot așa, de la prînz încoace..." Iar Lancelot continuă „Da, știu... Construcție antiseismică..."

Iar acum era acolo, ghemuită în berjera roșie, în hainele de lucru ; așeza pe o farfurie de pe măsuța de lîngă scaun aripa de pui pe care pînă atunci se prefăcuse că o ronțăie — ca și cum gestul acesta ar fi fost preambulul ideal al povestirii ce i se îngrămădea pe buze.

Spuse : „Vă gîndiți, poate, că sînt aici ca să-l judec, și e posibil ca asta să fie rațiunea profundă, limpede și stupidă a prezenței mele la voi. Evident, voi face tot ce voi putea ca să-mi găsesc un alibi, să inventez motive ascunse care ar avea meritul de a-mi dezvălui un adevăr nebănuit, mai adevărat decît celălalt, cel aparent, care la urma urmei este singurul — cum să știu ? Fapt este că de trei săptămîni, de aproape o lună el a dispărut (mulțumindu-se, încă o dată, într-o bună

dimineață, să sară din pat, ca și cînd ar fi hotărît în somn «Trebuie să plec. Mi-e cu neputință să-ți spun cînd mă întorc.» Apoi nici o veste. Nimic. Și nu-mi rămîne decît să-mi zic «Poate că mîine...» Și așa în fiece zi. Încît întrebarea în cele din urmă ajunge «Și dacă de data asta nu va mai fi niciodată ?...»

Pînă în prezent, tot ce aveam în mîini era propriul meu gol, spațiul circumscris de soarta mea — nesfîrșit. Și nu-mi rămînea decît să-mi asum acest gol, să mă confund cu această soartă, pentru a plonja dincolo de suprafața secundelor și a încerca să le simt cum se înnoadă undeva în adîncuri, poate dinainte de a ne fi început viața în comun sau poate dinainte de a ne fi întîlnit, înainte ca fiecare să se fi putut gîndi că undeva pe lumea asta există celălalt, să servească drept pîrghie propriei lui vieți, Îmi veneau în minte eclipsele lui recente, din care îl vedeam întorcîndu-se cu fața trasă, cu ochii iluminați, cu mîinile pătate de cerneală. Mă săruta, își arunca servieta pe patul cu așternuturile nestrînse și zicea arătîndu-și colții «Vrei să-mi citești ultimul articol ?» Și eu citeam textul. Și îmi ziceam «E pe undeva, în mijlocul naturii, pe cale de a-și organiza detașamentele de partizani. Cumpără arme. Tîrăște după el niște furioși de vîrsta lui, care își închipuie că pot începe în țara asta curățenia de care lumea are atîta nevoie...» Zadarnic însă îmi repetam refrenul ăsta, știam că adevărul e altul, ceva îmi șoptea că, dacă vream să fiu sigură că îl pot afla, trebuie să mă strecor ceva mai la fundul apelor — ale mele, ale lui, fiindcă erau amestecate, fiindcă în prezent destinele noastre se înlănțuiseră — acolo unde transparența suprafeței lasă loc tenebrelor de la marile adîncimi. Îmi povestise frînturi mari din viața lui, continua să o facă. Știam aproape tot ce era în stare să-mi spună, ce era el însuși în stare să știe și-mi ziceam că poate adevărul îi scapă pînă și lui, că era incapabil să discearnă motivele care îl făceau să acționeze, care îl făceau să dispară din sezon în sezon — pentru că se lăsa cu prea multă patimă dus de existență, era și prea tînăr ca să aibă o viziune clară a ceea ce este el însuși, a forțelor care îl împingeau prin lume. Și căutam, căutam. Pînă ce, într-un tîrziu,

am întrevăzut o licărire. Pînă ce mi-am zis «Ei, da Mi-a spus totul. Mi-a spus lucrul acela fără să-și fi dat seama...» Și, după o clipă «Poate, dimpotrivă, știa, era perfect conștient și conta pe mine ca să reconstitui adevărul, să pun cap la cap piesele de puzzle risipite cu dibăcie în cele treizeci-patruzeci de nopți de confidențe, cînd îl ascultam vorbindu-mi în întuneric fără să-l întrerup (avea oroare de întreruperi), sprijinindu-ne amîndoi capetele pe aceeași pernă, pînă ce, deodată, se oprea : 'Ajunge pentru astăzi. Căpșorul tău nu mai e în stare, cred, să înregistreze nici o vorbă în plus.' Și, cum eu protestam, se întorcea cu spatele, fără să răspundă și curînd îi auzeam răsuflarea regulată și adîncă.»

De aceea, cînd dispărea, încercam de fiece dată să pun bucățile una lîngă alta. Și firește, eram transportată dincolo de salon, de încăpere. Încetam să fiu, eu, ca să devin el. Străbăteam episodul pe traiectoria care fusese a lui (și puțin conta dacă fusese cu adevărat, fiindcă acum eu eram el, iar el începea să fie acolo, în vîrtejul imaginilor care mi-l făceau prizonier, care îl lăsau la bunul meu plac !). Mergeam pe urmele lui prin pădurea fermecată, în căutarea mausoleului pierdut — nu așa cum era ea în epoca lui Si Said, cînd sîngele îneca trunchiurile cedrilor, pinilor, araucariilor și animalele pentru care era un soi de azil ce le punea la adăpost de pușca vînătorului, de drumurile gudronate sau de bălăngănitul fierului ce gîfîia de-a lungul căii ferate, cu panașul lui de fum cenușiu și coada lungă de vagoane.

Pe vremea aceea să fi avut vreo doisprezece, treisprezece ani. Nu era singur. Mergea în frunte, evident, ținînd în mînă un băț încă verde, pesemne o creangă de eucalipt pe care o tăiase cu un pumnal din colecția lui și cu care ciocănea trunchiurile pe măsură ce acestea ajungeau în bătaia armei sale — de pe acum soldat, păstor sau profet, în capul unei coloane sau al unui popor care, deocamdată, se mărgineau la cei doi frați ai lui și la Nejm'el Arab. Fiindcă era de Crăciun, și vărul lui îl invitase la Merzouka, pe toată durata vacanței, împreună cu Mansour și Jamal.

Nu venea la Merzouka prima oară. Cînd fusese mai mic, mama îl aducea adesea la unchiul lui. Şi Mekki îi aştepta împreună cu Nejm'el Arab pe peronul gării aşezate în plin cîmp, între pădure şi Saint-Roch. Îndată după ce-şi săruta unchiul şi vărul (acesta ajunsese băiatul cu trăsături delicate, pe care el nu va întîrzia să-l tortureze — în ziua cînd a citit în ochii lui o admiraţie pasivă, un abandon pasionat — salutîndu-l cu vorbele «Hei, femeiuşcă!» sau trîmbiţînd în faţa trupei sale, o bandă de băieţandri feroci, crescuţi de vreo trei-patru derbedei de prin mahalalele oraşului, acolo unde apa şi curăţenia lăsau de dorit «Parizian nenorocit, şade-n c... cu un chibrit!» — poate ca să nu recunoască boala ciudată pe care tandreţea lui Nejma o făcea să se nască în el ca şi dorinţa, gelozia lui faţă de obrajii roşii, părul auriu şi buclat ale acestuia); mama încerca să-l împingă pe bancheta capitonată din fundul caleştii care în urmă cu douăzeci de ani fusese gloria tatălui ei, bătrînul Si Brahim — înainte ca vinul şi femeile să fi izbutit să-l pironească sub o lespede, într-un colţ al propriilor lui pămînturi. El refuza să se cocoaţe pe perna de piele neagră şi lustruită. Cerea să stea alături de vizitiu şi îşi poftea vărul să-l urmeze. Şi, în timp ce Lalla Nefissa, în caleaşcă, rezemîndu-şi capul de peretele tapisat cu un moar stacojiu pe care timpul nu ajunsese să-l strice (mulţumită şi grijii acordate de bătrînul beţiv unei trăsuri celebre în tot ţinutul) începea o discuţie pătimaşă cu fratele ei, totdeauna aceeaşi, sau aproape — fiindcă de fiecare dată era vorba despre felul cum acesta administra moştenirea paternă şi despre fratele lor mai mare, care ispăşea la ocnă uciderea judecătorului Chancel, el punea întrebări vizitiului, omul pe care Si Brahim îl angajase acum douăzeci de ani să mîne trăsura şi care, cu timpul, îşi scosese la mezat livreaua (nu fiindcă pretenţiile bătrînului destrăbălat provocaseră un soi de furtună pe o rază de douăzeci de leghe împrejurul fermei, un formidabil hohot de rîs, în colibele arabilor ca şi la europeni, ci pur şi simplu pentru că hainele ajunseseră să se mototolească iar jobenul nu rezistase unei grindine mari cît oul de porumbel), schimbînd-o cu o jelaba, un turban şi o pereche de papuci, ceea ce îi îngăduia o atitudine mai relaxată —

de pildă să-și răsucească țigări sau să-și îndrepte mustața îngălbenită de tutun în vreme ce-i încredința hașturile lui Salah Eddine și își îndrepta asupra celor privirea de filozof hîrșit de viață. El îi punea întrebări, iar Nejm'el Arab, crispat de frig, se mărginea să asculte. Era interesat de pădure, fiindcă aceasta revenea din ce în ce mai des în centrul lungilor discuții contradictorii între tatăl și mama lui — pînă într-atît, încît ajunsese să-i apară, noaptea, în vis, cu trunchiurile adunate într-un zid de netrecut, într-un labirint care-și înșira la nesfîrșit alveolele și fundăturile, cu îndepărtatele licăriri pe care vîrful arborilor le filtra, sus, deasupra capului ; această pădure de unde, noaptea, nu reușea să scape decît trezindu-se, cu o tresărie, aproape țipînd și plin de transpirație, o putea vedea defilînd dincolo de vizitiu și de calea ferată, pe măsură ce vehiculul dintr-un alt veac se înfunda în cîmpiile ruginii, sub învălmășeala norilor luminați de soarele la asfințit, cu toată încărcătura lui de interese frustrate, de ranchiune și patimi ce nu așteptau decît un detonator pentru a exploda, în vreme ce vizitiul biciuia caii, iar aceștia luau în piept vîntul serii ce bătea dinspre fermă. Încă de pe atunci, urmărind cu privirea trunchiurile aliniate în dosul boschetelor de fistic și al arbuștilor, de unde își făceau apariția, din timp în timp, un iepure, un șoarece-de-pădure sau o vulpe, auzea în sinea lui o voce care șoptea «Toate astea sînt făcute ca să fie învinse — asemenea fricii. Toate astea sînt făcute ca să fie dresate, să-ți mănînce din palmă și să dea înapoi cînd le arăți biciul» (și se strîmba dezgustat la Nejm'el Arab, fiindcă el era doar o fetișcană și nu un războinic).

Iar în ziua aceea mergea printre trunchiurile interzise, în fruntea fraților săi. Îndrăznise. Îndrăznise deoarece statura, ca și mușchii — care îi împingeau, îi trăgeau trupul, într-o lungă tresărire voluptoasă și brutală — îl convingeau că e un bărbat și că pentru el vîrsta fricii, a supunerii trecuse ; tolera autoritatea părinților, a învățătorului fiindcă asta era regula, și el consimțise să o respecte, fiindcă și unii, și celălalt meritau să le facă pe plac — altminteri el ar fi violat cu scrupulozitate regulile, ca să-și rămînă fidel sie însuși, forței care îi slujea drept suport în viață, setei

lui de a cunoaște și a risca. Îndrăznise pentru că acum știa. Pentru că era destul de mare ca să pună întrebări, să cerceteze răspunsurile — încît pădurea încetase cu totul să-l mai sperie, se prefăcuse într-un obiect al cuceririi, iar pentru el venise ziua în care să violeze spațiul virgin, sacru, dintre calea ferată și Belle-Rive. Cîtă vreme nu fusese sigur pe forța lui (cînd carnea și oasele prea plăpînde îi hibernaseră în gerul adolescenței), dăduse înapoi în fața îndrăznelii acțiunii. De cîte ori se aventura în hățișul de eucalipți, pini, cedri, de cîte ori automobilul ori calească erau obligate să o ia de-a lungul lor ca să ajungă la poarta fermei se găsea cineva să-l aducă la ordine — mama sau unchiul lui, Si Mekki, preveniți de Nejma care, înnebunit, făcea cale întoarsă și alerga la ei (el care, de la naștere, trăise sub interdicții, cu amenințarea unui sabat de jnoun* agățată deasupra plecărilor și venirilor și a somnului lui, chiar numai dacă i-ar da prin minte să încalce legea, să-și arunce privirile spre pădure, să pătrundă acolo în vis). Și apăruse de fiece dată împreună cu un chip de adult înspăimîntat, o mască tragică, în vreme ce o mînă febrilă o apuca pe a sa și deasupra capului auzea mereu aceeași interdicție, aceeași litanie «Nefericitule, nu ai voie, nu ai voie... Pînă la urmă au să te mănînce lupii !...» Apoi lupii lăsară locul hienelor, hienele leilor, mistreților și tigrilor — fără a-l face să renunțe niciodată la ideea lui fixă, întrucît acolo găsea ocazia potrivită de a surprinde animalele care disprețuiau pavajul străzilor și fîntînile publice (așa că, în cele din urmă, Si Mekki trimitea pe urmele lui un argat care îl aducea înapoi la cuib invariabil furios și lovindu-l pe om cu picioarele) pînă să ajungă să priceapă ceva din discuțiile purtate de părinți între ei, apoi de mama lui și Si Mekki.

Și pînă cînd, în acea după-amiază de decembrie, viola prima oară sanctuarul interzis, templul cu o mie de pilaștri ce sprijineau, foarte departe, sus, bolta cenușie a cerului, pe cînd se afla în fruntea fraților și a vărului său, precedat de cîinele lui Nejma care, la

* De la singularul „jinn", însemnînd duh, spiriduș, fantomă, a căror acțiune poate fi benefică sau rea.

cincizeci de pași mai încolo, alunga din vizuină o sălbăticiune oarecare, toată vechea poveste îi trecea prin minte — mai degrabă vechea legendă, pentru că, în ciuda unei pubertăți prea precoce, imaginația lui transforma faptele într-un soi de înfruntare cavalerească, de turnir bogat colorat (el fiind acela ce îndrepta greșelile, apărătorul celor slabi, el, a cărui spadă se afla de pe atunci în slujba Legii și a Poporului). Își putea zice : «Copacii ăștia nu sînt ai lor. Sînt ai noștri. Ai mei !» Și știa că dovada nu va întîrzia să i se arate, în clipa cînd ochii lui, tot scotocind prin semiîntuneric, rătăcind de la un trunchi la altul, vor ajunge să descopere mausoleul uitat, moscheea mică pe acoperișul căreia se înălțau globurile de aramă (așa cum, în repetate rînduri, o descriseseră mama și unchiul lui) și unde odihneau osemintele Sfîntului care, odinioară, pe vremea cînd țara însăși era un sanctuar, înainte să fi fost profanată de invadator, de șoselele acestuia, de căile ferate, tractoarele, locomotivele și vagoanele lui, adusese lumina înțelepciunii sale întregii bucăți de pămînt aflate între Oued și Chélif și cîmpie, unei zone unde aveau să se ridice într-o zi, printre nenumărate tîrguri și cătune, Bellecôte, Saint-Roch, Pélissier — nu numai un Sfînt al cărui cult aproape că dispăruse (devenind, prin forța împrejurărilor, clandestin) de cînd pădurea trecuse din mîinile bătrînului beţivan, vînător de fecioare, în cele ale străinului cu fața sepulcrală, cu obiceiuri austere, ce nu izbutea să dezmintă posesiunea caleștii pînă ce n-a sfîrșit prin a o ceda vecinului său arab (curățată, unsă, lăcuită, obiect al unor îngrijiri constante, pînă într-atît înfățișarea ei delicată evoca aristocrația crinolinelor și a duelurilor cu pistolul, adică o epocă în care imaginația țăranoilor situa nobilimea, titlurile și banii) ; Renaud-Adhémar-Irénée Ferrier, bunicul lui Geoffroy, care încercase să introducă între numele lui și seria de prenume imposibile o particulă destinată în egală măsură eufoniei cît și amintirii originii sale nobiliare — nu numai Sfîntul, Ascetul căruia Cucerirea, legile și mașinile ei ajungeau să-i arunce numele în uitare, ci probabil fondatorul familiei bătrînului dezmățat, deci strămoșul lui Si Mekki, Lalla Nefissa, al fratelui lor, ucigașul judelui Chancel — și poate vocea sîngelui îl

agita pe Salah de fiece dată cînd, prea mic, se apropiase de pădurea interzisă, ca și în ziua aceea cînd, pentru prima oară, pătrunsese acolo, hotărît să găsească mausoleul și să agațe în el drapelul clanului.

Fiindcă trecutul nu murise ; el era acolo, mereu acolo (și va fi încă multă vreme, pînă la ultima picătură din sîngele neamului Ferrier, ultima picătură din sîngele neamului Lansari, al neamurilor Lansari și Al Amri), în spațiul totdeauna prezent, circumscris de memorie, cu ferma, pădurea, moșia Belle-Rive și siluetele celor doi strămoși înfruntîndu-se, proiectîndu-și umbrele dementiale asupra celor două descendențe, asupra copiilor și nepoților sortiți să se înfrunte și ei, să se iubească și să se sfîșie. Nu avea importanță că nu-i văzuse niciodată (dat fiind că Si Brahim murise înainte de nașterea lui și încă nu venise momentul să-l cunoască pe bătrînul Renaud) ; nu-i venea greu să le creioneze o siluetă, un chip, un fel de a vorbi, pentru că, de fiecare dată cînd părinții îi evocaseră în fața lui pe cei doi moșnegi, el trebuise să completeze golul din dreptul figurii lor, astfel încît să îmbrățișeze cauza unuia și să-l trimită pe celălalt la demonii din infern. Și bătrînul Renaud îl putea pofti în voie pe bunicul lui în caleașcă și putea face să strălucească în fața acestuia toate luminile unei civilizații ale cărei urme erau rare pe pămîntul Africii ; bunele maniere ale neamului Ferrier nu datau de azi, de ieri, iar Si Brahim, cu mintea întunecată de alcool, n-avea decît să se simtă măgulit că a fost luat în seamă de un om pe care vechii coloniști, născuți sub regi ori sub împărat, îl numeau gentilom și să-și fumeze trabucul în tovărășia lui, pe scaunul capitonat al trăsurii, cu capul rezemat molatic de mătăsurile ce căptușeau pereții, pe cînd celălalt răspundea cu moderație sătenilor opriți la marginea drumului și care își ridicau pălăriile la trecerea lor. Căci familia Ferrier umbla în caleașcă (o victoria sau o tilbury, după loc și epocă) de generații întregi, iar înainte să fi apărut acest gen de vehicul — în lectică sau în rădvan ; bătrînul Renaud, la patrucinci ani după ce se împrietenise cu Si Brahim al Amri, în cursul unei beții rămase de atunci fără pereche, l-a făcut să întrevadă, cu privirea aspră și cu

lacrimi în ochi, originile lui nobiliare tatăl său un duce și un pair a cărui familie cobora din Carol cel Mare. Poate că pe atunci Salah era prea mic ca să înțeleagă ce voiau să zică toate astea sau pentru a urmări umbrele, relieful scenei așa cum se desfășurase atunci sau ecourile conversației dintre cei doi prieteni. Dar mai tîrziu, cînd el însuși urcase toate treptele prieteniei cu Geoffroy și cînd acesta îl invitase, împreună cu Nejma, la Belle-Rive (urmau toți trei liceul la Oran și se întîlneau în vacanță pe același petic de pămînt tăiat în două de pădurea Merzouka) Salah putu strînge mîna strămoșului — cu ochi albaștri, mereu vii — care odinioară îi spoliase pe ai săi și retușa portretul pe care în imaginație i-l creionase bătrînului pe cînd nu avea decît vreo zece ani și cînd părinții lui, înainte de culcare, evocau acele întîmplări de față cu el — nu numai portretul cu pricina, ci scena însăși, sala de biliard unde Si Brahim și bătrînul Ferrier, deja încălziți de o sticlă sau două de bordeaux, se antrenaseră în discuție, înainte să ajungă la confidențe (pereții îmbrăcați în marochin cu desene arămii, masa acoperită cu postav verde și pusă pe un soclu de palisandru, banchetele așezate între vitrine pe lîngă ziduri, și, în plafon, enorma lustră de aramă cu două cupe opaline întoarse spre covor) și personajele, cei doi bărbați ce-și jucau reciproc comedia, ochiul rece, calculat al gentilomului — sau al celui care ar fi trebuit să fie așa ceva — și care probabil simula beția. își spiona tovarășul pe care avusese vreme din belșug să-l studieze de cînd îi făcea cinstea să-l lase în trăsura lui sau să-l trimită acasă condus de vizitiul în livrea, arabul naiv, pișicher și senzual, avînd el însuși destulă noblețe pentru a fi sensibil la ceea ce mai întîi celălalt îi dădea de înțeles, apoi îi spunea de-a dreptul : despre originile lui, despre felul cum trăiseră tatăl său și tatăl și bunicii acestuia în palatul lor din Saint-Germain, la curtea de la Versailles sau pe pămînturile lor din Bretania — și cuvintele, conversația dintre două pahare, apoi dintre două cupe (șampania urmase neapărat bordeaux-ului) : «Nu, eu nu port numele strămoșilor ! — Cum adică ? Un tată își lasă totdeauna fiului numele...» Iar celălalt, după ce se întorsese cu spatele și privea pe geam, ca și cînd în-

curcătura și durerea i-ar fi fost prea mari ca să le mai ascundă «Numele ăsta îl poți citi la toate paginile Istoriei — amestecate cu destul sînge, fiindcă s-a făcut cunoscut mai ales pe cîmpurile de luptă... Doar că tatăl meu n-a socotit de cuviință să mi-l lase ; nici averea lui, de altfel ; tot ceea ce am e dobîndit de mine, cu mîinile mele...»

Și Salah repeta cuvintele pe care bunicul le auzise în clipa aceea, pe care și mama și unchii le auziseră, și le repeta în minte înainte ca unul dintre ei să se hotărască a i le repeta și lui «Trăia cu mama, adică o vizita de cîte ori putea, între două misiuni în străinătate. Fiindcă îi purta afecțiune și probabil mult mai mult decît atît. Pe scurt, nu s-a căsătorit cu ea niciodată...» Atunci Si Brahim, pe care alcoolul îl înmuia încet-încet și care simțea ceva ca un ou umflîndu-se în dreptul inimii «Față de un bărbat care-i face unei femei cîți copii ? patru, cinci — și care pe urmă o lasă baltă ca pe o tîrfă, nu există decît o metodă...» Celălalt spuse : «Nu. Mai tîrziu, cînd am ajuns la majorat (pe atunci eram încă linotipist la *Écho d'Oran,* dat fiind că, la moartea mamei, fusesem luat de un unchi de pe meleagurile acelea) a consimțit să mă primească în biroul lui, la minister...» Si Brahim așteptă ca interlocutorul său să-și golească toată cupa. Celălalt spuse simplu «Și atunci și-a amintit, a binevoit să-și aducă aminte că eram fiul lui mi-a dăruit caleașca».

Si Brahim rămase multă vreme interzis ; se dezmeticise din beție, avea ochii tulburi și buza de jos îi atîrna. Își zise : «Acuma s-a sfîrșit. După asta n-am să mai pot...» Nu știa că se înșală, fiindcă în el nu murise cu totul speranța de a dobîndi obiectul, vehiculul, caleașca — acel soi de cufăr pe roți care te trimitea cu gîndul la o insectă fragilă, la o libelulă. Se înșela, fiindcă într-o zi avea să fie ceva mai beat decît de obicei și avea să îndrăznească să pună chestiunea pe tapet — încă o dată avea să spună, cu un ton care nu-l costa nici un efort, cu naturalețea și inocența unui comediant experimentat : «Și caleașca aia, ești tot hotărît să n-o vinzi ?» Iar celălalt avea să-i răspundă cu același ton : «Caleașca ?...» Apoi, cu un zîmbet : «Tot nu, Si Brahim. Ce dracu' ; știi bine că-mi poți cere

orice, afară de asta ; e singurul obiect pe care mi-ar fi imposibil...» Și se opri, un hohot de rîs îi urca în gîtlej ; își înfipse bastonul în mraniţa de unde calul păștea cîteva tulpini aurite de soarele verii. Și adăugă : «E un lucru pe care dumneata, Si Brahim, ar trebui să-l înţelegi mai bine decît oricine. Motivul care mă face să-ţi refuz caleașca e întru totul asemănător aceluia care te face să-mi refuzi pădurea. În ce mă privește. eu te înţeleg perfect, pe cînd dumneata...» O spuse cu obișnuitul ton de detașare olimpiană, de severitate neînduplecată, ca și cum n-ar fi subliniat un raport dintre caleașcă și pădure, ca și cum n-ar fi pus degetul pe valoarea lor de schimb. Iar Si Brahim nici de data asta nu a simţit manevra. Fiindcă nu mai avea vreme să dejoace capcanele, nu mai era în măsură să opereze o întoarcere asupra celor cinci ani de relaţii cu vecinul lui, să izoleze în memorie diferitele momente cînd el însuși îl rugase, apoi îl implorase (fiece refuz nefăcînd decît să-i aţîţe dorinţa) să-i vîndă vehiculul și cînd bătrînul Renaud, la rîndul lui, îi propusese să cumpere pădurea ; atunci ar fi demontat angrenajul, ar fi dezamorsat bomba. Și-ar fi auzit interlocutorul scuzîndu-se sau mai degrabă spunînd exact ceea ce trebuia pentru a face — în realitate pentru a fixa jaloanele care, după cîţiva ani, ar fi ajuns să însemne : „Iartă-mă. N-am știut asta. Crezusem numai că hectarele care, în aparenţă, nu-ţi serveau la nimic pot trece fără dificultate în mîinile altcuiva — ale mele, dacă vrei. Dar dacă zici că mausoleul ...koubba* conţine rămășiţele... cum spuneţi voi ?... probabil cele ale strămoșului aflate la originea numelui vostru, al tribului vostru, atunci nu-mi rămîne decît să mă înclin ; cunosc eu însumi prea bine valoarea unor astfel de lucruri. De la familia mea am moștenit doar o jucărică nesemnificativă în ochii oricui, dar pentru mine un soi de obiect sacru. Toată lumea va zice că sînt nebun să acord atîta importanţă la patru bucăţi de lemn trase de cai, însă faptul e împlinit și nici nu ne îngăduie măcar să mai discutăm despre el...» Acestea erau vorbele, sau aproape, rostite la

* Cupolă specifică moscheilor și altor construcţii mice.

vremea aceea, și el nu revenise niciodată asupra unei declarații atît de grave, fiindcă nu voia să lase impresia că se dezminte — ceea ce nu-l împiedicase însă să revină asupra pădurii ca atare, asupra Sfîntului îngropat acolo, ca pentru a marca în fața lui Si Brahim interesul cu privire la tot ceea ce ținea de familia lui — în realitate pentru a încerca să afle pînă unde era hotărît să reziste adversarul și ce mijloace trebuiau folosite pentru a-l face să cedeze. În acest fel își dădu repede seama că în fond Si Brahim nu ținea prea mult la arbori sau la pămîntul ce-i purta ; după un an sau doi știa mai multe despre vecinul său decît ar fi putut descoperi însuși acesta. Si Brahim îi mărturisise că înainte cu un veac întreaga regiune de la cîmpie pînă la fluviu aparținuse bunicului său, iar că tatăl său fusese împușcat pentru vina de a fi ucis cu mîinile sale un administrator care îi ceruse să vadă titlurile de proprietate — iar el nu mai era în măsură să realizeze ca urmare căror catastrofe ajunsese ce ajunsese vlăstarul uscat, aproape steril al unui neam a cărui sevă se confundase odinioară cu pămîntul, într-o vreme cînd acesta se întindea cît vedeai cu ochii, neviolat, cald, sălbatic și fecund pentru oamenii tolerați de mîlul lui abia zgîriat de plugurile lor și frămîntat de copitele vitelor lor. Iar tatăl său fusese judecat, apoi împușcat ; pămînturile fuseseră confiscate de administrația colonială ; văduva și orfanul (el abia începea să se țină pe picioare) despăgubiți printr-o sumă de bani de hîrtie care, se spunea, era echivalentul, în putere de cumpărare, în voluptăți și orgii celeste (serafimi cu sîni de femeie, rîuri de lapte și miere), a ceea ce pămîntul, recoltele lui, fără a mai socoti ciclurile anotimpurilor ce făceau grîul să crească sau măslinele să se coacă, putea însemna pentru oamenii pe care mai înainte, fie anii buni, fie răi, se ostenea să-i hrănească. Si Brahim, ca și strămoșii lui, se născuse din pămînt și din bucata de cer arcuită deasupra acestuia ; copil, fusese lipsit de toate astea, inclusiv de armele, de muscheta sau de pumnalul grație cărora își putea apăra bunurile. De aceea, prins în angrenajul amorsat de moartea tatălui, se străduise toată viața, cu un soi de frenezie, să delapideze cele cîteva kilograme de bancnote care în ochii invadatorului puteau reprezenta

echivalentul pămînturilor, dar într-ai lui reprezenta numai hîrtie și atît ; o viață care se scurge, pompată molatic de plăcere și de femei, amante, actrițe, cîntărețe de șantan, în așteptarea unui vînat mai cu moț. demimonde, burgheze cu particulă, crescute în stațiuni climaterice, între două jocuri de ruletă, între două cupe de șampanie. Toate astea Renaud Ferrier le înțelegea pe deplin, dar Si Brahim deloc. El, pur și simplu, se mărginea să răspundă așa cum răspunsese toată viața, pesemne fără s-o creadă : «Nu, pădurea e sfîntă. N-o pot vinde, din cauza sanctuarului lui Si Abderrahmane».

Astfel încît, încetul cu încetul, ideea încolți în mintea lui slăbită ; se gîndise de o sută de ori, de o mie de ori la obiectul numit de Renaud jucărioară și care îndeplinea chiar acest rol pentru copilul, pentru sugarul întîrziat care era Si Brahim, așa că nimeni, în fermele și satele învecinate, nu ignora pasiunea lui pentru fragila, grațioasa efemeridă cu arcuri, în care familia Ferrier (tatăl, mama și fiul) se duceau la biserică în fiece duminică. Și pînă la urmă își zise «La urma urmei, de ce nu ?» Își măsură șansele de cîștig și de pierdere. Era cu neputință să eșueze. Singurul eșec posibil ar fi fost, poate, un nou refuz al lui Renaud. Dar de data asta Renaud nu refuză. Nu refuză, deoarece era tocmai întrebarea pe care o aștepta de la vecinul lui, cererea la care îl condamnase după o vînătoare de cinci ani, capcana în preajma căreia își organizase pînda și spre care își împinsese vînatul cu minuție și cu dragoste. Deci nu spuse nu.

În ziua aceea îl primi el însuși la ușă. Avea aerul preocupat — nu acela al prietenului curtenitor, plin de solicitudine, ușor prețios și distant cu care îl aborda de fiece dată pe Si Brahim, ci acela al omului hărțuit de împrejurări, care își cîntărește șansele de reușită într-o afacere unde a mizat o bună parte a resurselor sau pur și simplu liniștea lui. Pe scurt, nu mai juca. Îl introduse pe Si Brahim în bibliotecă și îi zise fără ocolișuri : «Mi-e teamă, dragă Brahim, că mi-ai dat virusul dumitale...» Se așezase în spatele biroului și răsucea în mîini un coupe-papier, în vreme ce ochii albaștri — cărora penumbra, în ciuda lucirilor albicioase, lăptoase aproape, datorate fixității privirii, le

dădea un reflex nocturn — i se opriseră asupra lui Si Brahim care ședea pe marginea unui fotoliu. Spuse «Dată fiind importanța mizei propuse de dumneata, sînt gata să risc pierderea unui bibelou la care am slăbiciunea să țin peste măsură...»

Partida de biliard — înfruntarea, turnirul — avu loc la două săptămîni după această convorbire. Era într-o duminică după-amiază. Dimineața, Renaud Ferrier se dusese la biserică întovărășit de soția și fiul lui, în trăsura care, din seara aceleiași zile, avea să înceteze a-i mai aparține. Un crainic misterios îi pusese pe toți vecinii la curent cu asaltul pe care cei doi cavaleri — curtenitorul moștenitor al ducilor și nobilul bețiv — urmau să-l susțină unul împotriva altuia, astfel încît, între orele trei și patru după-amiază, drumul ce lega Belle-Rive de Saint-Roch cunoscu un aflux excepțional de mașini cu trompetă, de vechi hodoroage peticite și șarete trase de catîri. Si Brahim ajunse printre ultimii. Își luă răgazul să măsoare animația ce domnea în locul unde, de obicei, nu se găsea decît un rîndaș care ducea vitele la jgheabul de adăpat — nu numai curtea fermei ci și porțiunea de drum dintre grilajul de la curtea fermei și terasa cu pilaștri peste care se revărsau bougainvilleele ; trînti portiera și ocoli mașina ca să-și ajute copiii — Mekki și Nefissa, care aveau pe atunci vreo doisprezece ani — să coboare. Înaintă prin mulțimea răspîndită, ridicîndu-și pălăria pentru a răspunde la saluturi oameni dintre care cunoștea doar o parte, coloniști cu care întreținea relații de bună vecinătate sau numai negustori din sat, fierarul, dulgherul, dogarul ce veneau să-i debiteze un soi de compliment acompaniat de rîsete și clipiri din ochi, ca și cum ar fi fost prieteni de cînd lumea, apoi ceilalți, necunoscuții a căror privire îl străpungea, un fulger nemișcat și crud îndărătul pleoapelor pe jumătate închise, care îl judecau fără a-și mai da osteneala să-și ascundă disprețul, așa încît animalul din el deschise un ochi, se trezi cu totul, adulmecă dezastrul iminent, capcana, pînda, pierderea averii ; nu mai putea face cale întoarsă acum, cînd se aventurase pînă aici, cînd toți acești ciorchini de oameni i se îngrămădeau în urmă, închideau ca o barieră trecerea lui, sau

mai curînd a copiilor care îi urmau, în haine de sărbătoare croite după moda europeană, costumul negru al micului Mekki — cu vesta îmbrăcată peste cămașa albă, cu jabou de dantelă — și rochia de mătase bleu a surorii lui, cu noduri și panglici de catifea — în vreme ce alte grupuri se desfăceau, se retrăgeau pe măsură ce înaintau ei trei, probabil rîndași de la ferme întovărășiți de nevestele și copiii lor împlătoșați în veșmintele de duminică și pentru care luxul hainelor lui proprii și ale copiilor lui era ca o insultă — el, odrasla unui neam înfrînt, al cărui tată fusese executat pentru uciderea unui reprezentant oficial al învingătorului și care crezuse că poate uita cărei suite de catastrofe își datora averea, făcîndu-se tolerat printre cei care îi doborîseră poporul, îi condamnaseră tatăl și îi luaseră pămînturile — în timp ce se deslușea și îi venea în întîmpinare, de cealaltă parte a balustradei, fațada înaltă, imaculată a reședinței seniorale, ferestrele închise ce oglindeau, fiecare, terasa ori cerul, astfel că, deodată, el începea să-și dea seama de puterea vecinului aflat fără îndoială la pîndă înapoia unuia dintre geamuri, mereu la fel de calm și distant, la fel de rece în hotărîrile lui, spunîndu-și pentru a se convinge pe deplin : «Da, e un lucru ce trebuie făcut ! » sau murmurînd spre soția lui, heringul decolorat, unicul vlăstar al unui subprefect de colonie, pe care o descoperise într-un salon pe cînd era linotipist la Oran : «Va trebui să deschidem ușile. Avem obligația să-i primim pe toți acești oameni », fără să-l piardă din vedere pe Si Brahim care se apropia, acum cu o mînă petrecută pe după umerii copiilor, nici pe oaspeții săi, pe care peste o clipă îi împinse către sala de biliard — farmacistul, veterinarul, primul adjunct al primarului, pentru că ei trebuiau să servească drept martori, garanți ai turnirului. Înainte ca ușa să se deschidă în fața lui, Si Brahim își privi copiii cărora, în momentul cînd treceau de-a lungul pădurii, în pocniturile motorului și praful drumului, le spusese «Astă-seară veți avea o surpriză, o surpriză ca niciodată în viața voastră !...» Și deoarece copiii îl întrebaseră imediat despre ce e vorba, făcuse tot ce putea ca să-și țină gura : «Tatăl vostru, o să vedeți... Ca un rege !...» Și acum repeta refrenul «Nu risc nimic. De

ce să-mi fac sînge rău ?», apoi, ca și cum s-ar fi străduit să pătrundă înțelesul cuvintelor ce-i veneau pe buze : «Sînt cel mai tare. Am dovedit-o de cincizeci de ori. Și el o știe...» Văzu sticla mișcîndu-se, un fulger gigantic șterse reflexul cerului și al pilaștrilor : Renaud apăru, înaintă spre el, cu obișnuitul zîmbet pe buze — aceeași afabilitate ușor distantă, aceeași privire dreaptă și definitivă. Se putea uita la el în voie. Era, deodată, sigur de sine. Gîndi «În orice caz, astă-seară duc calea șca acasă...»

Copiii își întinseră mîna mică spre prietenul tatălui lor. Renaud îl lăudă pe tată pentru felul cum îi îmbrăcase ; se plecă asupra lor, le mîngîie părul și aranjă dantela jaboului, nodurile de catifea ale rochiei. Apoi se îndreptă și îi invită să-l urmeze în salonul unde îi aștepta o gustare. Dar copiii refuzară ; se mulțumiră să lase capul în jos și să-și contemple vîrfurile pantofilor, ținîndu-și buzele strînse cu încăpățînare, ascuzînd dincolo de perdeaua groasă a genelor ochii căprui străbătuți de fulgere aurii. Zadarnic tatăl le adresă cîteva cuvinte în arabă, ei nu se clintiră, poate din timiditate, fiindcă fațada înaltă și albă, cu balcoanele ornamentate și pilaștri ce întrerupeau monotonia le impunea — lor, care erau obișnuiți cu libertatea cîmpiei, cu jocurile alături de fiii muncitorilor — poate pentru că Lalla Hasnia, mama lor, îi dăscălise zugrăvindu-le locul unde ea știa că tatăl joacă și se îmbată în fiece seară ca pe o anticameră a iadului, plină de jnouni gata să-i tortureze. Cei doi bărbați renunțară, deci, să-i mai convingă ; dispărură dincolo de ușa largă de sticlă, iar fulgerul readuse reflexul pe care din nou îl făcuse să se răstoarne. Și cei doi copii rămaseră înțepeniți acolo, pe dalele terasei, în hainele somptuoase care, prin contrast, păreau a servi drept recipient inocenței lor — mînă în mînă, ca pentru a se uni împotriva forțelor maligne care puteau da tîrcoale împrejur, poate copiii argaților și ai sătenilor care încet, încet îi înconjurau, se apropiau cu intenția de a face șotii, trași imediat înapoi de părinții lor, grupuri de oameni de unde se desprindea deodată un bărbat cu voce aspră, nervoasă sau roiul de femei înghesuite în jurul băncilor de lemn,

mamele trăncănind cu intonații iberice*, ocupate tricoteze, să dea piept nou-născuților și care vreme de o clipă își întrerupseseră pălăvrăgeala ca să scruteze cu ochii lor negri, încăpățînați, pătrunzători ca niște burghie chipurile celor doi campioni în frac. Rămaseră în picioare, alături pe aceeași dală de piatră cenușie toată după-amiaza, chiar atunci cînd ușile clădirii înalte se deschiseră iar copiii și femeile dispărură în penumbra interiorului, chemați de un servitor care îi invita să ia răcoritoare ; chiar cînd soarele sfîrși să coboare pe geamuri, iar fulgerul imobil, explozia încremenită în cadrul ferestrei cedă locul unei frînturi de cer senin, asemeni unei vopseli de mătase luminiscentă. Apoi cerul se coagulă într-o serie de cocoloașe de lînă mărginite cu aur, carmin, apoi ametist și care deveniră curînd nori negri ce-și rostogoleau masa cenușie peste azurul colorat în negru ; luminile sfredeliră spărturi largi, identice, prin masa sumbră a casei. La una dintre ele, la parter, se traseră una peste alta marginile unei perdele ; în clipa aceea copiii și mamele lor sfîrșiseră de mult să-și înghită sucul de portocale, se întorseseră de mult acasă, înainte de a fi fost surprinși de asfințit și de frig, unii abandonînd aici un tată care se încăpățîna să rămînă pentru a afla sfîrșitul partidei. Dar fratele și sora continuau să-și înalțe siluetele spre cerul nocturn, agățați mereu unul de mîna altuia, imobili ca un grup de piatră, ca una dintre statuile pe care un cunoscător s-ar fi așteptat să le găsească pe terasă, de-a lungul balustradei. Erau aici, ochii lor migdalați clipeau din vreme în vreme în direcția luminilor, spre interiorul clădirii, cînd tatăl lor apăru, escortat de gazdă și de cei trei domni care asistaseră la partidă — zîmbitor, obosit, dar cu un aer fericit, ca și cum ar fi scăpat de o greutate enormă și n-ar mai fi vrut decît să doarmă și să uite, cu vesta sub braț, gulerul cămășii desfăcut și cravata atîrnîndu-i dintr-un buzunar. Își sărută copiii și ei putură auzi imediat zgomotul potcoavelor și al roților, jos, de cealaltă parte a rampei cu pilaștri, pe aleea cu pietriș ce scrîșnea. Coborîră alături de tatăl lor, escortați tot timpul de gazdă și tovarășii acesteia, păși pe cîteva

---

O parte însemnată a coloniștilor era de origine iberică.

trepte și ajunseră dinaintea cailor, dinaintea siluetei lăcuite, a blazoanelor pictate pe portiera vehiculului. Tatăl le deschise portiera și ei se așezară pe pielea capitonată a banchetei, examinînd cu privirea pereții acoperiți cu mătăsuri, în timp ce Si Brahim își lua rămas bun de la ceilalți și urca pe capra vizitiului. Și pe tot parcursul ei auziră zgomotul mașinii — cea în care tatăl îi adusese la venire — puțin mai în urma caleștii, probabil pentru a-i scuti, ca și pe vizitiul improvizat, de praful drumului. În curînd ajunseră în curtea fermei, iar mama îi aștepta împreună cu Salah Eddine, fratele lor mai mare și cu un argat și copiii acestuia. Tatăl îi dădu jos pe cei doi de pe scara trăsurii, apoi se întoarse spre vizitiul ce cobora din automobil. După care îl ajută pe om să deshame. Omul se sui pe spinarea unuia dintre cai și, întovărășit de celălalt, care îl urma la capătul hățului, se pierdu în noapte. Si Brahim îl precedase pînă la poartă ; îl auziră spunînd, cu voce răgușită de alcool «Ai face mai bine să te dai jos, dacă nu vrei să-i omori, și pe tine o dată cu ei»

În acel moment (Si Brahim nici măcar nu terminase de închis poarta) putură auzi vocea — calină, compactă, cu ceva dur care dovedea un echilibru instabil, ca în așteptarea unei replici ce ar fi făcut-o să șovăie, să explodeze, să se sfîșie — un soi de furtună suspendată deasupra nopții, prin urmare și a capului lor (iar Lalla Nefissa, după ani de zile, îi putea spune fiului ei «Era exact vocea ta cînd pregătești o lovitură, cînd rumegi bătaia pe care ai să i-o tragi vreunui golan din cartier pentru că s-a uitat la tine pieziș ori nu s-a dat destul de repede la o parte de pe trotuar — nu numai vocea, erai tu cu totul, același cap de grepfruit la capătul aceluiași gît lung și musculos, maxilarul gata să devore lumea și aceiași canini, mai ales cînd zîmbea, de pisică mare, de panteră și flacăra sălbatică, imobilă, din ochi — poate fiindcă, din pricina rugăciunilor, în vremea cînd mi te zbuciumai în pîntec, sfîrșisem prin a obosi Cerul din dorința de a aduce pe lume un fiu care să fie replica unchiului său, ca să perpetuez amintirea unei splendori acum dispărute, deoarece, după ce a ispășit în

ocna aceea, în America de Sud, el a murit, și astăzi tu ești singurul care amintești alor tăi cine era și ce vedeau oamenii în privirea lui, în părul lui răvășit de vînt cînd se năpustea peste cîmpuri și prin pădure, cu călcîiele goale înfipte în coastele calului, pentru că era prea liber ca să poarte pantofii cu care Si Brahim izbutise să ne încalțe, pe Mekki și pe mine, fără a mai socoti hainele scumpe prefăcute de el, cu regularitate, în zdrențe, fiindcă îl împiedicau să respire în voie, cu care se rostogolea în praf sau în noroi cînd avea prilejul să se bată, adică în fiecare zi, deci îmbrăcat simplu cu un burnus strîns la mijloc cu o bucată de pînză răsucită de patru-cinci ori, cîteodată cu un burnus negru aruncat pe umeri, care îi dezgolea torsul de culoarea cărămizii arse prea tare, silueta lui făcînd corp comun cu calul ce zbura fără răgaz spre fete dintre care unele aveau cîte un copil de la el — tot ce mai rămînea frumos, mare și nobil în această țară în curs de aservire ; unchiul care purta numele său, Salah Eddine, eroul, cel ce îndrepta greșelile, oșteanul Domnului...»). Îl auziră spunînd «Va să zică, tată, e a ta ?» Iar Si Brahim, copleșit de oboseală și alcool și totodată de pace și de somn și cu beatitudinea zugrăvită pe chip «Da, e a mea !» Și din nou Salah Eddine (cu un alt debit decît adineauri, deoarece anumite cuvinte se ridicau deasupra restului frazei «Nu, tată ; nu trăsura — pădurea !» Si Brahim se întoarse spre fiul lui ; îi văzu silueta înaltă și ochii ce străluceau la lumina unei lămpi cu ulei așezate pe un butoi răsturnat. Își văzu soția, care nu se clintea, la doi pași de Salah Eddine — care aștepta, ca și cum nu făcuse toată viața nimic altceva decît să aștepte clipa în care fiul mai mare avea să-i vorbească tatălui, ca și cum își repetase scena în minte de nenumărate ori și acum venise clipa să o verifice. Tatăl se încruntă. Spuse : «Ce e ? Nu cumva îmi ceri socoteală ?...» Iar adolescentul nu răspunse — nu fiindcă avea nevoie de timp ; se întoarse spre argat și fiul acestuia, se mărgini să pocnească din degete, drept care cei doi dispărură prin ușa tăiată în poartă iar Si Brahim își putu repeta întrebarea : «Ei, ce ?... Vreau să știu : îi ceri socoteală tatălui tău ?» Iar celălalt — mereu același bloc de liniște gata să se facă

țăndări! «Caleașca în schimbul pădurii, nu-i așa, tată ?...» Si Brahim rămase o clipă năucit, probabil fiindcă întrevedea o ieșire și era prea obosit ca să nu profite de ocazie. Zise : «Nu, caleașca plus niște bani. E bine că lucrurile au ieșit așa, altminteri tîrgul n-ar fi drept, nu ?» Și, pentru a nu-și pierde cumpătul, prinse cu un gest scurt biciul înfipt în lăcașul lui, în stînga caprei vizitiului și se lovi cu el peste picioare. Și din nou răsună vocea aspră și răbdătoare (astfel încît cei doi copii puteau vedea acum sau mai degrabă ghici alterarea ce începea să schimonosească chipul fratelui lor mai mare) : «Cît, tată ?» Si Brahim se opri deodată ; trăsăturile îi încremeniră, mîna îi înțepeni, cu biciul ridicat, cu șfichiul măturînd pămîntul. Dar Salah nu-i lăsă răgazul să-și vină în fire. Repetă «Am întrebat, cît ?» Apoi, cum tăcerea se prelungea, iar Si Brahim nu ajungea să ia o hotărîre, și trăsăturile i se crispau tot mai mult cu fiece secundă, brațul îi căzuse, biciul se tîra pe jos «Ia spune, tată... Spune, dacă ai curaj...» Și celălalt se înmuia acum cu totul, ca și cînd greutatea coloanei de aer ce-i apăsa capul și umerii l-ar fi împins spre pămînt, l-ar fi ghemuit, l-ar fi chircit (și copiii se întrebau dacă n-avea să se așeze în praf, peste urmele de roți și de potcoave ; dar nu, asta ar fi cerut o serie de mișcări prea complicate și el nu era în stare să le organizeze și să le execute) așa că avea aerul unui plantigrad lipsit de suflu, cînd îl auziră mormăind, mai mult horcăind «Nu mai e nici un fiu în țara asta... la noi, în poporul nostru, nici unul, nici unul singur...» Și acum adolescentul (făcuse un pas înainte, iar lămpașul încetase să-i mai lumineze fața, astfel că Si Brahim pesemne că nu-i mai vedea decît silueta înaltă ce se decupa pe luminozitatea nedeslușită a clădirilor, în afară poate de ochi și dinți care străluceau în întuneric) : «În poporul nostru, ia spune, cîți tați socotești în stare să facă ce faci tu ?...» Și celălalt avu puterea să șoptească (dar cu un glas atît de decolorat, încît era limpede că-și dă seama nu numai de faptul că fiul lui îl umilea, ci și de maniera în care el accepta umilirea, plecîndu-și capul, făcîndu-se mic în fața tînărului, a teribilului dresor : «Ce fac, spune-mi și mie !...» Atunci fiul (putînd constata că îl întrece cu un cap)

«Ceea ce faci ! Toți cei care sînt aici și care poartă în vine sîngele tatălui tău (se pot întreba cum e cu putință un asemenea lucru, pentru că tu, un om ca tine, un renegat și un bețiv ai făcut să le curgă sub piele sîngele tatălui tău și al strămoșilor lui, pînă la Sfîntul înmormîntat în pădure, pînă la zămislitorul tribului, într-o ascendență de înțelepți, de cărturari și de războinici) pot depune mărturie bunul acela nu-ți aparținea și tu l-ai schimbat pentru porția ta zilnică de vin, de femei și de vînturături. Și el, bunul acela trebuia să ajungă intact în mîinile lor pentru ca, la rîndul lor, ei să-l poată trece, intact, în mîinile copiilor lor și al copiilor copiilor lor, pentru că era un lucru care nu se cumpără și nu se vinde, cum nu se cumpără și nu se vînd un picior, o mînă, un ochi, pentru că el e memoria a ceea ce am fost noi în vremea de demult, înainte ca pămîntul să se fi mînjit, a ceea ce socotim să ajungem iar într-o bună zi, cu ajutorul lui Dumnezeu asta ai schimbat tu pentru aburul orgiilor tale, cu ce preț — două, trei arahide ?...» În timpul cît rostise toate acestea, Si Brahim vorbi, scoase gemetele pe care vorbele i le smulgeau, chircindu-se din ce în ce în el însuși, cu biciul acum la pămînt, ca și pălăria, și vesta (iar copiii și soția se întrebară dacă pînă la urmă nu avea să se rostogolească pe jos), bîlbîind, sughițînd «E prima oară în țara asta... prima oară cînd un fiu...» Dar Salah Eddine se făcea că nu aude, ca și cum vorbele tatălui nu aveau valoare de limbaj, ci erau numai strigăte provocate în chip necesar de durere ; el continua «Atunci uite, dacă vrei să-ți mai spun *tată,* mîine, la prima oră te vei duce să-ți găsești vecinul, îi vei spune că poate să ia înapoi coaja asta de nucă cu hulube și că pădurea nu mai e a lui cum nu-i nici a ta și a nimănui — nu e un lucru care se cumpără sau se dăruie...» Adăugă, cu glas din ce în ce mai grav, incapabil să-și descleștеze dinții, cu trupul scuturat de spasme pe care se străduia să le domolească «Dacă nu ești în stare să faci asta, atunci nu mai ești tată. Eu am să-ți țin locul aici — pînă ce se va fi dovedit că nu sînt mai vrednic decît tine...» Nu terminase aceste cuvinte, că îl văzură pe Si Brahim aplecîndu-se ca să ia ceva de pe jos — biciul, la a doua încercare, fiindcă își

pierdea controlul gesturilor, în furia lui de alcoolic trezit brusc din visul cel mai adînc care dura pentru el de luni şi ani întregi ; strigînd totodată sau mai degrabă horcăind din pricină că organele îi erau comprimate, pînă cînd se ridică, învîrtind codirişca biciului şi făcînd şfichiul să vîjîie pe deasupra capului său şi al fiului său — pînă ce fu în stare a rosti cît de cît inteligibil : «O să-ţi arăt eu ţie, cîine... o să-ţi arăt eu cine e tatăl aici !...» Apoi, în vreme ce Salah Eddine, surprins de bruscheţea atacului, bătea în retragere : «O să-ţi vîr toate vorbele astea înapoi pe gît, golanule, pînă ce o să-ţi înghiţi dinţii şi limba odată cu ei !...» Iar în vremea asta soţia lui se mulţumea să privească, buimacă, ţintuită locului, ştiind perfect că lucrurile nu se vor opri aici, aşadar delectîndu-se în momentul cînd văzu că urmarea se profilează, în momentul cînd fiul mai mare apucă şfichiul şi îl trase spre el cu o smucitură are îl făcu pe tată să zboare paralel cu pămîntul, pe cînd glasul lui îl acoperea pe al lui Si Brahim : «Cred că voi fi silit să fac şi asta ! Cred că am aşteptat prea mult...» Dar nu putu isprăvi ; tatăl îşi regăsise echilibrul şi se aruncase asupra lui cu pumnii întinşi — astfel încît ceilalţi îi văzură pe tată şi fiu (soţ, frate) rostogolindu-se în praf, mereu în aceeaşi lumină nesigură revărsată de lămpaşul de pe butoi, două uriaşe insecte împerecheate, agitînd braţe şi picioare, dintre care se desprindea din cînd în cînd un cap, un tors, un pumn ce lovea, ce se înfunda în carnea spongioasă ori în cutele unui veşmînt mototolit, ce izbea o suprafaţă deodată mai compactă, probabil un creştet, judecînd după sunetul de tigvă dogită, dacă nu cumva era atingerea de butoi sau de roata caleştii, fiindcă amîndoi se rostogoleau, se rostogoleau mereu, la picioarele copiilor ce se apropiaseră cu pumnii strînşi, cu stomacul contractat, ţipînd, plîngînd : «Nu !... Tată !... Salah...» pînă ce mama lor îi trase violent înapoi şi îi duse spre faţada abia luminată, la extremitatea spaţiului circumscris de razele lămpaşului, dincolo de grămada de saci, de căpestre, de pluguri. Şi, după ce închise uşa îndărătul copiilor, se întoarse la cei doi bărbaţi, iscodind pămîntul unde ei continuau să se rostogolească, amestecaţi, cu acelaşi şir de zgomote înfundate, de scuipături în-

termitente, de explozii care le urcau dinspre diafragmă pentru a le sfîșia gîtlejul — controlînd dacă biruitor era cel pentru care se ruga, spunîndu-și «Da, iată părul lui și celelalte, ochii, gura, aparent în stare mai bună decît ale celuilalt, ale adversarului, ale renegatului !» — pînă ce, la sfîrșit, Salah, se ridică, domină de la toată înălțimea lui maldărul de rufe murdare ghemuit la picioare, respirînd acum cu mai multă regularitate, din ce în ce mai repede și contemplînd o clipă forma nelămurită pe care puțin mai înainte o numea *tată,* trecîndu-și acum mîna prin păr de parcă ar fi vrut să-și descîlcească gîndurile, gîndurile și lungul șir de organe care le secretau al căror impuls era încă prea violent ca să-i îngăduie să spună ce avea de spus și ceea ce nu va întîrzia să zică : «A trebuit s-o fac și pe asta. Nu voiam, dar a trebuit, ca să înțelegi, tată !... Și sînt gata s-o iau de la capăt ori de cîte ori nu vei fi înțeles — pentru că în povestea asta se află ceva mai mult decît mine și tine, mai mult decît familia ta și cele cîteva zile pe care ni le-a împărțit Dumnezeu tuturor, lui Si Brahim Al Amri, nevestei și copiilor lui înțelegi ?...»

Iar a doua zi, la prima oră, îl întovărășea pe Si Brahim în caleașcă. Se urcă pe capra vizitiului și rămase cocoțat acolo, sub burnusul aruncat neglijent pe umerii goi, cu părul cu reflexe roșcate strălucind în lumina matinală, jucîndu-se cu cravașa și caii, în timp ce tatăl lui urca cele cîteva trepte ce duceau spre terasă, cu fața tumefiată, cu buza ruptă, cu obrajii brăzdați de zgîrieturi, ca și cum i-ar fi plăcut să-și etaleze înfrîngerea — fiindcă asta îi îngăduia să spună «Da, domnule Ferrier, fiul meu are dreptate. Și fiindcă știu că are dreptate, port în fața dumitale (și numai a dumitale) toată această rușine pe chip...» — în realitate întrebîndu-se dacă nu va fi obligat să-și urască fiul pentru a se achita de datoria pe care o contractase în același timp și față de oameni, de publicul gata oricînd să batjocorească sau să flecărească, ori dacă soluția cea mai bună nu era o lentă sinucidere cu alcool, astfel încît să se anestezieze în raport cu oprobriul și să lase lucrurile să se limpezească de la sine. Salah Eddine rămase afară tot

timpul discuției, din clipa în care îl văzu pe Si Brahim dispărînd dincolo de reflexul geamului pînă cînd silueta lui se desenă de cealaltă parte a imaginii (cerul de dimineață cu norii săi) și cînd se întrupă pe de-a-ntregul în bărbatul care era tatăl lui. Nu avu nevoie să-i pună nici o întrebare. Ghici rezultatul întrevederii doar văzîndu-l cum înaintează spre scară și cum coboară treptele — și văzîndu-i și chipul. Astfel încît peste cîteva momente tot Si Brahim zise : «Ei bine, poate o să-mi spui și ce-mi mai rămîne de făcut...» de parcă își recunoștea definitiv înfrîngerea și, de data asta, își desemna singur fiul pentru a-i succeda în rolul pe care se declara incapabil să și-l asume acela de cap al familiei, deci bazîndu-se pe hotărîrea unui adolescent de abia de optsprezece ani, făcîndu-i cunoscut cu un soi de furie liniștită că venise pentru el clipa să-și ducă pînă la capăt răspunderile pe care în noaptea precedentă știuse atît de bine să și le revendice cu pumnii. Salah se prefăcu a nu simți toate aceste nuanțe. Răspunse fără să ezite și fără să se grăbească «O să consultăm un avocat !» După două ore erau la Mostaganem.

Salah refuză să urce în biroul omului legii. În loc să aștepte pe un scaun într-o anticameră, prefera să-și expună privirilor curioase pletele zbîrlite și burnusul ; indiferent de vreme, cerul liber era singurul acoperiș pe care capul său îl tolera. Se mulțumi să-și fixeze privirea în cea a lui Si Brahim : «Tu ești tatăl, tu trebuie să faci asta, nu» Și de fiecare dată cînd Si Brahim se ducea la oraș să consulte avocatul, el își însoțea tatăl. Se mărginea să asculte dările de seamă ale lui Si Brahim fără a adăuga niciodată vreun cuvînt, ca pentru a-i restitui prerogativele pe care într-o zi fusese cît pe-ce să i le smulgă. Iar celălalt, aidoma unui copil ce merge pe urmele doicii apoi încetul cu încetul cutează să păşească singur, începea să intre în pielea rolului său ; afacerea îl interesa, nu obosea să spere că va reintra în posesia pădurii — și mai cu seamă încetase să bea. Pe urmă, din nou scăpă hățurile ; pe măsură ce se apropia data procesului, rezolvarea, după spusele oamenilor era tot mai puțin sigură. Începu iar să bea ; numai că, pentru a continua să dea curs exigențelor mereu tacite ale fiului mai mare, întîrzia pe cît posibil

momentul cînd știa foarte bine că se va duce după sticlă. Și Salah nu ignora nimic din toate astea și nu spunea nimic.

Iar într-o zi, cînd era la Mostaganem (în vreme ce tatăl lui îl consulta pe avocat), Salah se duse la frizer. Ieși de acolo fără plete. Altă dată Si Brahim îl văzu venind îmbrăcat cu o haină de gata și nu l-ar fi recunoscut de n-ar fi fost privirea gravă, implacabilă pe care acum avea un motiv în plus să n-o mai poată susține — întrebîndu-se : «De ce ? Unde vrea să ajungă ?» incapabil să vorbească, să-i spună că sub aceste veșminte sălbăticia lui surprindea de zece ori mai mult și că trupul lui neîmblînzit, musculos se dezvăluia mai limpede decît dacă ar fi fost gol. Apoi se obișnui cu îmbrăcămintea asta, sau mai curînd hainele se lăbărțară, sfîrșiră prin a încheia un fel de armistițiu cu picioarele și cu torsul pe care erau chemate să le acopere. Dar Salah le purta doar cu ocazia ieșirilor dincolo de colțul de pămînt (cîmpurile și, chiar în această epocă în care ar fi trebuit să înceteze a se aventura acolo, pădurea) ce alcătuia întregul lui univers ; acasă circula desculț, îmbrăcat cu aceiași pantaloni lăbărțați, cu același burnus aruncat pe umeri. În cele din urmă păși după tatăl său în cabinetul avocatului. Asistă fără să scoată o vorbă la fiecare consultație. Apoi se duse singur în oraș, vagabondă ore în șir pe străzi, unde ținuta lui încetase să mai atragă cete de gură-cască, dădu tîrcoale pe lîngă biserică, pe urmă între Trois-Ponts și templul protestant, pe latura pieții, inspectînd fiecare dugheană, fiecare debit de tutun, examinînd critic vitrinele cafenelelor, aranjamentul cărților în librării, oamenii care hoinăreau și mașinile. Iar Si Brahim își spunea, seara, cînd fiul său se întorcea : «Gata ! Și el e gata să facă saltul !...» Și nu se putea împiedica să nu simtă ceva ca un soi de mică înțepătură de satisfacție care îl gîdila în dreptul inimii ; își închipuia că existența (cele optsprezece primăveri pe care fiul mai mare tocmai le împlinise) avea să-l revanșeze asupra mentorului de ocazie, a călăului tăcut ce-i urmărea fiecare pas și, împotriva voinței sale, îi trezea conștiința — acest maelström de orgoliu, invulnerabilitate, sălbăticie ce nu va întîrzia să fie învins la rîndul lui de fascinația orașului, de moravurile cuceritorilor și,

de ce nu ?, de alcool. Dar se înșela. Salah Eddine pur și simplu își studia adversarul. Voia să-l descifreze pe necunoscut și să-i afle punctele slabe, așa încît să fie mai sigur că-l înfrînge. Începu curînd să cutreiere străzile ce se învecinau cu Palatul Justiției. Acum, cînd știa înaintea cui avea să se pledeze cauza, îl aștepta pe judecătorul Chancel în fața clădirii. Îi cunoștea orele de venire și de plecare, îi scruta chipul de mucava, încercînd să descifreze niște gînduri în pupilele pe care abia le întrezărea în spatele strălucirilor duble ale ochelarilor cu montură de aur. Pînă la sfîrșit ajunse să-l urmărească pe străzi atunci cînd magistratul ieșea de la Palatul Justiției. Nu-i mai rămînea acum decît să se țină după el în interiorul clădirii, ceea ce nu întîrzie să facă. Și întîlni un bărbat (un adult, evident — deși, dacă i-ai fi ras mustața de grec pe care o purta, probabil ca să pară mai bătrîn, ar fi putut ezita în privința vîrstei lui ; pe scurt, un grefier sau un aprod atașat prin partea locului, ceea ce îi permitea să bată coridoarele, să facă pe importantul, să-l examineze pe băiețandrul care apărea pe acolo din ce în ce mai des, cu maxilarele lui de carnasier și privirea hotărîtă, dar cu trupul șovăitor, așteptînd, nădăjduind, ce ?) ; îl întîlni și i se adresă, peste vreo săptămînă, așa încît celălalt, după abia două săptămîni de cînd începuse să-l vadă dînd tîrcoale prin tribunal, adulmecă vînatul și se apucă să-i vorbească de parcă Salah îi era cunoștință veche, spunîndu-și, pe măsură ce băiatul i se dădea pe mînă «Da, asta e !», dar din ce în ce mai iritat, neputîndu-se împiedica să se întrebe «Ce-o fi clocind în mintea lui ?», pe urmă : «Doamne, Dumnezeule, tot judecătorul Chancel !... Nu cumva ?...», iar întrucît cuvintele rare ale adolescentului, chiar tăcerile lui confirmau presupunerile celuilalt «Bine. De data asta e clar... Dar oare pînă la urmă nu se va hotărî să-și dea drumul la gură ?» — așa că acum îl aborda el însuși pe Salah pentru a-i vorbi de judecătorul Chancel, încercînd să-l facă să se răzgîndească, insinuînd : «Nu, nu cred ; nu de astfel de judecător ai nevoie. Cei din tabăra opusă sînt prea puternici, mult prea puternici pentru dumneata... Ferrier ? Indivizi care au justiția în buzunar. Dacă nu cumva, firește... nu se știe niciodată...

Și acum hotărîrea lui Salah era luată. Ca atare rămase acasă o săptămînă întreagă, ca să se ocupe de iapa neagră cu pete brun-roșcate, fină, nervoasă, și-și petrecu timpul întinzîndu-i capcane, impunîndu-i capriciile lui, din joacă, parcă pentru a stabili între ei, între călăreț și cal, un regim al nuanțelor, bazat pe umor, o compensare pentru lipsa cuvintelor, o revanșă asupra distanței dintre specii, știind că el pătrundea acest limbaj obscur, că îl practica așa cum un amant răspunde mimicii prestabilite a iubitei sale printr-o mimică de asemenea prestabilită, impermeabilă neinițiaților, tuturor celor ce nu fac parte din cuplu ; femeia pe care o îndrăgea, o visa între toate, singura căreia îi fusese fidel și care îi întorcea însutit fidelitatea — această iapă, pe jumătate flacără, pe jumătate încarnare a visului arab, care în sine însăși rezuma pămîntul unde ei (omul și dublura lui, animalul) văzuse lumina zilei, pădurea pe care o traversau unul peste altul, în goana mare, pletele unuia prelungind coama celuilalt, hotărîți amîndoi ca o alegorie. Îngriji animalul, îl țesălă, ore în șir îi lustrui părul, îi pregăti hrana, zburdă cu el pe cîmpuri, prin pădure (și iapa rîdea, strănuta, tropăia cu toate patru copitele, ciulind urechile, dîndu-și capul pe spate, sau întorcîndu-se cu botul lipit de gît, cu ochiul febril, glumeț, ascuns în coamă, aprins de scurte luciri de voluptate, cu nările dilatate, gingiile dezvelite, în vreme ce el o urmărea în fugă, se prefăcea că o apucă de coadă, o lovea cu palma pe crupă, o numea cățea, bastard, exploda în lungi psalmodii contradictorii, guturale, ce mimau mînia, disprețul, indignarea, dar cu un ton cald, ori începea deodată s-o mîngîie, s-o încînte, și ea se oprea, îl asculta nemișcată, în timp ce fața lui, urechea și părul acum tăiat scurt lunecau de-a lungul nasului ei, al maxilarelor și al buzelor). Noaptea dormea lîngă ea, în grajd pe o mînă de paie întinse jos. Și pe măsură ce se apropia procesul, încetară să se mai joace ; el îi mărturisi adevărul și-i ceru iertare. Și ea îl văzu plîngînd, pentru prima oară de cînd o încăleca, de cînd făceau corp comun. Iar el nu înceta să-și repete în fiecare noapte «Trebuie ! Trebuie s-o fac !...» De aceea, în ziua cînd o duse la oraș (făcu drumul în etape mici, și pentru că nu voia s-o

obosească, și pentru că se străduia să întîrzie clipa cînd va înceta să-i mai aparțină), ar fi jurat că ea știe ; ceva o avertizase — adînc, foarte adînc sub părul lucios, străbătut de fiori, în tenebrele ce se îndesau sub bogatul înveliș de piele și păr — că timpul nunții lor trecuse și acum începea o epocă a spaimei, fiindcă sîngele judecătorului Chancel avea să țîșnească peste cel puțin un membru al cuplului și vor fi pierduți pe vecie unul pentru altul. Și cît ținu drumul el nu încetă să mestece aceleași cuvinte, ca să se pătrundă de inexorabilul lor «Nu depinde de mine ; lucrul trebuie făcut !...», astfel încît în clipa cînd îl duse pe omul acela — aprodul, grefierul — la ea (o lăsase într-un garaj la porțile orașului, deci la o bună distanță de tribunal și de bănuieli) nu se putu împiedica să repete, cu glas tare de data asta, ca și cum ar fi ținut ca și omul, la rîndul lui, să se pătrundă de ireversibilul hotărîrii «Da, trebuia s-o fac !...» Iar dacă omul ar fi fost mai puțin împins de aviditatea, de graba de a cîntări cu privirea animalul ce i se dădea, ar fi descoperit în tonul, în ochii adolescentului ceva ca un avertisment al ursitei, ca bătaia în noapte a unui mecanism de ceasornic pe care el îl pusese în mișcare — pe care avea încă puterea să-l oprească. Dar nu văzu și nu auzi nimic. Se mărgini să tacă puțin și să se strîmbe «Mă întreb dacă o chestie ca asta îl poate interesa pe un tip cum e judecătorul...» Iar celălalt, fără să-i lase vreme să mai adauge un cuvînt : «Dacă nu-l interesează, n-are decît să-și dea nădragii jos. Așa am să aflu dacă e sau nu bărbat.» Așa încît celălalt se potoli ca prin farmec : «Bine, bine ; o să-i vîr pe gît mîrțoaga asta bună de abator !» La aceste cuvinte, adolescentul îl lovi, și gura începu să-i sîngereze. Abia după aceea Salah spuse «Pînă atunci îți vîr eu ție vorbele înapoi pe gît, pui de cățea !...»

Totuși omul duse iapa. O duse în ciuda sîngerării de la gură și a gloatei care se adunase. Iar Salah nu-i îngădui s-o facă decît după ce se scuză în fața animalului. Și omul se execută deoarece animalul îi apăru drept ceea ce era un cal care ar fi făcut fericirea unui rege. Salah văzu deci iapa trecînd în mîinile omului. Ochii îi scînteiară, nu din dragoste pentru ea, ci de mînie. Strigă spre om « Să-i vorbești ca unei femei.

De nu, îți tai gîtul...» Omul nu se întoarse ; dar dacă ar fi făcut-o, ar fi putut vedea tăișul strălucind între degetele tari, arse de vînt și de soare.

Iar omul (corupătorul, pungașul) nu avea să întîrzie a înțelege că se jucase cu focul — pentru că peste două zile judecătorul Chancel pronunță verdictul. Își pusese ceasul pe pupitru ; acul care marca secundele nu sărise de la o gradație la alta decît de trei sau poate patru ori (adică doar timpul cît stupoarea să facă loc mîniei — nici măcar cît ucigașul să-și fi putut spune : «Imposibil ! Nu judecătorul, ci urechile mă înșală !...» apoi să fi constatat că totul se terminase, dat fiind că Renaud Ferrier se și retrăgea, cu solemnitatea ce i se imprima, ca de obicei, în toate mișcările, cu umbra unui zîmbet plutind nu în ochi, mereu de un albastru glacial, ci pe obrazul care îi roșise deodată, că Si Brahim se prăbușise pe scaun, cu un aer absent, cu buza atîrnînd, asemeni unui copil bătrîn ce simțea nevoia urgentă de a se întoarce la himerele lui, între zidurile primitoare unde, de aici înainte, de la o sticlă la alta, își putea duce zilele care îi rămîneau de trăit), și judecătorul se prăvăli peste dosarul tocmai închis, peste fleacurile risipite pe pupitru — o batistă de pînză fină, ceasul și cîteva tocuri scoase din uz. Se prăvăli, cu sîngele țîșnindu-i din piept ca dintr-un izvor, apoi mărind băltoaca scursă pe genunchii lui, pe tăblia verticală a biroului, pînă pe pardoseală — în timp ce pereții sălii, geamurile mari cu multe ochiuri se cutremurau de strigătele, de lătratul haitei care înconjura vînatul, pe solitarul ce se apăra ; fu nevoie de mai bine de un sfert de ceas pînă să-l potolească — singur, în ciuda prezenței tatălui (care se mulțumea să plîngă, să implore, să-și scuture capul, să țipe pe neașteptate din răsputeri cu un guițat de scroafă înjunghiată) în mijlocul acestor oameni pe care furia îi cuprindea ca o boală contagioasă, care găseau în emulația, în numărul lor un leac împotriva fricii — pentru că el se supăra ca o fiară, și atacatorii lui puteau constata, nu numai după loviturile primite, ci și dpuă agilitatea lui, după ochii și colții plini de sclipiri, că făcea parte dintr-un alt regn decît al lor — inaccesibil, redutabil — mereu în acel vacarm repercutat

de pereți, acel ecou care deforma zidurile, curba ferestrele, ca interiorul concav al unei mingi de foc.

Sfîrșiră deci prin a-l captura. Îl bătură de moarte și-l aruncară într-o celulă. Se explică ; omul (grefierul, cel care îi luase iapa) fu arestat — și el află că ucisese un magistrat care nu văzuse și nici nu auzise vreodată despre cal.

Așadar, în ziua cînd pătrunsese în pădurea interzisă * în fruntea fraților săi, urmați de Nejm'el Arab și de cîinele acestuia, Salah știa, în ciuda ochiului cu care scotocea adîncurile, în spatele trunchiurilor care nu încetau să se înmulțească (trebuise să taie garduI), să facă în el o gaură pe unde să se strecoare tîrîș) că nu e singur în pielea lui — pentru că, de cînd el se născuse, Lalla Nefissa mulțumea cerului că i-a dat un băiat care era, suflet și trup, feplica fratelui ei (spunea « S-a stins dincolo de ocean ca să renască aici, din sîngele meu, care este al lui ; numele tău e și Salah Eddine, nu numai Lansari — Al Amri numele purtat de tatăl tatălui meu, mort fiindcă și-a făcut dreptate cu mîinile lui... ») ; discuțiile dintre părinți, seara, după cină, povestirile mamei îi împuiaseră capul cu ecourile lor, iar unchiul lui continua să călărească iapa neagră prin pădurea ce-i renăștea sub pași (fiindcă și pădurea murise, din pricina exilului, apoi a morții unchiului, dat fiind gardul cu care o închisese bătrînul Ferrier — cu excepția împrejurimilor terasei, în fața vilei, unde plantase araucaria, magnolii, cenușari și arbori de foc, pentru a servi drept trăsură de unire între lizieră și fațada albă —, în aceeași măsură pentru a împiedica eventualele mișcări de du-te-vino ale vecinului, incapabil, după cum se dovedise, să respecte angajamentul pe care îl semnase — de a-i lăsa caleașca duminicile ca să meargă la biserică — și pentru a slobozi acolo animalele destinate creșterii și înmulțirii cerbi, veverițe, vulpi și diverse neamuri de păsări cu penaj exotic), ori se ridica, mereu în acea sală de tri-

* Una dintre conotațiile termenului este aceea de „tabu", și nu atît pentru că ar fi proprietate particulară, ci pentru că e sanctuar, deci adăpostește moaștele unui strămoș de frunte al clanului algerian. Astfel de interdicții sînt frecvente în lumea islamului.

bunal, la zece metri de judecători, cu brațul mereu în sus, în vreme ce fulgerul tăișului zbura, prin atmosfera grea a acelui sfîrșit de după-amiază, spre armura slabă, de doc, ce proteja sacul firav de piele și carne de la capătul traiectoriei.

Și deodată greutatea ce-i strivea pieptul dispăru. Inima îi bătea încet, cu pulsații egale, dătătoare de încredere. Îmbrățișă cu privirea trunchiurile care urmau trunchiurilor, la nesfîrșit, cedri, pini, eucalipți ale căror ramuri coborau, se întrepătrundeau pînă la înălțimea arbuștilor de fistic, cu scoarța îmbrăcată în mușchi pînă la rădăcinile care dispăreau într-o saltea groasă de ace putrezite, așa încît piciorul abia dacă bănuia pămîntul, foarte departe sub talpă — totul scăldat într-o lumină tulbure, asemeni cu o ceață coborîtă din colțul de cer pe care îl ghiceai acolo sus, să-și zică : «Sînt liber !...», uimit de pe acum de forța care îl înălța, care pe neașteptate făcea să-i bată sîngele în vine, în cap, care îi netezea pielea și îi umfla mușchii. Spuse tare de tot : «Aici sînt acasă !» «Nu vreau. Tata spune că nu. Eu mă întorc...» Îl mai auzi și pe Mansour, care șoptea : «Nu te du... O să te rătăcești...» Atunci, în mod deliberat, se apropie de Nejma, legănîndu-se ca un urs. Simți pe față impactul celor doi ochi al căror albastru, în penumbră, semăna cu două petice de cer nocturn. Îl privi îndelung, ca și cum ar fi vrut să se pătrundă de licărirea înnebunită care se aprinsese în căutătură, la două degete de pielea lui. Și cu același calm, aceeași fermitate — pe cînd celălalt se zbătea într-o doară și se smiorcăia moale, parcă de formă, cu chipul boțit pe neașteptate, cu ochii ascunși îndărătul unei fante brune, subțiri, cu buzele arcuite în jos, spre bărbie și pe cînd cei doi frați asistau la spectacol, mai întîi uluiți, apoi pufnind în rîs, huiduind, lovindu-se peste coapse — trecu la acțiune : îl dezbrăcă de pantaloni pe care îi înfipse în vîrful bățului, ca și cum acesta ar fi fost stindardul pe care avea de gînd să-l arboreze pe mausoleul lui Si Abderrahmane (nu numai pantalonii, ci și chiloții pe care Si Mekki își obliga unicul fiu să-i poarte ca măsură de igienă și care erau pentru Salah și frații lui o curiozitate, un obiect de batjocură suplimentară — așa încît putură examina în voie fesele tari și rotunde care trimiteau

cu gîndul la cele două emisfere ale unei caise). Și porni iar la drum, mormăind la adresa spectatorilor «Așa o să fii obligat să mergi pînă la capăt...» Umblară cîteva minute, avîndu-l mereu pe el în frunte, cu drapelul lui improvizat, Nejma pășind cu capul între umeri, sub sarcasmele lui Mansour și Jamal, cu o mînă dinainte și alta dinapoi, miorlăind din ce în ce mai puțin, găsind probabil o plăcere nelămurită în insultă (fiindcă mai tîrziu, cînd aveau să frecventeze același liceu, Salah, prin intermediul convingerii, apoi al amenințării, al loviturilor și în sfîrșit al terorii, va încerca să-l smulgă din voluptatea umilirilor repetate, pe care, prin manevre sinuoase, subterane, el le obținea de la colegii cei mai duri, cei mai virili și asta — pînă ce Salah se opri și se întoarse spre ei pentru a le spune : «Așteptați-mă aici. Nu vă mișcați » Și toți trei (cei doi frați și vărul despuiat) îl văzură dispărînd în frunzișurile a trei sau patru arbori ce măturau pămîntul ; apoi îi auziră pașii pe covorul gros care în curînd păru să-l îngroape, ca și cum s-ar fi preschimbat într-un strat înalt de zăpadă. Și nu-și dădură seama de ceea ce făcea — pentru că el nu le spusese niciodată, așa cum n-a povestit nimănui, cu excepția, mai întîi, a aceluia cu care n-avea să întîrzie a se lega printr-o prietenie pe măsura lui, feroce, totală, ale cărei efuziuni zilnice și poate al cărei sfîrșit păreau că trebuie să fie (în locul liniștii, al păcii de la suprafață) sîngele și violența — cel pe care, înainte de dumneata, l-a numit cel mai bun dușman al său Geoffroy Ferrier, ai ghicit — apoi cu excepția aceleia pe care soarta îl împinsese să o trateze ca pe o soție — chiar dacă n-a existat niciodată un preot să binecuvînteze această unire, ori mai curînd vreun cadiu sau primar care să o oficializeze — A MEA prin urmare, fiindcă mie mi-o datora. Și n-a ezitat să-mi încredințeze această taină, printre celelalte, în camera pe care voi amîndoi o cunoașteți, gol între cearșafurile a căror monogramă ați putut-o citi pe fața de pernă regăsi imediat extazul tulburat de Nejm' el Arab și făcu ceea ce destinul lui aparte, sălbăticia locurilor, sîngele care-i clocotea în vine, noblețea ascendenței familiale deodată redobîndite, răzbunate de cînd îndrăznise să pună piciorul în sanctuar îi porunceau să

facă. Spuse : «Aveam doisprezece ani și tot atîta forță, tot atîta sevă ca și cum aș fi avut optsprezece. Știam, firește, că lucrul acela există și în ce fel se face cu o femeie. Eram virgin. Și am luat în brațe pămîntul. La puțin timp după ce am pătruns în incinta interzisă, am făcut dragoste cu pădurea. Am simțit sub trupul meu un trup mai mare și mai cald decît acelea ale tuturor femeilor pe care eram chemat să le posed într-o zi. Am simțit între corpul acesta și al meu un soi de osmoză, pentru că el se mișca în mine și trecea totodată în pielea, în capul, în sîngele meu — ca și cînd acum *eu eram* acea pădure, acele trunchiuri tăcute ce susțineau universul la nesfîrșit, acel pămînt tapisat cu ace moarte și resturi de animale care mă precedaseră în îmbrățișare ; eu, Salah Eddine, probabil m-am aflat, la vîrsta de doisprezece ani, în fața Dragostei, și nu numai a ei, a Morții, a Veșniciei, a tot ceea ce e în om și în afara omului, în Timp și în afara Timpului. Așa că după ce am împlinit actul de trei ori la rînd, m-am trezit pradă unui calm înspăimîntător — pradă mie în goliciunea mea absolută, fără vîrstă, învelit într-o armură în care Timpul însuși și-ar fi rupt dinții...»

Rămase cîtăva vreme în fața lui însuși și a pădurii — în fața lumii, a rădăcinilor ei și a crengilor ei înșirate pînă la orizont, pînă la cele două extremități unde putea străbate cu privirea. Apoi se încheie la pantaloni și începu să meargă iar.

Reveni în Timp și se duse la poiana (mai curînd luminișul abia lipsit de trunchiuri, de vreascuri de eucalipt și arbori de fistic) unde-și lăsase tovarășii. Nu-i găsi. Nu în același loc. Nu erau departe ; înainte de-a se apuca să-i strige (abia începuse să audă în tîmple ecoul singurătății, al angoasei în fața golului din pădure — lovituri dublate de sîngele care-i zvîcnea în cap), urechile îi prinseră rîsetele, strigătele înăbușite de multipla grosime a labirintului de trunchiuri, deci la o distanță dificil de apreciat și porni în direcția lor. Apoi grăbi pasul, furios că frații și vărul lui îndrăzniseră să nu i se supună, pregătind ghionturile pe care urma să le împartă — cînd surpriza îl făcu să încremenească : deși nu văzuse încă pe nimeni, își dădea seama că strigătele și rîsetele auzite nu sînt ale tovarășilor lui.

Merse într-acolo. Nu avu de parcurs decît cîteva zeci de metri pînă să descopere spectacolul. Îi era imposibil să distribuie rolurile şi să ghicească identităţile ; cu toate că perdeaua de trunchiuri şi crengi se subţiase, formele pe care le vedea agitîndu-se în lumina crepusculară rămîneau imprecise. Apoi ajunse destul de aproape şi putu distinge, descifra — pe scurt relua calculele — de două-trei ori ca să fie sigur că ochii nu-l înşală ; Mansour şi Jamal mergeau în frunte, escortaţi de un băiat şi o fată, europeni (era vizibil, în ciuda distanţei şi a penumbrei — după un ceva anume din mersul lor, după un reflex al părului, după felul cum sughiţau, hohoteau, huiduiau), apoi venea Nejm' el Arab, tot cu o mînă dinainte şi alta dinapoi, urmat de un băiat cu părul roşu care ţinea îndreptat spre spatele lui un soi de instrument lunguieţ — o tijă de metal care nu întîrzie să devină o carabină.

Şi acum erau destul de aproape ca să-i audă. Băiatul cel mare, cu părul roşu, spunea «Nu ştii ce vrea să însemne *Mîinile sus !*, nu» şi îl împunse cu capătul ţevii în carnea despuiată, deasupra feselor. Fata şi băiatul care mergeau înainte scoaseră un fel de lătrat şi se întoarseră să înregistreze scena. Nejma plîngea (un plîns surd, uniform, asemeni unei litanii). Se oprise, cu bărbia în piept şi refuza să-şi desprindă palmele de trup. Atunci, celălalt : «Aşa, nu vrei să ne arăţi dacă ai sau nu ?...» Şi vîrî ţeava carabinei între fese şi mîna care le apăra. Nejma se lăsă în genunchi, apoi se rostogoli pe humus, cu trupul ghemuit. Fata făcu un pas în direcţia cuplului format de victima la pămînt şi călăul ei în picioare, cu tălpile în dreptul pîntecului descoperit pe jumătate şi puşca aţintită mereu în aceeaşi direcţie. Spuse : «Gata. Lasă-l în pace !» Iar celălalt «Ce facem ? Îi împuşcăm aici, imediat, sau îi ducem la Marea Căpetenie ?»

«Sigur este, avea el să zică după ani de zile (adică într-o perioadă cînd evenimentul fusese deformat de distanţă — şi nu doar de distanţă, ci şi de lungul şir de peripeţii, accidente, violenţe al căror punct de plecare era, poate, evenimentul cu pricina), că am reluat scena în minte de o sută de ori, ca să pot înţelege rolul ce-mi fusese repartizat în acea împrejurare. Fapt este că acel Salah Eddine de doisprezece ani care eram

pe atunci — adică un ghem de nervi, un amestec de fulgere și tandrețe, incapabil să suport jugul sau măcar prezența unui băiat de vîrsta mea, fiindcă nu toleram decît fetele, și toți bărbații din cartier purtau cicatricele cu care îi însemnasem ca pe vite — se arăta puțin grăbit să intervină, să sară în ajutorul băieților (soldații lui) legați de el prin sînge, n-are importanță prin care : cel al strămoșului ale cărui rămășițe trebuiau recuperate, cel al unchiului mort la Cayenne * pentru că fusese credincios acestui sînge. Astfel încît mi-am repetat în voie „Lașitate ? Trădare ?" Și dacă mi-am pus întrebarea era din grijă pentru onestitate sau pur și simplu fiindcă Salah Eddine, cel care eram la ora aceea precisă, avea să apară adultului care voi fi fost într-o zi ca un soi de efigie în alb, abia un contur căruia o forță superioară i-ar fi șters trăsăturile — pe scurt, o absență printre multiplele prezențe ale decorului și ale personajelor, ale pădurii și ale oaspeților ei. Dar nu, azi sînt din ce în ce mai mult convins că această gaură, acest gol nu însemnau nici lașitate, nici trădare. Atunci ce ? Ceva, în adîncul meu, știa că mai devreme ori mai tîrziu voi fi obligat să intervin, să mă bat, dar savuram răgazul ce-mi fusese acordat și în răstimpul căruia mă puteam bucura în voie, prin fibrele mele secrete, de cruzimea ce o purtam în mine, a cărei, într-un fel, repetiție generală o avem sub ochi, ceea ce avea pînă la urmă valoare de inițiere, fiindcă deschidea în mine robinetele unei violențe ce nu cerea decît să se descarce. Și dacă am asistat fără să mă clintesc la ultragiile cărora Nejma le era victimă (Francis îl obligase să se ridice în picioare, să meargă pe drumul pe care cele două odrasle Ferrier continuau să-l deschidă, printre trunchiurile care acum se răreau și îl amenința că apasă pe trăgaci dacă refuză să înainteze — dacă și Mansour sau Jamal refuzau să înainteze —, chicotind mereu, batjocorind, îmbătîndu-se cu răgetele destinate să-i sperie pe prizonieri ‚Poate că Marea Căpetenie n-o să vrea să-i împuște... Poate o să se mulțumească să le taie ce le crește... nu-i așa, derbedeule, hoțomane ?...' cărora le

* Faimos loc de deportare al deținuților, în fosta colonie Guyana franceză (America de Sud).

răspundeau ca un ecou mieunatul, schelălăitul băiatului Ferrier, Hubert II, fiindcă încă de atunci ceilalți, chiar copiii din sat și părinții lor îl numeau așa, totuși nu și fata, în ciuda aerelor ei de amazoană silită să meargă pe jos, cu ochii ei de erete și zîmbetul ascuns) a fost pentru că ceva din mine știa că aș fi putut lua locul băiatului cu păr roșu — Francis, Francis Deharo, fiul argatului — iar el pe cel al lui Nejma ; ba nu, știa mai degrabă că lucrul acesta se va petrece într-o zi, deoarece, nici zece ani mai tîrziu, se și petrecu, într-o vreme în care el și eu încetasem să mai fim copii jucîndu-se de-a soldații, în care și unul și celălalt devenisem adulți, și războiul nu mai era o joacă — pe cînd, deci, mi se oferise prilejul să răzbun umilința la care el îi supusese pe Nejma și pe frații mei (fără ca, totuși, eu să profit de ocazie ; cu toate că, de data asta, era prizonierul meu, era prizonierul lui Si Said, dat fiind că Si Said primise misiunea să-i escorteze, în timpul nopții, pe el și pe alți prizonieri, tineri din același contingent care, cu șase luni înainte, nu auziseră vorbindu-se despre Algeria decît prin intermediul sloganurilor mincinoase servite zilnic francezilor de ziarele lor, care se întrebau, înainte de a pune piciorul pe acest pămînt, dacă leii nu sînt mai de temut decît felahii — printre tufișuri, cîmpii noroioase transformate în mlaștini, sub o ploaie care refuza să înceteze, ale cărei picături se transformau uneori în grindină mare cît aluna, apoi cît oul de porumbel, într-o odisee interminabilă care se sfîrși de cealaltă parte a fluviului, pe coline, în clipa cînd Si Said primi mesajul care îl informa despre lucrul acela, nu prin viu grai, ci printr-o hîrtie mîzgălită în grabă, cu un însemn oficial pentru a-i atesta originea, autoritatea care îl emisese, cam așa : ‚În ceea ce privește prizonierii, operația avută în vedere a căzut ; ei nu vor mai fi utilizați nici într-un sens, nici în altul. Poți să dispui de ei cum îți place etc.' — așa încît el așteptă două zile pînă să se debaraseze de ei, să-i împuște într-o dimineață la poalele unei faleze, adică în momentul cînd supraviețuiseră destul încît să spere că vor scăpa — Francis printre ceilalți, fără să am posibilitatea de a-i pleda cauza, de a spune, ce ? — poate că nu trebuie să se atingă de el fiindcă face

parte din amintirile mele din copilărie, că el continuă, împreună cu fraţii mei, Nejma şi copiii Ferrier, să populeze pădurea Merzouka, deja profanată de sînge şi viol — asta pe lîngă un şef faţă de care mă aflam în raporturi de disidenţă mocnită, căruia îi reproşam violurile şi sîngele ?). În fapt, dacă asistam fără să mă clintesc la ultragiile suferite de Nejma, de fraţii mei, poate că şi moartea lui Francis se şi afla acolo, cu zece ani înainte de clipa cînd avea să intervină, să ia loc în lungul cortegiu de evenimente cărora Timpul le impune ordinea lui, ireversibila lui curgere ; era colo, ca şi moartea lui Nemja sau poate a mea, cea a lui Geoffroy, fiindcă ceva din adîncul nostru ştie că Timpul nu există, tratează cu dispreţ interminabilele şiruri în care el face să se perinde părţile cele mai greoaie, cele mai stupide ale fiinţei noastre şi că toate faptele, toate avatarurile vieţii sînt veşnic aici, nicăieri, colcăind definitiv, imobile ca miriade de peşti morţi în apele moarte ale unei mlaştini moarte. Aşa că nu-mi rămînea decît să aştept, împietrit, evenimentul următor, care se şi anunţa, conţinut în masa celorlalte, a celor precedente şi a celor ulterioare — contemporan al lor — deşi toate fibrele corpului meu continuaseră să înregistreze secundele ce se năpusteau asupră-le. Şi evenimentul se produse. Se produse pentru că pînă la urmă ieşi la suprafaţă din îngrămădirea nocturnă de trunchiuri, mai înalt decît mărimea naturală (de pe atunci cel mai bun duşman al meu, singura fiinţă de dimensiuni egale cu ale mele, în răstimpul unei vieţi de douăzeci şi patru de ani), pe calul lui alezan, aidoma unui spectru scăpat din adîncuri, încarnare sălbatică a spiritului pădurii şi pentru că îşi plimbă asupra prizonierilor şi a escortei privirea înceată, în care întîrzia un zîmbet, o lucire ce o purta în ea, semn al păcii şi al certitudinii — fiindcă pînă atunci nu se îndoise de el, de rolul pe care lumea îl aştepta de la el ; nu avu decît să pună două sau trei întrebări, să asculte cu atenţie răspunsurile şi să decidă cu vocea lui liniştită (cu acel freamăt, uşor graseiat, de ierburi încîlcite, mîngîiate de vînt, care îi ţinea loc de glas) „Daţi-le drumul !“ Apoi : „Ia zi, Francis, dacă ţi-aş scoate pantalonii ca să ne distrăm puţin ?“ Iar Francis, mai mare totuşi decît el cu doi

ani și mai înalt, probabil, cu un cap : „Nu eu ! Așa l-am găsit, ți-o jur !...“ Atunci i se adresă lui Nejm'el Arab, în vreme ce calul își pleca pe neașteptate capul ca să interogheze humusul, să ridice cîteva ace de pin cu ajutorul nărilor transformate în pompă aspiratoare : „Nu trebuie să fugărim animalele din pădure ; e interzis...“ Atunci veni replica, smulsă cu o forță ce se explica prin depărtare, ca și prin tăcerea prelungită, pietrificată : „Nu le fugărim. Sîntem aici la noi acasă !“ — așa încît acum toți ochii convergeau spre cel ce țipase : acel Salah Eddine, în vîrstă de doisprezece ani care înainta ținînd într-o mînă bățul unde spînzurau pantalonii lui Nejma și în alta pumnalul tras din teacă, nici el n-ar fi putut spune cînd și cum. Mă privi venind, cocoțat în continuare pe cal, în vreme ce fratele și sora lui încercau să pună între ei și pumnalul meu întregul trup al animalului care începuse să danseze în loc, cu pielea străbătută parcă de fulgere, iar Francis se trăgea spre el, protejat de gura carabinei îndreptată în direcția de unde venea amenințarea. Spuse — se mulțumi să spună (și acum puteam descifra zîmbetul de Buddha care-i întindea colțurile gurii, în ciuda ochiului la pîndă, a pupilelor dilatate sub fruntea netedă și dură ca o bucată de metal) ‚Poate că te explici, nu ? Iar eu : ‚Cunosc un singur fel de a mă explica !...‘ Și în aceeași clipă ceva din mine știa că lupta n-o să aibă loc — fiindcă acest ceva deja trecuse de partea lui : refuza să se lupte (deoarece, dacă lupta ar fi trebuit să aibă loc, n-aș mai fi vorbit, m-aș fi mulțumit să mă arunc asupra băiatului cu carabina, nu are importanță cum, ori asupra calului, pentru a-l azvîrli din șa pe dușmanul cu pupile de pîslă, cu o aureolă subțire de aur palid și ne-am fi rostogolit pe sub copitele calului, în strigătele trupelor noastre). ‚Poate că el (Geoffroy) o știa în clipa cînd spuse : ‚Vrei să te bați, nu-i așa ?‘ Am răspuns : ‚Da ! Imediat !‘ Tăcu un moment, ochii lui continuau să-și înfigă în ai mei burghiele amețitoare, apoi : ‚În orice caz, nu aici...‘ Atunci, eu ‚Ce ?‘ Și el : ‚Nu mă bat pentru galerie. Urcă !...‘ Se agăță cu o mînă de coama calului, se aplecă spre mine și îmi întinse mîna cealaltă. Am zis ‚N-o să-i las cu un tip care are o carabină, asta nu !‘ Acum izbucni în rîs (lucrul se

petrecu firesc, fără a se anunța, ca și cum i-ar fi explodat zîmbetul de adineauri) și ai lui odată cu el. Spuse cu glas mai tare : ‚Nu-ți face griji. E o carabină cu aer comprimat, plină cu cartofi...' În aceeași clipă Francis ochi cîinele lui Nejma. Animalul sări în loc după care începu să adulmece cu vîrful nasului smucindu-și capul cu diperare, locul unde încărcătura îi atinsese blana zbîrlită.

De aceea, după un moment, cei doi se afundau în pădure, Salah Eddine pe crupă, cu un braț petrecut pe după mijlocul adversarului care mîna calul prin labirintul de trunchiuri strigînd din cînd în cînd «Atenție la creanga asta, apleacă-te...» (și în vreme ce ramurile se năpusteau spre ei ori se dădeau la o parte, ochiul oprindu-se uneori pe frunzișul unui eucalipt suspendat, imobil asemeni unui banc de sardele care nu vor întîrzia să spele putina, Salah simțea, sub veșmîntul ce acoperea torsul celuilalt — cavalerul infernului, elful dur și străveziu care îi impusese voința lui — jocul trupului care se întărea, se muia, se cabra, manevrîndu-și bidiviul, îndreptîndu-l pe direcția bună, înlăturînd cataracta vegetală) — pînă ce animalul ieși într-un luminiș sau mai degrabă într-un colț unde trunchiurile erau mai rare, lumina mai puțin săracă. Zadarnic își spusese Salah : «Gata... calul merge la pas, o să descălecăm în sfîrșit...», cursa continuă, părea să nu se mai termine niciodată. Își dădu seama că adversarul avea să vorbească (o mișcare abia perceptibilă înăuntrul toracelui care se ridica, chiar deasupra centurii de care mîna lui încă era crispată). Vorbi fără să se întoarcă, pe cînd calul pășea la fel de liniștit, nu pe humus de astă dată, ci pe pămîntul roșu și tare. Spuse : «Vreau să știu de ce ?» Iar Salah : «Ce, de ce ?» Un răstimp, cît respirația calului luă ritmul pașilor, acum absolut cadențați, apoi «...de ce tu și eu...» Salah răspunse „N-am nimic de zis. Cel puțin pînă nu te văd pe jos, țeapăn...»

În cameră, de cealaltă parte a Timpului, la distanțe astronomice și totuși vecine, Salah continua să vorbească fără să-și arunce ochii spre mine, așezat pe pat, cu bustul înfășurat în cearșafuri, hipnotizat de umbrele care dansau, suprapuse pe geamuri sau perete — pe cei doi băieți care tocmai descălecaseră «A spus

„Bine!" sau poate nici asta. Sau, dacă a spus-o, a făcut-o pentru el, gîndind „fiindcă e drumul pe care l-am ales, trebuie să merg pînă la capăt" adică acceptînd, resemnîndu-se sau mai degrabă sfidînd puterile negre ce le purta în el, studiindu-le cu zîmbetul lui obișnuit, acum cu tenta unui ușor dispreț. Se dezbrăcă de tricou, apoi descheie unul cîte unul nasturii cămășii, fără grabă, ca și cum se străduia să nu distrugă, printr-un gest prea brusc, eșafodajul de calm și certitudine pe care trebuise să-l acumuleze în decursul unei experiențe vechi de numai doisprezece sau treisprezece ani. În acea clipă am văzut pentru prima oară obiectul strălucitor ce-i atîrna pe piept, fulgerul auriu care deveni îndată ceea ce era cu adevărat o cruce, asemeni celor pe care și le scoteau de la gît colegii mei de clasă (mai ales spaniolii) la începutul orei de gimnastică — sau aproape, deoarece aceasta, dat fiind strălucirea ei, trebuia să fi fost de aur și era de zece ori mai mare decît celelalte, așa încît, după ce rămăsese fără cămașă, nimic altceva nu i se mai putea vedea pe piept; doar acest subțire meterez de metal pe care îl ridicase între mine și el, acest fetiș (după cum mi se părea, mie, care de-acum încetasem să mai cred în Dumnezeu, mie care îl învăluiam în același dispreț, ca și pe toți idolatrii religiei lui) al cărui contact îndepărta de el frica, vrăjitoriile, care constituia puterea, invulnerabilitatea lui, la fel de sigur cum Samson se credea invincibil sub părul lui. Obiectul era, deci, acolo, pe pielea lui, ridicat între el și mine, scînteind în umbra mai puțin deasă ca un foc în noapte, destinat să alunge fiarele din jurul taberei (și avea să continue să strălucească la fel de viu, ostil, încărcat cu o electricitate malignă, între el și mine, mai tîrziu, cînd vom fi devenit *dușmani nedespărțiți,* așezați în aceeași bancă la liceu, petrecîndu-ne toate vacanțele împreună și cînd n-aveam să mai simt nevoia de a-l vedea — la gimnastică, în dormitor, la duș — ca să știu că e acolo, mereu, între noi, pînă la sfîrșitul veacurilor, ca un mărăcine înfipt într-o carne cu pretenția de sănătate, mîncată din aproape în aproape de cangrena pornită de la acest corp străin). Eu n-aveam nevoie să mă dezbrac ca să mă bat. L-am privit despuindu-se de haine, hipnotizat de lucirile bucății de metal disproporționat

în raport cu restul — carnea prea albă, pieptul prea îngust. Am spus ‚Scoate asta, n-am chef să mă rănesc" A răspuns : ‚N-o să te rănești, fiindcă n-o să dai decît tu...' Am tăcut, așteptînd explicații. El terminase. Se uita drept în ochii mei, cu privirea fixă, cu zîmbetul cu care pînă la urmă mă obișnuisem — dat fiind că încetasem să mai văd în el o provocare. Zise ca și cum era un lucru foarte natural, ca și cum s-ar mai fi găsit într-o atare situație de un mare număr de ori ‚Poți să-i dai drumul, sînt gata'. Am înaintat cu pumnii strînși, ținînd garda de parcă aș fi avut chiar de gînd să mă bat, de parcă nu eram conștient că joc o comedie (descumpănit, deci, de tot ceea ce mi se întîmplase de cînd pusesem piciorul în pădurea interzisă și acționînd ca și cum aș fi ignorat vraja căreia mă împotriveam) Am spus : ‚Apără-te !' Iar el : ‚Ți-am spus că numai tu o să dai...' Atunci eu ‚Pricep. Nu vrei să te bați... Femeiușcă !...' Și a sărit la mine — nu cu pumnii sau cu antebrațele, nu — cu fața lipită de a mea, și mi-am dat seama că luasem drept zîmbet o cută de acum veche, o alegere făcută pornind de la viziunea lui asupra lucrurilor, care treptat se va fi impus trăsăturilor acestui chip, așa încît sub suprafața asta puteau clocoti frica, ura, sau o sete de sînge egală cu a mea. Zise ‚Dacă aș fi vrut să mă bat, nu știu dacă tu sau eu am fi scăpat cu viață... Așa că, dă-i drumul, profită de ocazie !...' Și am lovit — pumnul mi-a plecat înainte să fi avut timp să-i cîntăresc cuvintele (mi-am simțit falangele pătrunzînd într-o căptușeală fragilă de carne și oprindu-se la prima rezistență — osul maxilarului și nasul). Nu am pus întrebarea decît cînd am văzut sîngele curgînd (am rămas încremenit, cu pumnul tot strîns, hipnotizat de zîmbet, de lacrimile oprite la marginea genelor, de sîngele care pica de pe buze, pe pieptul unde dădea naștere unui pîrîu deviat de obiectul mereu în așteptare, crucea de aur roșu amenințător) și cînd el repetase : ‚Ei, ce aștepți ? Continuă.. Continuă !..' L-am întrebat de ce. Pînă la urmă a răspuns ‚E un secret...' Apoi : ‚Da, o promisiune. Nu poți înțelege, nu...'

Iată cum au început lucrurile între el și mine. Mașinăria s-a pus în mișcare de la acest secret, această promisiune — roade, ele însele, ale unei necesități îndelungate, ale unui angrenaj ale cărui roți trebuiau să

să macine Timpul dintr-un îndepărtat trecut nocturn, comun amîndurora. Și totuși mi-au fost necesari ani la rînd ca să-mi dau seama că secretul, promisiunea pe care n-a vrut niciodată să le numească în fața mea le avusesem sub ochi în ziua aceea, în pădurea magică, în clipa cînd el se dezbrăca pentru a-mi înghiți loviturile — că îmi săriseră în ochi în toată vremea cît pumnii mi se pregăteau să izbească, apoi cînd sîngele îi picura sub forma vizibilă, malefică pe care secretul, promisiunea o îmbrăcaseră : crucea prea grea, prea strălucitoare transmisă de bătrînul Renaud nepotului său după ce el însuși o căpătase de la un strămoș îndepărtat.

Începînd din acel moment, totul deveni posibil — restul urmă fără greutate : refuză să-mi dezvăluie taina, dar plătise un preț destul de scump ca să afle din gura mea ce făceam cu frații și cu vărul meu în incinta interzisă. Urcă, deci, pe cal, îmi întinse mîna încă o dată și, în loc să mă ducă înapoi în luminișul unde ne abandonasem trupele, mă purtă pînă la sanctuarul lui Si Abderrahmane. Pe tot drumul nu deschise gura nici o singură dată. Nici o clipă nu-mi împărtăși intențiile lui. Și cînd opri calul lîngă mausoleu, nu spuse nici măcar ceea ce era dreptul meu să aud (ce aș fi spus eu însumi dacă aș fi fost în pielea lui), ceva de felul : ‚Nu cumva asta cauți, din întîmplare ?' — poate fiindcă ecoul explicațiilor mele continua să-i sune în urechi, fiindcă încerca să mistuie acuzația pe care tocmai o aruncasem la adresa bunicului său (nici o clipă nu-și astupase urechile, nu mă întrerupsese strigînd ceea ce oricare în locul lui ar fi strigat : ‚Oprește ! Dacă mai continui o să te fac să-ți înghiți minciunile !' Nu, mă ascultase în tăcere pînă la capăt, fără să-și plece ochii, cu sîngele uscîndu-i-se acum pe buze și pe bărbie, iarăși cu vagul surîs care abia camufla acel ceva ce-l scutura pe dinăuntru, care pînă la urmă plesnea la suprafață ca niște bule de aer). Rămase proțăpit pe cal. Se mulțumi să mă privească pe cînd agățam stindardul tribului, de parcă tăcerea era contribuția lui la ceremonie — ca și cum, în spatele zîmbetului pe care îl opunea evenimentelor, enorma mașinărie de nervi și sînge funcționa din plin, într-un vacarm de locomotivă supraîncălzită ; pentru că ob-

serva, cîntărea situaţia, încerca să pătrundă fiecare dintre gesturile mele ca să urce pînă la inimă, pînă la rămăşiţele strămoşului ce odihnea acolo, sub zidurile prăbuşite, înverzite de muşchi. Pe urmă iarăşi mă urcă în crupă şi abia după zece minute de drum am auzit sau mi s-a părut că aud ‚Poate o să vin să te văd mîine...' Se răzgîndi : ‚Mîine e prea devreme. Atunci poimîine sau răspoimîine...'

Şi a doua zi (nu a treia sau a patra) îşi ţinu făgăduiala. Apăru, tot călare, pe drumul ce ducea la fermă. Ceva în mine trebuie să fi pîndit galopul calului, pentru că deodată, înainte chiar să văd silueta ce se năpustea asupra mea şi a fraţilor mei, am întrerupt partida de fotbal. Încetini, se apropie, opri în dreptul meu şi zise : „Pe tatăl tău am venit să-l văd ! Am spus ‚Nu, pe tata. Pe unchiul !' Răspunse : ‚Bine, pe unchiul tău !'

Am mers pe jos înaintea lui pînă în curte. L-am chemat pe Si Mekki. În sfîrşit acesta a apărut. Mă întrebam dacă celălalt (ca un soi de foc vrăjitoresc care ar fi împietrit în mijlocul unui sabat) va consimţi să-şi arunce ochii spre el ; era ocupat să privească în amănunt caleaşca pictată cu blazoane de pe vremuri şi care dormea într-un colţ al curţii. Si Mekki îi spuse : ‚Îţi pot fi cu ceva de folos ?' Iar el, trezindu-se deodată : ‚Da. Cu privire la kobba, acolo, în pădure... Bunicul vă face cunoscut că puteţi merge de cîte ori doriţi.' Şi se întoarse fără să mai adauge o vorbă.»"

Lancelot zise : „Bine. S-a născut în pădure. A murit prima dată — nu mi-ai precizat, fiindcă data s-a pierdut în timp dacă ieri sau în urmă cu mai multe veacuri. Dar n-are importanţă ; i s-a înălţat acel mausoleu. şi rămăşiţele lui au primit omagiul celor care îl cunoscuseră şi onorurile *religioase* ale acelora care auziseră vorbindu-se de el. Pentru el era prea puţin : incinta pădurii nu-i era de ajuns spiritului său. Cînd i-a simţit pe ai lui în pericol, s-a întrupat sub înfăţişarea strămoşului — a fiinţei care l-a ucis pe administratorul colonial fiindcă îi cerea titlurile de proprietate. A fost trimis la moarte, iar la următoarea înviere se numea Salah Eddine. Şi-a petrecut jumătate din viaţă bîntuind pădurea pe iapa lui pe care o iubea ca pe o femeie, iar

cealaltă jumătate ca să ispășească într-o ocnă, departe de pămîntul unde își înfigea rădăcinile, uciderea unui nevinovat (deoarece pumnalul lui greșise adresa). Și, în sfîrșit, a văzut lumina pentru o ultimă oară ; trebuie să credem că numele acesta de Salah * — și nu numai numele, ci și forma de care el era legat — i-a plăcut în mod deosebit, fiindcă tocmai sub acest nume și sub această formă a ales să se reîncarneze. Dar poate nu te-am urmărit bine ; am crezut că înțeleg că Salah Eddine n-a fost singurul receptacul al spiritului său zidit în sanctuarul ruinat, în incinta de trunchiuri interzisă, ci că l-a ispitit și trupul, forma, lăcașul unui băiat care nu era nici din sîngele și nici chiar din neamul lui — întrucît, cînd Salah a ajuns în prezența lui Geoffroy, s-a pomenit ca în fața unei oglinzi care îi întorcea propria lui imagine, deși deformată, încăpățînîndu-se, de pildă, să reflecte o aureolă de aur palid (sînt propriile dumitale cuvinte) în locul coamei de fiară zbîrlită, niște pupile de o profunzime de pisică în locul celor două flăcări negre, feroce, pe care avea obișnuința să le descifreze dimineața pe cînd își făcea toaleta, fără a mai pune la socoteală zîmbetul de Buddha, arborat de celălalt ca o hotărîre, cu scopul de a dezminți cruzimea buzelor și colții descoperiți vizavi. Pe scurt, în loc să ezite între cele două forme copilărești (sau adolescentine ? Dar Salah și Geoffroy au avut oare vreo vîrstă, dat fiind că erau o dublă emanație a Timpului, destinată să se întoarcă în curînd înapoi ?), între străinul ce bîntuia prin pădurea furată de bunicul lui și urmașul preotului său neam ce se mulțumise pînă cum să se plimbe pe acolo în vis, strămoșul îi alese, îi luă cu împrumut pe amîndoi. Astfel încît (e momentul să-mi spui dacă am pătruns gîndirea dumitale, sau mai degrabă nu ; mai puțin gîndirea dumitale, cît aceea care iese la lumină prin intermediul povestirii dumitale, prin intermediul acestei bucăți de carne tăiate din grosimea Timpului — pentru că nu atît

* **Aluzie la faptul că, în arabă — unde toate numele proprii au un corespondent în lumea concretului — Salah ar putea însemna „cel menit să îndrepte", „să reformeze", spre** deosebire de strămoșul din mausoleu, Si Abdel Rahman, care **purta pur și simplu numele tradițional de Rob al celui Îndurător.**

dumneata vorbești, cît un mecanism invizibil, care se slujește de organele dumitale, ca să dea naștere unui obscur, imposibil de tradus în limbajul oamenilor) de fiece dată cînd dispărea, Salah se întorcea, probabil, în pădurea unde o parte din el intrase odinioară și unde, probabil, sub multiple înfățișări, se aventurase ca printr-o junglă originară, prin încîlceala și dogoarea visului — nu numai pentru a se întoarce în pădurea Merzouka, ci, poate, și pentru a pleca în căutarea dublurii sale, a lui Geoffroy Ferrier, «cel mai bun dușman», al lui, așa e ?"

Germaine Maynardier se gîndi o clipă ; cuvintele lui Lancelot păreau să nu trezească în ea nici un ecou ; dădea impresia că-și urmează traiectoria propriului vis. Totuși, atunci cînd vorbi, Geneviève și Lancelot o putură auzi spunînd : „La urma urmei, e posibil să fi povestit mai mult decît știam..." Și reluă „Da, probabil că Salah nu mi-a făcut niciodată o relatare atît de detaliată..."

Se retrăgea în ea însăși, vocea îi redevenea o șoaptă, se pierdea în fundul berjerei mari, gata să închidă deasupra ei pernele îmbrăcate în catifea purpurie. Își relua visul de acolo de unde îl întrerupsese, fascinată din nou de imaginile ce i se îngrămădeau în pupile, ce se busculau și scînteiau în scurte spasme electrice. Spunea „Totul mă împinge să cred că a dispărut, așa cum ați zis-o voi, ca să facă încă o dată unul dintre nenumăratele lui pelerinaje în pădurea originară (și ar fi deajuns să luăm o mașină și să ne ducem la Saint-Roch ca să verificăm), dar nu numai pentru asta, ci și pentru a încerca să-l regăsească pe celălalt, pe rivalul intim, pe geamănul luminos care nu încetează a-i răscoli carnea obscură — pierdut, apoi recuperat, apoi pierdut a doua oară, cu toate tainele lui, cu crucea de aur roșu și orizonturile geloase, dincolo de orice atingere pur și simplu omenească, deci dincolo de atingerea mea — așa că m-am putut îndoi dacă el (Geoffroy) a existat vreodată, dacă nu era doar un mit pe care el (Salah) îl ridica între el și mine, ca să mă convingă să nu-l urmez pe acea planetă sălbatică, interzisă unde, periodic, îl văd dispărînd..."

IV

FIINDCĂ PĂDUREA e locul geometric al tăcerilor lui, al absențelor lui, prin urmare al torturilor pe care le-am îndurat de cînd m-am atașat de el, într-o perioadă cînd ignoram că nu încetează să galopeze între trunchiurile ei de veacuri întregi, pe iapa unchiului lui mort la Cayenne, ea însăși fiică și nepoată a armăsarilor care au purtat generații de războinici, cu coama în vînt, pe aripile visului arab. Nu numai torturile mele, ci și ale lui, deoarece, din cap pînă în picioare, el nu era decît o moștenire de semne de întrebare și planuri încăpățînate, orgolioase, mute — așa încît, cu timpul tot observîndu-l, tot hăituindu-l dintr-o tăcere în alta, în cele din urmă am descifrat cu mai multă sau mai puțină claritate proiectul care îl tortura, ca și cînd acum aș fi gîndit eu însămi «Ei, da. Să fie oare calea cea mai bună? Avînd în vedere că patrimoniul ancestral *trebuie* să se întoarcă în mîinile mele sau în acelea ale oricărui alt moștenitor al sîngelui înmormîntat în mausoleu, acum cînd am dovada morții lui Nejm'el Arab, soluția cea mai simplă nu este să-i cer lui Geoffroy să se însoare cu sora mea? Dar, pentru a ajunge aici, trebuie întîi să-l găsesc, nu? Și unde? Cine-mi va spune unde?...»

Întrebări (torturi) care ele însele proveneau din alte întrebări (torturi) pierdute în Timp, datînd din perioada în care Salah Eddine începu să frecventeze același liceu cu Geoffroy, cînd se legară printr-o prietenie sălbatică, crepusculară, tăcută, deoarece

dintr-o dată pădurea se ridica între unul și altul, cu întrebarea mută pe care o repercuta fiecare dintre cele cincizeci, optzeci sau o sută de mii de trunchiuri, neîncetînd să se adune în așteptarea trăsnetului ce o va face să explodeze, să fie formulată cu voce tare — ceea ce se petrecu într-o zi, la doi ani după începutul regăsirii lor, deci al acelui atașament barbar, spartan, în echilibru instabil pe o sîrmă întinsă, care risca să-i prăvălească într-o ură declarată (indescifrabilă pentru colegii lor, care se întrebau de ce ei doi nu fac niciodată vreun pas unul fără altul, de ce la cămin dorm în paturi învecinate, de ce la ore stau în aceeași bancă, aparte de ceilalți, amenințînd — ei, cei mai buni elevi ai școlii, cele mai înalte titluri de glorie pe stadion — că părăsesc liceul ori de cîte ori un profesor sau un pedagog avea intenția să-i despartă, în vreme ce oricine putea număra pe degete împrejurările cînd fuseseră văzuți vorbindu-și unul altuia ori glumind). Salah a fost acela care și-a asumat sarcina să rupă tăcerea. Fiindcă își spuse că a așteptat destul; știa că niciodată Geoffroy nu avea să vorbească primul, niciodată nu avea să facă cel mai mic gest, poate din decență sau numai din orgoliu. Luă hotărîrea la rece, nu sub impulsul unei mînii care, cu timpul, nu înceta să crească (în realitate, fusese de ajuns să pună piciorul în liceul Lamoricière, adică să trăiască în prezența lui Geoffroy douăzeci și patru de ore din douăzeci și patru ca să se învețe cu răbdarea). Judecă în felul următor : «Se împlinesc în curînd doi ani de cînd aștept această explicație. Doi ani de cînd, fără să mă fi auzit vreodată punînd-o, el sesizase întrebarea mea și eu răspunsul lui, și una, și celălalt reverberate de tăcere. În consecință îmi acord (îi acord) un ultim răgaz, dincolo de care totul va fi spus — în mod definitiv». Fixă data. Alese vacanța de Rusalii. Nu avu decît să-i zică lui Geoffroy, cu tonul scurt și reținut pe care îl adopta pentru a-i vorbi, după ce se asigurase, ca de obicei, că nu există nici un martor care să-i înregistreze cuvintele : «Uite, sîmbătă, în vacanța de Rusalii, ne luăm rucsacul și mergem cu cortul la Santa Cruz». Geoffroy se mulțumi să clatine din cap, în semn de încuviințare, deoarece un răspuns negativ era exclus; fiecare se supunea aceleiași reguli tacite, ce consta în a se alinia invariabil

oricărei propuneri formulate de celălalt (ceea ce avea, firește, corolarul, subînțeles și el, că obligația va înceta să mai fie o servitute în ziua cînd îșI vor fi vorbit, adică atunci cînd se va șterge ipoteca tăcerii). Și, în ziua numită, părăsiră liceul cu rucsacul în spate, sub privirile colegilor, traversară orașul pînă la cartierul mărginaș spaniol și urcară muntele pînă la capelă și la front. După care continuară să urce pînă la mausoleul lui Sidi Lahouari. Și acolo îșI ridicară cortul cu fața spre Mers el-Kebir și a centurii de țărmuri și plaje ce se întind de la Muntele Leilor pînă la Andaluzi, către insulele Habibas. Mîncară o cină rece și, înainte ca ultimele raze ale asfințitului să se fi șters, în fața mării și a cerului ce se întunecau, în fața liniștii care, încetul cu încetul, cucerea platoul suspendat deasupra valurilor, Salah Eddine îșI formulă întrebarea.

Dar întrebarea aceasta era capătul unui urcuș penibil, nu cel pe care tocmai îl săvîrșiseră — și care, văzut prin prisma celor șaisprezece ani, a energiei consumate, nu reprezenta decît o ispravă oarecare ; pentru Salah, drumul spre culmile halucinante fusese deschis în ziua cînd Geoffroy se lăsase bătut în pădurea Merzouka. De atunci trăia obsedat de amintire — mai puțin de imaginea crucii pe care curgea, picătură cu picătură, sîngele victimei lui, mai puțin de avalanșa întîmplărilor din acea zi situată în afara Timpului, cît de dorința de a scăpa de ele, deci de a le da o urmare, de a șterge vechile viziuni prin altele noi.

Așa se face că la apropierea verii hotărî să lipsească în ultima zi de școală, cerîndu-și voie de la profesoara care îl invitase acasă la o gustare organizată în cinstea celor mai buni elevi — în special a lui, fiindcă ceilalți, mai slabi decît el în clasă ca și pe terenurile virane din cartier, participau la sărbătoare doar în calitate de figuranți. Spuse nu, pentru a ajunge cu o zi mai devreme, cu o jumătate de zi, cu un ceas măcar, la Merzouka, pe peronul gării, așezat pe valiză, scrutînd călătorii ce coborau din trenul de Ighil-Izane — în care îi revărsase trenul de Alger ca să le îngăduie, eventual, să ajungă la Mostaganem înainte de înserat. Plecă din gară doar după ce trenul se puse în mișcare, după ce ultimele particule ale panașului de fum negru

se abătuseră asupra peronului și a recoltelor. Și a doua zi dimineața fu acolo din nou, pentru a aștepta sosirea trenului de noapte — fără valiză, dar de data asta Nejma îl întovărășea, fiindcă trăsese la vărul lui și, în căldura regăsirii, el se simțise obligat, în lipsă de ceva mai bun, să-i arunce osul acesta, iar acum îl privea agitîndu-se alături, îi răspundea la întrebările lui prin mormăieli care, încetul cu încetul, se prefăceau în tăceri, pe măsură ce ora se apropia, întîrzierea se prelungea sau panașul negru, anunțînd hodorogeala vagoanelor, se ivea înapoia holdelor de grîu. Așa că seara veni singur, probabil ca să nu mai fie nevoie să facă față așteptării care, împietrindu-i organele sub învelișul lor impasibil, îl forța să rămînă pironit pe peron, fără să facă vreun pas, ca pentru a dezminți tumultul ce-l agita — și totodată întrebărilor cu care Nejma nu încetase să-l hărțuiască : «— Dar, pentru Dumnezeu, pînă la urmă o să-mi spui pe cine aștepți ?... — Pe nimeni, îți zic, nu-ți ajunge ? la dracu !... Nu, rămîi aici, ai înțeles ? Simt nevoia să fiu singur...» (Nejma, care îl preocupa din ce în ce mai puțin, fiindcă, în ciuda vîrtejului unde îl împingea acel lucru din adîncuri, căruia nu știa încă să-i dea un nume — presupunînd că ar fi știut vreodată —, lucrul era tot mai limpede și, trezindu-l în toiul nopții, îl făcea să spună cu voce tare «Cînd mă gîndesc că domnișoara asta va înhăța moștenirea (mai puțin pădurea, evident) — pentru că unchiul Salah Eddine a murit la Cayenne și nu mai există acum decît un singur moștenitor în linie bărbătească al lui Si Brahim !...»

Trebui să se întoarcă și de data asta cu coada între picioare, deoarce soluția nu era aici. Nu în pînda cu care nerăbdarea lui scurtcircuita o voință înscrisă în firea lucrurilor, descifrată de ființa lui obscură cu o grabă ce aducea a sacrilegiu și al cărei obiect, era, la drept vorbind, dorința de a se afla, în aceeași seară, în prezența vînatului său sau mai curînd a Graalului pe care tot restul vieții avea să se îndîrjească a-l urmări — după numai o oră, dat fiind că-i ajunse o oră ca să se întoarcă de la gară la vărul lui, apoi — făcîndu-l să sufere pe acesta din urmă, descărcîndu-și asupra lui preaplinul de violență ce-i străbătea arterele — ca să se repeadă prin jungla ce-l despărțea de

Belle-Rive și să reverse asupra lui Geoffroy resturile de mînie, de turbare profanatoare pe care nici alergătura, nici bătaia administrată lui Nejma nu le putuseră epuiza. Da, mai întîi vărul lui (acest substitut decolorat al lui Geoffroy, a cărui vină era că se afla acolo, cînd nu el fusese urmărit — ca și cum ar fi pus un ecran în fața vînatului cu mantie de hermină) : el, prea de soi prost, prea la îndemînă, practicat zilnic de vînătorul care ambiționa la alte prăzi.

Și acum Geoffroy — fiindcă Salah Eddine, lăsîndu-și pe neașteptate vărul în plata domnului, se năpustise spre pădure, sărise gardul și străbătuse pe nerăsuflate labirintul de trunchiuri și crengi, așa că, ajuns pe terasa de la Belle-Rive, dinaintea fațadei mute, se putu întreba ce căuta acolo, pentru că în mintea lui nu rămăsese nici o amintire a cursei, a tenebrelor pe care le străbătuse ca o săgeată ce străpungea nu rezistența aerului, ci apele visului — el, care, ziua în amiaza mare, trebuia să-și aleagă mereu repere ca să nu se rătăcească, printre coloanele ce putrezeau în lumina ca de acvariu, în lucirile ce păreau să împrăștie o maree de pupile la pîndă ; nu se miră deloc, așadar, să-l vadă pe Geoffroy venind spre el cu o veveriță pe umăr (pentru că acel ceva din el știuse, de asemenea, că Geoffroy se află aici, iar mai tîrziu, reluînd în minte evenimentele zilei, își putu spune că acesta nu coborîse la gara din Merzouka și că, probabil, o mașină mersese să-l aducă de la Ighil-Izane), așa că, purtat de același vînt, nu-i rămase decît să meargă spre obiectul căutării sale și să se mulțumească a-i șopti (cu fiece silabă zdrobită de scrîșnetul surd de piatră de moară care o lega de celelalte) «Așadar asta-i tot ce ai de zis ?» Și fiindcă nu primea alt răspuns decît tirul neîntrerupt al perechii de pupile spălăcite, cu pleoapele trase spre tîmple de acel zîmbet care putea la fel de bine semnifica sfidarea ca și acceptarea, mîinile amîndouă îi porniră în același timp, nelăsîndu-i nici măcar răgazul să afle ce caută în răscroiala de la gît — pînă sfîrșiră prin a găsi lanțul fin de aur roșu care aluneca pe carnea moale lipsită de apărare. Și mîinile traseră lanțul spre spate, de cealaltă parte a gîtului, în așa fel încît obiectul de metal, adus cu brutalitate în dreptul claviculelor, ieși

la iveală cu o fulgerare sumbră și fugară. Salah smuci. Obiectul îi căzu în mînă laolaltă cu lanțul care se încolăci, se strînse într-o fragilă aversă aurie. Iar ochii lui avură tot timpul să înregistreze imaginea celor două pupile fixate acum asupra mîinii care ținea crucea, pe cînd cealaltă mînă desfăcea cureaua pantalonilor — așa încît nu trebuia să mai uite niciodată acest chip (de data asta gura, privirea încremenite în mod deliberat în vechiul zîmbet, îngustîndu-se, clătinîndu-se, dislocîndu-se, sub transparența subțire a pielii pe măsură ce se producea efracțiunea — ultrajul, violul) chiar dacă, în clipa cînd lucrul se întîmplă, era prea tare mînat de iuțeala demonului său pentru ca acel chip să aibă cea mai mică importanță în ochii lui — nu, deoarece a doua zi după eveniment el avea să-și regăsească pacea : «Armistițiul, urma să-mi explice (într-o noapte de insomnie cînd auzeam, dincolo de vorbele lui, chemarea muezinului* care lua cu asalt imobilul ca o rafală de proiectile înghețate, încît incantația părea pe punctul de a se materializa, de a transgresa în lucirile vagi ce anunțau zorii), avea să dureze ceva mai mult de un an, dat fiind că atunci, cel puțin în ochii mei, eu repurtasem victoria. Dar fusesem tocmai destul de orb ca să nu-mi dau seama că această victorie ascundea, o înfrîngere pe termen lung — pentru că el avusese tăria să nu se clintească, să nu sară la mine în momentul cînd m-a văzut urinînd pe obiectul vechi, lustruit de secole de cît se frecase pe piepturi. Fiindcă, sînt convins, în vreme ce mă străduiam (cînd o forță de nestăpînit din mine se străduia) să-l umilească, el nu opunea gestului meu o atitudine pur și simplu pasivă ; deja forța obscură ce-l conducea îl determina să rabde maltratarea și îmi dădea întîlnire peste luni și ani. Iar eu, la urmă, am aruncat la pămînt obiectul pîngărit, pe terenul moale unde el rămase înfipt, întrebîndu-mă dacă de data asta adversarul încasase destul (fiindcă palmele, pumnii, vederea sîngelui nu aveau la el nici un efect), ezitînd înainte să-l azvîrl la picioare și la sfîrșit aplecîndu-mă să-l ridic, strecurîndu-l la brîu și strîngînd cureaua încă o

* Cel care, din minaretul unei moschei, rostește — de cinci ori într-o zi și o noapte — tradiționala chemare la rugăciune a credincioșilor musulmani.

gaură ca să-mi afișez intențiile. El nu se mișcă. Mă îndepărtai cît putui mai liniștit, simțindu-i ochii în spate, continuînd să-l sfidez, să-l umilesc toată vremea cît privirea lui era susceptibilă să mă urmărească, apoi, cînd coborîsem scările ce duceau la terasă și cînd noaptea mă înghiți, în tot răstimpul cît el va fi încetat să mă vadă...»

Așadar fața prelungă de crucificat se eclipsă mai bine de un an — un an și jumătate mai exact, iar la sfîrșitul intervalului apăru din nou, împietrită în aceeași răbdare, pentru că, la urma urmei, nu era decît un trimis orb al soartei, la fel cum și crucea ajunsă din mîinile lui în acelea ale lui Salah nu era, la rîndul ei, decît un popas grație căruia el îl invita pe Salah să-l urmeze, în așa fel încît într-o zi să-l ajungă din urmă, cînd va fi sunat ora, cînd Judecătorul va socoti nimerit să-și folosească atuurile — răstimpul cît Salah să se macereze în imaginile otrăvite ale pădurii (și Salah își zicea : « L-am umilit. L-am umilit pînă la rădăcinile ființei lui. Dar a mai rămas ceva la fund ; am spart abcesul, dar în crater există încă microbi...»), torpilat acum de vechea întrebare «De ce ? Doamne, Dumnezeule, de ce ? », căreia avea să-i dea răspuns abia peste cîțiva ani cînd, după luni și luni de viață în comun cu Geoffroy (de prietenie tăcută, mereu cu aceeași pîndă încăpățînată, alături în aceeași bancă la școală, în paturi vecine în dormitor) va sfîrși prin a-l tîrî pe culmea de la Santa Cruz și îl va întreba liniștit «Ei bine, ești dispus să-mi zici de ce te-ai lăsat cotonogit ?» Dar înainte să ajungă aici trebuia neapărat ca Judecătorul, Marele Cămătar să-l fi împins pe Nejma pe eșichier — ca Nejma să se năpustească asupra lui într-o duminică dimineața (învăța la același liceu ca și Salah, liceul Ardaillon, ca intern, și în fiecare duminică venea să prînzească la Lalla Nefissa înainte de a se duce la un meci de fotbal și să-i spună, roșu și gîfîind, cu vocea alterată ca de un început de laringită : «Știi ce-am văzut ?» și, cum vărul lui nu se omora să-i răspundă «Perfect ! E la Oran. Intern pe deasupra, la liceul Lamoricière. I-am vorbit. Ieșea din curtea de onoare...» — oprindu-se acum (Nejm' el Arab), fiindcă vărul își coborîse spre el privirea de plantigrad scos din bîrlog și

în adîncul căreia se aprindea aceeași scînteie lacomă, implacabilă, ca ori de cîte ori acesta se pregătea să-l chestioneze — palme și cuvinte.

Iată pentru ce a doua zi se duse să bată la ușa lui Hamid Al Mokh, două străzi mai departe ; și, începînd din acel moment lucrurile se derulară conform planului pe care tocmai îl stabilise ; luni în șir evenimentele aveau să se supună aceleiași mișcări de ceasornic, aceluiași tic-tac susceptibil să-i procure porția zilnică de voluptate rece și să-i confirme victoria asupra Epitomeei și a lui Cornelius Nepos (lăsînd deoparte, bineînțeles, sfîrșitul operațiunii — duelul cu cuțite care îl opuse lui Hamid, fiindcă devenise evident că, de o săptămînă sau două, se culca cu amanta acestuia, o femeie cu zece ani mai mare, care preda latina într-o școală particulară și că iubitul ei, încîntat probabil de vanitatea de a arbora această piesă unică a panopliei lui de vînătoare, comisese imprudența să i-o pună la dispoziție lui Salah) ; a fost de ajuns ca Hamid să-i zîmbească, în egală măsură cu dinții mici și regulați și cavitatea trandafirie unde înainte cu un an se adăpostea o pupilă de un negru măsliniu, întru totul asemănătoare aceleia ce dăinuia de cealaltă parte a nasului său subțire și cocoșat (își pierduse ochiul drept într-o încăierare și de atunci semăna cu un erete care umblă să-și recupereze penele), înainte să arunce «Asta mai lipsea

E dresată, îți spun ! Sînt sigur că o s-o facă...» Salah se feri să-l contrazică ; era prea fascinat de perspectivele deschise de consimțămîntul lui Hamid, de acest soi de scurtătură pe drumul spre liceul pe care îl frecventa Geoffroy — deci prea ocupat să-și spună : «Da. Asta e, probabil, prețul pentru lecțiile de latină.» Și cînd fu singur în sufrageria care-i servea drept cameră «Un trofeu într-o panoplie de vînătoare — iată ce-am să ajung peste o săptămînă sau două, eu, Salah Eddine Lansari. Fiindcă m-am înșelat amarnic anul trecut cînd am ales științele și liceul modern...» Și ecoul dogit al gîndurilor lui veni să-i sune la ureche, fiindcă motivația aceasta nu era decît un paravan destinat să ascundă motivația profundă — cea care nu va întîrzia să se descifreze înainte ca el să o reducă la tăcere, să o mascheze din nou — în toată vremea cît avea să fie alături de Geoffroy la liceul Lamoricière, cu el în

clasă, în sala de mese, în dormitor, în plimbările de joia și duminica cînd avea să-și interzică a-i mărturisi prețul plătit, nu pentru cîteva amărîte lecții de latină, ci pentru admiterea în liceul frecventat de dublura lui. Nu-i va dezvălui acest lucru decît cînd va veni momentul, pentru unul și pentru celălalt, să ridice ipoteca pusă pe o prietenie mereu neformulată sau mai curînd pe un sentiment în stare să devieze fie spre un duel pe viață și pe moarte, fie spre o participare totală, absolută, cum se pomenește numai în memoria veacurilor — adică în sîmbăta Rusaliilor, cînd am întreprins ascensiunea pe Sante Cruz, cu intenția de a rupe tăcerea, în după-amiaza cînd, din curtea de onoare a liceului își ridicară capul ca să deslușească muntele care îi domina (pelerina uriașă ale cărei pulpane de catifea coborau spre cartierul spaniol, țesute cu miriade de ace de pin, decupîndu-se pe azurul transparent gata să se prefacă în aur, purtînd la o extremitate, așezat pe stînca Monte-Cristo, fortul aidoma unui leu la ora siestei și puțin mai jos capela Santa Cruz, albă și zveltă), pe scurt, volume, planuri, perspective atît de riguros împreunate, încît devenea evident, pentru unul ca și pentru celălalt, că traiectoria lor avea să conducă spre o cale comună, că în fața privirii lor se deschideau porți care puteau fi acelea ale veșniciei — care *veșnic* se vor deschide acolo, în acel punct privilegiat al planetei pe acea ușoară pustulă a scoarței ce se ridica deasupra valurilor, chiar și atunci cînd ei nu vor mai aparține acestei lumi, ori cînd această lume va înceta să mai existe. Și cînd momentul cu pricina avea să vină (cînd, după ce-și ridicaseră cortul în apropiere de mausoleul lui Sidi Lahouari, la marginea povîrnișului dinspre Mers-el-Kebir își vor fi golit aproape rucsacul), Salah se va mulțumi să-l privească pe Geoffroy în ochi și să-i spună, fiindcă trebuia ca tăcerea să fie spartă o dată pentru totdeauna «Da, am plătit foarte scump privilegiul de a-ți pune întrebarea, ca și alte privilegii, întîmplătoare. Inutil să-mi ceri detalii ; orgoliului tău să-i fie de ajuns să știe că, dacă prețul ar fi fost fixat măcar puțin mai sus de către, să zicem, Marele Cămătar, ar fi trebuit să plătesc cu viața !» Acestea aveau să fie atunci cuvintele lui, un reziduu abia fidel al meditațiilor în

care, în anumite momente, se va fi consumat; păstra tăcere în privința crucii de care nu fusese în stare să se debaraseze — și mai ales în privința femeii, a amantei lui Hamid al Mokh, a celor cîteva lecții de latină pe care dorise să le obțină de la ea fără să-i fi propus nimic în schimb, cu excepția, evident, a singurului bun material aflat în întregime în posesia lui: corpul pînă atunci sălbatic care, cu doi ani înainte, fusese supus îmbrățișării pădurii interzise, ca într-un soi de ritual inițiatic și care de atunci se mulțumise să ia *în mod gratuit* trupurile fetelor de aceeași vîrstă, întîlnite în hazardul fierbințelilor lui.

Așa încît, chiar în vremea ascensiunii pe Santa Cruz (la ieșirea din cartierul spaniol, după ce lăsaseră în urmă mulțimea lacomă, nonșalantă, negustorii de *calentita,* băiețandrii ce coborau panta pe *caricos* — biserica Saint Louis și penumbra ei, în spatele grilajului și a celor patru statui de ciment turnat — mișunînd de lumînări aprinse, sunetele de orgă rostogolindu-se în tăvăluguri mari și venind să moară în piața de la intrare, apoi primii pini sub arcadele maure de la Belvedere și panta golașă de deasupra lor, serpentinele de pe marginea prăpăstiei, pe măsură ce, jos, orașul se deschidea ca o corolă, șantierele imobilelor în construcție — pe Front de Mer, la linia de centură, cam pretutindeni între deschiderile bulevardelor — ridicîndu-și contururile cenușii, fațadele albe străpunse de un popor de ferestre, geamurile aprinse de soare, în timp ce cîmpia începea să se desfășoare, iar munții, dincolo de Sebkra, albă scînteiere de sare și apă, să se ridice la orizont, falezele roșii să-și prăvale marginile în albastrul de leșie al portului și cînd fortul și capela se apropiau acum, agățate împreună cu o mare bucată de cer într-un luminiș — și pămîntul, marea, nu aveau să întîrzie a se retrage cu recoltele, secerișurile de nave, pe măsură ce amîndoi băieții se vor fi ridicat, vor fi ajuns la trecătoare, vor fi lăsat fortul și capela în dreapta ca să ajungă la drumul spre mausoleu), timpul continua să se răstoarne, femeia îl învăluia pe Salah în moliciunile ei tentaculare; zi după zi, se succedau lecțiile de latină în mica odăiță de la parter, în lumina de cristal distilată de aversele primăverii, ea trăgînd mereu din țigară, cu ochii ațintiți la carte ca și cum

i-ar fi fost teamă să se uite la altceva, el adulmecînd clipa în care ea va înceta să-i mai arate fruntea bombată, arămie, muchia nasului coborîtă cu obstinație și genele sub care se îngrămădeau sclipiri nerăbdătoare. Și la ora cuvenită lucrul se petrecea ; era ca și cum femeia, fără ezitare, ridica vălul care pînă atunci, pentru a aduce un sacrificiu simplelor convenienţe, ascunsese propria ei agonie — scrupulele ei, torturile și în curînd gemetele de vită înjunghiată.

Și restul, neapărat — pe cînd Timpul nu înceta să se răstoarne (la apus, platoul de la Bel Horizon, pădurea brusc întreruptă în locul unde se înălțau barăcile postului de radio, antena despicînd azurul ce delira, se prefăcea într-o pulbere de aur care îneca încetișor coasta, tivitura albă din lungul plajelor, în depărtare Andaluzii, Coraleții în fața insulei plate, apoi farul de la Cap Falcon și restul ascuns de muntele de deasupra lui Mers el-Kebir, iar jos, mereu în albastrul de leșie al portului, draga, navele imobilizate pentru lucrările din bază — toate astea la o distanță apreciabilă, printre efluviile sălbatice ale serii, sub vîntul niciodată în repaus care îndoia tulpinile, alfa, levănțica și orhideele sălbatice) ; totul era de acum prezent — moartea era aici, cu liturghia ei solemnă și geloasă : Hamid al Mokh scoțînd de la brîu șișul, destinat să spele ultrajul, apoi plîngînd fără rușine, fără să dea nici o atenție spectatorilor, băieţandrilor în zdrenţe pe care duelul îi adunase de pe maidane, îi smulsese de la interminabilele lor partide de fotbal, în vreme ce Salah, sîngerînd el însuși, îi bandaja brațul, răsucea batista în jurul ancorei tatuate (în lupta corp la corp, cuțitul îl tăiase adînc pe agresor) și acum explicația «Să nu-ți închipui că n-am cîntărit lucrurile. Dar ea m-a obligat să fac tîrgul sau faci asta ca să mă ajuți să uit, sau te duci să-ți cauți pe altcineva... Nu trebuie să crezi, pentru atîta lucru, că nu-ți mai sînt prieten... Și celălalt, cu ochii încă umezi, ațintiți la pansamentul care se înroșea «Cu atît mai bine... La fel și eu, într-o zi, o să te las ţeapăn și asta nu mă va împiedica să-ți spun că voi fi totdeauna prietenul tău...»

Tot asta și iar asta (fortul Santa Cruz văzut din spate, cu zidurile, nișele, cupolele și crenelurile lui, stăpînind azurul, marea și centura de faleze dinspre

Canastel, pînă la Vîrful Acului, pînă la Muntele Leilor, în vreme ce se înserа iar jos culorile se întunecau, pînzele, faţadele acum mai albe pe fondul mării ori al asfaltului) şi nu numai atît acum despărţirea — femeia la volanul maşinii oprite în plin cîmp (vorbea fără să se întoarcă spre el, mereu cu aceeaşi voce gravă, emoţionantă, puţin aspră, frizînd mînia sau jalea «Da, l-am uitat, asta e... Dar pe tine cine mă va ajuta să te uit ?...») ; în vreme ce-i spunea că-l părăseşte, că părăseşte ţara, el descoperea pe chipul din faţa lui o furtună care răscolea adîncurile, repercutîndu-se la suprafaţă în ciuda celor două-trei atitudini socialmente permise ; în acest îndepărtat ecou al luptei pe viaţă şi pe moarte (chipul zguduit, violetele feroce care ardeau în adîncul ochilor, pielea transformată într-o pînză de bumbac străbătută de o dantelă de riduri foarte fine), femeia era fabulos de frumoasă, iar el se împărţea între nevoia de a plînge cu hohote, probabil din pricina acestei descoperiri : Timpul înfrînge pînă la urmă totul — şi o dorinţă nestăvilită de a o avea, aici, în maşina oprită la marginea unui drum nu prea circulat...

Iar acum decorul era instalat ; Geoffroy şi el ridicaseră cortul şi aduseseră de la mausoleu o provizie de apă, cu binecuvîntarea paznicului. Stelele se aprinseră una cîte una, apoi şi rîndurile de lămpi înşirate de-a lungul coastei, viermuiala de flăcărui din incinta de la Mers el-Kebir pitită în fundul radei şi, departe, licărirea farului, Cap Falcon, în faţa Insulei Şobolanilor, rotindu-se lent peste spuma valurilor. Terminaseră de mîncat şi îi cotropea moleşeala pornită din măruntaie ; capul le era limpede. Aveau să vorbească. Vorbeau. În noaptea plină de freamătul ierburilor, de plînsetele nedefinite ale pădurii nimeni n-ar fi ştiut să spună dacă vocile lor nu erau un ecou al popoarelor de umbre la pîndă, al pămîntului şi al animalelor geloase pe hegemonia oamenilor : Salah Eddine şi Geoffroy, replica, dublura lui sau poate cel care ar fi fost dacă oasele strămoşului său nu s-ar fi odihnit într-un tumulus acoperit cu o cupolă, în pădurea furată — dacă, la fel ca Geoffroy, ar fi primit la naştere coroana şi sceptrul, adică un regat care ar

fi reprezentat pentru el siguranța unei vieți unde nu avea să lipsească niciodată pîinea și mai cu seamă nici unul din acele produse în care se convertește pîinea atunci cînd e prea abundentă (atelaje, cai și cîini de rasă, mașini scumpe, fără a mai pune la socoteală educația *ad hoc,* croazierele pe vapoare albe aseptizate — pînă într-atîta încît moștenitorul, ghiftuit pînă la ingrețoșare din clipa cînd a văzut lumina zilei, sfîrșise prin a disprețui bunurile care-i legau picioarele și amenințau să-l facă să cadă cu capul în jos). Iar lucrul acesta (explicația — nu neapărat o confidență, fiindcă regimul de pudoare spartană și de tăcere care pînă atunci le reglementase toate raporturile nu le îngăduia, cel puțin la început, decît cuvinte acoperite) nu era nici măcar o surpriză pentru Salah, dat fiind că, de cînd trăia alături de Geoffroy, îi împărtășea lecturile, îi descifra temele pentru acasă pe cînd celălalt le examina pe ale sale, asista la rugăciunea lui la picioarele patului, îl aștepta în piața bisericii cînd el participa la slujbă, sfîrșise prin a-și da seama de toate, la fel cum Geoffroy nu mai ignora nimic din motivațiile lui Salah, din opțiunile lui îndreptate împotriva cîrmuirii semenilor săi și a felului cum aceștia stăpîneau lumea, descoperind, sub afișul politic și generozitatea justițiarului, lăcomia unui mîncător de oameni. Întrucît de la primele vorbe ale lui Geoffroy, ca și cum ar fi vrut să-l încurajeze să-i dea cheia labirintului, Salah strigă : «De multă vrme am ghicit ; *Imitația lui Christos, Urcușul pe Muntele Carmel, Confesiunile* mi se pare că erau explicația ideală. Dar am ținut s-o aud din gura ta, dat fiind prețul pe care l-am plătit pentru asta. Și totuși (dacă ținem seama de eșecurile presupuse de aventură, întrucît, după cum umblă zvonurile, reușita în acest domeniu e de resortul invizibilului) astea nu exlică de ce te-ai lăsat pălmuit *por l'amor de Dios,* mai ales cînd abia aveai doisprezece ani». Și cu toate că își ațintise privirile asupra luminii chioare răspîndite de cîteva momente de umbrelele împietrite ale pinilor, apoi, ici și colo, de bălțile dintre boschete — dovadă că, în spatele lor, luna se ridica — știa că Geoffroy zîmbește în clipa cînd răspundea : «Poate că nu m-aș fi lăsat dacă în locul tău ar fi fost oricare altul — vreau să spun un

tip în stare să-mi smulgă crucea și să urineze pe ea...»
La cuvintele astea, Salah începu să rîdă, își descheie gulerul cămășii, vîrî mîna în sîn și scoase obiectul, în așa fel încît între degetele lui reflexele roșietice începură să-și iradieze electricitatea dulceagă și amenințătoare. Spuse : «A sosit clipa să mă eliberez de ea. Deoarece, chiar dacă tu afirmi contrariul, deocamdată ea rămîne în ochii mei dușmana — poate o armă mai îngrozitoare decît praful de pușcă și tunurile care v-au îngăduit să puneți piciorul la Sidi-Ferruch acum mai bine de un secol...» Iar Geoffroy, luînd obiectul pe care Salah i-l întindea (reflexul de ambră străpunse cu o licărire obscuritatea înnebunită) rosti vorbele care, deschizînd drumul tuturor celorlalte — un diluviu de întrebări, de comentarii, de replici — avea să le permită să răscolească vechea rană și să-i aplice mai puțin un remediu cît un balsam în stare să aducă începutul unei ușurări : «Dacă ți se pare o dușmancă, e fiindcă au fost oameni care s-au slujit de ea ca de o sabie, în loc să o slujească pe ea așa cum ea o cere. Tu trebuie să-ți dai seama că e imperioasă, categorică ; exigența ei nu e jaful, ci dăruirea de sine, nu trufia, ci modestia. Bineînțeles, vei putea fi tentat să rînjești, să mi-o smulgi și să o profanezi încă o dată — îți va fi la îndemînă s-o faci și să adaugi : ‚Frumos îi șade nepotului lui bunicu-tău să vorbească de renunțare !' Dar n-ai s-o spui (n-ai s-o profanezi — și nu numai pe ea, ci și pe Acela pironit deasupra ei) ; fiindcă azi, chiar dacă îți e suspectă, trebuie să-ți dai seama că în decursul Istoriei a existat cel puțin un om care să-și împartă pămînturile, casa și cămașa pentru a-i fi credincios pînă la capăt, și acum există cel puțin unul care să ridice făclia...» Și ceva mai tîrziu, după ce Salah învîrtise de trei ori în minte acel *nihil obstat* pe care i-l șoptea analiza (părăsiseră împrejurimile cortului și mergeau printre pini, pe marginea falezei, Mers el-Kébir se stinsese acum la picioarele lor, în afară de șirurile de lămpi a căror lumină încremenea de-a lungul străzilor și, departe, fulgerul farului, mai brutal, mai exploziv, alungînd cerneala mării și a cerului) «Nu spun că îmi voi vîrî vreodată trupul într-o sutană. Dar, la fel de sigur cum avem acum șaisprezece ani amîndoi, iată visul meu ;

merita, poate, să-i sacrific ispita de a mă bate cînd am avut, și tu și eu, doisprezece ani, nu ?»

Ce spunea Geoffroy, Salah știa și îi era teamă să nu vadă stingîndu-se, la o suflare abia simțită, scînteia care adineauri părea că trebuie să ardă toate obstacolele. De aceea puse întrebarea «Bine. Vorbeai mai înainte de cămașă. De cămașa ta, de casă, de pămînturi... La care Geoffroy răspunse mai întîi printr-o tăcere. Și cînd răspunsul ajunse la el (adierea ușoară a vîntului clătinînd tulpinile, la care trimitea cu gîndul debitul și glasul tovarășului său), Salah își putu închipui pe fața de vizavi, înecată în umbra dansantă a acelor de pin, zîmbetul de idol care își opunea disprețul ființelor și lucrurilor, lungii suite de avataruri susceptibile să-i rezume viața «Am spus casa și pămînturile și tu te întrebi, firește, dacă n-am vrut să spun și pădurea, nu-i așa ?» Salah nu suflă o vorbă. Geoffroy urmă «Nu se cade să condamn ființele cărora le datorez viața — ar fi o josnicie pe care nu mi-ai ierta-o, dacă te cunosc bine. Nu-ți promit așadar să-ți duc pe o tavă de argint sanctuarul strămoșului tău, însă dispun de cîțiva ani ca să mă fac înțeles de bunicul, dacă Dumnezeu îi mai dă zile. Să nu mă întrebi cum am să procedez ; e o afacere între el și mine. Așa încît curaj și înghite în sec !...» La aceste cuvinte, Salah Eddine izbucni în rîs ; se pomeni așezat pe jos și se mira de ce Geoffroy nu face la fel — ceea ce era imposibil, fiindcă acesta continua : «Așa cum te cunosc, trebuie să-ți zici : ‚De ce nu restul proprietății, așa cum e ?' Nu ?... Ei, află că, de-aș avea puterea, ți-aș dărui tot pămîntul. Ascultă, micuțule marxist sînt prea ambițios ca să mă mulțumesc cu Belle-Rive și cu o planetă mizerabilă. Mie mi-ar trebui toate astea (Salah, printre hohotele de rîs, putea vedea elipsa mîinii care prindea, ridica, lua colinele, falezele și satele de-a lungul întregii coaste) și nu numai atît ; odată cu ele lumea văzută și nevăzută...»

Explicația continuă a doua zi și a treia zi, cu nenumărate pauze, mai puțin peste noapte și în orele fierbinți ale zilei — încît în momentul cînd părăsiră Santa Cruz pentru a se întoarce printre semenii lor,

unirea ciudată dintre ei trecuse de la tăcere la o sporovăială interminabilă ; profesorii și colegii, descumpăniți de această schimbare, nu-i puteau pătrunde cauza. Evident, și-ar fi putut spune că un dig se spărsese și că apele tumultoase, de neînfrînt, se împrăștiau pe acolo...“

Germaine Maynardier n-avea să-și mai termine povestirea niciodată. După un scurt moment (care, de fapt, se anunțase ceva mai devreme în cursul povestirii, cînd debitul acesteia suferise ca o încetinire, un ton de orgă apăruse în timbrul vocii deodată mai aspre, mai grave) Lancelot și Geneviève o putură vedea îndreptîndu-și bustul pînă atunci rezemat de spătarul berjerei, apucînd brațele acesteia, aplecîndu-și capul înainte, după ce-și lungise gîtul subțire și veșted, ca și cum, dincolo de gazdele aflate în fața ei, dincolo de peretele împodobit cu o oglindă și niște portrete de familie ochii ei dilatați fixau o imagine incertă, care încetul cu încetul căpăta relief, contururi, pînă într-atît încît elimina decorul și personajele pline de neobosita ei litanie. Și văzînd cum i se încordează gambele, cum corpul ei își trece toată greutatea pe tălpile picioarelor în vreme ce se ridica încet-încet de pe scaun, cei doi se întrebară dacă nu se pregătește să facă un salt prin spațiul eliberat, devenită ea însăși o panteră din jungla în care evolua de cîteva clipe. Nu, pentru că în cele din urmă se smulse (cu vocea din ce în ce mai joasă și mai aspră, o adiere abia simțită) „Mă puteți conduce acasă ? S-a întors. Simt că s-a întors...“

Partea a doua

V

INSTINCTUL n-o înşelase Salah Eddine era acolo. Nu în cameră, le explică ea gazdelor care refuzaseră să o urmeze în interiorul apartamentului (rămăseseră o clipă să aştepte în faţa uşii de la intrare, deschisă spre vestibulul luminat, ca pentru a-i veni în ajutor la prima alertă); se odihnea îmbrăcat pe covorul din salon. Somnul îl luase prin surprindere, fiindcă o lampă continua să ardă pe măsuţă, luminînd revolverul aşezat acolo alături de portofel şi cîteva scrisori ferfeniţite. Şi pe cînd ascensorul îi ducea la parterul imobilului unde-şi lăsaseră maşina, Lancelot nu se putu împiedica să urmărească în gînd imaginea acelei walkirii casnice care prelungea ecourile viziunilor cu a căror evocare umpluse ore la rînd zidurile salonului din Rampe Farraj. O vedea strecurîndu-se hotărîtă lîngă trupul iubitului ei; încercînd să descifreze chipul parcă ascuns după o încuietoare, pleoapele închise peste acel *în altă parte* pe care de luni întregi ea îl urmărea cu o febrilitate cuprinsă în speranţa de a extirpa de acolo principiul ultim, ce se ferea mereu cu aceeaşi gelozie. Şi, după ce va fi chestionat o clipă masca împietrită (de cealaltă parte a ştergătoarelor de parbriz, balustrada udă a bulevardului Front-de-Mer îşi înşira luminile lămpilor aidoma unor rînduri de clepsidre uriaşe de unde curgeau, amestecate, lumina şi apa din cer), ea se ducea la măsuţă, lua portofelul, îl deschidea, desfăcea cele două-trei scrisori, uzate din pricina frecării. Nimic,

nu afla nimic mai mult decît știa de acum pe dinafară — doar demonul a cărui formă nemișcată o vedea la picioarele ei, numai această formă, deoarece devenea încetul cu încetul evident că toate celelalte lucruri se agitau *în altă parte,* într-un sabat ce nu se va sfîrși decît o dată cu moartea lui. Și ei nu-i mai rămînea acum decît să-și ia un scaun, poate fotoliul-balansoar, să-și așeze ceafa pe împletitura de pai și mîinile pe rezemătoare ; va aștepta acolo, fără să închidă ochii, primele licăriri ale zorilor, iar Timpul, neclintit, va aluneca pe fața ei împietrită, în camera suspendată acum între cer și pămînt, departe de chemările muezinului undeva, jos, de gălăgia din piață și de zgomotul mașinilor din fundul prăpastiei. Nu va merge la liceu, nu va mînca. Fiindcă rolul ei constă în a aștepta ca Timpul să se pună din nou în mișcare — cînd amantul ei mai întîi se va întoarce pe partea cealaltă, apoi va deschide un ochi, va căsca, va întreba : „Cît e ceasul ?", ceea ce ar putea să se întîmple peste două zile.

Lancelot mai știa că Germaine Maynardier, după interminabila confidență, se va eclipsa pentru o perioadă proporțională cu transa ei. Geneviève era de aceeași părere.

Așteptară, deci, și, ca să-și omoare timpul, evocară numeroasele umbre ce se profilau în spatele efigiei lui Salah pe care o schițase Germaine, toate spectre ale posibilului, nu numai în trecutul înviat de ea, ci și în viitorul pe care își scotea sufletul să-l urmărească, odată cu ceea ce întrevedea ca deznodămînt probabil al tragediei. În sfîrșit, Salah Eddine telefonă, îi mulțumi Genevièvei pentru grija purtată Germainei și îi ceru lui Lancelot să stabilească o întîlnire.

Întrevederea avu loc după-amiază, la ieșirea de la școală, pe terasa unde lucrătorii făceau toaleta apartamentului pentru a ceda locul, în zilele următoare, altor muncitori, specializați în vopsitorie. Lancelot sosi ultimul și îl descoperi pe Salah Eddine visînd, singuratic, în picioare, într-un colț al rampei care îngrădea spațiul, la marginea golului. Dincolo de capul lui cu șuvițe de păr fluturînd se vedea o învolburare aidoma cerului zbuciumat, înșfăcînd într-o elice imensă zborul pescărușilor cu țipete răzbunătoare și,

în vîrful muntelui Santa Cruz, mausoleul, fortul și capela înfipte într-o sferă azurie ce nu înceta să se dilate. „Da, își spuse Lancelot pe cînd înainta, acum că e aici, în inima spațiului, întregul decor capătă un sens. Dar care anume ?“ Și cum Salah se întorcea spre el și Lancelot primea în plină față căldura zîmbetului animal, fisura îi apăru limpede și cu ușurință ; nimic nu o mai putea disimula acum. Din lunga lui eclipsă, Salah Eddine nu adusese decît semnale înfrîngerii sale — un soi de putreziciune lentă pe care splendoarea personajului o ascunsese pînă atunci și care de aici încolo era pe punctul de a exploda sub carnea istovită în chip misterios. Încît în vorbele care aveau să urmeze (după efuziunea deloc convențională, ci sinceră a regăsirii, în clipa cînd, părăsind amîndoi balustrada rampei din marginea golului, se duseseră în marele salon unde începuseră să se plimbe) Lancelot găsi doar confirmarea primei lui estimări ; mergeau în direcția căminului monumental al cărui horn, placat cu aramă roșie, capta ultimele licăriri ale soarelui și, în tăcerea ce se abătuse asupra lor, Lancelot își auzi tovarășul suspinînd : „Ai fost minunat !“ Simți, după o ușoară deformare a tonului, zîmbetul celuilalt : „Înțelesesem de la cea dintîi privire că, înainte să angajezi toate aceste lucrări, ai să te întrebi îndelung cine e personajul jalnic care de luni de zile nu încetează să defileze în fața dumitale — chiar în somn, îmi închipui, pentru că sînt la curent ; știu prea bine că *ea* nu s-a putut împiedica să vorbească sus și tare, de preferință în prezența unor martori, probabil ca să-și întrupeze fantasmele. Pe scurt, am știut că vei construi un decor pe măsura imaginii mele sau, mai curînd, a aceleia, adevărate ori false, pe care ți-o faci despre mine — un lăcaș gata să adăpostească și să celebreze cadavrul îmbălsămat al iluziilor mele. Și cînd judec rezultatul, îmi spun că poate nu-ți vei fi pierdut timpul chiar degeaba. Nici eu pe al meu, la urma urmei — fiindcă, dacă trebuie să mai rămînă ceva din aceste iluzii, atunci e imaginea aici, absolut limpede (să îndrăznesc a zice veșnică ?) a splendorii lor...“ Ochii i se smulseră din aceia ai lui Lancelot ; păstră o tăcere, ca pentru a se pătrunde de cuvintele pe care le aruncase cu emfaza unui actor grijuliu mai mult

la atitudinea lui decît la sensul textului. Și murmură ca în fața evidenței „Deci era un lucru mare, nu-i așa ?... Da, eu eram mare !...“

Și, începînd din acea clipă, Lancelot își dădu seama că zidurile încăperii aveau să servească drept ecran pentru filmul memoriei ; din nou Timpul avea să-și deruleze haosul de himere încremenite, înghesuite de un sabat de întrebări. De cealaltă parte a giurgiuvelelor acum închise cu geamuri (falezele de la Canastel scînteiară cu numeroasele lor filoane de ametist, iar la picioarele lor valurile se ridicară, se arcuiră într-un albastru nocturn destrămat de spumă) spațiul se îndrepta la infinit ; din fundul orizontului năvăleau în galop cai înaripați care în curînd aveau să ajungă pe platforma suspendată deasupra prăpastiei și să pătrundă în salonul gol, cu zidurile în așteptare. Salah Eddine avea să vorbească. Acum și vorbea.

„Să nu mă întrebi dacă mă supuneam unui proiect bine pus la punct cînd te-am rugat să duci la bun sfîrșit decorul acesta abia schițat. Putea fi vorba de un refugiu destinat refacerii forțelor unui războinic care a suferit o înfrîngere. Sînt convins că la asta te-ai gîndit dumneata însuți, probabil fiindcă te-am împins pe calea unei astfel de interpretări (și dacă am făcut-o e pentru că și mie mi se părea aptă să explice dorința mea de a mă instala în acest cuib de vulturi bătut de vînt). Dar nu numai atît ; în seara cînd am început să mă destăinui în fața dumitale cu privire la fantasmele mele (lucrul s-a petrecut în toiul mesei, și Germaine a înțeles că-i voi scăpa încă o dată, deoarece, după ce a sucit și a răsucit întrebarea, pînă la urmă, mi-a pus-o «Rămîne pentru mîine, nu-i așa ?» am simțit lupă nu știu ce semn că *el* trăiește, trăiește undeva, poate în pădurea pe care am trecut-o prin sită în toate direcțiile fără să-l găsesc, poate în altă parte, în orice caz că are nevoie de mine după toate nenorocirile abătute asupra lui și alor săi. De a doua zi am plecat să bat din nou pădurea, cîmpia, satele și să descopăr că nici de data asta, ca și pînă atunci, n-am pus mîna pe el să-l aduc la Oran. Însă descoperirea mea nu se oprea aici. În plin eșec, am fost obligat să-mi spun «Da. Casa aceea cocoțată pe o terasă, deasupra valului mocirlos al revoluțiilor avortate, în fața munte-

lui, a fortului, a capelei — pentru tine, evident, pentru a-ți îmbălsăma himerele defuncte. Dar nu numai. *Și pentru el ;* fără să-ți dai seama cu adevărat, ambiția ta era să-l tîrăști cu tine, pe acest mirador de dincolo de noroi, astfel încît să împarți cu el domnia peste Istorie — cu el, care fusese destul de nebun ca s-o nege, strigînd peste tot „Nu. Pentru mine numai Regatul. Nu tîrfa asta stearpă !" și pe care pînă la urmă a găsit-o în drumul lui, de care acum s-a mînjit, nebun sau aproape, din pricina ororii !» Înțelege-mă bine vreau să-l văd aici nu doar ca să-l închid, împreună cu mine, în turnul meu de fildeș. Ci pentru că acum știu, din rapoarte, din interogatorii și verificări, ce a suferit, despărțit de mine, de data asta cu adevărat *dușmanul meu cel mai bun,* fiindcă războiul ne-a obligat pe fiecare dintre noi să alegem, chiar dacă, așa cum spunea, vocația lui era nu să alerge pe urmele bătrînei tîrfe sterpe ce galopează pe calul ei palid, ci să-și îndrepte privirile spre Regat, veșnicie sau orice altă himeră de acest soi. Au venit însă războiul și demența care în fiece zi cîștiga tot mai mult teren ; contagiunea cuprindea nu numai oamenii, ci și animalele, zidurile, solul, aerul unde se scăldau oameni și lucruri. Și flagelul l-a atins și pe el, pe el care s-a crezut la adăpost sub cuirasa armurii lui sacrosancte. Și totuși pînă atunci nimic nu-l putuse atinge, nici măcar faptul că de aici încolo eu puteam cădea sub gloanțele lui sau el sub ale mele, încă și mai puțin tovărășia camarazilor lui de arme (soldați din același contingent, care fuseseră poate niște ființe omenești, înainte ca sîngele să-i prefacă pe țărmul de aici al mării, adică înainte ca sîngele să-i prefacă în animale primitive —acum încrîncenați în ucidere, în supralicitarea crimei, ca pentru a face să se uite ceea ce fuseseră înainte de potop). Da, știuse să-și păstreze mintea limpede în mijlocul dezastrului ; își flutura crucea de aur roșu, arunca anateme, trăsnea, excomunica și toate acele animale sălbatice își încovoiau spinarea în fața lui, dădeau înapoi, mîriiau, așteptau ca vigilența să-i slăbească pentru a-i sări la gît și a-l devora de viu. Și ocazia le-am dat-o eu Nejma a fost rănit, i l-am încredințat, l-am încredințat lui Geoffroy, am făcut apel la vechile noastre jurăminte, la spiritul cavaleresc

care nu încetase să ne lege (fiindcă nici un obstacol, nici măcar războiul, nici măcar faptul că putem muri unul din pricina altuia nu ne putuse dezlega ; jurasem, nu spun că în fața lui Dumnezeu, ci în fața a ceea ce este absolut la doi bărbați smulși din ei înșiși pentru a-și contopi granițele). N-a fost în stare să-și țină făgăduiala. Nejm' el Arab a murit ; Geoffroy n-a putut împiedica ca acea cohortă de hiene să-l sfîșie. Și a urmat decăderea spitalul de psihiatrie, exilul în Franța, apoi, la întoarcerea lui, întrevederea, unica noastră întrevedere — ianuarie 1963 ; moment crucial, fiindcă doar cu un cuvînt, poate cu o privire, aș fi putut pune capăt răului, dar acestea se petreceau după șapte ani de război, după o interminabilă perioadă de cruzimi fără nume, cu extenuarea speranței de Independență, iar în căminul amenințat, adeseori pustiit, cu așteptarea femeilor și a copiilor care crescuseră în război ori se născuseră în coșmarurile lui. (În tot acest timp, sora mea îl așteptase pe Nejm'el Arab, adică pe logodnicul desemnat de mine, și se pîrguise, se veștejise în intimitatea îndelungată cu o fantomă, cu o ființă care pînă atunci fusese ceva mai puțin decît un bărbat, abia plămădit din carne și sînge, abia o idee, un *fiat* născut din calculele mele, căruia îi voi fi insuflat un simulacru de viață, fiindcă tot ceea ce fusese, ceea ce trăise, fusese și trăise prin mine — s-a păstrat pentru el, călugărită, de la vîrsta de opt ani, a cultului unui zeu îndoielnic, zidită în casa devenită sanctuar și pierzîndu-și fiece zi a acestor opt ani ca să-și învețe servitutea, ignorînd așadar că treburile menajere, mîncărurile condimentate, broderia, mînuirea lăutei, învățate pentru ziua cînd domnul și stăpînul ei se va întoarce din război vor rămîne nefolosite, ca și pîntecul ei, sterp pînă în ziua de azi.) Vei înțelege acum că lui Geoffroy i-am cerut socoteală nu pentru propria lui mizerie, ci pentru aceea a Halimei. I-am spus «Da, bineînțeles, el a murit ; ghicisem asta. Tu ai lăsat să fie ucis...» Și am adăugat «Aș putea să te omor — nu din ură sau ca să-i răzbun rămășițele ; nu pentru că sora mea a fost logodită în toți anii ăștia cu un mort și acest mort a ucis pînă la urmă în pîntecul ei viața pe care orice bărbat ar fi putut-o zămisli. Ci pentru că amîndoi am făcut un

jurămînt, tu în fața lui Dumnezeu, eu în numele a ceea ce am fost noi doi în ziua aceea pe muntele răstignit (privește, Lancelot, îl poți vedea, de unde te afli, prin fereastră ; îți poți spune, chiar la ora actuală, că Timpul a ezitat, că Potopul a dat înapoi — împușcăturile, sîngele, nădejdea, lacrimile — și că ar fi de ajuns să urci pînă acolo, printre pini, ca să-i regăsești pe cei doi băieți, pe cei doi cavaleri contopiți în aceeași mistică sălbatică și perimată) — ne-am jurat că în cazul cînd unul dintre noi va trăda, celălalt își va face o datorie din a-l ucide cu mîinile lui. Dar nu conta pe mine să pun în practică jurămîntul — dat fiind că tu ai și trădat și că nu-mi rămîne decît să-ți urmez exemplul.»

Și mă întreb dacă răspunsul lui a fost ceea ce un glas (al său, abia un murmur înăbușit de sîngele care îmi bate în tîmple) îmi șoptește în nopțile de insomnie «Dacă tu nu-mi dai lovitura de grație, atunci cine are s-o facă ?» Cuvintele astea nu voi ști poate niciodată dacă el le-a rostit cu adevărat, pentru că hotărîsem să rămîn surd la tot ce ar spune și îi și întorsesem spatele. M-am înapoiat la Oran. De atunci, el a dispărut ; cînd m-am dus la Belle-Rive (Benbella tocmai naționalizase proprietățile europenilor, și de săptămîni, de luni întregi mă sîcîia dorința de a merge să-l surprind în clădirea mare, acum goală — fiindcă era limpede, de cînd circulau zvonurile despre naționalizare, că nimeni, nici măcar algerienii îmbuibați de pe urma războiului, nu va fi destul de nebun încît să cumpere moșia, iar Hubert II spusese «Ei bine, să salvăm cel puțin mobilele !» încît Belle-Rive fusese curățit, jupuit pînă la ultimul cui și un lung șir de lăzi unde se înghesuiau mobilier, obiecte de artă, pînă la perdele și la tapetele bătrînului Renaud luaseră drumul Franței —, doream să-l surprind, mai puțin, poate, ca să îndepărtez răul ce i l-aș fi putut face (deoarece, de la ultima noastră întrevedere, nu încetasem să revăd în minte șubrezirea lui Geoffroy, veșmintele zdrențăroase, privirea în care ardea o flacără demențială în fundul orbitelor înroșite, supte de un virus secret, cît ca să-i cer să-l repare el pe acela făcut surorii mele, decis să o ia în căsătorie) era prea tîrziu dispăruse. Belle-Rive era acum proprie-

tatea statului și pierdusem definitiv speranța *(definitiv,* fiindcă nu puteam ști, în perioada aceea, că peste numai doi ani o gestionare catastrofală a pămînturilor, împărțite nu lucrătorilor care le îngrășaseră cu sudoare, ci unor foști moujahiddini incompetenți, favoriți ai vreunui potentat local instalați acum pe aceste pămînturi ca tot atîtia pioni avansați ai înăspririi vremurilor, ai arivismului personal, ignoram că toate astea vor duce la așa-numitele comitete de gestiune, la retrageri camuflate, la oferte făcute foștilor proprietari, coloniștilor îndepărtați de Ben-bella, în mod mascat, evident, dar nu de tot, pentru că evenimentul devenea de notorietate publică : «Luați-vă fermele înapoi. Sîntem gata să vă întindem mîna ca să cooperăm» — la care cei interesați, în cea mai mare parte a cazurilor, răspundeau printr-un refuz «Viile degenerează, tractoarele sînt defecte. Ca să punem totul la loc, ne-ar trebui milioane, pe care, firește, nu le avem...», pierdusem orice speranță de a recupera pămîntul unde se născuse odinioară tribul meu și mai cu seamă pădurea unde, atît de des, mă plimbasem în vis, înainte să o pot face traversînd coșmarul războiului."

În acest moment Salah Eddine se întoarse spre Lancelot. Capul lui se afla între soare și interlocutor, așa încît îi apărea acestuia din urmă ca învăluit într-o aureolă în care șuvițele alcătuiau tot atîtea raze incandescente. Excesul de lumină nu reușea totuși să estompeze trăsăturile feței mari, și privirea, împlîntîndu-se în aceea a lui Lancelot, își păstra intensitatea de jăratic gata să explodeze dintr-o clipă în alta, într-o jerbă de scîntei.

„Asta explică de ce, în mod constant, mă întorc la ceea ce pare a fi punctul nodal al dramei, cheia fugii lui Geoffroy și a urmăririi lui de către mine — ma ultima noastră întîlnire la Belle-Rive, în salonul lipsit de mobilier, deoarece în perioada aceea răul îl măcina deja, ci o întîlnire anterioară, cu mulți ani în urmă. Bineînțeles, îl regăsesc pe Nejma rănit și mă întreb pentru ce motiv m-a urmat în maquis. Oare din plăcerea de a trăi în orbita mea, cum o făcuse în copilărie, apoi în adolescență, pînă cînd l-am părăsit,

la vîrsta de paisprezece ani, ca să fiu alături de Geoffroy la liceul Lamoricière ; să-mi calce pe urme însemna atunci să-și răscumpere dizgrația, ceea ce creierul lui smintit considera ca o repudiere — să-și ia revanșa asupra lui Geoffroy, adică a rivalului său — și, în caz de nereușită, să-și hrănească himerele de cucoană bolnavă de romantism să trăiască și să moară alături de mine sub gloanțele dușmanului ? Sau mai curînd era doar un mod de a sfida ? De ani de zile se muncea să-mi demonstreze că felul meu de a vedea lucrurile e greșit ; mă tachina, mă hărțuia mereu cu aceleași arme, același tăiș subtil gata să înțepe, cu rictusul care începea să-i deformeze buzele, cu ochiul albastru care te pîndea la colțul dinspre tîmplă, la capătul frunții. Spunea (părea să spună) «Ia uite că sînt bărbat, nu-i așa ?» Pe scurt, cred că m-a urmat în maquis la fel cum în două sau trei rînduri m-a întovărășit la bordel — ca să-mi arate virilitatea lui și, în același timp, hăituit, torturat de a mea, care îl reducea la rang de femeiușcă, să-mi facă dovada că era demn să devină soțul surorii mele, mai precis cumnatul *meu*. Încît văzîndu-l cum îndură foamea, setea, marșurile lungi de noapte pe furtună și, la urmă, țintind drept și ucigînd fără șovăire, cu tot atîta sînge rece ca oricare mujahid al lui Si Said, îmi ziceam «Nu, sîngele lui nu e putred pe de-a întregul. A rămas încă în el o urmă de războinic — și nu numai moștenirea alcoolului și a desfrîului împrumutată de la Si Brahim ; ceva ce-și amintește de sălbăticia neamului nostru dinaintea supunerii lui — dinaintea ca unul de-ai noștri să fi venit să mănînce din palma învingătorului...»

Un glonte îi sfîrtecase genunchiul. Și iată acum, Lancelot Timpul decelerat. El va împietri împrejurul unor imagini șterse care rezumă ambuscada, invariabil aceleași — pe locul a ceea ce a fost forfota așteptării, a panicii, a măcelului gestul multiplu al morții agățate deasupra decorului lipsit de sînge (colinele, fluviul și un capăt de cîmpie la orizont) a oamenilor ținîndu-și răsuflarea pentru a expira mai tîrziu cu un soi de opinteală nu a gîtului sau a plămînilor, ci smulsă cărnii în pericol, blocului articulat al trupului care, într-o clipită, desfășoară o mie de mișcări reflexe, cu

scopul de a ucide — fără să mai socotim huruitul letargic ce anunța camioanele jos, înspre țărm, aproape în dreptul fluviului, apoi crescînd, înainte de a exploda la cotitura drumului. Trebuie să mai aștepți, cu degetul crispat pe trăgaci, în așa fel încît nu se mai știe bine unde începe arma și unde sfîrșește organul ; trebuie să aștepți tupilat între grozame, în adînciturile noroiului boțit ca o piele de elefant, pînă cînd oamenii de acolo, din cabinele camioanelor, șoferul și subofițerul în ținută de campanie, apoi ceilalți, cei pe care îi ghiceam așezați sub prelată, cu pușca între picioare, vor înceta să mai fie profiluri anonime, ascunse de distanță, pentru a deveni pachete de carne și sînge asemeni ție, pentru că acum poți citi în ochii și pe buzele lor alerta, frica la pîndă înapoia măștii de indiferență — pînă ce pușca-mitralieră a lui Si Said, aici, foarte aproape, va începe să latre, să tușească sec și mecanic, încît îți dai seama că și pușca ta a fost contaminată și că umărul ți se smucește la fiecare detunătură. Și acolo, la capătul distanței, un camion a fost oprit, subofițerul s-a aplecat pînă la brîu peste portiera deschisă, ca și cum ar vomita, iar oamenii, în spatele vehiculului, sar de pe platformă, aleargă cîțiva metri, apoi se rostogolesc la vale, secerați ca iepurii, în vreme ce camionul celălalt, cu șoferul căzut pe volan, își continuă drumul cu aceeași viteză implacabilă ; și subofițerul din dreapta șoferului încearcă să oprească motorul, tocmai la timp, cu un gest febril, înainte de a se prăvăli pe banchetă, deodată beat mort, hîțînat de hîrtoapele drumului care derapează sub pneuri, acum face loc șanțului, pe urmă, după trei sau patru zdruncinături zdravene, mașina se scutură cu o încetineală stupidă, asemeni unei găini care-și agită tîrtița, pe panta ce coboară pînă în fundul prăpastiei. Din camionul scăpat de sub control au sărit cîțiva oameni, unii secerați, alții culcîndu-se în stufăriș, pe argila mocirloasă, dar cei mai mulți au fost tîriți în cădere de carcasa care scrîșnește, clincăne, scîrțîie pînă ce explodează, un mare mănunchi sonor acolo, jos. Si Said, cu vocea lui aspră, uscată de tutun, dăduse semnalul de atac. Și îndată acea parte din noi pe care eram incapabili s-o controlăm — picioarele și, o dată cu ele, corpul încovoiat pentru a-și regăsi echilibrul

pe care îl disputa cu panta — se rostogolea în direcția drumului, fiindcă trebuia ca în același elan să țîșnești pînă la camion, să lichidezi răniții și să-i scoți din luptă pe cei care izbutiseră să sară din camionul prăbușit ; și trebuia mai ales să culegi o recoltă bogată de arme și muniții. Și atunci tot mecanismul s-a blocat ; deodată am fost opriți. A fluierat primul glonte, urmat probabil de roiul celorlalte (trebuia să fi fost undeva o mitralieră, nu-mi mai aduc aminte, dar iapa care de la nașterea mea nu a încetat să mă poarte mirosise pesemne asta, așa încît s-a cabrat risipind șiragul detunăturilor, nenumăratele viespi ce zbîrniiau prin aer. Și am văzut. Jos, la cotitura drumului, un alt camion își arăta vîrful nasului, oprit laolaltă cu oamenii care trăgeau în noi protejați de obloanele metalice ale vehiculului sau de un capăt de grohotiș din josul pantei. (Mai tîrziu am avut tot timpul să revin asupra catastrofei ; ceea ce noi luasem drept două camioane izolate era începutul unui mic convoi, aproape neprotejat, nici măcar încadrat. Etapa de parcurs era scurtă ; oamenii aveau să rămînă cantonați probabil la Belle Côte. Însă urcușul îngreunat de ploi dincolo de Chélif, drumul alunecos, numeroasele curbe strînse risipiseră mașinile ; cele din frunte nu le mai așteptaseră pe cele de la coadă, dat fiind că regiunea nu avea reputația de a fi nesigură. Cît despre Si Said, serviciul lui de informații nu fusese la înălțime, pentru bunul motiv că vizibilitatea era scurtă — oamenii însărcinați să semnaleze înaintarea convoiului nu reușeau să descopere în peisajul cenușiu cotiturile ce formau un soi de labirint și erau nevoiți să dea crezare mai mult urechilor decît ochilor. Ca să spun tot, terenul nu era potrivit pentru o ambuscadă ; Si Said știa asta mai bine ca oricare ; dacă îl alesese, era, probabil, pentru acest motiv — inamicul trebuia să urce coasta lăsîndu-se păcălit de torsul motoarelor și noi n-aveam decît să-l prindem ca pe o muscă pe vreme de ploaie. Pe scurt, Si Said jucase și pierduse — ceea ce s-a tradus, cum era de așteptat, prin executarea celor doi oameni însărcinați să semnaleze mișcările inamicului).

Nejm'el Arab era rănit. Un lung răstimp (pînda, împușcăturile) el încetase să existe ; pînă la urmă înțelesese că în maquis relațiile noastre nu mai puteau

fi aceleași ca la fermă sau în liceu și că, legîndu-ne prea strîns destinele, riscam să-i dăm cîștig de cauză morții care ne urmărea din toate părțile — încît în momentul unui atac încetam să mai existăm unul pentru altul. Asta explică de ce în clipa cînd din nou mi se semnală drept vărul meu — adică o ființă legată de mine prin douăzeci de ani de joc capricios de-a v-ați ascunselea, prin secole de visuri ancestrale îngropate sau galopînd în aceeași junglă originară — am fost cuprins de un fel de panică ; am alergat la el în ciuda ordinului de retragere debitat de glasul cavernos, răgușit al lui Si Said. Și acum știam că ordinul îmi era destinat mie «— Lasă-l sau omoară-l, înțelegi ?» Și degeaba știam, ceva din adîncul meu se încăpățîna să ignore ; îl luasem pe Nejm'el Arab pe umăr — în ciuda gloanțelor care miorlăiau, din ce în ce mai dese, împrejurul meu, împrejurul monstrului mitologic pe care îl alcătuiam amîndoi (îl înșfăcasem ca pe un sac cu roșcove, și sîngele curgea din genunchiul lui sfîșiat pe șoldul meu ; la fiece zguduitură, un resort din adîncul poverii mele, gemînd, cerînd îndurare tresărea de durere, dar animalul care mă ducea — tot iapa unchiului Salah Eddine, cu coama în vînt, cu nările în spume — hotărîse să ignore aceste detalii ca și ordinele lui Si Said, rostite în aceeași clipă : «Lichidează-l, îți spun !» Și același animal beat de viteză îi răspundea «Vere ! doar nu vrei să te dăruiesc lor...» — încît în timpul cursei (gloanțele încetaseră să mai fluiere fiindcă în prezent eram apărați de epiderma de argilă verde ce se umfla, ici și colo, în formă de tumuluși) începutul unui plan îmi încolțise în cap și, încetinindu-mi mersul ca să-i îngădui șefului meu să mi se alăture, eram capabil să mă detașez «Dacă-mi dai voie, am să duc pachetul ăsta într-un loc sigur. Îți cer douăzeci și patru de ore, nu mai mult.» Și el, cu vocea asprită și mai tare de efort «Găurește-ți pielea singur, fiindcă n-am vreme s-o fac eu însumi. Dar lasă-mi arma ta și pe a lui...»).

Iar acum cîmpia (brazdele, butucii de vie, secara și din timp în timp un pîlc de măslini, un vad ce trebuia croit în hățișurile de leandri) zburîndu-mi sub pași, pe cînd cerul se sfîșia deasupra capului meu. Întîlneam ferme, atelaje aidoma unor corăbii, departe,

la orizont. Îmi răsunau încă în urechi vacarmul metodic al masacrului, vocea uscată a lui Si Said și implicațiile multiple ale vorbelor lui, fără să mai simt greutatea lui Nejma, acum inert, abandonat zguduiturilor, încetînd să mai geamă, să mai implore cu glasul lui scîrțîit «Te implor, fă cum ți-a zis, omoară-mă!» pentru motivul că-și pierduse cunoștința, fără să studiez ori să-mi aleg drumul (fiindcă picioarele mele, sau mai curînd copitele animalului cu părul negru, străbătut de luciri, pe care călăream, îl cunoșteau pe dinafară, îi învățase, pe de rost fiece pietricică. Așa ceva, dacă vrei nici unchiul Salah Eddine, ci efigia lui, chemată din fundul apelor de mama atunci cînd mă purta în pîntece — pe scurt, o ființă în stare să sară peste toate obstacolele, ca să-l ducă pe vărul ei la loc sigur, nu fiindcă legăturile de sînge ar fi stimulat-o, ci fiindcă vărul acesta, moștenitor al ultimelor rămășițe din pămîntul strămoșesc, era logodnicul surorii ei). Așa a fost, cel puțin pînă cînd viteza a început să-mi scadă, adică pînă oboseala m-a făcut să-mi las povara pe pămînt ; m-am apucat atunci să-l examinez pe acela pe care îl cărasem ca pe un mort și care avea de la morți fața golită de sînge și ochii dați peste cap, întrebîndu-mă dacă mai e în viață și liniștindu-mă abia cînd, cu urechea lipită de pieptul lui, i-am auzit bătăile inimii. Și iată bănuiala, apoi siguranța neputinței mele nu voi avea nici timp, nici putere să-l duc pînă la azilul ales pentru el — pădurea, sanctuarul de o mie de ori violat, dar care, în sinea mea, își păstra neatinse virtuțile resurecționale. Pentru a scăpa de întrebările care mă și hărțuiau, mi-am rupt cămașa și i-am strîns-o în jurul coapsei ; am pipăit genunchiul însîngerat și am constatat că glontele nu mai e acolo. Am privit apoi sîngele care îmi pătă mîinile — nu unul oarecare, de data asta, întrucît era puțin și al meu, cel ce mă lega de un lung destin obscur, de ce nu acela al dublurii mele hiperboreene, al cavalerului pe care îl hăituisem în ani îndepărtați înainte de a-l înfrunta, de a-l prăda de crucea lui și a i-o restitui. (Și ultima dimineață pe Santa Cruz apăru — nu numai marea care începea să danseze pe loc, dincolo de digul de la Mers el-Kebir, nu numai vîntul care începuse să împletească orhideele sălbatice,

ci și brațele noastre dezgolite în mijlocul hohotelor de rîs, purtînd fiecare la încheietură semnul însîngerat, o cruce cu soclu pentru mine, o semilună a Islamului pentru el, și eu înroșindu-mă de rîsul care-mi înnoda abdomenul «Nu prea marxistă ceremonia !...», iar el «Nu prea apostolică, nici romană... — toate astea în adîncimi nebănuite și totuși atît de apropiate ; la marginea spumei, valul biciuind acum mîinile mele pline de sînge și fața albă care mi se odihnea pe genunchi.) Și ideea răsări, simplă, luminoasă. Hotărîrea mea era luată.

Mi-a încărcat din nou balotul pe umeri, mi-am reluat drumul — nu cel care urma să mă ducă spre Merzouka, în inima pădurii. Am ochit un pîlc de colibe ascunse în spatele unui șir de smochini sălbatici. Am petrecut noaptea acolo, împreună cu rănitul care își revenise. (Nu vorbea. Doar ochii lui îi căutau pe ai mei și, stînd pe o piele de oaie și sorbind un pahar de ceai, îi spuneam — ochii gazdelor noastre, în obscuritate, alcătuiau constelații atente pe care lucirea unui kanoun* le făcea pe moment să explodeze «Nu-ți face griji, am găsit mijlocul să te scap, rana nu e gravă».) În zori am fost în picioare ; am scrutat cîmpia adormită, pîndind un urlet, pocnetul unei tulpini înghețate, scrîșnetul unui pas pe pămîntul întărit de frig. L-am văzut de departe venind pe cel așteptat, precedat de păstorul pe care în ajun, înainte de apusul soarelui, îl desemnasem pentru operațiune (un copil descărnat, cu fruntea și maxilarele lustruite de foame, care dispăruse în noapte cu un mesaj împăturit în patru în punga pentru talisman, după ce învățase pe dinafară numele destinatarului). Și acum știam că el desfăcuse hîrtia, că nici măcar nu clipise descifrînd figura dublă trasată cu creion roșu (desenul celor două mîini dintre care una, a mea, avea degetul mare scurtat, cu falanga ce purta unghia încovoiată ca un soi de paranteză mică — ceea ce îl făcuse să spună într-o zi «Mîna asta a ta mă sperie, e mînă de asasin...» și la încheietura uneia semiluna, iar a alteia crucea cu soclu), încît trebuia să fi găsit un

---

* Preș sau rogojină folosită drept așternut în corturile beduinilor.

pretext ca să scape de obligațiile lui militare sau, pur și simplu, apelul meu i se păruse destul de urgent ca să plece din cantonament fără a preveni pe nimeni, știind ce riscă pentru o dispariție care putea suna ca o dezertare ; și îl urmase pe emisarul în zdrențe fără să-i pese de barăcile și de oamenii lăsați în urmă, surd la ecoul sarcasmelor lor («Ei, ia spune, părinte, te cheamă vreun arab ?» sau «Nu cumva o fi vreo farfuză care vrea să-și facă ultima împărtășanie ?...») — cohorta de hiene gata să-l taie în bucăți îndată ce le-ar fi întors spatele, îndată ce privirea lui și crucea de pe piept încetau să le mai țină la distanță — aspirat de-a dreptul de goana la capătul căreia știa că mă găsește, pe mine, mai mult decît oricînd dușmanul lui cel mai bun.

Și acum era aici, în coliba aceasta ai cărei pereți dezghiocați (scînduri putrede, tablă ondulată, capace de ceaun strînse laolaltă cu nămol roșu din vie) lăsau să treacă vîntul, în tovărășia a doi oameni care în alte împrejurări i-ar fi putut ucide, sau ei pe el, dintre care unul, pe jos rănit, îl devora cu ochi arși de febră, de nădejde, de frică, iar celălalt în picioare, alături de cel dintîi, rostind «Tot ce-ți cer este să-mi spui dacă o poți face». Iar interlocutorul (dublura transparentă a celui care vorbise), cu smocul lui de sisal agitîndu-se pe frunte, în vreme ce ochii, de un cenușiu de floare a reginei, rămîneau ațintiți asupra celuilalt : «Poți conta pe mine». Aceste ultime cuvinte, rostite cu glas scăzut, abia ca un murmur, ca și cînd fuseseră înghețate de aerul ce năvălea în baraca umilă, căzuseră încet la pămînt, vătuite, pufoase — atît de categorice, încît eu (nu, nu eu, Lancelot, nu eu, fiindcă nu e sigur că acel eu, ca și precedenții, cei din pădurea neviolată, apoi din liceu, apoi de pe Santa Cruz a supraviețuit, dacă nu cumva de bună seamă, fiecare om e multiplu, dacă fiecare dintre chipurile lui nu e decît una din nenumăratele efigii susceptibile să repercuteze un model unic și insesizabil) știam că reprezintă un răspuns suficient și m-am mulțumit să tac — probabil ca să nu alterez ecoul interminabilului nostru amestec și, dincolo de el, pe acela al timpurilor de odinioară.

I-am părăsit îndată ca să pornesc în căutarea lui Si Said (trebuia să mă întorc la locul ambuscadei sau mai degrabă să mă apropii de el, ca să-i interoghez pe felahii răspîndiți dintr-un cătun în altul și așa, din aproape în aproape, să-i găsesc urma); pașii mei repercutau secundele pe care tocmai le trăisem — ochii liniștiți, amuzați ai geamănului alb, din care iradia, ca înainte de potop, zîmbetul oprit pe gura mută, gata să debiteze banalități, ca și cum Dumnezeu, Regatul, Răstignitul și arsenalul de mituri pentru care el era gata să moară ar fi ales în Geoffroy un fel de anonimat, un popas pe traiectoria presupusă a duce planeta către sfîrșitul tragediei, către trîmbița îngerilor și tumultul apocalipsului — iar eu, încremenit în fața lui, captînd acea tăcere, acea privire, acel surîs și toate ecourile răsfrînte de ele, spunînd fără să fi schimbat nici o formulă de politețe «Iată. E rănit și n-am fost în stare să-l duc pînă la destinație. Așa că te întreb dacă îl poți lua în seama ta...», și el continuînd să mă privească fără o clipire, fără să deschidă gura, așteptînd răbdător urmarea cuvintelor mele ca să verifice dacă ghicise într-adevăr ce aveam să zic «Pădurea, firește. Sanctuarul lui Si Abderrahmane. Trebuie doar să-ți previi părinții.» Încît acum, pe măsură ce cîmpia defila cu secara ei umezită, cu atelajele în picioare la orizont, privirea îmi putea întîrzia asupra unei viziuni care era un fel de urmare logică a imaginilor din colibă — Geoffroy, urcîndu-și acum pe umeri povara pe care tocmai i-o transmisesem sau mai curînd în căutarea unei trăsuri, a unei șarete sau a unui cărucior cu care avea să-l ducă (îl și ducea) pe Nejma în inima pădurii — nu numai aceste imagini, ci multe altele, mai adînc înrădăcinate în humusul memoriei (pădurea ce se întindea, neviolată, în spatele parapetului de sîrmă ghimpată în clipa cînd, pentru întîia oară, am pătruns acolo în fruntea alor mei, Nejma fără pantaloni, lupta avortată și cavalcada cu Geoffroy pînă la mormîntul strămoșului) — și, dincolo de toate astea, umbra chinezească a unei fetițe încremenite în cadrul unei ferestre violent luminate sora mea, în picioare, la sfîrșitul războiului, cerîndu-mi socoteala pentru cel pe care îl aștepta, așa cum fusese cînd am părăsit-o,

abia adolescentă, și nu cea care era în prezent o fecioară ce crescuse, pîrguită, fanată în ideea ei fixă, în rolul impus de mine pentru a fi sigur că rămășițele proprietății strămoșești vor cădea într-o zi, grație preocupărilor de acest soi, în mîinile mele.

Pămîntul se crăpa așadar, ca o rodie toamna ; eu mă apropiam de Bellecôte, iar Geoffroy (sau mai curînd cuplul pe care în clipa aceea îl alcătuia cu vărul meu), departe, foarte departe în urma mea, de cealaltă parte a prăpastiei care nu înceta să crească, se înfunda în inima singurătăților ideale, pînă în ziua cînd avea să iasă iar la iveală, în acel început al anului 1963, cînd am plecat să-l caut și l-am întîlnit în salonul gol de la Belle-Rive. De data aceasta Oranul și pe Halima aveam să-i las în urmă, cu toate spectrele născute în șapte ani de război ; o mașină a Partidului, cu un șofer devotat mie, va parcurge drumul singurătăților și nu al Timpului, pînă la grilajul proprietății și aveam să ne găsim față în față poate pentru ultima oară. Inexorabil, sub pașii mei măsurînd drumul pînă la grajduri, apoi aleile grădinii abandonate (boughainvileele nu mai fuseseră tunse de luni întregi și dădeau un aer funebru zidului pe care-l acoperiseră, un araucaria dezrădăcinat putrezea peste plantele strivite și umbrarele prăbușite ; pretutindeni prin pietriș creșteau pirul și oxalidele) descifram ca într-o supraimprimare pașii acelui Salah Eddine care fusesem în diferite epoci cînd am străbătut același drum, am traversat această grădină — mai întîi la doisprezece ani, cînd pentru prima oară iapa care mă purta s-a năpustit în căutarea lui Geoffroy, apoi, după episodul de la Santa Cruz, cînd el ne invita, pe Nejm'el Arab și pe mine, la masă la părinții lui, în sfîrșit cu șase luni în urmă, în ziua morții bătrînului Renaud, cînd moș Deharo ne tăiase calea, lui Si Said și mie. Încît ceva din mine se aștepta să vadă ivindu-se balaurul care apăra intrarea în castel — capul de demon de pe streșinile catedralelor, cu ochii spălăciți, cu pielea tăbăcită de alcool și de soare, cu ciotul de lemn care clătina cu zgomot dalele terasei și cu clătinarea inevitabilă a trupului de taur. Și nu mă înșelasem — pentru că răsări deodată în fața mea, în echilibru pe piciorul de lemn, fără să se fi anunțat prin nimic, ca și cum ar fi fost de ajuns

să mi-l închipui, ca să-l și văd materializîndu-se. Nu vorbea ? Se mulțumea să mă scruteze, să potrivească imaginea pe care o avea despre mine peste amintirea furtunilor al căror martor fusese zilnic, de ani și ani. Am spus «De data asta e aici ?» Se mărgini să-și încline capul și îmi întoarse spatele, invitîndu-mă să-l urmez. Acum îl auzeam vorbind «Dacă n-am dat în orbul găinilor, de o grămadă de vreme se așteaptă la o vizită — poate a dumitale». Asta a fost tot ce-a zis, fie că împrejurările nu-i mai inspiraseră și altceva, fie că hotărîse să rămînă doar la acele cuvinte. Pe scurt, bătrînul pirat se mărgini în ziua aceea să-și joace pînă la capăt rolul de servitor în slujba rămășițelor familiei Ferrier, a ceea ce mai rămăsese pe acel pămînt, între acele ziduri, din sîngele bătrînului Renaud — credincios pînă la sfîrșitul robiei sale, chiar și în acea perioadă cînd stăpînul lui (exploatator cu ochi limpezi de pasăre de pradă) își dormea somnul de pe urmă în cimitirul satului, cînd liota de canalii se căraseră de pe moșie și trecuseră marea, în căutarea unui nou sălaș și cînd nu mai rămăsese între pereții goi, în șirul de încăperi curățate și de ultima perdea, decît acela dintre urmași care, mai bine decît toți ceilalți, rezuma decăderea neamului său.

La el mă conduse moș Deharo ; pînă la urmă, cu mine pe urmele lui, îl descoperi în ceea ce altădată fusese sala de biliard, acum un hexagon cu pereții pe care rămăsese numai tencuiala, mîncată pe alocuri pînă la cărămidă — fiindcă o mînă furioasă, după ce smulsese tapetul, răvășise și vitrinele care conțineau colecțiile de fildeșuri, tabachere și arme automate — al cărui cămin, unde ardeau cîteva buturugi, fusese despuiat de îmbrăcămintea de marmură și prefăcut într-o vatră mîncată de lepră («Dacă l-ai fi văzut pe Hubert II, îmi va spune într-o zi bătrînul Deharo, în bucătăria lui din sat, dezlănțuit, spărgînd cu ciocanul tot ce nu putea lua cu sine, și pe frate-său mai mare încercînd să oprească masacrul — dar nu era în stare, tocmai se întorsese după șederea în clinica de psihiatrie și tot ce putea face era să se baricadeze în pat, sub cuverturi sau să dispară călare în pădure, pe cînd celălalt zbiera ‚S-o crezi tu că o să le las toate astea puilor ălora de tîrfă ! Să le fie de ajuns că i-au omorît

pe tata şi pe bunicul !... Ştii bine că, de-aş avea timp, m-aş duce să smulg via buturugă cu buturugă. Şi cine ştie dacă n-am s-o şi fac — aşa, o să-şi găsească pămîntul în halul în care era înainte să punem noi piciorul în ţara asta !...'» Lîngă foc se afla o saltea jegoasă pe care se întinsese. Se ridică la vederea mea, şi bătrînul se retrase. N-am spus nimic. Ne-am mulţumit să ne privim în tăcere, ascultînd ciotul de lemn al cărui zgomot scădea de la o cameră la alta şi, vreme de o clipă, fiecare din noi se putu gîndi că întîlnirea asta semăna cu precedenta — aceeaşi aşteptare, aceeaşi neclintire, aceleaşi întrebări repercutate de pulsaţia tîmplelor, cu Nejma din nou între noi, dacă lăsam deoparte faptul că în colibă el zăcea la pămînt, pe o blană de oaie. Impresia dispăru cînd deveni evident că tăcerea dura de prea mult timp, şi am fost primul care am deschis gura ca să întreb «Va să zică, asta e tot ce ai de spus ?» El nu răspunse. Probabil nici nu avea de gînd să răspundă. Mă privea în ochi fără ca nici un muşchi al feţei să-i tresară (mai tîrziu, cînd aveam să trec în revistă ce se spusese şi ce nu, mi-am dat seama de un lucru licărirea amuzată care, odinioară, pornind de la ochi, îi organiza trăsăturile feţei, făcuse loc unei scînteieri fixe, violente, care transforma aceiaşi ochi în două sfredele înroşite în foc, înfipte în mijlocul unei feţe trase, cu tîmplele scobite şi maxilarele proeminente — ca şi cum privirea i se îndrepta nu spre în afară, către spaţiul gol al încăperii sau acela al grădinii devastate, de partea cealaltă a ferestrelor, ci spre desfăşurarea imuabilă a unui coşmar interior, probabil imaginile trecutului care ocupau toată aria timpului prezent), fiindcă, fără îndoială, nu mai avea nimic altceva de făcut decît să mă privească — să-mi ţină piept ca uneia dintre halucinaţii. Dar pe atunci ceva din mine hotărî să ignore lucrul acesta ; i-am scuipat veninul meu şi l-am lăsat cu fantomele, în casa goală. Perdeaua de ploaie m-a absorbit, apoi cîmpia mohorîtă, desfundată de vînt.

Asta e, Lancelot. Acum înţelegi de ce în acea zi am lăsat să treacă ultima ocazie care-mi fusese dată ca să-l văd (să încerc să cîrpesc propriile mele rămăşiţe cu ajutorul alor lui, nu zic să şterg şapte ani de

omoruri, ci pur și simplu să găsesc împreună cu el un teren, de la care plecînd am fi generat unul într-altul o energie necesară unui nou concept) — și nu numai asta, ci mai ales ocazia să redobîndesc pădurea și pămîntul, acum pierdute definitiv, fiindcă se află în mîinile a cinci-șase sateliți ai lui Si Said, mereu la posturi, în ciuda asasinării patronului lor. Și știu că toate astea sînt din vina mea, pentru că (bătrînul Deharo n-a pierdut ocazia să mi-o spună de fiecare dată cînd m-am dus să-l caut, în speranța că mă va pune pe urmele lui Geoffroy, întîi la Belle-Rive, cu puțin înainte ca moșia să devină proprietate a statului, pe urmă în sat, unde împărțea două camere cu nora și nepotul lui ; nu consimțea să vorbească decît după lungi preambuluri, absorbit mereu de cîte o treabă de care, ca un făcut, se apuca tocmai în timpul vizitelor mele, o șaretă de pus la punct, un foc de întețit, un geam de schimbat și știam că-și va începe peroratia cînd vedeam ceva potolindu-se în acel corp de minotaur — mîinile groase îi moșmondeau prin punga de tutun înainte să ducă, printr-o mișcare lentă, studiată, o priză către nări, apoi își ațintea drept în ochii mei privirea de cotoi gata să țîșnească și, încet-încet, se dezlănțuia într-un soi de litanie, răgușită, etilică, fierbîndu-mă pe îndelete, administrîndu-mi ranchiuna lui distilată temeinic, și nu numai pe a lui, ci a tuturor celor de teapa lui, obligați să-și facă bagajele unul după altul, dată fiind incertitudinea soartei lor imediat după Independență, poate și fiindcă instinctul de leu fanat îi șoptea că nu sînt străin, dacă nu de moartea, cel puțin de ultimele clipe ale lui Francis «Bun. Morții cu morții. Nimic de zis, sînt de plîns. Dar și mai și cei vii — supraviețuitorii, mă-nțelegi ? Și printre supraviețuitori, ești de acord cu mine ? sînt unii privilegiați noi — fiindcă putem, cînd ne vine, să ne retragem în Franța. Și mai sînt și ceilalți — voi, cu amintirile, cu harababura, și haleală ioc...» Și mă știa pe placul lui, fiindcă știam «s-o încasez», dar și ripostam la venin, nu printr-o acreală de cocoș înfuriat, bătînd din pinteni, ci printr-un hohot de rîs care dovedea că sînt un adversar pe măsura lui) dacă a dispărut e pentru că am venit la el ca acuzator, pentru că mi-am alăturat glasul tuturor acelora care, în adîn-

cul lui, în magma sîngerînd unde se zbătea de la moartea lui Nejm'el Arab — furia de a lovi cu palmele și cu pumnii, de a ucide, care pusese stăpînire pe el atunci cînd, întors de la înmormîntarea tatălui său, și-a dat seama că tovarășii de dormitor profitaseră de absența lui ca să lichideze prizonierul (banda de șacali, toată vremea cît el rămăsese la cantonament, dăduse înapoi la vederea crucii pe care o agita ca să pună o stavilă între ei și vărul meu și, înainte să plece la înmormîntare, o strecurase la gîtul lui Nejma, ca și cum obiectul nu ar fi fost acum în ochii lor o provocare în plus), apoi retragerea în sînul familiei, șederea la spitalul de psihiatrie și exilul în Franța — proclamau invariabil verdictul care îl despărțea de Dumnezeu, de tot ceea ce fusese pînă atunci *vinovat*. Și catastrofa nu se oprea aici «Te înțeleg perfect, continua bătrînul bandit din colțul vetrei (în timp ce noră-sa, un soi de fantomă care, în timpul vieții, ar fi putut servi drept model unui sculptor al Renașterii, cu părul ca abanosul răspîndit pe un umăr alb ca marmura, cu gene lungi coborîte cu obstinație peste ideea pe care și-o făcuse despre văduvie, își alăpta băiatul, urmașul mutilat, prelungit al lui Francis, cu craniul umflat ca un pepene — în jurul căruia ar fi fost răsucită o lînă subțire, roșie — gata să se răstoarne și să tîrască după el trupul minuscul, picioarele slăbănoage și șoldurile lipsite de viață, încît mama, ca să anihileze greutatea, era nevoită să lipească de pieptul ei capul și trunchiul copilului) îți reproșezi că i-ai dat lovitura de grație, în vreme ce el își cheltuise toate forțele ca să-l smulgă pe vărul dumitale din ghearele ălora — încît după asta, epuizat, golit, nu-i mai rămînea decît nebunia și fuga. Dar nu numai atît ; acuma, că bunică-său era mort și ai lui risipiți dincolo de mare, el avea mînă liberă — putea să pună în aplicare planul pe care și-l făcuse din ziua cînd v-ați întîlnit (sau aproape să zicem ziua cînd, după cum povestea singur, urcase cu dumneata pe Santa Cruz). Știu de toate astea nu numai fiindcă el mi s-a deschis (în cele douăzeci de odăi ale casei curățite de mobile și de locatari trebuia să plec o urechie binevoitoare la delirul lui, un fel de scuipătoare unde putea în voie să-și verse fierea), ci și fiindcă bunicu-său,

acum zece ani, hărțuit de el într-o vreme cînd începuse să-l cam lase capul, nu înceta să mă toace cu povestea asta „Ia fii atent, Manuel, nu zici că nebunul ăsta tînăr vorbește să le facem ălora pădurea cadou ? După moartea mea, treaba lui ! Și ar vrea să întocmesc o hîrtie, sau altceva de soiul ăsta, în fața notarului — ca să nu fie contestații între el și restul familiei...' Și pe urmă, după niște ani ‚Acuma nu e numai pădurea. Zice că a venit vremea să împart și restul vii, pămînturi — arabilor. Numai vagabondul ăla i-a vîrît prostiile în țeastă. CU MUNCITORII ! CU ZILIERII, îți dai seama !...' Tot ce pot să-ți spun e că în ziua cînd ai avut norocul să pui mîna pe el (dar nu destul, cît să-i lași vreme să se explice, fiindcă de ani de zile hotărîseși că el l-a predat și l-a omorît pe vărul dumitale) ai lăsat să-ți scape ultima ocazie de a cîștiga lozul cel mare. Azi e prea tîrziu ; singur Dumnezeu știe unde se ascunde (și chiar dacă se ascunde cu adevărat), și pe urmă, oricum, proprietatea i-a fost șterpelită de stat — cum s-ar zice de adunătura de muritori de foame căreia el i-o hărăzise, adică și dumitale, nu-i așa ? Și cînd vorbesc de stat, știi la fel ca și mine că e vorba de un stat fantomă, de un fel de odraslă născută după șapte-opt ani de crime, un avorton care, după un an, nu e în stare să se țină pe picioarele lui (și toate furiile lui Benbella al vostru nu ajută la nimic). Așa că să nu mai vorbim de statul ăsta incapabil la ora actuală să administreze pentru binele public o moșie de o sută de hectare. Să-i numim mai bine pe oamenii din comitetul de gestiune, cu care pînă la urmă afacerea s-a dus de rîpă. Aici, cel puțin, ai de-a face cu oameni, cu patimi, sînge și ură. Spune un nume, te rog !» Și numele se și desena pe buzele bătrînului Deharo, fiindcă el tocmai îl citise, ca o întrebare, pe ale mele «Da, ai ghicit Si Said. Perfect !...»

Și mă întorsesem la jocul de-a v-ați ascunselea dintre mine și Si Said, început în ziua cînd îndrăznisem să-i arunc în față tot ceea ce (ca tînăr prozelit marxist, proaspăt absolvent al *Capitalului)* gîndeam despre metodele lui și cînd mă bucuram de un răgaz căruia anotimpurile și apoi anii au sfîrșit prin a-i acorda prelungiri, pînă cînd el crezuse că va face din

mine un aliat propunîndu-mi Belle-Rive. Mi-am privit interlocutorul care răsucea una din țigările lui galbene, puturoase (îi vedeam ochii mereu ațintiți într-ai mei, și, în colțul buzelor un rînjet gata să izbucnească). Am spus «E ceva ce nu știi Belle-Rive trebuia să-mi revină mie. Da, ca pradă de război. Era o convenție încheiată între mine și Si Said.» L-am văzut pe cotoiul din fața mea strîngîndu-și pleoapele cu o licărire ce se subția între genele tocite și rare, ca și cum ar fi cîntărit știrea, ca și cum ar fi încercat, prin verificări, să o introducă în seria de fapte al căror secret îl deținea. Și știam că dacă voi întoarce capul spre stînga abia cu cîteva grade o voi vedea pe femeie — efigie, tăiată în marmură, a durerii — fixîndu-și asupra mea ochii de culoarea fundului de mare. Am continuat : «N-am zis nu. Cel puțin nu în mod deschis — pentru că, dacă refuzam Belle-Rive, Si Said ar fi însfăcat îndată proprietatea pe care o cruțase în toți acești ani cînd le jefuia pe celelalte, dînd foc clădirilor, tăind butucii de vie, prefăcînd grajdurile în măcelării. Înțelege-mă am acceptat Belle-Rive (ca pe o garanție tacită a supunerii mele față de Si Said și ambițiile lui de potentat) ca să fiu sigur că moșia nu va ajunge în mîinile lui — ca să-i pot spune lui Geoffroy ‚Uite, ia-le ; toate astea îți aparțin tot ție'...»

Bătrînul pirat se aplecă spre vatră și înteți focul. Din pricina efortului, chipul i se înroșise ca o cărămidă și burta i se revărsase peste rezemătoarea fotoliului. Cînd și-a reluat poziția normală, plînsetele copilului îl făcură să se strîmbe. Îi spuse nurorii : «Du-l în camera de alături, nu ne mai auzim !» și femeia se scurse prin deschiderea ușii pe care o trase după ea. Acum bătrînul își venea în fire. Mă privea fără un cuvînt ; un zîmbet malițios îi flutura pe buze. Pînă la urmă, se hotărî «Ce înduioșător ! Dacă o mai știi așa, o să-mi dea lacrimile ! O prietenie ca asta, neatinsă după șapte ani de măcel...» Nu terminase, dar nici eu nu așteptasem sfîrșitul spuselor lui pentru a izbucni în rîs — ceea ce îi dădu curaj «O proprietate de o sută de hectare — cu ce să stîrnești pofta a o sută de mii de algerieni (nu numai muritori de foame, de ăia care, prin definiție, n-au avut niciodată

bucata lor de plăcintă, ci mai ales din ceilalți, cei care s-au înrolat în războiul lor ca să înhațe ciolanul la momentul potrivit); toată lumea asta s-a bătut pentru așa ceva, nu spune nu, fiindcă nu faci o revoluție numai cu idei sau cu un manual de catehism. Și în grămadă e un supraom în stare să renunțe la prada a șapte ani de război ca să-i spună fostului proprietar ‚Păstrează-ți bunul, eu nu-l vreau. Dacă m-am bătut toată vremea a fost ca să ți-l păstrez!...'» Rîsul îmi răsucea mațele și am avut noroc că n-am început să urlu; ușa se întredeschise și femeia apăru, cu copilul în brațe și în ochi cu același reflex de fund de mare adînc. Se uită la mine fix, de parcă dincolo de fața mea ar fi văzut o alta, ascunsă, pe care se apuca deodată să o scruteze. Am zis: «Oprește, o să mă faci să plesnesc... Ai înțeles prea bine că dacă restituiam bunul fostului proprietar o făceam ca să-i dau posibilitatea să mi-l dea înapoi. Numește asta cum vrei. Eu unul spun că n-ai să găsești multă lume, aici sau aiurea, care să procedeze cu atîta delicatețe. Și pe urmă, ca să-ți mărturisesc adevărul, eram gata să fac juma'-juma' cu Geoffroy. Nu proprietatea, pe care o voiam în indiviziune — ca pe vremea cînd aparținea strămoșilor mei, ci roadele pămîntului, da, ca să aibă cu ce hrăni pe toată lumea.» Răspunse: «Ești comunist? Ți se potrivește ca o pereche de bretele pe un elefant. Haida de, ești un mîncău prea mare pentru așa ceva!...»

După ce-mi ștersesem lacrimile care-mi tulburau vederea, am fost în stare să adaug: «Să ne întoarcem la problema noastră: dacă în ianuarie 1963, adică două luni înainte ca Benbella să decreteze naționalizarea pămîntului aparținînd europenilor mi-aș fi putut stăpîni ciuda, sînt de acord cu dumneata că astăzi nu numai că Geoffroy n-ar fi dispărut și că l-aș fi determinat să uite că nu a apucat să-mi salveze vărul, dar și Belle-Rive ar fi în mîna mea, și nu în cele ale lui Si Said și ale oamenilor lui. Nu fiindcă el hotărîse că pămîntul îmi va reveni după moartea bunicului și, probabil, a tatălui (ca să fiu mai exact, într-o epocă în care nici un european nu se îndoia că războiul era la un fir de păr de a izbucni — cît despre algerieni, pe ei îi puteai număra pe degete —, deci cînd seara, la

liceu, în patul vecin cu al meu și chiar de cîte ori își străbătea călare cu mine moșia, se mai putea încă întreba ‚E cazul oare să-l pun la curent și pe tata? Să mi-i sui în cap unul după altul, începînd cu bunicul?') ; niciodată nu mi-a mărturisit ceva despre acest proiect (la Santa Cruz se mulțumise să spună cîteva cuvinte cu care să-mi potolească nerăbdarea, cerîndu-mi totodată cale liberă și un răgaz nelimitat), a trebuit să aflu totul din gura dumitale, ca să constat că intuiția nu mă înșelase (deoarece, fără nici o dovadă, am crezut mereu că în ziua cuvenită el va fi destul de mărinimos încît să-mi zică ‚Uite, ia-o, pădurea asta e a ta' și nu numai pădurea) — de aceea, după întrevederea noastră ratată din sala de biliard redusă la șase pereți tapisați cu ipsos am avut tot timpul să mă gîndesc la cauzele și consecințele înfrîngerii noastre, nu numai în mașina care, prin vacarmul furtunii mă ducea înapoi la Oran, ci și oriunde aiurea la sediul Partidului, la prefectură, în anticamera vreunui ministru sau a lui Benbella ; și planul meu căpăta contur, umflîndu-se cu toate elanurile avortate, cu toate ambițiile lipsite de viitor — îmi spuneam ‚Iată soluția, cred că de data asta dețin combinația ideală!' și cînd, după două luni și jumătate m-am întors la Belle-Rive, de data asta singur, fără să-mi dau seama că el dispăruse și că nu voi mai ajunge să-l găsesc, am făcut-o cu speranța de a-i propune ‚Fiindcă nici tu, nici eu n-am avut mîna destul de norocoasă încît să-l păstrăm pe Nejm' el Arab pentru sora mea, nu ne mai rămîne decît să-i găsim pe altcineva...', formulă urmată imediat de o tăcere, apoi de o adăugire, necesară ‚De ce nu tu? Doar îmi datorezi asta și eu ție la fel, nu?' Și ai înțeles că dacă l-aș fi făcut să accepte propunerea (să fiu mai clar hotărîrea) eram de două ori cîștigător : nu numai că îl legam de mine printr-o înrudire de sînge — Halima era o garanție mai trainică decît frăția de cruce de la Santa Cruz — dar și proprietatea, pădurea, pămîntul arabil, viile și tot restul îmi reveneau în chip firesc...»

Bătrînul Deharo se răsturnase pe scaun ; trăgea metodic din micul sul galben pe care îl aprinsese din nou, cu aceeași licărire fixă în fundul ochilor, în spatele genelor aproape închise, și nu aveam să-i înțe-

leg tăcerea decît mult mai tîrziu — poate fiindcă to: timpul cît vorbisem atenția îmi fusese acaparată de tînăra femeie, mereu rigidă ca o spadă, cu excepția privirii la capătul căreia apele geloase, mișcătoare, îmi aruncau chemarea lor de prăpastie marină (și îmi amintisem de noaptea pe care o petrecusem alături de Francis, de viziunea intermitentă a părului arzînd la lucirea lumînării, de picioarele albe și învinețite stînd unul peste altul în timp ce cuvintele lui acopereau zgomotul halebardelor de la intrarea în peșteră «Așteaptă, o să-ți arăt fotografia ei. Așa o să-ți poți da seama singur !» Și examinasem portretul deja șters, plesnit ușor din pricina curburii portofelului purtat în buzunarul de la spate — slobozind, după un lung moment, cuvintele cum mi-au trecut prin minte «Drept să-ți spun, e ceva de nevastă-ta !») ; nu, bătrînul pirat se mărgini de data aceea să-mi înregistreze declarația, să-mi cîntărească vorbele ca să încerce să afle ce folosință le-ar putea găsi într-o zi, deci să mai aștepte cu răspunsul pe care mi l-a dat la ultima vizită.

Și în ziua aceea femeia avea să fie acolo — sau mai curînd trupul sculptural, vacant, cu aceiași ochi gravi, resemnați, sub suprafața cărora mișunau întrebări neformulate ; avea să se întoarcă de la școală, să-mi adreseze un zîmbet convențional înainte să-și fi lăsat impermeabilul și caietele și să-l întrebe pe socrul ei «Cum e, nu ți-a făcut prea mult rău ?» — la care moșneagul va răspunde «Nu mai mult decît taică-său la vîrsta lui». Și pe cînd eu aveam să vorbesc, ea va ședea din nou în spatele fotoliului ocupat de bătrîn, cu același neastîmpăr de abisuri tulburi în adîncul ochilor, studiindu-mă fără rușine, pînă într-atîta încît mă întrebam dacă nu e la curent cu rolul jucat de mine pe lîngă soțul ei chiar înainte de a veni să-l caute ca să-l împuște și dacă nu cumva un fel de vedere pătrunzătoare îi îngăduia să discearnă, dincolo de chipul meu, fața lui Francis. Spuneam «Nu încerca să faci pe șmecherul cu mine ; te cunosc și știu perfect că ești la curent — nu există fost colonist, nici lucrător, nici argat care să nu-și tocească limba cînd vine vorba despre asta ; în nouă cazuri din zece

și chiar mai mult, recunosc că gestiunea lor a fost o catastrofă au dat rasol cu tractoarele, au lăsat sămînța să putrezească, pirul și ridichea sălbatică au invadat viile, zilierii așteaptă întruna să fie plătiți și sînt gata să le găurească pielea. Pe scurt, unii au avut curajul să-l caute pe fostul proprietar și să-i ceară să vină înapoi — cu binișorul, firește, dar lucrul se întîmplă, n-o poți nega. Așa că...» El alese clipa aceea ca să mă întrerupă (puteam vedea cele două chipuri suprapuse — vechea caricatură, cu obrazul plin de cicatrice, cu buzele arse de tutun și alcool, cu ochii spălăciți, încrețiți ca ai unui satir și care puteau în orice moment exploda în două flăcări pline de răutate și, exact deasupra, masca de un alb ca ipsosul, mereu cu acea privire de cotoi răsărit din tenebre și care părea să-mi șoptească «Nu așa repede ! Dacă-i vorbești pe tonul ăsta, n-o să obții nimic de la el...») : «Și cîți dintre foștii proprietari, cum spui, îți închipui că o să-și ia din nou fermele în mînă ? Întreabă-i cîte milioane le-ar trebui ca să pună lucrurile la punct. Și nu numai atîta — dar de unde să scoată banii ăștia, ai ?»

Ochii femeii deveniseră rugători. Mai tîrziu, cînd aveam să mă gîndesc la vizita mea — cea din urmă — voi găsi timp să mă întreb de ce să fi fost doar pentru a mă invita să nu-l contracarez pe socru-său, adică un om care, ca orice bătrîn spaniol, împlătoșat în orgoliul lui, își făcea o chestiune de onoare din a ascunde faptul că moartea fiului său îi venise de hac și că aștepta să descopere colțul unde acesta zăcea ca să se culce acolo și să crape ca un cîine ? sau mai curînd licărea în ochii ei o lucire de speranță contrariată — un soi de proiect al cărui spectru se preciza ca sub efectul unui revelator lent și pe care brutalitatea vorbelor mele risca să-l ducă la eșec ? Am spus : «N-ai nimerit-o. Nu-i treaba mea dacă ei acceptă sau refuză, dacă găsesc sau nu aceste milioane. Pe mine mă interesează doar Geoffroy și dacă el dorește să-și recupereze proprietatea. Ai înțeles ?»

Nici un mușchi nu se clinti pe chipul deodată foarte palid din fața mea. Spuse : «Dacă am înțeles ? De multă vreme te văd venind, înainte chiar să te fi așezat în fotoliul ăla sau să fi bătut la ușă ; de cînd au început

zvonurile să circule. Chiar acum vreo două săptămîni îmi ziceam : ‚Doamne, Dumnezeule, ce mai așteaptă, animalul ?'» Deodată păru să se ghemuie pe scaun : resortul care îi dădea puterea să-și înfrunte, să-și spioneze adversarul pentru a-i detecta defectul din platoșă și a-și plasa vitriolul la momentul oportun se rupse și din bătrînul leu năpîrlit nu rămase decît un pisoi gata să se încolăcească pentru a-și face siesta. Murmură, ca și cum n-ar fi vrut să se lase auzit decît de el singur : «Nu, nu văd cum ai s-o faci. Acum e prea tîrziu...» Am răspuns «Prea tîrziu ? De ce ?...» Și el (cu vocea și mai slabă, un firicel dezlînat, cavernos — pe cînd pupilele îi aruncau pesemne o ultimă scînteie înaintea somnului și a torsului) : «Au venit unii să le-o propună ălora. Dar ei nu sînt de acord să-și lase bucățica — Belle-Rive. Știu, Si Said e mort și îngropat, însă și-a lăsat aici toți sateliții și nu prea văd ce poți face. Să-i lichidezi, ca în frumoasele timpuri de odinioară ?» Am răspuns «Nu. Nu-i nevoie să-i lichidez...» Dar el și reluase — convins că voi înceta să vorbesc ca să-mi plec urechea la glasul lui mereu la fel de slab, aspru, încîlcit «Abia în urmă cu doi ani, nu zic, încă erai cineva în țara asta. Te lăsau să ții adunări, îți apărea poza în toate ziarele, erai în stare să aprinzi zece, douăzeci de mii de tineri care nu jurau decît pe dumneata. Dar astăzi s-a sfîrșit ; nici cu mașină, nici tu șofer, vii la Saint-Roch cu trenul, ca orice sărăntoc. La fel de pricăjit ca oricare dintre noi, cu toate amintirile — care te fac să fii aici și lumea să te iubească — de parcă ai fi un *european-care-a-pierdut-totul...*»

Am izbucnit în rîs, și fiara bătrînă se îndreptă în scaun, cu o nouă strălucire în adîncul genelor, cu ghearele scoase. Mă îndoisem de mijloc și nu izbuteam să-mi capăt răsuflarea. Tușeam și vedeam venind clipa cînd mă voi rostogoli la pămînt. Cînd am avut tăria să-mi îndrept ochii spre el, am constatat încă o dată că aprecia felul cum știam să-i încasez loviturile ; se amuza ca un nebun, adică buzele se mărgineau să se întindă peste cei trei-patru dinți care-i rămăseseră. Am zis : «Nu te înșela, domnule Deharo, nu sînt atît de *sfîrșit* pe cît crezi. Da, dizgrația mea datează de la finele domniei lui Benbella. Dar oa-

menii de la putere știu prea bine cine sînt și vor prefera să mă vadă alături de ei decît într-o opoziție clandestină. De aceea, cu regularitate, oameni de la Alger coboară dintr-o mașină a Partidului ca să-mi facă oferte. Nu am decît să accept, ca să devin mare ștab în F.N.L. (firește, într-un răstimp decent — e necesar să urci treptele pe rînd, sau cel puțin să te prefaci, ca să nu trezești prea mare pizmă, fiindcă știi că în țara asta pizma înseamnă, peste oarecare vreme, vărsare de sînge). Mi se propune o remunerație lunară îmbietoare și un apartament în zona universității. Cît despre examenele de licență, le-aș trece, evident, cu mîna în gură. Pînă în prezent, am zis nu. Pentru motive cunoscute numai de mine, le-am spus că aș fi un om sfîrșit — ceea ce, la urma urmei, poate că și este adevărat. Dar, cu mentalitatea lor de jucători mărunți, ei interpretează asta cu totul altfel își închipuie că le resping ofertele deoarece găsesc că bucata de plăcintă nu e destul de mare pentru mine. Și ceea ce vin să-mi prezinte pe o tavă de argint la fiecare patru, cinci sau șase luni este de fiecare dată mai fantastic...»

Urmă o lungă tăcere, la capătul căreia îmi dădui seama că interlocutorul meu se retrăsese din nou în el însuși ; totul se stinsese pe chipul lui și pe trupul gata, adineauri, de luptă. Umbra invadă încăperea, pe acoperiș și pe străduța alăturată ploaia își făcea auzit țîrîitul nedefinit, întrerupt cînd și cînd de un trosnet în vatră. Ne găseam pe o insuliță, iar lumea cunoscută se retrăgea, se retrăgea fără încetare dincolo de ziduri, de cealaltă parte a întinderii de ape care se tot umflau. Peste o clipă, singuri în mijlocul tenebrelor, luceau doar ochii tinerei femei a cărei față, deasupra spătarului care susținea craniul devastat al lui

* *Front de la Libération Nationale*, organism politic algerian, constituit din mai multe formațiuni politice, care, după al doilea război mondial, inițiază mișcarea de eliberare națională sub forma luptei armate în cadrul revoluției antiimperialiste, declanșată la 1 nov. 1954. La 19 sept. 1958, FLN constituie Guvernul provizoriu al Republicii Algeriene. După proclamarea independenței (iulie 1962), FLN devine partid unic de guvernămînt.

moș Deharo alcătuia o băltoacă palidă, fără contur, absorbită la rîndul ei de valul întunecat al părului.

Și exact în această clipă el spuse lucrul acela (care mă făcu să bănuiesc că de luni întregi — din ziua cînd îl vizitasem la Belle-Rive, crezînd că la capătul cursei mele aveam să-l găsesc pe Geoffroy și să-i fac propunerea — îl păstrase numai pentru el) «Ai să-l urci iarăși pe tron — firește, pentru a-l împărți cu el... admițînd, bineînțeles, că o să pui mîna pe dînsul... Dacă e să-ți dau un sfat, atunci lasă-l în pace...» Am spus «Cum așa ?» Iar el, imediat : «Întreabă-te dacă-l interesează Belle-Rive, Merzouka și tot restul — cu alte cuvinte o barcă putredă care se scufundă fără încetare. Cît despre sora dumitale, de acord, domnule Lansari, el te iubește mult, dar nu cred să fie loc pentru o femeie în viața lui. Fiindcă foarte de tînăr (ce vîrstă să fi avut pe atunci ? Șase, șapte ani ?) hotărîse să se căsătorească cu Domnul ; poate a avut vreme să se răzgîndească, ajuns la vîrsta cînd privești lucrurile în față, vreau să spun cînd a cunoscut oamenii ceva mai îndeaproape, și pe deasupra și războiul. Dar nu, nu de asta e vorba — trebuie să-ți vîri în cap un singur lucru pentru el, s-a sfîrșit. Mașinăria s-a stricat și, dacă îi mai rămîn cîțiva ani ca să-și încheie socotelile (cîți ? nu pot să spun. Poate zece, douăzeci sau patruzeci, dar m-aș mira), în locul dumitale aș dovedi că-l iubesc cu adevărat și n-aș mai încerca să-l găsesc, l-aș lăsa să crape în liniște...»"

Salah Eddine se oprise, iar Lancelot credea că datorită șocului pricinuit de propriile lui cuvinte. Își aruncă iarăși ochii spre el ; îi putea distinge trăsăturile în umbra care de multă vreme nu încetase să se îngroașe (la un moment dat, capela și fortul își înălțau silueta în ultimele licăriri ale zilei și, răsărind dintre clădiri, detaliul cupolelor, catargul la capătul căruia flutura un drapel, statuia Fecioarei își decupau contururile pe un cer apocaliptic) și care acum se dilua prin reverberarea, în plafonul de nori, a miilor de lumini de jos — becurile care pe neașteptate începuseră să ardă de-a lungul bulevardelor, fațadelor zgîrie-norilor eșuați aici, foarte aproape, într-un șir asemănător, neregulat, pe Front de Mer. Era destulă lumină

ca să-i îngăduie lui Lancelot să descifreze chipul din fața lui : nu, întreruperea nu fusese provocată de o emoție debordantă. Salah Eddine se oprise din povestit datorită unui zgomot, unei prezențe — poate materializarea unuia dintre demonii lui (dat fiind că tocmai părăsise fereastra în apropierea căreia visa cu o clipă înainte, pentru a schița un pas către ușa ce dădea spre salon și a scruta din prag obscuritatea).

În acel moment auzi și Lancelot mersul — tălpile moi care călcau cu repeziciune pe pardoseală. Apoi veniră cuvintele, într-o cadență care, făcînd pereche cu pașii, sună ca un alibi „E întuneric aici ca în iad !" Și ea apăru, sau mai curînd o trădară strălucirea ochelarilor și gîfîiala care la dînsa era semnul că băuse. Cuprinsă de panică, urmă pe același ton voios „Mă întrebam dacă mai sînteți aici..."

El spuse „Unde ai vrea să fim ?" Și adăugă, cu un soi de brutalitate implicită „Ei, lasă-ne !" Iar ea, imediat (lucirea ochelarilor se clătină pe neașteptate : „Bine. În cazul ăsta..." Și dispăru. Prea repede. În vreme ce el o urmărea cu privirea.

VI

LĂSĂ SĂ TREACĂ o clipă — tocmai cît trebuia pentru ca această sfîșiere a Timpului să se cicatrizeze de la sine (ceea ce îi îngădui să evite un nou comentariu despre urmărirea al cărei obiect era, deci să-și regăsească visul în punctul unde îl părăsise). Vorbi fără ezitare „Îți dai seama că n-aveam intenția să mă mulțumesc cu atît. L-am silit pe bătrîn să se explice. Întrebările țîșneau înainte să fi avut vreme să mi le pun mie însumi — ca sîngele, asemeni unui gheizer, și pe deasupra în sacade, după o lovitură de cuțit în inimă. Cînd îi lăsam cuvîntul, el se mărginea să clatine din cap și să mormăie (fața Emmanuèlei în penumbră alcătuia o planetă nedefinită, vag luminată din interior. O furtună părea s-o zguduie, epiderma ridicîndu-i-se de două degete și apoi adîncindu-se — să fi fost mai curînd reflexul flăcărilor care somnolau sub buturugă și, cu intermitență, îi aținau ochii ?) «Nu. Și așa ai aflat destul. E foarte simplu — nu știu ce-aș mai putea adăuga după ce ți-am spus totul. De la A la Z... De cînd mă tot fierbi — s-au adunat vreo cincisprezece, douăzeci de vizite, de pe vremea cînd ne-ai picat pe cap la Belle-Rive...» Iar eu «Mi-ai spus că e pierdut, sau aproape. Și îți închipui că o să mă mulțumesc numai cu atît ? Vreau să știu cum și de ce. Și, pe deasupra, imediat...» (Acum era vădit : ceva înapoia măștii tinerei femei — Emmanuèle, fiindcă trecuse destul timp, poate chiar din clipa cînd Francis, în noaptea dinaintea morții,

îmi arătase fotografia ei, de cînd sub numele acesta puteam visa la ea cînd aveam chef și chiar fără să vreau — îmi lansa același apel mut, aceeași implorare amestecată cu o speranță muribundă.) Moș Deharo tăcuse, și ecoul liniștei îl înlocuia încet-încet pe acela al vorbelor mele. Ochii lui nu mai erau decît două crăpături în adîncul cărora ardea, fără greș, o licărire dublă de chihlimbar sălbatic. Apoi vorbi, cu o voce foarte joasă — un șir de meandre aspre, ca și cum, printr-un efort supraomenesc, punea stavilă cuvintelor care i se îngrămădeau în gîtlej «De patru ani — și nici atît, fiindcă abia la 2 iulie se vor împlini patru ani de cînd oasele îi putrezesc în cavoul familiei ; de atunci n-a mai fost nimeni să-mi zică ‚Manuel, fă asta, fă ailaltă, chiar dacă va trebui să-ți iasă sufletul' Pentru că, atunci cînd am avut vîrsta să înțeleg, mi-am spus : ‚Ei bine, au trecut ani de zile de cînd, fără să-ți dai seama, ai acceptat să existe un om pe lumea asta care să-ți vorbească de parcă ai fi un cîine. *E primul și va fi și ultimul...*'»

Restul, Lancelot, se înlănțui ca în urma unei demonstrații — eu pierzîndu-mă în scuze la adresa bătrînului bandit («N-am vrut să te jignesc, domnule Deharo ; înțelege că, dacă Geoffroy e în pericol pe undeva, datoria mea este să-i vin în ajutor — ceea ce presupune ca mai întîi să cunosc natura răului...»), iar el întrerupîndu-mă și scuturîndu-și ciotul de lemn ale cărui articulații începeau să geamă «Ai fi avut ocazia, într-o zi, să le auzi toate din gura lui și, în loc de asta, n-ai produs decît pagube. Astăzi, calea cea mai bună de a-i veni în ajutor este să eviți a-l revedea. În rest, ți-am spus tot ce știam ; dacă poți să afli mai mult decît știu eu însumi, înseamnă că ești al dracului de tare !» Apoi femeia punîndu-se în mișcare — părăsind spătarul peste care stătuse aplecată, privindu-mă cu un aer sfidător, dacă nu cumva socrul ei, ori firele secrete ce ne manevrau ne împinseră la această înfruntare — și spunînd «Am să-l conduc pe domnul Lansari...» încît după cîteva momente, pe drumul spre hotelul acela prăpădit unde știam că-mi voi petrece noaptea dîrdîind (singurul din întregul Saint Roch, ținut de una dintre văduvele lui Si Said și doi sateliți de-ai ei), puteam retrăi în voie cele trei

sau patru imagini care serviseră drept epilog acestei ultime vizite — eu coborînd cele cîteva trepte dinspre uliță, avînd în minte ecoul discuției, prezența Emmanuèlei care cobora pe urma mea, în ciuda ploii, în ciuda întunericului (un felinar, pe uliţa învecinată, abia scotea din umbră un cărucior şi o şaretă cu ulube, pe jumătate ruginită) şi îmi şoptea repede «Dă-mi adresa dumitale la Oran...», apoi repetînd pentru ea «Blocul Mediterana...» — de parcă acela ar fi fost cel din urmă ecou al tăcerii păstrate la fiecare dintre vizitele mele, cînd se mărginise să se ducă şi să vină dintr-o cameră într-alta, să-şi înfeşe copilul şi să-i dea sîn, pentru ca, pe neaşteptate, să-şi îndrepte ochii spre mine — toate astea înainte ca uşa de sub streaşina peronului să scîrţîie din balamale, iar ea (soţia lui Francis, cea aleasă între toate, care, pentru a o atinge, mă costase subterfugiul unui cadavru) să arunce spre trupul de demon aflat împotriva luminii în deschizătura uşii «Întoarce-te, tată! Să nu ţi se tragă moartea...» Şi, neapărat, motivul acestei cereri («Adresa dumitale, repede, am să...») legat de apariţia moşneagului, dar încă neformulat, prizonier al adîncurilor de unde ceva din mine încerca să-l scoată; da, moş Deharo, care azi înceta să mai fie demonul de odinioară, ci mai curînd, pe nepusă masă, imaginea balaurului însărcinat să apere intrarea în castelul cloroformizat (aşa cum, în răstimpul unei clipe, îmi apăruse în iarna lui 1963, cînd mă conducea spre Geoffroy cel culcat pe patul mizerabil, în sala de biliard dezafectată), veghind-o astăzi pe prinţesa închisă în spaţiul strîmt al amintirii, condamnată să rămînă nu ea însăşi, învăţătoarea satului, visînd la podurile de pe Sena, la metrou sau la Insula Saint-Louis, adică la locurile copilăriei ei (în timp ce le punea să bîlbîie o fabulă de La Fontaine pe odraslele măcelarului, băcanului şi chiar ale argaţilor de la ferma din Saint Roch), ci *«mama nepotului meu, deşi acesta n-a moştenit mare lucru de la ea, pe cînd de la fiu-meu nu zic, are ochii albaştri, coama roşcovană şi pe urmă şi numele, Francis, Francis II, nu-i aşa?...»*

Toate astea au devenit mai clare a doua zi, în pofida nopţii de insomnie — de fapt, nu mai clare, fiindcă nu eram în măsură, cum nu sînt nici azi, să

discern resorturile scenei și ale multor altor lucruri cărora aceasta le era consecința ; căpătaseră doar un contur mai limpede sau, ca să vorbesc ca un fotograf, erau o copie mai elaborată a aceluiași clișeu. Așadar toate se lămureau puțin cîte puțin pe măsură ce trenul mă apropia de Oran, apoi acasă la mine, printre frații înhămați la obligațiile lor, în fața mamei transformate după război într-o bătrînă bigotă, prefirînd neîncetat șiragul de mătănii — aici, bineînțeles, în patul amantei mele, adică al unei ființe care, de la început, și-a plătit luxul de a-ți da totul, pînă la ultima cămașă, ca să fie sigură că într-o zi îți va putea evalua ingratitudinea și va trăi, în sfîrșit, drama vieții ei — smulgîndu-se dintre cearșafurile atunci inospitaliere pentru a striga «Cine-mi dovedește că *el* a existat vreodată ? sau că, de există, nu slujește drept paravan vreunui Geoffroy nemărturisit, cu fustă și ciorapi de mătase ?...» Și aici Lancelot, pe terasa asta măturată de burniță, în casa goală ca un ghioc, unde pot auzi, ca murmurul mării, ecoul visurilor mele spulberate și mai ales întrebarea de ce, de ce, DE CE ?...

Sîntem nevoiți, așadar, să trecem în revistă ce am aflat din gura bătrînului Deharo, fatalmente deformat ca orice relatare de mîna a doua (fiindcă el însuși îl deținea din gura lui Geoffroy), prin urmare deviat de motivații mărturisite sau nu (dată fiind necesitatea, pentru el, de a se afirma odată în plus drept ceea ce crede că este în esență tatăl unui băiat mort de gloanțele A.L.N.-ului, al cărui corp putrezește nu în cimitirul din sat, deci într-un loc accesibil piciorului său de lemn, ci undeva, în natură — și nu numai atît în egală măsură valetul bătrînului Renaud exploatat la sînge, pînă într-atît încît se încăpățînează să-i apere nepotul pe cale de a apune, poate chiar a se stinge, mai puțin din bunătate cît pentru a mări datoria de dincolo de mormînt a uliului de patron.)

Problema consta, deci, în a trece de la o imagine a lui Geoffroy la alta (fiecare cețoasă, pentru că nu e capabilă să se prezinte în stare pură) prima întrepătrunsă cu amintirea mea, deci amestecată cu mine, cu ceea ce foamea mea de vis și de reparație făcea din el (în fond, o imagine a mea) — cealaltă, poate

el, dar în supraimpresiune cu fața bătrînului bandit, cu șantajul tacit al acestuia («Și dacă ne-ai spune DUMNEATA ceea ce trebuie să știi despre moartea fiului meu ?...») Dacă preferi, două date : cea dintîi, martie 1960, adică perioada cînd i l-am încredințat pe Nejma rănit (era *el însuși* în acel moment, pot să jur — fruntea liniștită, cu cele două creste încăpățînate în dreptul tîmplelor, cu aureola de materie spectrală, ochii, zîmbetul pe care i le cunoscusem de cînd îl știam, care-l definiseră o dată pentru totdeauna la prima noastră întîlnire) ; a doua, ianuarie 1963, cînd bătrînul valet al bunicului său m-a condus pînă la culcușul mizerabil de lîngă foc (deci într-o perioadă cînd un principiu străin începuse de cîtva timp să pună stăpînire pe el, să-l consume să-i putrezească trupul și sufletul). Și, între cele două date, toate angrenajele succesive ale degradării — cerul schimbîndu-și treptat culoarea în ce ? în negru absolut ? în moarte ?

Deci, mai întîi, dimineața aceea cînd încercam să mă alătur din nou lui Si Said : era abia în zori (cu soarele undeva, înapoia orizontului ruginit) — și cînd, tot căutînd să-i comunice lui Nejma (pe care, instinctiv, ceva din el știa că nu-l iubește) pacea care se instalase în el, își elabora planul. Se întorsese spre păstorul care îl adusese la coliba unde Nejma și cu mine ne petrecusem noaptea și îi ceruse să facă rost de o căruță. Apoi, în vreme ce aștepta întoarcerea băiețandrului, o clipă de răgaz pe care și-o acordase ca să-și ancoreze bine hotărîrea în adîncul lui — în maniera care-i era proprie, îndreptîndu-și ochii spre orizont, ca pentru a-și determina poziția și declarînd : «Uite drumul. E drept, e bun. Cu sufletul și conștiința liniștite decid să merg pe el». Acum, căruța ; poate scîrțîitul roților și pasul catîrului, copita pocnind ca o ventuză pe pămîntul muiat. Și el, ajutîndu-l pe Nejma să se urce, calculînd și evaluînd mereu : «Douăzeci de kilometri pe puțin. O să lipsesc toată ziua». Dar n-a avut de mers prea departe. Abia a dat bice catîrului, că s-a și lăsat surprins. Patrula le-a căzut pe cap. Și lucrul, firește, nu era o coincidență : la cantonament faptele și mișcările lui puteau trece

cu greu neobservate... Rățușcă ciudată din fabulă, dovedită în cele din urmă lebăda care nu încetase niciodată să fie — penajul virginal îl desemna în ochii celorlalți drept un animal dintr-o altă plămadă ; pe scurt, dezmințirea absolută, amenințătoare a ceea ce sînt ei în acest caz, o adunătură de boboci dizgrațioși, gălăgioși, loviți de război la sfîrșitul uceniciei în uzină, la un stăpîn de fierărie sau pe băncile facultății — o mînă de ființe fără destin, adunați acolo ca să slujească drept carne de tun, purtînd, amestecate printre efecte, resturi de eroism învățat în grabă la întruniri ale Partidului sau în săptămînalele specializate și cu masa prejudecăților lor de copii de cor, de mici Fețe Palide, pentru care clopotnița din sat ori Saint-Germain-des-Prés erau buricul pămîntului, castrați moralmente de Bizanțul unde văzuseră lumina zilei, de o societate unde din ce în ce mai mult aurul făcea legea și, prin compensare, trezea în tineri burghezele virtuți republicane din 1789 în pericol ; nu ei fuseseră aceia care - conduși de unul de-ai lor, un Rougier cu păr roșcovan și pielea semănată cu pistrui — se culcaseră pe calea ferată ce trebuia să-i ducă pînă la Marsilia, gara maritimă, cu lozinci și cîntece, cu cîntec firav zbierat de trei-patru gîtlejuri care împiedicau orice tentativă de cor ; obscenități neputincioase, de grup, cu strigăte și sloganuri repetate la adresa uniformelor, în egală măsură șefului de gară și secunzilor lui care jubilau, cît și adjutantului aflat în pragul apoplexiei ? În timpul traversării, un vînt de răzvrătire bătuse pe vaporul hîrbuit de deceniile de serviciu colonial ; la plecare, ofițerii și subordonații lor crezuseră că au pus în lesă toată acea turmă cuprinsă de nebunie. Dar meritul (și ei nu întîrziaseră să-și dea seama) revenise vîntului violent care sufla în golful Lion, deci răului de mare ; îndată ce pătrunseră în zona furtunilor, hula se dezlănțui în flancul navei, chiar în cala a cărei pardoseală emana duhoarea vărsăturilor stratificate de sutele și miile de călători — Rougier țipa : «Să le arătăm noi... Să le vîrîm înapoi pe gît, cu dinți cu tot, micul lor război împuțit și galoanele, și plantațiile ; pentru noi cauciucul ? totul ! și viile, ah !... viile o să vă îndopați, o să vedeți...» mai degrabă răgea și putea s-o facă pentru

că la ofițeri, la subofițeri era debandadă ; nu mai era unul acum, să îndrăznească a se arăta în cală ca să distribuie cele cîteva ordine biciuitoare cu care copleșeau oamenii în clipa răului de mare. Se mărgineau să se plimbe pe punte, supraveghind tambuchiul încuiat din prudență și pe unde soarta putea oricînd să iasă la iveală și să se repeadă asupra lor — cei mai avizați strigînd cu ochii holbați și gura piezișă «E o nenorocire, totuși nu-i putem împușca pe toți. Nici măcar pe instigatori, pe care, oricum, ei n-au să-i divulge ; ar însemna să turnăm gaz peste foc...» Apoi alții, obișnuiți ai rutinei, ai confortului periodic al avansărilor, cei ale căror gafe sînt de obicei răsplătite cu cîte o promovare «Trebuie, cu orice preț, să luăm măsuri !...» Și acum o tăcere, pînă cînd ideea de geniu țîșnește limpede și pură, pe cerul asfințitului, prin zgomotul legănător al valurilor pe lîngă coca : «Dacă toată lumea e de acord, trebuie să telefonăm la Oran și să facem o sugestie ; ăștia de aici își dau în petic fiindcă se simt puternici datorită numărului lor. Despărțiți-i, risipiți-i în grupuri mici, îi veți vedea că se potolesc automat... — Numai să vă lase !... — Ce ?... — Vreau să spun numai să ajungeți să-i despărțiți Dacă o să continue tot așa, să vedeți la debarcare !...» Strategul hotărîse : «O s-o scoatem la capăt... Dacă nu, n-ar mai fi aici la ora asta. La Paris, ca și în toate gările pînă la Marsilia și chiar la îmbarcare, adică peste tot unde puteau primi ajutor sau crea complicități, au făcut scandal ca toți dracii dar asta nu i-a împiedicat să se afle aici, pe acest vapor, în clipa de față...» În cele din urmă răzvrătiții, la sosirea în Algeria, fuseseră repartizați într-o serie de tabere-ale-rușinii, în plin cîmp. Aici, firește, rezistența lor lăsase locul anarhiei — cel puțin în acele tabere unde conducătorii eșuaseră (în celelalte cazuri, previziunile se dovediseră exacte ; răzvrătiții din primele ore, speriați de necunoscut, se refugiaseră pe loc în respectul față de regulament, ca în poalele doicii, și se lăsau duși la moarte de mînă, cu ochii închiși). Altă idee genială pentru a-i liniști mai ușor se prevăzuse să fie amestecați cu tineri recruți *pieds-noirs,* pentru care războiul însemna, într-adevăr, ceva, fiindcă în ochii lor era vorba, poate,

de o problemă de viață și de moarte, în orice caz problema să afle dacă își vor mai păstra pămînturile, orașele, satele de pe urma cărora trăiau. Fatalmente niște ciocniri trebuiau să se producă, cel puțin la început, între acești oameni pentru care nevoia de a ucide era cît se poate de clară și tovarășii lor care se întrebau ce caută într-o țară ce nu fusese niciodată a lor, nici a părinților lor, ca să apere niște bunuri ce nu aveau să le aparțină niciodată — pentru a-i lipsi de ele pe aceia cărora, în definitiv, le reveneau de drept : niște felahi amăriți pe care noii veniți erau la o mie de leghe departe de a-i înțelege, ușor ridicoli cu mania de a-și sechestra femeile și a se agăța de religia lor, dar spre care îi purtau un vechi fond de sentimentalism popular, o adiere de idealism republican. «Și în necăjiții ăștia, asemănători nu zic poate nouă, dar în orice caz bătrînilor noștri (da, eu ăsta care vă vorbesc, știu ce spun : pe taică-meu și pe bunicu-meu pot să jur că tot așa i-au ciocănit unii la mină, la uzină ori unde au fost), în oameni ca ăștia voiau ei să ne pună să tragem. Ascultați aici : dacă au fost în stare să ridice armele și să spună lumii : „Vrem să măturăm tot rahatul ăsta", eu, unul, îmi scot pălăria în fața lor. Și dacă vine vreunul să-mi pună pușca în nas, îi zic imediat : ‚Camarade, nu trage, sînt de-al vostru. Sîntem toți fii ai poporului, nu ne împiedică nimic să mergem mînă-n mînă...'» Și nu numai copiii (alde Rougier sau Ducroc) erau în stare să intoneze genul acesta de predică ; după cîtva timp, oricare căuta un prilej să se pună în valoare față de prieteni (ofițerii și gardienii de multă vreme desființați, retrași în cochilia lor ; din nou debandadă, fiindcă fuseseră afectați ei înșiși acestor tabere-ale-rușinii prin măsuri cvasi disciplinare, un mod ca oricare altul de a-i retrograda, fără a-i face să-și piardă galoanele, pentru greșeli comise aici sau aiurea. Astfel încît aproape renunțaseră să se mai facă ascultați de oameni ; nu mai aveau loc nici ridicarea drapelului, nici adunarea trupei și cu atît mai puțin exercițiile militare. Se mulțumeau să se îmbete și să doarmă, să-și organizeze partidele de belotă și bridge, cu un ochi la poștaș, cu altul la popotă — la masa ofițerilor, meniuri ca de revelion, la trupă, atît cît să se țină pe picioare : tradiționala zeamă lungă din internatele afu-

risite, fasolea bătută care zboară din linguri să se întindă pe zidurile sălii de mese (semn că, undeva, cineva își face suma). Bucătăria are un aspect atît de respingător, încît, în aparență, murdăria iradiază pornind de acolo, se tîrăște în fiecare zi mai departe, spre împrejmuirea taberei, făcînd să putrezească lemnul și oamenii ; latrinele nu se curăță decît în cazurile dictate de necesitatea ajunsă la ultimele margini ale irespirabilului ; uniformele, costume în care nu au mai rămas militari decît nasturii furați de la veșmintele regulamentare, cusuți în grabă la haine civile ponosite, cu mînecile și pantalonii boțiți — totul acoperit de jellabele împuțite, lucii din pricina jegului și atît de țepene, încît ar putea sta în picioare ; pletele și bărbile cresc hirsute, ca niște clăi, de oameni ai cavernelor, pînă la umeri și pînă pe piept ; pe scurt, e o întoarcere la natură sau mai curînd o scufundare lentă în neant). Între aceste tabere se afla și cea dintre Saint-Roch și Belle-Côte, unde avea să nimerească într-o zi Geoffroy în calitatea lui de recrut ; Si Said auzise, firește, de ea și îl rodea ispita să dea un atac împotriva celor cîteva clădiri izolate (incinta unei ferme abandonate din cauza insecurității și care fusese lărgită prin terasamente succesive, iar acum era plină de corturi) — de nevoie : trebuia să-și procure arme, ceea ce, în ultimă instanță, era riscant, dată fiind inferioritatea numerică a oamenilor lui, în ciuda anarhiei care știa că domnește în tabără ; și totodată ca să-și satisfacă un capriciu : soldații își întindeau gîturile la tăiere ca oile de Aid-el-Kebir*. De ce să nu profite ? Merita ; cuțitul îi ardea mîinile. În cele din urmă însă rațiunea prevală ; se mulțumi să studieze inamicul confruntînd rapoartele denunțătorilor și ale felahilor, deci aflînd despre vocația fiilor din popor cărora doar seara, în dormitoare, le venea poftă să înfrunte adversarul, cînd vinul de la cină li se suia la cap. Și planul i se impuse de la sine, îi stîrni mari hohote de rîs care degenerară în nepotolite accese de tuse, la capătul cărora oamenii lui, nești-

---

Marea sărbătoare care marchează zilele pelerinajului la Mecca (una din cele cinci obligații fundamentale ale unui drept—credincios) cînd, conform ritualului, se sacrifică animale.

ind ce se petrece, îl auziră gîfîind : «Pui de tîrfă ! O să-i învăţ eu minte !» Puţin mai tîrziu, deghizat în felah, se îndrepta spre tabără ca să-şi ofere serviciile : era cumva nevoie de cartofi, ouă, sparanghel sălbatic ? i-ar fi plăcut să cîştige cîţiva bănuţi — erau vremuri grele pentru cei care-şi petreceau viaţa scormonind pămîntul, iar războiul nu-i îmbogăţea decît pe cei de mai-nainte bogaţi, pe europenii care mîncau toate bunurile săracilor (dea Domnul, în puterea Lui nemărginită, să li se scurteze viaţa cîinilor ăstora !). Intendenţa răspunse că nu, n-are nevoie de nimic pentru moment, dar pseudo-pustnicul nici gînd să se retragă ; continuă să stea de vorbă cu recruţii cu obraji de fată, descheiaţi la piept, pletoşi («Adevărate domnişoare, avea să mi se destăinuie mai tîrziu cu privirea deşănţată şi în toiul acceselor de tuse. Dacă-mi slobod oamenii în coteţul ăsta de găini, după mai bine de zece luni de cînd n-au mai umblat la femei, închipuie-ţi ce tablou...») — o altă civilizaţie, în sînul căreia zeflemeaua, un argou de paradă erau un paravan şubred al unei naivităţi, al unei credulităţi care, în acele împrejurări, îi lăsau total descoperiţi. Şi mai erau şi răzvrătiţi băieţaşii — îndrăzneau să se ridice împotriva moralei în care fuseseră crescuţi, socotind-o *exploatatoare, burgheză, reacţionară, medievală, antediluviană ;* prin urmare, răsturnare a valorilor, libertatea de a o lua de la început şi, ca atare, ca să vorbim asemeni burghezilor, de a *trăda.* (La sfîrşitul celei de-a doua vizite a lui Si Said în tabără, lucrul era aranjat ; descoperise doi frazeologi nătărăi care consimţiseră să-i furnizeze arme, contra cost. Uşor de convins «Poporul e dezarmat, cu mîinile goale în faţa unui adversar deosebit de puternic, blindat cu tunuri şi tancuri. Ah ! dacă ar exista oameni care să iubească destul cauza poporului încît să-i vîndă arme etc. Războiul s-ar termina mai repede — fiindcă nimeni nu trebuie să-şi facă iluzii poporul preferă să moară în picioare decît să continue să trăiască în genunchi etc.») Ca urmare, Si Said renunţă să se mai ducă personal la tabără ; mă deleagă pe mine, cel mai des singur, uneori întovărăşit de Nejma, fiindcă figu-

rile noastre, felul nostru de a vorbi *europenește* * inspirau încredere, pentru a schimba revolvere, puști, puști-mitralieră contra hîrtie. Astfel goli tabăra de o bună parte din arme ; pînă la urmă, lucrul deveni cumva contagios, care mai de care trăda, ca să-și ușureze conștiința — mai cinici, în acest sens, decît toți militarii cu care avusesem de-a face la Oran peste zidurile cazărmilor și care trădau fără a-și oferi scuze, pur și simplu fiindcă le plăcea banul sau fiindcă asta le permitea să se ducă la bordel. Totul a mers pînă într-o zi cînd, la una din cererile mele, mi-au răspuns nu — raționînd cu aceeași subtilitate, grijulii să despice firul în patru : «Trebuia să le lăsăm și lor niște arme. Tot ce-i mult nu-i bun. Ofițerii și-ar fi dat seama că stocurile scădeau. Și pe urmă, dacă tabăra va fi atacată ?» I-am raportat răspunsul lui Si Said, care a făcut cu ochiul și și-a răsucit mustața : «Pui de tîrfă ! Vor să mărească prețul. Bine ! Mîine ai să-i cauți ca să le dai întîlnire cu mine. Spune-le că le accept dinainte condițiile, dar că-mi trebuie altceva decît niște grenade sau o pușcă...» După două zile, Si Said examina cu o privire dezgustată pușca-mitralieră și cele două revolvere pe care doi dintre clienții noștri cei mai asidui i le întindeau. Lucrul se petrecea cu puțin înaintea asfințitului, pe fundul unei prăpăstii. Împrejurimile erau păzite cu grijă, iar Si Said însoțit de doi paznici personali, fără arme, a căror statură îi făcuse specialiști în răpiri, spuse «E tot ce-mi aduceți ? O nimica toată...» Răspuns (cei doi oameni erau la pîndă, în ciuda aerului lor destins, dincolo de fațada morocănoasă, a privirilor palide în expectativă, a ochilor care nu încetau să clipească, a coamei răvășite de vînt) : «N-am putut mai mult. Am fi adus una sau două jucării în plus, dar era afurisit de greu să le ascundem pe toate sub jellaba, pentru că totuși nu e bine să trezim bănuieli. Ar trebui să veniți voi să le luați, în loc să ne puneți să vi le aducem atît de departe. Data viitoare...» Si Said știa că n-avea să mai fie nici o dată viitoare. Luă armele, le încercă mecanismul și le dădu paznicilor. Apoi începu

* E vorba de noțiunea arabă „ifrangi" (franci, francezi), care s-a extins ulterior, devenind termen generic și desemnîndu-i pe toți europenii, indiferent de apartenența națională.

să se uite în ochii celor doi acoliți, în privire cu un zîmbet care nu aștepta decît să se prelungească în hohote de rîs și accese de tuse. Cei doi recruți înțeleseră, firește, că un soi de felină mare și crudă se juca de-a v-ați ascunselea cu ei, doi șoareci fără scăpare. Îngăimară : «Bine. Acuma ne ducem !», apoi, cum Si Said nu se clintea sau mai degrabă cum lucirea din ochii lui devenea ca o gămălie de ac înroșită în foc «Dați-ne banii și plecăm...» El răspunse «N-avem bani». Vocea îi era joasă și înceată, așa încît o lungă tăcere apăsă asupra grupului — la capătul căreia cel mai îndrăzneț, un blond cu fața de hîrtie creponată, acoperită de acnee, își luă inima în dinți : «Nu-i nimic. Ne plătiți data viitoare...» În acea clipă Si Said izbucni în rîs (hohotele alcătuiau mici explozii surde, cel puțin la început, ca și cum s-ar fi reținut) «Nu. De data asta e gratuit. Pentru că s-a adunat cam multă vreme, nu-i așa, de cînd sugeți poporul. Astăzi nu mai avem nici o lețcaie...» (Într-un sens, era adevărat ; pentru că îi extorcase pe felahi dintr-un capăt în altul al ținutului, acestora nu le mai rămînea, cît vedeau cu ochii, decît mizeria, foametea, frigul — era singurul mijloc prin care Si Said își procura banii pești pentru cumpărarea armelor, dar de mult timp deturnase necesitățile războiului către profitul său personal.) Făcu un semn, și zbirii îi prinseră de mijloc cu cîte un braț pe cei doi pungași palizi ca moartea, strîngîndu-le gîtul cu brațul celălalt, ca unor pui de găină care se sufocă, se zbîrlesc, se zbat sub cuțitul măcelarului. Totuși aveau să se bucure de un răgaz — răstimpul cît să fie tîrîți pînă la o grotă unde strigătele lor nu aveau să atragă pe nimeni, apoi să fie hărțuiți cu întrebări în fața tuturor oamenilor (o parodie de proces în cursul căruia Si Said, pe jumătate serios, pe jumătate batjocoritor, traducea pentru subordonații lui bîlbîielile acuzaților înainte să le traducă acestora reflecțiile celor dintîi, sau mai degrabă gunguritul, cotcodăcitul, nechezatul lor — chemîndu-mă în ajutor cînd nu știa un cuvînt, sfîrșind prin a arunca, pe un ton glumeț, ceva de felul «Le propusesem oamenilor mei să vă lase o șansă, dat fiind că, pe legea mea, noaptea ați putea crea iluzii, cu pielea și pletele voastre femeiești. Și cred că, treacă-meargă, ar cam fi de acord cu asta (mai ales că de mult n-au

mai dat pe la vreo tîrfă). Dar pînă la urmă m-am gîndit că o moarte frumoasă pe cîmpul de onoare ar fi o soluție mai onorabilă pentru doi apărători ai patriei lor...» Cei doi tineri recruți începuseră să plîngă, să implore, să-și strige mamele, dar Si Said continua neînduplecat «Nu. Cînd am luat o hotărîre, nici Dumnezeu în persoană nu m-ar putea face să dau înapoi». Apoi, cum cele două oi nenorocite începeau să behăie într-un ultim avînt: «Am făcut asta ca să sprijinim cauza algeriană, vă jurăm. Nu se poate să ne răsplătiți astfel...», îi întrerupse clătinînd din cap «Și eu vă spun că veți muri ca niște eroi. Patria voastră nici nu va ști că sînteți doi renegați, iar numele vă va fi înscris pe monumentul din satul vostru». Și, mereu glumeț, adăugă că exemplul lor va fi un prilej de meditații salutare pentru camarazi, după care le destăinui intențiile lui, acumulînd detalii peste detalii — încît, pînă să tragă afară pumnalul, una dintre victime leșinase, iar cealaltă, scoțînd strigăte dezordonate, cu părul ridicat pe cap ca țepii unui arici, părea să-și fi pierdut mințile) — toate astea înainte de a le expune, la cîțiva metri de împrejmuirea taberei, trupurile mutilate oribil, astfel ca primul lucru care să atragă privirile îndată după răsăritul soarelui să fie această măcelărire mută, monstruoasă, fruct al unui soi de geniu al regiei pe care războiul, din omor în omor, reușise să i-l extragă din humusul lui secret și pe care el se străduise să-l perfecționeze pînă a-l face aproape neînțeles. Pe scurt, totul în acest spectacol «montat» pentru cei din tabără era pus la punct ca să înghețe, să împietrească, să producă voma. (Prevăzuse cele mai mici reacții ale publicului, dar fiind că îl studiase îndeajuns încît să-l cunoască în amănunt, știa că soldații vor descoperi, la răsăritul soarelui, ceva ce nici o carte, nici un film, nici un coșmar nu-i putuse determina să presimtă — ei, a căror lume era circumscrisă la satul sau cartierul lor și pentru care sîngele nu fusese niciodată pînă atunci un astfel de lichid purpuriu, vîscos, în stare să putrezească, pe care corpul, crăpat ca un rezervor ordinar, îl poate pierde pînă la ultima picătură.) Încît în fața trupurilor sfîrtecate, despuiate, în fața pîntecelor spintecate, umplute cu bolovani, a viscerelor răspîndite împrejur, a picioarelor și mîinilor arse, a capetelor des-

părțite de trunchi, așezate pe un soclu de pietre plate, purtînd sexul retezat și cusut între buze cu sîrmă, camarazii celor două victime rămaseră o clipă inerți, fără glas, incapabili să-și dezlipească ochii de acel carnagiu. Se înghesuiau, colcăiau ca mușteie pe un hoit. Si Said aștepta momentul cînd va apărea un subofițer, poate chiar un ofițer care va înțelege proporțiile dezastrului înainte să-și împrăștie oamenii în grabă. Și lucrul nu întîrzie : un roșcovan gras se ivi, într-o ținută răvășită și-și croi drum. Se produse un fel de hulă, urmată de un mare geamăt subteran. Adjutantul ori sergentul își și urla ordinele. Pușca-mitralieră a lui Si Said intră în acțiune, apoi și armele noastre. Dinaintea taberei, oamenii căzeau împroșcați de gloanțe, fugind care încotro, încercînd să găsească adăpost. Și Si Said ne opri. Întîi am fugit, după care, vreme de două zile, ne-am îndepărtat în marșuri forțate. Știam însă că adversarul nu e antrenat să ne urmărească.

Și Geoffroy a fost repartizat în tabără. Asta se întîmpla la cîteva săptămîni după măcel. Lecția fusese înțeleasă, așa cum prezisese Si Said acum, în tabără, toți soldații fuseseră tunși la piele, jellabele puse pe foc, cu insecte cu tot, ținuta, fără a fi absolut reglementară, se dezbăra puțin cîte puțin de orice fantezie. Victorie a ofițerilor, repercutată asupra subordonaților ? Nu. Cel puțin pentru moment. Poate avea să fie într-o zi, cînd oamenii vor fi înțeles că, dacă voiau să supraviețuiască, trebuiau să renunțe la toanele lor îndărătnice : deci că e problemă de viață și de moarte acceptarea cît mai grabnică a disciplinei pe care, din instinct, animalul mîndru, de nedomesticit din ei, o respingea. Și apoi, pentru a asculta, le-ar fi fost necesar un om în stare să se impună prin statură, privire, voce, tăcere. Pe scurt, un șef. Or, așa ceva nu exista ; pe bună dreptate, tabăra, ca și alte două sau trei din Algeria, era supranumită «tabără a rușinii». Astfel, în această stare de abandon total (Era limpede că la Statul Major tabăra nu figura pe nici o hartă : era ignorată de toate convoaiele, elicopterele o evitau de cînd unul din ele, încercînd să aterizeze pe un teren prevăzut în acest scop, fusese supus tirului unui grup de bețivi cocoțați pe un acoperiș.

«În clipa cînd aveam să mă întorc la post — și trebuia s-o fac cu *mijloace proprii*, îi mărturisea Geoffroy bătrînului Deharo în casa jupuită de marmură și faianță, știam la ce să mă aștept în privința greutăților care urmau, cel puțin asupra unora dintre ele, din moment ce eu însumi cerusem, poate în virtutea unui orgoliu nemărturisit, repartizarea la tabăra asta, fiindcă mă ispiteau dificultățile sau eram convins că locul meu e acolo, printre acei oameni părăsiți de semenii lor ; avusesem o întrevedere cu un general care ne vizita acasă și care îmi spusese : ‚Oamenii aceia pentru noi nu există. Cel puțin facem tot posibilul să fie așa. Ce dacă doi dintre ai lor au fost găsiți mutilați oribil și, cînd ceilalți s-au dus să le recupereze rămășițele, au fost masacrați ? Cu atît mai rău pentru ei : hotărîseră să ignore războiul. Să crape, ucigîndu-se între ei, să se devore unii pe alții — oameni și conducători, dacă ofițerii și subofițerii nu sînt altceva decît o cremă a nevertebratelor ; din acest motiv au și fost trimiși în tabără și unii, și alții. Și consider că li se face o cinste pe care nu o merită, dacă li se trimit oameni ca dumneavoastră pentru a-i îndrepta !'»), copii de ieri, alde Rougier și Ducroc, se improvizaseră și încarnau în ochii camarazilor lor adevărații șefi de astăzi. Și asta la numai cîteva ore după botezul focului, atunci cînd, profitînd de disperarea, de panica, de furia care îi zgîlțîiau, comandantul taberei crezuse că ar fi bine să sune adunarea (dar, ruginită de luni de inactivitate, trompeta se mărginise să scoată o serie de sunete hîrîite și a fost nevoie de expediente pentru a-i reuni pe oameni), și să le țină o predică în care se spunea mai cu seamă : «De data asta sper că v-ați învățat minte... Bandă de pungași ! Umblați să vă sinucideți ?... Da ?... A trebuit să vedeți cu ochii voștri doi dintre voi tăiați în bucățele (nici măcar identificabili : cine ne spune că sînt într-adevăr ei ?) — și nu numai atît : ca opt dintre voi să se lase preschimbați în strecurătoare, ca să...» Dar o voce îl și întrerupse «Ia zi, burtosule, ca să ne spui asta ne-ai adunat ?...» — Frază rostită calm, parcă știindu-se că furtuna va urma în mod inevitabil ; de altfel, Rougier era conștient că vocea lui incită, mai ales cînd era vorba să acopere glasul dogit, de bețiv, al căpitanului Mégara. Întreaga tabără

își întorsese privirile spre coama roșie pe care vîntul o flutura ca pe un steag. Și cu toții au putut auzi glasul căpitanului care se îneca, la doi pași de apoplexie : «Consiliul de război, asta vrei mucosule ? De mult aștept să-mi închei socotelile cu tine — obrăznicie, insubordonare, revoltă împotriva comandanților...» Dar nimeni nu-l mai auzea : vocea i se subțiase într-atît încît nu mai era decît un fel de gîfîială, ca și cum plămînii i s-ar fi golit complet și era silit să se aplece ca să scuipe ultimele cuvinte ; se clătina în același timp, iar ofițerii care îl înconjurau (un căpitan pe care rezerviștii îl porecliseră Mathusalem și trei locotenenți, care de secole nu mai fuseseră avansați) se repeziră să-l susțină — toate astea în huiduielile oamenilor ieșiți dintr-o dată din starea de prostrație, în timp ce vocea hodorogită a lui Rougier încerca să se impună : «Ce mai discurs funebru, tăticule ! Și crezi că numai cu atîta ne convingi ?... Revoltă împotriva comandanților ! Să mori de rîs. Ar trebui mai întîi să-i avem !... Nici nu cerem mai mult... Sînteți de acord, camarazi : niște tipi gata ratați, care și-au primit ultimele trese înainte de potop, ăștia nu sînt șefi...» Huiduielile izbucniră mai vîrtos. El se urcase pe o adăpătoare dezafectată și, în timp ce grupul ofițerilor se îndepărta, ducîndu-l aproape pe sus pe căpitanul Mégara care își apăsa pumnul pe piept (în afară de doi sergenți care rămîneau să înregistreze predica), vorbea în lumina crudă a amiezii «Trebuie să v-o spun, camarazi... Nici voi, nici eu n-am vrut să intrăm în rahat. Dar așa am ajuns, sînteți de acord ? Am intrat pînă-n gît. Și dacă sînteți bărbați, n-o să-i lăsați să vă taie ca pe niște pui de găină. N-o să rămînem așa, cu brațele încrucișate, așteptînd să vină să ni le reteze ! Ce i-au făcut lui Thévenin, lui Evrard, ceea ce le-au făcut celorlalți, camarazilor, ce mai, eu zic să le-o plătim. Nu trebuie doar să ne apărăm ! eu sînt de părere să-i învățăm minte cu vîrf și îndesat ! Așa că e foarte simplu, ăștia doi-trei tipi cu tinichele și cozile lor de topor, dacă știu să facă și altceva decît să joace belotă, ne au la dispoziție. Exerciții, mînuirea armei, trageri pînă n-or mai putea : pentru că avem nevoie de așa ceva, ca să ne apărăm pielea... Dar atenție, băieți : trebuie să le intre bine în cap chestia asta nu le îngăduie să ne

insulte lîngă trupurile băieților care încă nici nu s-au răcit...»

A doua zi, a izbucnit un incident de același fel. Era în momentul înmormîntării celor zece victime (fusese necesar să se comande sicrie în satul cel mai apropiat, și cînd a sosit preotul, adică după ore interminabile de așteptare, cadavrele, expuse în ceea ce odată fusese un grajd, puteau atît de rău, încît moartea îi hărțuia pe fiecare din bărbații reduși la inactivitate și care bombăneau de nerăbdare); înainte de a coborî sicriele în groapă, preotul invitase asistența la un moment de reculegere. Rostise cuvinte de pace, de împăcare «Pe pămîntul acesta, de nenumărate ori stropit de sîngele oamenilor, niște oameni continuă să se sfîșie. De ce, frații mei ? De ce aceste lacrimi, acest doliu — astăzi inima îndurerată a prietenilor, mîine aceea a părinților ? Pentru că ei, oamenii aceștia, uită că omul este făptura dragă a Creatorului, făurită după chipul Său. Da, uită că Dumnezeu, în bunătatea Lui fără margini, l-a trimis pe Fiul Său, adică pe El însuși, de data aceasta sub înfățișarea lor, să le aducă iertarea Sa nesfîrșită. Altfel spus, să-i răscumpere prin Cruce, prin sîngele Mîntuitorului, de toate nenorocirile lor, de nenumăratele lor imperfecțiuni. Și a spus : „Îți vei iubi aproapele ca pe tine însuți". Iar ei uită asta. Și se sfîșie unii pe alții. Totuși nu sînt ei cu toții fiii aceluiași Tată ? Și pămîntul care îi adăpostește nu este același pentru toți ? Ah ! în răstimpul infim al vieții, și-au dat silința să se urască, să se jecmănească, să se omoare ! Și acum, odată cu moartea, în pacea regăsită a lui Dumnezeu, ei își dau în sfîrșit seama că sînt frați. Prea tîrziu, din păcate ! Cain la ucis pe Abel. N-ar fi mai bine ca, îndată, fiecare să-și dea seama că tot ce urăște, ce ucide în dușman, nu este al dușmanului său ; ci al fratelui, al său însuși ? N-ar fi mai bine dacă, pentru a se împăca cu sine, el s-ar împăca cu dușmanul, cu fratele lui ?...» La auzul acestor cuvinte, au izbucnit strigăte, precedate de o rumoare surdă ; chipul preotului nu impunea, era un corp cu ochelari, tînăr, cu alură de seminarist, iar asistența, în loc să i-o reteze de la primele cuvinte, așteptase să vadă, ca un fel de delectare morbidă, pînă unde va merge ceea ce, la preot, căpăta înfățișarea ne-

rușinării, poate chiar a provocării. În mijlocul vacarmului, preotul putea auzi cam așa ceva «Auzi, scumpule, păstrează salata asta pentru enoriașii tăi! Noi nu înghițim popimea... Împăcare? Uite, ciuciu!... Știi la ce te mai ajută bunul tău Dumnezeu, cu care ne împoi capul, cînd ăștia ți-o taie și ți-o cos în gură?... Haide, ajunge cu insultele pe seama memoriei băieților...» Preotul încercase să bîlbîie un cuvînt sau două în chip de scuză: «Fraților, ascultați-mă... N-aveam de gînd să... Iertați-mă dacă v-am jignit...» Dar oamenii dezlănțuiți nu voiau să audă nimic, îl împinseră pînă la mașina care îl adusese. Odată trupurile îngropate, a avut loc prima incursiune, botezată pudic «expediție de pedepsire». «Haideți, camarazi, mergem?» striga în gura mare Ducroc. «Mergem să le arătăm că sîntem bărbați?» Și acum adierea de nebunie care se iscase cu o zi înainte la vederea celor două corpuri mutilate îi împingea în dezordine în mijlocul naturii (băuseră pentru a-și însufleți stomacul și, în spatele desișurilor și gardurilor, în gropile săpate în pămîntul jupuit, ochi înspăimîntați puteau să-i urmărească în timp ce, pe două cărări, se împiedicau și vociferau pentru a întreține focul sacru) pînă la așezarea cea mai apropiată, ascunsă în spatele brîului de smochini sălbatici. Orizontul, în apusul însîngerat, repercută focurile de armă, strigătele, apoi tăcerea. Tăcerea — pentru că, acum, cei cinsprezece bărbați, cele cinsprezece Fețe Palide, ieri încă fără consistență, apăruseră pe neașteptate în fața lor înșile; în timp ce în lagăr ofițerii alegeau poate chiar această clipă pentru a-și spune «La urma urmei, există ceva stofă la sălbaticii ăștia; cu timpul, poate că vom reuși să facem din ei bărbați!...», pentru prima dată în viața lor privirile dezmeticite descopereau cadavrele femeilor pe care le violaseră, ale bărbaților doborîți în plină fugă, asemeni unui vînat. La rîndu-le, căpătau conștiința momentului cînd în mod iremediabil, destinul se pregătește să se răstoarne — bărbatul imobil acolo, în fața cadavrului primei sale victime; viața care încă nu și-a reluat cursul, decorul încremenit, sîngele oprit în vine, timpul suspendat, cu acea premoniție că secunda care urmează, aceea cînd din nou universul se va pune în mișcare, va da un sens definitiv stagnării lucrurilor

și respirației lui. Și acum întrebarea : va întoarce oare spatele tuturor celor petrecute — și care, chiar dacă el nu se simte în stare să-și creadă ochilor, constituie dovada, spectacolul cărnii sfîșiate, al oaselor zdrobite, al corpului sfîrtecat într-o poziție nefirească, de marionetă dezarticulată —, deci va renega orgia sîngeroasă izbucnită din tenebre nebănuite, adică își va da sufletul în pustiu, pentru că numai pustiul este în stare să-l curețe pînă la os ? Sau, dimpotrivă, va îneca primul cadavru în sîngele unei a doua victime, și așa mai departe, ucigînd acum pentru a uita că a ucis, pentru a închide în el toate pornirile de nebunie, strigătele care nu așteaptă decît să izbucnească ? Bineînțeles, destinul a ales cea de-a doua soluție pentru micuța cohortă de zeloși ; fiecare și-a îngăduit luxul unui al doilea, apoi al unui al treilea cadavru. Pentru a-și consolida inocența, au fost nevoiți să-i antreneze în aventură pe aceia dintre camarazii lor ale căror mîini erau încă nepătate la unii, rezistența a fost ușor de înfrînt, alții erau mai puțin ascultători. Dar foamea violentă de sînge mocnea peste tot : prilejul de a o potoli își aștepta ceasul, și această oră se prezenta în mod ineluctabil.

Și într-o bună zi a sosit acolo Geoffroy. Pur și simplu Timpul, lumina șovăitoare a unei dimineți reci îl aruncară în tabără, care îl absorbi imediat. Dar nu. Nu așa repede. Multă vreme a refuzat să-și citească destinul în decorul de barăci care îl primea, în privirile care se furișau ca și cum s-ar fi ferit de lumina cu care el putea să pătrundă întunecimile ascunse în străfundul lor — acoperișurile prăvălite la pămînt, zidurile odinioară leproase, astăzi tencuite și văruite în grabă, gropi astupate, grajdul transformat în dormitoare, celule din prefabricate care țineau loc de cămăruțe, încăpătoare numai cît să adăpostească vitele umane, totul, acum, dacă nu pe deplin, cel puțin pe cale de a fi despăduchiat, lustruit, sterilizat, la fel și bucătăria, unde în urmă cu două luni murdăria năpădea cele mai ascunse colțuri, înfectîndu-le ; pe scurt, ordinea tot mai evidentă (pe măsură ce sîngele punea stăpînire pe oameni), adică replica extenuantă a lucrurilor, același automat repro-

dus în cîteva zeci de exemplare, o stereotipie, de gesturi, de mîrîieli, de înjurături din care se iţea coama lui Rougier şi, eventual, obscenităţile lui Ducroc... deasupra lor, dincolo de frunzişul purpuriu al eucaliptilor şi platanilor, cerul uluit, cu legiunile de nori purtaţi de vînt într-o alură infernală. Da, a fost suficient să apară, şi lagărul s-a zguduit într-un fel de spasm, mai puţin la suprafaţă cît în adîncime : o linie de forţă subterană a antrenat bărbaţi, ziduri, arbori — un clivaj nevăzut care despica miezul dur al abjecţiei materialului uman ; sîngele a înregistrat un recul, ca şi cum prezenţa lui ar fi fost de ajuns ca să suspende definitiv, la ce mai lipsiţi de personalitate, setea de a ucide, ca şi cum cei mai înverşunaţi, pentru o clipă descumpăniţi, aşteptau, pentru a năvăli peste cătunele învecinate (fiindcă, la început, superiorii închiseseră ochii asupra acestui gen de practici, înainte de a vedea în ele un fel de regim de disciplină bună să strîngă rîndurile), să dea ocol personajului. Şi un soi de linişte, paralelă cu inactivitatea, cu încetinirea ritmului exerciţiilor de tragere, a cuprins tabăra. Totală în prima zi, a făcut loc apoi conciliabulelor, piuitului mărunt între colegii de cameră (din ce în ce mai mult, privirile se aliniau aceleia a lui Geoffroy în mod invariabil cumpătat, imperturbabil, cu zîmbetul lui de idol surprins în încîlceala junglei, ca şi cum, deodată, mînia oamenilor s-ar fi lovit, prin acest zîmbet, de dovada eternităţii care avea să-i poarte, de spaţiile înstelate, vibrînd de întrebări fără răspuns, încît, contrar celor ce-i stăteau împotrivă, Geoffroy nu avea de ce să devină dur pentru a se măsura cu un adversar care, pentru el, n-ar fi putut fi unul anume, cel puţin nu înainte de clipa declanşării ostilităţilor), pînă în ziua cînd a izbucnit, dar voalată, prima obrăznicie : «Ia zi, dragă, e adevărat ce se spune ? — Ce ? — Că de fiecare dată cînd te duci la slujba ta blestemată uiţi să te rogi pentru camarazii tăi ?» Vorbea Rougier. Lui îi revenea iniţiativa hărţuielii pentru că, în afară de Ducroc şi alţi doi sau trei, cine ar fi avut atîta îndrăzneală încît să distrugă echilibrul care tindea să se instaleze în tabără odată cu sosirea lui Geoffroy, altfel spus să-l provoace la scandal pe noul venit — a cărui statură avea

proporţiile unui uriaş şi mai puţin statura cît un fel de dimensiune *dincolo de natură* — care îşi făcea rugăciunile în văzul şi auzul tuturor, parcurgînd singur, neînarmat, de trei sau patru ori pe săptămînă, cei zece kilometri care îl despărţeau de satul unde se oficia slujba, cocoţîndu-se în vîrful unicului pin din lagăr pentru a medita aşezat călare pe cea mai înaltă creangă, cu ochii închişi sau aţintiţi către mişcarea neîncetată a norilor, rugîndu-se la căpătîiul patului, cînd se scula şi se culca, în mijlocul stupoarei ce degenera puţin cîte puţin, făcînd loc porţiei obişnuite de obscenităţi, fără ca vreuna să fie în mod aparent îndreptată împotriva lui — ca şi cum tabăra aceea n-ar fi fost tabără, ca şi cum nu era, în ochii oamenilor, purgatoriul unde erau obligaţi să-şi ispăşească insubordonarea, ca şi cum privirile lor nu căzuseră, cu patru sau cinci săptămîni înainte, asupra trupurilor mutilate ale lui Evrard şi Thévenim ; nu, scandalul acesta trebuia să înceteze înainte să se fi instalat definitiv, înainte ca oamenii, imunizaţi prin repetarea ofensei, să fi ajuns la capătul înjosirii. Şi Rougier s-a crezut desemnat pentru această misiune.

Geoffroy spuse : «Dacă ar fi fost aşa, n-aş fi comis cel puţin o greşeală : aceea de a nu vă fi cerut permisiunea». După care s-a instalat în mod obligatoriu tăcerea — fiindcă Rougier nu înţelesese şi aştepta o explicaţie suplimentară, fără să clipească, pentru a nu părea că cedează teren. Geoffroy, după cîtva timp, a reluat : «Deci ai fi mai curînd îndreptăţit să-mi pretinzi scuze. Dar trebuiau cerute prea multe permisiuni şi am vrut să fac faţă celei mai urgente.» A surîs, iar Rougier s-a hotărît să facă la fel. Dar asistenţa îşi putea da seama că nu era vorba decît de un armistiţiu : citea o sfidare atît în cuvintele lui Geoffroy cît şi în surîsul lui, iar zîmbetul său era de un alt fel, mai încordat, mai neînduplecat.

În urma acestei altercaţii, mulţimea celor aflaţi în aşteptare a crescut. Unii chiar, fără a fi de partea lui Geoffroy în mod deschis, subjugaţi de ascendentul său, smulşi din apatia lor congenitală, îşi regăseau vechea atitudine de *non-intervenţie,* ce îi caracteriza

înainte de aventura încorporării. Alții, foarte alarmați de dezertarea grosului trupei lor, înmulțeau hărțuielile — o suită de înțepături din ce în ce mai strînsă. La început, provocările îi fuseseră adresate fără ocolișuri și, cum nu fusese prevenit, avea totdeauna avantajul unui răspuns naiv, dezarmant, despre care adversarul ar fi jurat că fusese pregătit anume pentru a fi servit la momentul oportun. Atunci tactica se schimbă. Ajunseră să-l insulte în mod indirect — din culise — ceea ce îi ferea de răspunsurile lui (în cazul cînd ar fi vrut să răspundă, se putea totdeauna exclama : «Ce zici, hei ! își închipuie că se vorbește despre el !» apoi : «Dacă își pune mîna în cap, pesemne că se simte cu musca pe căciulă !»...) ; în loc să debiteze, ca la început : «Hei, popă, tipul de colo zice că dacă ți s-ar întîmpla să te pomenești nas în nas cu un fellah, ai fi în stare s-o iei la goană ca un iepure. Dar eu spun că nici vorbă : sînt sigur că îți scoți crucea aia frumoasă, care-ți atîrnă între țîțe, și-l convertești pe loc, nu ?» (răspuns : «Exact, mi s-a întîmplat de nu știu cîte ori : mă gîndesc să organizez o mică mișcare de rezistență, în caz că vrei să faci parte din ea...»), se înțelegeau între ei să murmure la trecerea lui : «Ascultă la mine, dragostea s-a demodat. N-ai decît să faci ca el. Cum ? Nu știi ? se culcă cu pruncul Isus. Se pare că pruncul Isus are o podoabă de toată frumusețea. În orice caz mai grozavă decît rîma care-ți atîrnă ție la locul cu pricina...» El nu răspundea. Pînă la urmă, provocarea devenea mai vicleană ; cu cît era mai mare ocolul, cu atît șocul era mai brutal : «În Indochina, ți-o spun eu, că știu bine, copiii de cor n-aveau ce căuta. Aveam un prieten la noi pe stradă, sta cu două case mai încolo, și ăsta ne-a povestit cum făceau luau prizonierul vietnamez și îi smulgeau inima ; de viu, în nici un caz după ce murise. Și pe urmă își treceau inima unul altuia, ca să bea din ea pe rînd...» — și aceasta spus cu glas destul de tare pentru a fi auzit de el (cu un fel de crispare a gîtlejului, ceea ce însemna că el era singurul destinatar al tiradei), dar fără o privire în direcția lui. Apoi, cum tema revenea din ce în ce mai des, rareori de pe aceleași buze : «Da. Așa se călesc bărbații, cei adevărați, cei puri. Sacrificiu ritual. Pe vremea cînd buni-

că-mea nu purta sutien, era unul ca ăsta care, ca să nu-și omoare băiatul, a strîns de gît o oaie. Pe urmă, lucrurile au progresat : un altul, mai tare, l-a pus pe cruce pe fiu-său. Așa i-a spălat de păcate pe toți ceilalți. Ce credeți voi ? sîngele spală, purifică, cimentează legăturile. Și atunci la fel se întîmplă și cu un vietnamez, cu un fellah — v-o spun eu...» De data asta loviturile erau încasate, Ducroc era destul de isteț ca să-și dea seama. Pînă într-atît, încît data următoare Rougier, în fruntea unui grup de glumeți, s-a simțit îndreptățit să-l abordeze pe Geoffroy : «Uite, părinte dragă ne-am pus în cap să organizăm o micuță confrerie — o religie a noastră, cu o deviză cam de felul : *toți pentru unul, unul pentru toți.* Eu sînt însărcinat cu recrutarea, și mi-am zis că tu ai putea fi omul nostru, pentru că, în privința religiei, toată lumea știe că ești imbatabil. Atunci, dacă te interesează, iată cum vom opera : ne oferim un mic fellah și-i împărțim între noi carnea și sîngele. Ei ? ce crezi de asta ?»

Geoffroy știa acum că le va vorbi. Rougier pîndea riposta și nu era singurul : acoliții lui, deși nemișcați, păreau răsuciți, la nivelul abdomenului, de un șurub invizibil, probabil un rîs care nu aștepta decît ocazia să izbucnească. El rămăsese înțepenit în fața lui Geoffroy, cu mîinile în șolduri, cu un deget trecut prin centiron, cu capul aplecat pe umăr, cu fața strîmbată de o grimasă care putea trece drept zîmbet și, între gene, o licărire în suspans — veninul ce continua să curgă încetișor.

Geoffroy îl privea în ochi. În același timp își descheia fără grabă cămașa, pînă cînd mîna îi ajunse între pectorali, de unde degetele apucară enorma cruce de aur sclipitor și lanțul pe care îl scoase pe după cap, astfel încît acum o puteau vedea cu toții de jos în sus, prinzînd razele soarelui și trimițîndu-le în ochii lor. Atunci vorbi. Vorbi, făcînd o primă pauză, pentru a se asigura probabil că auditoriul îl urmărește, apoi o a doua, fiindcă asistența se mărise cu cîțiva oameni și subordonații lor, atrași de strălucirea aurului deasupra capului său. Vocea nu încetase să-i devină tot mai puternică abandonase debitul leneș, aproape letargic de la început, și fiecare putea bănui

că, dintr-o clipă în alta, va fi în măsură să crească pînă la țipăt. Atunci un glas, profitînd de o pauză (nu glasul lui Rougier, poate a lui Ducroc sau al unuia dintre acoliții lui) : «Ia ascultă, la ce bun toată salata asta despre bunică-ta ? Crezi că eu...» — măturat imediat, întors în anonimatul lui, pentru că Geoffroy nu ținuse seama de intervenție și continua cu o energie sporită, categorică, printre rafalele vîntului care se stîrnise, răvășind deodată eucalipții deasupra lor : «Așa stau lucrurile cu strămoșii mei și cu strămoșii strămoșilor mei !... Și acum despre mine...»

Cînd a terminat, s-a produs mișcare printre oameni — o hulă care îi scutura, cruțîndu-le fețele încremenite într-o interogație mută el continua să le țină piept, ca pentru a le adresa o ultimă politețe, ca și cum pasul său, punîndu-se în mișcare spre unicul pin din lagăr, ar fi fost semnalul unei rupturi definitive. Aștepta, deci — dar nu se întîmpla nimic, și atunci avu timp, odată dispărută cea dintîi surpriză, să opereze o rememorare și să-și spună : «Bine. Poate că, la urma urmei, asta e calea pe care Dumnezeu a ales-o pentru mine...» ; pînă cînd ceva s-a petrecut cu cei din fața lui, o rumoare care a înflorit în cîteva cuvinte, scurte, leneșe, pe buzele lui Rougier : «Ia spune... Ești teribil de hotărît !...» Și a auzit o voce, a sa, replicînd : «Nu mai puțin ca tine, dragă !...» În acel moment, a auzit rîsul asistenței, un fel de pîclă, nesigură, distinsă, ce marca o complicitate latentă.

În timp ce-și punea crucea la loc și mai tîrziu, cînd se cățăra pînă în vîrful pinului, a înțeles că își cîștigase bunăvoința camarazilor, admirația pînă și a celor mai duri îi obligase să-i lingă mîinile, erau cu toții fermecați — animale sălbatice în stare să simtă un soi de voluptate în a se tîrî în fața lui, ca și cum ar fi fost vorba de un joc căruia în orice clipă oboseala sau repetările îi puteau pune capăt. Pe scurt, între Rougier și el se instalase unul dintre acele sentimente abrupte, amestec care, în lipsă de ceva mai bun, capătă aspect de ură, cu atît mai greu de depășit cu cît rădăcinile lui nu sînt acelea, îndeobște cunoscute și inventariate, ale urii.

A trebuit să aştepte ziua incidentului pentru a măsura progresele înfăptuite de această ură, poate fără ştirea celor care erau cuprinşi de ea, pînă atunci camuflată (raporturi în aparenţă afabile, porecle complice care nu înseamnă decît un cod acceptat şi evită formularea întrebărilor : *Spune, Dragostea mea, Sfîntă mînie a Domnului, Cele zece porunci, Cel care va pieri, În vremea aceea Isus spunea discipolilor săi...*, care, datorită gustului pentru glume, deveneau *Stea mea, Sfîn Mîn, Zecep, Celcap, Vremeace...*), o bucurie barbară l-a zguduit în timp ce-l înşfăca pe Ducroc, micul Ducroc pe care unii, ca să-i facă curte, îl numeau Agint Viu, nervos, uscat ca un curpen, pentru a-l arunca spre ceilalţi, ca pe o bilă la un joc de popice (avînd, în ţeastă, vociferările lui Rougier : «Pe el băieţi ! Vă spun eu că ăsta a rătăcit epoca. Zece, douăzeci contra unul, dacă asta îi face plăcere...»), apoi, gîfîind, din nou nemişcat în faţa trofeelor de vînătoare, corpuri îngrămădite la picioarele sale, trecîndu-şi prin păr mîna însîngerată ; în sfîrşit, pe măsură ce bătăile din tîmplă se răreau şi fiecare obiect îşi regăsea locul în decor, îndreptîndu-se spre victimele sale, aplecîndu-se asupra lui Rougier, ajutîndu-l să se ridice iar în picioare, murmurîndu-i la ureche, după ce-şi regăsise zîmbetul : «Iartă-mă, am fost silit...», şi, în faţa uităturii urîte a celuilalt, îndepărtîndu-se fără să se grăbească, înainte de a întoarce capul pentru a căuta cu privirea pe ciobanul din pricina căruia izbucnise incidentul (doi oameni îl prinseseră la o sută de metri de lagăr, apoi îl împinseseră în faţa lor după ce-i scoseseră pantalonii, tăbărînd asupra lui cu lovituri de băţ, apoi înţepîndu-l între fese cu ţeava puştii : descoperiseră la mîna lui un ceas ruginit de tot, care părea să fie cel al lui Thévenin, şi i-l aruncaseră lui Ducroc, care, după ce-şi mobilizase comesenii, se închisese cu ei într-un grajd dezafectat pe care îl botezaseră *camera de gazare).*

Lucrurile nu puteau rămîne aşa : Geoffroy a fost chemat, după o jumătate de oră, de către comandantul lagărului care, la perspectiva unei întrevederi cu el (nu era prima, şi avusese tot timpul să-şi dea seama că exista la soldatul Ferrier un fel de sîmbure de nesfărîmat, a cărui natură era incapabil s-o deter-

mine : să fi fost oare crucea pe care o purta pe piele, deci o panoplie de baliverne perimate, dat fiind că «Religia, bineînțeles, este necesară, fie și numai pentru a menține ordinea, morala, disciplina, dar, fir-ar să fie ! nu ca să dai crezare tuturor acestor superstiții...», sau poate protecția de care se bucura la șefi, cine știe ?), nu găsise alt refugiu pentru a-i ține piept lui Geoffroy, atuurilor pe care acesta le putea ascunde în mînecă, decît în sticla de whisky păstrată pentru ocazii deosebite. De altfel sticla era aproape golită, fiindcă, pentru a-l primi pe Geoffroy, căpitanul le scosese afară pe cele două tîrfe pe care, de două ori pe lună, le aducea de la un bordel din Mostaganem (două hurii al căror surîs, arborat odată pentru totdeauna în exercițiul meseriei, etala o dublă dantură de viplă și care îi revelau șoferului însărcinat să le ducă înapoi în sat accesoriile trebuincioase căpitanului Mégara pentru a intra în transă : o lumînare care era vîrîtă într-o mănușă de cauciuc, în timp ce bărbatului i se murmura la ureche : «Nu-i așa că vrei, Cônchita ?... Vrei, draga mea, dragostea mea ?...». L-a primit împleticindu-se și s-a mărginit să bîlbîie, așezat înapoia biroului, cu ochii plecați asupra unui raport pe care se prefăcea că-l purică, pentru că nu avea puterea să înfrunte albastrul privirii, ochiul de pasăre de pradă care zîmbea : «Sincer, nu-mi convine să ți-o spun, Ferrier. Dar n-am încotro, nu-i așa ? Înainte de venirea dumitale am avut mult de furcă pînă să-i dăm pe brazdă pe porcii ăștia ; de cînd le-au fost măcelăriți cei doi prieteni, începuseră, fără îndoială, să devină bărbați, ostași — nu încă unii adevărați, știu bine, dar trăgeam nădejde... Și pe urmă ai apărut dumneata, îmi pare rău s-o zic, dar cu doamne-miluiește dumitale i-ai făcut s-o lase iar moale. Totuși nu dumneata ești șef aici. Cînd au și ei o captură interesantă e firesc să procedeze la interogatorii. Știu că uneori mai sar peste cal, dar asta se întîmplă pretutindeni. E război, nu picnic. Morala Evangheliei e bună în civilie, pe timp de pace. Aici, dacă întorci și obrazul celălalt, te regulează pe deșelate. Dumneata ești construit pe dos, ai fi în stare să-i masacrezi tocmai cînd, în sfîrșit, se poartă și ei ca niște bărbați. Și pe urmă să-i ridici pantalonii numitului

Capdevielle, așa-l cheamă, și să-l conduci pînă la poarta taberei...» De cîteva clipe, căpitanul Mégara, tîrît de discurs, împinsese îndrăzneala pînă la a ridica ochii spre Geoffroy. Aștepta un cuvînt de la acesta care, de obicei, cînd era preocupat, se mărginea să-și fixeze interlocutorul cu ochii al căror albastru bătea într-un cenușiu de floare de colț. În cele din urmă, pierzîndu-și siguranța de sine, comandantul taberei spuse cu jumătate de gură : «Ce părere ai, Ferrier ?» Iar celălalt, mereu absent, ca și cum și-ar fi adunat puterile ca să dea un răspuns ad-hoc : «Mă gîndeam... Domnule căpitan, tocmai mă gîndeam că pantalonii lui Capdevielle sînt prea strîmți...» Și, după o clipă, înainte ca figura căpitanului să treacă de la o paloare mortală la un roșu de apoplexie : «Dacă doriți, am să-l recuperez pe felah, domnule căpitan ; am putea proceda la un schimb...»

Nu din întîmplare patrula (sau ceea ce trecea drept așa ceva : Rougier, Ducroc și o hoardă de orgolii călcate în picioare) dădu peste el în clipa cînd biciuia catîrul care trebuia să-l ducă, laolaltă cu rănitul, în pădurea Merzouka. Se lăsă surprins, șareta fu oprită, încercuită ; de pe capră vedea acum oamenii agățați de hulube, mîngîind mîrțoaga jigărită pe care o prinseseră de căpăstru, aruncînd priviri de dulăi gata să pornească vînătoarea asupra rănitului ce se zărea peste capul lui. Și Geoffroy citi în ochii acestuia o licărire de spaimă care, încetul cu încetul, trebuie să se fi preschimbat în resemnare — ca și cum Nejma și-ar fi cunoscut soarta.

De aceea îi înfruntă ; coborî de pe capră dinaintea oamenilor, în așa fel încît să-i țină în fascicolul privirii lui, față în față, mai ales cu Rougier, fiindcă îi recepționa vocea pe care emoția o făcea albă : «Complimente, Ferrier !», apoi, incapabil să se rezume la atît : «Un felah care a participat la atacul de ieri. O să fii decorat, sînt sigur !»... Încît pentru a preveni ecoul acoliților lui, Geoffroy se grăbi să intervină : «Jos labele ! E al meu !...» Și acum privirile lor se ciocneau în cruciș și în curmeziș cu a lui, care avusese timp să devină dură, să se adune pentru a alcătui acel bloc de nepătruns sub șocul căruia căutătura

lor, de obicei, se fărîmița, se crăpa. Și cu toate că nu dăduseră înapoi nici cu un pas, o uzură ascunsă le slăbea degetele agățate de marginile căruței, trăsăturile crispate ca după primele rafale ale ploii — pînă cînd, deodată, Ducroc explodă într-o serie de sughițuri : «N-o să ne împiedici să-l luăm la întrebări, nu ?», pe urmă, înainte ca Geoffroy să aibă vreme să răspundă : «E rănit ! O să scuipe totul pe loc, ascultă ce-ți spun...» Atunci Geoffroy (primele picături îl plesneau peste frunte) : «E prizonierul meu. Și o să dispun de el după bunul meu plac...»

Încît acum convoiul sosea la tabără pe o ploaie cu clăbuci, Geoffroy domina cu statura lui înaltă catîrul scăldat într-o lumină spectrală, distilată de cataractele brăzdate de fulgere, ca și cum trăsnetul, răsturnîndu-le deasupra orizontului, se comunicase, din aproape în aproape, fiecărei picături și desena carcasa animalului cu detaliile coamei, ale coastelor sub pielea întinsă și lipită pe oase ; catîrul înainta așadar, cu răbdare încăpățînată, ca pentru a-i veni de hac masei de apă care îl încovoia ; și, odată cu el, oamenii, obligați să-i urmeze cadența, să-și tîrîie pașii ca să nu-l depășească. Și încă nu era tot Nejma culcat pe fundul căruței, cu ochii închiși, cu rana sensibilă la cele mai mici hîrtoape ale drumului noroios, la impactul fiecărei picături de ploaie cu epiderma, ca și cînd plaga, ce sîngera din nou, ar fi alcătuit centrul unei rețele de dureri ce-i împînzea trupul din cap pînă-n picioare. Tăcea, avea să continue să tacă, spunîndu-și în gînd că nu multor oameni le e hărăzit să-și urmeze propriul lor cortegiu funerar și văzînd în asta o compensație pentru lipsa înmormîntării cum, probabil, avea să-i fie soarta. Și acum deschidea ochii ; de cealaltă parte a catîrului, zidurile se apropiau, iar auzul lui la pîndă percepuse alterarea zgomotului produs de osie și de potcoave și repercutat de împrejmuirea fostei ferme. Văzu deasupra sa spatele lui Geoffroy, abia aplecat sub diluviu. Și pentru prima oară silueta întunecoasă, încununată cu un halou de lumini, îi ispiti carnea deschisă ca un port. Toată căldura lumii se refugiase acolo, la îndemîna lui, în ființa pe care pînă atunci o învăluise într-o ură surdă, geloasă și care deodată se anunța ca un adăpost călduț, moale, abisal, în

cuprinsul căruia să se poată cuibări și dormi un somn fără vise. Încît în răstimpul unei clipe închise iar ochii și se scufundă, smulgîndu-se morții, elementelor dezlănțuite, căutării epuizante, niciodată potolite, la care se rezumau cei douăzeci de ani ai lui. Cînd ridică din nou pleoapele, văzu trecîndu-i pe deasupra, pe arcada care împodobea poarta deschisă, craniul de taur, oasele albite, dinții și coarnele pe care Rougier, fanatic amator de western-uri, le pironise acolo, regretînd că nu are la dispoziție «o căpățînă de fellah care, firește ar fi arătat mai bine». Privirea i se ațintì repede pe spatele lui Geoffroy, acum complet drept : trebuia să înfrunte tabăra, santinelele care îi deschiseseră, oamenii și ofițerii care, din uși și de la ferestrele întredeschise, priveau înaintînd procesiunea ; să-și reia rolul de la care îl distrăseseră un moment ploaia și amorțeala convoiului.

Așa că acum (împrejmuirea și poarta fiind lăsate în urmă) nu le mai rămînea decît să meargă la șura dezafectată ce avea să se închidă deasupra lor asemeni corolei unei dionee deasupra insectei. Dar nu încă — pînă nu era descărcată căruța ; prizonierul fu dus, ca un copilaș în brațele doicii, scotocind cu privirea barăcile dimprejurul curții înmuiate de ploaie, cele cîteva trunchiuri, puțul și adăpătoarea și mai ales geamurile și ușile în spatele cărora se adăposteau nenumărate căutături în suspans. Apoi patul, așternut în grabă pe solul bătătorit, la piciorul ieslei unde îngerul păzitor, între două etalări ale mielului ispășitor, avea să se culce direct pe paiele murdare, pe cînd colțul cel mai întunecat, printre cataractele ce loveau și scrumau neîncetat pămîntul, catîrul strănuta, aburi se ridicau din pielea lui, iar deasupra animalului se deschidea lucarna unde ardea cerul sau ceea ce ținea loc de cer — fără a mai pune la socoteală vîntul, izbiturile ușilor putrede, scîrțiind din balamale, un geamăt adînc, întretăiat de lovituri surde, în stare să înșele febra opacă și multiplă ce scutura tabăra, de cealaltă parte a zidului ploii ; pe scurt, decorul și personajele, așa cum au fost nu zămislite de existență, ci proiectate, între acest aiurea și acel nicăieri, la granițele labirintului unde ne străduim să le urmăm. Și, neapărat, cuvintele care au fost ori nu au fost

rostite în ziua aceea sau a doua zi sau a treia : «De ce ?... Fiindcă sînt vărul lui ?...» — apoi, cînd beţia sau febra (sau complicitatea locurilor, a vîntului, a furtunii sau a nu mai ştiu cui) o vor fi îngăduit «Da, am aşteptat douăzeci de ani ca să cred în ceva. *Cred în tine, da în tine...*»

Dar nu, nu asta, cel puţin nu încă, dat fiind că idila a fost întreruptă de la bun început de năvala comandantului taberei în fruntea unui areopag de sergenţi şi adjutanţi ; burta, obrazul încins, lovit de cuperoză ale căpitanului Mégara despica spaţiul pînă la litiera unde zăcea prizonierul, astfel încît etalarea, îmbrăţişarea mistică fură oprite încă din premise, lăsînd loc — cui ? altercaţiei ? Nici măcar, cu toate că, fără preget, căpitanul Mégara a deschis focul : «Ia zi, Ferrier, mi se pare că, atunci cînd faci un prizonier, regulamentul prevede că trebuie să raportezi superiorilor...» Dar atacase cu un ton prea de sus, din care cauză violenţa, ratînd ţinta, urma să se întoarcă împotriva lui — ceea ce deveni limpede de la prima replică a lui Geoffroy : «E vorba de un prizonier puţin mai special, domnule căpitan... E prizonierul lui Dumnezeu, dacă înţelegeţi ce vreau să spun. Nu al armatei franceze...» Din acea clipă nu-i mai rămase comandantului de tabără decît să elibereze fiara care, de luni de zile, se agita în adîncul lui — un taur sau mai curînd un rinocer, judecînd după felul cum începu să umble de colo-colo prin şură, cu bărbia în piept, cu mîinile la spate, navigînd de vreo zece ori între catîr şi oameni înainte de a se opri în dreptul lui Geoffroy : «Bine. E prizonierul dumitale, fiindcă dumneata ai pus mîna pe el ! De acord, voi aştepta să se vindece. Şi o să asişti la interogatoriu, ca să nu se mai tipărească în foile alea bolşevice şi în mesajele secrete că, în tabăra comandată de mine, prefac prizonierii în tocătură de cîrnaţi...» Şi, pe neaşteptate, apropiindu-se de litieră şi aplecîndu-se, roşu, apoplectic, deasupra lui Nejma : «Ei bine, gunoiule, n-o să poţi spune că nu sîntem omenoşi noi ăşta din armată ! Nu ca la tine, banditule ; cînd un om de-al nostru ajunge să fie prins, găsim din el carne de frigărui...» Şi din nou rinocerul furibund se năpusti spre colţul unde catîrul, încremenit în inepuizabila lui resemnare, se făcea una cu peretele ; după care se întoarse şi se

repezi iar la prizonier. Acum exploda, cu fața la două degete de aceea a rănitului care-l privea liniștit, descifrînd pe chipul congestionat simptomele unei violențe în spatele căreia se profilau lacrimile, isteria, dezumflarea bătrînei băşici supralicitate luni de zile — patetic asemeni unui histrion care a avut succes la douăzeci de ani în același rol și nu-și dă seama că azi pielea lui nu se mai potrivește cu aceea a personajului: «Ascultă aici, nemernicule!... Ce ți-a făcut ție Franța?... Nu te-a învățat să scrii, să citești, ai?... Nu ți-a dat Franța să înfuleci? Nu te-a învățat să respiri? Spune, spune, dacă ești om, de ce? De ce te-ai ridicat cu arma împotriva Franței? Ce ți-a făcut Franța?» Căpitanului îi curgeau bale, scuipa, ca și cum organele lui, în învelișul de piele obosită se preschimbau încet-încet într-un terci pe care gura îl expectora deodată, strîmbă ca a unui hemiplegic. Nejma se ridicase într-un cot și continua să-l privească pe căpitan, încît celălalt putea citi în ochii rănitului ebuliția stîrnită de albastrul irisului, lărgind minuscula pată a capilarelor rupte. Nejma spuse liniștit «Nu merită să vă înfuriați așa...» Apoi, după ce cuvintele lui contribuiseră la lăsarea tăcerii «Dacă pielea mea vă poate domoli, v-o dăruiesc. O puteți pune în frigare, n-am cum să vă împiedic...» Astfel încît acum comandantul taberei, stacojiu, cu părul în ochi, arătîndu-l (nu pe Nejma, de data asta, ci pe celălalt, pe renegatul care cuteza să-l atace frontal, dar căruia prizonierul îi era trambulină directă), cu un deget tremurător, celor patru-cinci ofițeri care îl întovărășeau — ca și cînd ar fi vrut să-l desemneze răzbunării lor, iar cuvintele, îngrămădindu-se pe buze, i le-ar fi paralizat (și cînd graiul îi reveni, la capătul unei tăceri neputincioase, toți fură cuprinși de aceeași stupoare, în afară de rănit, căruia febra îi conferise darul premoniției; fiindcă tonul, accentul erau nu acelea ale bărbatului, ale oșteanului, ceea ce căpitanul Mégara încetase de mult să mai fie și a cărui mască se străduia să le-o prezinte subalternilor, ci a unui puștan care, în curtea școlii, a fost bătut de unul mai tare ca el și îl pîrăște pe vinovat învățătorului de serviciu) «Uitați-vă... Își... își bate joc de miinee...» — cuvinte repetate acum ca pentru a se îmbăta, cu un derapaj în acute care dove-

dea criza de nervi, cu lacrimi, care-i curgeau în torente, un tic care-i înnoda partea de jos a feței, încît un subofițer, după panica din primele clipe, îl luă și-l duse spre ușa încă deschisă. Rămase în arenă singur căpitanul Mercier, alias Mathusalem, care făcu tot posibilul să rostească un cuvînt pe care îl voia dur, așadar deschise gura în două rînduri și, negăsind nimic, se retrase.

Atunci, odată măturat avatarul (și ușa închisă, miasmele risipite) un cuvînt, apoi altul, care dovedeau restabilirea curentului — unul vorbind invariabil, celălalt ascultînd (sau mai degrabă tăcerea lui făcînd să ricoșeze valul de vorbărie a rănitului, în așa fel încît să alcătuiască un relief invers, adîncit, un discurs absolut care chema întrebări și răspunsuri), iar cuvintele fură sau nu rostite — și dacă nu, era ca și cum ar fi fost «Cred în tine, numai în tine, *fiindcă tu ești cel Unic.* Nu Celălalt, Contabilul, Cămătarul...» Și, din fir-a-păr : «În fond, să nu te miri, Geoffroy, la urma urmei îmi convine. E mai bine să dispar acum, în prezența celui Unic, aproape în brațele lui. Singurul regret pe care îl voi lua cu mine va fi acela de a nu-mi fi dat seama că Unicul, vreme de mai mult de jumătate din viața mea, îmi fusese aici, la îndemînă și că prejudecățile, ura mea îi deformase chipul ; În sfîrșit, că era nevoie de rana asta și de ura asta ca să mi se ridice vălul. La drept vorbind, lucrurile sînt cum trebuie să fie. Pentru că, închipuie-ți puțin că supraviețuiesc ; voi fi nevoit să mă însor cu Halima, sora lui Salah, adică o fată pe care astăzi ar fi necinstit s-o refuz, dat fiind că, în urmă cu niște ani, tiranizat de vărul meu (și de restul familiei, inclusiv propriul meu tată, care, la insistențele lui Lala Nefissa, ea însăși terorizată, drogată de fiul ei, a trebuit să renunțe la o nouă căsătorie după moartea mamei — am acceptat mîna verișoarei mele, primită din mîna lui Salah, ca și cum eu aș fi fost mireasa, ba mai mult, fecioara care trebuia deflorată, vînatul care trebuia doborît — ceea ce făcea neapărat din el vînătorul, amantul ; deoarece, lăsîndu-mă să înțeleg că prin intermediul surorii lui el însuși se căsătorea cu mine, ridica implicit pretenții asupra a ceea ce mai rămăsese din pămînturile ancestrale, acel ciot

de Merzouka pe care Si Brahim îl amputase din pădure și care, la moartea tatei, avea să ajungă în mîinile mele — o știam, nu mă înșelasem în privința interesului său neașteptat față de mine ; tata, obosit de Lala Nefissa, renunțase în cele din urmă să se recăsătorească, nu pentru motivele trîmbițate de Salah (Vezi tu, Nejma, eu am împins-o pe mama să facă asta, te-am scutit de o mașteră care te-ar fi preschimbat într-un străin sub acoperișul tatălui tău etc.'), ci pentru a suprima urmașii dintr-o a doua căsătorie care, în ziua sorocită, și-ar fi disputat moștenirea cu mine — în realitate l-ar fi frustat pe el, Salah Eddine, fiindcă intenția lui era să înhațe moștenirea cu pricina. Și asta nu-i tot în ochii lui, eu eram cel mai puțin în stare să-i fac copii propriei lui surori, așa încît ar fi putut exercita de-a lungul întregii mele vieți un soi de regență asupra proprietății, nutrind speranța că după moartea mea pămîntul va reveni copiilor pe care, date fiind capacitățile lui virile, se știa apt să-i zămislească. Ai să obiectezi că mă înșel, că Salah nu e un monstru, dovadă că ieri a încercat să mă ducă el însuși pe umeri pînă la Merzouka și că, dacă ar fi vrut într-o zi să-și însușească moștenirea lui Si Brahim, mijlocul cel mai sigur era să mă lase să crăp într-o colibă în plin cîmp, unde fatalmente inamicul avea să scotocească într-o zi, două. Și-ți voi răspunde că, bineînțeles, vărul meu nu-i un monstru că, toată mașinația asta dovedea pur și simplu nevinovăția celor doisprezece ani ai lui — mai curînd un visător, pradă unor himere mai întunecate decît ale mele, înrădăcinate mai adînc în argila roșie unde tribul a văzut lumina zilei. Îți voi spune că, dacă-și riscă pielea ca să mă salveze, o face fiindcă e legat de mine prin sînge, deci că mă iubește în felul lui, sălbatic, tenebros, dar poate și fiindcă, după dispariția mea, nimic nu-l mai împiedică pe tata să se recăsătorească și să aibă moștenitori... În orice caz, un lucru e sigur : dacă, așa cum crezi tu, voi scăpa cu bine, va trebui să îndeplinesc clauzele contractului care mă leagă nu numai de Salah, de Lala Nefissa și de Si Lahouari — adică de o galerie de sperietori susceptibile, în caz de dezicere din partea mea, să agite problema himenului surorii și fiicei lor claustrate de ani în șir, pîrguite în vederea consumului — ci și de femeia în

care s-a preschimbat fetița de odinioară, invocînd, în jilăveala descompusă a camerei nupțiale, ființa pe jumătate materială, pe jumătate fantomatică spre care converg de zece ani gîndurile, visurile, dorințele ei, pe amantul mărit peste măsură de către absență și care dintr-o lovitură o va elibera de recluziunea prelungită de război, de fecioria ei stînjenitoare — pe mine, Nejma, pe mine ! Cu alte cuvinte, va trebui ca, modelat, strivit, re-creat de Salah Eddine și prodigioasa lui virilitate să fiu confruntat cu ceea ce sînt, ceea ce ignor, că sînt, ceea ce tremur să nu aflu că sînt — în măsura în care, după ce am trăit în umbra vărului meu, mi-a fost dat să fiu și să știu cu certitudine. Asta nu, Geoffroy, niciodată, niciodată ! Mai bine să crăp imediat !...»

Ceea ce (rostit sau nu, în acești termeni sau nu, transmis sau nu bătrînului pirat, cu misiunea de a mi se transmite — deci recuperat, creat din nou de mine în virtutea unei coborîri în acel *aiurea,* în acel *nicăieri* unde rămîne îngropat ce a fost și ce n-a fost) dovedește că Nejma, în delirul lui extralucid, percepea moartea și mersul ei obscur — de cînd ? De la origini ; de cînd pășise pe urmele nu ale lui Salah a cărui suprafață era permeabilă tuturor privirilor, ci ale imaginii aceluiași Salah pe care o purta în minte — ca și cum, făcînd asta, un soi de dublură, înăuntrul lui, ar fi început să dorească, să urmărească ieșirea fatală.

Și acum moartea se afla sub ochii lui ; evolua pe sub acoperișul spart, printre cataractele și rafalele înghețate, între catîrul care tușea în colțul lui și patul unde îl veghea Geoffroy. Furtuna se dezlănțuise din nou, fulgere intermitente își înfigeau tridentele de la o margine la alta a zării — invizibile pentru prizonier și îngerul lui păzitor (la nevoie, Geoffry se putea cățăra pe iesle și de acolo, printr-o lucarnă, scruta perdeaua de ploaie ce se îngroșa peste cîmpie), dar și unul, și altul le descifrau pe ecranul care le întretăia spațiul interior și înregistra obscur rețeaua de violențe pe cale de a se strînge în jurul lor. Apoi furtuna ezită, dădu înapoi, cedă. Un miros de electricitate descompusă plutea pretutindeni. Zgomotul, mai devreme masiv, al ploii făcuse loc aceluia al multiplelor cataracte șiroind

în nenumărate burlane, înainte să se prefacă într-o serie de firicele cristaline, apoi în picături minuțioase lunecînd de pe o creangă pe alta și de pe țigle pe pămînt. Lumina reveni. În șură, fiece contur, fiece proeminență păru să ardă din interior. Se așternu tăcerea, mai întîi groasă să o tai cu cuțitul ; o prezență aidoma unei erete de o anvergură gigantică plana deasupra taberei acum izolate, rupte de zgomotele pămîntului. Geoffroy se ridică, se îndreptă spre ușa căreia îi deschise un batant. În fața lui se întindeau curtea și barăcile, solul în prezent excavat, rădăcinile dezgolite ale platanilor, fațadele jupuite de diluviu — totul acoperit cu un fin strat catifelat, electric, un praf de jeratic nimbînd fiecare suprafață, gata-gata să izbucnească în flăcări ; impresia unui decor a cărui viață s-ar fi retras, putrezind sub cerul mut, ca și cînd golul, tăcerea aveau să aducă imediat demonii alungați de mișcarea de du-te-vino a personajelor și derularea intrigii. Și pe măsură ce se lăsa întunericul, și vîntul se stîrnea făcînd să danseze, de la vîrf pînă la crengile de jos, eucalipții, platanii, singurul pin al taberei, decorul abandonat fu zguduit de un fel de spasm, exsudă o prezență subțire, nenumărată ; spațiul sfîșiat de vînt începu să geamă ; un sunet risipit, nesigur, urcă din prăpastie, se preciză, se instală. Era o litanie surdă, aspră, scoasă de mai multe gîtlejuri — ceva sălbatic, chinuitor, a cărui violență, parcă ținută în frîu, era în stare să dezrădăcineze întreaga tabără și să o arunce *aiurea*. Unde ? Sub ce lumină ? Geoffroy încerca să-și amintească ; acest cîntec al morții îl fredonase și el odinioară poate înainte de război. Era muzica unui film, un western evident, fiindcă Rougier se lăuda că nu i-a scăpat nici măcar unul, că a umblat kilometri în șir cu motocicleta ca să le revadă pe acelea care îi plăcuseră mai mult — o melopee hispano-indiană fabricată dincolo de ocean de către un rus specialist în materie. Melodia fusese suficient de mult la modă pentru a o cunoaște întreaga tabără — inclusiv Nejma, care nu izbutea să izoleze acest cîntec de lungul cortegiu de evenimente ce-l precedase. Ridicat în cot, murmura într-un suflu, ca pentru a nu acoperi vîntul ale cărui rafale îi aduceau muzica îndepărtată, aspră, barbară : «Auzi ?... Auzi ?...» La care Geoffroy se mulțumea să-i răspundă

printr-un hohot de rîs îndată urmat de tăcere, de parcă și el ar fi fost atent la ecourile trezite de litania neîntreruptă sau mai curînd la hotărîrea pe care aceasta o întărea — să-i facă față, cu binișorul, ca să-și păstreze intacte forțele cînd va veni momentul să se bată, dacă el avea vreodată să vină.

Și cînd, noaptea și în zilele următoare, litania cedase locul unor manifestări cu caracter mai agresiv (oamenii, încinși de alcool, îmbibați de o muzică ce însoțea rația zilnică de vin circulîndu-le de la un capăt la altul al trupului, în total efectivul a două-trei dormitoare — fiindcă toți ceilalți, inclusiv gradații, se complăceau ca de obicei, în rolul de privitori — sfîrșiseră prin a părăsi barăcile unde stătuseră retrași și se arătau la față ; în prezent gesticulau, trecînd încolo și încoace prin fața ușii de la *camera de gazare,* cu Rougier în fruntea și Ducroc în coada cortegiului, și unul, și altul agitînd cîte o torță a cărei flacără trosnea în mijlocul unui fum negru și acru, care dansa și urca pînă la vîrfurile copacilor și la cerul fără stele, iar ceilalți se răsuceau, în accentele refrenului obositor în care, degenerînd fără răgaz, se prefăcuse litania pseudo-indiană, pînă ce unul dintre oameni, urmat îndată de toți ceilalți, părăsise bacanala, pentru a reveni după o clipă înarmat cu două talgere care, la lumina rășinoasă a torțelor, se dovediră farfurii de tablă lovite una de alta sau, mai tîrziu, în mîinile camarazilor, două căni de aluminiu și chiar două cutii de conserve, ruginite), Geoffroy se mărgini să ignore evenimentul ce se preciza, Timpul care, oprit la împrejmuirea taberei ca spuma unui rîu în fața unei insulițe, nu înceta să se acumuleze, amenințînd cu explozia ; la spectacolul tovarășilor lui dezlănțuiți, răspundea cu același hohot de rîs, mai puțin ca să fie auzit de Nejma și de oameni și mai mult ca să se agațe el însuși de o certitudine, sau mai degrabă de ceea ce era numai o umbră a ei, poate și ca să arunce un soi de sfidare himerei pe care ani la rînd o hrănise cu sîngele lui.

Dansul scalpului avea să dureze a doua și a treia zi, cu întreruperi mai mult sau mai puțin lungi, în cursul cărora Geoffroy părăsea *camera de gazare* și se alătura privitorilor pentru a culege din noroi corpurile răsucite, dezarticulate de oboseală, vin, isterie ;

cei scuturați de convulsii rămîneau, în cea mai m. parte a zilei, adînciți într-un fel de comă, după care. la asfințitul soarelui, se sculau, înfulecau cele două porții de mîncare de peste zi și se învîrteau prin fața șurii, nerași, cu ochii injectați, scrîșnind din dinți, pînă cînd unul dintre ei începea să scoată un strigăt de vită, care era reluat de toate gîtlejurile, ca o contaminare. Ritmurile luau naștere imediat — invariabil același tămbălău, întîi ezitant, de fierărie zdrențuită. Apoi corpul începea să se legene de la sine, se lăsa antrenat în scuturături imponderabile, se grăbea către frenezie. În cea de-a treia seară dansară, își îngînară psalmodia în furtună, insensibili la torentele ce le măturau spinarea, la fulgerele ce le pudrau cu o aureolă albăstrie, spasmodică, veșmintele lipite de mușchi, de proeminențele oaselor ; de data asta strîngeau în mîini nu ustensile de bucătărie, ci țevi, crose, pumnale. Noaptea, la lucirea făcliilor sufocate de ploaie, dinții le străluceau ca niște cuțite, buzele, înhățate de vîrtej, slobozeau dîre de salivă albicioasă. Cîntecul morții nu mai era decît un horcăit surd, îndepărtat, ce se umfla și se dezumfla într-o agonie de maree pierdută în ceață. Undeva se desfăcu o centură, niște picioare se încurcară în pantalonii dați jos ; după o clipă, omul își aruncase și restul bulendrelor. Apoi începu să-și sfîșie cămașa, maioul și rămase gol sub picăturile care-i izbeau carnea ca niște ciocane, horcăind și contorsionîndu-se întruna, în vreme ce camarazii lui îl și imitau, se despuiau de haine, le sfîșiau și le călcau în picioare. Și acum, cînd toți erau goi, sîngele se porni să curgă ; cu pumnalele își scrijeleau umerii, abdomenul, spatele. Atunci ceva din ei trebuie să fi perceput gestul și cuvintele uriașului blond mereu în picioare în fața ușii *camerei de gazare ;* îi văzură buzele strînse într-un soi de rictus, pupila dilatată, de vultur mînios. Își dădură seama de toate astea, deoarece, în mecanismul care-i împînzise, ceva se poticni, intră în derivă ; acum priveau, șiroind de apă, gîfîind, horcăind, obiectul ce strălucea în mîna uriașului, sus, în întuneric, deasupa capetelor, adunînd electricitatea cerului și lumina torțelor «Destul ! ...Am zis *ajunge,* ați auzit ? Adunătură de...» Vocea de stentor păru să se domolească ; în prezent avea ceva aproape catifelat în

debit și accente : «Vă închipuiți că-l speriați ?... Vă jur că a mai văzut și altele de cînd ține socoteala tuturor cîinoșeniilor pentru care a plătit o dată...» Apoi auziră rîsul ce se ridica spre obiectul de metal, înainte de a se prăvăli în cascade peste capetele lor «Indieni de operetă, asta sînteți... Vă imaginați că e de ajuns să te transpui într-un rol, ca să și devii curat ?... Piei roșii, negri, fețe palide și gata ? Vinovați de la naștere, din tată-n fiu ?... Băgați-vă în țeastă — nu maimuțărindu-i pe sălbatici o să vă redobîndiți fecioria !...» Acum ploaia era mai puțin puternică, iar picăturile, mai rare, căzînd cu mai multă regularitate, mărunțeau liniștea în miriade de particule moi. La sfîrșit, ei auziră «Dacă vreți cu tot dinadinsul să vă înnoiți fațada, trebuie să plătiți, e rîndul vostru. Nu al lui. El a plătit destul...»

Obiectul dispăru pe neașteptate și el le întoarse spatele, aruncîndu-le un ultim cuvînt «Salut !» Și în seara aceea nu mai urmă nimic ; doar, după retragerea lui (ușa șurii se închise după el, ca și cînd acum cele două canaturi de lemn putred le cereau explicații) vociferări, strigăte de animale care-și mistuie neputința — mereu goi, picurînd de apă, sîngerînd, cu privirile rătăcind între ușa unde el dispăruse și pumnalele, pușile pe care continuau să le strîngă în mîini.

Și cînd a doua zi, în zori, destinul dădu lovitura hotărîtoare, îi opuse aceeași atitudine, aceeași pasivitate arogantă, ca și cum în prezent el îi acorda o ultimă șansă Marelui Cămătar, sfidîndu-l să meargă pînă la capăt, să se arate la înălțimea unui servitor care, din copilărie, renunțase pentru El la toate plăcerile existenței — ca și cum, adresîndu-i-se într-un limbaj de la vasal la suzeran, i-ar fi spus «Da, e cu putință ca acesta să fie bunul Vostru plac. Dar aveți puterea să suspendați executarea unui proiect care ar arunca o pată de neșters pe imaginea dreptății Voastre. De aceea sluga Voastră are intenția să vă înnoiască încrederea ei îndepărtîndu-se momentan din tabără, lăsînd pe mîinile Voastre prizonierul, fiindcă acestea par a fi poruncile Voastre...» Totuși, la început, cînd auzi cele două scurte ciocănituri în ușă, după care, deschizînd, se pomeni în fața unui chip pe care abia peste cîteva

clipe îl recunoscu drept cel al lui Hubert II — descifrînd imediat cuvintele al căror înțeles refuza să-l pătrundă, poate fiindcă aceste cuvinte lăsau atît de puțin loc îndoielii că mai poate nega ce-i auzeau urechile («Mai ales să nu te pierzi cu firea, Geoffroy... dar acasă treburile merg rău, foarte rău... Tata a murit, da... Mama îți cere să vii la înmormîntare...»), cunoscu un moment de panică — nu atît pentru că Hubert II îi vestea moartea tatălui, cît fiindcă își dădea seama, acum, de pericolul ce-l amenința pe Nejma și, prin Nejma, pe el însuși.

De aceea, în loc să verse lacrimi, rămase o clipă încremenit în fața fratelui său, încercînd să găsească o ieșire atunci cînd totul îi dovedea că ea nu mai există. Și în clipa cînd deschise gura să spună că, nu, îi era imposibil să meargă la înmormîntare, că plecarea lui din tabără va aduce moartea unui prizonier a cărui pază îi fusese încredințată de Dumnezeu, soluția îi apăru aruncîndu-i luminile ei călăuzitoare, adică, în fond mai puțin o soluție, cît o somație, o ultimă sfidare aruncată Marelui Cămătar «Bine. Plec din tabără, pentru că Tu o dorești. Soarta prizonierului meu se află deci în mîinile Tale. Amintește-ți că Te leagă de mine un contract...»

Se apropie de Nejma. Îi spuse despre moartea tatălui său. Apoi, înainte de a-l părăsi, îi petrecu în jurul gîtului lanțul crucii. Acum Nejma zîmbea ; în ochii lui, soarta care îl aștepta era neîndoielnică și își închipuia că Geoffroy era pătruns de același gînd, în vreme ce atitudinea îngerului păzitor îi dovedea că acesta îl abandonează ca să forțeze speranța. Geoffroy murmură un banal la revedere, ca și cum ar fi avut certitudinea că se vor regăsi la sfîrșitul zilei, și Nejma, zîmbind mereu, răspunse «Adio... Sînt dezolat pentru tatăl tău...»

Lăsă în urmă lui tabăra și, în tabără, camera de gazare, oamenii încă striviți de vin, de ploaie, de sînge. Hubert II se afla la volanul bătrînului Hotchkiss cu care, de obicei, umbla pe cîmp cînd avea nevoie de vreo femeie — scutit de această întrebuințare, poate în mod definitiv, de cînd servise la aducerea trupului ciuruit de gloanțe al tatălui, de la liziera de sud a pădurii pînă

la Belle-Rive. În timp ce ogoarele culcate la pămînt de furtună defilau prin fața mașinii, Geoffroy își asculta, tăcut, fratele povestindu-i evenimentul — «fără să-și dea seama», avea să comenteze bătrînul D'haro, «că fratele lui, relatînd amănuntele întîmplării, o făcea mai puțin pentru a o istorisi cît pentru a o trece în revistă el însuși. Ca și cum moartea tatălui său deschidea de pe acum calea unei alte morți, cea a bătrînului Renaud, care avea să fie ucis, ca și fiul lui, în prima zi de pace, dar, evident, nu de aceeași mînă, dat fiind că ucigașul fiului nu avea nici un motiv să-l suprime pe tată și că, toată viața lui, va ignora că, omorîndu-l pe Hubert II, își găsise imitatori — a doua crimă era asemănătoare celei dintîi, nu din pricina similitudinii armelor (în ambele cazuri, o încărcătură de alice, scuipată din țevi de calibru diferit), ci a alibiului în mod oficial, asasinarea lui Hubert I se înscria printre faptele «elementelor necontrolate», ceea ce, spus mai direct, însemna pentru sat și pentru toți cei ce vor asista la înmormîntare o acțiune a partizanilor sau, ca să folosim cuvintele lor, o ambuscadă pusă la cale de o bandă de răsculați. Și Hubert II avea mai mult decît oricine motive să știe cîte puteau duce în spinare războiul și bandele înarmate, fiindcă el descoperise cadavrul cald încă al tatălui său ; era călare și se apropia de gara dezafectată cînd auzise împușcăturile — nu putuse dispune de mașină în ziua aceea deoarece o luase tatăl, pentru exact aceeași întrebuințare. (Lucrul devenise pînă la urmă de notorietate publică, iar oamenii găseau că e logic ca tatăl și fiul să se slujească de aceeași mașină, fiindcă, la urma urmei, cei doi nu se mulțumeau să-și împartă doar numele, și prenumele, fără a mai vorbi de înfățișarea exterioară, aceeași tufă de sisal plantată de-a curmezișul, în loc de sprîncene, și privirea palidă, de răpitoare, ci mai cu seamă sîngele, vicios în ochii acelora care nu putuseră obține de la natură aceleași avantaje — mai cu seamă pentru bătrînul Renaud, de cînd vîrsta îl prefăcuse într-un fel de arac, plin de teama iadului. (Oricine îl putea surprinde, iarna ca și vara, la răspîntia dintre drumul moșiei și cel departamental, cu veșnica lui panama acoperindu-i capul lunguieț și uscat, de pe marginile căruia țîșneau mustața albă ca un fulg

de zăpadă și nasul, subțire, încovoiat ca un cioc ; în fiece zi făcea aceeași plimbare pe același drum noroi sau ars de soare și, după cîțiva pași, ezitînd, împleticindu-se, șchiopătînd — de parcă, zi de zi, la aceeași oră, l-ar fi cuprins din nou dorința de evaziune din ajun ; de parcă îl chinuia dorința de a părăsi o dată pentru totdeauna pămîntul unde domnise pînă atunci, copleșit de coșmaruri și remușcări și de fiecare dată ar fi realizat că puterile îl trădau și că nu era în stare să meargă dincolo de a treia bornă — se întorcea, gîfîind, disperat, învins, acasă, la conac, cum îi spunea în anii tinereții, sau mai curînd la capela care, cu vreo zece ani în urmă, poruncise să se construiască pentru a ispăși o viață de tîlhării deghizate de lege) : «Manuel, sufla către mine, în vreme ce, ca să-i pot auzi vorbele, lăsam copita iepei pe care mă pregăteam s-o potcovesc, simt că în curînd va trebui să mă declar învins. Nu mai am nici o îndoială, de cînd știu că-și împart aceeași femeie, nu numai același sînge — tată și fiu, atît de asemănători, încît de departe îl poți lua pe unul drept celălalt...» Apoi, cu vocea tot șuierătoare, într-o cadență care acum îi precipita necazurile reînnoite «Am crezut că ajunge să mă instalez, să-mi fondez dinastia și că nu ne mai rămîne decît să stăpînim din tată în fiu acest ținut— pentru că tata nu admisese niciodată ca eu sau frații mei să purtăm coroana ducală. Și acum trebuie să mă înclin în fața evidenței ceea ce am aflat îmi dovedește că, la noi, izvorul vieții era otrăvit...» Eu răspundeam : «Ba nu ! Va rămîne Geoffroy !» La care el «Geoffroy, bineînțeles... Dar nu e cazul să mă înșel : el se întoarce spre Dumnezeu pentru că, în fond, îi e frică ; și-a dat seama, de cîtva timp, că în vinele lui curge sîngele putred al tatălui și bunicului... probabil că de asta obrăznicătura afurisită simte nevoia să dăruiască pămînturile. Ca să repare, cum zice el !...») Deci Hubert II, ducîndu-l pe Geoffroy în vechiul Hotchkiss destinat destrăbălărilor familiei, se ferea să-i destăinuie ceea ce învățase din moartea lui Hubert I — că el însuși scăpase în ajun ca prin urechile acului, că ar fi fost de ajuns să se afle la întîlnire în locul tatălui său, în gara dezafectată de la liziera pădurii (cu alte cuvinte că, parcă dinadins, ceasul i se oprise în acea

zi și doar din acest motiv, la ora hotărîtă nu s-a instalat la volanul mașinii cu cîteva clipe înainte de a-și vedea tatăl făcînd-o în locul lui, ca să pună în aplicare același plan, să o ia pe panglica de asfalt, să cotească pe drumul desfundat, pe urmă să intre în clădirea leproasă și să găsească aceeași femeie) ca să ajungă, a doua zi, să fie stropit cu agheasmă de către rude, prieteni și chiar de către asasin, înainte de a fi coborît în groapa unde avea să vadă cu ochii lui cutia conținînd rămășițele tatălui în locul alor sale. Și pe cînd fațada de la Belle-Rive urca spre el, nu putu să nu-și repete că războiul nu aduce numai incoveniente, că în actualele împrejurări era ușor să te debarasezi de cei care te stînjenesc, dată fiind viermuiala ucigașilor adevărați sau doar posibili...

Toate acestea Geoffroy le va pătrunde cu mult mai tîrziu, într-o epocă în care moartea tatălui se va fi estompat laolaltă cu toate evenimentele de care era legată parcă prin rădăcini (un trunchi comun, cu ramuri numai în aparență străine : la douăzeci de kilometri de acolo, moartea lui Nejma, la cîteva luni distanță asasinarea bătrînului Renaud) — nu doar puncte culminante ale ororii, ci și vîrfuri abia puțin ridicate sau puțin izolate, de fapt adiacente, unite cu restul așa încît să constituie un singur bloc, compact, al tenebrelor. Da, toate astea nu le va pătrunde decît după potop, cînd va fi epuizat toate posibilitățile, cu excepția rumegării trecutului, sterilă contabilitate a erorilor strînse (de cînd ?) probabil din frageda copilărie) a șanselor pe care nu știuse sau nu le putuse folosi — un refren a cărui repetare avea să-l stîrbească tot mai mult în fiece zi »Am fost dus de nas ca ultimul dintre imbecili. Dar era oare în puterea mea să dezamorsez vechea bombă cu întîrziere, adică o mașinărie pusă în mișcare dinaintea nașterii mele, al cărei tic-tac mi-a întovărășit toți pașii, mereu, pînă într-atît încît abia eram în stare să-l detectez ?) — spunîndu-și dar prea tîrziu, că nu din întîmplare la Belle-Rive se putea înțelege numai cu bătrînul Renaud sau chiar că se născuse pe acest pămînt, fruct al spoliațiilor coloniale, în această familie de bîrfitori, în ale căror vine curgea, ca o moștenire în îndiviziune, sîngele vărsat de pe vremea lui Carol cel Mare de

generații de măcelari glorioși, așa încît abia ieșise din copilărie cînd hotărîse să ducă la bun sfîrșit, de unul singur, uriașa operație de ispășire a hecatombelor săvîrșite de strămoșii lui. Iar în ziua aceea, în Hotchkiss-ul lui Hubert II, care îl ducea la ai lui, adunați în jurul trupului tatălui său, ar fi putut ști deja că funeraliile care îl făcuseră să revină în familie, departe de a constitui un ocol, nu făceau decît să-l afunde în propriul destin.

Deci Hotchkiss-ul îl depuse pe Geoffroy la picioarele scării ce ducea la terasă. Din acel moment, îndeplini fără șovăire tot ceea ce soarta îi cerea în interiorul respectivei paranteze din sînul Timpului : riturile funerare și interminabilul lor cortegiu de tăcere, așteptare, gol unde se aglomerează demersuri prestabilite. Îi regăsi pe ai lui în camera mortului, își amestecă doliul cu al lor, sărută fruntea rece a tatălui. Cînd suna telefonul, mama, ca și în trecut, îi cerea să răspundă în locul ei ; el nu ezita să se execute, apoi îi regăsea exact în aceleași poziții în care îi lăsase, în tăcerea hrănită de lenta scurgere a lumînărilor și de ploaia ce bătea în geamuri. Din timp în timp, mama ieșea din cameră, iar gîndul lui o urmărea pînă în bibliotecă unde, conform unui vechi obicei, degetele ei febrile dezgropau, din spatele unui raft cu cărți legate, cu titlurile aurii, sticla de coinac căreia se străduia să-i coboare nivelul. La întoarcere, îi vedea ochiul umed, întîlnindu-l pe cel al bătrînului Renaud, fix ca al unei bufnițe, și licărirea fugară a unui alibi, uneori umbra unei sfidări trecea prin pupilele ei înainte ca trupul mătăhălos, de ouătoare la pensie, să se îngrămădească într-un fotoliu, dobîndind deodată, din pricina acoolului, o securitate pripită. O putea vedea și pe sora lui, Gisèle, plîngînd fără zgomot, cu profilul de struț mîncăcios întors cu obstinație spre fereastră pentru a descuraja orice urmă de compasiune. Cît despre Hubert II, în picioare în fața oglinzii acoperite de deasupra comodei, cu brațele atîrnîndu-i lamentabil de-a lungul corpului, neclintirea lui abia dacă ajungea să înșele pe cineva — fiindcă era vizibil că mintea nu-i e la camera mortuară.

Apoi veni momentul punerii în sicriu, cu gemetele, hohotele înăbușite, loviturile de ciocan ce răsunau din

pod pînă-n pivniță prin labirintul de coridoare, scări, camere în anfiladă. Urmat de un prînz scurt, a cărui tăcere, la sfîrșit, fu tulburată de motoarele mașinilor care se înșirau în curte, sub terasă, pe drumul gudronat ce ducea la șoseaua departamentală. Imediat clădirea enormă rămase goală ca un ghioc în care zgomotul valurilor se încăpățînează să locuiască ; cortegiul se puse în mișcare, cu dricul în frunte, urmat de caroseriile înecate sub flori, de șirurile lungi de scarabei strălucind în ploaie.

În sat, biserica era plină pînă la refuz de lumînări, de acordurile aspre ale armoniului și pe deasupra de mulțimea de la ocaziile deosebite ; toți europenii din regiune erau aici, de la băcani și căldărari pînă la coloniștii de vază — unii veniți de la Mostaganem ca să-și îngroape semenul. Preotul rosti o predică în care, între altele, aminti că «Domnul, pentru a da un exemplu mulțimii uimite, cheamă uneori cu brutalitate la sînul Lui pe cei iubiți de El între toți». Dar asistența nu prea da atenție predicii. Era preocupată mai curînd să-l privească pe Hubert II, pentru a încerca să afle dacă era mulțumit că-i supraviețuise tatălui său. Și mai mare decît mulțumirea fiului era aceea a asasinului care atrăgea privirile ; căci se afla acolo, în rîndul al zecelea, la abia cîțiva metri de cel pe care l-ar fi doborît fără ezitare dacă acesta s-ar fi prezentat primul între zidurile năruite ale fostei gări Merzouka. De unde se afla, putea vedea ceafa acoperită cu cînepă decolorată a tînărului său rival, în primul rînd, într-o întreagă serie de cefe asemănătoare, pînă și acelea ale femeilor, acoperite cu voaluri de mătase. Evident, nu o adusese cu el pe femia pe care în imaginație, chiar în asemenea momente, o putea vedea mîngîind, frămîntînd, mușcînd această ceafă ; o lăsase probabil, încă însîngerată, hohotind în camera amărîtă pe care o împărțea cu ea, în ferma amărîtă pe care o arendase de cealaltă parte a căii ferate, acum părăsite, ce străbătea pădurea — n-o adusese pe femeia adulteră fiindcă ar fi fost pentru el un prea mare efort. Oamenii așteptau cu un fel de lăcomie sfîrșitul ceremoniei ca să afle dacă el va avea curajul să se așeze printre împărțitorii de agheasmă ; cînd îi veni rîndul, apucă șfeștocul și stropi cutia pecetluită

și conținutul ei de cărnuri în putrefacție sub pînza groasă, neagră, tivită cu alb. Rămînea cimitirul își juca rolul pînă la capăt. Oamenii îl văzură urcîndu-se în mașină — hodoroaga antediluviană, reputată că merge mai puțin cu benzină și mai mult cu lovituri de picior în capotă — ca să urmeze cortegiul. Ascultă fără să se clintească discursul primarului lîngă mormîntul deschis. Nu clipi nici măcar la cuvintele «Și te plîngem ca pe un frate, Hubert Ferrier, sîntem gata să-ți mulțumim pentru sacrificiul vieții tale, jertfită pentru cauza noastră a tuturor — cauza sfîntă a Algeriei franceze. De aceea jurăm să facem în așa fel încît moartea ta să nu fie zadarnică. Jurăm în fața rămășițelor tale, calde încă, să te răzbunăm, să-l facem să ispășească această crimă pe canalia care a cosit, odată cu tine, floarea de preț a Algeriei...» Nimic nu se clinti pe fața lui, în ciuda ploii ce cădea din nou, atunci cînd prezenta condoleanțe familiei, inclusiv tînărului rival pe care îl privi drept în ochi în vreme ce-i strîngea mîna.

Geoffroy se mărgini să înregistreze toate astea, dar numai mecanic, fără să se gîndească la ele deloc. O dată, cînd se va fi distanțat de această zi, cu tot ce avea să mai urmeze, memoria îi va restitui, păstrate la rece ca un produs proaspăt într-un congelator, detaliile înmormîntării. Gîndul lui poposise la douăzeci de kilometri, nu lîngă un mort, ci lîngă acela pe care se încăpățîna să-l dorească viu. Cînd, la ieșirea din cimitir, mama îi ceru să o întovărășească înapoi la Belle-Rive, el ezită înainte să încuviințeze. Două ore mai tîrziu, căzuse întunericul; Hubert II îl lăsa la poarta taberei..."

VII

SE AȘTERNUSE una dintre numeroasele tăceri cu care Salah Eddine presăra ceea ce el însuși numise „interminabilul lui recitativ" și de care Lancelot profita ca să strecoare o privire prin spațiul închis, adică între pereții îmbrăcați în faianță, lambriuri și țesături în rame, totul prea nou, prea curat, prea aseptic ca să primească resturile astăzi însîngerate ale Trecutului, la fel cum un pat de spital, cu tubulatura și cearșafurile lui de un alb steril pare să refuze carnea înnegrită, sîngerîndă —încît privirea lui Lancelot traversa foarte repede geamurile ca să sondeze noaptea spațiul nelimitat unde visele lui Salah (și, inextricabil amestecate cu ele, acelea ale lui Geoffroy puteau zbura în voia lor, cu aripile frînte ; el descoperea masa muntelui pe cerul abia mai puțin întunecat și, pe fortul Santa Cruz, o ultimă lumină care strălucea ca o stea singuratică. Sub ochii lui, orașul continua să se consume, șirurile de lămpi de-a lungul străzilor ardeau cu o lucire fixă, semnalînd coșmarurile unei populații care sfîrșise prin a eșua aici, în camerele, uneori în mobilele abandonate de locatarii precedenți dat fiind că vreme de șapte-opt ani trăise hăituită ; umblînd de la o așezare de corturi la alta, de la țară la graniță, pentru ca la sfîrșit, cînd hemoragia va fi încetat, să se fixeze aici, de-a lungul acestor artere, între aceste ziduri lipsite de sînge, pe linia de plutire încercînd acum să-și uite veșnicele rătăciri, nopțile albe, rafalele pistoalelor-mitralieră, lamentările, țipe-

tele, exploziile, mormintele de la marginea drumului de sub zidurile decapitate ale fermelor — să uite poate pînă la speranță. Și, la urma urmei, clipa prezentă, cu întreruperea tic-tacului infernal care împingea lucrurile și oamenii în neant, era poate preferabilă șurubului care pînă mai adineauri, sfărîma Timpul ; din acest motiv, fără îndoială, Salah făcea să dureze tăcerea, prelungind pauza din mijlocul unei povestiri despre care știa că duce către moarte, ca și cînd debitul ei ar fi determinat, încetul cu încetul. lenta sleire a orașului, ca și cum căutarea extenuantă a lui Geoffroy ar fi avut virtutea să accelereze scurgerea luminilor și a somnului și ar fi stat în puterea lui să prelungească la infinit iluzia unei vieți fără capăt — nu numai pe aceea a lui Nejma, culeasă la două degete de sfîrșitul fatal, ci și pe aceea care circula, anonimă, în toate trupurile necunoscuților cufundați în somn, în golul alveolelor suprapuse de dincolo de fațada imobilelor.

Iată de ce povestitorul, care-și oprise și el peste oraș, mare și cer privirea grea, de fiară chinuită de-o țepușă intrată sub piele, nu-i venea să întrerupă răgazul capabil să rețină în ultima clipă destinul. Dar trebuie să-și fi dat seama că puterea asta nu-i decît o iluzie, că o exercită — asemenea anumitor mediumuri care, știindu-se loc al unor fenomene inexplicabile, se prefac că ei le-au organizat — în virtutea unei uzurpări, astfel că încă o dată se afla la mai multe leghe de oraș, de clipa prezentă și chiar de Lancelot, fără îndoială la Saint-Roch, în colțul cu vatra, în bucătăria unde bătrînul Deharo, sub pretextul că îl lămurește, se străduia să-i răsucească cuțitul în rană — probabil dincolo și de toate astea, în spațiul virgin și totuși obosit, unde gîndirea lui îi hăituia dublura hiperboreeană : „Da, zise (și îndată noaptea se puse iar în mișcare, așa că Lancelot putu ghici din nou valurile care horcăiau de cealaltă parte a digului ori se spărgeau la picioarele falezei de la Gambetta), plecă din tabără ca să ia parte la înmormîntarea tatălui său Ascultă predica preotului și discursul primarului. Aruncă pe sicriu primul pumn de țărînă, apoi, în vreme ce groparul își făcea treaba și se putea auzi, pe ca-

pacul de brad lăcuit, zgomotul bulgărilor și din cînd în cînd ecoul imediat înăbușit al unei pietre, el strîngea mîinile întregii colonii venite să-i prezinte condoleanțe. După care conducîndu-și mama și pe bătrînul Renaud pînă la Belle-Rive, îi ceru lui Hubert II să-l ducă la tabără. Acolo ne e plăcut să ni-l închipuim în picioare în fața porții închise, în clipa cînd își declina identitatea către santinelă, cu inima bătîndu-i ceva mai tare în timp ce de cealaltă parte a zidului se angajau conciliabule evident suspecte (fiindcă santinela, în loc să-i deschidă, părăsise turnul de pază pentru a parlamenta cu niște oameni de jos, după toate probabilitățile gradați cărora le anunța întoarcerea lui). La urmă, santinela îi deschise, balamalele scoaseră un soi de miorlăit. Apoi nimic, sau aproape, dacă dăm crezare povestirii bătrînului Deharo (degeaba vei zice că avem imaginația destul de fertilă ca să refac în folosul meu rapoarte deja otrăvite ale bătrînului tîlhar, niciodată n-aș fi fost în stare să reconstitui tabăra, ofițerii și soldații ei, călăi sau victime, dacă bătrînul Deharo n-ar fi furnizat cu bună știință imaginației mele o amplă recoltă de detalii gata n estecate, ca în virtutea unei furii mai întîi stăpînite, apoi din ce în ce mai dezlănțuite, pe măsură ce vizitele mele se înmulțeau, în asemenea măsură, încît realitatea faptelor putea fi deformată de abundența lor și din evenimente nu mai rămînea decît maelströmul ce le produsese). Și zadarnic îl scuturam pe moșneag îl imploram aproape «Și mai departe? Asta-i tot?» privirea mi se izbea de imaginea miniaturizată a flăcării din vatră care dansa în ochii lui, iar peste o clipă descifram cuta ce-i bara buzele, apoi chipul franțuzoaicei suspendat în penumbră chiar deasupra bătrînei caricaturi, purtînd în privire obișnuita prevenire «Nu, nu așa. Ai luat-o greșit. N-ai să reușești niciodată cu metoda asta...» Iar moșneagul, ațintindu-mă deodată (o fațadă încă lustruită, două pupile de pisică la pîndă, nerăbdarea imobilă lărgindu-le puțin cîte puțin) «Mi-e imposibil să-ți spun mai mult, pentru bunul motiv că nu mi-a spus mai mult. Doar nu vrei să inventez, așa-i?» Iar eu, savurînd cu vîrful limbii cuvintele pe care nu aș fi avut curajul să le rostesc

«Parcă pînă acum ți-ar fi fost rușine s-o faci !...» — «Nu, urma el, cu vocea din ce în ce mai aspră, sînt obligat să mă mărginesc doar la ce mi-a povestit, ca să nu deformez adevărul și nici intențiile lui Geoffroy, care așa cum știi, ca toate astea să-ți fie spuse cu fidelitate într-o zi. Sînt de acord cu dumneata la acest capitol lipsesc detaliile. Să nu-ți închipui că o fac dinadins, pentru că, la urma urmei, ar fi vorba de moartea vărului dumitale și aș dori să te menajez. Nu, nu e așa...» I-am retezat-o : «Atunci, ce ? Nu înțeleg, ți-ai dat seama că în privința acestui punct capital izvorul era gata să secе și n-ai pus degetul pe rană ? De ce nu l-ai obligat să revină asupra povestirii ?... Ochii lui nu-i părăsiseră pe ai mei ; pupila ocupa acum toată suprafața irisului și o lucire lacomă, crudă se răspîndea de la colțul pleoapelor spre buze, ca și cînd aș fi fost o pradă pe măsura bătrînului cotoi chelbos, pe cale să-și scoată ghearele. Spuse, cu aceeași voce aspră și înceată «În locul meu, probabil că asta ai fi făcut, așa-i ? L-ai fi torturat pînă ar fi scuipat bucățica... admițînd că i-ar mai fi rămas ceva de scuipat...» Apoi, ca și cînd ar fi fost sigur, de data aceasta că tăcerea, lăsînd deoparte trosnetul flăcărilor în vatră, era destul de grea încît să anihileze orice urmă de viață între cei patru pereți ai încăperii «Iată de ce, chiar să-l știu, m-aș feri să-ți comunic locul în care se ascunde — presupunînd că se ascunde, firește...» Tăcu o vreme, cît să-și poată savura efectul cuvintelor, și urmă ! «Eu nu sînt ca dumneata. N-am nevoie să mă îmbolnăvesc cu amănunte. Mai întîi pentru că, în tîrfa asta de viață, mi-am avut partea... Și mă mulțumesc cu ce mi-a spus el. De ce ? Fiindcă în ceea ce-l privește era vorba de un punct extrem de sensibil, se vedea de la o poștă, și pe deasupra fiindcă — și asta n-ar mai fi nevoie să ți-o spun — prea m-a exploatat pînă la os bunică-său mai bine de patruzeci de ani, ca să nu prind o ocazie suplimentară să sporesc datoria pe care îl voi face s-o plătească oriunde se află — în paradis, în purgatoriu sau în iad... Moartea vărului dumitale ? Cum vrei să mi-o fi povestit, dacă, atunci cînd a avut loc, el lua parte la funeraliile tatălui său ?... Ți-ar fi trebuit mai mult dumitale ca să înne-

bunești și să dispari din lumea celor vii ? De acord — dar lui nu ; mulțumește-te să iei lucrurile așa cum sînt. Asta-i tot...

Iată-ne așadar obligați, în punctul culminant al povestirii, să ne plecăm asupra celor cîteva imagini firave, consimțite de moș Deharo, supuse de atîtea ori întrebărilor, fără a scuipa altceva decît veninul de acum știut. Da, primii lui pași în tabără, luminile încă nestinse (noaptea populată probabil de toate acele priviri, o pîndă nenumărată, din spatele geamurilor și din vreme în vreme, de după colțul unui zid, o tuse nervoasă reținută), drumul parcurs pînă la șură, în ciuda subofițerului care îl hărțuia «Repet, comandantul te cheamă în biroul lui...» și răspunsul său, invariabil «Imediat, am mai întîi o mică formalitate de îndeplinit !», apoi cele două canaturi deschise spre interiorul *camerei de gazare,* cu pata mai palidă a patului de campanie, salteaua prea turtită ca să... *Nu cumva... Nu cumva, din întîmplare...,* orice formulă debitată la repezeală, poate o vagă rugăciune, pentru a umple golul, în timp ce mîinile căutau, scotoceau pînă sub ceardșafuri, de parcă victima ar fi fost nu un băiețandru de înălțime normală, ci un animal de mărimea unui șoarece — izbindu-se de obiectul dur în care recunoscu îndată crucea, pur și simplu acolo, ineficientă, lipsită de viață... «Doamne, Dumnezeule ! striga sergentul, rămas, din prudență, în prag, te așteaptă în birou tocmai ca să-ți explice...» — «Pentru că tu nu ești dat dracului ca să-mi explici, ai ?» Și alergarea prin noapte pînă la biroul luminat ca un vas al Marinei de Război în zi de sărbătoare națională — nefericitul subofițer ajuns din urmă între barăci și grupurile din pragul ușilor, înșfăcat de gulerul cămășii, îmbrîncit spre luminile delirante, orgiace ale comandantului taberei «Eu, unul, n-am nici o vină... îți jur că n-am nici o vină...», și celălalt, uriașul, care dintr-o clipă în alta se putea transforma într-o mașinărie a morții «Asta rămîne de văzut !...» — pînă la lovire și insultă ; ușa, lemn și sticlă, sărind în țăndări sub șocul omului prefăcut în berbec, împins cu capul înainte, și comandantul în picioare, dincolo de biroul lui, nu în atitudinea studiată, minuțios pusă la punct, grație

căreia înţelegea să rezolve problema ; nu, sărind un maimuţoi dintr-o cutie cu arc şi răsturnîndu-şi scaunul, dînd înapoi, cu spatele la perete — nu căpitanul Mégara ; căpitanul Mercier, Mathusalem ' obligat, împotriva voinţei lui, să facă pe interimarul... «Dar, pentru Dumnezeu, explică-mi măcar asta...» am ţipat la faţa de diavol încremenită în aceeaşi expresie, în dreptul căminului. Spunînd cuvintele, mă ridicasem, mă năpustisem ca Mathusalem cel din povestirea bătrînului. El răspunse «Puţină răbdare ! Îmi ceri toate detaliile, şi cînd încerc să te satisfac (îmi trebuie timp ca să fiu sigur că nu uit nimic) sari ca un arc... Comandantul titular, în aceeaşi zi, adică în vreme ce el era la căpătîiul tatălui său ori lua parte la înmormîntare, plesnise pînă la urmă atacul de hemiplegie, pe care oricine l-ar fi văzut venind după capturarea vărului dumitale, sau chiar înainte ; să spunem, ca să fim mai exacţi, puţin după ce Geoffroy pusese piciorul în tabără prima oară. Vinul, huriile aduse de la Mostaganem ca să-l facă să uite soldaţii în stare de insubordonare larvară, Geoffroy, ca să simplificăm lucrurile...» Am spus : «Nu, nu-i nevoie...» Şi litania se opri îndată. «Bine. Înţeleg perfect, am continuat eu, dar nu e cazul s-o iei de la Adam şi Eva. Cu atacul de paralizie e-n regulă. Dar de ce în ziua aia ? Pentru ce în lipsa lui Geoffroy ?» Atunci el, cu aceeaşi voce slabă, jupuită de alcool, în porţie dublă după ce-i murise băiatul «Dacă mi-ai da răgazul... Presupun, fiindcă el nu mi-a spus-o (şi asta îmi sugerezi, nu-i aşa ?) că lucrul se leagă de dispariţia vărului dumitale. Cînd a fost pus în faţa faptului împlinit, vreau să spun cînd a aflat că prizonierul e mort, sau mai degrabă că fusese ucis (încă o dată, nu ştiu în ce fel ; crezi că ar învia dacă ţi-aş spune că i-au tăiat gîtul ori că i-au smuls inima din piept ca să facă frigărui ?), căpitanul Mégara a făcut o congestie. Cel puţin asta e părerea mea şi,dacă nu mă înşel, şi a dumitale ; cînd a fost pus în faţa unor noi răspunderi, l-a cuprins panica. «Doamne, ce se va întîmpla cînd băiatul ăla se va întoarce de la înmormîntarea lui taică-său ?» Iar eu după o tăcere în timpul căreia imaginile (uşa cu geamuri spartă de capul însîngerat acum

al sergentului, căpitanul Mercier încolțit în spatele biroului) încercaseră să-și ia avînt, ca să cadă îndată ca niște păsărele cu aripile prea slabe : «Dar sîngele ! violența aceea, înainte să fi auzit explicația din gura lui Mathusalem ! Da, perfect, subordonatul care îl zorea să se ducă în biroul comandantului și care poate nu avea nici o vină...» — «Cel puțin, mă întrerupse bătrînul, cu un soi de triumf în ochi (un licăr care-i străbătu privirea și îl întineri cu douăzeci de ani) tocmai că nebunia, delirul sau cum vrei să-i spui nu începuse să iasă la iveală în clipa aceea — cînd el și-a dat seama că grajdul, patul de campanie erau goale, doar cu crucea care nu-și îndeplinise însărcinarea... Să nu-mi spui că așa ceva ni se potrivește ! La urma urmei, ce știi despre el ? Figura de sfînt ipocrit pe care a încercat să ți-o administreze pe băncile liceului sau în timpul singurului vostru pelerinaj la Santa Cruz !... Nu, n-a vrut să te înșele, s-a arătat perfect loial față de dumneata, față de ai lui, de toți cei care îi gravitau împrejur ; făcea tot ce putea ca să se amețească pe sine *și credea în asta,* uite lucrul cel mai caraghios... Dar eu am avut vreme berechet să-i dau ocol strămoșului, apoi urmașului căruia acesta i-a dăruit-o pe fata de subprefect și apoi ultimilor lăstari (cópii din ce în ce mai bastarde ale fondatorului dinastiei, de parcă din tată în fiu, sîngele sfîrșea prin a atinge culmile idealului său de tîlhării și de violențe) — Hubert I și II, ca să nu mai vorbim de fiică, îndrăgostită nebunește de blazon, de însemne, de castă, care îi vor fi totdeauna refuzate (cînd era copil și o trimiteau în Franța să-și refacă sănătatea, își petrecea viața în cimitire, în biblioteci, descifrînd pe morminte și în cărți originile familiei) ; eu pot să-ți spun cine era prietenul dumitale Geoffroy — o fațadă magnifică, Sfințenia evanghelică, Legea și profeții, mînă de fier în mănușă de catifea, sete de sacrificiu și de îndreptare, *nu vă mai lepădați !...* Iar pe dedesubt sîngele condottierilor gata să clocotească, să nu mai spunem de acela vărsat de ei înșiși pentru cauze mai mult sau mai puțin nobile, cruciade cu sau fără cruce, operațiuni cu polițe, unde interesele lor le ajustau pe acelea ale prințului, să nu uităm mai întîi sîngele victi-

melor lor — cu ce să alimentezi coșmarurile tuturor generațiilor Ferrier și ale celorlalte filiații pînă la sfîrșitul veacurilor. Fiindcă sîngele nu se uită niciodată ; se transmite din tată în fiu, laolaltă cu strigătele și tenebrele, și într-o bună zi îl vezi apărînd ici și colo sub forma unei pustule sau a alteia — dorință de a ucide, nebunie, delir, știi mai bine decît oricare, domnule Lansari, că sîntem cu toții fii sau nepoți de ucigași, gata să ne ucidem noi înșine la cel dintîi prilej, mai ales cînd un drăguț de război e gata să ne furnizeze un pretext legal, patriotic, sfînt...»

Am zis : «Fie. Să admitem...» (După tonul meu, trebuie să-și fi dat seama că acordul acesta era un mijloc de a-i elimina argumentele, și totuși ceva îmi spunea că e un adevăr în vorbele lui) : «Oare Mathusalem a putut avea o explicație cu el ?...» Și, cum bătrînul nu pricepea unde voiam să ajung «Da, oare a avut timp să-i explice de ce era el și nu căpitanul Mégara... sau, dacă vrei, masacrul a început imediat, sau după explicațiile lui Mathusalem ?...» Atunci el (se gîndea, se gîndea ; se răsucea, se chircea în fotoliu) : «De la el am aflat de hemiplegia căpitanului Mégara, să nu-mi spui că eu am inventat-o, nu ; prin urmare celălalt trebuia să-i fi dat un început de explicație... Altfel spus... Rămase cîtva timp la acest *altfel spus,* din ce în ce mai înghesuit în fundul fotoliului, pielea de pe frunte și maxilare i se întindea, ochii îi ajunseseră ca două crăpături în care strălucea veșnica licărire de chihlimbar sălbatic. Apoi «A intrat în birou printre sfărîmăturile de lemn și cioburile de sticlă ; a aruncat pe masă, peste rapoarte și tocuri, trupul inert al subordonatului și a țipat ‚Să-mi spuneți ce-ați făcut cu prizonierul ! să-mi spuneți !' Celălalt era tot încremenit, cu spatele la zid, fascinat de sîngele ale cărui băltoace înecau hîrtiile, mapa de birou etc. Și-a adunat tot curajul ca să-l poată privi în ochi. Nici măcar nu l-a întrebat cu ce drept îl maltratase pe adjutant, sau sergent, sau nu mai știu cine, și care nu făcuse decît să-i execute ordinele. A început să bîiguie că un atac de paralizie îl lovise pe comandant și că, în mod automat, el s-a pomenit investit cu atribuțiile căpitanului Mégara. Deci că a luat asupra lui sarcina de a reglementa problema prizonierului — că lucrul devenea urgent, dat fiind că oamenii

(era vizibil de cînd Geoffroy plecase din tabără) intenționau să-i joace o festă urîtă rănitului, poate să dea foc grajdului și de ce nu, întregii tabere ?). De aceea pusese să fie transferat prizonierul la Mostaganem, în cazarma Colonieu, ceea ce ar fi făcut de mult dacă ar fi fost în locul comandantului taberei — toate astea Geoffroy le putea verifica el însuși dacă se ostenea să-i întrebe pe șofer și pe cei trei paznici, toți oameni de încredere și pe care el îi desemnase să efectueze transferul...»

În mintea mea imaginile se succedau, se încălecau — suprapuse mereu celei a bătrînului, care, după ce expediase în vatră un jet de salivă, părea să examineze ceva pe pardoseală, între unicul lui pantof și vîrful îmbrăcat în metal al protezei. Dădea acum impresia că așteaptă ; morga lui lăsase loc unui soi de umilință de animal care se tîrăște de teama loviturilor, însă gata să se repeadă cu ghearele scoase. Am spus «Totuși imaginea despre Geoffroy pe care acum mi-o arunci în cap, fără să mă previi cîtuși de puțin, este cea a unei fiare dezlănțuite !...» În vreme ce rosteam aceste cuvinte, viziunii mele i se impunea, în mod bizar, nu chipul obișnuit al lui Geoffroy, așa cum era în epoca regală de la Santa Cruz, ci unul definitiv veștejit, după ani întregi de macerare în vinovăție (fisură, ocazie ratată), cu pielea pergamentoasă, plină de pete, de reptația multiplă, insensibilă a valurilor de mucegai maroniu, întinsă pe osul frunții, pe nas, pe pomeți unde se împărțea în muchii șubrede, terifiante și cu buzele strîmbate de un rictus — ochii, o lucire palidă imobilizată în găurile pleoapelor, înregistrînd fulgerul de mii de ori repetat, Edenul dispărut ; așa cum îl văzusem la ultima noastră întîlnire, în ziua aceea din ianuarie 1963, în timpul răfuelii după care el se eclipsase, poate definitiv. Zăcînd în culcușul mizer din apropierea căminului jupuit de învelișul său de marmură, pe o latură a hexagonului ce meritase numele de sală de biliard, nu mi se adresa mie (cu toate că vorbele îmi erau destinate și — dacă m-aș fi arătat mai puțin nerăbdător, mai puțin brutal — le-aș fi cules eu însumi de pe buzele lui), ci bătrînului pirat care acum își lua sarcina să-mi alimenteze viziunea — ba mai mult ceea ce, din pricina distilărilor lui fracționate, răzbună-

toare se prefăcea la mine în fantasme ce mă persecutau. Vorbea și cuvintele lui se converteau imediat în imagini (dar oare îmi spusese cu adevărat toate astea ? mi le repetase într-adevăr ? sau imaginile își luaseră avînt pornind de la un nimic, de la o tăcere, de la o ezitare în debitul moșneagului ?) — căpitanul Mercier se pomeni îndată săltat de la pămînt și nici măcar nu se zbătu ; în vreme ce pumnul uriașului impunător îl ridica în aer, simți că i se descos membrele, organele pînă atunci contopite în letargica unitate a corpului său totuși minat de artrită, înainte de a trece dincolo de ușa sfărîmată a biroului și de a zbura în întuneric, peste capetele oamenilor care începeau să se înghesuie, atrași de zvonul despre incident și de pocniturile infernale ale becurilor sparte — totul nefiind, în esență decît prevestirea uraganului, fiindcă, imediat după azvîrlirea căpitanului căzut pe pămîntul mocirlos sau peste soldații înșiși, Geoffroy neglijă victima și asistența, pesemne nu atît de vinovate în ochii lui, ca să se repeadă la ultima baracă, acolo, la capătul spațiului înecat de întuneric și de lumină, unde știa că se adăpostesc alde Rougier și Ducroc, dormitorul de criminali, pe scurt la oamenii baricadați în dosul pereților de plăci aglomerate, cu toate luminile stinse, obloanele închise, ușa încuiată — un roi de pupile la pîndă, descifrînd obscuritatea și vacarmul de afară ; vreo cincisprezece brute înfricoșate totodată de grindina ce se apropia și obligate să-i facă față (și el simțea toate astea, nu se putea să nu le simtă) — încît a trebuit mai întîi să spargă ușa, cu ce ? la început cu mîinile goale, cu brațele, cu umerii, înverșunîndu-se pînă la sînge împotriva lemnului întărit pe dinăuntru cu mobile îngrămădite unele peste altele, la urmă probabil cu un trunchi de copac care zăcea pe acolo și care, datorită dimensiunilor lui, scăpase de fierăstrău și de vatra din bucătărie — și nu numai ușa, deși acum obstacolul fusese înlăturat, ci și ferestrele, și partea din pereți unde erau prinse balamalele, poate pentru că o ultimă tresărire îl făcea să-și îndrepte mînia mai degrabă împotriva lemnului, a geamurilor, a pietrei din zidărie decît a oamenilor ; fără să reușească, în tot cazul (dat fiindcă materialele nu puteau ispăși în locul vinovați-

lor) să se împiedice a pătrunde printr-o spărtură sau alta, să se arunce în obscuritate și să continue masacrul ; întîi cu obstacolele ce continuau să se ridice, între oameni și el, așternuturi, efecte, valize, înainte de a începe *culesul,* asemeni îngerului care, în perioada liceului, se ivea între noi la întorsătura unei conversații, *în picioare pe pămînt și pe ape,* încît de afară, gradații și ostașii care se adunaseră în jurul barăcii auziră strigăte, lovituri în oase, în lemn, în metal, cranii plesnind ca niște pepeni, pe scurt lucrarea nemiloasă a armei divine în carnea omenească ; auziră toate astea înainte de a interveni, primii dintre ei rupți în bucăți la rîndu-le — pînă ce el sucombă sub numărul lor, se prăbuși horcăind sub grămada gîfîindă a victimelor, purtat, plin de sînge spre sala de mese unde mîini pricepute îl înfășurară, îl încinseră, îl legară ca pe un faraon înainte de a-l expedia, sub escortă, cu furgonul unde, chipurile, fusese îmbarcat în aceeași zi Nejm'el Arab, spre ce destinație ? Mostaganem ? Oran ? pe mîinile căror gardieni care îl duseră la ce doctori ? Iar aceștia îl cărară la ce spital militar, unde revenindu-și în simțiri, el a fost în măsură să-și pună ce întrebări ? probabil acestea ? «Oare am ucis ? Și cîți ?» — un întreg maelström de halucinații destul de otrăvite pentru ca și eu să încep să le filtrez, transă după transă, prin ceea ce n-ar fi trebuit să fie memorie, dat fiind că n-am fost nici o clipă martor al acestor evenimente și nimeni nu mi le-a povestit niciodată (din ce adîncuri au ieșit atunci ?) ca să mă apuc să i le descriu bătrînului Deharo, frîntură cu frîntură, tot la Saint-Roch, în colțul cu vatra, în aceeași bucătărie care ținea loc și de salon și de dormitor, cu fața nurorii agățată mereu deasupra lui în întuneric și ca la urmă să-l întreb «E cu putință ca lucrurile să se fi petrecut astfel ? nu e felul cel mai logic de a le înfățișa ?» și iarăși «Cum ?... De ce ?... De vreme ce Mathusalem îi dăduse totuși o explicație, nu spun satisfăcătoare, dar care să-l liniștească ; un pretext, o cale de scăpare, încît să-i fie la îndemînă să-și zică : ‚Ei bine, mă spăl pe mîini, am făcut tot ce puteam. Acum e rîndul lui Dumnezeu !...' — chiar dacă, în adîncul lui, ceva continuase să-l neliniștească... Atunci ce ? Nebunie ? Doar nebunie ? Fiindcă i-a masacrat de-a binelea, nu ?...» Și bătrînul pirat clă-

tina din cap (începuse s-o facă de o bucată de vreme, cu mult înainte ca întrebările mele să rămînă fără suflu) «Trebuie să credem că explicația căpitanului Mercier nu-l mulțumea... De unde să știm ?...» Apoi «De altfel, la ce bun să știm ?...

De aceea te întreb, Lancelot »Nebunie ?...» Și, firește, dumneata nu știi ; chiar dacă ai dispune de darul premoniției, acum sîntem prea amestecați unul cu altul, povestea mea e prea mult și a dumitale încît să-ți îngăduie distanțarea fără de care e cu neputință să vezi limpede. Atunci ce ne rămîne ? Inevariabil atît : să ne învîrtim în cerc, în tulburarea hipnozei, pierduți în deriva unui Trecut prăbușit — cu nenumărați aștri morți continuînd să graviteze în jurul unui centru ipotetic cutare oglindire a lui Geoffroy, apoi cutare și cutare alta, la nesfîrșit, și nimic definitiv, deoarece în mod cert ne ciocnim de această evidență el s-a cufundat în nebunie, a poposit într-un spital psihiatric — pînă într-atît încît sîntem siliți să ne întrebăm dacă era vorba de același Geoffroy ; mai puțin perechea, cum o credea toată lumea și mai mult mentorul meu, chiar în tăcerea care, la început, în liceu, ținea loc de relații între noi și la fel mai tîrziu, din clipa cînd (în prima seară petrecută la Santa Cruz, pe platoul de deasupra luminilor în agonie de la Mers el-Kebir) am început să ne dăm drumul la gură, și cînd, cu exagerare, am hotărît să încrucișăm spadele, Marx împotriva lui Isus, izbucnind în rîs cînd ieșea la iveală indentitatea actorilor aflați în pielea celor două roluri — eu mai lucid, fiindcă fanatismul meu ținea de lucruri pămîntești.

Aceeași viziune înaintea plecării mele în maquis, confirmată de reîntîlnirea aceea din zori cînd i l-am încredințat pe Nejm'el Arab rănit — pe scurt o dezmințire categorică a rătăcirilor, violenței, nebuniei ce avea să urmeze, adică, într-un cuvînt, mărturia directă infailibilă a ochilor și memoriei mele, dacă nu cumva, de la prima noastră întîlnire, Geoffroy a fost pentru mine un text indescifrabil, o limbă străină, deci violentată cu bună credință de interpretarea mea — ceea ce, evident, este exclus. Din ce motive ? Nu numai pentru că, trăind ani îndelungați alături de el este

cu neputință să mă fi înșelat, ci și fiindcă mărturia ochilor mei a fost confirmată de bătrînul Deharo în persoană, cu alte cuvinte de un ins care ar fi avut serioase interese să falsifice relatarea pe care, înainte de a dispărea ultima oară, Geoffroy îi ceruse să mi-o facă, deci să-mi semnaleze urmele nebuniei lui cu mult înainte de criză — întrucît scopul său era (și rămîne) să mă împiedice să iau urma vînatului, incitîndu-mă, prin intermediul detaliilor picante, să trec mai departe; mi-a furnizat toate aceste detalii (mi-a dat ocazia să reconstitui zone întinse din viața lui Geoffroy) mai puțin după capul lui cît fiindcă eu îl încurajam pe drumul cu pricina, încît am ajuns la sfîrșit să-l implor «Dacă refuzi să-mi spui unde se ascunde, dă-mi cel puțin destule elemente ca să-mi îngădui să ghicesc!» Și el, după ce și-a făcut socotelile, mi-a dat probabil mai mult decît i-am cerut — deoarece avea prilejul să pună pe tapet vechile certuri cu familia celor care îl exploataseră și să-mi răsucească și mai mult cuțitul în rană; totul în același decor, cu aceleași personaje (camera largă slujindu-i în același timp drept bucătărie și dormitor, vatra, buturugile ce explodau în jerbe de scîntei care estompau susurul ploii pe acoperiș și îi nimbau cu o aureolă tainică pe Emmanuèle și pe fiul lui Francis cînd ea îl înfășa, ori îi dădea piept). «Tot ce-ți pot spune, suspina bătrînul pirat, mișcîndu-și ciotul prelungit de jalnicul băț articulat (fiul său, cînd se căsătorise cu învățătoarea satului, fusese destul de bogat încît să-i cumpere o proteză decentă, dar moșneagul refuzase, fiindcă ținea să-și exhibe în fața bătrînului Renaud piciorul de lemn ce scîrția la fiecare pas ca un reproș), am văzut cu ochii mei, bineînțeles, dar am aflat și din confidențele unuia și altuia — de la strămoș în primul rînd, care, pe măsură ce simțea apropiindu-i-se sfîrșitul, găsea pesemne mai puțin obositor să toarne în urechile unui servitor mărturisirile pe care le-ar fi păstrat pentru o spovedanie, dacă ar fi găsit un preot mai înțelegător și mai cunoscut.»

Dar cînd s-a dus prima oară să-și caute argatul ca să plîngă la sînul acestuia (poate în fierărie, unde el potcovea un cal, sau în atelierul unde, cu abia trei ani

în urmă, cîrpăcea o brancardă) se înșelase în convingerea că, avînd optzeci de primăveri, va muri înainte de a vedea sfîșiindu-se unii pe alții clănțăii aduși de el pe lume (Belle-Rive, pădurea Merzouka, cele optzeci de hectare de pămînt roșu plantat cu viță de vie ori semănat cu grîu și cu orz, devenind miza invidiilor și urilor familiale : întîi fiul, Hubert I, care nu mai aștepta moartea bătrînului ca să declare că proprietatea trebuie să intre pe niște mîini — ale sale — în stare să muncească, apoi nepoții, Hubert II și Gisèle, care începeau să pîndească la rîndul lor, să se întrebe ce parte din ciolan le va reveni într-o zi. Și Geoffroy ? Firește, toți moștenitorii i se coalizaseră împotrivă, deoarece crucea de pe pieptul lui îi speria și le sugera în cele din urmă ideea că poate Christos plătise el pentru ceva) ; la început, așadar, bătrînul Renaud era departe de a bănui că Marele Cămătar îi va acorda grația unui răgaz suficient de mare încît să-i îngăduie să asiste la decăderea dinastiei pe care o fondase, fiindcă avea să se stingă abia după cincisprezece ani, aproape centenar, și încă doborît de o mînă ce credea că forțează destinul, pentru că timpul presa, iar bătrînul se agăța cam prea mult de viață. În orice caz, în epoca aceea, poate bîntuit de gîndul morții apropiate, bătrînul văzuse, fără să le poată interpreta, semnele dezagregării familiale și, dincolo de ele, prin mijlocirea propriei lui descompuneri, pe aceea a coloniei care îi îngăduise, lui, bastard de duce și pair, să-și stabilească domnia pe un pămînt confiscat ; «Bine. De ce anume vă e frică ?» îl întrebă moș Deharo ridicînd ochii de pe potcoava înroșită în foc. Iar el, tot foarte înalt, deși începuse să se încovoaie ușor, cu ochii decolorați în dosul smocurilor îngălbenite ale sprîncenelor, cu mîna crispată pe panama «Să nu-mi spui, Manuel, că băiatul ăsta care abia a împlinit zece ani, și care de aproape șase luni de cînd cu întîmplarea aceea poartă în toate zilele crucea la piept și face rugăciuni și merge la slujbe și postește și celelalte — el care, înainte de asta, era fiul tatălui lui, cu aceeași lăcomie în vine, cu gustul riscului, cu jocurile violente, brutale chiar, cu setea de a se impune, de a se bate la sînge ca să-și păstreze prerogativele, pe scurt nepotul meu, nu-i așa ? — să nu-mi spui că treaba asta nu ascunde ceva.

Dar, după părerea ta, ce anume ?...» Iar celălalt care sufla din nou la foale ca să rostească mai pe îndelete cuvintele ce-i urcau spre buze : «Ba nu-i nimic. Să vedeți că totul revine la normal. Vă faceți sînge rău degeaba...» Și în scurtul răstimp cît ridicase ochii spre cele două pete palide care se detașau pe chipul înroșit din față, el însuși conturat pe sumbra și infernala lumină a fierăriei, putu asista la spectacolul pe care bătrînul Renaud îl deslușea prin intermediul lui — imaginile cețoase, îngrămădite ale nepotului său în fruntea unei bande unde se aflau firește Hubert II, sora acestuia, ce începuse a fi mînată de gusturile ei de amazoană, și Francis, dar mai cu seamă copiii arendașilor și ai coloniștilor din împrejurimi, adunați de pe la ferme și din sat, alături de cîteva odrasle ale învinșilor care, din temperament sau de nevoie făceau zîmbre odraslelor de învingători, trupa strecurîndu-se în pădurea interzisă ca să descopere și la adică să ucidă vulpea care în fiece noapte jefuia cotețele fără să se lase prinsă, unii purtînd cîte o armă, în vreme ce, după trecerea dincolo de baluștrii și de arborii cu flori roșii ai terasei și dincolo de liziera de araucaria în fața lor se deschidea pădurea cu limbii ei cvasi neviolați, adunați de Timp ca o zăpadă prăfoasă ; de unde se afla, bătrînul Renaud putea să vadă șirul indian al copiilor insinuîndu-se printre trunchiuri, amestecătura de bulendre și coame agitate de transa lentă a vînătorii și gustul sîngelui, fără a mai socoti ogarii și corciturile îngrămădite, a căror voce era ecoul chipului stăpînilor lor. Vedea toate astea, în fierăria unde argatul lovea cu ciocanul în nicovală, și argatul le putea vedea și el dacă se întorcea către stăpîn, dacă descifra așadar imaginile în care se metamorfozau aceste gînduri (la fel cum și eu, Salah, în bucătăria din Saint-Roch, puteam descifra spectacolul în ochii bătrînului pirat) — și nu doar atît, ci și prelungirea lor, copiii și cîinii întorcîndu-se plouați după ce se învîrtiseră ore în șir prin pădurea ce refuzase să le dea pe mînă vulpea și, ca să-i intimideze, se prefăcuse că-i sechestrează în adîncurile ei, cu farmecele ei dispărute — o întreagă lume uitată, condusă de legi născute, laolaltă cu rădăcinile și trunchiurile, din veșnicie și care voia să ignore legile oamenilor, încît copiii, fiii de prinți și alte

persoane însemnate, cu servitorimea măruntă aflată în serviciul lor și cîinii aflați în serviciul stăpînilor și al valeților, exasperați că au fost păcăliți de prezența impalpabilă ce sălășluia printre trunchiuri, ajungeau să nădăjduiască, să caute chiar, în obscuritatea ființei lor, un derivativ la mînia și neputința ce-i cuprinseseră. Și pînă la urmă ar fi luat drept țintă pe unul dintre ei, firește unul dintre cei mai puțin înarmați, dintre aceia pe care fragilitatea, feminitatea îi desemnează cu ușurință drept țapi ispășitori, dacă ținta nu s-ar fi prezentat din proprie inițiativă, depistată de un cîine din avangarda haitei în momentul cînd, din nou dar în sens invers, se apropiau de lizieră. Și pùtură desluși, dincolo de ecranul trunchiurilor și frunzișurilor de fistic, acea siluetă ce sărea în zig-zag, care ar fi zburat, poate, de n-ar fi avut două minuscule labe brune lovind solul într-o mișcare de piston înnebunit — un soi de tufă zdrențăroasă, deasupra căreia se înălța un cap ras în creștet, lucind ca o bilă, acum cu toată haita după ea, cu colții scînteindu-i pe urme, prin vacarmul lătrăturilor repercutate de ecou de la un trunchi la altul, în vreme ce ghearele sparanghelului sălbatic, al mărăcinilor și al fisticului sfîșiau gambele și zdrențele fugarului. Bătrînul Renaud putea vedea toate astea la distanță de cîteva luni, fără să plece din fierăria unde moș Deharo potcovea calul — vedea și restul copiii, tot în frunte cu Geoffroy, care veneau pe urmele haitei ce urla, asmuțind-o ca să o excite și să se excite și pe ei, în timp ce, la treizeci de metri mai încolo, picioruşele continuau să ciocănească în humus, apoi în pămîntul roșu și cald înaintea cîinilor, dintre care trei se aflau acum în față, încît ar fi fost de ajuns o cădere, deci un obstacol, un trunchi prăvălit pentru ca animalele să se arunce asupra copilului. Și trunchiul apăru, dar nu prăvălit de tot, ci numai aplecat, dezrădăcinat pe jumătate de o furtună, apoi după o creștere a vigorii în fiecare primăvară, îndreptat în partea crengilor mai lungi, așa că fugarul, în avîntul lui, n-a avut decît să sară, apoi să se agațe înainte de a se cățăra din creangă în creangă. Și se opri, pentru bunul motiv că ajunsese în vîrf, se lăsă legănat de vînt ca o veveriță speriată, cu dinții dezveliți în efortul de a-și recăpăta răsuflarea, cu pupilele de animal încolțit cercetînd golul, co-

pacul ce se arunca în jos și se răsucea pînă la ciinii și copiii adunați într-o coroană monstruoasă o — corolă carnivoră, o gigantică anemonă de mare împînzită de tentacule ; maxilare scînteietoare, priviri al căror foc încrucișat îl străpungea din toate părțile, amestecate cu răgetele animalelor, schelălăitul, fluierăturile, huiduielile, insultele într-o limbă pentru el neînțeleasă — și cum pușlile care deodată își ridicau gurile spre el, cuprinse de un tremur subteran, împușcăturile, gloanțele, care șuierau. (Interogat de bunic, Hubert II era nevoit să declare «Ei și ce ! am vrut doar să-l speriem. Altfel eram destul de descurcăreți ca să-l nimerim, nu ?») Pînă ce Geoffroy, după mai bine de un sfert de ceas și-a ridicat carabina și a început să strige «Ajunge ! A avut ce-a meritat.» «După asta avea să zică Hubert II, l-am lăsat să plece. L-am văzut ducîndu-se încetișor spre casă...» Atunci bătrînul Renaud «Și voi, toți ceilalți, ați rămas. Și unul sau doi s-au cățărat în copac. Și acolo ce-au făcut ? Ce i-ați făcut micului tuciuriu ? — Nimic, bunicule ; l-au dat jos și toată lumea a continuat să rîdă de el, nimic mai mult. Nimeni n-ar fi îndrăznit să se împotrivească ordinelor Marii Căpetenii... — Dar ciinii ? — l-am ținut l-am lăsat s-o șteargă...» Bătrînul a cerut să i se repete povestea de zece ori. Știa doar că Hubert II umblase pe cîmp înainte să-și întîlnească, la căderea nopții, fratele mai mare privind drept înaintea lui spre orizontul în flăcări de dincolo de mareea copacilor, sprijinit de fereastra mansardei unde se refugiase și că nu a reacționat la cuvintele mezinului (nici măcar nu a întors capul, ci a continuat să scruteze incendiul ce se stingea înspre mare), ale lui Hubert II, care era încă excitat de aventură «N-o să mai pună piciorul în pădure, ascultă-mă pe mine. S-a speriat așa tare, că nici nu mai poate vorbi...» Și în seara aceea, apoi a doua zi, bătrînul Renaud avea să fie frapat de faptul că la masă, în ajun, în timpul desfășurării micilor tabieturi zilnice, Geoffroy nu-și descleștase dinții — altfel spus, că vînătoarea inaugurase la cel mai mare dintre nepoții lui o lungă perioadă de mutenie, din care probabil n-a ieșit nici la ora actuală, fiindcă era aproape mut cînd am făcut cunoștință cu el și cînd am trăit alături, în liceu,

ca și cum și-ar fi socotit fiecare cuvînt, pe care rostea nu în fața oamenilor susceptibili să-l uite, ci față de un judecător ce-i pîndea cea mai mică greșeală. La fel se întîmpla cu privirile îndreptate de atunci încolo cu tot mai multă zgîrcenie spre semenii lui, de parcă spectacolul nu se oprea niciodată la aceste ecrane fragmentate — ochi, guri, nări enorme și interșanjabile, ci cu mult dincolo de ele, la viziunea care îl absorbea și îi coordona toate demersurile. Lucrul a fost verificat de Hubert II chiar a doua zi după vînătoare și repetat bunicului cînd acesta, alarmat de metamorfoză, începea să-i caute cauza ; Geoffroy se purtase cu aceeași detașare, la fel de absent, cînd el spusese «Francis și cu mine am descoperit iar vînatul. Tot ce știe să facă atunci cînd ne vede e să înceapă să urle. Francis spune că mai înainte vorbea ca tine și ca mine...» Încît peste două ore Francis îl văzu venind spre el, în momentul cînd termina să pună pe rulmenți un cărucior și cînd, la auzul vocii lui și la vederea privirii ce o însoțea — «Hubert spune că știi unde poate fi găsit puștiul...» —, lăsă să-i cadă scîndurile, cuiele și ciocanul și îl duse pe lîngă pădure la o rîpă de unde încercau să evadeze cinci-șase barăci. Acolo Geoffroy îl putu vedea îndelung, aproape cu lăcomie pe copil. Îl văzu și îl auzi — un țipăt lung și subțire, întrerupt imediat de gîfîitul spaimei. Și rămase pe loc, în vreme ce Francis, prudent, bătea în retragere, în clipa cînd dinapoia pereților de tablă, de scînduri și chirpici ieșeau niște adulți care ar fi putut deveni amenințători dacă copilul ar fi fost în stare să le dea o explicație. Seara, la cină, bătrînul Renaud băgă de seamă că Geoffroy nu venea la masă —, cînd supiera aburindă fu așezată pe suport, Hubert I propuse : «Să începem, fără să-l mai așteptăm pe neisprăvitul ăla !» Atunci auziră cu toții zgomotul — venea de pe terasă, o alternanță de sunete metalice și altele mai înăbușite. Hubert II se ridică primul, se duse la ușa cu geamuri, și strigătele lui îi atraseră și pe ceilalți. Tatăl și bunicul deschiseră și rămaseră în prag, ca pentru a se îmbuiba cu spectacolul pe îndelete, metodic, cel dintîi moștenitor al lor spărgea de cimentul balustradei ceea ce-i mai rămăsese din carabină. Zadarnic îl strigară și-i puseră întrebări, el nu-și ridică ochii. Cînd termină, le întoarse

spatele și coborî scara ce ducea spre drumul asfaltat ; îl văzură îndreptîndu-se către primii araucaria din pădure. A doua zi, Gisèle îi spuse mamei că Geoffroy nu-și petrecuse noaptea în cameră. La prînz, masa fu servită fără el, așa încît toată după-amiaza se scurse în căutări prin împrejurimi — numai copiii, deoarece părinții erau convinși că foamea îl va aduce la bucătării. Dar întrucît la cină scaunul lui rămăsese gol, Francis, care terminase de mîncat împreună cu bătrînul Deharo, intră în marea sufragerie a familiei Ferrier. Spuse «Îmi pun mîna în foc că știu unde îl putem găsi... După un sfert de ceas, se adunau toți în semicerc la picioarele unui copac — pinul în care, cu două zile înainte, copilul își aflase refugiu ; își ridicaseră fețele, iar cu fasciculele lanternelor scotoceau rămurișul des — pînă ce, la capătul conurilor de lumină, acolo unde razele se preschimbau în întuneric, privirea lor descoperi o formă cenușie așezată pe o creangă, ceva ce putea trece drept ceea ce căutau și care asta și era, fiindcă, la capătul unei lungi tăceri așternute după întrebările, admonestările, invitațiile lor, vocea cunoscută le răspunse, la fel de fermă și liniștită ca de obicei: «Puteți să vă întoarceți. Am hotărît să stau cîtva timp aici». Degeaba au insistat, au amenințat, s-au înfuriat, n-au obținut alt răspuns de la oracolul ascuns între ramuri, încît la urmă, cînd cerul începu să se aprindă de la un capăt la altul al orizontului într-o succesiune de spasme scurte (acum silueta așezată călare părea foarte aproape, ca și cum ar fi micșorat lucrurile și ar fi înfundat trunchiul copacului în pămînt) și cînd se abătură asupra lor, odată cu rostogolirile tunetelor, și primele picături de ploaie, singură mama hotărî să mai rămînă. Nu se întoarse în casă decît noaptea tîrziu, udă toată, în momentul cînd furtuna se prefăcea, neîndoielnic, într-un clipocit surd, regulat, cel al ploii. Și nimeni n-a știut ce făcuse cîtă vreme a lipsit, nici ce-și spuseseră ea și fiul cel mai mare. Pur și simplu se duse în salon, unde se aflau bărbații, după un mic ocol pe la bibliotecă, unde nivelul sticlei de coniac ascunse în dosul volumelor legate și cu titluri aurii scăzu cu cel puțin două degete. Spuse, ca și cînd lucrul se înțelegea de la sine «O să stea acolo cît o să-i placă...» Încît a doua și a treia zi copiii putură aștepta în voia

lor la poalele copacului ; foarte curînd renunțară să-i mai pună întrebări, să-i ofere de mîncare, fiindcă așteptau zadarnic vreun răspuns. Evidența se impuse, indiscutabil : Marea Căpetenie era aiurea, privirea nu-i mai cobora pînă la ei, iar respectul inspirat de el se prefăcea de acum în venerație, era mai bine ca tăcerea să-i fie nu ignorată, ci acceptată ca un semn suplimentar al regalității lui. Copiii își petrecură deci cele două zile sub pom, jucîndu-se și luînd trei sferturi dintre mese în prezența Fratelui cel mare, pe care îl divinizau și care ședea suspendat între cer și pămînt. Numai că, în dimineața celei de-a doua zi, Hubert II dispăru, iar Francis și Gisèle se întrebară unde se dusese ; reveni însă curînd, cu o duzină de băiețandri în vîrstă de la opt la paisprezece ani și cărora le promisese ceva senzațional dacă-i dădeau fiecare o monedă de douăzeci de franci. La căderea serii, sub copac pălăvrăgeau vreo cincizeci de persoane — nu numai copii (fiii fermierilor, ai fierarului și ai negustorilor de articole de fierărie aduși din sat, ca și cei ai servitorilor de la fermă și ai muncitorilor din împrejurimi, care șușoteau zîmbind), ci uneori și mamele lor care tricotau și răsfoiau reviste de modă schimbînd din vreme în vreme cîte un cuvînt într-o franceză amestecată cu dialect spaniol ; cîteodată apărea și cîte un bărbat, își făcea de lucru, spunea o vorbă-două, izbucnea un hohot de rîs, și omul pleca așa cum venise, cu haina sub braț, scotocind cu privirea crengile cele mai de sus ca să vadă pasărea cuibărită acolo. Mulțimea se împrăștie cu un hohot de rîs o matroană părăsi în grabă trunchiul de care se rezemase ore întregi, exclamînd «Ia ascultați, stă acolo de două zile... Dacă-l apucă nevoile, parcă poți să știi ?...»

„Dacă lucrurile s-ar fi oprit la episodul vînătorii de oameni, gemu, cu aceeași reținere înverșunată în alb, cu vestă de alpaga și cu panama, bătrînul Renaud (asta trebuie să se fi întîmplat nu în fierărie, ci, la ora lichiorului de anason, în camera argatului), poate aș fi văzut, în atitudinea nepotului meu, ca și tatăl lui de altfel (dar, fără îndoială, nu și maică-sa ; se zice că ea are sînge de țigan, deci darul premoniției),

nu începutul unei metamorfoze și semnul unei săbii a lui Damocles agățată deasupra capetelor noastre, ci un capriciu vulgar, alimentat de personalitatea unui copil mai autoritar decît alții, de a se juca altfel. Dar tocmai că lucrurile nu s-au oprit aici ; după o lună, adică în clipa cînd evenimentul începea să se estompeze, a urmat dispariția crucii. Acum n-a mai fost cu putință nici o îndoială — ceea ce unii sau alții dintre noi luasem drept niște extravaganțe era dovada unui comportament adoptat în mod deliberat, a unei conduite care nici măcar nu se mai căuta pe sine, deoarece, de douăzeci de veacuri, generații de preoți o puseseră la punct...»

Și acum bătrînul privea, dincolo de ochii decolorați ai omului din față sau de cele două pahare de pe măsuța de răchită împletită, sertarul larg deschis al comodei din propria lui cameră, unde, în picioare, cu ochii pierduți dincolo de tapet și de clipa prezentă, își lăsa degetele să cotrobăie cu un gest devenit mașinal, pescuind la întîmplare un batic mîncat de molii, o camee și doi cercei pe care pînă atunci refuzase să-i ofere nurorii lui, un șirag de mătănii de ametist legate cruciș cu un lănțișor de argint, o carte de rugăciuni cu foile răscoapte, pe a cărei pagină de gardă era sigur că poate citi, dacă și-ar fi dat osteneala, literele ascuțite, răsucite, așternute cu cerneală acum pe jumătate ștearsă de o fată cu nume dintr-o altă vreme — Pauline-Alexandra Ferrier —, urmate de cîteva date, naștere, botez, prima comuniune, cu scris și cerneală identice, apoi un cuvînt șters atît de apăsat, încît hîrtia se zgîriase și, în sfîrșit, o dată mai într-o parte, precedată de o cruce, ambele puse de o altă mînă, cu altă cerneală — ca să nu mai pomenim de cutiuța de santal acoperită cu sculpturi fine (o împletitură întreagă de zei purtînd tiare, de elefanți și turnuri, parcă învălmășite de vîrtejul ființelor și al lucrurilor) de pe fundul căruia alegea, dintre alte fotografii, grupul în sepia al siluetelor de o mie de ori contemplate cea a mamei sale șezînd pe scaun, ținînd în brațe un copilaș și, în picioare, rezemat ușor de spătarul scaunului, bărbatul, foarte înalt, cu ochi luminoși, cu părul strălucindu-i ca o aureolă, nasul ca un cioc de vultur și gura lacomă (cînd le ară-

tase nepoților fotografia, Hubert II strigase «O, bunicule, dar domnul ăsta ești tu !») ; stătea acolo, capul îi tremura încetișor, ca și cum camera ar fi fost prinsă de un ruliu care făcea să-i trosnească încheieturile și-i subția oasele, și el știa că, dacă are răbdare și nimic nu intervine să rupă vraja, curînd, în cîteva minute, slaba căldură a arterelor lui, transmisă puțin cîte puțin tuturor acestor fantome le va conferi pînă la urmă o viață efemeră — destul ca să-l smulgă de la Belle-Rive, din lumea ce începuse să se prăbușească în jurul lui, ca să-l poarte dintr-o catastrofă pur și simplu iminentă într-alta deja consumată, pe care întreaga viață se străduise mai puțin să o uite cît să-i înlăture efectele, construind un imperiu acolo unde n-ar fi trebuit să se înalțe decît ruine. Și ea era acolo — tînăra pe care omul cu profil de viking o numea Sandra, precedată de foșnetul crinolinei și roiul zumzăitor al întrebărilor («Oare se va hotărî el să-i recunoască ? Poate, la urma urmei, are de gînd să lase timpului grija de a decide !... Poate că, după toți anii aceștia, timpul lucrează pentru mine și ne va duce înaintea altarului...») ; în cîteva clipe bărbatul pe care nici el, nici frații lui nu-l numeau *tată,* ci *domnule* avea să sune și ei toți i se vor arunca în brațe, iar el avea să-i ridice pînă la înălțimea feței, apoi să-i lase jos, piuind ca niște pui, pe parchetul din vestibul. Și femeia, silueta fragilă îmbrăcată într-o cascadă de moaruri scînteietoare (cu pasărea de pe pălărie așezată pieziș pe edificiul complicat al coafurii dar incapabilă să-i atenueze crisparea buzelor, nici cuta care, de la un timp, i se adîncea între sprîncene «Îi iubește, e evident ! E aici, la ora protocolară, ca să mă ducă la teatru !...») va striga «Mai încet. Victor ! Ai să te șifonezi tot !...

Și pe cînd fluxul imaginilor îl purta spre adîncuri neexplorate, gata să-i destăinuie secretul ce le rezuma (și deci dădea naștere în mintea lui, aproape și pe buze, întrebării «De ce ?... De ce întoarcerea asta în Trecut, goana după umbrele mereu treze : de o parte mama și frații mei, adică o listă a naufragiaților pe care îi credeam dispăruți pentru totdeauna, iar de alta cel răspunzător, omul pe care, împotriva voinței mele, eram dispus să-l recunosc drept tată, dacă pre-

judecățile nu l-ar fi condamnat să se însoare cu o femeie din casta lui») mîna — răvășind nimicurile care, de atîta răscolit, alcătuiau o grămăjoară eteroclită — simțea o *absență;* o făcea cu o clipă mai înainte ca mintea și memoria să deseneze conturul obiectului rece, lustruit, cu marginile tăioase. Iar privirea confirmă îndată verdictul mîinii nu, obiectul nu era acolo.

Atunci bătrînul tot în picioare, în ciuda ruliului ce legăna camera, prin reflexul norilor alunecînd pe ziduri, cu mîna tot vîrită în sertar, dar acum nemișcată) : «Nu cumva, din întîmplare, și asta ?... — cu o confirmare imediată, țîșnind ca un fulger din adîncurile de unde răsăriseră adineauri Parisul și celelalte umbre «Da. Nu poate fi decît asta, mi-aș pune mîna în foc !...» În aceeași seară, după cină, la ora cînd știa că Geoffroy se strecoară în cameră să se culce, urmărindu-l, apoi ajungîndu-l la capătul coridorului lung, înainte ca ușa sculptată să se închidă în spatele copilului, fu în măsură să verifice obiectul se afla acolo, în locul unde cu cîteva ore mai devreme îl așezase intuiția lui — enorm pe pieptul slab și feciorelnic — o flacără somptuoasă, un stigmat sclipitor care, gonind tot sîngele de sub pielea impuberă, o făcea să pară și mai albă, inocentă, încît, după un moment de inevitabilă fascinație, fu nevoit să-și abată privirea, în vreme ce nepotul lui continua să se dezbrace, cu o privire de sfidare calmă în ochi, inspirată din siguranța că încheiase un contract o dată pentru totdeauna (patima neclintită i se născuse nu din fermenții sîngelui, ci dintr-o zonă mai întunecată, dintr-o plasmă unde se scăldase înainte de a se naște, înainte de a fi fost ales de către viață), ca și cum rolurile s-ar fi inversat : copilul în largul lui, cu gesturi de adult care nu are de dat nimănui socoteală — neascunzîndu-și nici goliciunea, nici monstruosul obiect de care aceasta era pironită — iar bătrînul, dimpotrivă, pătrunzînd în cameră cu o risipă de precauții, de justificări «Ce zici, băiete, de cîtă vreme n-am mai venit să te învelesc la culcare ?... Îmbătrînesc, asta e !»), apoi pîndind momentul cînd, o dată scoasă cămașa, va vedea lucind la gît fulgerul auriu al lăn-

ţişorului — şi inima bătîndu-i ca unui liceean în faţa iubitei goale...

Dar asta, urmă moş Deharo, nu era decît începutul; bătrînul era ros mai puţin de evenimentele ale căror roade nu ieşeau la iveală, cel puţin nu încă, şi mai mult de vitriolul ce-i curgea în vine, transmis dinainte de naştere de o mamă care ea însăşi cîntase destul în întuneric ca să descopere într-o bună dimineaţă că a adus pe lume doar bastarzi şi pe care lucrul acesta o înnebunise («Nu!» striga mogîldeaţa de carne învinsă, îmbrăcată în haine de doliu, din fundul canapelei pentru siestă. «Luaţi-i din ochii mei, vă implor. Vedeţi bine că tot ce-mi aminteşte de omul ăsta mă ucide...»). Iar unchiul Nicolas închidea îndată uşa în nasul celor trei băieţi care plîngeau, care se întrebau de ce sînt lăsaţi să moară de foame, de ce perde ele rămîn cu încăpăţînare trase peste ferestrele ele însele condamnate, ca şi cînd de o săptămînă casa devenise un mormînt. Şi astăzi, după şaptezeci şi cinci de ani, imaginea femeii, a panterei zvelte îmbrăcate în negru, a cărei faţă, atunci albă ca varul, nu mai alcătuia decît o cascadă de unghiuri, încremenea în viziunea aceluia care o înregistrase în copilărie şi care acum era un moşneag tremurînd — nesigură, aproape imaterială, în dosul barajului de ziduri, de uşi, de draperii pe care le ridicase între ea şi lume şi dincolo de care copiii ei rămîneau părăsiţi, să-i asculte gemetele şi în curînd strigătele) — drama pe care exilul în Algeria o deşteptase şi căreia, smuls pe neaşteptate din somnul îndelungat, el îi trăia ultimul act. «Într-adevăr, Manuel, gemea către argat, există în toate astea un înţeles care-mi scapă, lucrurile nu sînt limpezi...» Apoi, pe măsură ce adevărul ieşea la lumină: «Copilul ăsta mă sperie. Dovadă, după cum mi-am dat seama azi-noapte, în timpul insomniei, este faptul că, de cînd i-am descoperit crucea pe piept, am început să-l evit...» Pînă în ziua cînd, obosit să se eschiveze de umbra lui, bătrînul Renaud a hotărît să o înfrunte — încît oricine din împrejurimi îl putea vedea (de la Hubert I, căruia îi abandonase treptat administrarea proprietăţii, pînă la cel mai umil dintre zilierii care se speteau pe vreun şantier) ţinîn-

du-se după nepotul lui, la vremea gustării, și întrebîndu-l «Azi unde mă duci ?» și afundîndu-se cu el în pădure sau coborînd către fluviu, sprijinit în baston, cu șuvițele de pe capul tremurător albe ca neaua, ieșind întruna de sub marginile panamalei, deși încovoiat, foarte înalt, alături de copilul căruia propria lui siluetă, asemeni pînzei unei corăbii gata să se scufunde, îi sublinia mersul aerian, neînfricat, aplombul și toate certitudinile care-l inspirau — cufundați amîndoi într-o tăcere căreia îi răspundea ca un ecou tăcerea pădurii sau cea a cîmpiilor ce-i vedeau trecînd. Fiindcă la tăcerea copilului el nu putea răspunde decît tot prin tăcere — grea de întrebări pe care nu îndrăznea să le pună, cel puțin nu singurei ființe în stare să-i dea o explicație ; «Nu vorbește ! se sufoca în fața argatului impasibil. Nu-și descleștează dinții. Poți să-mi spui de ce, Manuel ?» Și aici sau acolo, în camera ajunsă templu al insomniei, sub bougainvilleele de pe terasă, în fața orizonturilor fermecate ale toamnei, tînăra învești mîntată în negru se ridica și striga deodată : «Tatăl vostru ne-a părăsit ! Sîngele nostru nu era demn de isprăvile lui ! Coroana va trece pe fruntea moștenitorului legal — nu pe a ta, fiule. Nu pe a ta !...» Striga și da din picioare. Hohotea de plîns și-și lovea capul de pereți — încît acum unchiul Nicolas venise să locuiască în casa lor «Trebuie să mă ajuți, Renaud ! Ești mare de-acuma. Mama trebuie împiedicată să facă vreo prostie.» Iar copilul arunca o privire înspăimîntată spre draperiile de catifea în dosul cărora dospeau otrăvurile femeii retrase în izolare. «Manuel, spunea moșneagul, acum știu tăcerea asta e o manevră — mijlocul cel mai simplu de a face tot trecutul să iasă din nou la suprafață. Numește-o mai curînd o manieră de a dialoga amîndoi — atît de limpede, încît, în orgoliul său, el îmi spune «Nu, eu, bunicule ; nu eu te judec. Sînt numai instrumentul Lui, instrumentul dreptății Sale...'» Și bătrînul — în gînd, firește (cu toate că argatul, mereu la pîndă sub carapacea impasibilității, era destul de isteț ca să reconstituie replica pe care confidența o dezvăluise doar în parte) «Nevinovat, micuțule ; iată ce-i răspund Judecătorului tău... Și mai întîi, cu ce drept ?... Și-a dat El osteneala să se nască ? Oare a început să

strige, ca oricare dintre noi, cînd prima răsuflare i-a pătruns în plămîni ? A fost oare smuls de lîngă mama Lui cînd ea s-a baricadat în fundul unui apartament, cu ferestrele închise, cu perdelele trase, în veşmînt de doliu, ca să înceapă să urle, să spargă oglinzile, să-şi cresteze vinele ?... Dacă s-ar fi născut din sînge de femeie, dacă ar fi cunoscut, de copil, a zecea parte din iadul ăsta, i-ar fi trebuit, ca şi altora, o compensaţie — care să-l despăgubească, să-i îngăduie să-şi recapete aplombul şi să-şi pironească sub tălpi pămîntul care părea că se smulge să scape ca un cal nărăvaş ; după una ca asta nu i-ar mai fi dat prin cap să se joace de-a Judecătorii... Aşa că, micuţule, du-te şi repetă-i *nevinovat !...»*

Pînă în ziua cînd, după patru-cinci ani, fu în măsură să-şi spună că descoperise — nu soluţia, fiindcă înainte de toate, în furia luptei cu îngerul, urmărise satisfacţia de a putea să strige «Atins !», altfel zis să-l oblige pe adolescent să deschidă gura, oricare ar fi fost verdictul ce cădea de pe buzele lui. De aceea, fără să mai aştepte, îşi traduse proiectul în viaţă. Fu convocat un arhitect, şi în luna următoare se turnă fundaţia capelei. Degeaba arhitectul obiecta că apropierea lacului, în extremitatea nordică a terasei, făcea ca lucrările să bată pasul pe loc — moşneagul nu voia să ştie zidurile trebuiau să fie gata pentru tîrnosire la nu mai tîrziu de trei luni după începerea construcţiei, şi el îşi petrecea majoritatea timpului pe şantier, plimbîndu-se febril pe pămîntul jupuit, în echilibru instabil pe capătul bastonului, hărţuind lucrătorii şi făgăduindu-le prime ca să grăbească treaba. Astfel că după cinci luni clădirea îşi ridica silueta graţioasă pe malul întinderii de apă, cu portalul în formă de ogivă şi morişca de vînt împodobită cu un cocoş. Şi acum febra îi trecuse ; oricine, la Belle-Rive, îşi dădea seama, fără să priceapă de ce — afară poate de bătrînul Deharo, care ştia în ce scop şi pentru cine fuseseră cărate pietrele şi cimentul şi avusese loc slujba de inaugurare. În curînd putură fi văzuţi, de trei sau patru ori pe săptămînă, urmărindu-l pe bătrînul Renaud în direcţia capelei ; alcătuiau o procesiune de-a lungul pilaştrilor terasei, apoi sub sălciile plîngătoare de pe malul lacului, răvăşite de

vîntul nopții, uitîndu-se unde calcă, de teamă să nu cadă în apă, cu felinarul ce le clătina umbrele prin ploaie, purtînd pe umeri pelerine și o plictiseală împovărătoare, iar strămoșul învîrtea în broască cheia sanctuarului și aprindea lumina electrică. Zidurile albe, fără podoabe, îi primeau, în vreme ce moșneagul aprindea lumînări ca să creeze atmosfera, după care se oprea în dreapta altarului, cu bastonul rezemat de perna de rugăciuni și șoptea cu vocea lui gravă, în chip de exordiu: «Doamne, cu umilință venim să așezăm la picioarele tale faptele noastre de peste zi...» Și dacă ajunseseră pînă aici o făcuseră în silă, fiindcă bătrînul Renaud, ca să-l oblige pe Hubert I la ceea ce acesta numea «maimuțăreli de pe lumea cealaltă», trebuise să pună pe tapet tradiția strămoșilor, necesitatea de a avea o religie dacă voia să se proclame moștenitorul lui.

Și, la ora cuvenită, lucrul se petrecu — nu în seara întoarcerii lui Geoffroy după eclipsa trimestrului școlar, ci peste două-trei zile, cît îi trebui noului-venit să se aclimatizeze cu o fantezie care în ochii lui nu părea deloc astfel, dat fiind că mama îl prevenise, scriindu-i la liceul Lamoricière. «Doamne, îl surprinse pe bunicul rostind, robul Tău te imploră să-i dai un semn, oricare, numai să-i aducă o certitudine cît de mică — și prin orice mesager...» — cuvinte ieșite, împotriva oricărei așteptări, din adîncuri pînă atunci închise ca niște temnițe și care se continuară îndată cu altele, smulse cu un fel de răget înăbușit (acum bătrînul își ridica șuvițele de păr spre flacăra lumînărilor, cu fruntea scăldată de sudoare și ochii ieșiți din orbite): «Doamne... Poate nu e de ajuns căința... Poate trebuie să și îndrept ceva...» Apoi adolescentul își văzu bunicul prăbușindu-se pe perna de rugăciuni și continuînd să gîfîie, cu profilul deodată subțiat, cu pielea pergamentoasă, privind întruna la nepotul lui, cu un aer căruia era greu să-i atribui un înțeles (te puteai întreba dacă nu îl acuză — și pentru ce? —, dacă nu îl imploră sau mai curînd dacă nu-l scrutează cu ochi de drogat care știe că n-are decît să întindă mîna după seringa salvatoare, aducătoare a uitării), pînă ce fu în măsură să înțeleagă vorbele ce se

înghesuiau pe buzele bătrînului : «Haide, Geoffroy !... E rîndul tău !...»

Atunci adolescentul vorbi. Da, vorbi și toți — ținîndu-și respirația care, eliberată, avea să degenereze în furtună — îi auzirăcuvintele ; și lucrul se întîmplă îndată după ce-și terminase peroraţia, la ieșirea din capelă, în vreme ce bătrînul rămăsese înăuntru să stingă lumînările ; Hubert I, nepăsător la ploaie și noroi, se repezi la fiul său mai mare, îl apucă de gît, cu mîna ridicată să-l lovească, și lătră : «De cînd, ai ?... De cînd ?...» La care mama, scîncind ca de obicei «Nu-l bate, te implor ! N-a avut intenţii rele...» Și din nou vocea tatălui, răgușită de arțag : «Și pentru ce, pentru cine ?... o naţie bună să cultive numai pietre și pir !...» gîfîind acum sub ochii mezinilor care își ajunseseră din urmă părinții și fratele mai mare, cu felinarul de vînt legănat în mînă de vijelie și făcînd să danseze umbrele și luminile înecate de ploaie «O bombă !... O bombă în propria mea casă... Și eu am legănat-o la piept, ca un imbecil !...» Pînă ce, la urmă, bătrînul Renaud (stinsese lumînările și, după ce încuiase cu grijă ușa, apăruse aici, cu bastonul înfipt în mijlocul cercului format de ceilalți : «Trădătorule !... Ia mai zi o dată, cu voce tare, ca să te auzim bine...» După care tatăl, neputînd să-și mai roadă multă vreme frîul «Și de ce nu ?... *Trădător ?* Perfect ! Stau mărturie frate-său și soră-sa, deposedaţi înainte de-a avea vreme să-ți închidă sicriul...» Iar bătrînul Renaud, apoplectic, sărind ca un arc, cu bastonul ridicat deasupra capetelor lor : «Vă interzic, auziți ?... vă interzic... Sînteți aici în casa mea ! Pămîntul ăsta e al meu... Așteptați pînă am să...» în timp ce propriul lui fiu continua, spumegînd : «Știm, pămîntul e al tău... De parcă n-am fi plătit ca să fie al nostru... — Nu aici ! Liniște !... Am spus... Am spus...» Același gîfîit, tot mai stins, pe măsură ce moșneagul își dădea seama că fiul său, invers decît el, era departe de a-și fi epuizat rezervele de violenţă). Și mama gemea, frîngîndu-și mîinile : «Pentru numele lui Dumnezeu... Tată ! Hubert... Gîndiți-vă la copii !...» Și peste vîltorile anonime ale furtunii, vocea lui Hubert I se ridica mereu, densă și viguroasă ca o spadă «Încă n-ai obosit !... Centenar sau aproape...

Ar fi de ajuns o nimica toată... Oricine, un copil din leagăn... Cale liberă, drepturile redobîndite, pentru că, în cele din urmă, mă întreb dacă, în privința pădurii, o să vă opriți aici, dumneata și băiatul ăsta, trădătorul ăsta al propriei națiii, al propriei familii, al fratelui și al surorii lui, am curajul s-o strig din toate puterile, da, da !...»

Dacă datăm aceste cuvinte, au existat un *înainte* și un *după* — mai puțin în sensul că Hubert I (înțelegînd că și-a dărîmat toate punțile și că — hotărît să se bată pentru a abroga ultimele dorințe ale bătrînului, atunci cînd notarul va deschide testamentul, la moartea acestuia — de aici înainte se simțea dezlegat) a putut da curs liber hărțuielii și sarcasmelor și mai mult prin faptul că discursul lui nu a încetat să trezească ecouri în capul lui Hubert II, adică în efigia întinerită a lui însuși, a tuturor viciilor și violențelor pe care el nu va avea timpul să le ducă pînă la capăt fiindcă propria lui viață va fi retezată peste doi sau trei ani de mîna unui arendaș căruia și unul și celălalt (cei doi Hubert) îi pătaseră onoarea. Deoarece adolescentul (dar nu era el oare un copil întîrziat, de vreme ce repeta fiecare clasă a cursului complementar de la școala din sat și se punea serios problema să fie retras la fermă, unde avea să se simtă mai în largul său sub nuiaua lui moș Deharo ?) începu de atunci să se gîndească «Tata a zis ‚Oricine, un copil din leagăn...'» Sau mai degrabă nu, nu se gîndi, cel puțin nu încă ; gîndul veni de la sine să bată din aripi de pîslă, ca un liliac într-o noapte de toamnă, lîngă țeasta lui care îi răspunse ca un ecou, în clipa cînd se aștepta cel mai puțin, în clasă, unde se chinuia cu o problemă de aritmetică, sau acasă, cînd străbătea călare cîmpia. Era nevoie de oarecare timp pentru ca ideea, care nu era încă a lui, să sfîrșească prin a i se impune și a căpăta aspectul obișnuit al unei ispite. Și cînd lucrul se petrecu, adolescentul fu din ce în ce mai puțin în stare să păstreze pentru el gîndul care nu înceta să-l sîcîie, dar auditoriul lui se limita la Francis, tovarășul de joacă dintotdeauna, pe care pînă acum îl tratase ca pe un egal, amîndoi disputîndu-și rolul de leneș al școlii (pînă la urmă Hubert II întrecîndu-l

în mod detașat pe Francis), jucîndu-și la zaruri fetele din împrejurimi, ceea ce menținea între ei raporturi de iluzorie egalitate, deoarece, și moș Deharo era plătit ca s-o știe, unul era doar fiul unic al unui argat, iar celălalt moștenitorul prezumtiv al moșiei. Se dădea pe mîna lui Francis, comenta la adresa mea moș Deharo, și numai a lui, poate fiindcă ideea îi clocise destul în minte ca să-l îndemne să se teamă, să limiteze numărul de capete în care își răspîndea ecourile. De ce ? Pentru că ignora că într-o zi se va fi întărîtat destul de mult încît ideea să se prefacă într-un proiect și că evenimentele (războiul care se întinsese pe nesimțite, omorurile, incendierea fermelor, represaliile care în cele din urmă strîngeau lațul în jurul regiunii pînă atunci cruțate) îl vor împinge să pună proiectul în execuție. Vorbea deci, fără să pară că dă importanță celor spuse, ca și cum ar fi fost lucrul cel mai puțin însemnat pentru el (Francis vedea bine că în aceeași clipă atenția îi era îndreptată spre biciul a cărui codirișcă o repara sau spre calul pe care îl înșeua) : «Îți închipui tot plumbul care se pierde în fiece zi în războiul ăsta împuțit ! Și cîți tipi care crapă fără să știe de ce — băieți născuți dincolo de apă și de care nu-i pasă nimănui. Și se mai zice că oamenii buni mor de tineri. În orice caz, e limpede că tot plumbul ăsta n-a fost topit pentru bătrînii încăpățînați !...»

Și satul avu parte de primul mort. Deși nu trecuse de douăzeci de ani, oamenii nu se alarmară peste măsură, fiindcă tînărul purta uniformă, și moartea nu părea să fi greșit adresa. Se mărginiră să plîngă, să ia parte cu toții la înmormîntare, să depună buchete și jerbe de flori la picioarele sicriului învelit cu pînză tricoloră și să prezinte condoleanțe părinților ce stăteau în ploaie la ieșirea din cimitir — doi băcani pe care generația precedentă îi văzuse într-o dimineață debarcînd în sat cu economiile lor. Apoi moartea cosi o a doua victimă, și de data asta deveni evident că lovește pe oricine — un argat de origine italiană — și că în locul lui l-ar fi doborît cu plăcere pe primar, pe fierar sau pe oricare dintre ei, poate pe soția sau copiii lor. Și în seara înmormîntării Fran-

cis nu se putu împiedica să-i raporteze lui moș Deharo reflecțiile la care se deda tovarășul lui pe drumul ce ducea de la cimitir la Saint-Roch : «Da. L-au ucis, și pe deasupra curat, după cît se pare, un singur glonte a ajuns. Și l-au găsit în livadă, doar cu o găurică în cap, aplecat peste poartă, cu mîinile în față, parcă vomita...» Vorbise fără să privească la Francis, cu ochii la norii de deasupra piscurilor celor mai înalte, ca și cînd și-ar fi citit propriul destin în colțul albastru ce se lărgea între marginile incendiate ale norilor. Și adăugase «Abia dacă a curs puțin sînge... Măcar de s-ar petrece lucrurile de fiecare dată la fel de simplu... la fel de curat...»

Dar destinul avea să-și aștepte sorocul înainte de a lovi, adică încă vreo cîțiva ani, iar pentru adolescent intervalul va fi umplut de o interminabilă alergare de-a lungul unui drum jalonat nu numai de riturile anotimpurilor proprii lucrării pămîntului, nu numai de izbitura regulată a potcoavelor calului ce-l ducea în galop de la un capăt la altul al moșiei, în vreme ce cadența implacabilă făcea să i se nască în cap un soi de cîntec sălbatic : «Toate astea-ntr-o bună zi ale mele... nici vorbă să abandonez... mai degrabă crăp...», ci și de răpăitul sarcastic al pistolului-mitralieră, de moartea care acum spulbera fără răgaz liniștea oamenilor, ca și cum se străduia să-i dovedească fragilitatea moștenirii, rînjind : «Nu, toate astea ale mele, numai ale mele — în afară, firește, de cele cîteva lopeți de pămînt ce vor servi să ascundă celor vii membrele tale descompuse !»

Așadar Timpul trecu, pe ocolite, întîrzie în interminabile meandre. Era epoca lungului, mincinosului răgaz ceva, în angrenajul zilelor părea că îl iartă. De o parte era recolta de morți (concentrați ce păzeau fermele, coloniști, arendași, servitori și mai cu seamă felahi cosiți, culeși sau arși) și de alta recolta de fete, de femei, slujnice, prințese de bazar, tot ce, de aproape sau de departe, afișa coamă, șolduri și piept. Iar recolta morților o chema pe aceea a fetelor, ca și cum viața, cuprinsă de panică în strînsoarea cleștelui care o strangula, hotărîse să-și arunce sămînța spre stele, să supraviețuiască cu orice preț, în tresăririle agoniei. Ceva din adîncul lui își dădea seama că se metamor-

fozează în animal, dar nu bănuia că moartea îl aţiţă ca pe alţii plăcerea. Ochiul diamantin al morţii înfipt în carnea lui era acela care înnebunea femeile, făcute ele însele să alerge fără sfîrşit după lucruri efemere şi făcînd dragoste nu atît cu oasele, arterele, bărbăţia lui, cît cu principiul care-şi alesese domiciliu în el, cu splendorile şi cu atracţia zeului care-i transfigura privirea şi, o dată sfîrşită transa, le abandona, zdrobite, golite ca nişte meduze pe un ţărm plin de pietre. Cît despre el, în maelströmul de plete, horcăieli şi salivă ce trecea peste sine, nu găsea nimic de care să se agaţe — nimic care să stea mărturie unei indentităţi sau unei prezenţe, fiindcă toate acele femeiuşti (burgezhe ghiftuite, fecioare întîrziate, mironosiţe de agheasmatar, slujnice bune de răsturnat pe sub tufişuri), din clipa cînd le strîngea în menghina picioarelor încetau să mai fie ele însele, pierzîndu-se într-un noroi uniform, un mîl anonim, servind doar să-i primească urma ; se goleau de ele ca să-şi reflecte imaginea lui sau mai curînd pe aceea a morţii care locuia în el. În definitiv, cu moartea făcea el dragoste — şi nu ştia, nu el o ştia, ci ochiul montat în carnea lui aprinsă, aşchia care îl informa despre mişcările propriului corp, comunicîndu-i printr-o durere îndepărtată sentimentul că e în viaţă, că evenimentele îşi derulează contururile mohorîte în faţa pupilelor lui halucinate sau a organelor agitate de o hulă subterană.

Acel moment fu ales de moarte ca să-i elimine tatăl, adică fiinţa de care era legat printr-o rădăcină comună — nu obişnuita filiaţie de sînge ce făcea din ei, sub aspect fizic şi moral, două replici gemene ale aceluiaşi principiu generator (natura străduindu-se din răsputeri să reproducă într-unul formele, mersul, felul de a vorbi ale celuilalt, în asemenea măsură încît, de departe, chiar un ochi avizat îi putea confunda, lăsînd deoparte gusturile care îi împingeau spre aceleaşi femei, îi rostogoleau în prăbuşirea aceluiaşi dezmăţ, a aceleiaşi rătăciri de cîini în călduri), ci o înrudire mai îndepărtată şi mai obscură — fiece fibră a lor ştiind că trupul căruia îi serveşte drept ţesătură alcătuieşte un bloc unic, indestructibil, în ciuda celor două voinţe, a celor două libertăţi. Moartea îl culese

pe Hubert I, și ceva din străfundul lui Hubert II se simți amputat pe jumătate — nu suprafața pe care el o prezenta oamenilor și lucrurilor, ci acel ceva ascuns privirilor și exprimînd ființa obscură. Iată de ce, fără îndoială, nu vărsă nici o lacrimă. Se mulțumi să-și treacă în revistă poziția, adică, după ce pierduse mai mult decît un picior sau un ochi, să afle ce-i mai rămînea de făcut ca să păstreze restul. Își zise «Bine. Eu, nu el am avut întîlnire cu femeia aceea. Prin urmare eu în locul lui ar fi trebuit să aud cum mi se închide sicriul deasupra capului.»

Și, pe cînd jandarmii aduceau la Belle-Rive cadavrul tatălui «A plătit pentru mine. Cineva sau Ceva a vrut să mă cruțe. De ce, de ce ?...» Apoi, în vreme ce-l aducea pe Geoffroy din tabăra de la Belle-Rive (dincolo de volan se succedau lanurile răvășite de furtună, eucalipții răsuciți de hulă), timp de o clipă ideea trîmbiță, suverană — făcîndu-l să deschidă gura și cît pe-aci să-i dea glas, uitînd aproape că, de alături, fratele lui i-ar fi auzit cuvintele «Între pămîntul ăsta și mine, nu mai e acum decît bătrînul bun de nimic. Ce vîrstă poate avea la ora actuală ?... — și se puse pe socotit, pe evaluat, pe cîntărit ce putea consimți să primească moartea de la bătrînul Renaud în materie de amînare.

Și pe durata priveghiului urmări nu atît trupul tatălui său odihnind, în costumul lui albastru-închis, între lumînările de la căpătîi, cît chipul metalic, trufaș, impenetrabil al bunicului — un chip ce împietrise ca să nu destăinuie ora propriei morți și care, agățat peste cadavrul fiului său, părea că le aruncă supraviețuitorilor o ultimă sfidare.

Dar, intrate pe un făgaș atît de propice, lucrurile, în mod necesar, n-aveau să se oprească aici ; noutatea ajunse la Belle-Rive înainte ca asupra înmormîntării să fi căzut cortina. Sau, mai degrabă, aflară despre eveniment abia cînd Hubert, singurul în prezent cu numele acesta, se duse în tabără, chemat de căpitanul Mercier, adică de ceă ce rămase o vreme să rumege faptele, așezat la biroul comandantului de tabără și, mai tîrziu, în ngurătatea hodoroagei care-l ducea înapoi la moșie, si ținînd din nou cum lumea se

clatină, cum i se oferă perspective atît de multe, atît de încurcate încît, sub impactul evenimentului, nu știa încă foarte clar alegerea făcută de soartă pentru el. De data asta ideea îi galopă zadarnic prin cap, nu-l acapară decît peste vreo zece zile, după vizita la spitalul de psihiatrie de la Sidi-Chami, răstimp în care — demența trecătoare a lui Geoffroy estompîndu-se încetul cu încetul — el avu răgazul să-și dea seama că, părăsindu-l, tatăl lui îl amputase de jumătate din sine însuși și în care străbătu (în două sau trei zile aproape întregi) cîmpul și pădurea, călărind pe deșelate, țipînd, fără o lacrimă, fără să rostească toată vremea un singur cuvînt — lacrimile și vorbele revenindu-i doar cînd durerea va fi început să i se atenueze.

Așadar se duse la Oran împreună cu mama lui, delegat de restul familiei să stea lîngă bolnav, împins mai puțin de compasiune și mai mult de nevoia de a sluji drept șofer femeii așezate pe scaunul din dreapta și ale cărei sforăituri, din timp în timp, semnalau plînsete, și încă mai tare dintr-o curiozitate căreia nu era în stare să-i ghicească motivele și care pusese stăpînire pe el fără voia lui. De la Oran, merseră la Sidi-Chami și li se îngădui, cîteva clipe, să-l vadă pe Geoffroy, legat în cămașa de forță, inert, fără o privire la adresa lor, deși avea ochii larg deschiși și fixa peretele din față — doi cărbuni pe cale să se stingă pe chipul alb plin de zgîrieturi. Iar după întoarcerea la Belle-Rive, furtuna se năpusti asupra lui, pădurea și cîmpia inundată îi înregistrară, zi și noapte, urletele (ceea ce, printre cei apropiați, dădu naștere iluziilor, bătrînul Renaud mărturisindu-i lui moș Deharo «La dracu', dacă-mi închipuiam că-și iubește fratele chiar atît !...», dar fără să-l înșele pe bătrînul pirat, care adulmeca sub aceste țipete, sub galopul calului gonit nebunește prin hîrtoape, motive mai ascunse), astfel încît, durerea lovindu-l acum cu intermitență, își putu da seama de existența ei — vestală însărcinată să întrețină focul șovăielnic al familiei, prezentă ca din necesitate în momentul precis cînd destinul, lovind de două ori la rînd, părea să anunțe o inepuizabilă serie de șocuri, învestită cu rolul de înlocuitor, de cîrjă a cărei existență preceda utilizarea, ca și cum începuseră,

sălbatic, i-ar fi propus : «Dacă te lași în voia mea, sînt șanse ca, din tocmeală în tocmeală, să fiu în stare într-o zi să umplu golul și chiar, în cele din urmă, să te fac să uiți partea din tine care a dispărut prin amputare».

Așa se face că Gisèle se institui în mentor al lui, tăcînd cea mai mare parte a timpului, dar mereu acolo cînd el avea nevoie de o prezență, de un ajutor, scoțîndu-i cizmele cînd se întorcea de la cîmp, turnînd apă fierbinte în ligheanul unde-și spăla picioarele, curățindu-l, masîndu-l, periindu-i părul, însoțindu-l seara pînă la patul unde-l abandona după ce parfumase cearșafurile — patul unde ziua, între două șederi în bibliotecă sau la bucătării, venea să descifreze povestea de dragoste care, deși existentă, nu avea să se înfăptuiască niciodată ; amîndoi, frate și soră alcătuind nu două efigii suplimentare ale aceluiași principiu (precum tatăl și fiul înainte ca o încărcătură dublă de alice să fi despărțit o jumătate de cealaltă), ci o celulă unică unde se combinau, formulă cu formulă, două principii diferite, ca să nu spunem antagonice ; unul pe măsură ce Timpul trecea, și deci potrivirea se făcea mai strîns, însărcinat să domine, iar celălalt să execute, astfel că ea nu avea niciodată permisiunea să-i pretindă, iar el permisiunea să-i refuze. (Într-o zi, găsi în cameră un pat de campanie și acceptă fără discuție ca ea să-i vegheze somnul, tot așa cum acceptase ca, atunci cînd avea chef, ea să încalece și să străbată moșia alături de el.) Așa încît, atunci cînd ea îi spuse pentru prima oară : «De fapt, toate astea sînt ale noastre. Chiar dacă sîntem doar subordonații lui, nu el administează pămîntul ; e prea bătrîn pentru așa ceva...» și cînd adăugă : «Cît despre celălalt, el nu mai are dreptul legal să-și spună părerea, fiindcă e nebun — și chiar dacă nu e cu adevărat, sau nebunia lui a fost trecătoare, în fața legii îndoiala poate fi oricînd folosită...», își dădu seama că tot ce auzea formulat atît de limpede de sora lui era în fapt ecoul unei voci din străfunduri, care încercase să-i repete și lui aceleași cuvinte după vizita la spitalul din Sidi-Chami. Ceea ce explică lunga suită de hărțuieli, abia simțite sub epiderma zilelor, uneori străbătută de izbucniri și care avea să se termine cu

moartea bunicului, și poate nici măcar așa, fiindcă, la urma urmei, această moarte nu va ajunge să pună capăt patimilor hrănite cu sîngele a șapte-opt ani de război — în orice caz, în răstimpul cuprins între recluziunea lui Geoffroy (o vreme la spitalul psihiatric din Sidi-Chami, o vreme într-un sanatoriu undeva, în Franța, cu ziduri destul de înalte și infirmieri destul de vigilenți încît să-și ia gîndul de la evadare) și 2 iulie 1962, data proclamării Independenței și a înmormîntării bătrînului Renaud, toți patru (mama, bunicul și cei doi copii) au clocit în aceeași zeamă a poftelor de stăpînire ce fermentau și uneori avortau în mod subtil, în urma vreunei reflecții a strămoșului al cărui ac îi înțepa ori de cîte ori ceilalți îl tratau cu duhul blîndeții — pînă ce bătrînul începu serios să-și piardă nu vigilența, ci puterile fizice, care îi îngăduiau să se orienteze corect; încît, deodată mai puțin redutabil, apăru în ochii lui Hubert II ca o rămășiță șubrezită a trupului altădată alert pînă la insolență și a cărui greșeală era aceea că supraviețuise cu zece ani mai mult decît trebuia, iar nepotul, în aparență cuprins de bunătate și înlocuindu-l pe Geoffroy, îl determină să-și reia plimbările din fiecare după-amiază, cînd îl însoțea: pe aceeași cărare peste cîmp, pînă la pinul înclinat, unde ședeau amîndoi vreun sfert de oră, într-o poiană aleasă, de o întreagă eternitate, nu de către ucigaș, ci de destinul în mîinile căruia toate meandrele, toate ocolișurile făcute de oameni se apropiau de punctul determinat, într-o inexorabilă linie dreaptă.

Numai că, înainte de a ajunge aici, trebuia să epuizeze secundă cu secundă, lenta perfuzie a Timpului, așteptările unei distilări interminabile care cuprindeau, seara, consilii de familie unde se juca soarta lui Geoffroy: «Sînteți liberi să-l expediați la azilul ăla din Franța, mormăia bătrînul Renaud. Știți că nu mă pot împotrivi. Și mai știți că, dacă ar fi să internăm pe cineva din familie, nu el ar trebui să fie, ci alții...» La care nepoata riposta: «Cum poți spune una ca asta ?... Casa de odihnă ne costă și ochii din cap, și dacă se spetește cineva cu moșia, acela nu ești dumneata, care te mulțumești doar să te așezi la masă și în pat...» — în timpul potopului de insulte, mama își

frîngea mîinile, cu ochii sticloși, cu părul lăsat peste spătarul scaunului, cu un început de agitație convulsivă care o făcea să-și ofere gîtul parcă unui măcelar apoi nările i se dilatau și se strîngeau într-o serie de spasme, înainte ca primele gemete să-i urce spre buze și primele lacrimi să țîșnească de după perdeaua deasă a genelor scandalos rimelate (nu-i mai rămînea decît să fugă, să fugă, nu spre ghicitul în cărți, pe care nu-l mai încarca de cînd anumite figuri se încăpățînau să-i revină — chinuindu-se cu întrebări și refuzînd la început să înregistreze răspunsurile : «Cine ?... Și de către cine, Dumnezeule ?... Imposibil ! Imposibil !...» și mereu, la fiecare ședință, aceleași cărți, același verdict, același refuz de a accepta, pînă cînd în cele din urmă intrase la bănuieli «Și dacă tocmai cărțile, încetul cu încetul, au să provoace destinul ?...» —, ci spre sticla de coniac care, din exil în exil, ca și cum femeia ar fi ținut să păstreze față de copii un rest de respectabilitate, eșuase în cele din urmă în culcușul pechinezului).

Și nu numai consiliile de familie, sau ceea ce le ținea locul, ci și hărțuiala nesiguranței grenadele care explodau pe terasa cafenelelor, convoaiele ce cădeau în ambuscade, fără a mai socoti hazardurile jocului politic, țara inundată de aurul necesar întreținerii armatei de ocupație, oarșele umflîndu-se de construcții gigantice, toate macaralele aplecate peste carcasele de beton și ridicîndu-se spre cerul nehotărît ca pentru a confirma fragilitatea cărămizii și a cimentului, în vreme ce întrebările se preschimbau în certitudini, oamenii nemaispunînd «Ei bine, țara asta e sortită să rămînă franceză în vecii vecilor !...» ci, unii «Încă vreo cîteva mii de morți, și ceea ce ne revenea de drept ne va aparține !», iar alții «Fiindcă sîntem trădați, nouă ne revine sarcina să ne batem ca să păstrăm pămînturile unde ne-am născut...» * Încît pentru frate și soră venise vremea profețiilor — fiindcă destinul țării și, odată cu el, acela al particularilor, se putea citi pe pagina întîi a ziarelor inevitabile valuri de speranță, urmate de inevi-

---

* Aluzie la punctul de vedere al coloniștilor fanatici, cei care aveau să acționeze în organizații teroriste de tipul OAS.

tabile refluxuri, oamenii schimbînd, în răstimp de cîteva ore, spaima pe certitudini ciobite, pe entuziasme nebunești, o ciclotimie care avea să ducă, peste cîteva luni, la panică, la demența exodului, la orașe și sate abandonate, animale azvîrlite în stradă, un întreg popor de furnici înnebunit de distrugerea furnicarului, refugiat în jurul aeroporturilor, sub acoperișurile de sticlă supraîncălzite ale gărilor, înghesuit, cu valize burdușite în grabă, în mașini încinse, sub soarele de iulie, sortite să fie vîndute, pe o îmbucătură de pîine, acelora dintre ei care vor fi avut destul curaj ca să înfrunte hazardurile independenței și aveau să le revîndă, cu beneficii, algerienilor — pe cînd în orașul pustiu liniștea punea stăpînire pe zidurile înalte, cu storuri coborîte, cu lenta și indiscreta gravitate a ultimelor limbi de foc care continuau să devoreze ruinele clădirilor publice și particulare, aici o prăvălie de vîndut făină, colo o instituție municipală prin ale cărei uși sfărîmate și ferestre sparte ieșeau în valuri, purtate de vînt, hîrtii confidențiale, documente cu antet, de-a lungul bulevardelor unde zburau păsări eliberate din colivii, sticleți, bengali, canari și cardinali abandonați pisicilor revenite la sălbăticie, dincolo norii de funingine de la rezervoarele de petrol din port, de la ciuperca uriașă care ore și zile în șir, ca o umbrelă apocaliptică, întunecase lumina soarelui, cu flăcări depășind cincizeci de metri.

Și avalanșa avea să treacă peste Belle-Rive, peste fratele și sora care nu încetau să prorocească (să-și împărtășească, noaptea, în camera pe care o împărțeau, ca și ziua, cînd călăreau împreună, temerile și presentimentele). Și veni ziua cînd Hubert (sau Gisèle), în fața lucrătorilor ce consolidau zidul terasei, în fața grădinarilor ce tundeau bougainvilleele, în fața chiorchinilor de struguri ce se pîrguiau, se întrebară în cele din urmă «Și dacă asemenea lucruri nu vor mai avea nici un viitor ?... Dacă valurile vor duce cu ele pînă și asta, nu viața, care nu e mare lucru, ci dorința de a trăi — lăsînd în loc un nimic absolut pe care nu stă în puterea noastră să ni-l imaginăm ?...» Și îndată «Dacă soluția ar fi să vindem cît încă e timp ? De ce nu un asemenea brînci, o lovitură sub centură, ca să le arătăm acestor *întîmplări* că mai sîn-

tem stăpîni și că putem face tot ce poftim ?...», cîntărind o astfel de ieșire (pedepsirea pămîntului, a animalelor și a oamenilor și umplerea liniștită a buzunarelor) nu fiecare în singurătatea lui, ci laolaltă, cu voce tare, văzînd cum se apropie clipa cînd problema va trebui pusă pe tapet într-un consiliu de familie și cînd îl vor ataca frontal pe bătrînul Renaud. Și veni martie 1962, fu semnat acordul de la Évian, după care năvăli un nou val de speranță — O.A.S.-ul refuza să abandoneze partida însă proceda astfel fiindcă era un fel de chintesență a spaimei și nu o tentativă de reîncadrare, nu o instituție potrivită să regularizeze viața oamenilor pe care frica îi reducea la un soi de drojdie nevertebrată (nimic ; cîțiva generali a căror ființă obscură își închipuia că disperarea poate fi sinonimă cu o filozofie politică și în coada lor un stat major și niște trupe plămădite în oportunism pe termen scurt și în spirit de jaf — cu un ochi la castanele ce trebuiau scoase din foc sau mai curînd la prăbușirea unui imperiu — și pe cînd alții, pe un alt continent, acoperindu-și capul cu măști, dădeau foc unor cruci, ei amorsau bombe ale căror explozii ritmau, de la un capăt la altul al orașelor, ultimele gesturi ale compatrioților lor încă tolerați ; în ultimă instanță, un sindicat al crimei, unde se angajau toți doritorii și se vindeau arme destinate să ucidă menajerele și muncitorii algerieni ce se duceau în cartierele europene ca să-și cîștige pîinea). Deci o nouă flacără de speranță îi arse pe frate și pe soră, în ciuda tendinței lor firești de a nu se bizui decît pe ei înșiși. Apoi, treptat, aveau să deschidă ochii și îi cuprinse regretul că n-au vîndut cu luni în urmă (că n-au ascultat mai devreme glasul de animal înnebunit care le striga să vîndă) ; fiindcă acum cine ar mai fi vrut să cumpere, în afară de o mînă de aventurieri, europeni nerușinați, în combinație cu baronii locali din A. L. N. ? — și unul, și celălalt spunîndu-și : «Trebuie să se întîmple, de pe o zi pe alta...» și dezmeticindu-se : «Ca și cum asta ar fi în puterea noastră... Doamne, Dumnezeule, ce l-a împiedicat să crape acum doi-trei ani ?...», apoi, pe măsură ce zilele treceau și armele maquis-ului se prefăceau că tac (și cînd în orașe explodau, ca prin compensație, bombele puse de

O.A.S.) Dacă măcar lucrul acela s-ar fi întîmplat cu binișorul la nouăzeci de ani în loc de nouăzeci și cinci...» — fiindcă lucrul acela venise, în ciuda aparentelor ezitări ale conștiinței, sau mai curînd a drojdiei subțiri care, în tălăzuirile furtunii, nu încetase niciodată să se lipească de soartă; lucrul era aici, prin toate meandrele care aveau să-l ducă pe căi ocolite pînă la poiana unde, în sfîrșit, se va îndeplini. Le rămînea, mai întîi, să ia hotărîrea; să-l abordeze pe bunic cu frumosul, ca să-i lase (să-și lase lor înșile) toate șansele, decișii să cheltuie comori de convingere ca să-l determine nu să închine steagul, ci să li se alăture, să abdice odată pentru totdeauna în fața temeiniciei argumentelor lor. Și înfruntarea avu loc, la timpul potrivit, după cină, în bibliotecă (trosnetul înăbușit al lemnăriei care încadrează vitrinele în spatele cărora strălucește aurul vigilent al titlurilor pe legăturile din piele, scaunele adînci, de o parte și de alta a căminului — și alcoolul care e încălzit înainte de a fi lipăit puțin cîte puțin, o pipă ce nu se va aprinde, din pricina vîrstei și pe care el se va mulțumi să o mîngîie, așa încît contactul cu ea să trezească amintirile; mama care tricotează ținînd pe genunchi pechinezul atent, gata să mîrîie; fără a fi uitat pe bătrînul Deharo care, de la plecarea lui François în armată, asistă la toate întrunirile de seară «pentru că, spunea strămoșul, a știut să se arate servitor bun și credincios și să mă întovărășească toată viața, pînă în pragul mormîntului», din tablou nu lipsește nimic care să nu se potrivească decorului și personajelor, cu excepția celor absenți, o reproducere a ceea ce putea fi înainte să fi răsunat prima explozie a războiului). Și, încetișor «Tată, trebuie să vindem. Să vindem, dacă mai poate fi vîndut; e glasul rațiunii, nu a nu știu cărei furii de a poseda, fiindcă tot ce vom mai avea va fi o amărîtă de memorie pentru amintirile noastre și, în buzunare, doar cu ce să ne adaptăm unei existențe despre care nu știm nimic, dacă nu ni se ivește vreo șansă undeva, dincolo de mare.» La care se răspunde mai întîi prin tăcere (doar flacăra trosnind vesel, sau mîrîit al pechinezului pe care întreruperea bruscă a andrelelor îl făcuse să se ridice și să vîre un nas inchizitorial prin deschiderea

ușii-fereastră), apoi, distilată cu încetinitorul, cu o voce spartă, bătrînească «Posibil, la urma urmei. O să mai vorbim cînd va fi aici și fratele tău...»

Așa încît a doua zi se grăbi (Gisèle, bineînțeles) să-i scrie lui Geoffroy, cerîndu-i să se întoarcă de urgență dacă medicii vor fi de aceeași părere. Și după o săptămînă primiră răspunsul «Cred că merge, dar nu sînt motive de grabă...» Ceea ce o făcu să reia condeiul (ca și cum sfîrșitul n-ar fi fost hotărît, ca și cum ar mai fi rămas, unora sau altora, vreo cale cît de mică de iertare) : «E vorba despre moșie. Chiar de nu vii, ne poți spune dacă ești de acord. Dar sînt sigură că ai să fii, pentru că soarta tuturor e în joc și hotărîrea privește pîinea noastră de mîine...» Răspunsul, de data asta peste trei săptămîni «Sînteți destul de mari ca să luați o decizie singuri — eu nu vă pot fi de nici un ajutor în actuala stare de lucruri. În afară, firește, de ceea ce e în legătură cu pădurea, pentru că e probabil singura certitudine de care astăzi se mai poate agăța existența mea...» Așa că la primirea acestei scrisori avu loc scena care rămăsese în suspensie de mai bine de o lună, ca să nu spunem că de mult mai mult timp «Dar în sfîrșit, tată, dacă el ne dă binecuvîntarea... dacă e de acord...» Și bătrînul, mărginindu-se să clatine capul și să șuiere (pe atunci, nu mai avea glas ; cuvintele profitau de aerul eliminat din plămîni pentru a ajunge la urechile celorlalți, parcă sfîșiate) «Nu înainte ca el să fi pus piciorul în casă...» Și, bănuiala strecurîndu-se încetul cu încetul în acea minte rece și vicleană «Privește, tată ; te asigură că e el, scrisul lui... Verifică și timbrul, ca să nu spui...» — apoi, din injurie în injurie, la explozia nu a surorii, ai cărei ochi scînteiau acum ca ai unui uliu (o lucire rece, calculată, poate intuiția bruscă a destinului în mers, a poruncii definitive venite de sus), ci a lui Hubert II, scos din sărite, cu gura strîmbată, cu dinții rînjiți de un rictus, cu spume în colțul buzelor și, pe frunte, la baza cărării, cu broboane mari de sudoare «Îți bați joc, fiindcă știi că nu mai e nimic de făcut pentru dumneata pe lumea asta... Nu noi, Dumnezeule, nu noi !...» Rosti cuvintele cu trupul încordat ca într-un început de convulsie — cu toată carnea deja concentrată în

vederea actului care îl va înzestra pe totdeauna cu adevărata lui dimensiune, pentru restul vieții cu cerul în capul parcă dislocat de urletul furtunii ; de aceea a doua zi, pe cînd traversa cîmpia la volanul Hotchkissului, nici măcar nu trebui să-și spună că în orice caz e prea tîrziu, că lucrul acela, admițînd că s-ar putea petrece, nu va sluji la nimic, dat fiind că șansele lor de a găsi un cumpărător scădeau din zi în zi. Și nici ea n-avu de ce să se gîndească la asta, fiindcă amîndoi ajunseseră la o asemenea stare de tensiune, încît numai o traducere în fapt, chiar inutilă, i-ar fi putut elibera ori, cel puțin, azvîrli dintr-o constrîngere în alta. Așadar un veritabil angrenaj, cel al nebuniei, îi făcea să privească vînzarea ca pe o eliberare — nebunie cînd el își oprea mașina sau calul și lucrul acela îi apărea, în scurte fulgerări spasmodice, la asfințitul congestionat, cînd pornea în urmărirea viziunilor fără să le poată ajunge, zicînd la sfîrșit, cu glas tare, ca unul care știe că nu gîndirea lui îi poruncește fapta și nu mîinile lui o execută «Da, lucrul e acum pe calea cea bună». Întrucît nici o clipă nu-i trecu prin minte că îndeplinirea nu-i va putea aduce roadele dorite, că, în pofida prețului consimțit și plătit, proprietatea nu-și va găsi niciodată cumpărător, fiindcă singurul gînd care-i umbla prin cap era «Trebuie. Trebuie s-o fac înainte să înceteze zăngănitul armelor...» Și pe cînd țeasta lui (poate și maxilarele și, prin urmare, dinții care scrîșneau) rumega și iar rumega ideea, încăleca din nou și se repezea la gară, ca în perioada cînd n-avea să întîrzie să descopere trupul cald încă al tatălui și, la cimitir, ucigașul îi va strînge mîna, în vreme ce în urechi îi răsuna discursul primarului «Algeria franceză pierde în el unul dintre fiii ei preaiubiți. Dar jurăm în fața rămășițelor lui asasinii vor plăti !»

Și, iată acum zilele care se rostologesc, sorocul care se apropie (dar, tocmai, unde să-l situezi ?). Și numai gîndul «Vor fi curînd independenți, și *el* tot n-a...», cu inevitabile variațiuni de la o zi la alta «Poate că nu e în stare s-o facă... Poate că singurul lucru de care e capabil este să-i lase pe ai lui să crape de foame și să crape și el însuși...», apoi, pe măsură ce

2 iulie* se apropia (și din ce în ce mai mult, în ciuda împușcăturilor izolate, a răfuielilor, a răpirilor, pacea, încă fragilă, părea să se instaureze pe cîmpii) «Dacă măcar ar avea curajul să recunoască locul pe care, de săptămîni și de luni, ceva din privirea lui, scotocind încîlceala de trunchiuri, l-a ales — pe care îl cunoaște pe dinafară, pentru că s-a dus acolo de o mie de ori, poate în vis...» Și gîndul surorii (niciodată cuvintele, ea rămase mută pînă la capăt, știind că fapta înainta cu pași mari spre împlinire) se alătură celui al său, intră în comunicare cu el. Luna iunie grăbi alergarea ; 25, 26, apoi 27 trecură. Nu mai rămîneau decît patru zile pînă la 2 iulie, pînă la data cînd armele aveau să tacă în mod oficial. Și el își zicea «Peste patru zile, lucrul nu va mai fi cu putință și, într-un fel sau altul, mă voi rata pe mine însumi...» Apoi trei, apoi două. «Și gîfîi moș Deharo, să nu-mi spui că nu l-am văzut. Era în dimineața de întîi, adică a datei fatidice. N-are importanță ce făceam la marginea poienii ; dacă n-aș fi fost eu acolo ca să culeg ciuperci, vechiul resort care face ca un omega să încheie lungul șirag de mătănii inaugurat de alfa ultrajului, al mîniei, al răzbunării (uită-te la piciorul meu de lemn și ai să înțelegi ce vreau să zic), ar fi inventat un alt martor, o altă combinație de locuri și de timpi pentru ca sînge'e să poată striga în cerul pîngărit pe totdeauna. Ai să poți spune, deci, că eram acolo pentru un cu totul alt motiv și n-o să te contrazic, fiindcă asta n-are nici o importanță. Sigur este că eu l-am văzut și el nu m-a văzut ; începuse să facă ce mai făcuse de vreo sută de ori — inspecta locul, sau mai curînd îl cerceta, îl interoga, să afle dacă poartă într-adevăr semnul faptei pe care el avea s-o săvîrșească în chiar acea după-amiază. Iar poiana, humusul, insulele de lumină ce pluteau peste trunchiuri trebuie să-i fi dat asentimentul lor, deoarece peste cîteva ore totul era îndeplinit. Numai că în dimineața cu pricina, spre deosebire de vizitele precedente, avea la el carabina. Și acum nu mai întreba locul, ca să descifreze acolo sudoarea crimei

Vezi nota de la p. 62.

purtate în vine, ci își ascundea arma sub un copac putrezit. Mi-am dat seama de asta abia cînd a plecat, cînd a luat-o pe drumul spre casă unde, la prînz, avea să ia masa în tovărășia bunicului, probabil cu o mină indiferentă, ca și cum lovitura n-ar fi fost plănuită la ora patru după-amiază, adică în momentul cînd, conform obiceiului, îl va duce pe bătrîn la o plimbare asemeni, în aparență, celei făcute împreună ieri și alaltăieri, și altă dată, cînd în locul lui era fratele mai mare. Am văzut arma camuflată sub o creangă de eucalipt, patul și țeava care străluceau stins în scorbura întunecată. Și, firește, o să mă întrebi dacă în clipa aceea ceva din mine a știut. Mai tîrziu mi-am pus și eu întrebarea, de atîtea ori, încît pînă la urmă m-am gîndit că, într-adevăr, acel ceva din mine știa, fără să mă poată hotărî să mă duc la moșneag și să-l previn — nu imediat, pentru că despre lucrul acela știut de ceva din mine nu exista nici o dovadă evidentă, ci numai presupuneri, dar mai tîrziu, în clipa cînd, rămas vigilent după descoperirea mea, deci supraveghind cele mai mici gesturi ale tînărului și splendidului animal (care aproape că asistase la uciderea tatălui său și dăduse mîna cu asasinul poate fiindcă vedea în acest fapt un fel de repetiție generală a aceluia pe care va ajunge să-l săvîrșească la rîndul lui), am precedat victima și pe călău în poiana unde existau șanse ca intenția să fie pusă în aplicare ; da, acel ceva (o anume nervură îngropată în zece straturi de opacitate) își dădea seama de sfîrșitul posibil al evenimentelor, ca și cum el se pregătea să săvîrșească omorul, pe care îl săvîrșea el însuși ca să pună ultrajului un punct final ; încît acum nu-mi mai e îngăduit să ți-o ascund — povestindu-ți faptele și încercînd să acopăr golul căscat între insulițele de certitudine, grație valului mișcător al posibilului și al probabilului, nu-mi mai e îngăduit să nu pătrund și în mine însumi, să nu mă consider de data asta nu în pielea povestitorului, ci a actorului ; cînd aveam douăzeci de ani, n-aș fi rămas nici o clipă în ocna asta, mă refer la Belle-Rive așa cum era pe atunci, nu moșia cu făgăduielile ei de roade, cum o vedeți azi, nici conacul cu fronton și grădina mărginită de pilaștri — ci ocna unde fiecare știa că va fi exploatat, că i se vor lua șapte rîn-

duri de piei, cu spectrul bogăției căreia sudoarea și sîngele tău trebuia să-i dea ființă într-o zi (casa, grădina, arborii cu flori roșii, bougainvilleele, colinele îmbrăcate în butuci de vie și în spice, prezente toate în mintea fostului linotipist, promovat senior) —, o clipă n-aș fi stat dacă n-o iubeam pe femeia aceea și n-aș fi fost iubit de ea, tot o prizonieră, dar a convențiilor sociale, a reputației tatălui său, subprefectul coloniei ; el o vînduse bărbatului, soțul și stăpînul ei, care avea s-o țină sub tutelă — era mai tînără decît el cu o generație, deci era exact de anii mei — pînă la moarte, adică pînă la nașterea lui Hubert, primul cu acest nume. Din toate astea rămîne doar cadavrul încă fascinant, însă descompus al amintirii — cît să-mi slujească drept cîrjă existenței, cum o poți constata, și o să-mi îngădui, chiar dacă îi vezi numai continuarea, să-l păstrez pentru mine ; cadavrul ăsta și cel al fiului meu, dacă m-ar ajuta cineva să-l găsesc, iată întreaga măsură a vieții mele. Deci ea și cu mine ne iubeam și îmi vine să cred că el știa sau ghicea ceva (doar ghicea, adulmeca, fiindcă dovezi n-a avut niciodată, nici măcar în privința ei și a mea ; simple certitudini, mai elocvente decît dovezile însele), fiindcă altfel cum să-mi explic că în locul unui picior în carne și oase am ciotul ăsta de lemn scîrțîitor și îndărătnic. Cînd mașinăria mi l-a prins și l-a rupt (nu are importanță dacă era prima combină apărută în zonă sau un biet brăzdar de plug), după cum a spus doctorul chemat să mă consulte l-aș fi putut salva, cu condiția să fiu dus de urgență la spitalul cel mai apropiat. Dar el nu s-a grăbit ‚Manuel, afurisitule, zicea, ești tare ca piatra. Strînge nițel din dinți, ce dracu' ! Piciorul dumitale o să aștepte pînă punem recolta la adăpost, altminteri grindina aia care vezi bine că ne amenință o să ne lipsească de mîncare și băutură tot anul viitor, nu-i așa ?' Și din timp în timp, cu fața luminată ca de un rîs interior ‚Răbdare, răbdare, băiete ! O scoatem noi la capăt !' Cînd s-a hotărît să mă ducă la oraș, îmi pierdusem cunoștința de două ceasuri. Ea era însărcinată. Nu s-a lăsat păcălită nici cît oricare altul, și din motive evidente. A înțeles, din instinct, că soțul acționase ca un hingher și, din clipa cînd a aflat că a fost nevoie să mă amputeze, instinctul însuși, ac-

cesele care, surde sau violente, după caz, ne comandă străfundurile inimii, au făcut-o să lepede sarcina pe care acum o renega cu toată forța de animal rănit ce o domina. Așa încît copilul s-a născut refuzat, respins, deci blestemat de mama lui, care mai bine a murit decît să supraviețuiască pentru a hrăni un fiu ce purta urmele pîngăririi, ale ultrajului, ale hingherului care îl zămislise ; da, a murit din pricina asta. Și acum citesc pe chipul dumitale că știi ; știi de ce, după ce mi-am pierdut piciorul, după moartea soției mele am rămas în iadul ăsta pînă ce, peste o jumătate de secol, o încărcătură de alice i-a venit insului de hac. Știi, știi, îmi pun mîna în foc....»

Cu aceste cuvinte moș Deharo se ridicase. Se ridicase cu bruschețea unui resort, răsturnîndu-și scaunul și făcînd-o pe nora lui să se repeadă ca pentru a-i da ajutor. Fața îi ardea în ultimele luciri ale jarului muribund din vatră și ochii decolorați îi explodau sub fruntea arămie. Rămăsese în picioare, întinerit de triumf și ceva din trupul său infirm părea că vrea să-i sporească dimensiunile, să-l facă să-și ia zborul din carcasa lui jalnică. Și, neputînd să sară și să tropăie (de bucurie ? de ură ?), acel ceva se agita și tremura pe loc. Iar el continua «Iată de ce nu știam — știind totuși foarte bine ; nu eu, nu spuma limpede a conștiinței animalul întunecat care, fără un picior, rămăsese în tot acest timp la Bellle-Rive, ca să trăiască momentul cînd ultrajul va fi spălat, cînd canaliile din acest neam se vor sfîșia între ele. El, animalul știa ce-o să urmeze, nu eu, nu eu — și nu vreau să-mi liniștesc conștiința, nu sînt mai bun, probabil, decît oricare altul, poate nici chiar decît asasinul sau asasinii pe care, la urma urmei, i-am văzut, crescînd nevinovați de crima ce aveau să o comită într-o zi și de care mi-a fost milă, fiindcă lucrurile nu sînt niciodată așa de negre încît să refuze o rază de lumină. Și, la o săptămînă după ce făcuse isprava, cînd și-a dat seama că a fost pungășit (că proprietatea nu va fi niciodată vîndută și că își ucisese bunicul degeaba, așadar că un demon mai de demult, anterior nașterii sale și poate și a tatălui și bunicului se slujise de brațul lui, de cap, de sîngele pe care alții i-l turnaseră în vine, ca să îndeplinească nu știu ce scopuri obscure, absurde, impe-

netrabile pentru o simplă inteligență omenească — cînd și-a dat seama de toate astea (proprietatea pierdută sau aproape și bunicul mort, ucis de mîna lui), și-a luat calul, ca în perioada cînd îi murise tatăl și a dispărut o săptămînă întreagă. Iar noaptea rămîneam treji ca să-l auzim urlînd prin împrejurimile casei, pesemne lîngă poiană, ca o fiară sălbatică. Urla, și casa, cîmpul, copacii îi trimiteau ecoul strigătelor. Iar sora lui stătea dreaptă ca o lumînare în deschizătura ferestrei, mama gemea, plîngea în hohote, își frîngea mîinile. Căci în prezent crima era (este mereu) acolo, între zidurile unde a germinat ideea, între copacii unde a fost săvîrșită — crima, nu numai simpla apăsare pe trăgaci, împușcătura, țîșnitura de sînge negru, bătrîn — ci și tot restul. Restul : drumul străbătut încă o dată cu mersul lor obișnuit, moșneagul clătinîndu-se și gîfîind sub veșnica lui pălărie, rezemîndu-se în baston, făcînd popasuri din cînd în cînd, și silueta subțire, dură și suplă a animalului tînăr care o ia puțin înainte, încordat sub hainele lui, în ziua aceea ceva mai rigid în jocul mușchilor, pe cînd se îndepărtează lăsînd în urmă bougainvilleele și arborii de foc, apoi balustrada, scara și aleea de araucaria, apoi se apropie de liziera pădurii, o depășesc, după care, o sută-două de metri mai încolo, trunchiurile devin mai dese, întunericul se îngroașă, în ciuda luminii de vară (inocenta, reconfortanta efigie a maturității, decrepitudinea vizionară sprijinindu-se de puterile vii, generoase ale tinereții, aproape ale adolescenței ; și cine, în tenebrele vegetale, nu i-ar fi luat pe amîndoi drept perechea, vestită la zece leghe împrejur, a strămoșului, firește și a tînărului cavaler care hotărîse să răscumpere greșelile bunicului, să-i deschidă porțile veșniciei, nu Hubert, ci Geoffroy, care voia să renunțe la lume, ca să se regăsească pe sine, din nebunie, din orgoliu, din bravadă ?), în vreme ce, acum, copacii se dau la o parte, tînărul ajunge lîngă trunchiul de stejar putrezit unde știe că o creangă de eucalipt pusă peste o scorbură ascunde carabina, îl părăsește pe moșneag după ce l-a ajutat să se așeze pe o moviliță, pe o umflătură de humus, pe urmă se trage înapoi, rămîne mult timp în spatele bunicului, ca pentru a-i da o

ultimă şansă, deoarece ştie că, dacă acesta se întoarce, el nu va mai ajunge niciodată la armă sau, dacă a luat-o, nu va trage niciodată — şi iar se retrage, pentru că bătrînul nu s-a întors, spatele lui a rămas neclintit, abia mişcîndu-se de respiraţia lentă şi spasmodică, că se poartă ca şi cum ar şti şi i-ar da permisiunea (rostind cuvinte care, poate, se repercutează în capul celuilalt : ‚Dă-i drumul ! Am dus-o destul ; dacă nu tu, atunci cine să-mi dea lovitura de graţie ?'), aşa că acum puşca se află în mîinile ce nu tremură, se apropie de spatele mereu nemişcat, care provoacă şi consimte, degetul se crispează pe trăgaci ; şi atunci o mare pată roşie, alta decît cea care se întinde pe spatele ce se clatină, acoperă pupilele ucigaşului — ca o sumbră iluminare ce se rostogoleşte deodată pe cerul interior, de la un capăt la altul al existenţei — înainte ca el să o rupă la fugă, cu mîna crispată pe armă. Nu-i mai rămîne nimic altceva : să fugă, mereu, mereu. Fiindcă se opreşte ; trebuie să ascundă arma. Trebuie să se fi tras ultimul foc al războiului şi asasinul să fi dispărut (oricine, un partizan, un felah cuprins de setea răzbunării, cu condiţia să fie algerian, adică o fiinţă care în perioada aceea se putea bucura de impunitate). După aceea îşi reluă fuga drept spre casă, fără a se mai opri lîngă cadavru. Toate astea, crima, fuga, urletele mereu prezente, mereu acolo, în limitele decorului un soi de emanaţii impalpabile, prizoniere, unde răstimpul vieţii lor se repetă la nesfîrşit, asemeni tremurului pe loc al frunzelor de copac — pădurea, dealurile acoperite cu viţă şi grîu, capela, lacul, pe scurt amintirea : *blestemată ! blestemată ! blestemată !* Aşa încît succesorii, cînd au intrat în posesia locurilor (nu felahii care udaseră brazda cu sudoarea lor, ci vasalii neexperimentaţi ai baronului care, de la război, stăpînise regiunea — Si Said ca să-i spunem pe nume), se tot întrebau de ce pămîntul şi zidurile li se împotriveau, încercau să se scuture de ei, să-i arunce jos ca o iapă sălbatică, de ce formidabila lucrare a înaintaşilor rămînea stearpă în mîinile lor...»

Dacă e să-l credem pe moş Deharo, ce putea face Geoffroy împotriva blestemului ? Întrucît nu va întîr-

zia să se întoarcă, și deoarece simțea că timpul de ședere în sanatoriul de lîngă Grenoble i se terminase, și pentru că mama (sau mai curînd sora și fratele), acum cînd știa că proprietatea nu va fi vîndută, îi tăiaseră mijloacele de subzistență. Avea să se întoarcă pentru a constata că uraganul suflase peste toți ai lui, peste regatul pradă unei lente descompuneri ; nu mai era nici ființa neștirbită pe care ai săi o putuseră vedea la înmormîntarea tatălui, nici măcar trupul asemeni unui cadavru masiv care zăcea legat, în timpul vizitei lor la spitalul din Sidi-Chami — nu ci o umbră, o pisică mare, jumulită, încovoiată, care nu putea urca o scară fără să se odihnească pe palier, nu începea o frază care să nu se termine într-o bolboroseală informă pe buzele lui extenuate. Se întoarse, deci, se reculese la mormîntul bunicului său și înregistră cuvintele celorlalți sau mai curînd întrebările pe care ei ajunseseră să și le pună «Ce-i de făcut ? să plecăm ? s-o lăsăm baltă ?...» Înregistră, luă cunoștință de proporțiile neantului, fără să se încrunte, indiferent la ce va fi sau nu va fi. De aceea, cînd deschise gura prima oară (erau la masă, iar moș Deharo se afla acolo, pentru că acum, cînd bătălia fusese pierdută, mînca totdeauna împreună cu stăpînii) fu uimit, probabil, să se audă zicînd «Eu, unul, nici vorbă să plec !» Și își dădu seama că nu el vorbește, cel puțin nu partea din el despre care păstra un simulacru de conștiință ; era, în adîncul lui, animalul care, cu măruntaiele împrăștiate în praful arenei, refuză să moară. Din ziua aceea încetă să mai lîncezească în așternut. Înșeuă un cal și începu să colinde moșia în toate părțile. Puterile îi reveneau ; rana, moartea care locuia în el făceau casă bună cu animalul ce dorea să trăiască. Degeaba era prezentul doar o prelungire a trecutului, acest trecut, în fundul apelor negre, începea să se agite, să emane mirosuri pestilențiale care atestau întoarcerea la viață. Totuși știa că n-are putere să călărească. Și ore la rînd se lăsa legănat, la pas, de zgomotul pașnic al copitelor — gîndindu-se «În clipa asta mă clatin și pămîntul urcă spre mine și stau întins fără nici o imagine în minte, afară de cerul absent de deasupra a ceea ce ar trebui să fie coama calului sau creanga unui smochin...» Și deodată se dez-

meticea, fiindcă își oprise calul, și își spunea «Va să zică încoace m-au purtat pașii !...» Era în apropierea fermei Al-Amri, de cealaltă parte a pădurii. Zadarnic văzuse zidurile arse, ruinele unde flecăreau nu țărani în zdrențe, ci mujahedini în uniformă, zadarnic își adusese aminte că Si Mekki murise (memoria nu va fi niciodată o carne cicatrizată definitiv, însemnată cu urmele, care se măresc din zi în zi, ale copacilor, ci o cloacă însîngerată unde se pescuiesc incertitudini pentru a fi expuse în aer liber, întrebări sfredelind văzduhul ca un roi de viespi «Da. Asta e. Mi-au spus — unde și cînd ? — că a murit sub tortură ? În ce perioadă ? Înainte, sau după moartea lui Nejma ?...»), pînă la urmă zise cu glas tare «Aștept pe cineva. Pe *el*, bineînțeles... Și, după ce-și extirpase lucrul acela, acum cu totul dezmeticit «De ce tipii ăștia în uniformă ? Pălăvrăgesc, rîd, își sorb ceaiul de mentă. Și *el* ?... N-ar trebui să fie aici, în locul lor ?...» — întrebarea pusă acum zi de zi — pe cînd vara se apropia de sfîrșit, căldurile umede din august aveau să cedeze locul transparențelor lui septembrie (și deci se anunța culesul viilor) — se încărca de alte întrebări, sortite să nu primească răspuns cel puțin nu în lunile următoare «Oare el însuși o mai fi în viață ? Și, dacă e, nu se grăbește deloc să afle de soarta vărului lui ? Și, admițînd că o știe, nu se grăbește să-mi ceară socoteală !...» Întrebări care aveau să-și afle dezlegarea abia în ianuarie următor, cînd *el* (eu adică) va fi în măsură să găsească vreo cîteva ore libere în mijlocul activităților politice, fugind de lîngă Si Said și alte mărimi ale Partidului, ale căror activități politice se împleteau cu ale lui, ca să bată, condus de ordonanța lui Si Said, drumul dintre Oran și Belle-Rive și să-l găsească (pe Geoffroy) culcat pe o saltea de paie în sala de biliard, jupuită de tapetul ei de piele de Córdoba și de marmura căminului, apoi, după ce-i scuipase în față veninul, să se întoarcă la Oran fără măcar să se fi întrebat de ce l-a primit pe salteaua aceea mizeră — adică într-o perioadă (ianuarie 1963) cînd urgența acestor întrebări, și deci și a răspunsului, se va fi estompat din pricina altor urgențe.

Deoarece într-o dimineață, la micul dejun, Hubert își formulase întrebarea lui nu cu ochii în gol, cum o

făcea de luni de zile, ci ca și cînd de data asta privirea i s-ar fi oprit asupra unui dușman în carne și oase «Via asta, ar trebui să știm dacă o culegem sau nu !...» Și imediat riposta fratelui mai mare «Trebuie s-o culegem...» Iar Gisèle, sărind acum în ajutorul lui Hubert : «De la 2 iulie pînă azi au furat patru proprietăți ; un progres în comparație cu ce se întîmpla mai înainte. Tu nu erai aici ca să știi cine se împotrivea era ridicat sau pur și simplu tăiat în fața alor lui, în curtea fermei. În clipa aceea, prin forța lucrurilor, pămîntul devenea *bun vacant* și armata, sau mai exact micul potentat local, care își zicea adjutant, locotenent sau căpitan, n-avea decît să-l înhațe... Nouă, slavă Domnului, nu ne-a fost dat să trecem prin asta. Azi e mai simplu : același mic potentat ajunge să debarce în curtea fermei tale, cu o mînă de oameni în uniformă și să zică : ‚Faceți-vă bagajele. Tot ce-i aici îmi aparține !' Și prin bagaje ei înțeleg o valiză-două, nu mai mult !...» Și din nou vocea fratelui, gîfîită pînă la răgușeală, de parcă vorbele, aglomerîndu-se, se împiedicau între ele : «De atunci au făcut progrese. Nu mai vin să-ți ia pămîntul. De ce ? Dacă pun mîna pe vie, vor avea destul de muncă să organizeze, să plătească muncitorii etc. Dacă ne lasă să facem treaba în locul lor, pot veni la vreme să ne spună ‚Cărați-vă, totul e al nostru !', cînd recolta va începe să fermenteze în vane...» Și răspunsul veni, produs parcă de un resort care nu aștepta decît să se declanșeze în clipa cînd Hubert va fi terminat de vorbit : «Sigur e că *eu* am să culeg... Fiindcă important e să mai ai ceva de făcut...» Și-și dădu seama că nu era genul de cuvinte pe care să le rostească în fața fraților lui mai mici. De aceea, nelăsîndu-le timp să protesteze, făcu apel la experiența pe care o căpătase în țara aceea — întîi la reziduul lăsat în memoria lui de imaginile de odinioară : fericirea dinainte de cădere, ce rezuma siguranța, letargia celor din neamul lui, totul îngropat în oroarea recentă, nu numai încercările prin care trecuse el, ci și cele ale altora. Și debarcase la Oran după un exil ce ar fi trebuit să-i aducă uitarea, dar nu uitase nimic, nici măcar locurile, fiindcă le recunoștea datorită diferenței de fază în raport cu trecutul : portul pustiu,

apa fără vapoare, cheiurile aglomerate de munți de cuburi multicolore (containere cu obiecte ale celor ce se evacuau), apoi străzile goale, mașinile rare, cei cîțiva pietoni strecurîndu-se pe trotuare cu pași precauți, zidurile strivite de lumină, storuri coborîte la cîte douăzeci de etaje, un oraș mort, acoperit parcă de o plasă invizibilă (soarele, absența, plictiseala care îl rodeau bucată cu bucată). După care cîmpia — tăcerea ce îmbrățișa copacii și viile, în clipa cînd Hotchkiss-ul trecea pe malul golfului Arzew (marea și dealurile parcă diluate de o lepră de albastru și ocru ce păleau și se năpusteau rînd pe rînd), în timp ce Hubert II povestea despre ultimele dispariții, despre carcasele automobilelor arse în șanțuri, despre istorisirile supraviețuitorilor ascunși în sate («bărbați înjunghiați în pîntece, femei și fete tîrîte pînă la colibe unde aveau să fie batjocorite»), goniți uneori de hoarde în zdrențe din casele unde se născuseră, mobile din lemn prețios trase pe trotuare spre tîrguri de vechituri (la Oran, satul Lamur transformat într-un imens bîlci al deșertăciunilor, unde se înghesuiau voliere cu păsări exotice, piane cu coadă, sufragerii Henri II, paturi de aramă și băi stricate), pe cînd dincolo de parbriz defilau ruinele, case fără acoperiș unde fermenta incendiul, ziduri pe care se putea citi, cu litere scrise neîndemînatic, cu gudron: *Aici e Franța,* sau *Sîntem acasă, nu vom abandona NICI-ODATĂ* și, cel mai des, *Ordine Viitor Securitate.* * Își aminti de toate dintr-o dată, ca și de vorbele schimbate la cîte o masă, pe la un colonist vecin sau la Belle-Rive și de lectura din *l'Echo d'Oran,* de cîte ori Hubert aducea gazeta din sat. Și continuă: «Bine. Sîntem în plină perioadă de anarhie și ne putem întreba care facțiune are să cîștige în final. Dar nu e greu să cîntărim forțele existente și să contăm pe victoria lui Benbella. În orice caz, ca mîine armata va fi probabil pusă la punct și recuperată sub un comandament unic, dînd o anumită larghețe și garanții individuale, firește.» Apoi conchise «Dacă ați fi știut să

* În franceză: Ordre Avenir Sécurité — aceleași inițiale ca și OAS (Organizația Armata Secretă). N. Tr.

rezistați pînă atunci, poate n-ați fi culeș via în zadar...»

Spuse asta, și Hubert acceptă. Fratele și sora acceptară. O făcură fără să plece urechea la scîncetele mamei care dorea cu orice preț să-i tîrască pe celălalt continent, asigurîndu-i că nu-i nimic dacă pierd Belle-Rive, fiindcă bătrînul Renaud le dăruise, murind, pămînturi și case pe care le avea în sudul Franței, fără a mai vorbi de banii lichizi care le vor permite să înfrunte necunoscutul. Ei n-o ascultară (sau, mai curînd, doar o parte din ființa lor, deoarece în fond admonestațiile, implorările, mustrările mamei, chiar dacă ei, într-un mod cam prea îndrăzneț, le puneau în seama alcoolului, găsiseră ecou și la unul și la altul) și trecură la treabă. Angajară zilieri, alcătuiră echipe, ca și cînd via ignora zguduiturile Independenței, ca și cînd așteptase doar să fie culeasă de mîinile care o mai făcuseră an de an, pe timp de pace sau de război, cu aceleași cosoare, aceleași coșuri prinse de spate, aceiași catîri înhămați la aceleași căruțe. Numai că Geoffroy termină culesul de unul singur ; la cinci zile după începerea lucrului, Hubert o ștergea la Oran, ca să ia legătura cu o întreprindere de mutări (și avea să se întoarcă furios, pentru că i se răspunsese că ar putea fi servit abia peste o lună, o lună și jumătate, nici un om nefiind liber deocamdată din pricina abundenței cererilor) — nu că mama ar fi învins pe neașteptate ci pur și simplu deoarece moș Deharo, într-o pauză, stătuse de vorbă cu un șef de echipă, un ins care, deși avea astm, fusese luat la război în floarea vîrstei și se întorsese sub înfățișarea unui bătrîn, după ce-și pierduse și cei trei fii — o conversație alandala, care, la început, evoca pentru amîndoi un fel de *pipă a păcii* (jovialitate puțin forțată, labe moi care, în unele momente, lăsau să apară ghearele), dar se terminase cît se poate de serios, chiar cu îngrijorare, încît moș Deharo, cu fruntea întunecată, nu se putuse împiedica să i-o reproducă Gisèlei. «La drept vorbind, ar fi trebuit să ne dăm seama, șopti bătrînul pirat. De atîta vreme de cînd ardeau șurile — și nu era vorba numai de șuri, de ce să nu spunem și de argații cu gîtul retezat și de stăpînii tăiați în bucăți, de grajdurile prefăcute în

abatoare, de butucii de vie smulși pînă în fața fermelor ? Și toate se petreceau de fiecare dată la doi-trei kilometri de aici și păreau că se apropie, că ne și spuneam ‚Gata, data viitoare va fi rîndul nostru...' Și pînă la urmă tot la vecini, niciodată la noi... Dacă-mi dați voie, după chestia asta ar fi trebuit să intrăm la bănuială. Și poate fratele dumneavoastră a intrat, de vreme ce, mai întîi, zicea să vîndă și pe urmă s-o lase baltă, ca să nu fi muncit pentru acest... acest... Și pesemne asta avea și el în cap, cînd a venit cu oamenii lui, tocmai în ziua înmormîntării bunicului dumneavoastră și cînd eu l-am oprit din drum ; da, venise nu să intre în posesia bunurilor pe care le cruțase și le cocolosise în timpul tuturor anilor de război ca să le regăsească intacte, gata să fie exploatate din clipa cînd armele vor fi tăcut — venise pur și simplu ca să-și treacă proprietatea în revistă. Și dacă n-a ajuns la sicriul care adăpostea rămășițele bunicului dumneavoastră, n-a făcut-o nu de frica mea sau pentru că ar fi dat înapoi în fața unui cadavru, ci fiindcă era întovărășit de tînărul acela, colegul de liceu al fratelui dumneavoastră, cum îl cheamă ? Saladin, sau așa ceva !... Pe scurt, la cules nu e om să nu știe că pentru Si Said își rupe oasele, chiar dacă dumneavoastră îl plătiți săptămînal, ca și în trecut. Și sînt furioși (cel puțin așa mi-a spus bătrînul) pentru că, firește, ar fi socotit că e mai drept ca, dacă dumneavoastră ați fi plecat, sau, mai bine, ați fi obligați s-o faceți în curînd, proprietatea să fi intrat în mîinile lor mai degrabă decît în acelea ale unui individ care îi va trata ca pe niște sclavi și le va lăsa numai atît cît să nu crape de foame, ca să-i poată stoarce în continuare !...

Așadar bătrînul Deharo vorbi cu Gisèle, iar Hubert se duse la Oran și se întoarse la Belle-Rive unde petrecu o lună întreagă rozîndu-și zăbala și așteptînd ca întreprinderea de mutări să-i trimită cu ce să-și ia mobilierul. Cînd lucrul se petrecu, Geoffroy avusese destulă vreme să-și ducă recolta, nu ca pînă atunci, în pivnițele moșiei (care aduna toți strugurii bătrînului Renaud și pe cei ai vecinilor apropiați) ci, dată fiind nesiguranța conjuncturii, în pivnița cooperativei din Saint-Roch — și, prin urmare, Hubert să-l șicaneze,

scrîșnind din dinți la spectacolul adăpării animalelor ca în timpuri normale «ca și cum, striga el de pe calul ce dansa pe loc cu hățurile strînse, șeptelul și recolta ar mai fi ale vreunui Ferrier, nu ale bandei de muritori de foame care de obicei îngrijeau via !», năvălind în trombă, mereu pe calul în spume, în mijlocul culegătorilor și, cînd își vedea fratele mai mare dînd instrucțiuni unui șef, rîdea demonstrativ (de fapt, cu privirea iar nebună, cu pupilele dilatate de o viziune care preluase ștafeta de la aceea ce-l bîntuia în perioada cînd rătăcea noaptea prin pădure urlînd) «Sînt unii care se prăpădesc de dragul muncii în zadar. N-aș avea nimic împotrivă, dar pentru zădărnicia asta o să se lepede de mamă, și de tată, și de tot neamul lor...» Spunea asta jucîndu-și mereu calul, iar sudoarea i se scurgea de pe frunte amestecîndu-se cu spuma lăsată de dinții strînși peste buze, și culegătorii priveau la el, cu mîna încremenită pe cosor, purtînd în ochi umbra unei întrebări ce avea înțelesul unei certitudini implacabile. Apoi, în ziua cînd primi telefon de la cei cu mutările, care îi fixau data și numărul de metri cubi (mama îl vedea parlamentînd la capătul firului cu o voce redusă la un simplu țîrîit și care probabil că spunea ceva de felul : «Dar de unde dracu' vreți să scot toate astea ? Dacă doriți mai multe, e nevoie să mai așteptați...»), adică la prînz, în timpul mesei în familie, cînd se hotărî că femeile vor pleca imediat — nu numai pentru că acum, cînd zarurile erau aruncate, ele nu mai aveau mare lucru de făcut la Belle-Rive, poate doar să aleagă mobilele ce trebuiau ambalate dacă era loc pentru ele în cele trei containere puse la dispoziție, ci pentru că trebuia, pe celălalt țărm al mării, să caute o casă care să le adăpostească — el se ridică deodată cît era de înalt, răsturnîndu-și scaunul și, îndreptînd spre Geoffroy cravașa pe care n-o mai părăsea niciodată (privindu-l cu ochii nebuni, unde lumina ferestrelor se prefăcea în doi stropi de metal înroșit, în vreme ce o briză venită dinspre mare, obișnuită la ora aceea, îi agita părul deasupra frunții acum pergamentoase, de parcă pielea avea să se rupă în bucăți din pricina dilatării oaselor) — cu un glas aidoma unui horcăit : «Așadar e momentul !» Și cum

Géoffroy îl întreba din priviri «Perfect! Ai să ne spui și nouă cam ce ai în minte...» Atunci Geoffroy repetă ceea ce toată lumea din casă ar fi trebuit să știe de mult că pentru el nu se punea problema să plece, chiar dacă oamenii lui Si Said veneau să-l alunge cu împușcături — o spuse cu tonul de altădată, cu aceeași răbdare încăpățînată și plină de așteptări, dar care, în acest caz, era croită din sîmburele certitudinii implacabile ce o rezuma. La care Hubert II replică (aceeași violență latentă ca a unui alcoolic care se poartă totdeauna cu un calm aparent, înainte de a izbucni), cu vocea parcă laminată de adineauri «Proprietatea, via, casa... Și s-a sfîrșit: o odraslă din neamul lui Renaud Ferrier le poate sluji de valet!...» Apoi, mai tare (și începu să se plimbe în jurul mesei, ca un actor care intră atît de mult în pielea personajului, încît uită că joacă în fața unui public): «TOTUL! Vor totul!.. Și el e de acord...» Acum începuse să cravașeze scaunele, pereții, cristalul de pe cămin: «Dar eu jur că n-o să le las nimic acestor rîioși nenorociți care mi-au ucis tatăl și bunicul!...» — exact acestea fură cuvintele pe care le rosti le rosti prin gura lui fiara sălbatică ce refuza, în el, să muște țărîna, ca și cum cele două asasinate încetaseră să-i încarce memoria — ca și cum împrejurările, fatalitatea, aveau puterea să armeze o pușcă și să ochească fără a recurge la mîinile, ochii, inima ucigașului.

Și asta a fost totul pentru ziua aceea. Nu merse mai departe, nu pentru că, după obiceiul ei, mama începu să geamă, ori pentru că sora îl chemă la ordine (cu un cuvînt scurt, aproape mîngîietor, puțin ca acela al unui călăreț care își alintă calul), ci fiindcă în adîncul lui ceva îi șoptea că, dacă amenințările trebuiau urmate de punerea lor în practică, era nevoie să le amîne pînă la ivirea unui moment favorabil. Așteptă ca mama și sora să plece (le conduse el însuși la aeroportul de la Es-Senia, iar moș Deharo avu ultima imagine a mamei răvășite de plîns, cu o batistă mototolită dusă la gură, cu privirea, pe măsură ce Mercedesul se îndepărta, încercînd să se agațe de un detaliu al zidurilor între care trăise, ca și a surorii cu ochii uscați și cu profilul de struț carnasier, fără nici o privire pentru Geoffroy, pentru ființele și plantele

din care își trăsese seva celor nouăsprezece primăveri). Avu răbdarea să aștepte ca toate trei containerele puse la dispoziția lui să fi dispărut după colțul pîlcului de arraucaria — și totuși Geoffroy, care îl ajutase la împachetat, îl văzuse, în tot acest timp, cravașînd mobilele pe care nu avea să le poată lua ; auzise, din timp în timp, frînturi din pomelnicul strecurat printre dinții strînși, pe cînd, alb ca varul, cu nările umflate din lipsă de aer, cu o vînă zvîcnindu-i pe fruntea plină de sudoare, urmărea cu ochi de nebuni mesele, scaunele, comodele ambalate și îngrămădite în containere, întorcîndu-se fără încetare la camerele al căror mobilier uma să fie abandonat, privind lambriurile, draperiile, paturile monumentale, șifonierele cu oglindă, casetele cu fotografii de familie, lovind cu pumnul în marmura șemineelor, întîrziind în odaia bătrînului Renaud, căruia îi scruta portretul de deasupra unei comode de nuc sculptat (cu veșnica lui panama, trăsăturile întinerite, cu douăzeci de ani mai puțin decît atunci cînd murise și implacabila căutătură de pasăre de pradă care îl făcea pe nepot să se tragă înapoi, cu politețea glacială care îl pironea, îl judeca, îl executa ; strămoșul pus în prezența ultrajului, a dezmembrării puterii sale, a mișcării de du-te-vino a oamenilor în albastru care luau, aboleau, bucată cu bucată, ultimele dovezi ale domniei lui din lumea aceasta) — da, Geoffroy auzise de pe buzele fratelui său, întinse peste dinții încleștați «Și asta, și asta, și asta !... Nici un cui, vă zic... Puii de cățea ! Lepădăturile de nemernici !... Și dacă-și închipuie...» Apoi, cînd unul după altul camioanele se puseră în mișcare, strigătele, în casa pe jumătate goală, repercutate de ecou, multiplicate de absență «Independența ! Independența !...» Și din nou, după o vreme, dar răgușit, fără vlagă : «Independenței ! Independența, vă zic !...» Și mai așteaptă ca în ziua aceea Geoffroy să ajungă în sat, de unde aducea proviziile pentru toată săptămîna. Așteptă ca fratele mai mare să iasă, apoi se puse pe treabă (iar moș Deharo încercă să intervină și încasă o lovitură de cravașă peste singurul lui picior și hotărî să înșeueze un cal, să încalece ajutat de un argat și să se repeadă în galop spre Saint-Roch în speranța de a-l aduce îndată pe Geoffroy). Și cînd Geoffroy ajunse la

Belle-Rive, îl găsi în sala de biliard, ciopîrțind masa de palisandru cu o ploaie de lovituri de topor, opintindu-se la fiece lovitură, într-un soi de horcăială abia auzită : «Independență ! Independență !... Vă zic că și sîntem independenți !...» Călca în picioare bucățile de marmură ale căminului, suporturile de bronz și cioburile celor două globuri de opalină, și tapetul din piele de Córdoba atîrna de-a lungul zidurilor, ici sfîșiat, colo tăiat cu briciul. Fața îi era plină de sînge — dar Geoffroy nu se miră, fiindcă trecuse prin șirul de saloane pe care le găsise în aceeași stare ca și sala de biliard, cu oglinzile aurite de pe șeminee dărîmate, cu ramele pline de cioburi dintre care unul îl lovise pe fratele lui în frunte. Și Geoffroy vru să se repeadă să-i ia toporul, dar putea fi lovit, așa că rămase locului pentru o clipă, să contemple dezastrul, apoi ridică glasul pentru a traversa lătratul surd, răgetul sufocat, opintit «Independență ! Vă zic...» Vorbi și celălalt se opri treptat, își încetini loviturile, privindu-și fratele printre genele năclăite de sînge, mereu cu aceeași căutătură, acum puțin și mai nebunească, de parcă vederea fratelui lui îl chema nu la ordinea pe care acesta se străduia să i-o impună, ci la aceea primită de la fiara din adîncul său (iar Geoffroy, văzînd cum se aprinde iar flacăra aceasta sălbatică, își spuse : «Gata ! Acum o să ridice securea la mine !...» Dar el nu făcu nimic, lăsă toporul și începu să rîdă, răsturnîndu-se pe spate — nu un rîs dement, ci pur și simplu rîsul cuiva care nu are putere să rostească nici un cuvînt și care nu găsește altă resursă de a se exprima decît rîsul — pînă ce, în sfîrșit, prin mișcarea de foale care-i umfla și dezumfla plămînii, care-i ținea gura larg deschisă și nările dilatate (sîngele și sudoarea șiroindu-i de pe frunte în colțul buzelor și de acolo pe bărbie înainte de a i se revărsa pe pieptul gol) Geoffroy să poată auzi, strecurate încetișor — abia un simulacru de cuvinte în spatele horcăitului ce le acoperea : «Prea tîrziu !... Nu vor găsi nici cuiele...» După care dispăru ; nu avu decît să treacă peste spațiul desfigurat (rămășițele de lemn prețios, de marmură, de bronz și de sticlă), și lumina de afară îl absorbi, îl volatiliză — nu cea care inunda terasa și grădina, cu florile și aleile ce abordaseră de cîtva timp faza abando-

nului ; o lumină care încetase a mai fi aceea a cerului și a ființelor ce se profilau deasupra ; razele ajunse deja ale amintirii și pe care, absente, silueta lui se decupa acum, cu trăsăturile gravate în interiorul contururilor, arzînd ca inalienabila convingere a veșniciei. Dispăru, și Geoffroy începu să colinde pe scări, prin coridoare și camere, pur și simplu ca să afle proporțiile dezastrului — nu fiindcă spera să salveze ceva ori să-l găsească cruțat : știa că în prezent arterele lui purtau naufragiul și voia să-și umple cu el ochii, gura și nasul. Și ceva în el știa — o știa, dacă nu în clipa cînd fu în măsură să o constate, cel puțin cu o fracțiune de secundă înainte de a o fi făcut, așa încît, atunci cînd văzu lucrul acela, Timpul se refuză de la sine fibrelor lui intime — în momentul cînd intră în odaia bătrînului Renaud mișcarea clanței coborînd sub apăsarea mîinii și, deja, convingerea că *undeva*, aiurea (părea ușor de spus în vis, dacă nu cumva visul încetează a mai fi o rătăcire a imaginației sau tot ce se petrece în lumea noastră este numai un vis), făcuse gestul acesta, deschisese ușa — prevenit, nu se știe cînd, de mirosul de fum. Și sub ochii lui, în prezent, iată incendiul : flăcări care se înghesuie încet pe comoda unde bunicul, deschizînd un sertar la întîmplare, își întîlnea trecutul, scotocind cu mîna prin fleacurile dintr-o altă epocă. Dar nu, nu doar pe comodă : pe patul mare de acaju, pe dulapul răsturnat ; iar cărămida, în dreptul portretului (sfîșiat, spart, pînza ruptă despărțind cei doi ochi și alcătuind o altă față, mai largă, cu privirea nu pironită în fixitatea acuzatoare a păsării de pradă, ci afectată de un strabism divergent), prefăcut într-un jeratic aprins, străveziu...

De aceea nu-i mai rămase decît să se repeadă în baia de la etaj — un morman de faianță spartă, dar din fericire cu țevăria întreagă. Și, de la fereastră, dădu cîteva ordine celor doi argați și se întoarseră imediat cu furtunul de stropit grădina pe care îl legară la un robinet de deasupra căzii.

Iar incendiul stagna, dădea înapoi după ce atinsese camera alăturată, cînd sosi și bătrînul Deharo ; și jetul de apă, spărgîndu-se pe suprafețele în flăcări, lăsa să se audă cadența piciorului de lemn care, urcînd

treptele, apoi străbătînd coridorul, nu încetă să se pie. Și bătrînul rosti, strigă sau mai degrabă expectoră ce avea de spus ; trebui să repete de două-trei ori înainte ca Geoffroy să lase stingerea focului în grija celor doi argați — fiindcă bătrînul pirat se întorsese din sat în goana mare ca să dea, pe drum, de spectacolul care poate nu l-ar fi făcut să se oprească dacă simțurile nu i-ar fi fost în alertă, dat fiind că decorul, mareea de viță-de-vie unde se ridicau, la intervale regulate, smochini în pericol, absorbea personajul redus la un punct, ca și mașina care îl manevra. Iar personajul, monstrul de oțel vopsit cu miniu și pe care acesta se cocoțase apărură din nou, peste cîteva clipe (Hotchkiss-ul parcursese distanța dintre casă și coline, ridicînd în urma lui o trîmbă de praf negru), în centrul cîmpului vizual nu numai al său, ci și al lui Geoffroy — apropiindu-se rapid, încît ceea ce cîteva secunde mai înainte era doar un punct, deveni frumușel Hubert II crispat la volanul tractorului, legănîndu-se cu mașina pe valurile brazdelor. Și pe măsură ce distingeau mușchii de pe spatele de culoarea aramei, încordați de manevre, apoi ceafa palidă pe care se zburlea părul rebel, cei doi văzură, prin norii de fum negru acompaniați de păcănitul țevii de eșapament, oamenii care, unul cîte unul, se adunau pe delușorul golit de butucii de vie, stînd drepți în jelabele lor ca un snop de lumînări pe o insuliță bătută de valuri. Văzură și auziră toate astea în vreme ce mașina trecea pe lîngă vițele strivite, însîngerate, înfipte în catifeaua neagră și adîncă a pămîntului, iar apoi în vreme ce depășea tractorul, laolaltă cu cel care îl conducea, cramponat la volan și căruia acum îi distingeau trăsăturile : cuta dintre sprîncene unde sîngele se usca, gura strîmbată într-un rictus pesemne din cauza efortului. Mașina se opri la vreo cincizeci de metri mai departe, și moș Deharo — împiedicat de piciorul de lemn ce se înfunda la fiece pas în pămîntul negru — și oamenii de pe delușor îl văzură pe Geoffroy alergînd spre tractor, tractorul cotind la dreapta, tăind brazdele în diagonală, ca și cum ar fi avut de gînd să se întoarcă, iar Geoffroy corectîndu-și imediat direcția. Îl văzură (oamenii mereu neclintiți și moș Deharo gîfîind pe numele lui Geoffroy) cum ajunge, se face că

se agață, apoi că depășește mașina, coleopterul monstruos care își scuipa fumul negru, cum se ridică ori poate sare în două-trei rînduri pînă la scaun; și înainte ca tractorul să se imobilizeze, urmăriră scurta bătaie, sau mai curînd ghiciră momentul de luptă care precedă, determină oprirea mașinii. Și în clipa următoare îi văzură pe cei doi frați rostogolindu-se de pe mașinărie și tăvălindu-se printre vițele smulse, acoperiți îndată de ecranul prafului negru pe care îl stîrniseră. Și oamenii îl mai văzură și pe moș Deharo, aruncîndu-și înainte piciorul de lemn ca să se sprijine după aceea pe jumătatea validă a trupului, legănat într-o greoaie mișcare asimetrică și ajungînd la cei doi băieți îmbrățișați în linţoliul subțire de praf mătăsos, aplecîndu-se să-i dea ajutor unuia dintre ei sau pur și simplu să-i despartă. Și Geoffroy se ridică în picioare; se aplecă și el să-și prindă fratele și să-l ridice, apoi, cînd celălalt își căuta echilibrul, clătinîndu-se, cu picioarele depărtate, cu mîinile întinse, începu să-l burdușească de pumni, pe cînd mezinul, sub izbituri, se apleca înainte, cu genunchii la pîntece, se ridica parcă sub șocul unei descărcări electrice și se apleca din nou. Iar moș Deharo auzi: «Nenorocitule!... Vrei să ne linșeze?...» Atunci îl cuprinse îndoiala. Se întrebă dacă ochii și urechile nu-l înșală. Și totuși nu, așa era Hubert II rîdea. Rîdea nu pînă la a-și pierde răsuflarea, fiindă pumnii fratelui îl făcuseră să și-o piardă de mult. Rîdea înghițind și scuipînd un lichid rozdeschis, sînge, sudoare și salivă. Rîdea și se lăsa bătut fără să opună nici cea mai mică rezistență. Și la sfîrșit moș Deharo îl auzi spunînd, aplecat tot în față sau într-o parte, ridicîndu-se sub ploaia de izbituri «Lovește! Hai! Nici nu știi ce plăcere îmi faci! Nu te opri, cînd îți zic!...» Încît Geoffroy, trezit de aceste cuvinte, sau pur și simplu ca să le îngăduie să ajungă la urechile lui, se opri. Și-l auzi pe celălalt cum șoptea, cu același rîs lipsit de suflu «Te rog. Nu te opri. Continuă...» Și cînd se lăsă să cadă pe umărul fratelui și să fie purtat ca un sac de grîu, Geoffroy constată că bolboroseala de pe buzele mezinului se metamorfoza într-un fel de scîncet fără sex și vîrstă, aidoma celui al unui sugar, despre care nu știi dacă plînge sau cîntă, legănîndu-se moale după zdruncinăturile drumu-

lui. Dar cînd Geoffroy îşi vîrî fratele în Hotchkiss, scîncetul se prefăcu în strigăt, un prelung ţipăt de cucuvaie, care îl făcu pe moş Deharo să se întoarcă la vremea cînd, în tovărăşia Gisèlei şi a mamei, asculta acelaşi ţipăt afară, în noapte, şi-şi zicea «Acuma uite-l în pădure. Se depărtează. Curînd va ajunge în poiană...» Şi mai putea să-şi spună, ca şi azi : «*Blestemat ! De trei ori blestemat !* Fiindcă sîngele e otrăvit !...»

«Bineînţeles, comenta moş Deharo pentru mine, oamenii de pe colină l-ar fi putut linşa, şi pe noi cu ocazia asta. Dacă n-au făcut-o, a fost fiindcă ştiau că, în ciuda a tot ce pătimiseră în timpul vieţii bătrînului Renaud (şi dacă nu ei, atunci părinţii şi bunicii lor) pămîntul n-avea să le aparţină niciodată ; cele cîteva rînduri de vie pe care Hubert apucase să le distrugă erau, la urma urmei, bunul lui Si Said. Şi poate acestui lucru îi datorăm viaţa...»

Atunci nu-i rămase decît să-şi ducă fratele acasă, să-l întindă pe o litieră încropită din resturile mobilierului distrus ; amenajase în acest scop sala de biliard, probabil fiindcă era singura odaie cu geamurile întregi. Îl veghe acolo, întins el însuşi, noaptea, de-a dreptul pe pardoseală şi ziua aşezat pe un taburet, pe cînd afară toamna venea cu primele înfiorări, şi arborii de arraucaria se aplecau pe neaşteptate la întîiele rafale de vînt. Îl veghea, îl pansa, îi spăla faţa şi îl hrănea, în timp ce celălalt îşi recăpăta puterile, mergea de la saltea la cămin şi de la cămin la fereastră unde rămînea ore în şir cufundat într-o tăcere care îl ducea *în altă parte*. Şi nu numai pe el, ci şi încăperea acum deflorată, colţul de terasă şi de grădină pe care îl zărea dincolo de fereastră, acum pe o altă planetă, ca şi cum totul ar fi luat-o de la capăt după un cataclism universal, viaţa reintrînd în drepturi cu o grabă înceată, ale cărei năzuinţe le aboleau pe acelea ale oamenilor. Se afla acolo, convalescent, ascultînd nu ştiu ce glasuri care aveau darul să acţioneze asupra corpului său, să-l pregătească pentru un viitor a cărui cheie o aveau numai ele. Deşi se lăsa în grija lui Geoffroy, uşurîndu-i sarcina cînd îi curăţa rănile, luîndu-i farfuria din mîini cînd îi aducea de mîncare, părea să-l ignore, poate fiindcă, recunoscîndu-i pre-

zența, ar fi însemnat să întoarcă spatele tuturor fantomelor care îl invitau — acelui *în altă parte* unde ceva din el deslușea salvarea. Cît despre Geoffroy, și el era *aiurea;* poate nu pe fratele lui îl veghea și-l îngrijea. Poate dincolo de ușa-fereastră ce dădea spre terasă se întindea tabăra militară, cu barăcile ei și singurul pin din curte și toate încercările nebunești și repetate ale blestemului, ale graniței pe care nu trebuia s-o treacă pentru a nu se pierde definitiv. Știa că a depășit granița aceea și că în ziua cînd a făcut-o s-a condamnat poate să se învîrtească în cerc în *camera de gazare,* risipindu-și puterile în încercarea de a ieși, ca să fie iremediabil adus înapoi, ca un înotător care luptă împotriva curentului — locul dezastrului (scena cu decorul ei contrafăcut și ordinea de intrare a fiecărui personaj, jocurile de lumini și celelalte artificii ale teatrului) avînd forța să renască din nimic — o încăpere devastată, jupuită pînă la tencuială, unde se îngrămădeau spectrele trecutului, unde două fantome, bătrînul Renaud și Si Brahim, aplecate rînd pe rînd deasupra palisandrului defunct, deasupra postavului verde dispărut, își disputau în ochii unuia o caleașcă și în ochii celuilalt o pădure cu sanctuarul ascuns în ea. Încît în anume momente privilegiate cerul lui interior era brăzdat de fulgerări incoercibile : adevărul strălucea de la un capăt la altul al zării, cu puterea de a strînge într-o scurtă contracție a Timpului interminabila înaintare a fatalității și știa că, în această sală de biliard (în această *cameră de gazare),* viermuiau amestecate secole de intrigi și de sînge, cu personajele pe care Timpul le traversase ori le dusese cu sine. Și, se gîndi atunci, nu se știe care din doi era mai bolnav — pacientul sau infirmierul ; deoarece, în clipa cînd scopul lui devenea salvarea unuia dintre semeni, era silit de fatalitatea care îi circula, aproape fără știrea lui, prin artere, să lovească, să rănească, să ia viața, ca odinioară strămoșii lui cărora se jurase să le oprească zborul limpede și sîngeros. Și își spunea, în clipele cele mai sumbre, că era pedepsit ca să știe că e greu să prefaci un uliu în porumbel."

În apartamentul de pe terasă, Lancelot (Salah și el se aflau acum în mijlocul sălii mari, în fața vetrei unde, într-o zi, va arde poate un copac întreg) se scuturară, dădu jos zăpada pe care, de ore întregi, povestirea tovarășului său o aduna între pereții tapetați cu țesături prețioase ; piramida de substanță spectrală se fisură imediat ; lumina se clătină în raze lungi ca firele de păiajen și ceea ce părea o rafală de vînt, ieșită nu din trecutul zăvorît, ci dintr-o zonă unde Timpul nu se oprise niciodată, unde șansele existenței umile, de fiece zi, rămîneau intacte, răsturnă spațiul cu violența bruscă a unei deflagrații ; orașul, de partea cealaltă a geamurilor poleite de strălucirea lămpilor, ieși încă o dată la suprafață, în așa fel încît, dacă privirea insista, falezele de la Canastel își așezau pînă la urmă masa opacă deasupra valurilor care oglindeau nehotărîrea cerului aflat poate la două degete de a-și schimba culoarea ; și era cu neputință de știut dacă noaptea înaintează spre zori ori dacă e momentul somnului deplin care precede miezul nopții. Pe scurt, spațiul era pustiu, populat de valul sunetelor care încă se îngrămădeau, de ecoul în suspensie nu numai prin volumul camerei goale, ci și în locurile ascunse privirii, bîntuite de imaginație ; portul cu navele rare acostate de-a lungul cheiurilor, capela cu statuia Fecioarei schițînd deasupra orașului gestul convențional al binecuvîntării, fortul unde, înecat în întuneric, continua să fîlfîie drapelul culorilor făcute de rușine. Și, după cîteva minute, tăcerea, reverberată de spațiul înghețat, nocturn, de cristalul dur al absenței, ar fi sfîrșit prin a răsuna ca un strigăt, dacă vorbele n-ar fi țîșnit din nou de pe buzele lui Salah, întîi rare, vătuite, precaute, ca și cînd reluarea discursului, ca și cînd mersul lent al sunetelor le-ar fi însemnat cu pecetea sacrilegiului.

„Iată ! spuse el (și din nou noaptea se dădu la o parte, se șterse ca să facă loc luminii aceleia venite de nicăieri, prin care se înfruntau ființe nu mai mari decît cele obișnuite, ci aflate în afara a ceea ce Istoria autorizează oamenilor făcuți din carne și oase). Nu-i mai rămînea decît să-și conducă fratele la debarcader. O făcu în Mercedesul pe care îl abandonă și se întoarse la Belle-Rive cu Hotchkiss-ul care îi însoțise, condus

de un argat. Nimeni în afară de omul acela nu asistă cînd îşi luară rămas-bun. Şi întrucît argatul păstră tăcere, ne e uşor să ne închipuim cele două profiluri de vultur, ochii limpezi, acizi, larg deschişi, fireşte, la oameni şi lucruri (vameşi, hamali, marinari şi aglomerarea de catarge, etrave şi pînze bună să alcătuiască unul din acele tablouri intitulate *Plecare* sau *Briza marină),* fără ca privirile să i se întîlnească niciodată, astfel încît (poate pentru că) amîndoi se puteau întreba dacă soarta le va îngădui să se reîntîlnească într-o zi.

Toate astea ne e uşor să ni le imaginăm. Ca şi singurătatea lui Geoffroy animal rănit, purtînd în pîntece un fetus putred pe care nu reuşea să-l dea afară — acela al umbrelor ce dansau, în noaptea vărgată de fulgere, în faţa uşii larg deschise a *camerei de gazare,* aşteptînd moartea lui Nejma — bîntuind casa dezolantă, cîmpia goală, sub ochii bătrînului şi ai Emmanuèlei (în sat se deschisese iarăşi şcoala, şi timpul pe care nu-l avea ocupat cu orele ea îl consacra copilului şi celor doi bărbaţi, cîrpindu-le rufele şi făcîndu-le de mîncare). Şi scurgerea înceată a zilelor de toamnă, apoi de iarnă. Da, Lancelot ; cu întrebarea care-i îngăduia să supravieţuiască de la unul la altul, în speranţa unui răspuns, a unui început de certitudine : «Cînd va veni ? Astăzi ? Mîine ?...» Asta pînă ce aşteptarea s-a putut cristaliza nu în prezenţa mea fiindcă prezenţa asta n-a fost decît o absenţă mai vie, mai apăsătoare, ci în ceea ce cuvintele mele şi tonul pe care le rosteam aveau ceva definitiv : «Un lucru e limpede ai profanat prietenia. Şi trădarea ta îmi dă dreptul să trădez : nu numai că n-am să-ţi tai gîtul, dar am să te şi abandonez pradă a ceea ce, în religia ta, se cheamă *mea culpa !...»*

Şi dincolo de aceste vorbe (nu se clintise, iar eu îi întorsesem spatele, urcînd imediat în maşina Partidului unde aveam tot timpul să rumeg la ocazia ratată) ni-l putem închipui şi în intervalul care desparte vizita mea de ziua aceea însemnată cu o piatră albă, cînd a hotărît să adune lucrătorii în curte ca să le vorbească ; da, cîtă vreme oare a fost zdrobit de violenţa şocului, de spulberarea speranţelor — veşnica scurgere a zilelor acum încetinită de viltoarea provocată de acuzaţia

mea, și orele ce refuzau să se succeadă orelor pline ochi cu neantul distilat mereu de aceleași ziduri, aceeași cîmpie, aceeași prezență a bătrînului și a Emmanuèlei — cărora nu era încă în măsură să li se destăinuie — cîtă vreme avea încă să se mai sufoce claustrat în *camera de gazare* pe care, în răstimpul vizitei mele, o ridicasem din ruine. Pînă cînd, într-o dimineață, hotărîrea să sfîrșească prin a se contura, pînă să aibă curajul, voința să o privească în față, sau mai degrabă nu : nu hotărîrea ca atare, ci ideea, prespectiva care, după o examinare matură, să încline balanța spre acel *fiat* ce urma să dea un înțeles vieții lui ; pînă să aibă curajul de a-l chema pe moș Deharo și a-i cere să-l ajute. Și cei doi dădură un ocol prin satele vecine, chemîndu-i pe oameni la întîlnire, fără măcar să coboare din Hotchkiss, după care se întoarseră la Belle-Rive și luară masa de prînz cu Emmanuèle care îi servi fără să le pună întrebări ; poate că se destăinui în fața fostului argat al bunicului cu una dintre frazele acelea ce nu înseamnă mare lucru pentru un străin «Trebuia, cu timpul, să ajung aici, nu-i așa ?» Și la ora trei după-amiază, cînd toți oamenii se strînseră în curte, așezați pe adăpătoare ori rezemați de butoaiele pentru vin (veniseră de vreun sfert de ceas, ca toți felahii pentru care timpul nu contează) — aceiași oameni ale căror trăsături, modelate de veacuri întregi de munca anonimă a pămîntului, le repetau pe cele ale taților și bunicilor lor ; cu acea răbdare din care erau plămădiți și asupra căreia, acum cînd războiul se sfîrșise, evenimentele păreau să nu aibă nici o influență, deoarece, în ciuda mizeriei, ei răsfrîngeau căldura solului, a recoltelor de unde se născuseră, ca și cum interminabila lor ascendență îi prefăcea într-o unică și aceeași ființă, abolind moartea și toate războaiele viitoare, toate vicisitudinile, guvernele, vedetele de o zi ce vor decima Algeria, o vor deflora și vor domni asupra ei — atunci el apăru pe terasa bucătăriei și le vorbi. Iar noi putem repeta ca niște ecouri cuvintele rostite de el — cele pe care moș Deharo crezu că le aude sau pur și simplu le înregistră. Ne putem închipui încă o dată glasul lui leneș, reținut, ușor cîntat, ca și cînd accentele, destinate nu auditoriului ci lui însuși, țineau să-i dezmintă vor-

bele — și toți oamenii aceia încremeniți în jelabe, cu creștetul acoperit de turbane, acum ridicați în bătaia vîntului, din cînd în cînd behăitul unei oi în staul sau sforăitul unui cal în grajd, și mai ales chipurile, același chip impasibil și încordat ce reflecta același gînd sau aceeași lipsă de gînduri, ochii pironiți asupra lui fără să clipească, sprîncenele încruntate în efortul de a se adapta arabei lui. Spuse cam așa: «Uite, acum s-a terminat. De multă vreme vedeam lucrul ăsta venind, fiindcă știam că și voi pîndiți momentul cînd are să vină. Poate v-ați dat seama că eram de acord cu el chiar de pe cînd trăiau tata și bunicul. Dar ei au murit. Ai mei au plecat și nu-mi mai rămîne decît pămîntul și amintirea. Iar amintirea și pămîntul sînt probabil mai mult decît pot duce pe umeri... Așa că nădăjduiesc că-mi veți lăsa un loc în casa asta și pe pămîntul ăsta, și că astfel o să pot mînca pe cît îmi va fi de foame. Dacă sînteți de acord, veniți să-mi spuneți mîine dimineață...» Și, pe dedesubtul cuvintelor, vocea furtunii ce continua să sufle în adîncul lui, prin el: «Da. Știu că știți. Știți că pe acest pămînt care e al vostru, n-am rămas astăzi decît eu, un reziduu extenuat. Tot ce vă cer e să mă acceptați așa cum sînt, așa cum poate nu mă accept eu însumi; să mă tolerați printre voi, pe pămînturile a căror proprietate nu am nici curajul, nici imaginația să v-o contest. Mai mult: să mă culegeți ca pe un naufragiat, să-mi îngăduiți ca, împărtășind existența voastră, să supraviețuiesc și să uit — pentru răstimpul care-mi e măsurat — de unde vin și cine sînt...»

Toate astea, Lancelot și — cum să numim ce a urmat, dacă nu ceremonie? Delegația prezentă în curte dimineața devreme, înainte ca el să se fi hotărît să deschidă obloanele (fiindcă nu dormise în noaptea aceea, nu mai dormea de mult timp) ca să pîndească sosirea oamenilor, fără să-și dea seama că ei erau deja acolo, gravi, vorbind cu glas scăzut, hotărîți, cuprinși de o febră care, în lunile următoare, îi va face să treacă peste propriile lor îndoieli și chiar ale lui (amenințarea, mereu agățată deasupra capului lor, de a și vedea proprietatea scăpîndu-le, confiscată, prin manevre subterane, de Si Said sau de unul dintre sateliții lui), apoi saluturile de rigoare, discursul, mai

degrabă cele cîteva cuvinte scurte ale unuia dintre oameni, ce se deosebea de ceilalți nu prin pretenția de a fi purtătorul lor de cuvînt, ci numai prin ușurința de a se exprima. Fără a mai pune la socoteală cafeaua, servită de Emmanuèle în ceea ce odinioară fusese sufrageria, acum mobilată cu masa, bufetul și scaunele lui moș Deharo ; tăcerea, mereu aceeași gravitate senină și solemnă a oamenilor stînd în picioare sau așezați, în burnusurile lor umede, sorbind cu zgomot lichidul fierbinte, în timp ce ceața se împrăștia peste cîmpie, în grădină și pe terasă, ascunzîndu-le. Apoi, în zilele următoare, familiile care se instalau, una cîte una, cu un soi de timiditate, de rezervă aproape, împrejurul fermei, apoi în camerele goale din casă, în capelă — încît la orice oră din zi puteai întîlni femei sperioase, mute, cu pleoapele înnegrite de khôl * și care, cînd îl vedeau, se duceau întins la el și îi strîngeau mîna, întorcînd capul, copii în zdrențe, care îl priveau fără să sufle o vorbă, cu ochi care nu clipeau niciodată — pînă într-o zi cînd, ieșind din pădure cu calul, dăduse peste un grup și provocase o debandadă însoțită de urlete de panică.

Astea toate, Lancelot, și mai cu seamă — pe măsură ce intra în iarnă și perdeaua de ceață și de ploaie părea să țească un ecran între ceea ce fusese el (ce fuseseră ai lui, moșia și satul) și ceea ce devenea atunci, discutînd cu oamenii în jurul unei cești de ceai, făcînd planuri, punînd la punct calendarul lucrărilor, colindînd pămîntul în tovărășia lor și așteptînd reluarea lucrului, spunînd, ca să-i încurajeze pe ceilalți și pe el însuși cu aceeași ocazie «Uite crini de pădure ; recolta o să fie bună...» — sentimentul că viața continuă, că avea să supraviețuiască, tencuit din nou și să uite. Fiindcă, Lancelot, uita. Uita, în ciuda și poate din pricina goliciunii lui (fiindcă era acum redus la el însuși, la epiderma lui, și ceea ce în înțelepciunea sau nebunia lui numea Dumnezeu sfîrșea prin a se manifesta de-a binelea ; desigur, încă jucîndu-se cu el de-a v-ați ascunselea, dar dîndu-i de înțeles că, dacă într-o zi va vrea să-L cunoască, era pe drumul cel bun). Uita,

* De la arabul *Kuhl*, soluție de antimoniu folosită curent de femeile arabe ca produs cosmetic (machiajul ochilor).

în ciuda și din pricina nenumăratelor greutăți provocate de convietuirea cu familiile lucrătorilor — începînd cu amenințarea lui moș Deharo că-l părăsește și se întoarce în sat : «Înțelege-mă ! mormăia bătrînul bandit către mine. Trebuie să-ți fi dat seama că n-am plecat de pe moșie doar fiindcă eram găzduit pe gratis, mă instalasem în mobilele mele și primeam bani ca să nu fac nimic. Și asta nu-i tot : asistasem, cu voie sau fără voie, la începutul comediei, acum ne apropiam de final și n-aș fi vrut să pierd nici o replică. Dar cu harababura aia !... Un trib de desculți, care nu avuseseră niciodată, în chip de locuință, altceva decît colibe din crengi acoperite cu frunze de palmier sau de smochin sălbatic, totul lipit cu pămînt pe care îl spăla prima furtună, și care năvălesc deodată între pereți destinați altor întrebuințări, cu kanoun, și piei de oaie, și douăzeci sau treizeci de copii plini de jeg, pe care trebuie să-i înveți să-și facă nevoile în locul potrivit, fără să mai vorbesc de adulți, care nu ajung să înțeleagă că o casă, o grădină, tot arsenalul confortului sau al luxului (bucătării, băi, mansarde) necesită îngrijiri deosebite, adaptate modului de viață pe care îl presupun, deci o privațiune suplimentară a libertății tale ; pe scurt, cînd ai venit pe lume în mizerie absolută, e greu să te institui proprietar de pe o zi pe alta, mai ales cînd bunurile îți depășesc nevoile și sînt o moștenire prea grea pentru umerii tăi. Și pesemne că oamenii, zilierii avansați castelani, au simțit din instinct, fiindcă atitudinea lor față de el era aceea a neofiților față de un mentor ; dacă hotărîseră să-l păstreze printre ei, pe el, odrasla seniorului care-i jupuise timp de generații, o făcuseră deoarece contau să le nezetească grosul dificultăților din noua viață, fiindcă avea în el o ordine, o metodă a căror emanație era, la urma urmei, moșia însăși, și sub conducerea lui via, animalele, tractoarele ar fi avut mai puțin de suferit decît dacă ar fi fost abandonate în voia lor. În fond, în ignoranța lor, știau cel puțin asta fără să-și dea seama cu claritate ; animalul natural din ei devenea bănuitor în fața a ceea ce noi numim civilizație, adică, poate, excrescența monstruoasă, cancerul, proliferarea de celule bolnave cărora fericirea la nivelul linguriței și a apei de izvor nu are ce le face.

îl acceptau fiindcă aveau nevoie de el. Dar să fim drepți : nu era singurul motiv — erau generoși cum ești atunci cînd nu ai nimic, și acest nimic ești dispus să-i împarți cu cel dintîi venit, mai exact dacă acesta a știut cum să te ia (și el știuse, descărcîndu-se asupra lor de propria lui mizerie). Și îi răsplătea ; știa ce așteaptă de la el și-și spunea că o astfel de moșie, cu toate rafinamentele, toate splendorile impuse de vanitatea de a poseda și necesitatea de a supraviețui, era un dar otrăvit. De aceea trecea peste promiscuitate, jeg și lipsă de igienă. Îi făcea să înțeleagă treptat că de aici încolo erau sclavii unei ordini, unor reguli, unui sistem străine vederilor lor anterioare și că posesiunea pămînturilor, a copacilor, a zidurilor, a uneltelor și a mașinilor de stropit via, de recoltat grîul și strugurii, a canalizării și a cablurilor ce asigurau aducerea apei și a electricității, fără a mai pomeni drumurile și șoselele, pe scurt plăcerea de a te bucura de resturile unui imperiu colonial cerea pierderea unei anume inocențe, o servitute prudentă, trecerea cu încetul la alte moravuri. Spectrul distrugerii nu-l speria, și nu-i păsa dacă zeii bătrînului Renaud erau condamnați să se înfioare, dacă rămășițele lui descompuse se răsuceau în mormînt, nu pentru că își propusese să procedeze astfel, ci pentru că acum era eliberat de atare preocupări. Erau treburile lui, nu ale mele, bătrînul Deharo — care se născuse ca să înțeleagă, să vadă lucrurile putrezind pînă la culmea apocalipsului final, dar să nu se scufunde în timpul naufragiului general, asta nu. De aceea, la urmă, i-am și zis : ‚Cineva, dintre mine și muritorii ăștia de foame, trebuie să dispară. Știu prea bine că eu sînt acela, și n-am să stau să mai cer și restul.' Se mulțumi să-mi răspundă ‚Nu. Nu acum. Ei au nevoie de dumneata, deci și eu.' Discursul a ținut o oră întreagă și am rămas — eu, om bătrîn, care am trăit destul ca să mă cunosc pînă în străfunduri, ca să știu că oricare se supune repulsiei rasiale, vechiului fond de ranchiună și spaimă, refulat în cele mai multe cazuri pentru comoditatea existenței și care n-aveam nici un motiv deosebit să fac mulți purici în țara asta, doar faptul că casele fiului meu putrezesc la o depărtare cuprinsă între douăzeci și o sută de kilometri. Bătrînul a rămas

poate fiindcă știa că nu s-a dat ultima replică și fiindcă și el fusese înduioșat de vlăstarul aceluia ce încarna propriul lui blestem. Da, poate că nebunia sau înțelepciunea lui Geoffroy mă seduseseră pînă la urmă, și mă întrebam dacă într-adevăr se născuse un om care să meargă în susul blestemului, să curețe definitiv memoria și Timpul...»

Așadar moș Deharo rămase. După o lună, Benbella naționaliza toate pămînturile europenilor, inclusiv Belle-Rive. Zilierii și familiile lor fură alungați de pe moșie, din casă și din capelă. Se întoarseră la vechile lor colibe, iar locul fu ocupat de un comitet de gestionare alcătuit din sateliți ai lui Si Said. De data asta, moș Deharo se retrase la Saint-Roch, cu nora lui și cu fiul lui Francis.

Cît despre Geoffroy, oriunde se ascunde astăzi, într-o casă, colibă sau pădure, știu că locuiește din nou în *camera de gazare* pe care o duce mereu cu el..."

Partea a treia

VIII

SE TERMINASE. Rămaseră cîtva timp nemișcați, sau mai degrabă gîndul lor, prea îndelung înfrînat, se scutură și se aruncă prin spațiu, provocat de arhitectură și perspectivă — sala cea mare, ce-și aștepta mobilierul, covoarele și lustrele, cele trei uși de sticlă deschise spre noapte, spre haloul de lumină prăfoasă ce-și schimba lent culoarea deasupra orașului — tîrîndu-le trupurile care începură să se clatine pe nesimțite, înțepenite de ecoul ale cărui valuri se estompau încet-încet, înainte să fi fost schițat primul pas, apoi al doilea. Și acum nu le rămînea decît să se afunde în măruntaiele adormite ale imobilului — spre apartamentul călduț de la etajul al cincisprezecelea, scos pe neașteptate din uitare, din zona de umbră unde memoria îl vîrîse de-a valma cu orașul, cu zidurile înalte ce adăposteau pretutindeni aceeași letargie. Cînd pătrunseseră în vestibulul strîmt, primiți încă o dată de armonium și de stampa japoneză (înfățișarea vioaie, bombată a obiectelor obișnuite ; niște paznici sau, mai bine, un cîine care ar fi vegheat cu un singur ochi) putură distinge, în fundul coridorului, lumina lămpii cu abajur ce-i aștepta pe măsuța din salon, densă și zaharisită, trimițîndu-le spectrul ei ostil, așa încît intrară în încăpere ca să aibă confirmarea sentimentului că pusese stăpînire pe ei pe măsură ce înaintau spre deschizătura violent luminată ; Germaine se ridica din balansoar unde, dat fiind nivelul sticlei așezate pe măsuță, era evident că petrecuse clipe lungi în implacabila, vătuita luciditate a alcoo-

lului. Acum stătea în fața lor, oprită la jumătatea mișcării care adineauri ar fi dus-o spre Salah, probabil după o oprire la fereastră sau la oglinda de deasupra bufetului. Se mărgini să se clatine o clipă, cu privirile interferate de strălucirea ochelarilor, încît era greu de știut ce exprimau și chiar dacă exprimau ceva ; poate era doar abrutizată de alcool, hipnotizată de imaginea iubitului ieșit brusc din noapte, de maceraţia interminabilă în care fusese cufundată ore în șir. Dar nu ; după nările ei, dilatate ca într-un început de sufocare, însuși Lancelot își putea da seama că o tigroaică adulmeca evenimentul. Așa cum se așteptau și unul, și celălalt, se puse în mișcare, dar nu în direcţia ferestrei sau a bufetului ; merse direct către ei, oprindu-se în dreptul lui Lancelot pe care îl privi cu dușmănie, apoi coti la dreapta, proclamînd cu voce înceată, plină, pe care alcoolul o făcea aproape palpabilă : „Soţia dumitale, dragul meu, nu s-a mulţumit doar să telefoneze. A venit după dumneata — la stăruinţele mele, desigur... O poţi găsi în cameră..." Zicînd acestea, își îndreptă iar ochii spre el, ca și cum l-ar fi sfidat să poată bîigui cea mai mică scuză, fiindcă își dădea seama că orice ar fi putut spune ar fi sunat nu ca o pledoarie *pro domo*, ci ca o mediere indirectă între Salah și ea. Salah se hotărî să intervină : „Cred că ar fi cel mai cuminte să dormiţi amîndoi aici".

Atunci Germaine „Excelentă idee !... Iar asta va amîna mîine scena care oricum va mai avea loc..." Apoi, constatînd neclintirea bruscă și aerul de furie reţinută ce punea stăpînire pe Salah (se încăpăţîna să privească spre Lancelot și înregistră starea iubitului stînd cu profilul către el) : „Fiindcă, fără îndoială, vom avea o scenă, dragă... *O și avem,* acum, aici !"

El vorbi fără ca nici un mușchi al feţei să i se fi mișcat, și glasul îi semăna cu mîrîitul unei pisici ce se pregătește de atac : „E mai bine să vă duceţi acasă, Lancelot ! Vedeţi bine că se anunţă furtună..." Și nu se adresa numai lui Lancelot, fiindcă de o clipă apăruse și Geneviève fusese trezită din aţipire de izbucnirea Germainei și asistase la explozia din final, încît, după ce rămase un moment nehotărîtă, rătăcind cu privirea de la unul la altul, își trase pantofii pe care îi ținea în

mînă și se duse spre mantoul pus pe un scaun. Mai tîrziu, pe cînd închidea ușa de la vestibul și îl întîmpinau pereții și mobilele familiare (geamul bibliotecii, a cărui strălucire o estompa pe aceea a titlurilor aurii, berjerele adînci de catifea purpurie și, pe covoarele orientale, împletitura de ramuri și frunze decolorate) Lancelot simți răsunînd înlăuntrul lui ceva ca un clopoțel de alarmă declanșat, după cît se părea, în ziua cînd Germaine pusese prima oară piciorul în chiar acest salon, dar atunci nelămurit, iar apoi mai vehement (țîrîitul nu încetase să se întărească din clipa cînd glasul Germainei, apoi cel al lui Salah eliberaseră maelströmul unui Trecut prea îndelung zăvorît). Și știa de acum că începuse să meargă un gigantic mecanism de ceasornic -- același care, azi sau odinioară, zdrobea orele Germainei, ale lui Salah și, mai încolo, ale lui Geoffroy, apoi ale lui Nejm'el Arab și ale tuturor spectrelor efemere, ieșite din valul ce se sparge.

De aceea, cînd Geneviève, văzîndu-l nemișcat în mijlocul salonului, printre atîtea dovezi ale fericirii lor, cu fruntea brăzdată de o cută, strigă „E ceva în neregulă ?", el răspunse îndată, fără răgazul unei reflecții indispensabile pentru a găsi o portiță de scăpare „O furtună se ridică din adîncul veacurilor și mă simt mai puțin decît oricine în stare să o împiedic..."

Ea avea să rupă tăcerea abia după scurtul ceremonial al culcării „Am uitat să-ți spun a telefonat Benamar. E aici pentru cîtva timp și ține neapărat să te vadă". Iar el, în vreme ce primul val de somn îl rostogolea spre fundul de mare, așternut cu nisip și alge „Benamar..." — în vreme ce, învelind marea liniște a nopții, departe deasupra lui, oceanul în mers murmura „Benamar !... Nu cumva, din întîmplare, există vreo legătură..."

Și instinctul (eliberat de mișcarea de basculă de la veghe la somn) nu-l înșelase — exista realmente o legătură între Benamar și încercarea prin care trecea. Dar înainte de a fi în măsură să verifice, ziua avea să-și deruleze cu nonșalanță meandrele — Benamar telefonînd de dimineață că va veni la cină, din cauza nenumăraților veri pe care trebuia să-i salute mai întîi (încît Lancelot, în acest răstimp, în mijlocul cursurilor

și, mai tîrziu, cînd răspundea la telefon sau își așeza perna pentru siestă, se simți vizitat de miriade de părticele pe care le împuternicea, ca pe tot atîția prevestitori, prietenul așteptat în aceeași seară ; omulețul loial, cu fruntea înaltă încununată de tăcere, cu buze cărnoase de pe care se desprindeau, ca tot atîtea oracole, monosilabe încăpățînate, morocănoase, cu privirea galbenă, dură, străbătută de licăriri copilărești) ; nu numai Benamar, ci și Germaine Maynardier, la ora prînzului, cu obișnuita ei gîfîială multiplicată de telefon : „Trebuie să vă spun... Da, am fost ridicolă ieri-seară... mai mult decît ridicolă — odioasă. Odioasă, nu protesta ; știu eu ce sînt și cît îmi poate pielea — nu se va putea spune vreodată că, măcar în ceea ce mă privește, sînt lipsită de luciditate... Ba nu, ești prea bun !.. Și mai întîi nu caut iertare, ar fi prea ușor. Să-mi fie de-ajuns că trebuie să port curajos și cu cinism povara propriilor greșeli. Da... Da... Dar nu de asta te-am chemat, Lancelot ; trebuie neapărat să mă ajuți. Veți socoti poate că, după scena de ieri, e un pic cam prematur, că ar fi trebuit să mă fac mică, cel puțin un timp... Nu, o spun fără rușine, am nevoie de voi, de Geneviève și de dumneata ; de perechea extraordinară pe care o alcătuiți amîndoi..." De aceea aștepta acum în salon, îmbrăcat cu halatul de casă, plimbîndu-se între bibliotecă și canapea, pătruns mai mult ca oricînd de ideea (sau mai degrabă imginea) unui soi de complot, de uliu aruncat asupra existenței și a libertății sale. Iar la ora convenită ea sună, el o conduse în același salon, lîngă vatra unde tocmai pusese o buturugă ; și ea vorbi. El își dădu seama că ar fi vorbit încă din vestibul, dacă nu i s-ar fi încurcat cuvintele pe buze cît traversase salonul pînă la cămin și se lăsase să cadă în berjera aurită unde avea obiceiul să se instaleze cînd venea la ei în vizită. Mai întîi răspunse la întrebarea ei „Nu, Geneviève nu-i aici. E la liceu." Ea spuse că după noaptea trecută își luase — încă o dată — un concediu de boală. Și continuă : „Trebuie să afli de la început pasărea și-a luat zborul. Exact, din nou. Nu, să nu te gîndești că eclipsa se datorează scenei noastre de ieri. În paranteză, nu ți-am zis la telefon cît de mult regret ; am fost, cinstit, la pămînt cu totul... Nu... Lasă-mă să

vorbesc, te implor... E nevoie să ți-o repet, deși mi-e imposibil să simt cea mai mică remușcare. Cum să ai remușcări pentru fapte în care ești tîrît fără ca liberul tău arbitru să fi fost consultat ? Da, știu, alcoolul, aș fi putut să mă lipsesc... Chiar asta, Lancelot, e rezultatul unui drum greșit pe care cineva sau situația a trebuit să mă împingă... Nevinovată, deci — sau atît de puțin... Ce trebuie să vă intre bine în cap (și aveți mintea prea limpede, dumneata și Geneviève, ca să nu vă fi și spus-o) e că în afacerea asta mie îmi revine rolul de servitoare, ori să spunem de slujnicuță a marelui bărbat, nimic mai mult. Mă epuizează, mă jecmănește, dispune de libertatea mea (chiar așa de orele de muncă, de somn, de băutură, de mîncare — cu alte cuvinte de tot ce am — de mine, de sîngele și viața mea !) ca să înhațe, să împodobească, să mobileze un apartament unde să-și refacă un regat. O să spui că l-am acceptat, că între el și mine există un contract, chiar tacit. Sînt de aceeași părere. Dar în contractul ăsta sînt clauze neîndeplinite. Nu cele pe care *eu* trebuia să le satisfac ; eu am dat mai mult decît îmi stătea în putere. Să nu mă întrebi dacă din pricina a ceea ce oamenii (și acuma sînt obligată să vorbesc ca ei) cheamă dragoste ; eu însămi nu știu și mi-ar trebui, fără îndoială, mult timp ca s-o aflu. În orice caz, un lucru e sigur — am plătit toate facturile, iar compensația e slabă ; inutil să-ți dau amănunte, trăim amîndoi într-o lume a convențiilor pe care, vrînd-nevrînd, nu le putem distruge, deci facem sacrificii în numele decenței. Pe scurt, și ca să-ți spun totul, sînt, cum s-ar zice, exploatată la rîndul meu ; colonizată. Colonizată !... Revanșă îndreptățită, Lancelot ?... Poate. Dar de ce asupra mea ? Ideea nu e nouă ; mi s-a întîmplat nu o dată să arunc vorba asta) și e o vorbă, nu glumă) în discuțiile noastre. Rîde, rîde cu lacrimi ; spune că am dreptate, dar că la vîrsta și experiența lui (războiul, ascensiunea politică și căderea) e cam tîrziu să se gîndească la schimbarea ei «Perfectă analiză marxistă colonizatori colonizați, sclavagiști prefăcuți în sclavi, nu numai fiindcă sîntem incitați să-i imităm pe stăpînii noștri de odinioară, inclusiv și poate mai cu seamă fiindcă pretindem să ne despăr-

ţim de filozofia lor putredă, deci să fim *noi înşine* odată pentru totdeauna, ci şi fiindcă, în pretenţia de a nu fi decît noi, excluzînd orice agent exterior, reînnodăm tradiţiile medievale de supunere, aservire, colonizare a unui sex de către celălalt. Ce mă omoară, Lancelot, e luciditatea lui, capacitatea de a înhăţa argumentul adversarului şi a-l întoarce împotriva acestuia. Degeaba protestez că dialectica lui e doar un potpuriu de sofisme, o învălmăşeală în care Molina * face casă bună cu Marx, că el însuşi nu e decît un mîncător de oameni ceva mai cinic decît un agent de trust, nu cîştig nimic ; el se tăvăleşte pe jos şi între două hohote îmi aruncă «Haide-haide, nu înţelegi nimic ; mi-am pus o dată pentru totdeauna în serviciul lui Marx pofta de mîncător de oameni !...» Şi eu continui să plătesc facturile ; apartamentul se îmbracă în tapet, în faianţă şi în parchet cu mozaic. Săptămîna viitoare va fi gata să primească pasărea rară pentru care se pare că a fost conceput — Geoffroy vei zice, singur cu el, deasupra învălmăşelii (la ultimul etaj, înainte de cer şi de Santa-Cruz), ca şi el suveran, regal, şi ca şi el decăzut. Cel puţin asta e teza oficială. Pentru că, dincolo de puterea mea de a zice nu în ultima clipă, de a refuza să plătesc ultima factură (cea a mobilierului) şi de a spune *Afară ! astea sînt ale mele,* s-a întîmplat acest lucru, Lancelot ; şi dacă el a plecat azi-dimineaţă, cu puţin înainte de telefonul meu — în grabă, trebuie să ştii — e fiindcă a primit o vizită o femeie, de astă dată, o fiinţă care de la prima vedere te avertiza că era (că este, vai !) de o regalitate şi mai imperioasă, şi mai de nestăpînit decît pasărea jumulită, geamănul din copilărie ars de zece ori în *camera de gazare* — nu o fantomă, în ciuda aerului ei de bocitoare : chipul de marmură sub părul lung de abanos şi ochii albaştri ca marea, pelerina scămoşată, ponosită, care avea asupra acestui gen de femeie acelaşi efect ca o diademă pe fruntea unei regine. Pe scurt, o femeie care să răstoarne legea sexelor şi să provoace dragostea oricărei alte femei dacă aceasta i s-ar pu-

* Molina (1535—1600) — iezuit spaniol, a cărui doctrină *(molinismul)* urmăreşte împăcarea libertăţii cu graţia divină, (N. tr.)

tea abandona — un lux pe care în împrejurările de față îmi e imposibil să mi-l ofer ; presupun că m-ar cuprinde invidia și ura — regret, dar nu am altă soluție, dat fiind că abia dacă s-a așezat în salonul nostru, adresîndu-mi un zîmbet convențional, la fel de izbutit ca și restul persoanei (ori să zic al personajului ?) ei — eu nu eram nimic, viața ei se desfășura aiurea, în recea, în fierbintea și imateriala substanță din care era plămădită, cu toate meandrele unei existențe unde eu nu intru în nici un fel —, și fiindcă i-a spus «Totul e extrem de simplu ; n-am să ți-o pot spune de față cu el. De aceea a trebuit să fac drumul de la Saint-Roch la Oran ca să ți-o spun prin viu grai. Am profitat că joia avem zi liberă, știi...» El nu răspundea nimic. O lăsa să vorbească și, după felul cum o privea, mă întrebam dacă e în stare să priceapă înțelesul cuvintelor. Ea continua, cu același ton răbdător, monocord — cîteva pe care, în ciuda celor numai douăzeci de ani, viața l-a măcinat destul pentru ca, hotărînd odată pentru totdeauna să se simtă bine oriunde s-ar afla, ține să-și respecte hotărîrea, și mai cu seamă acum ; mereu marmoreeană, indiferentă, cu veșnica detașare a ființelor cărora nici chiar suveranitatea lor nu mai e în stare să li se supraestimeze «Tot ce dorești e să știi unde s-a ascuns — nu că asta ar vrea și el ; ne putem întreba dacă mai e capabil să dorească indiferent ce, după încercările prin care a trecut ; fiindcă, prin forța lucrurilor, a ieșit în afara lumii. Pot să-ți spun că socrul meu (și dacă-l trădez, află că o fac cu bună știință) îi cunoaște ascunzătoarea. Nu ți-a vorbit de ea, evident, ca să-l apere de lumea din care — iarăși prin forța lucrurilor — s-a retras. Dar nu numai pentru asta, ci și pentru că speră, poate fără să-și dea seama, că dispui de o monedă de schimb — are ceva să-ți ceară, o propunere pe care, din pudoare sau din pricina onoarei lui de bătrîn hidalgo, nu îndrăznește s-o formuleze. Și ai să mă scuzi că am venit să-ți tulbur liniștea căminului ca să o formulez în locul lui, nu numai fiindcă m-am născut în împrejurimile Parisului, acum douăzeci și patru de ani (și nu la Alicante, la sfîrșitul veacului trecut) și nu sînt legată ca el de același simț al onoarei, ci și fiindcă

existența din acești ultimi patru-cinci ani mi-a înăbușit ultimele scrupule. Pe scurt, socrul meu nu va părăsi țara pînă nu va găsi rămășițele lui Francis — soțul meu. Și acum, din păcate, a fost mai puțin soțul meu decît fiul lui, am și eu mai puține motive decît el să mă arăt răbdătoare. Dumitale pot să-ți spun : aș vrea să mă întorc iar acasă — pentru mine e timpul să închid paranteza algeriană, cu tot ce a avut ea fatal, sîngeros și, în mod tragic, hispano-maur (și, crede-mă, deși sînt născută pe un pămînt în aparență mai îngăduitor, nu voi renunța niciodată la rolul acceptat cu toată convingerea ; o voi întrupa pînă la capăt pe soția, pe văduva lui Francis Deharo sau mai curînd pe nora tatălui lui, iar la ora actuală ajung să-mi spun că totul trebuia să fie așa, pentru că a fost așa cu adevărat) ; mi-ar plăcea să mă întorc, să zicem la sfîrșitul anului școlar, pentru că n-aș putea înainte. Și asta face de asemenea parte din rolul în care am fost distribuită ; n-am să plec înainte ca socrul meu să-și satisfacă ceea ce alții vor socoti un capriciu (nu eu, care am învățat să cunosc prețul sîngelui și care, deci, țin să-i dau această ultimă dovadă de prietenie filială, omenească etc.), să închidă ce a mai rămas din Francis — tatăl fiului meu, nu-i așa ? — într-o cutie cît de decentă o pot face azi tîmplarii din această țară, ca să-l poată duce cu el unde se va retrage pînă la urmă ; în Franța, lîngă mine sau în Spania, la nepoții lui...»
Vorbea fără să se poată despărți de un zîmbet vag ce-i plutea în ochi, de ceva solemn, neînfricat în felul cum rostea cuvintele, încît se părea că ar fi continuat să vorbească pe același ton chiar dacă orașul ar fi fost zguduit de un cutremur, dacă un vulcan ar fi început să scuipe flăcări de pe piscul Santa Cruz ; un disc pe care acul continuă să se miște imperturbabil și atunci cînd nu mai e nimeni să-l asculte, cînd toți cei ce o puteau face cu o clipă înainte au murit, doborîți de explozia unui obuz. Și zidurile, salonul, existența noastră din dimineața aceea, cu amintirea scenei de aseară, totul fusese măturat, totul se afla *în altă parte*, pe urmele ei, cel dintîi el, firește, dar trebuie să spun că și eu, eu care mă născusem nu ca să-i deplîng soarta ori ca să-i laud curajul, ci ca s-o urăsc, fiindcă fusese

de ajuns să apară în salon, victimă și totodată călău, ca să simt trezindu-se în mine o ură care n-o aștepta decît pe ea, care o preceda la fel cum ea însăși își precedase intrarea în scenă. Și ea continua, liniștită «Tocmai aici intervii dumneata ; ai făcut războiul în tabăra algeriană, e firesc, socrul meu o știe și te-am auzit spunîndu-i-o, ai străbătut regiunea în toate direcțiile, cei cinci sute sau cinci mii de kilometri pătrați unde sînt nouăzeci la sută șanse să odihnească rămășițele soțului meu. Trebuie să ai suficiente relații și să fii în stare, mult mai bine decît un moșneag și o femeie tînără, constrînsă la exercitarea profesiei ei, să pui mîna pe cineva care ar putea ști ceva...» Și adăugă (de data asta zîmbetul îi dezvelea dinții lungi, albi, de o regularitate perfectă) : «Bineînțeles, dacă și dumneata, în ce te privește, vrei să știi unde...» Nu apucă să termine, că el se și ridicase ca un arc : «Atunci trebuie să plecăm imediat. E un tren după-amiază... poate următorul, fiindcă prin Mostaganem ajungem mai bine... O spusese pentru el însuși, cu vocea pe care o avea dimineața, la deșteptare, cînd buzele îi erau umflate de somn și m-am mirat că ea a înțeles «Nu. Mai am cîteva drumuri de făcut înainte...» Pe urmă liniște ; ceva din ea încremenise ; tot trupul părea că-i e în așteptare, albastrul marin din ochii ei se prefăcuse într-un albastru de noapte întunecoasă, în care ardea o licărire nemișcată. Și spuse, ca și cum ar fi ezitat : «De ce să ne grăbim ? Îmi închipui că trebuie să faci o anchetă, două-trei ore mai mult sau mai puțin... Iar el (cu un aer încurcat, plin de vinovăție, care de fiece dată îl ducea înapoi cu trei ani, adică la începutul legăturii noastre, cînd abia ieșea din adolescență) «Inutil să fac o anchetă...» Atunci ea, după o lungă pauză, ca pentru a se pătrunde de ceea ce cuvintele lui îi dezvăluiau pretinzînd că ascund (și de data asta privirea îi era atît de directă, de implacabilă încît el n-a fost în stare să o susțină mult timp și, pentru prima oară de la începutul întrevederii, o îndreptă spre mine) ; «Vrei să spui... Vrei să spui...» Dar nu termină ; cuvintele continuară pur și simplu să răsune în încăpere, pîsloase și dure, încît în cele din urmă el fu nevoit să o privească din nou și să dea afirmativ din cap. De data asta se făcu tăcere ; se priveau,

se descifrau, continuînd să stea nemișcați, înfruntînd și unul și altul clipa cînd le va fi dat un răspuns, după ani de așteptare, cu ceea ce fiecare găzduia, păstra, întreținea din Trecut în adîncul lui. Pînă ce ea strigă, cu vocea deodată aspră, gravă, totuși cu o ușoară catifelare «Nu-i spune socrului meu... Nu-i spune că știi... Prefă-te că începi o anchetă, o săptămînă, poate două... ca să pară că...» Iar el, înclinînd capul : «Da... Înțeleg... înțeleg... Dar ce mă împiedică să mă duc la el chiar acum, să închei tîrgul ?...» Și ea, tot la distanță, ca pentru a-l privi în voie, ca să-și adapteze viziunea de ansamblu la imaginea pe care, în prezent, era obligată să și-o facă despre el «Bineînțeles... N-am zis că...» Așa încît, înainte ca ea să schițeze cea mai mică mișcare ca să rupă vraja (în realitate ca să plece, acum cînd avea toate motivele să-și considere misiunea ca îndeplinită), el șoptise, către mine și către ea totodată «Cel mai simplu e să ne dăm întîlnire. Îmi fac valiza și alerg să-mi iau bun-rămas de la părinți... La ce oră crezi că vei putea ?...» Și au plecat împreună, fiindcă valiza, aproape numai cu o periuță de dinți și două batiste, aștepta într-un colț al camerei, cum obișnuiește de luni, acum de ani întregi.

Au plecat, și eu am rămas în salonul și în camera de fiecare dată ceva mai goale, nemișcată și eu, fără îndoială ca să-i las o suprafață mai mare luminii de la amiază, care se strecura prin ferestrele în unghi drept — o lumină din adîncul nu știu cărei nopți care mă convingea, în orele de luciditate eliberate de alcool, că mai devreme sau mai tîrziu geamătul din legendă va fi dublat de o umbră cu atribute exasperant de feminine, ca în virtutea unei necesități compensatorii, a unei revanșe a sorții, Geoffroy nefiind la urma urmei decît crisalida de unde avea să apară, mult mai real, irezistibil, feroce, fluturele după care el să arunce plasa și să-și piardă răsuflarea. I-a fost de ajuns o vizită de zece minute, de un sfert de oră cel mult, ca să se lămurească. Sau mai curînd nu trebuia să te văd, cu sau fără Geneviève, să-ți vorbesc pentru ca lucrurile să se contureze cu claritate, eliberate de glasul meu — iată-le acum aici, în fața mea, în goliciunea lor absolută, încetînd să mai fie amestecate cu mine, cu noaptea unde erau prizoniere

și care, în unele momente privilegiate (alcoolul, somnul) începea să le secrete. Și în prezent știu că lucrurile stau exact așa cum am spus, că idila există într-adevăr, chiar dacă nu e făcută nici din acceptare, nici din complicitate, că se eschivează tocmai pentru că există, nu în fapt, nu în atingeri vulgare (cel puțin nu încă), ci în eterul pur al posibilului, mult mai ucigaș, mult mai sacrilegiu..."

Și acum Lancelot (tot prizonier între pereții salonului pe care nu-l părăsise de după-amiază; și nu numai al lor, ci și al spațiului unde era așezat orașul și care părea să se strîmteze pe măsură ce ziua se scurgea, ce asfințitul, peste Santa Cruz, își schimba culoarea la roșu-purpuriu, apoi la violet) încerca să prindă ultimele ecouri ale povestirii, să le deznoade ca pentru a scăpa de neliniștea care îl țintuia; „La urma urmei, asta e tot ce voiam să știu, Lancelot, și poate să te și consult în privința atitudinii mele de acum înainte; am plătit facturile ca să-l instalez pe el în tovărășia acestei fantome născute din copilărie, fiică ea însăși a unei Algerii crepusculare. Am admis, am tolerat totul, pesemne cu o urmă de masochism, ca să văd pînă unde puteau merge lucrurile în minciună (mai puțin a lui, fiindcă presupun că în povestea asta s-a pomenit și el amestecat împotriva voinței lui, ca și a celei a evenimentelor, pe scurt a sorții). Dar nu ca s-o văd instalată aici, în locul lui Geoffroy, pe doamna gîndurilor sale, o alegorie ieșită din praful romanelor siropoase, dominînd evenimentele, dar și supusă injuriei lor, cu atît mai fatală cu cît sub marmură circulă un sînge viu, care nu putrezește, abia omenesc — pe această Emmanuèle, căreia Geoffroy se născuse pentru a-i servi drept introducere... Îmi rămîne să zic nu (ce crezi, Lancelot?), să-mi folosesc ultimele arme apartamentul și mobilele sînt ale mele... Și pe urmă, dacă aș avea curajul, de cîte mijloace de presiune n-aș dispune — adică dacă lucrurile ar degenera, dacă ar fi vorba nu de *Tristan* sau de *Romanul Trandafirului,* ci de o altercație vulgară... pînă la urmă, cine garantează că n-o să ajungem acolo?... Eu știu niște lucruri, nu-i așa? Nu l-am văzut întorcîndu-se, și de cîte ori! la ora două-trei dimineața cu mîinile murdare de cerneală? Nu l-am auzit

recitindu-mi proza lui pseudo revoluționară ? Ce zici de asta, ia spune ?..." Și el își amintea că a răspuns pe dată, parcă să scurtcircuiteze destinul care amenința „Știu că n-ai să faci asta. Scuză-mă, dar e ceea ce se cheamă vorbe în vînt..." Atunci ea, ridicînd capul, ca și cum ar fi primt o lovitură de cravașă : „S-o crezi dumneata ! Nu știi ce sînt în stare cînd cineva mă scoate din fire !..." Ochii ei continuară să ardă în așteptarea unui răspuns, dar el nu răspunse, știind că orice tentativă de a o face să bată în retragere ar fi turnat gaz peste foc. Și cum trebuia să vorbească, se mărgini să zică „Dumneata ești singur judecător. Știi cel mai bine cum să joci ca să eviți catastrofa."

Își aminti că a spus asta, dar acum nu de-a lungul interminabilei agonii a după-amiezii ce urmase după plecarea Germainei (cerul schimbîndu-și imperceptibil culoarea peste Santa Cruz, unde fortul, capela și platoul nu încetau să-și reliefeze contururile, asemeni unei epave gigantice scoase din apă și a cărei siluetă se preciza pe măsura apropierii de suprafață) ; era în clipa cînd vorbea Benamar și, firește, mai tîrziu, cînd cina se termină și ușa apartamentului se închise în urma vizitatorului. Și își mai spunea, între alte reflecții, amestecate, înglobate în discursul lui Benamar sau în ecourile lui „Trebuie să fie calea aleasă de destin !..." Își spunea asta pentru că vorbele lui Benamar (și nu numai vorbele ; fruntea, privirea pașnice și încăpățînate, de vită de povară, debitul — tot ceea ce le învăluia și sublinia relieful lor ciudat, făcut parcă din ezitări, din repezișuri, din silabe intervertite, ca și cum el și-ar fi reținut cuvintele în clipa cînd începea să le rostească) veneau să se instaleze în spațiile libere lăsate de cele ale Germainei, ca și cum al doilea discurs ar fi fost complementul natural al celui dintîi și cei care le rostiseră s-ar fi pus mai întîi de acord, și alesese fiecare partea ce-i revenea dintr-un duo pe care nu aveau să-l cînte niciodată împreună : „Cum am aflat de asta ? O întîlnire pusă la cale de întîmplare. Inutil să mă întrebi cu cine, dat fiind că animalul ocupă un post și că funcția lui îl plasează pe orbita mărimilor din această lume (că, deci, cali-

tăţile lui de mîncător de oameni îi vor permite. poate. să ajungă, din aproape în aproape, nu în vîrful ierarhiei, dar pe un loc abia inferior — dacă nu cumva mişcă un pion greşit într-un moment greşit), mi-a cerut să-l las în umbră. Dar îţi pot spune următoarele la Tlemcen, ţi-a fost elev şi pesemne că nu-i chiar de tot putred, fiindcă ştie să-şi amintească. Am să mai adaug că, în preistoria Revoluţiei, s-a aflat în subordinea mea şi că astăzi lucrul ăsta e mai degrabă jenant, nu pentru mine, ci pentru el, care ar vrea să se creadă că încă din leagăn era vulturul de acum..." Iar în clipa aceea Geneviève (şi Lancelot îşi amintea că spaţiul, dincolo de zidurile salonului, încetase deodată să se mai îngusteze, doarece plămînul gigantic, în care era prins oraşul cu locuitorii lui, se blocase) : „Şi ai făcut drumul de la Alger pînă aici doar ca să ne previi ?..."

Benamar reluase firul presupunerilor : „Poate nu mi-a spus totul... Poate socotea de datoria lui să treacă sub tăcere anumite aspecte ale dosarului, dar, după părerea mea, nu era nici măcar asta ; el era acolo, în faţa mea, pe terasă, iar dosarul la loc sigur, într-un seif sau pe biroul lui, la minister, într-un morman de altele, asemănătoare ; pur şi simplu, mi-a spus ce-i oferea memoria lui, din compartimentul referitor la această afacere (adică, la urma urmei, un soi de produs grosolan filtrat prin oboseala unei zile de muncă, prin surpriza întîlnirii noastre şi, imediat, imaginea pusă în mişcare a oraşului Tlemcen, a mentorului ce rezuma, mai mult decît oricine, o întreagă bucată din viaţa lui). Pe scurt, mi-a dezvăluit destule lucruri, graţie, poate, unei dezordini din inima pe care atribuţiile lui de sticlete superior nu vor fi îngheţat-o în întregime ; sau atunci, nu sticletele ăsta o fi un demiurg, care ştia perfect greutatea fiecăruia dintre cuvintele lui, deci îşi dădea seama că a doua zi voi lua trenul ca să vin să te găsesc la Oran şi că tu te vei duce să-i repeţi acestui Lansari tot ce-mi va fi spus el. Un balon de încercare, poate o capcană care să stîrnească vînatul, să-l scoată din vizuina unde trăieşte de cîţi ani ?... Fiindcă e limpede, o să-ţi faci o datorie din a-i spune acestui Salah Eddine ceea ce la Alger ştie tot Ministerul de Interne — nu numai po-

liția oficială, ci și cea specială, secretă : este unul din capii O.R.P.*-ului, tipărește o dată la două săptămîni o foaie volantă care cheamă la, să-i zicem, Revoluție, primește arme pe la frontiera marocană. Ei cunosc pînă și numele dactilografelor cu care se culcă între două ședințe. Și mai cu seamă știu că de cîtva timp activitățile lui s-au rărit și poate au încetat cu totul (nu-și dau seama, de altfel, dacă nu e liniștea care precede furtuna). Ceea ce ar însemna că, dacă îl iartă, o fac cu speranța că poate într-o zi îl vor recupera. Pentru că, în ciuda căderii lui — sub Benbella, să nu uităm —, a lăsat amintirea unui om destul de seducător și periculos totodată încît să trezească dorința de a nu se număra printre adversari. Bineînțeles, în cazul cînd ar persista în opoziția față de regim, ar fi ușor de eliminat cum s-a făcut pînă acum cu păsări de mai mică anvergură. Dar adeziunea lui la Boumédiène (s-a și încercat cumpărarea lui, o dată sau de două ori, punîndu-i-se în mînă ceva în secretariatul Partidului, contra unui apartament vizavi de universitate, în Alger, a unei mașini personale, a scoaterii în evidență a diplomelor, sau cam așa ceva, și el s-a eschivat, pretextînd necazuri cu sănătatea — un uriaș în stare să mute munții din loc !...) ar fi avut ca efect potolirea unei întregi părți a tineretului căreia i-a căzut greu lovitura de stat de anul trecut..." Benamar tăcu un moment, așa că Lancelot, prin deriva care pusese stăpînire pe salon și mobile și, dincolo de ziduri, pe oraș și bucata de pămînt unde se ridica acesta, în picioare, pe valul nocturn (își amintea acum) își putu descurca iarăși ecoul gîndurilor : „Nu. A întors definitiv spatele tuturor acestora — fiindcă a venit să-mi ceară să alcătuiesc un refugiu, un regat unde să trăiască alături de resturile copilăriei..." Totuși Benamar reluase : „Acum, cînd ți-am spus totul, sînt din ce în ce mai convins că omul nostru n-a vorbit la întîmplare ; era de ajuns pentru asta să-mi aud sunetul vocii și să-i urmăresc efectul pe chipul tău. Așa am și făcut. Și mai e ceva : Si Said... Mi-ai spus că ți-a vorbit mult de el... Cred că e ultimul lor mijloc de presiune... Vor să-i dea de înțeles că știu ceva,

* *Organisation de la Résistance Populaire.*

dacă nu chiar totul. Totul ce? Nu știu, grangurul nu mi-a zis mare lucru... Pur și simplu a aruncat că e posibil ca Lansari să fie cumva amestecat în eliminarea lui Si Said. Poate cu asta îl vor avea la mînă... Cînd te vei duce să-l cauți, dat fiind că ți-a povestit pe larg viața lui, n-ai decît să-l întrebi dacă din întîmplare n-a uitat ceva..."

De aceea, acum cînd îl condusese pe Benamar pînă la lift, nu-i mai rămînea decît să aștepte clipa cînd, a doua zi, decența îi va permite să ridice telefonul și să dea glas întrebării pe care avea s-o repete în fiecare zi, în clipa cînd presupunea că Germaine ia prînzul — pînă cînd (după vreo două săptămîni) auzi vocea în așteptarea căreia îi ieșise sufletul „Ai avut mare noroc să dai peste mine, fiindcă mă pregăteam de plecare... Da, sînt ocupat momentan, dar, așa cum ai ghicit, am pus mîna pe el și l-am adus cu mine. Și pentru că și dumneata ești dușmanul meu cel mai bun, te invit, dacă vrei, în apartamentul de la etajul douăzeci și unu, la ora nouăsprezece. De acord?..."

Deci în ziua aceea, la ora convenită, se duse pe terasa blocului Méditerranée, unde Salah Eddine îl întîlni peste cinci minute. Își petrecură alte cinci minute făcînd înconjurul apartamentului, ca și cînd timpul nu era presant, ca și cum Lancelot ignora întrebările care-i stăteau pe limbă, și tovarășul lui ar fi stăpînit haita de explicații pe care urma să i le dea ; Trecutul era invariabil acolo, cu prelungirile lui într-un Prezent oprit, împietrit în așa măsură încît pretutindeni, cît vedeai cu ochii, părea să domnească numai Moartea, numai Legenda —, Salah îi făcea complimente pentru rezultatele celor șase luni de muncă neîntreruptă (dar, Lancelot o simțea prea bine, vorbea astfel fiindcă era de datoria lui și fiindcă după ultima eclipsă a lui Salah, era preambulul cel mai comod la întrevederea lor — nu pentru că entuziasmul sau pur și simplu plăcerea de a-și descoperi regatul căruia nu-i lipsea nici cel mai mic amănunt l-ar fi înclinat la asta ; căci Lancelot, pe fruntea largă, pe coama olimpiană, în surîsul gînditor, ca într-o așteptare și fără obiect citea stigmatele înfrîngerii, nu numai, ca altă dată, o fisură, ceea ce îi dădea lui Salah un surplus de noblețe in-

descifrabilă, monolitică o tresărire de fiară înainte de a mușca țărîna) ; apartamentul terminat, cu toate mobilele — o reședință regală, un sarcofag unde puteau odihni, îmbălsămate, visurile zdrobite a ceea ce fuseseră douăzeci și cinci de ani de viață aidoma unui torent, nemăsurată în ambițiile ei, nemărginită în aspirații. Cinci minute, după care luară loc în două fotolii gemene, în colțul vetrei fără foc ; Lancelot vorbi, puse întrebarea, cu o blîndețe amestecată cu fermitate, sinuoasă totuși, puțin lîncedă, de care știa să dea dovadă în anumite ocazii — încît zîmbetul de vizavi nu se șterse ci, dimpotrivă, se accentuă, deodată la un pas de explozie, nu izbucnirea cinstită, ci pur și simplu rezultatul distanței pe care cel interesat (Salah) o lua față de personajul întruchipat și de destinul ce trăgea sforile, în vreme ce privirea îi ardea în fața imaginii lui însuși așa cum o prezenta Lancelot cea a unui om în afara legii, acum descoperit, cu semnalmentele cunoscute, fișat, obiect al unor manevre subterane. Apoi Salah Eddine vorbi la rîndul lui, sau mai degrabă nu ; rîsul pe care și-l stăpînea de cîtăva vreme îl scutura, și Lancelot nu-i înțelese decît cuvintele rostite în intervalele dintre hohote. Trecu destul timp cu întrebările unuia și răspunsurile celuilalt, după care Salah, hipnotizat de imaginile trecutului ce se năpusteau, incoerente, ca de cealaltă parte a unei oglinzi cu argintul mîncat de Timp, vorbi singur. Apoi Lancelot se retrase, coti spre Front de Mer, se întoarse acasă pe jos, aproape în pas alergător, împins de viziunile ce i se îngrămădeau în cap. Geneviève și Benamar îl așteptau în salon ; masa era pusă în sufragerie, dar Lancelot preferă mai întîi să vorbească. Și pe cînd vorbea (tot astfel cum, ceva mai devreme, pe cînd asculta, în fața lui Salah, dinaintea căminului monumental, virgin de orice flacără, sau cînd, mai tîrziu, zbura spre casă fără să vadă luminile navelor ce pluteau în bazinul portuar, sau, de cealaltă parte a șoselei, șobolanii ce alergau printre picioarele vagabonzilor, pe pragul imobilelor abandonate), halucinațiile de adineauri, puse în mișcare de Salah, spulberau decorul și pe auditori, cu strălucirea buturugilor consumate în vatră, umbrele ce dansau pe titlurile aurii ale cărților aflate de pază pe rafturile bibliotecii și miile

de alte dovezi ale confortului casnic și fericirii conjugale — încît ființele și lucrurile ce se substituiau lor acum nu mai evoluau pe lumea aceasta, ci se mișcau, imobile, într-o *altă parte* luminiscentă, suspendată între pămînt și cer, deasupra spațiului probabil real unde avuseseră șansa să existe, iar Lancelot, dezvăluindu-le în fața ochilor Genevièvei și ai lui Benamar, nu mai era Lancelot. Nici Lancelot, nici măcar Salah Eddine, care le dăduse viață cu trei sferturi de oră mai înainte, nici vreunul dintre cei ce fuseseră martori ai existenței lor, ci toți și totul laolaltă, adică o frîntură de Dumnezeu amestecat cu mîlul din care se plămădise totul...

Și Lancelot nu se mulțumea să fie numai Salah (dar ce ? efigia lui Salah care îl aborda pe moș Deharo, în timp ce Emmanuèle, în camera de alături, își făcea de lucru cu copilul, înfășîndu-l, sau nici măcar, numai ca să nu fie de față în clipa cînd presupunea că Salah încheie tîrgul : „M-am gîndit că o să vă intereseze, domnule Deharo. Da, pînă la urmă am aflat, și din întîmplare, și după tatonări îndelungate, locul exact unde odihnește..." ; sau, de pildă, Salah scrutînd chipul lui Geoffroy în geamul compartimentului de clasa întîi transformat în oglindă de cîte ori defilau ogoare de grîu sau frunzișuri — pini, chiparoși, măslini — adică de partea cealaltă a sticlei decorul se întuneca, Salah rumegînd iar și iar pentru sine însuși „De data asta l-am prins, îl duc la Oran... Dar, Doamne sfinte, el să fie ?... Oare să fie chiar el ?..." Și, prin vacarmul roților la macazuri și fluieratul locomotivei cînd trenul trecea prin cartierele periferice de la Mohammadia „Un cadavru !... O fantasmă !... Niște oase, o carne care abia își mai amintesc să fi adăpostit substanța aceluia ce într-o zi, probabil pe o altă planetă, se chema Geoffroy !...") ; era și Emmanuèle, și moș Deharo ; mașina alerga pe asfaltul umbrit de eucalipți, iar cîmpurile de secară își desfășurau covorul de un verde furtunos sub cerul diafan. Toți tăceau, pironiți pe pielea uzată a banchetelor, aspirați de orizontul mișcător al colinelor, de smochinii răsuciți sub frunzișul abia născut și, de acum, și de acoperișurile ce anunțau Belle-Côte. Și pe cînd distanța se topea, o parte din ei înșiși, din adîncul ființei lor obscure, era țintuită la Belle-Rive, în locuința amărîtă, de două ca-

mere, unde, în lipsa Emmanuèlei, soţia băcanului avea să se ocupe de copil toată ziua. Şi acum Belle-Côte se îndepărta în spatele lor, cu zidurile lui turtite la pămînt sub soarele pe care ceţurile îl umflau, îl făceau să se rotească asemeni unui platou gigantic de aramă palidă, ale cărui margini deveneau puţin cîte puţin cele ale cerului. Şi deodată pămîntul se scobea, cerul înceta să-i mai apese ; îşi rotunjea calota foarte sus în azurul devenit străveziu, fără margini, între privirea lor şi infinit, în timp ce catîrii care-i duceau, încet, în cadenţa curajoasă a copitelor lovind asfaltul, se prăvăleau spre vale. Erau pe un coboriş, şi Salah putea simţi sub pulpe crisparea muşchilor animalului care frîna ca să nu alunece pe pantă ; în faţa lui, ceva începu să danseze sub mantia Emmanuèlei al cărei păr zbură deodată ; rămase suspendat, parcă agăţat în azur (aceeaşi siluetă gravă şi suplă, asupra căreia zdruncinăturile convoiului, ca şi accidentele existenţei păreau să aibă doar o influenţă îndepărtată, fiindcă ea, cu un soi de răbdare semeaţă şi detaşată, îşi urma drumul, oriunde acesta ar fi dus-o) ; şi moş Deharo, cocoşat în şa, cu pălăria fără culoare trasă pe ochi, dansă la rîndul lui, grotesc, cu trupul ridicat ba din stînga, ba din dreapta, pe cînd piciorul îi scîrţîia pe coastele animalului. Iar Salah auzea din vreme în vreme, în spatele lui, sunetul de clopot dogit al uneltelor lovite unele de altele la cîte o săritură bruscă a catîrului pe spinarea căruia erau legate — cele două lopeţi şi tîrnăcopul care în curînd aveau să atace, să muşte pămîntul din nou virgin, acoperit de ierburi şi de muşchi abia mai pipernicite, ca şi cum Trecutul ţinea să se dizolve în masa staţionară a Timpului, de parcă s-ar fi temut să nu fie exhumat într-o zi. Şi acum fluviul urca spre ei, de cealaltă parte a drumului în serpentine ; curgea între malurile înecate în mîl gălbui, unde cerul, în locurile nemişcate, se risipea în insulite de lumină bălţată. Cînd trecură peste pod (loviturile copitelor fiind estompate acum de zgomotul apei), văzură torentul noroios, asemeni mulţimii de spinări ale unei cirezi furioase, rostogolindu-se spre marea pe care le-o ascundea privirilor un şir de culmi argiloase, a căror culoare te trimitea cu gîndul la o piele de elefant. Şi ei merseră mai departe, indiferenţi

la valea ce-şi înmulţea prăpăstiile şi arcadele, aspirati de ideea care zăcea acolo, în spatele şirului de coline, într-un punct ce avea să se precizeze la capătul unei dimineţi de mers, de surde şi regulate cadenţe de copite lovind la fiecare pas pămîntul acum negru şi purpuriu. Treceau, urcau, urcau peste coline, acum cu fluviul înapoia lor, redus din nou la dimensiunile unei panglici de culoarea cafelei cu lapte, iar zborul corbilor stîrniţi de convoi (cei doi oameni, în jelabe, care mergeau în frunte, de o parte şi de alta a primului catîr, apoi moş Deharo, mereu cocoşat, cu borul pălăriei coborît peste crăpăturile ochilor limpezi, urmat de silueta neagră, funebră a foarte frumoasei tinere, parcă suspendată, abia pămîntească pe legănarea cerului şi a dealurilor, şi a lui Salah Eddine ; şi, în sfîrşit, omul care ducea catîrul încărcat cu materiale) părea agăţat deasupra capului lor, ca tot atîtea constelaţii deplasîndu-se o dată cu ei...

Şi, din nou în compartimentul de clasa întîi, Salah Eddine, rezemat de spătarul plin de praf, învelit cu o pînză cu marginea de dantelă (pe cînd, dincolo de geam, dansau, întîrziau în fereastră crucile şi chiparoşii cimitirului de la Valmy, apoi apărea şi se năpustea palisada cu inscripţia ei, litere roşii pe fond alb : ORAN 2 KILOMETRI), continua să scruteze profilul necunoscutului, la două degete de chipul lui, spunîndu-şi : „Nu. Nici măcar eu, Salah, nu-i trezesc interesul. E cu gîndul aiurea... Pesemne incapabil să trăiască pe lumea asta..." Şi deodată ameninţarea naufragiului, ce începea să licărească asemeni unei lămpi solitare, apropiindu-se din adîncul unui tunel „Atunci la ce bun apartamentul ?... La ce bun Lancelot ?..." Şi acum moş Deharo, în colţul vetrei ; tăcea, şi în liniştea prelungită ochii îi deveniseră două lame de oţel înroşit, încît Salah, cuprins de îndoială, se întrebă : „Şi dacă a aflat că Francis şi eu ?... Dacă o să mă ia de gît ?..." Şi ca de fiece dată în clipa primejdiei, simţea că va începe să zîmbească. (În camera de alături, copilul scoase un soi de plînset, o cascadă vaporoasă — capriciu de sugar căruia i s-a luat sînul.) Dar moş Deharo vorbi (cu glas limpede, de om care nu s-a atins niciodată de alcool, însă lent, sigur de el, grav) „Mulţumesc, domnule Lansari... În ce mă priveşte, am

să te decepționez — mi-e imposibil să fac altfel ; da, cred că știu unde poți să-l găsești, dar n-o s-o afli decît *in extremis,* adică în clipa cînd..." Și Salah, după o lungă tăcere suplimentară, în cursul căreia rămaseră amîndoi neclintiți, cu trupurile la pîndă, înșurubate în scaune, dar gata să se repeadă unul la altul, în vreme ce privirile li se înfruntau : „Și dacă pînă atunci o să dispari ?... La urma urmei, nimeni nu e veșnic..." Apoi gestul lui moș Deharo, mîna ce-și lua zborul pe neașteptate, în timp ce fața îi rămînea mereu la fel de gravă, vocea la fel de joasă : „O să trăiesc pînă atunci ; ca să te oblig, domnule Lansari..." Acestea, evident, pe cînd se apropia de coliba (era în spatele unui pîlc de eucalipți ale căror frunze aproape că atingeau pămîntul, răvășite de un fel de convulsii și foșnind ca pentru a-și striga martiriul, și copiii îl precedau pe Salah, speriați de hainele lui de croială europeană, ca și cum n-ar fi înțeles, după accent, că era unul de-al lor și spuneau ridicîndu-și mereu capul spre el „Uitați. Aici e...") înăuntrul căreia știa, din instinct — și își simțea picioarele înmuindu-se, fața golindu-i-se de sînge, de parcă animalul din adîncul lui ar fi și trăit decepția : silueta prea cunoscută, care n-ar mai fi adăpostit același suflet, carnea suptă, chinuită de amintire în așa măsură, încît să nu mai fie în stare să slujească drept receptacol pentru ceea ce, în ochii lui Salah, însemna Geoffroy (ca și cum, pentru a fugi de amintire, nu-i mai rămînea decît să moară) — că avea să-l găsească ; și, după o clipă, se află în fața lui — da, silueta înaltă, acoperită cu o jelaba de lînă grosolană, un dar al felahilor la care trăia de cînd Belle-Rive ajunsese pe mîna sateliților lui Si Said, nici măcar ființa în curs de descompunere pe care Salah o găsise pe salteaua de paie, în camera de biliard dezafectată, în timpul ultimei vizite la moșie. Nimic, sau aproape ; poate o licărire undeva, în adîncul privirii, cînd ochii lui de culoarea florii de colț îi întîlniră pe aceia ai lui Salah. Și, neapărat, ceea ce aveau să-și spună (își spuseseră) „Nu poți rămîne aici. La mine n-ai să fii niciodată o povară, știi bine... — La tine mai mult decît la oricare altul..." Și el replica „Am umeri solizi, n-ai să atîrni greu... O să mă urmezi, afurisitule ; sînt ani de zile de cînd alerg să te

găsesc. Ca să nu mai vorbim de..." Spunea toate astea în același perimetru delimitat de eucalipții ale căror frunzișuri continuau să geamă și să se contorsioneze în văzduh — în vreme ce, sub pasul catîrilor, colinele se răsturnau succesiv, purtînd în văgăuni pete de filimici și crucifere, tufișuri de fistic și arbatus, de unde fugeau iepuri și chițcani de pădure. Și arcadele ce susțineau cerul se înmulțeau de o parte și de alta a caravanei, aduse de cadența inexorabilă a copitelor și clinchetul lopeților, mărginind un drum la al cărui capăt, la cîteva ore de aici, era înmormîntată o umbră — ce anume ? cîteva rămășițe descompuse, topite în pămîntul care de ani în șir nu-și întrerupsese lenta luare în posesiune, nici măcar un martor a ceea ce fusese cîndva — un germene ieșit din imensitatea lichidă și care apoi redevenise licoare. (Și moș Deharo, pe catîrul care sărise într-o parte, dansă, chircit ca o ferestruică de pod, cu piciorul de lemn scîrțîind iarăși, cu maxilarul de fiară bătrînă și năpîrlită ceva mai crispat, cu privirea, sub borul pălăriei, mai stăruitor îndreptată spre țintă, spre cele cîteva oase jalnice pe care le și adulmeca, în ciuda distanței.) Și Salah Eddine vorbea în marele salon de la etajul al douăzeci și unulea, în colțul vetrei. Și Lancelot vorbea. Și spunea : „Umbra a ceea ce într-o zi fusese Geoffroy, dincolo de exil și de zidurile spitalului de psihiatrie, de mareea de sînge care înecase trunchiurile pădurii interzise, dincolo de incinta taberei în adîncul căreia continua să lucească, redusă la dimensiunile sclipirii unui cristal, ale unei geme cu puteri malefice, *camera de gazare* (loc geometric al torturilor și, prin asta, de aici înainte, centru al universului), mergea acum de-a lungul peronului în gară, înfășurat în jelaba grosolan țesută, prin mulțimea ce se scurgea spre ieșire, ce se îngrămădea la control, apoi pe esplanada din fața holului maur, pe cînd Salah pleca în căutarea unui taxi. Și, prăbușit pe bancheta din spate a rablei obosite, Geoffroy putea să scruteze orașul cu privirea lui absentă ; nu orașul unde, adolescent, se plimba prin ultimele vîlvătăi ale orgiei coloniale (un întreg popor fericit, care își ignora crima și destinul), nici măcar zidurile, turnurile pustii, cele cîte douăzeci de etaje de storuri coborîte, pe care le cunoscuse la întoarce-

rea din Franţa, purtînd deja în artere începutul lentului du-te-vino (căruţe lăsate pînă la pămînt sub mormane de catrafuse, saltele, mobile ieftine, cu femei acoperite cu haik-ul, pe cînd bărbatul mergea în frunte, ţinînd măgarul sau catîrul de hăţuri, iar copiii, desculţi, se tăvăleau prin rigole ; apoi, mai rare, automobile încărcate cu mic-burghezi, respectabilităţi irascibile, debarcate de la Tlemcen, Ain-Temouchent, Sidi Bel-Abbès : negustori, medici, funcţionari transferaţi) care inaugurase substituirea unui sînge cu altul, transfuzia la sfîrşitul căreia zidurile care pînă de curînd adăpostiseră europeni aveau să adăpostească fiinţe pînă atunci alungate, învinse, abandonate pe trotuare, în voia agoniei lor, la picioarele aceloraşi ziduri, cînd se aventurau acolo din nevoia de a învăţa sau a munci ; Oranul, deci aşa cum era azi : un oraş unde amintirea fermenta pînă aproape de nivelul pavajului, înlănţuit de trecutul lui, de măreţia de odinioară, supus unei descompuneri lente, fiindcă era incapabil să-şi smulgă rădăcinile, să ridice iar fruntea, să o ia de la început ; cartiere devastate de O.A.S., garaje, prăvălioare, cafenele arse, populate noaptea de şobolani, de vagabonzi şi beţivi ce se încălzeau la cîte un foc hrănit cu resturi de mobile, de uşi şi ferestre ; hoarde de copii, transformînd în maidane terenurile de tenis particulare, rupînd balustradele şi gardurile metalice, iar în cartierele periferice furnicarul nocturn umblînd să cineze printre lămpile cu acetilenă ale negustorilor ambulanţi, în lumina cafenelelor cernută prin fumul frigărilor, prin răgetele cîntăreţilor de inimă albastră. Astfel era oraşul descoperit de el, cu dezolarea nu a unei amărăciuni nostalgice, ci pur şi simplu a acceptării, poate a ineluctabilei împliniri a urărilor lui — gîndind : „E bine. E drept. Lepra şi ruina să înece lumea unde am crescut ; să-i nimicească rămăşiţele, să prefacă în pulbere dărîmăturile şi pe mine odată cu ele. Iar oamenii, copiii aceştia să ridice peste oasele mele un oraş, unul adevărat !...“

Şi, în timp ce Lancelot vorbea (Geneviève şi Benamar îl ascultau cu sufletul la gură şi pe feţe le dansau lucirile din vatră), mareea umană acoperea spaţiul plantat cu ficuşi şi palmieri, ca un val ce s-ar fi oprit

la picioarele podiumului unde Salah Eddine se agita în spatele microfonului pe care din cînd în cînd îl prindea în mînă, nu ca să-l împiedice să cadă și să se spargă, ci ca să fie sigur că nu-l desparte de toate aceste chipuri (același licăr al privirilor, același exemplar al omenirii reprodus de zece mii de ori, purtînd în trăsături aceeași patimă tinerească, neastîmpăr plin de atenție, gata să se dezlănțuie în strigăte de trăiască și să se prelungească în fapte) care îi sorbea cuvintele, acolo, la picioarele lui, ca un lut căruia el i-ar fi insuflat propria lui viață ; da, era el însuși dincolo de toate aceste învelișuri, de toate capetele ce alcătuiau mulțimea, nu numai pe toți tinerii pe care îi domina, îi ridica la răscoală, ci și pe ceilalți ciorchinii de copii cuibăriți pe crengile copacilor, adulți, inclusiv femei — pînă la bătrînii cu barbă lungă, încălțați cu cizme de piele roșie, înfășurați în largi burnusuri negre, ce evocau o imagerie din secolul trecut, cu cai făcînd volte în cerc, prin nori de praf, și bătăliile emirului Abd El-Kader ; la toate etajele, din susul în josul zidurilor ce ar fi trebuit să bareze calea Cuvîntului agitat de el, pe balcoanele cu pilaștri, prelungite de capitelurile și fusurile coloanelor, susținute de cariatide cu pieptul gol, un popor numeros care să servească drept releu electricității care îl zguduia, drept palier între el și infinit : „Popor algerian, strigase el, îți declar de la această înaltă tribună : la ora actuală, în vreme ce noi ne-am adunat ca să împărtășim același avînt patriotic, spirite machiavelice își unesc eforturile ca să smulgă roadele luptei tale drepte și ale victoriei tale. Patrimoniul sacru și inalienabil al poporului, obținut de popor cu prețul a opt ani de război, cu prețul martiriului a un milion dintre fiii lui, ei încearcă să-l confiște pentru profitul lor personal — ca și cînd Republica Algeriană Democratică și Populară, născută din sacrificul și voința unanimă a fiilor ei, ar putea împăca binele public cu profitul personal. Îți declar, popor algerian, că mă aflu aici ca să-ți fac următoarea dezvăluire gravă pămînturile abandonate de coloniști sau recuperate prin decretul din martie 1963, imobilele, întreprinderile, localurile cu caracter industrial și comercial, ca și materialele aflate înăuntrul lor au căzut pradă unui pumn de aventurieri care

n-au înțeles că epoca jafurilor legale și a îmbuibării capitaliste a apus odată pentru totdeauna. Cine sînt acești oameni, popor algerian ? Îi cunoști ; de acum, văd bine, numele lor sînt rostite de buzele tale — oamenii care au știut să se bată, da, însă nici mai mult, nici mai puțin decît frații lor de luptă ; care au știut să se sacrifice, dar nu atît încît să-și dispute cu morții noștri numele de martiri. Pe scurt, oameni față de care războiul s-a arătat îndurător ; nu numai fiindcă gloanțele, închisorile, torturile i-au cruțat, ci și fiindcă jebelul* le-a încredințat autoritatea de a comanda, și prin asta puterea. Și puterea aceasta, acum, cînd a venit vremea reconstrucției și a muncii, ei ar vrea s-o păstreze ca să obțină cu ajutorul ei beneficii personale. Și împing îndrăzneala pînă la a pune mîna unii pe o fermă abandonată, alții pe un hotel, pe o fabrică de cherestea, un garaj, o cafenea, după ce i-au expulzat pe proprietarii europeni, iar alții după ce le-au cumpărat cu sume despre care, chiar derizorii cum sînt, vă întrebați, și eu odată cu voi, de unde le-au putut scoate. Popor algerian, cei mai buni fii ai tăi au murit. De ce ? Ca să pună temelia unei republici libere și independente ? Ca să-ți redea demnitatea călcată în picioare în decursul a o sută treizeci și doi de ani de ocupație colonială ? Sau ca să îngrașe o mînă de profitori care urmăresc să preia puterea pentru a-și împărți trupul națiunii ? Îți aud răspunsul, popor algerian. El e limpede : le dai de știre tuturor acestor sclavi ai ambițiilor lor egoiste, ai capacității lor bestiale, că stai mereu în picioare, ca în orele nobile ale istoriei tale eroice și că mînia ta va ști să-i mături de pe drumul pe care ai putut să ți-l croiești..."

Și acum cerul, sub strigătele ce se ridicau din piață, părea să se disloce ; turlele Teatrului municipal, leii de la primărie, fațadele albe la picioarele cărora mișuna mulțimea clătinată de o undă subterană, decorul întreg păru să se legene, descompus sub efectul unui soi de ebuliție. Valul omenesc se arunca la asaltul po-

* Munte (ar.) Aluzie la faptul că în timpul războiului de independență ținuturile muntoase au furnizat luptători dintre cei mai dîrzi și, ulterior, grupări radicale, pe care capii revoluției contau pentru a determina în mod hotărîtor cursul evenimentelor.

diumului, plin de braţe, de plete, de guri strîmbate într-un strigăt : *„În mare cu profitorii !“* apoi. *„Trăiască Benbella ! Trăiască J.F.L.N.* ! şi la sfîrşit *„Trăiască Lansari !“* Iar el, Salah Eddine, ridicat acum de valul a cărui spumă se spărgea de podium, purtat, aruncat în oceanul omenesc care îi făcea legămînt de credinţă, săltat pe umerii triumfului, cu timpanele izbite de un horcăit în care pînă la urmă îşi recunoştea numele. în timp ce podiumul se depărta ca un ţărm, cu oficialităţile, prefectul, primarii, secretarii secţiei F.L.N., unii în picioare, alţii tot aşezaţi, încremeniţi ca marionetele de bîlci — „cea mai frumoasă baie de mulţime şi ultima“, spunea Salah Eddine, în fundul fotoliului, în colţul vetrei fără foc, în marele salon de la etajul douăzeci şi unu („imaginea înfrîngerii înseşi“, se gîndea Lancelot, în faţa lui, „senin, formidabil, sfidînd o ultimă oară cerul care se pregăteşte să-l strivească de pămînt...“ („Da ; apa purificatoare, regeneratoare, ce te spală şi te poartă — ceea ce, în adîncul meu, ştiusem totdeauna că masele, tineretul sînt pure şi dacă s-ar ridica cineva să le dea ocazia, ele ar sări să-i zdrobească pe aventurierii în mîinile cărora e pe cale să intre ţara. Cuvîntarea aceea numai după ce am cîntărit argumentele pro şi contra şi am măsurat toate riscurile. O bombă, dacă e să judecăm după explozia de entuziasm din după-amiaza aceea memorabilă ; delirul sfînt care îl smulge pe om din el însuşi, la ora marilor hotărîri istorice, îl topeşte cu sufletul în elanul general — singura comuniune de-a dreptul *religioasă* pe care mi-a fost dat vreodată să o cunosc !... Rezultatul la început, aşa cum mă aşteptasem (după atitudinea tuturor oficialităţilor de la tribună, dintre care o infimă minoritate venise să-mi strîngă mîna fiindcă avusesem curajul să spun cu glas tare ceea ce ei se mulţumeau să spună în şoaptă, apoi, la trecerea entuziasmului, tineri — care nu voiau să mă mai lase, care cereau fapte, de orice fel o moţiune, o petiţie cu zece, douăzeci, o sută de mii de semnături — au început, peste noapte, să reflecteze, s-au întors la cenuşiul dimineţilor, deci la adevăr),

---

Jeunesse du Front de la Libération Nationale, organizaţia de tineret a F.L.N.

nici o menţiune în presa locală de a doua zi. Procedeul dogmatic banalităţile celorlalţi oratori se lăfăiau, cenzurate, înfrumuseţate titlul principal era consacrat unei formule găunoase culese de pe buzele prefectului. Toate lucrurile mergeau bine în cea mai bună dintre Algeriile posibile. După o lună, Benbella îmi semna concedierea, eram înlocuit cu una dintre acele creaturi versatile, fără coloană, vertebrală, care fac fericirea tuturor ortodoxiilor. Benbella, din ce în ce mai încercuit, paralizat, trecea în apărare, credea că îi adoarme pe cei ce îl ocheau în cap, poate că îi îmbună, lichidîndu-mă în culmea, să zicem, popularităţii mele. Să fim drepţi însă : poate nu numai pentru asta. La urma urmei jafurile pe care le denunţasem se produseseră sub gestiunea lui, le acoperise cu aripa lui tutelară, iar tăcerea lui nu era poate decît o mărturie a neputinţei. În această Algerie a comploturilor şi a ghearelor îmbrăcate în catifea, am călcat, cum se zice, în străchini şi ei mă făceau să plătesc ; după cîteva luni, nici măcar un an întreg. Benbella era răsturnat de la putere şi condamnat să se întoarcă în închisoarea unde îi mersese prima dată atît de bine..." *

Pe podium, se gîndea Lancelot, era neapărat şi chipul lui Si Said (mai puţin chipul, cît ceea ce lăsau să apară pe el discursul lui Salah Eddine, explozia valului de oameni, aclamaţiile şi ritualul triumfului — presupunînd că în clipa aceea Si Said ar fi continuat să existe pentru Salah Eddine ; omuleţul uscat şi dur — care te trimitea cu gîndul la o prună ajunsă la dimensiunile sîmburelui — şters dintr-o dată de succesul iluzoriu al rivalului său tînăr, aşteptînd neînfricat pe scaun momentul revanşei, fără să-şi schimbe culoarea, fără să-şi vîre capul între umeri ca alţii cu nervi mai puţin tari, ca prefectul însuşi, tentat o clipă să împiedice insubordonarea tinerilor, oceanul dezlănţuit al *băieţandrilor fără experienţă,* să adune laolaltă toate energiile ortodoxe de la tribună, cuprinse de panică, şi în cele din urmă renunţînd, pentru a se feri de un eşec şi ştiind că îi vor fi de ajuns numai

* Aluzie la faptul că *Ben Bella* a fost o lungă perioadă întemniţat în timpul colonialismului.

cîteva ore ca să potolească furtuna). Da, Si Said care, atunci cînd Salah se întoarse să-şi reia locul la tribună, înconjurat de o aură de singurătate, păru că vrea să-i evite privirea şi să i-o agaţe totodată, apoi, după încheierea ceremoniei, în clipa cînd oficialităţile se retrăgeau la primărie să servească răcoritoare (adică atunci cînd valul se precipită pentru a doua oară la tribună, ca să-l ia pe Salah Eddine), încercă să se apropie, probabil ca să-i spună ceva, să-i dea o întîlnire şi renunţă în faţa fluxului care îl lua şi-l ducea pe Salah.

De aceea, noaptea, cînd se întoarse acasă (era vreo trei dimineaţa şi avea capul plin de făgăduieli, de jurăminte făcute în sediile J. F. L. N.), îşi găsi mama trează, lungită în propriul lui pat şi care-i spuse „A venit şi a zis că vrea să te vadă — ştii cine, omul jebelului, cel care seamănă cu o maimuţă". O întrebă : „Cînd ?" Ea răspunse : „La noapte, a spus că începînd de la ora nouă..." Abia cînd luă loc în maşină alături de Si Said (nu avusese deloc timp să se pregătească pentru întîlnire, să examineze cauzele şi consecinţele pentru că îşi petrecuse restul nopţii meditînd la valul de entuziasm pe care îl stîrnise şi restul zilei dormind ca să-şi refacă forţele) îi veni ideea — nu o licărire timidă care, pe măsură ce ochiul se obişnuieşte, scoate din întuneric, una cîte una, forme somnoroase, ci un impact brutal, fulgerarea subită a *lucrului* în sine (şi îşi simţi imediat inima bătînd năvalnic, faţa golindu-i-se de sînge) ; asta în clipa cînd maşina ieşea din cartierul spaniol, unde statuile bisericii Saint-Louis apăreau în luminile farurilor, apoi unde oraşul, prin pădurea de pini din cartierul Plantatorilor, începu să-şi etaleze, pe bolta diamantină, constelaţiile în agonie, risipite sub linia orizontului, întrerupte brusc de Front de Mer — de parcă explozia de substanţă spectrală, nebuloasă ce dansa dincolo de trunchiuri se repercuta acum în capul lui, se amplifica în ecouri din clipă în clipă mai limpezi „Singur cu el în maşină !..." Şi mama, care veghease pînă la trei dimineaţa, ca să-l informeze de întîlnire — un avertisment al sorţii al cărei oracol ea devenea fără să ştie, pe măsură ce înainta în vîrstă, subminată de război de despărţirea de fiul cel mare... Era inutil să se întoarcă spre omuleţul de la volan — nu numai efigia lui Si Said pe care îi era uşor s-o deslueşască, un ames-

tec de intenţii obscure, încăpăţînate, implacabile, ce făceau corp comun cu asfaltul pe care pneurile nu încetau să scrîşnească şi cu ţinta, cunoscută numai de el, spre care îl tîra (şi viziunea sfîşie tenebrele : maşina oprită undeva, în plin cîmp, şi de ce nu printre pinii ce continuau să defileze, cu cele două umbre, cea a călăului, din pumnul căruia ţîşnea o flacără scurtă ca un spasm, şi celălalt, care se prăbuşea, se scufunda laolaltă cu cerul nopţii — „Nu. Nu eu ! mîrîi animalul din adîncul lui Salah Eddine. Eu ştiu, sînt prevenit !...", totul înlocuit îndată de imaginea drumului ce se întindea în lumina farurilor, de panoul în formă de săgeată ce arăta : *Belvédère 2,5 km Bel Horizon 8 km),* ci mai cu seamă diferitele identităţi pe care le luaseră, de cînd făcuseră cunoştinţă, numeroşii Si Said pe care Salah îi văzuse succedîndu-se din ziua cînd intrase în maquis, fiindcă de această succesiune de măşti depindea interpretarea dată de el măştii actuale — altfel spus, sorţii rezervate de Si Said. „O greşeală de neiertat !..." continua să scrîşnească Salah, cu fălcile agitate de o surdă măcinare, în timp ce, puţin cîte puţin, îi revenea stăpînirea de sine ; da (şi ideea era acum prea clară ca să nu împrăştie frica şi ceilalţi demoni), Si Said nu se despărţea niciodată de armă. Şi pistolul apăru — nu o imagine, o simplă prezenţă, nici măcar un obiect, deoarece crosa era pelungirea mîinii lui, deci prea strîns legată de el ca să nu i se fi încorporat o masă grea, rece, care purta în ea apăsarea degetului tău pe trăgaci, aşa cum un trup de femeie poartă în el mîngîierile tale. Revolverul apăru, o dată cu furia ce-l inundă din cap pînă-n picioare ; în sertarul de la bufet, care odinioară adăpostise crucea lui Geoffroy, surghiunită laolaltă cu alte vechituri din război, de care învăţase cu greutate să se lipsească pe măsură ce se instala pacea (de parcă războiul, pînda, alerta ar fi încetat vreodată !). Şi pe cînd maşina cotea la dreapta („Belvédère, deci ?" îşi spuse văzînd luminile localului lunecînd prin frunzişuri în voia virajelor), el era — sau mai degrabă un delegat al fiinţei lui obscure, o emanaţie fragmentară a lui însuşi — la Saint-Roch, în piaţa primăriei, probabil o scurtă escală înaintea portului de înregistrare, adică jalnica locuinţă de

două camere unde moș Deharo o sechestra pe Emmanuèle înainte de a afla unde odihneau rămășițele firului lui. Și ființa care în prezent se ivise dinaintea lui (în picioare în fața palmierilor de pe strada mare și a clădirii joase în ciuda etajului, pe frontonul căreia putea desluși aurul șters al literelor pe micul panou de mozaic : *Primărie* — iar deasupra tuturor acestora cerul ce devenea tot mai albastru pe măsură ce-ți ridicai privirea, ireal ca un decor pictat din atelierul unui fotograf) era Si Abderrahmane, ilar îmbuibat acum, ca și cînd, de la sfîrșitul războiului, și-ar fi schimbat faciesul de lup famelic contra unei burți de om așezat, a secretarului de primărie căruia îi ținea locul. Și Salah îl auzi spunînd „Da, vechile și bunele timpuri de odinioară, de pe vremea cînd încă nu avusese loc nimic ! Totul era înaintea noastră, poate inclusiv moartea, care dă lucrurilor preț..." Atunci Salah, cu un hohot de rîs „Nu te plînge, ai o mutră de gropar, vreau să spun a unuia care îi îngroapă pe toți ceilalți !" Și celălalt (mereu cu urma rîsului pe trăsături o umbră de moleșeală ce ținea, își zise Salah, de relativa lui opulență la capătul tuturor acestor ani de alertă și care, fără știrea moralității, se contura ca acul unui barometru, marcînd invariabil vreme bună): „Nu mă plîng. Tu și cu mine am avut mult noroc, mult mai mult decît destui alții..." Urmă o pauză (și el se gîndi dacă să pună întrebarea, dacă merita osteneala) : „Știi cumva ce au ajuns ?... aruncă în sfîrșit (și continuă să se gîndească „Doamne, Dumnezeule, le-am uitat pînă și numele..."). Celălalt vorbea deja, poate înainte să fi terminat Salah întrebarea, de parcă avea răspunsul gata pregătit (de parcă, avea el să-și spună mai tîrziu, răspunsul acesta era punctul de convergență al tuturor întîmplărilor de peste zi călătoria, întîlnirea, conversația — deci nu al întîmplărilor, ci al necesității profunde, al angrenajului tenebros) și gîndirea părea că i se istovește pe parcursul rostirii a trei-patru fraze, înlocuite imediat de o tăcere ce reclama alte întrebări — spuse oare (și se înțelegea prin asta, dacă chiar asta spusese ?) : „...da, un adevărat cimitir !..." „Ce-ai zis ?" Atunci celălalt (zîmbetul i se șterse de pe buze, dar îi rămăsese în colțul ochilor,

în prezent o rețea de riduri însemnate de soare): „Nimic altceva decît cadavre... sau aproape!..." Și, de data asta liniștea coborî de-a binelea. Pînă cînd, în sfîrșit „Ce vrei să zici cu toate cadavrele tale?... Oare nu cumva?... Și, mai întîi, cine?..." Si Abderrahmane clătină din cap: „Toți... Toți cei din vechea echipă, afară de tine, firește pentru că, știi, eu făceam parte din cea nouă; da, eram cel mai vechi din cea nouă..." Și cum, încă o dată, liniștea întărea spațiul ce-i despărțea (ochii unuia sîcîiți invariabil de umbra zîmbetului, sau poate a acceptării a resemnării, iar ai celuilalt, dimpotrivă, măriți de rostogolirea furtunii, de năvala întrebărilor prea numeroase pentru a fi formulate) „Toți supraviețuitorii, adăugă el. Nu vorbesc, desigur, de cei care muriseră deja în clipa cînd am ajuns eu. Ceilalți, ultimii recrutați, așezați pe stînga și pe dreapta. Pot să-ți dau noutăți despre ei, sau mai curînd le-ai face plăcere dacă te-ai duce să-i vezi — nu departe de aici, unii sînt la Belle-Rive..." De data asta cita locuri și nume. Dar Salah nu le înregistra. Imaginația îi rătăcea la mai multe leghe, și știa că, dacă interlocutorul nu abordează problema care îi umbla prin cap, va fi obligat el să o formuleze. Încît, după cîteva clipe, Si Abderrahmane, cu același ton curajos (ca și cum îi opunea lui Salah Eddine propriul lui fatalism, adică, în ultimă instanță, o dezmințire a demonilor acestuia) „Au murit și gata..." Iar Salah, fără a-i lăsa timp să respire „Dar cum?... Am dreptul s-o știu, nu? Toți vechii camarazi, niște frați..." Si Abderrahmane vorbi. Vorbi, iar Salah Eddine renunță la proiectul lui de a se duce încă o dată în vizită la moș Deharo, și mai puțin la moș Deharo cît la nora lui. În timp ce se învîrtea în locul unde Si Abderrahmane îl lăsase, rumega vorbele acestuia, ridicînd din instinct, mecanic, o stavilă în fața adevărului „Nu, ziarele n-au pomenit nimic; era vorba, probabil, de răfuieli, printre ultimele de după război. Pe scurt, Si Said s-a întrebat dacă n-o să ducă lipsă de brațe pentru a administra bunurile statului..." Salah nu înceta să rumege, mai puțin vorbele lui Si Abderrahmane, cît ecoul multiplu,

variabil, interferent care le prelungea și le deforma „Deci ultimul de pe listă.. Următoarea lovitură. în mod logic — *eu*...“ Aici se opri din mers ; trupul se imobilizase, capul se ridicase ca pentru a atrage niște fulgere de pe cerul acum nu mînjit cu albastru, ci de un negru lăptos și transparent : „De ce, de ce ?...“ Și răspunsul „Avea nevoie de mine. De acord, mi slujit drept tutore și viceversa... Dar de ce, Doamne. Dumnezeule ? Și mai ales de ce toți cei vechi ?...“

Răspunsul la această întrebare (sau ceea ce putea fi un răspuns ; un element la început rătăcit printre multiplii posibili și care, reluat și corelat cu alte elemente — circumstanțe, cauze și efecte aliniate într-o ecuație ce-i satisfăcea gustul pentru logică născut din lectura cărților polițiste și a *Capitalului* — capătă pînă la urmă forța unei certitudini) îi fu dat în timpul vizitei amînate pentru a doua zi, la moș Deharo ; așteptase, firește, ca Emmanuèle să se fi întors de la școală. Ea se grăbise să schimbe scutecele copilului, după care le propusese un ceai. „Pentru mine, nu ! spuse moș Deharo. Eu vreau o cafea.“ „Cum i-ați pus numele ?“ întrebă Salah, arătînd spre copilul ce gîngurea. „Ca al lui taică-său !“ răspunse bătrînul bandit. „Francis. Francis II“, murmură Salah pentru sine.

Și încă o dată colinele — în ochii hipnotizați ai lui Lancelot (ca și în urmă cu abia o clipă, în cei fascinați ai lui Salah, în colțul vetrei fără foc, fără căldură, asemeni întregului apartament care, glacial și rigid, își ridica zidurile pe terasa învăluită în ceturi) — plutiră în derivă, nu sub cerul albastru, cu șirul de catîri pe spinările cărora zăngăneau tîrnăcoapele și lopețile izbite între ele, nici cu echipa de gropari escortîndu-l, sub zborul corbilor, pe bătrînul pradă ideii lui fixe și pe văduva indiferentă, marmoreeană ; ele lunecau, de data asta, sub același cer însă negru, crepuscular, umflat de apă. Și oamenii se bălăceau ba în argila pe care ploile o prefăceau într-o cocă negricioasă, care îi aspira, îi respingea și din care se răspîndeau clătinîndu-se, ba pe pietrele unde piciorul le aluneca (și se țineau de arbuștii de fistic, cu mîinile însîngerate,

zgîriați de frunzișul țepos, în vreme ce fluviul, în adînciturile dintre culmi, își desfăcea impasibil meandrele pînă la orizont, în fundul cîmpiei unde îneca malurile și aducea trunchiuri, animale și oameni, sălbatic, solemn în mantia lui de noroi livid, colorat uneori cu negru. Oamenii mergeau, încovoiați în vîntul ce le acoperea spinarea cu o cuirasă de ploaie pe care străluceau intermitent fulgere născute nicăieri — nu într-un punct anume al cerului, ci în magma unde se amestecau pămîntul, aerul și oamenii ; mergeau, cu Si Said în fruntea convoiului, urmat de escortă și de prizonieri, fiecare dintre pașii lor suprapunîndu-se unei serii inepuizabile de pași asemănători, învinși de furia elementelor, deci de răbdare, de durere, din clipa cînd, mai înainte cu patru zile, la hotarul Dahrei, le fuseseră predați prizonierii. Și Salah mergea, abandonîndu-se vigilenței, hotărîrii trupului său, care purta, dincolo de experiența aproape zilnică a pîndei, dincolo de cicatricea numită Nejma, memoria mereu prezentă a sfidării, a duelului care-l lega de Si Said, ca și cum, în clipa cînd acțiunea îi reclama toate forțele, fiecare dintre automatismele cu migală puse la pnct de măcinarea în maquis, o porțiune din carnea lui continua să-și repete „Dumnezeule mare ! I-am spus totul în față, și el m-a iertat !... Sînt încă viu — o amînare ce se va prelungi pînă cînd ?...“ — ca și cum, în adîncul ființei care ochea, apăsa pe trăgaci, se folosea de mecanismul mereu pregătit al nervilor și al mușchilor, răsuna rîsul șefului, gras, aspru, întrerupt de accese de tuse, după care acesta părea pe punctul de a-și scuipa plămînii (și toți ceilalți rîzînd în ecou ; rîsete de curteni, care aveau să înceteze odată cu rîsul șefului, flautul lui Charef amestecîndu-se cu trombonul lui Khodja, poate la un semn, la o clipire care însemna ceva de felul „Puneți mîna pe imbecilul ăsta blînd și tăiați-l în bucăți !“). Și, prin supraimpresiune, propriile lui cuvinte „Le mănînci pîinea, îi jecmănești și de ultimul gologan, îi înjunghii ca pe porci cînd îți refuză nevestele și fetele lor ; asta numești tu a face revoluție ?...“ — da, propriile lui cuvinte, și acum acel ceva înghețat, înțepenit în fizionomia oamenilor

așteptînd verdictul lui Si Said; hohotul de rîs de elefant tuberculos care, într-o clipă, avea să descongestioneze blocul de tăcere ce-i lega și, după accesul de tuse, în chip de comentariu, aceste cîteva cuvinte iscusit filtrate: „Cinstit să fiu, m-ar plictisi să te aud strigînd după maică-ta sau după Marx ori Lenin. Mai bine să te recuperez, cum se zice pe limba ta, și să te învăț ce-i războiul..." Toate astea erau, deci, călduros acoperite sub zece straturi de întuneric, însă dormeau cu un ochi deschis — trecutul mereu aproape și situat dedesubtul prezentului, al lungului marș care îi purta de la Dehra spre munții Tlemcenului și frontiera cu Marocul, unde, la rîndul lor, aveau să lase prizonierii pe mîna celor însărcinați să-i ducă la Rabat, în vederea unui schimb, în fața unei comisii a Crucii și Semilunii Roșii (prizonieri francezi, contra unor prizonieri din F.L.N., sub ochiul camerelor de luat vederi, cu mare pompă; discursuri ale oficialităților, în stilul *„Nu dorim altceva decît să fim drepți, e de ajuns pentru asta ca adversarul să ne dea o dovadă a bunăvoinței lui"*); aceasta era perspectiva prezentului, a oamenilor agățați de misiunea lor, a ultimului discurs al lui Si Said, prelungindu-și ecoul în capetele lor „M-ați înțeles bine, e vorba să trecem peste orice piedici. Prizonierii trebuie să ajungă intacți de cealaltă parte a granitei. Avem cu asta un mijloc de a-i constrînge, este deci o misiune politică; dacă au consimțit la un schimb, este un mod de a ne recunoaște oficial, existăm, de data asta nu ca o bandă de proscriși buni să le fim serviți pe tavă, ci ca F. L. N. — A. L. N. Totodată recunosc că nu mai e vorba de operațiuni de poliție de un gen deosebit, ci de un război de la națiune la națiune." Aceste cuvinte, apoi potopul; un început de apocalips ce părea să aducă la cunoștință hotărîrea Cerului de a pune piedici nu numai misiunii lui Si Said, ci întregii operațiuni, prelungirilor ei politice, cîștigurilor scontate pe plan internațional — încît Si Said, între două etape de marș (în peșteri, în sate unde îl așteptau, cu așternuturi și mîncare, curieri scrupulos de exacți) găsea mereu o clipă să se defuleze „Da, băiete!" îi spunea lui Salah, întinzînd mîinile spre kanoun-ul pe care unul dintre oameni tocmai îl așeza pe pardoseaua de pămînt bătă-

torit (Salah Eddine, din adîncul ființei lui preschimbate în bloc de piatră, îi cuprindea căutătura în fundul căreia dormita un jar gata să scoată flăcări la cea dintîi alertă, fulgerul dinților mici și încleștați pe care pîndea un zîmbet vag ; un cimpanzeu mai mare, cu gesturi puține, delicate, în stare să intre în pielea oricărui rol, inclusiv a aceluia de călugăr, de filozof desprins de bunurile lumești), „Da, toată povestea asta e găunoasă. Aș vrea să-l am în mîini pe imbecilul care a pus operația la cale ; de parcă dușmanul n-ar simți capcana ! Mie-mi spui : un schimb de prizonieri, ca să ajungem la o recunoaștere *de facto* ! Mai întîi că guvernul francez nici măcar n-o să se angajeze în treaba asta, nu el acționează, ci Crucea Roșie, adică un organism umanitar, nici măcar mandatat de el. Nu, pentru moment, sîntem departe de a fi deschis acest capitol ; e vremea sîngelui, a bombelor și a masacrului, de preferință al celor nevinovați (cel mai potrivit ca să împingă lucrurile înainte). Cînd ne vom fi ciopîrțit destul unii pe alții, atunci are să vină și timpul pentru drăgălășenii și salamalecuri *... Ascultă ce-ți spun, sînt sigur că, înainte să ajungem la Beni-Bahdel, mi se va trimite un contraordin...“ Apoi mai tîrziu, poate a doua zi „Nici o îndoială. Peste două-trei zile o să primesc ordin să las totul baltă, pentru că, așa cum se spune oficial, conjunctura nu e favorabilă, în realitate pentru că din pornire lucrul nu stătea în picioare. Și beneficiul probabil al operațiunii pentru noi risipit un timp prețios, oboseli inutile (presupunînd că unui soldat oboseala i-a folosit vreodată). Și pe urmă la ce va fi slujit s-o mai lungim cu toți oamenii ăștia, ia spune ?...“ A doua zi, diluviul (se apropia clipa cînd convoiul trebuia să treacă peste Chélif : fluviul, în creștere, nu putea fi traversat decît pe poduri, care erau amenințate de apă și, pe deasupra, păzite) în loc să slăbească moralul lui Si Said, părea să-i stimuleze nu numai ardoarea de a triumfa asupra elementelor dezlănțuite (îi îndemna cînd prin insulte, cînd prin mari hohote de rîs pe oamenii care se împotmoleau și lunecau întruna împărțind pe spinările prizonierilor

*De la formula arabă de salut *Salam aleikum* (pacea cu noi).

palme viguroase, însoțite de înjurături vesele „Haideți, dumnezeii voștri de pui de căței, încă un pas; eliberarea nu-i departe!...“ și chiar, uneori, cîntînd de mama focului obscenități de mahala, cu fruntea ridicată spre aversele pe care părea să le sfideze), ci mai mult: dragostea de viață — o veselie care, în ochii oamenilor, făcea din lupta actuală o înfruntare personală cu demonii lui, ca și cînd de data asta ar fi fost vorba nu de o mizâ strict pămînteană, ci de un pariu încheiat cu o forță invizibilă. La un moment dat, în timpul unei înseninări (oamenii dîrdîiau, la început inerți pe pietrele lucitoare, prizonierii culcați de-a dreptul în noroi, asemeni unor naufragiați care, cu prețul unor eforturi extenuante, abia au ajuns pe uscat): „Trebuie să ai milă de oameni, băiete! Trebuie să ai milă!...“ Nimic mai mult; se și întorsese spre cerul invariabil noros, ca și cînd n-ar fi existat în acea clipă nimic mai important decît să-l întrebe, ochii lui mici și vioi alergînd de la un nor la altul și tîrîindu-i capul și imediat și restul corpului, într-o rotire întreruptă, sacadată, iar Salah, privind la mormanul de cîrpe ude (la claia de păr de un roșu palid, năclăită de un pîrîiaș de mocirlă) ce se numea Francis Deharo, se întrebă: „Doamne, oare ce mai clocește?...“, ca și cum ar fi cercetat nu silueta lui Si Said, aplecată acum peste o stîncă de deasupra văii, ci ceafa murdară de noroi a lui Francis; a ființei în care un demon obscur dinăuntrul lui presimțea o apropiere de destinul său (da; zadarnic, de cînd îl regăsise, la început amestecat în grupul de prizonieri ce le fuseseră încredințați, apoi detașîndu-se deodată din masa celorlalți, cînd el își dăduse seama că, de cîteva momente, o voce îi șoptea: „Îl cunoști. *El* e, dacă-ți spun...; zadarnic își întorsese ochii de cîte ori privirile li se întîlneau — și își dădea seama că și celălalt făcea la fel, din orgoliu sau din pudoare, ori pentru că trebuia să fi mirosit că recunoașterea lor declarată i-ar fi luat șansele de salvare — încercase să-l împingă înapoi în zona cețoasă de unde, în noaptea preluării prizonierilor, ieșise la suprafață ca un spectru; în lumina insolită a împrejurărilor, el căpăta un relief care îl purta pe Salah cu ani în urmă; dincolo de această siluetă descărnată, ruptă în două de hazardurile plimbării interminabile,

în adîncul ochilor de cîine bătut care, în ciuda platoșei de orgoliu sau de ură, implorau ajutor și protecție — aceeași privire ca a răniților a căror viață se duce în clipa cînd ceva din corpul reglat mereu de mecanismul instinctului caută un sprijin, o asperitate de care să se agațe, n-o găsește și totuși refuză să renunțe, cel puțin nu imediat, ci după un timp cînd ochii reflectă stupoarea, apoi scandalizarea, de parcă ar striga „Cum ?... Mie una ca asta ?!...", și în sfîrșit apelul la ajutor, discret, ca pentru a nu trezi moartea care pîndește ; cu resemnare, cu acceptare — se ridica, mereu viu, intact, Trecutul ; aceste faze intrepătrunse, ba imprecise ca niște profiluri învăluite în ceață, ba limpezi, abrupte ca un șir de paloșe goale, pe care trebuia să le respingă, să le ignore, ca să nu aparțină decît Prezentului : măcelului, mecanismelor care te iau în stăpînire pe de-a întregul, așa încît a te detașa pentru o clipă înseamnă uneori a renunța la viață). Pe parcursul restului etapei (ploaia începuse din nou, dar mai puțin deasă, un soi de burniță, deoarece convoiul străbătea un nor pe care lipsa vîntului îl culcase pe pămînt, de aceea oamenii se deplasau acum ca în interiorul unui halou dincolo de care colinele, stîncile, tufișurile de fistic apăreau cu încetineală ca să dispară la loc, puțin cîte puțin, în învelitoarea de substanță lăptoasă), Si Said se manifestă iar în două-trei rînduri ; de cîte ori ajungea în dreptul lui Salah, cînd se lăsa ajuns din urmă de grosul convoiului, murmura ca pentru el însuși, cu aerul unui călugăr pocăit : „Perfect ! Să aplicăm regulamentul mai elastic... Să avem milă ; necesar să ne arătăm umani..." Și în timpul pauzei de noapte, pe cînd își despacheta porția de kesra și măsline („Mîine, dădea asigurări, vom încerca să îmbunătățim puțin meniul, dat fiind că sîntem pironiți în peșterile astea pînă ce Chéliful ne va îngădui să trecem") îl luă pe Salah deoparte „Ia și mănîncă", spuse și se așeză picior peste picior, cu un aer profund absorbit, ca și cum pentru el n-ar mai fi existat peștera la intrarea căreia veșnica perdea a ploii începătoșa grohoțișul și siluetele oamenilor ce treceau încolo și încoace prin ultimele sclipiri ale zilei. Cînd Si Said vorbi (la început monosilabe întrerupte de rîgîieli, smiorcăieli și scuipături, ca și cum n-ar fi pus la inimă ceea ce

spunea, ca și cum s-ar fi exprimat mai puțin șeful, omul, în particular, care admitea în intimitatea lui pe unul dintre subordonați, trecuse mai bine de un sfert de oră, dar de data asta, în spatele măștii de călugăr retras din lume, Salah surprinsese, cu colțul ochiului, licărul de felină ce se joacă, pupila de cotoi ce se aprinde de poftă și se preface că nu vede șoarecele pe care îl va prinde cu o lovitură de labă. „La început tăiam gîtul oricăruia dintre bărbații care se atingea de vreo femeie. Așa era regula. Înțelegi : în ochii acestor amărîți noi reprezentam oastea Domnului, și cum nu eram decît o mînă, trebuia să-i ducem după noi, dacă doream să cîștigăm partida. Azi e altceva ; îi țin în frîu pe oameni, e indispensabil ca ei să se teamă de mine, să mi se supună la cel mai mic semn, dar simt că, din cînd în cînd, trebuie să mai slăbesc hățurile. Din omenie, ești de acord ? — și ca să obțin de la ei randamentul maxim..." Aici, un nou amănunt : Si Said îi căuta ochii lui Salah. În ciuda întunericului ce se îngroșa, Salah distingea alături de el strălucirea dublă a pupilelor dilatate de poftă, confirmată de răsuflarea reținută, grăbită ce-i mîngîia fața. Si Said reluase (cu vocea umedă, ca un ecou într-o peșteră, aspră din dorința de a fi gravă, ca și cum s-ar fi tîrît pe pămîntul pe care îl jupuia) „Ce mă plictisește e că de trei luni încheiate îi oblig să se abțină — și pe mine și pe tine la fel, știu bine (dar tu și eu sîntem bărbați, nu animale ; sîntem croiți să rezistăm mai mult, nu-i așa ?). Ar trebui găsită o soluție, a venit momentul pentru așa ceva ; fiindcă nici vorbă să traversăm fluviul în creștere... Afară, bineînțeles, de cazul cînd organizăm o hărțuială și doborîm santinelele care păzesc podul — ceea ce e exclus, cu ghiuleaua asta legată de picioarele noastre..." A doua zi, către amiază, îl chemă pe Salah într-o grotă unde acesta îl găsi tăindu-și unghiile la picioare. Fără să ridice ochii, atacă frontal : „E bine, trebuie să știi că atunci cînd am hotărît un lucru, nimic nu mă face să dau înapoi. Cei care ar vrea să mă împiedice n-ar rămîne mult timp în viață ; asta e regula și văd cu plăcere că-ți faci un scrupul din a i te supune. Ți-am mai spus, m-ar durea să oblig un băiat de valoarea ta să-și cheme în ajutor mama sau pe Karl Marx..." Ridică ochii spre Salah, mereu zîm-

bitor, apoi îi coborî spre picioarele mici, albe, străbătute de vine albastre „Așadar, se împlinesc trei zile de cînd, în privința prizonierilor, am primit contraordinul așteptat...“ Scotoci într-un buzunar de sus al tunicii și scoase o hîrtie împăturită în patru, care luase forma pieptului : „Uite, poți s-o citești !“ Salah scutură din cap, fără să-și descleștezе dinții, de aceea, după o clipă, Si Said ridică din nou ochii spre el, privi la hîrtia umflată de ploaie ce-i atîrna la capătul degetelor și o retarse, zîmbind și mai tare : „Cum vrei !“ făcu mai mult pentru el însuși decît pentru celălalt. „Între altele, hîrtia spune așa poți dispune de prizonieri după cum crezi de cuviință...“ O pauză, apoi reluă *„Cum crezi de cuviință,* băiete...“ Între ei se așternu o tăcere care de data asta păru definitivă, zîmbetul din colțul ochilor lui Si Said rămînea agățat ca o amenințare căreia i-ar fi fost de ajuns un bobîrnac, o adiere ca să fie pusă în aplicare. Totuși el se întoarse la picioarele care-l așteptau, pasive, lucioase, albe ca niște viermi. Continuă, despărțind fiece silabă (altfel, se gîndi Salah, vocea lui ar fi semănat în cele din urmă, cu un soi de horcăit) : „Și tu știi perfect ce crede de cuviință Si Said, nu-i așa ? De aceea te însărcinez să mergi și să le anunți vestea cea bună oamenilor care nu bănuiesc nimic ; niște animale și nimic mai mult, băiete !...“ Și deodată, ca și cum ar fi uitat ceva esențial : „Se înțelege de la sine, prizonierii nu trebuie să știe că îi împușcăm a doua zi după nuntă. Trebuie să fim omenoși, va fi țigara condamnatului, vor avea o oca de plăcere înainte să-i halească viermii. Și pe urmă, dacă le-am spune, nu le-ar mai rămîne nici o speranță și poate nu s-ar lăsa. Deși, la urma urmei... În starea în care sînt, ca să poată respira zece minute în plus, fac prinsoare că i-ar vinde pe mă-sa și pe tat-su...“ Terminase ; acum se înfruntau, ochi în ochi, pîndind fiecare pe chipul celuialt primul semn al capitulării — adolescentul încremenit mereu în acel soi de scafandru ce-i izola nu numai de scenă (de orice sprijin material : grota, pereții, blocurile de piatră prinse în pardoseală, cuțitul cu care interlocutorul își curăța unghiile), ci și de el însuși, ca și cum în clipa aceea nu el se încleșta cu Si Said ; avînd, deci, toată libertatea să asculte demonul care îi șoptea că

celălalt e dezarmat, că ar fi fost de ajuns un singur gest, nici măcar repezit pentru a restabili situația; acea voce clară, aproape liniștită, totuși un pic contrariată de un murmur ce izvora din adîncuri „Nu acum, nu. Să-l bați pe terenul lui propriu; urmează-i cursurile, fiindcă face greșeala să ni le predea...“; omul prins asupra faptului, care de cîteva clipe își dădea seama că a început să se joace cu propriul lui destin, care deslușea pe fruntea și în ochii antagonistului său (ale ființei care i-ar fi plăcut să fie dacă nu era atît de pătimaș prins în cleiul propriului personaj), înaintarea crimei, scadența îndepărtată la care nu se va mărgini să asiste, la propria lui dezmembrare, ci s-o și trăiască — incapabil să nu joace, să nu arunce o sfidare omului ce risca să încarneze acest destin, ca și cum nu-și cîntărea șansele de a fi învins, ca și cum mai întîi miza pe speranța de a-i transmite tînărului zeu propria lui cangrenă. Tăcerea fu întreruptă de Si Said: „Bine. Ai ceva de adăugat, presupun. Te ascult.“ Salah lasă să treacă un timp, apoi: „Tipul roșcovan...“ Din nou liniște; dar de data asta pupilele lui Si Said se micșoraseră ca două gămălii de ac foarte strălucitoare, unde întrebări urmau întrebărilor, în vreme ce un surîs i se desena în colțul buzelor, întîi ezitant, apoi deșănțat cu prudență, pe măsură ce nările i se dilatau „Am nevoie de el, spuse Salah. Să nu fie pîngărit...“ Și Said izbucni în rîs; se răsturnă pe spate, scoase un răget, tuși, pe urmă, cu ochii umezi, spuse cu voce congestionată: „Ia-l, băiete... ia-l...“ De atunci încolo nu-i mai rămase după-amiezei decît să-și desfășoare serbările începute — cu soarele diluat acum pe toată întinderea cerului care se scurgea, gălbui după zilele de potop neîntrerupt, ca și cînd o molimă sumbră ar fi atins pămîntul cu aripa ei scrofuloasă, împingînd orele către lenta agonie a zilei, către clipa de descompunere absolută cînd noaptea nu va avea decît să apese trupurile cu iluzia unui ultim strop de căldură; tenebra caldă, moale, abisală din sînul căreia Timpul va fi expulzat, după înghețul unei procesiuni ce nu voia să se săvîrșească (în fiece singurătate, pielea, mușchii întinși pe oasele ce se umflau) — oamenii abandonați speranței în golul fiecărei grote, în fiecare sarcofag rupestru; nu numai

prizonierii, adică niște ființe a căror viață începuse de mult să fugă (așa erau sub diluviu : o procesiune de fantasme — prin învelișul subțiat, albăstrit, spălat, prin carnea care se topea, aspirată *aiurea* de vreun principiu ce impunea derularea colinelor și arbuștilor de fistic prin fața pupilelor lor și, deasupra, cea a norilor îndreptîndu-se, laolaltă cu pămîntul pe care-l învăluiau, spre țărmuri inexistente, încît în noaptea aceea, la primul semn de omenie, ultimele lor ziduri de apărare se prăbușiseră și fiecare, în întuneric, deslușea răsuflarea, prezența din fața lui, pe aceeași pardoseală unde era lungit ; o aură de opacitate călduță înăuntrul căreia știa că se ridică un chip anonim, în așteptare, întorcîndu-i propria respirație și, pe acest chip, niște trăsături ideale, pe măsura armistițiului și a tenebrelor — și acum vorbeau ; vorbeau într-o franceză prescurtată, numai cît să comunice esențialul uzina sau plugul, femeia — mamă sau soție — care aștepta, orașul ori satul și, sub aceste semne convenționale, lucrurile despre care erau obligați să tacă din lipsa posibilității de a se explica prin gesturi sau cuvinte ; profilul Trecutului care îi rezuma, care le croia o identitate — ceea ce era dincolo de priviri, de gesturi sau de vorbe, o bucată de substanță omenească, aproape identică bucății din fața lor ; și, o știau, toate aceste vorbe schimbate odată cu răsuflarea erau un ocol și o scurtătură ducînd la sorocul temut de unii, nădăjduit de alții, temut poate în măsura în care, la unii, animalul liber, sălbatic sub zece straturi de tenebre, o spera și o dorea ; amestecul care, în ochii unora era prețul plătit pentru o problematică eliberare, iar în ochii altora domolirea, poate machiată a foamei ce-i cuprinsese de luni întregi și căreia alerta, măcelul nu-i erau, la urma urmei, decît un derivativ sărac) — nu numai prizonierii, deci, ci acum și ceilalți, guerilleros care, pînă în clipa de intimitate, fuseseră pentru cei dintîi numai *dușmanul ;* cărora, în slaba efuziune din fiecare grotă li se comunicase puțin cîte puțin, speranța celorlalți, ca și cum ei aveau să regăsească orașul și femeia ce-i așteptau acolo, pe țărmul opus al mării — de parcă, peste abia cîteva ceasuri, n-avea

să iasă la lumină adevărul, n-avea să răsară [illegible] deasupra acelorași prizonieri pe care ei îi vor părăs. cu puțin înainte de zorii zilei, ca să-i regăsească aliniați la picioarele falezei, în fața armelor ce se pregăteau să-i ucidă, unii ochiți de efemerul prieten de peste noapte, purtînd în pupilele mări... întrebarea *De ce? și* în urma ei umbra unui răspuns *Pentru că e război!* sau poate „Pentru trebuie, spre binele lor, să se șteargă pîngărirea. Abandonați astfel toți nădejdii și minciunii — Salah Eddine în fața lui Francis, care spera, fiindcă la flacăra lumînării (Salah deslușea speranța în albastrul spălăcit al privirii de oaie sălbatică, sub mărăcinișul de aramă roșie al bărbii ce camufla buzele lacome, animalice), îi întindea cartonașul lustruit, îndoit tot, care spravieţuise interminabilului drum prin ploaie și noroi — zicînd cu glasul lui surd, abia adult „Uite-o. N-o să-ți spună mare lucru, pentru că, în carne și oase, n-ai să crezi — e într-adevăr cineva. Îți jur..." Și Salah, după ce contemplase un moment fotografia, cu un glas ușor răgușit, poate din pricina efortului de a-i ascunde instabilitatea situației „Ei bine, am impresia că ai cîștigat lozul cel mare!..." Și o spusese nu numai fiindcă trebuia să i-o spună; orice, ca să mobileze orele ce continuau să se scufunde învîrtindu-se încet, imperturbabil, pînă dimineață, ci fiindcă exclamația îi fusese smulsă fără voia lui, aproape cu de-a sila. Fiindcă îl și ispitea destinul, cel ce știe să aranjeze atît de bine lucrurile — o mînă atît de expertă, încît nu mai era vorba de o întîmplare nelămurită; de o tramă psihologică împotmolită în cotidian, ci de o parabolă ce strecura o lumină supranaturală și în această lumină roluri de însemnătate nefirească soția cioplită în marmură, drapată în părul ei sepulcral, suverană lîngă cerul sfîșiat de fulgere; soțul cu coamă roșcovană, plămădit dintr-un mîl în putrezire; amantul căruia soțul îi deschide drumul spre soție — fiindcă nunta, cea adevărată, nu putea avea loc decît între această femeie și un om din același neam un conducător născut cu sceptrul în mînă, care va ști să-și croiască un drum pînă la ea, trecînd prin gloanțe, peste cadavre,

ca să se împlinească unirea poruncită prin moartea soțului. Salah zise : „E învățătoare în sat. De cînd ?“ Și în vreme ce Francis răspundea, își dădea seama că singura lui grijă, pînă la ora cînd va fi trebuit să-și lase tovarășul, adică puțin înainte ca doi oameni să-l caute ca să-l împingă, împreună cu ceilalți prizonieri, la picioarele falezei, are să fie găsirea unui răspuns la întrebarea rezervată lui însuși : „E cazul oare să-i spun ? E mai bine să fie pregătit ?...“ Cînd îl părăsi pe Francis, aceasta zîmbea în barbă ; era culcat pe jos, cu bustul ridicat ușor în coate. Ținea încă fotografia în mîna dreaptă. Picioarele le avea încrucișate ; doi cai, se gîndi Salah, nemișcați în liniștea grajdului, cu gîturile rezemate cuminte unul de altul. Și ultimele cuvinte ale lui Francis îi răsunau încă în urechi „Mi-a scris că așteaptă un copil. Francis dacă e băiat, așa i-am spus ; la urma urmei, eu sînt tatăl !...“

Încît acum colinele își încetaseră veșnica răsturnare sub pașii catîrilor ; tîrnăcoapele și lopețile își opriseră zăngănitul de nicovală dogită, ca să muște pămîntul acoperit de scaieți și ridichi sălbatice pline de melci. Oamenii se dezbrăcaseră de jelabe, care odihneau pe un tufiș de fistic ; își aruncau trupurile în față, fără nici un sunet, iar pămîntul tăiat, însîngerat, scotea de fiece dată un geamăt greu, masiv, un horcăit scurt și înfundat. În picioare lîngă faleză Salah privea. Și, dincolo de tîrnăcoapele ce cădeau și de lopețile ce se ridicau, soția — foarte frumoasă femeie cu ochi de culoarea abisului — privea și ea. Privea dreaptă, indiferentă, înfășurată invariabil în văduvia ei, la picioarele catîrului care îl purta pe moșneag. Și moșneagul — tatăl, chezășia obstinată a onoarei familiale — privea și el ; în timp ce mîinile îi erau ocupate să răsucească o țigară, ochii, reduși la o fentă de lumină acidă, deslușeau mai puțin pămîntul rănit de tîrnăcoape și cazmale cît ideea fixă care, după ani îndelungați, încetase să mai odihnească în acest loc precis, la picioarele acestei faleze, ca să invadeze, de la un capăt la altul, cerul existenței. De aceea, cînd fierul izbi ceea ce putea să fie întîiul os (era o bucată de piatră și prezența ei avu ca rezultat protejarea

primului trup ce ieșea deja la iveală) nici un mușchi nu i se clinti pe chip; continua să șadă, nu cocoșat ca în timpul lungului parcurs, ci drept pe spatele animalului pe care piciorul valid și ciotul de lemn îl strîngeau cam prea tare, cu mucul țigării consumîndu-se între buzele întărite ca două suluri de piele arsă, în vreme ce ochii nemișcați își aruncau spre gropari imperturbabila țîșnitură de acid. Și se auzi o exclamație urmată de pauza uneltelor și a oamenilor. Aceștia se întoarseră spre Salah, rostiră cîteva cuvinte aspre, întretăiate, parcă agățate în așteptarea unui răspuns. Dar Salah nu vorbi. Nu imediat; știa. Pîndise exclamația, întreruperea. La capătul privirii lui tremura încă licărirea (stupoare, mînie, resemnare. și poate mai puțin astea toate, cît o acuzație, prea violentă ca să nu rămînă mută; o somație, o cerere de a da socoteală atît la adresa oamenilor, a celor din escortă, metamorfozați pe neașteptate în călăi; cît și la adresa acelui lucru vîrît în ei împotriva voinței lor și care se putea numi moarte, destin sau altfel, oricum îi spune omenirea, în lipsă de ceva mai bun, ca să acopere golul lui), licărirea iute atenuată care se rostogolise în ochii prizonierilor, în dimineața aceea, în clipa cînd fuseseră aliniați cu toții la picioarele falezei, în fața țevilor căscate și, dincolo de ele, a oamenilor prefăcut impasibili și care așteptau semnalul măcelului; izbitura privirilor prin care toți protestau în numele trecutului lor, a ceea ce erau, a lumii ce se întindea cît vedeai cu ochii, definitiv pîngărită; veșnic inocentă înapoia lor — pînă ce ecoul împușcăturilor începuse să se estompeze în zgomotul lopeților de pămînt ce cădeau peste trupurile calde încă. Atunci Salah vorbi. Vorbi către grupul, încremenit mereu în bronz sau argilă, pe care îl alcătuiau moșneagul cocoțat pe catîr și femeia în picioare lîngă el. Spuse cu voce reținută, ce nu părea în stare să ajungă mai departe de capătul buzelor lui (dar care, știa el, putea răzbate foarte departe, mult mai departe decît moșneagul și femeia) „Nu e singur, domnule Deharo..." Și, cu glas mai palid, mai jos, gata să se tîrască pe sub pămînt: „E o groapă comună..." Privea în direcția bătrînului, care continua să privească în direcția oamenilor aplecați acum peste coada tîrnăcoapelor,

peste gaura roșie săpată în grosimea pămîntului cald, îndurător, catifelat. Și silueta călare pe catîrul impasibil nu se clintea, se mulțumea să primească aversa egală, vitejească a Timpului, și o lentă epuizare îl cuprindea pe nesimțite, îi rodea suprafața, îi coroda contururile — munca răbdătoare a termitelor care subminau, deasupra lui, soarele oprit la zenit și imensitatea suspendată. „Ce-i de făcut, domnule Deharo ? întrebă Salah, cu aceeași voce gravă, plină de solicitudine și de o umbră de regret. Îi răspunse numai tăcerea, sau mai curînd croncănitul corbilor, la diferite înălțimi ale falezei, pe vîrful arbuștilor de fistic, cu fluturarea surdă a aripilor care simula uneori un avînt — iar tînăra întoarse în mai multe rînduri capul spre socrul ei, înainte să revină la imobilitatea de adineauri, la absența dintotdeauna. Salah le spuse ceva groparilor. Aceștia își reluară îndată lucrul, dar cu precauție ; lopețile ezitau, și ei se aplecau cîteodată să curețe, cu mîinile negricoase și roșii ca pămîntul. Coborîseră acum în groapă — puțin adîncă, pentru că bustul le ieșea afară, ca și o parte din abdomen. Salah se apropiase de ei și-și arunca privirea printre osemintele dezgolite, prinse laolaltă de același înveliș de argilă din care păreau făurite mîinile sîrguincioase care le rîcîiau, le apucau, trăgeau de bucățile de țesătură putredă de care se lipiseră bucăți dintr-o materie întărită, casantă, abia distinctă de mranița ce le luase în stăpînire. Salah rosti din nou ceva în arabă ; oamenii se ridicară și așteptară. În ochii lor tremura un soi de febră, o licărire de răbdare la pîndă. Îl urmăriră cu privirile pe Salah care merse pe marginea gropii, pînă la bătrînul încremenit. Îl văzură vorbindu-i, dar nu-l auziră ; urmăriră mișcarea buzelor și, deși nu știau franceza, îi putură ghici cuvintele — probabil ceva de felul „Domnule Deharo, sînt cinci sau șase. Dorești cumva... dorești cumva să te convingi singur ?...“ Nu căpătă răspuns. Și de data asta moșneagul se mărgini să rămînă împietrit pe catîr, cu privirea oprită nu la groapa pe care o movilă de pămînt însîngerat i-o ascundea ochilor, ci dincolo de ea, în adîncuri, unde trupurile erau amestecate. Sau mai degrabă, nu ; imperceptibila scufundare a cerului (perseverența neobosită a ter-

mitelor ce rodeau lucrurile și oamenii) trebuia să-i fi înfrînt rigiditatea, deoarece, în ciuda fulgerului lichid al privirii nemișcate de sub marginea pălăriei, mîna, tot sprijinită de pulpă, pierduse capătul de țigară ; peste cîteva clipe, pălăria i se rostogoli de pe creștet pe greabănul animalului, altfel spus, capul își începuse basculareа ce făcea să se răstoarne și corpul. Salah îi sări în ajutor ; aplecat pînă aproape de pămînt, susținea cu brațele greutatea trupului inert al cărui picior valid continua să alunece pe spinarea animalului. Iar catîrul, zgîriat de blacheul desprins de pe toc, făcu o săritură bruscă, eliberînd piciorul ; trupul își redobîndi poziția șezînd, astfel că Salah, ajutat de femeie, îl putu întinde printre silimici și ridichi sălbatice. Și acum se aplecaseră amîndoi asupra moșneagului, îi scrutau chipul deodată foarte palid — pielea castaniu-aurie sub care lucrau insecte încăpățînate. Bătrînul deschisese ochii, dar aceștia refuzau să se oprească la fețele plecate peste el. Priveau mai departe — nu mai sus, fiindcă cerul, dincolo de cele două capete din fața lui (aureolate de soarele pe care îl acopereau) era prea aproape, mult prea aproape, cu azurul spălat de lumină ; pur și simplu *în altă parte,* poate dincolo de roșul colinelor ce nu încetau să se răstoarne sub pasul catîrilor ; dincolo de trunchiurile acum pîngărite, printre care copiii se înfundau în fiecare dimineață, unul dintre ei, roșcovan la coamă, croindu-și drum cu ajutorul carabinei încărcate cu gloanțe de cartof. Mai tîrziu, cînd își lipise urechea de pieptul lui și întorsese către femeie o privire care însemna „Ce trebuie să facem acuma ?“, Salah își dădu seama că pentru el problema consta mai întîi în acest chip ce continua să-și îndrepte sfidarea către lucruri și oameni, fiindcă ochii, cu împroșcătura lor de lămîie închegată, nu voiau să se închidă, iar gura, cele două suluri de carne stricată, se sfîșia într-un rictus imobil care îi dădea înfățișarea unui leu ce rage pe cînd inima îi plesnește sub gloanțe. Acum tînăra femeie se ridicase în picioare și se întorcea cu spatele. Salah, aplecat în continuare deasupra moșneagului, o întrebă „Ce ai de gînd să ?...“ Ea nu răspunse imediat. Vorbi peste cîteva minute întregi, fără să tremure „Tot ce mai avem de făcut e să-l ducem înapoi în

sat... Apoi, întorcîndu-se spre Salah, dar fără să-l privească : „N-avem decît să acoperim toate astea și să lăsăm lucrurile cum erau...“ Abia mai tîrziu, cînd convoiul prefira lungul șirag de mătănii al colinelor (mereu aceeași legănare a crupelor care izbea tîrnăcoape și lopeți, același zbor al corbilor neîncetat smulși pămîntului și căzînd înapoi într-un fîlfîit de aripi grele, pîsloase, dar de data asta cadavrul bătrînului dansînd în sacul destinat să primească rămășițele fiului lui), în momentul cînd ajungeau iar în dreptul fluviului și, de cealaltă parte a văii, puteau ghici acoperișurile de la Belle-Côte, ea rupse tăcerea. O făcu de parcă, pe parcursul celor trei-patru ore de drum, Salah și ea nu încetaseră să stea de vorbă — de parcă se mărginea să răspundă la o întrebare a bărbatului (a cercetașului angajat mai devreme de socrul ei), care acum călărea alături de ea : „Nu, domnule Lansari, socrul meu nu te-a furat. Adresa e acasă și o să ți-o dau.“

„Exhumare... spuse Salah Eddine din colțul căminului monumental (și Lancelot, din fundul berjerei, în fața vetrei unde trosnea focul, repetă, fascinat, spre Geneviève și Benamar, care-l ascultau cu sufletul la gură : „Da, exhumare...“) dar nu numai a cadavrelor, ci a tuturor prelungirilor care încă se mai țineau de trupurile acelea putrezite, fiindcă ani de zile după aceea Si Said era tot viu, iar toți martorii a ceea ce numise el însuși *noaptea nunții* (toți cei pe care îi lega taina greșelii) morți — afară de mine, evident.“

Și acum, țopăind sub privirea uluită a lui Lancelot, se înșirau umbrele, luminile oprite în spațiu de ecranul legendei — mașina ale cărei portiere pocneau una după alta în întunecimea zidurilor (de partea cealaltă luna, spre oraș, iar Santa Cruz în față, o piramidă de reflexe încremenite), și cei doi oameni : silueta scundă, cu mers hotărît, care îl preceda cu puțin pe tovarășul ei uriaș ce mergea ceva mai încet, mereu în alertă ; coborînd scările și înaintînd către esplanada de la Belvédère, înaintea miilor de scînteieri ale orașului de jos ; înainte să se așeze la una dintre măsuțele de lemn, rămaseră o vreme nemișcați, parcă absorbiți de

decor. Apoi Si Said (bătuse din palme de trei sau patru ori și un chelner venea să ia comanda) : „Ce servești ?“ Și după ce chelnerul dispăru în dosul geamurilor puternic luminate (pesemne înăuntru era un banchet și hohote îndepărtate ajungeau pînă la ei, șterse de liniștea nopții, de mirosul pinilor și furnicarul luminos de la poalele muntelui) : „Așadar, băiete... cavaler singuratic ?...“ zîmbea cu subînțeles, iar Salah, cu răsuflarea tăiată, aștepta urmarea. Si Said îl privea în ochi, simțindu-se în largul lui ; îl studia sau, mai curînd, conform obiceiului, intra în pielea rolului pe care nici nu ascundea că se mulțumește să-l joace — ca și cum ar fi fost constrîns pe neașteptate să întrupeze din nou imaginea pe care ani îndelungați de convietuire forțată i-o impuseseră lui Salah. O făcea cu un fel de ostentație, poate ca să-i dovedească interlocutorului că lucrul acesta nu-l costa nici un efort, că în toate împrejurările e liber, intangibil și că în discuția care începea el era stăpînul. Și, continuînd să zîmbească, spunea : „Eram convins totuși că războiul te-a preschimbat într-un adult... Cum, băiete, numai atît te-am învățat eu ?... Am făcut pentru tine mai mult decît pentru oricare altul de pe lume ! Și iată cum sînt răsplătit pentru lecțiile mele !...“ Vorbea fără să ridice tonul, ridurile de lîngă ochi luminîndu-i fața uscată, zbîrcită ca o prună deshidratată, iar glasul egal, mereu gros, cavernos contrasta cu mimica lui un patos deliberat, instinctiv, la un pas de bufonerie „Mă dezamăgești. Nu zic că în fond n-ai dreptate ; dar nu asta e problema : toate aceste sentimente frumoase (și mai ales vorbele astea frumoase !) le scoți la iveală cu douăzeci-treizeci de ani prea devreme. La ce folosește să o iei înaintea vremii tale ? Doar să suferi prostește, băiete, nimic mai mult. Nu-ți închipui că te vor lăsa să continui povestea în care te-ai lansat ; ai produs destule stricăciuni ieri dimineață, și dacă nu eram acolo (nici n-aș fi fost, bineînțeles, dacă nu era vorba de un tip ca tine), ei dispun de suficiente mijloace, legale sau nu, ca să te facă s-o simți amarnic — înțelegi ce vreau să spun, firește. Așa că, băiete, a sosit momentul să alegi : intri în rînduri și continui să ai același viitor înainte, sau ești un om terminat,

pierdut — și cînd spun pierdut, sînt sigur că pricepi, nu-i așa ?..."

Și acum nu mai era chipul lui Si Said (fiindcă întrevederea avea să aibă loc o lună mai tîrziu — o lună în care, în fiece zi, Salah își făcuse o datorie de onoare din a călca în picioare sfaturile patronului, stînd dimineața, la prînz și seara în sediile din care se mira că nu a fost încă expulzat, încercînd să murmure la urechea ascultătorilor — dar murmurele, în focul predicii, aveau să se transforme fără greutate în strigăte — cam așa ceva : „Nu avem nimic ; doar piepturile goale și capetele ca să gîndim. Dar noi sîntem cei mai tari, fiindcă mîine, cînd ei vor fi la doi metri sub pămînt, noi vom fi tot vii, și după noi copiii noștri. Sîntem învingători, mai devreme sau mai tîrziu. Și ei nu sînt atît de proști încît să n-o știe. Dacă vrem, îi avem în mînă ; sînt nevoiți să negocieze cu noi, doar să ne strîngem rîndurile. Și-i vom face să scuipe toate bunurile pe care le-au furat ; le vor da poporului, singurul proprietar. Și vă mai spun ceva : au și încercat să mă cumpere, pe mine, Lansari, pentru că nu sînt destul de orbi ca să nu vadă forța pe care o reprezint...") ; de data asta era un facies de cotoi care evită să-și scoată ghearele, un soi de leopard marcat de vîrstă, de meniurile prea copioase ale recepțiilor oficiale și whisky-ul sorbit la domiciliu, între fiarele de mare anvergură, legate prin aceleași interese — da, una dintre piesele de valoare ale statului, pe care remanierile ministeriale ale lui Benbella nu o atinseseră pînă atunci, pentru că, văzîndu-l, ai fi zis că Algeria îi datora cu prisosință un portofoliu pe măsura corpolenței lui, a vorbei scurte, capabile să arunce geamurile în țăndări, a mustății turcești, agitate fără încetare de mecanismul ce-i mișca mîinile și capul. De data asta nici măcar nu-l mai privea ; nu, îl executa, pur și simplu, cu un bobîrnac, cum scapi de o grijă, printre multe altele, în timp ce scotocea cu mîinile, scoțînd dosare pe care se prefăcea că le cercetează ; „Acum o lună ți-a fost trimis cineva acasă, ca să-ți dea pe degeaba un sfat bun : să stai în banca ta. N-ai ținut cont deloc. Acum au trebuit să aducă un ministru de la Alger, dar îți dai seama : e ultima oară cînd se mai ocupă de tine. Cu indivizii de teapa ta nu-i com-

plicat : îi duci într-o noapte fără lună pe falezele de la Gambetta și acolo le faci felul. Și pot să-ți jur că n-ai să fii primul, nici ultimul ; un mort anonim, într-o colecție — asta nu ne ține nici de cald, nici de frig. Sîntem departe de a te preface în martir, după cum vezi..." Și acum mustața încetase să i se aplece peste hîrtiile oficiale ; se îndrepta spre Salah, iar sub peria ei cenușie apărea ceva ce aducea cu un zîmbet. Zîmbeau și ochii ; strălucirea lor ar fi fost insuportabilă cîțiva ani în urmă, dar acum tot ce mai puteau reflecta ochii îngălbeniți de alcool era abia o privire de pește fiert : „Bineînțeles, te-ai lins pe bot de cașcaval. E și normal, nu ?"

Și din nou Si Said — sau mai degrabă fantasma ce avea să i se substituie pentru restul existenței ; și corpul dezarticulat, și aura ce plutea deasupra lui, în timp ce vidul îl absorbea — zdrobit așadar de pămînt și condamnat totodată să se rotească, de parcă momentul izbiturii n-avea să mai intervină niciodată ; memoria a ceea ce fusese în timpul vieții, adică teama de mortul care avea să fie de aici înainte.

Și pe urmă, în ce clipă anume începuse moartea lui ? Nu cumva la abia cîteva ore după întrevederea cu ministrul, la prefectură ? Soarele se îndrepta spre asfințit, iar mașina alerga de-a lungul împrejmuirilor menite să ascundă construcțiile abandonate, macaralele care continuau să ruginească, ridicate de antreprenori ce fugiseră cu ani în urmă, puțin după 5 iulie. În momentul cînd mașina trecu peste podul de la Gambetta, Salah nu se clintise ; arma din buzunarul hainei îl apăsa cu toată greutatea pe piept, în așa fel încît atingerea desemna crosa și țeava, de parcă cilindrul rece de metal s-ar fi încălzit deodată, ar fi ajuns la incandescență. Și nu era o iluzie ; arma devenise o prelungire a corpului său, trăia, simțea, știa. Da, în ce moment pistolul hotărîse moartea lui Si Said ?... Și, în vreme ce pe fundalul mării dansau locuințele mici, zidurile albe, sub varul cărora un ochi atent putea încă descifra, cu litere uriașe *Da, pentru Franța* sau *Ordine Viitor Securitate* — totul măturat de viteza mașinii — Salah murmura : „Canastel !"... Nu Gambetta, ci Canastel, probabil fiindcă acesta era mai

izolat decît Gambetta. Deci mai puține șanse să se afle pe acolo un martor incomod... Automobilul cotea spre sat ; urma defilarea albă a zidurilor ce camuflau grădinile părăsite, storurile coborîte ale camerelor jefuite de mai multe ori de hoții născuți din război. Trecură ruinele unității militare, pădurea ; întîi pinii rari, ce aveau să se îndesească în curînd de o parte și de alta a drumului desfundat, pînă la luminișul acela, pe stînga, vălurirea aceea ușoară a platoului descojit, semănat ici-colo cu resturi de materiale militare sfărîmate, îngropate în pămînt de ploaie, de vînt, de succesiunea imperturbabilă a anotimpurilor. Mașina se oprise ; Si Said mergea spre marginea falezei. Și Salah îl urma cu pași înceți, cu ochii ațintiți spre silueta măruntă pe care asfințitul o ardea — figurina fragilă și dură așezată în centrul spiralei în care, în lipsa celei mai mici adieri, decorul pătrundea pe măsură ce el se apropia de margine ; golul ce se căsca, ametistul rocilor ce se aruncau în spuma nemișcată de la poalele falezei și, dincolo de prăpastia incandescentă, Santa Cruz și capul Falcon al cărui far nu va întîrzia să se aprindă. Acum Si Said gesticula pe marginea liniilor și volumelor ce începuseră să se clatine ; gesticula foarte departe, ireal, parcă zburînd perpendicular pe soare, pe valuri și pe contururile întunecate de la orizont. Mîna i se prelungea în revolver, și vorbea — vocea îi exploda în sughițuri scurte, furioase, printre care Salah avea să-și amintească a fi auzit : „Trădare, foarte bine !... De unde știi că nu m-au însărcinat pe mine să te... Da, acolo... faleza... golul și, după asta, imposibil să te mai ridici, să te... Numai ce meriți... Nu ești decît un..." Vorbea și țopăia, tîrînd soarele și piatra după el. Spunea : „Numai ce meriți, pentru că m-am lăsat prostit. Și au dreptate nici primul, nici ultimul..." Iar pistolul îi juca la capătul brațului : se îndrepta spre Salah, pentru ca după o clipă să coboare spre pămînt sau să-i zboare pe deasupra capului — pînă ce, deodată, mîna îi căzu pe lîngă corp, cu arma, acum inertă, ținută numai cu vîrful degetelor. În clipa aceea încetase să mai vorbească ; urmă un soi de scuipat, o expectorație scurtă și brutală. Aproape în același moment privirea i se imobilizase ; o înțepenire a întregii ființe, ca un început de

catalepsie impusă mușchilor feței de către privire și, la capătul privirii, de revolverul pe care îl descoperea în pumnul lui Salah Eddine. Și ochii lui făceau naveta între ochii și mîna lui Salah — colcăind de întrebări cărora le urmau (le precedau aproape) tot atîtea răspunsuri ; o accelerare a memoriei care, cu o repeziciune infernală, revenea asupra momentelor care determinaseră apariția celui din prezent, apoi se arunca, în graba hazardului, în trecut. Nu zise : „Te înșeli, e o neînțelegere..." Nici : „Te-am iertat cu ani în urmă, adu-ți aminte..." Nu o spuse, fiindcă ceva din el știa că acesta e ultimul lucru care ar trebui spus — pentru ca fiara dresată să ucidă nu era în stare să formuleze așa ceva cu glas tare. Dar trupul lui, adunat în jurul sîmburelui dur al alertei și al orgoliului, o proclama. Astfel încît Salah, deși revolverul din mîna înțepenită i se grăbea, auzi chemarea. Iar omulețul din fața lui îi citi în ochi tremurul imperceptibil al ecoului. Degeaba constatase însă că apelul îi fusese înregistrat, știa că arma, gura căscată la capătul țevii subțiri nu-l va ierta ; nici o armă prelungită de mîna aceea, de degetul mare trunchiat, cu unghia redusă la o semilună — o armă prelungită de mîna ea însăși prelungită acolo sus, de cele două pupile fixate asupra lui. Continuă încă o clipă să-și citească moartea în ochii lui Salah, uimit poate — dar, în orice caz, nu derutat : cunoștea moartea pe dinafară. Apoi nemișcarea păru că-l apasă — și mai puțin nemișcarea, cît cauzele și efectele pe care ea le presupunea eșecul, umilința descoperite dintr-o dată ; și ura, bineînțeles ; un univers în care nu lăsase, niciciînd, vreun loc cît de mic îndurării — cu excepția unei dăți, a unei zile ; și avea să plătească pentru această unică iertare acordată nici el nu știa de ce. Își aruncă, deci, arma la picioarele lui Salah ; cu o mișcare numai a mîinii, pentru că arma, desprinsă de corp, îi atîrna doar de vîrful degetelor. În clipa aceea, un soi de zguduitură, la început discretă, urcă din adîncurile lui ; aproape un nimic — gura i se despică, ochii i se strînseră, se umeziră poate, iar rîsul ieși la iveală încet, pe îndelete ; la început, sughițuri foarte rare, care ar fi rămas imperceptibile fără mișcarea umerilor ; apoi un spasm mai grăbit, care îi dezvelea dinții și începea să-l

răsucească, să-l aplece în față, în timp ce glasul pornea să i se opintească, să horcăie în izbucniri scurte. Și acum rîsul, fără suflu, lătrat, care îl făcea să se clatine, să dea un pas înapoi, pe urmă să revină, ca să-și păstreze echilibrul — rîs și tuse amestecate, o serie de explozii, de rateuri, lovind soarele și prăpastia gata să se crispeze — pe cînd se străduia să întindă mîna către revolver, cu palma ridicată, degetele desfăcute, ca pentru a implora (și gura era incapabilă să rostească ceea ce numai gestul spunea limpede : „O clipă, o clipită, te rog !...“) Și Salah îl văzu profitînd de ocazie, de scurtul răgaz în care pistolul din mîna lui părăsi orice voință, uită setea de a ucide — ca să se întoarcă spre faleză și să sară.

Acum cădea. Nu înceta să cadă, sorbit de pinii descărnați de la poale. Cădea de zile întregi, în vreme ce rîsul, din ce în ce mai slab, făcea să se rotească șurubul ce trăgea după el decorul.

Și Salah se apleca ; „Aș fi făcut-o, desigur !“ își zicea. „Resortul fusese declanșat de prea mult timp. Dar n-a vrut să-mi dăruiască moartea lui...“

XI

„*CONSUMMATUM EST...*", spuse Lancelot.

Era singur. De data asta, publicul lui nu era nici Geneviève (care făcea prea mult parte din el, iar valurile ce-l răscoleau o afectau și pe ea în aceeași măsură), nici Benamar. Discursul, inepuizabil flux și reflux al incantației, nu avea nevoie, pentru a se exprima, de chipurile atente ale prietenilor (privirile în adîncul cărora halucinațiile ardeau, se îmbulzeau fără istov — ceea ce presupunea un spațiu închis ca un sipet buturugi arzînd în vatră, reflexele focului pluteau peste titlurile cărților din bibliotecă și, în fața draperiilor închise, canapeaua și berjerele unde se ghemuiau ascultătorii); poate nici nu trebuia să se exprime, fiindcă acum Lancelot îl purta în el ca pe o maree, întunecoasa memorie a tuturor timpurilor, ce-l scaldă pe om în întreaga lui viață. Pur și simplu, într-o clipă sau în alta, amintirea ieșea la suprafață, și el își dădea seama că, în toată vremea cît crezuse că uită (intrat într-o altă epocă a vieții, îndreptat spre alte ființe, spre alte locuri) nu încetase să fie susținut de valul, fără odihnă, al evenimentelor pe care Timpul le împingea acum departe de el, ca pe niște epave și care, totuși — împrejurări, decoruri și personaje — refuzau să moară. Fiindcă nu mai avea sub ochi Algeria, nici Oranul, nici Santa Cruz, iar privirile nu i se mai opreau la fort, la capelă sau la mausoleu, acolo sus, pe platou. Nu, nu mai erau albastrul Mediteranei, nici falezele de la Canastel. Atunci ce? Probabil un alt oraș arab, sterilizat și fecundat de apropierea Europei,

adică a unei civilizații care dăduse primele lupte sub egida crucii și își abandona vestigiile — în curînd ruinele — după hazardul cuceririlor coloniale, ca pe tot atîția ghimpi în carnea africană ; o amplă recoltă de minarete și zgîrie-nori, de artere mărginite de palmieri nonșalanți sau de jacarandee ce explodau în lungi ghirlande de un albastru electric, sub care circulau popoarele Bibliei și mașinile americane. Aici sau dincolo, ce importanță avea ?... de vreme ce Algeria, colina Santa Cruz erau de acum înainte pentru Lancelot Acoperișul Lumii și el dobîndise puterea de a le duce cu sine oriunde și-ar fi ridicat cortul...

Consummatum est... „Să uiți..." spunea Benamar. „Să uiți ce ?..." Iar el (trecuseră abia două zile de la catastrofă și, cu toate că nu înceta să repete pentru el însuși, ca pentru a avea măsura dezastrului, fatidicul Consummatum, viziunile nu începuseră încă să-și piardă din vigoare ; animalul, calul Apocalipsului — cel care, odinioară, îi dusese pe cei doi adolescenți, prin pădurea interzisă, pînă la mausoleul lui Si Abderrahmane, adică decalcul iepei cu coama în vînt, luată în pinteni de unchiul cel sălbatic, Salah Eddine Întîiul cu acest nume — alerga purtîndu-și încărcătura de speranțe fulgerate și hotărîri neclintite — încă o dată, dar pentru ultima, perechea alcătuită din geamănul întunecat și din cel luminos ; acum adulți, la patru ani după terminarea războiului, învinși de revoluțiile oamenilor și ale aștrilor — alerga spre capelă, trecea pe la picioarele fortului și galopa către Bel Horizon, unde îl așteptau norii, apoi trăsnetul și Consummatum) „Tot ce nu erau în stare să uite ei înșiși. În altă parte, firește. Undeva, în afara mlaștinii. Un port unde să-mi refac forțele, unde să impun ordinea mea oamenilor (personajelor) și evenimentelor..." Atunci Benamar „Dacă trebuie să uiți, fă-o aici, în țara ta. Nu întorcîndu-i spatele, ci încercînd să o refaci pe măsura ta ; suflecîndu-ți mînecile..." Așa încît, la ani de zile după această discuție, o voce tot mai răsuna în adîncul lui, poate aceea a lui Benamar — mai puțin timbrul, cît suflul care dădea viață cuvintelor, cascada de *haha*-uri care le amenda : „Trădare !... Trădare !..." Și cine știe dacă vocea nu era a

lui Lancelot — aici, pe acest Acoperiș al Lumii, în fața unei eternități la care el nu avea să ajungă niciodată, fiindcă împrejurările, locurile, personajele refuzau să moară, să se lase înlănțuite de o serie de *fiat* impuse dinafară... „Trădare ?... Carnea e plină de slăbiciune... Dar și el a fost cuprins de panică, iar el era croit ca să lupte. Cînd și-a dat seama că punțile erau prăbușite, poate nu pentru el (cine are s-o știe vreodată ?...), ci pentru dublura lui hiperboreeană, a suit-o pe cal, a sărit el însuși în crupă și amîndoi au fugit spre norul aprins care îi aștepta, pe culme, la Santa Cruz..."

Da, era omega ce închidea lunga serie inaugurată odinioară (cînd ? la nașterea unuia sau a altuia, cu vreo douăzeci și cinci de ani mai devreme ? sau înainte de acea dată, cînd la un alt 5 iulie francezii puseseră piciorul la Sidi Ferruch ?) de către un alfa improbabil ; totul convergea spre acest final, spre această ultimă cavalcadă. Totul ce ? Fiindcă explicația stătea în fapte, iar faptele, încă o dată, se eschivau. Mai mult, de data asta Salah Eddine n-avea să mai fie acolo ca să restabilească adevărul ; el regăsise ființa fără de care se simțea cu rădăcinile smulse. Dispăruse împreună cu ea și, dacă disparițiile de felul acesta erau un lucru obișnuit, asta avea să fie ultima acel *în altă parte* unde va continua să călărească în tovărășia dublurii lui nu era dintre cele ce se lasă atinse de simplii muritori — dacă nu cumva, firește, ziarele locale, în raportarea faptelor, mințiseră cu bună credință și, prin urmare, și soldatul de la baza Mers el-Kebir, martor al cavalcadei. Astfel că tot ce deținea acum Lancelot ca să alimenteze Discursul, erau conjuncturile ce precedaseră, întovărășiseră ultima retragere și îi urmaseră ecoul sporit, interferent al ultimelor confidențe ale lui Salah, în colțul vetrei fără foc, în marea sală pregătită să primească rămășițele îmbălsămate ale celor doi gemeni.

Pentru că Salah Eddine continua să vorbească adîncit în fotoliu — și Si Said, căzînd, căzînd fără încetare, să treacă în zbor pe deasupra spumei tăiate de vasele pescărești ce se întorceau în port. Și spunea cam așa „Nu, nu l-am ucis. Am făcut totul pentru asta — mai puțin tocmai să-i descarc revolverul în pîntece. Să nu

crezi că așa îmi simt conștiința mai liniștită ; moartea lui îmi revenea mie. Făcea parte din destinul, din carnea mea ; de aceea nu m-am simțit doar escrocat, ci amputat de o parte din mine însumi. Înțelege-mă : nu moartea ca atare, sau, cu alte cuvinte, o linie trasă cu tocul peste o existență (ceea ce sînt morții cînd au murit ; pur și simplu abolîți, la doi metri în pămînt — ca să-i lase în pace pe cei vii). Îmi trebuia mai mult decît atît : sîngele concret, roșu, vîscos, cu care să-mi ung mîinile — cele patru sau cinci găuri prin care să se fi scurs pentru că a sfidat toate lucrurile în care crezusem pînă atunci. Și încă ar fi fost prea mică răsplata... Fiindcă, Lancelot, ucigîndu-l, nu pentru el îl ucidem. Nu numai pe el... Pe toți ceilalți, pe toți adulții pe care, vai, moartea îi va aduna prea tîrziu. Nu vorbesc de bătrîni, adică de martorii altor vremuri, de figurile din Trecut ce se luptau pentru onoare și credință — un ordin cavaleresc perimat, niței găunos, însă generos și nobil... Pe ceilalți ; pe toți cei care-și împart ciolanul, care se lăfăie în trăsură și cer aplauze pentru felul cum administrează bunurile poporului ! Crede-mă, Lancelot, e aici mai mult decît furia, mai mult decît destinul meu — un întreg tineret condamnat la asfixie și care vrea, mai presus de orice, să respire. Toată Algeria, Lancelot ; fiindcă în țara asta viața se sfîrșește la douăzeci și cinci de ani și, pentru unii, înainte de a fi început. Înțelege-mă, aceste cîteva amărîte de gloanțe, pe care nu m-am învrednicit să i le vîr în burtă, refuz să cred că vor rămîne să-mi ruginească în încărcător. Știu că îmi e cu neputință să rămîn cu vechea sete nepotolită și că există cineva pe pămînt căruia îi sînt sortite... Cine ? Nu are importanță acum ; într-o zi o să se prezinte unul pe linia mea de ochire... poate dumneata, Lancelot... Și dacă nu e nimeni, o să-mi rămîn cel puțin *eu* !".

Cuvintele rostite abia cu cîteva zile înainte de dispariție. De aici ispita, pentru cel ce le prinsese (deja în epoca aceea Discursul nu înceta să se rostogolească în valuri monocorde, cu ani de zile înainte de exil și de Acoperișul Lumii), să vadă în ele cheia de boltă a misterului, o profeție pe termen scurt, deoarece mări-

narul francez din fața împrejmuirii de la stația de radio auzise în mod sigur împușcătura înainte de a se pomeni cu spectrul — norul ce se tîra, cu zdrențele lui de ceață agățate în pini și în tufișurile de fistic dîndu-se brusc la o parte ca să ofere viziunea calului palid pe pielea căruia (pe gît, pe greabăn, picura, șiroia sîngele purpuriu, și pe cei doi călăreți dintre care unul, pe crupă, îl ținea pe celălalt, din șa, scoțînd ceea ce martorul putuse lua drept enorme hohote de rîs, dacă admitem că bubuitul tunetului îți îngăduie să mai auzi ceva, ca și fulgerele care în acea clipă nu încetau să se apropie, împiedicîndu-l probabil să vadă limpede, încît pînă la urmă, în cursul interogatoriului, omul se întrebă dacă într-adevăr unul dintre călăreți, cel care îl ținea pe celălalt strîns la piept, trăsese asupra acestuia, dacă deslușise cu adevărat o scurtă fulgerare în dreptul inimii, țîșnind din pumnul care strîngea arma — aceasta (viziunea marinarului, a soldatului de la bază) găsindu-și poate explicația în restul celor spuse lui Lancelot cîteva zile mai înainte ; Salah Eddine fiind convins că, pentru cineva de seama lui, nu mai exista nici un fel de viitor într-o Algerie administrată (confiscată, după el) de cei mai vîrstnici, pe care, pe drept sau pe nedrept îi considera răufăcători, cu alte cuvinte că pentru el viața se sfîrșise la douăzeci și cinci de ani. De aceea ultima lui dispariție (cavalcada Apocalipsului) putea fi socotită drept un *fiat* impus de conștiința eșecului său : „Inutil să merg mai departe... Să ne recunoaștem înfrîngerea și să fim la înălțimea destinului !...“ Altfel spus : respins de Istorie, își alegea pentru cel din urmă demers Legenda... La urma urmei, o sinucidere (presupunînd că se punea din partea lui problema unei alegeri și că nu era jucăria împrejurărilor : cuprins de vechea lui mînie, îl suia pe Geoffroy în prima rablă ieșită în cale — o hodoroagă ce staționa întîmplător în fața casei lui, cu geamurile coborîte și cheia în contact — și se repezea orbește de-a curmezișul orașului pînă la Esplanada Plantatorilor, unde mașina refuza să mai înainteze un pas. Iar acolo, destinul calul de culoarea zorilor, închiriat îndată și care nu-i putea duce, pe el și pe tovarășul lui, decît spre Santa Cruz, astfel încît, la un moment dat, în ciuda ceții de care i se umpluse capul,

în ciuda hohotelor de rîs ce urcau în el, își spuse : „Așadar, într-acolo, sus, mă duceau pașii !...“.) Sinucidere, cu condiția ca lucrurile să se fi petrecut așa cum declara unicul martor ; deoarece chiar pentru un marinar de la stația de radio nu era mare lucru de văzut — abia niște umbre întrezărite în norul deodată mai puțin des, apoi, după o clipă, din nou gros să-l tai cu cuțitul, încît în mijlocul fulgerelor ce se apropiau era imposibil să prevezi în ce moment va apărea iarăși viziunea calului cabrat, înălțat pe picioarele dinapoi, cu riscul de a-i trînti pe cei doi călăreți. Mai limpede spus nu era imposibil, la urma urmei, ca el să fi scăpat (el singur, după toate probabilitățile, nu celălalt — pe care martorul se complăcu în a-l descrie drept înalt, descărnat, încovoiat pe deasupra brațului ce-l susținea, ca și cum vomita sau viața îl părăsea ; el singur, pentru că de unde venea sîngele care îi uda mîna și se rostogolea pe calul ce continua să joace în loc prin sfîșierile ceții ?), nu era imposibil, nu, ca panta, abruptă în acel loc, să-l fi furat, să-l fi absorbit spre Mers el-Kebir susträgîndu-l privirilor simplilor muritori, înainte ca el să hotărască să abandoneze ceea ce șansa îi putea oferi drept refugiu, poate căminul unui pescar, pentru un altul, mai îndepărtat, mai bine barricadat, oricum în afara lumii unde-și arsese aripile...

Simplă presupunere, vizavi de care se ridicau, azi ca și ieri, faptele, totuși din ce în ce mai deformate de năvala Timpului, deci și a discursului — în stare să sprijine teza sinuciderii și, în egală măsură, pe aceea a accidentului, adică a mîniei, a oboselii transformîndu-se brusc într-un soi de demență (împușcăturile, hohotele de rîs) spre care împingea și furia elementelor ; furtuna ce se năpustea de-a lungul întregii coaste, din Andaluzi, dinspre Insula Șobolanilor, dinspre Promontoriul Acului spre platoul suspendat deasupra valurilor, fulgerele care aprindeau Canastelul printre luminile lor crude, de parcă un șir de fitile, de cealaltă parte a golfului, ar fi făcut să tragă tot atîtea tunuri, iar acum deflagrația sosea, adusă cu iuțeala vîntului și a ceții ; demență poate nu numai suportată, ci și dorită, sau măcar încurajată de cel interesat, care, după o perioadă de prostrație, sau mai curînd de abandon

în voia legii ce guverna în el animalul instinctual (fuga orbească, rabla scîrțiind și pîrîind ce-l adusese împreună cu Geoffroy pînă în cartierul Plantatorilor și acolo refuzase să mai înainteze un pas), el — Salah — realizase deodată zădărnicia eforturilor și ironia soartei lui, deci, într-o ultimă sfidare, izbucnise în rîs și scosese pistolul...

Și alte fapte, capabile să ducă la *Consummatum* — ce continua să răsune ca un clopot de înmormîntare pe Acoperișul Lumii ; în acest sfîrșit al ciclonului pe care părea că l-a dezlănțuit de la prima apariție în salonul din Rampe Faraj — încît fotoliile, biblioteca și tapetul, chiar după ce ea plecase de la fața locului, erau parcă înghițite lacom de vîrtejurile lăsate în urma ei (ca și vocea caldă, aspră ca o carne vestedă ; și sufletul totdeauna gîfîitor, ca și cum, pentru ea, totoul era numai teatru și, în locul geamurilor ce dădeau spre noaptea bătută de grindină și spre antenele de pe acoperișuri, era sigură că mii de ochi la pîndă îi spionează agonia lentă) — Germaine Maynardier își etala încă o dată spectacolul impudic, chiar în prezența lui Benamar, pe care nu-l cunoștea pe care nici Geneviève, nici Lancelot nu avuseseră timp să i-l prezinte ; și chiar dacă ar fi făcut-o, ea ar fi neglijat mîna ce i se întindea și toate celelalte îndatoriri elementare ale politeței, fiindcă nu vedea și nu auzea pe nimeni, nici măcar pe Lancelot căruia, spunea, venise să-i ceară o consultație — orbită de un demon identificat cu spațiul mereu virgin, în afara intențiilor ei ce călăreau orașul, muntele și probabil cîmpiile la infinit), nefiind nici măcar beată ; ajuna de zile în șir — de cînd Salah dispăruse și era fără știri despre el — cu răsuflarea urît mirositoare a oamenilor în post, cearcănele din jurul ochilor îi străluceau acum într-un verde acid în dosul celor două lentile strîmbe (pesemne moțăise cu ochelarii pe nas, și printre genele răvășite i se citea blefarita) ; stătea în picioare, sub lustra din salon, cu un mantou ponosit, îmbrăcat peste cămașa de noapte mototolită, ale cărei poale atîrnau pînă la pămînt ; „Nu știu, spunea. Mă întreb. Sînt în stare doar să-mi pun întrebări, nu să și răspund la ele...“ Vorbea, vorbea, iar pereții, lemnul, bronzul nu încetau să se răs-

toarne, și părea că fusese dintotdeuana acolo, sub lustră, că imaginea salonului așa fusese *dată,* cu ea în centru, vorbind și gîfîind, vorbind și răsucindu-și mîinile sau dîndu-și capul pe spate ca să respire mai ușor aerul de care ducea lipsă. Și tot ce mai puteau ceilalți face — tot în picioare, adunați în cerc împrejurul ei, fiindcă accentul, atitudinea femeii, faldurile mantoului, ale cămășii de noapte, parcă animate de freamătul care străbătea carnea ei zaharisită, lăptoasă, îi situa, de voie, de nevoie, în rolul de spectatori — era să asculte, să înregistreze, dincolo de cuvinte, viziunile ademenite fără încetare, ce se descompuneau treptat sub presiunea viziunilor ulterioare (ținîndu-și respirația toți trei, sau mai curînd condamnați să respire după diapazonul plămînilor ei, să adopte ritmul întrebărilor ce o hărțuiau) ; deci ea și Salah, în spațiul desfigurat a ceea ce erau siliți să admită drept tragedie (a ei, acea de amantă părăsită) — în ciuda dimensiunilor personajului său, niței ridicol, niței casnic în comparație cu acela al amantului — cu alte cuvinte camera de zi a apartamentului pe care îl împărțea cu el în blocul Méditerranée. Și spunea, repeta : „Da, așa am făcut !... Dacă nu mă crezi, n-ai decît să te duci la ei și să-i întrebi..." Și el o privea, sau mai degrabă nu, se mărginea să-și oprească ochii asupra ei — de parcă vorbele nu-i produceau nici o surpriză și pentru că ea se afla aici, la locul ei, de-a lungul unei traiectorii al cărei sfîrșit nu mai era acum foarte îndepărtat. Și pe cînd ea îi povestea scena lui Lancelot (Genevièvei, acestui necunoscut pe care tocmai îl descoperea), își amintea de expresia lui Salah Eddine : nu supunere, nici măcar acceptare (și încă mai puțin revoltă ; nu avea să ridice mîna asupra ei, cum ea, poate, nădăjduise ; nu avea să scape vreunul din cuvintele acelea care se spun în asemenea situații, cînd ai prea multe de zis, iar în locul a ceea ce îi putea veni la gură, tăcerea avea să fie de ajuns „Mă dezgușți !... Îmi repugni !...", adică începerea unui scandal care nu s-ar mai fi încheiat nici după ani de zile) — se mărginea să constate că totul era la locul lui, îndeosebi ea, cu vorbele ce-l copleșeau (mai puțin pe el, cît pe ea singură), personajul pe care știa să-l joace fals, și tocmai de aceea, în vreme ce, cu cît se încurca în rolul de fe-

melă răzbunătoare, cu atît Salah părea să se unească în fața ei cu sine însuși ; tragic pînă la firesc, admițînd fără îngrijorare salturile bruște ale destinului. De aceea triumful victimei o scotea din sărite ; simțea cum el îi scapă, zboară dincolo de orbita ei. „Dacă nu mă crezi, declama ea, n-ai decît să citești ciorna denunțului..." Și flutura hîrtia neterminată, i-o vîra sub nas, dar ea, numai ea o vedea. El o contempla pe ea, dar acum zîmbind „Să știi că ești formidabilă ! spunea fără să ridice glasul. N-aș fi crezut că tu... Și ea, aruncîndu-i hîrtia în față, gata să plîngă „Sfinte Dumnezeule... Îți spun că am făcut-o, le-am scris, cînd îți zic. În clipa asta ei știu tot și iau măsuri..." Pe urmă, deodată, fără ca nimic să-l fi prevestit, hohotul de rîs, nechezatul, un soi de cascadă a acutelor — întîi cu capul dat pe spate, apoi cu bustul aplecat pe neașteptate, astfel încît, după o clipă, ședea pe vine, gata să se tăvălească pe jos (și Lancelot se gîndi ; da, Santa Cruz, de pe acum — hohotele de rîs prin sfîșierile ceții, pe cînd marinarul ori soldatul francez vede umbra calului ce înaintează smucindu-se sub fulgere, cu cei doi călăreți dintre care unul îl susține pe celălalt, cu mîna plină de sînge, pe cînd în dreapta (dreapta, evident) i se vede, după toate probabilitățile, pistolul...). Iar ea „Am făcut-o ! Am făcut-o, nu înțelegi ?... Cară-te, e tot ce-ți mai rămîne..." Striga, își dădea sufletul (și ceva din ea asista la scenă cu destulă detașare încît să se mire „Da, eu sînt, chiar eu Deci aici am ajuns !..." — doar să se mire, nu să-și măsoare capacitatea de a interpreta personajul pînă la capăt, nu ca să-și spună că, la urma urmei, era în pielea unei Hermione de fapt divers, a unei mahalagioaice în stare să-și înjunghie amantul într-un acces de gelozie — și nu o prințesă a cărei crimă să fie înnobilată prin hotărîrea zeilor), încît acum plîngea, izbutise în sfîrșit ; rolul ei de aici încolo devenea foarte simplu. Și el rîdea întruna, ghemuit la picioarele ei, apăsîndu-și pîntecele cu mîna, ca și cînd l-ar fi durut — pînă ce, la urmă, un soi de spasm îl destinsese brutal, aruncîndu-i bustul înapoi, cu umerii la podea (și trupul i se întoarse pe o parte, genunchii i se adunară la piept), pe cînd hohotele de rîs se răreau, înlocuite treptat cu o serie de sughițuri scurte,

ce lăsară loc îndată unei răsuflări regulate, aceea a unui animal gata să adoarmă. Se ridică în capul oaselor, își șterse ochii cu pumnii, după care, stînd tot jos, cu genunchii îmbrățișați, o privi cu un fel de aviditate liniștită. Îl privea și ea, uluită, încetînd deodată să mai plîngă, de parcă o evidență uitată, camuflată pînă atunci de frenezia îndelungatei lupte corp la corp, îi apărea acum din nou atît de goală și orbitoare, încît ea ezita să o fixeze cu un cuvînt — nebunie! nebunie!... (Nu-i spusese el într-o zi: „Trebuie să te obișnuiești cu ideea asta Algeria, după război, nu mai e decît un imens spital de psihiatrie!...") Și el vorbea, cu o voce de copil morocănos, înțărcat prea devreme, totuși așezată, plină, gravă, încît sub mîngîierea ei ceva din Germaine se deznodă; pielea, dresată de un vechi reflex, îi fu străbătută de un fior „Nu-ți face probleme, te cred..." Și, după o clipă (întorsese capul) „Dar, Doamne, ce fel de importanță să mai aibă acum?..." Abia după ce se ridicase adăugă și restul (acum străbătea coridorul cu pași înceți: mersul lui de tigru gata să se năpustească...) „Ai dreptate. Trebuie să mă grăbesc... Poate îi voi găsi în lift, cine știe?..." Zîmbea, complice, cu gura pînă la urechi, dezvelindu-și colții, ca și cum s-ar fi jucat, ca și cum o sfida, iar o parte a ei însăși, detașată, o urmărea cu privirea în timp ce ea alerga pe coridor după el și el deschidea ușa către palier. Si simți, undeva lîngă stomac, ca o particulă de materie străină, poate nu mai mare decît o gămălie de ac, care îi răvășea carnea în clipa cînd cuvintele îi urcau spre buze, oprite de o voce care îi șoptea „Nu. Asta nu, asta nu!..." (dublura din adîncul ei, care asista la scenă, curioasă dar impasibilă) și împinse în sus de mingea ce nu înceta să i se umfle în piept și acum și în gît „Te duci la femeia aceea, așa-i?..." — cuvintele pocnind ca dopul unei sticle de șampanie, încît în mijlocul vîrtejurilor ce o asaltau ea își zise „Gata, punțile sînt tăiate..." Și văzu, auzi următoarele el care continua să surîdă cu mîna pe clanță (o amînare la mijlocul gestului, care pentru tot restul zilelor ei avea s-o despartă de el, de prezența lui, sperată și temută în fiece clipă), rostind, strecurînd aproape: „Nevinovato!..." Apoi, după un răstimp prelungit ca pentru a judeca efectul produs (cu

zîmbetul la fel de vioi, la fel de crud ; nici măcar crispat : cu un șuvoi de lumină în ochi și pe șiragul de dinți lați, bine înfipți) „Doamne sfinte !... Dacă mi-ar fi spus cineva că într-o zi am să fiu doborît în flăcări de o femeie !...“

Trînti ușa, iar Lancelot, ai cărui nervi, acum destinși, lăsau să treacă, asemeni unui val mînios. Discursul — Incantația — era tentat să facă legătura cu cavalcada (da, pentru că îndată după ce se despărțise de walkyria înlăcrimată, cu ghearele scoase, Salah Eddine se repezea acasă, în satul Lamur, ca să-l înhațe pe Geoffroy care refuzase pînă la capăt să locuiască în apartamentul de pe terasă, invocînd teama de a se tîrî ca un suflet damnat prin acea anfiladă a pașilor pierduți — apoi să-l arunce în fundul mașinii ce staționa din întîmplare în fața casei și să traverseze nebunește orașul, înainte de a fi încolțit de refuzul de a se mai supune al mecanismului care își dădea sufletul ; și acolo, pe Esplanada Plantatorilor, se găsiră, ca la o întîlnire, omul și calul, un animal superb, cu părul de moar, în culoarea cetii, al cărui pseudo-proprietar, un hoț de cai pe care, după catastrofă, nimeni nu avea să mai pună mîna niciodată, se lăsă extorcat, după spusele unui adolescent, martor al tranzacției, la suma de o sută de dinari, numai pentru răstimpul dimineții, apoi de alți zece dinari pentru fiecare oră de după-amiază. Așa încît acum drumul era liber ; calul și cei doi călăreți urcau printre pini de-a lungul serpentinelor ce duceau la Belvédère, apoi la capelă, spre Santa Cruz și vîlvătaia cerului). Dar nu, mai era ceva. Faptele erau prezente, ca să pună stavilă imaginației ori să-i lărgească granițele la nesfîrșit. În picioare în mijlocul salonului, Germaine vorbea, vorbea, aidoma unui copac ale cărui frunze ar fi fost cuprinse de convulsii în lipsa oricărei adieri „Sigur că-l mințeam ; era un joc, un joc crud, înțelegeți ce vreau să spun... Doar nu era să creadă, nu, că mă apucasem să scriu așa ceva. Dar, în orice caz asta i-am spus și el m-a crezut — ori s-a prefăcut, trebuie să-i fi convenit...“ Vorbea, și Lancelot o urmărea pe coridorul din blocul Méditerranée, cum, cu fălcile strînse, înghițindu-și lacrimile (totuși orbită de aburul ce-i acoperea lentilele) se

ducea spre ușa biroului, se repezea la măsuța acoperită de cărți și de caiete necorectate de-ale elevilor ; și acolo lua plicul și citea *Domnului prefect al departamentului Oran,* apoi vîra înăuntru un deget febril și trăgea o hîrtiuță pe care o știa pe dinafară. Și citea, recitea, poticnîndu-se în cuvinte, în literele deformate de un scris excitat — nebună, își zise ; dacă trimit asta or să creadă că sînt o nebună..." Nu e o scrisoare anonimă. Vă stau la dispoziție, în ziua și la ora pe care veți binevoi să mi le fixați pentru a suporta povara acuzațiilor... Este vorba, în cîteva cuvinte, despre..." Literele îi jucau în fața ochilor ; scrisoarea nu mai era decît un roi de puncte luminoase și ea încerca să le alunge ca să deslușească frînturi de fraze, cuvinte izolate, amputate „...*activități clandestine Organizația Rezistenței Populare Mîinile pătate de cerneală mîine de ce nu de sînge Nu ezit Dacă nu dau nici un nume Inutil să precizez motivul care mă*..." Nu mai citea, își îndrepta spatele, se afla între măsuță și fereastră cu scrisoarea în mînă, în centrul unei suprafețe suspendate, cincisprezece etaje deasupra golului, cuprinsă de legănarea orașului și a blocului, repetîndu-și „Da, ar ajunge să fac trei pași, să deschid și să sar..." Și, ca un răspuns, cu voce tare „Caraghios !... Nimeni ca să te plîngă !..." Știa că n-o să se ducă la fereastră, că nu va face nici unul dintre aceste gesturi să ia un scaun, să-l pună lîngă perete, să rupă cărțile și caietele — nevinovate, ponderate, de pe tăblia mesei ori de pe rafturi. Și să spargă vazele (de sticlă, de porțelan !) un proiectil în stare să facă zgomot... Nu, se aflau în dulapul din bucătărie, — prea departe. Nici măcar să strige, să plîngă ; totul fără urmări, inutil... Mai degrabă să coboare, liftul să lunece însoțit de obișnuitul zgomot de lanțuri ; și acum acolo, pe stradă, cutia poștală — deschizătura avidă, lustruită de întrebuințare. Terminat. Expediat. Zarurile sînt aruncate. Mă spăl pe... În picioare în mijlocul ciclonului nemișcat, cu capul drept și privirile nicăieri, ținea cu vîrful degetelor scrisoarea ruptă liniștit, aproape metodic. Apoi deschise mîna ; un stol de fluturi, de aripi albe zburară spre pardoseală. Atunci, încet, se duse la bufet, în camera de zi ; imediat, sticla la gură, și

incendiul care începea, ca de obicei, pretutindeni în același timp, poate totuși în ceafă mai înainte...

Și nu numai atît, își zise Lancelot; scotch-ul sau bourbonul erau doar o treaptă, chiar dacă, din punctul ei de vedere — acela al unui naufragiat asupra căruia se năpusteau doi ani de convietuire; prolapsul vertical spre care duceau reclădirea apartamentului și alte simptome de demență, mai puțin izbitoare — utilizarea în aceste împrejurări a *lichidului auriu* constituia un scop în sine; întărită de căldura pe care acum o avea în cap, nu-mi mai rămînea decît să se supună poruncilor alcoolului, acelui *după,* care îi punea la îndemînă norul luminos care să-i aureoleze gîndurile și gesturile. Așa că, după zece minute, se afla în fața ușii apartamentului de la etajul douăzeci și unu; și de data asta suna — dat fiind că știa, în prezent, că pereții încetaseră s-o mai învăluie cu zbor de himere fluturîndu-și aripile.

Suna, și Lancelot își amintea de acea altă vizită a ei în apartament, cînd deschisese cu dublura cheilor, știind că înăuntru nu e nimeni (și cînd văzuse valiza așezată lîngă peretele de la intrare și cele cîteva haine aruncate pe un scaun, orbită de prefăcuta bună-credință care îi desemna veșminte bărbătești în locul scutecelor, al pantofilor fără toc și al micului burnus de lînă, își spusese: „În sfîrșit... o să văd pasărea mai de aproape!...“ — fără să-și dea seama că tocmai asta nu-i va fi sortit niciodată și că, după cîteva zile, pasărea avea să se evaporeze definitiv pe cerul de la Santa Cruz, doborîtă de alter ego-ul ei, care, suit în crupa Calului palid, îi va ține în brațe doar cadavrul). Încît acum cele două femei se înfruntau, una oprită în locul unde auzise zgomotul, pasul lent pe parchet, cealaltă în deschizătura ușii cu două canaturi ce dădea spre sala mare — cea dintîi întreruptă în mișcarea către prezența străină, mai întîi stupidă, preocupată să alunge din minte spectrul improbabil, niciodată materializat pînă atunci și pe care se pregătise în cele din urmă să-l înfrunte, apoi, pe măsură ce se uita la silueta încovoiată sub greutatea părului de abanos și căreia lumina îi cădea din spate, strivită de evidența propriului destin, gîndindu-se, măcinînd în minte *Toate*

lucrările de milioane apartamentul Pentru femeia asta firește. Și eu destul de proastă ca să-mi închipui, dar nu numai atît : savurînd cu anticipație înfruntarea ce urma să aibă loc peste cîtva timp, argumentele deja găsite, frazele gata făcute, mărturisirea stoarsă în confuzia scandalului ; cealaltă mărginindu-se să fie acolo, în întunecimea ei monolitică, neașteptînd, nesperînd nimic, neînchipuindu-și nici măcar că e obiectul vreunor întrebări — fără să opună privirilor decît imaginea morții, pe care o întîlnise de cînd pusese piciorul în această țară — un bloc de carne anesteziată, prin care circula o sevă stearpă, mecanică, fiindcă, datorită vîrstei, obișnuința de a trăi își prelungea în ea avîntul la nesfîrșit (și în spatele ei, aprecia Lancelot, convoiul se tîra printre colinele cînd negre, cînd purpurii, răsturnîndu-se fără încetare sub pașii catîrilor, se afla zborul corbilor agățat peste cadavrul moșneagului bălăbănit în sacul lui, după cum se mișca, în ritmul pașilor, crupa animalului, pe cînd la mică distanță, tînăra foarte frumoasă, stînd drept în șa, învăluită în mantia ei funebră, continua să lunece în același ritm prin defileul de stînci și arbuști de fistic, iar fruntea ei era ținta privirilor compătimitoare, dar lacome — da, ispita supremă, schimbul imposibil : să iubești, să dorești monumentul funerar unde curînd nu va mai odihni nici măcar umbra soțului, adică să încălzești rămășițele în care urma defunctului era pe cale să se steargă — pupila de felină la vînătoare a tînărului mîncător de oameni, a arhanghelului Războiului Sfînt ce-i șoptea la ureche „După toate aceste încercări, îți jur că ai dreptul... După ce-l vei pune în mormînt — am să fiu lîngă dumneata, poți să contezi pe mine, pentru toate formalitățile — o săptămînă-două de odihnă ; inspectorul n-o să zică nu, îl cunosc, am cu ce să-l vîr în buzunarul de la vestă... Sus, la etajul douăzeci și unu, deasupra aglomerației, se află exact ceea ce vă trebuie, copilului și dumitale...") ; amîndouă față în față — șocul prelungit al privirilor, contrapunctul răsuflărilor — pînă ce buzele Emmanuelei lasă în sfîrșit să scape : „Mulțumesc... mulțumesc pentru toate, pentru ospitalitatea dumneavoastră..." Și Germaine, interzisă o clipă, încercînd să mistuie cuvintele, apoi pe punctul de a replica orice, inventînd

fraze pe care nu avea să le rostească, înainte să-i întoarcă spatele și să trîntească ușa ; coborînd pe scară cele șase etape ce o despărțeau de apartamentul ei și acolo plimbîndu-se pe culoar și în camera de zi ca o fiară în cușcă, explodînd deodată „O s-o fac, da ! O s-o fac..."

Iar acum, cînd suna a doua oară (și distanța care, mai mult ca oricînd, o ținea ușor în afara personajului ei, îi trecu peste șira spinării o mînă și mai catifelată din pricina cetii lucide a alcoolului : „Da, își spuse aproape cu satisfacție, ca și cînd acum intra pe deplin în rol : am avut curajul. Și de ce să nu sun și a treia oară, de vreme ce nu mă costă nimic ?..."), evidența îi dezvălui pe neașteptate ceea ce scandalul de adineauri — strigătele, lacrimile, toate șiretlicurile unui teatru de mîna a doua — îi ținea aproape ascuns nici o rezistență, o cvasi acceptare, fără măcar să deschidă gura, pentru a încerca să se justifice ori să dezmintă. De ce ? De ce ?

Ușa era deschisă ; în pragul ei se afla femeia ținînd în brațe o povară pe care, în ciuda semiîntunericului, Germaine o identifică puțin cîte puțin copilul — ceea ce explica întîrzierea, faptul că sunase de două ori — mama ocupată pesemne să-l îngrijească). Și în vreme ce aceasta se dădea la o parte ca să-i facă loc, lumina, a cărei sursă, destul de îndepărtată, era ușa bucătăriei, deschisă fiindcă acolo stătuse mama și fiul înainte de năvala vizitatoarei (o sticluță cu lapte de încălzit, o supă de gătit), cădea din plin asupra sugarului, sau aspura a ceea ce, treptat, înceta să mai fie așa ceva, pe măsură ce razele mohorîte izvorînd de data asta din spațiul interior, din coordonatele ascunse în cutele memoriei (divagațiile lui Salah despre vizitele la moș Deharo, care nu făcuseră caz niciodată de totuși în mod manifest) îl izolau, subliniind la ființa această piesă principală a puzzle-ului, *subînțelegînd-o* care îl ținea în brațe prin simpla conexiune a cărnii și a scutecelor, iradierea aureolei sale de singularitate cu totul deosebită ; o distorsiune a naturii în stare să reorganizeze, la acela ce o constata, toate perspectivele peisajului mental, lunga înșiruire a evenimentelor, stabilită odată pentru totdeauna — încît Germaine, fascinată, dezmeticită, nu-și putea lua ochii de la frun-

tea translucidă, un enorm cartilagiu bombat ca un dovleac, sub care două pupile imense ardeau de o inteligență care nu dispunea poate de cuvinte pentru a-și revărsa preaplinul, cu marginea superioară a irisului ajunsă aproape lîngă pleoapa de jos, pesemne din pricina mișcării ce arunca spre spate capul prea greu, ca și de la brațele musculoase, durdulii, agitate frenetic ca să compenseze imobilitatea bazinului și a membrelor inferioare, mici, prea mici sub învelitoarea de lînă Francis, Francis II, se gîndi ea, cel care moștenise de la tatăl lui, în afară de coama roșie, puterea de a da lucrurilor o a doua înfățișare, de a modifica iluminarea și reliefurile — cum se întîmpla cu femeia peste care domnea, cu decorul prea somptuos în centrul căruia ajunsese, acum cînd mama lui o conducea pe vizitatoare în sala mare (arama căminului monumental, fotoliile stil, acoperite cu țesături decorate cu motive florale mari, geamurile mărginite de draperii grele, romburile parchetului, toată această orgie de forme și sclipiri nefiind aici decît ca să accentueze inocența copilului, mizeria, precaritatea aduse de el pe lume — nu folosința pentru care locul fusese dotat, restaurat, smuls din straturile sterile de praf, vînt și grindină, cel puțin după mărturisirea lui Salah Eddine : să-ți aduni propriile rămășițe în vîrful acestui mirador, în plin cer, deasupra noroiului care curge în arterele unui oraș în descompunere). De aceea Germaine rămînea acolo, să plutească printre contururi și umbre, împodobită cu franjurile scînteierilor ieșite din centrul lor întunecos, printre vorbele strînse de Trecut între aceste ziduri, printre rădăcinile ascunse ale lucrurilor „Eram... era gata să-mi închipui..." bolborosi, făcînd eforturi să-și desprindă privirile de la copil (și se gîndi. „Doamne ! trebuie, altfel ea o să-și dea seama...", „Credeam, după ce mi se spusese, că era abia un sugar..." Atunci mama, cu vocea ei adîncă, uniformă „Șase ani... Și începu să se uite la Germaine, retrasă în spatele acelui zîmbet vag, difuz, pe care învățase să-l opună lucrurilor și oamenilor ca să le arate distanța față de ei și susținută de decorul care, înapoia ei, continua să strălucească sobru — nu numai formele, liniile lustruite în atelierele ebeniștilor din alt veac, ci, de cealaltă parte a geamurilor, falezele

de la Canastel aruncîndu-şi filoanele de porfir în apele albastre. Aşa încît ochii Germainei se opreau acum asupra ei. Rămăseseră nemişcaţi de cîtva timp, cînd vizitatoarea, cu un glas care în aparenţă se mişca lin în balamale, lăsă să-i scape „Dar scuză-mă.., copilul... Şi nu fu în stare să continue. De aceea mama, cu privirile mereu adîncite în ochii ei, aşteptă o clipă înainte să-şi clatine încet capul, în semn de aprobare, pe cînd surîsul i se accentua, condamnat să-i rătăcească la nesfîrşit în colţul buzelor „O hernie a măduvei spinării, spuse fără să ridice tonul. L-am operat, picioarele îi sînt paralizate..." Germaine făcu o pauză înainte să pună întrebarea următoare „Şi are să..." De data asta i se răspunse „Nu. N-are să trăiască...

În salonul de la Rampe Faraj, Germaine vorbea, vorbea ; debita frazele cu toptanul, solemnă, şi încordată ca un crater în erupţie. Gazdele, obosite s-o asculte stînd în picioare, izbutiseră să o facă să se aşeze, dar era în echilibru instabil pe marginea unui scaun şi-şi păstra toată libertatea să se răsucească, să-şi lase capul pe spate şi să-şi arunce braţele în toate direcţiile, în timp ce-şi vomita, în atmosfera supraîncărcată, cuvintele înveninate „Evident, repeta întruna, de multă vreme îmi vîrîsem cuţitele înapoi în teacă. N-am mai avut nici măcar curajul să-i pun întrebarea pentru care urcasem şase etaje. Tot ce-am reuşit să scot din mine a fost „Iertaţi-mi atitudinea de adineauri" şi, ca să evit a suporta tăcerea ei în chip de răspuns — felul ăla de-a te privi în ochi fără să-şi descleştezе dinţii — m-am grăbit să adaug „Sînteţi aici la dumneavoastră acasă. Rămîneţi cît va fi nevoie, o să-mi facă plăcere..." Mi-a mulţumit şi am rămas cu întrebarea în gît..."

„Nu, răspunse cu un suspin Lancelot. Nu l-am văzut. N-a trecut pe aici n-a telefonat. Îţi dai seama că imediat ce aş fi primit de la el un semn de viaţă, ţi-aş fi dat de ştire..."

Acord final, hotărî el (sub presiunea Discursului care acum atingea orgasmul, pretutindeni se întindea apa, iar Trecutul se năpustea prin deschizătură fluierînd, cîntînd, urlînd, încît el avea toate dificultăţile de pe lume să pescuiască evenimentul în acest

maelström) ; fiindcă, începînd de aici, lucrurile intrau pe făgașul lor, îndreptîndu-se nu spre sfîrșitul fatal, de acum dobîndit, dacă era să se dea crezare știrii publicate peste două zile în singurul cotidian din regiune (sub titlul *Doi călăreți loviți de trăsnet,* o relatare laconică a faptelor, sau mai degrabă a ceea ce marinarul ori soldatul de gardă în fața stației de radio crezuse că vede, cu menționarea, firește, a datei, anterioară cu cinci zile publicării), ci spre descoperirea unei chei susceptibile mai puțin să explice Calul, hohotele de rîs și sîngele ce părea să curgă de sub mîna călărețului din crupă — de fapt din pieptul celui aflat în față și pe care mîna celuilalt îl acoperea, ca și cum ar fi vrut să se mînjească de sîngele acela, ori poate să-l oprească, să-i pună stavilă —, cît să arunce asupra dramei și a protagoniștilor o lumină izvorîtă dintr-un contur ascuns al lucrurilor, sub razele căreia, orice căutare a unui adevăr suplimentar avea să se dovedească inutilă ; nu inoportună — inutilă, deoarece sub această lumină adevărul avea să nu mai existe. Da, așadar în dimineața aceea, ca urmare a spectacolului din ajun, telefonul Germainei Maynardier „Te rog... Încearcă. Ți-o cer ca pe o favoare extraordinară — în genunchi ; dumneata nu ești prins în angrenaj... Eu simt că înnebunesc ; am urcat pînă acolo de trei ori fără să am curaj să sun..." și, neapărat, acceptarea lui Lancelot, conținută în cerere ca efectul în cauză (la capătul firului, gîfîitul care preceda, întrerupea sau urma cuvintele, distinct ca relieful metronomului în uniformitatea unei melodii) așa că, peste douăzeci de minute, Benamar îl ducea în mica lui mașină la picioarele blocului Méditerranée. Și acolo, în apartamentul de pe terasă, după preliminariile indispensabile, schimb de scrisori de acreditare și atingeri de antene (el recunoscînd-o imediat drept ceea ce era, în imaginea făcută despre ea prin depunerile succesive pe ecranul memoriei grație povestirilor lui Salah și rapoartelor Germainei „Da, chiar ea e!" își șoptea sie însuși, corectînd potretul după original — și operația, la abia cîteva secunde după primul contact, fusese dusă la bun sfîrșit, dat fiind că, la adevărul modelului, reflexul

se grăbise să se scufunde în adîncul oglinzii „Străină în fața propriei drame, prin urmare și a altora — asemeni morții : neraportîndu-se niciodată la ravagiile pe care le provoacă... Și uite și copilul Francis, Francis II...“), întrebarea fu pusă și răspunsul fu dat fără ocolișuri, cu vocea profundă, ciudat de materială pe care închipuirea lui pînă atunci o presupusese — doar că mai abruptă decît își imaginase el ; femeia nu știa că Salah dispăruse, antrenîndu-l și pe Geoffroy în fuga lui. Iar lucrurile bineînțeles, nu puteau rămîne aici : nu avea idee de un refugiu unde eventual să fie găsiți cei doi tovarăși (de ce nu, de vreme ce și unul și celălalt erau obișnuiți cu acest fel de dispariții și că, de curînd, îi putuse da lui Salah o adresă unde să-l găsească pe Geoffroy) ? Și acum răspunsul : „Nu Nu văd... *Doar dacă...*“ Totul spus cu simplitate, fără ca ea să-și fi dat seama vreo clipă că acolo se ascundea Sesamul — nu cel pe care îl sconta Germaine și, în urma ei, Lancelot, ci altceva ; o chemare a soartei la prospectarea unor terenuri neexplorate, cvasi virgine, fiindcă la ora actuală numai doctorul Aboudarrham știa, păzea intrarea în labirint. De aceea, Lancelot rugînd-o să se explice : „Da, doctorul Aboudarrham. Lucrează tot la Sîdi Chami... I-am sugerat să meargă să-l vadă acum patru-cinci zile — pentru că el s-a ocupat de Geoffroy pe vremuri, în perioada crizei...“ De aceea, convorbirea fiindu-i raportată în cele mai mici detalii Germainei, care, încordată ca un burete pe timp de secetă în ciuda alcoolurilor înghițite fără încetare (imagine a propriei răvășeli — fața trasă de nesomn, carne grasă și palidă, unde străluceau, ca două pete acidulate, ochii mici de mioapă fără ochelari — incapabilă să șteargă silueta rivalei ce închisese ușa în urma lui Lancelot și pe care acum o urmărea în gînd, dreaptă, cu gesturi încete, solemnă, în lumina de acvariu filtrată prin storurile coborîte, o umbră pe fundalul de reflexe unde se pîrguiau, ca tot atîtea obiecte de cult, scaunele, mesele candelabrele, îmbrăcămintea căminului), se aruncă lacomă asupra osului întins de el : „Spitatul de psihiatrie ?... da, de ce nu ?... Fă-o, fă-o pentru mine, te implor... Incapabilă să... Nu, Lancelot. Nu mîine... În după-

amiaza asta, acum, imediat ce... Nu înțelegi că trebuie să le-o luăm înainte ?...", se asigură, prin telefon, că doctorul Aboudarrham era de serviciu la Sidi Chami după-amiază și obținu de la el o întîlnire. Apoi, după trei ore, dus tot de Benamar, se îndrepta spre satul unde nu mai rămăseseră, din vestigiile trecutului colonial, decît casele golite de ocupanții lor europeni și spitalul unde cîțiva dintre ei își mai adăposteau nevrozele, anterioare sau datorate războiului — deci spre grilajul evident păzit ce domina aleea de palmieri și accesul la clădire nu numai configurația locurilor, care nu erau decît copia materială a iluminării negre închise în ele, ci și, presimți Lancelot, însuși acel adevăr care, îngropat acolo, transpirase pînă la urmă prin ziduri și invadase decorul ca o colonie de ciuperci. Așa că prea puțin conta acest decor, interschimbabil, aproape anonim, asemănător unui ecran virgin ce se pregătește să primească imaginile pe care ești dispus să le proiectezi acolo (și Lancelot era frapat atît de des încît, în continuare, a fost ispitit să revină asupra acestei vizite, de faptul că aleea de palmieri, sala de așteptare unde îl abandonă pe Benamar, însuși biroul medicului, mobilat totuși cu un gust ce nu avea nimic comun cu profilaxia — de parcă doctorul ar fi vrut, prin alegerea formelor și a culorilor, să pună stavilă albului de clinică impus pretutindeni în altă parte —, nu emanau altă viață decît aceea imprimată în seara cu pricina, de revelație ; o plămadă de apocalips care nu avea să întîrzie a-i devia cursul existenței, pentru a-l părăsi apoi, solitar, pe Acoperișul Lumii). Prea puțin conta personalitatea doctorului Aboudarrham — în care Lancelot îl recunoscu pe unul dintre foștii lui colegi de la liceul Lamoricière, măturat în timpul cursurilor de legile de excepție de la Vichy și acum ajuns șeful spitalului ; înalt, slab, rasat, numai gesturi scurte și întrerupte, purtînd un costum prea sobru, prea elegant, pe care îl arbora ca pe un alibi, avînd la rever emblema clubului Rotary, plin de timiditate, de o blîndețe ce nu era doar produsul atavismului, ci o reacție deliberată împotriva iremediabilei dependențe a stărilor omului, căreia meseria lui îl silea în fiece clipă să-i întocmească procesul-verbal de constatare — sau preliminar ; la început

regăsirea „La dracu' dacă m-aș fi așteptat, după atîția ani... etc.", pe urmă abordarea subiectului „Da, înțeleg perfect ce vrei să spui... A venit să mă vadă acum cîteva zile, și secretul profesional a suferit o primă entorsă. Dar dacă apreciezi că e vorba de un precedent și, în aceste împrejurări, trebuie să mai sufere și o a doua..." În esență, doctorul Aboudarrham vorbea, cum ar fi făcut orice demiurg însărcinat cu această funcție printr-o hotărîre superioară, retras, bineînțeles, în spatele barajului fragil al biroului din lemn de amarant cu ritmul lui sacadat, cu frazele care duceau uneori, în cîte o fundătură, și mai ales cu ochii lui plini de bunătate, care verificau în cei ai lui Lancelot imaginile eliberate de relatarea faptelor, deci micșorîndu-se întruna, ca sub efectul pudorii. ori ca și cum el însuși n-ar fi putut suporta violența viziunii). Vorbea și, pe măsură ce cuvintele își luau zborul și cădeau înapoi în atmosfera vătuită, letargică, Lancelot, anesteziat de lenta, imobila explozie, orbit de incandescența ce se prelungea la nesfîrșit înțelegea mai bine de ce Timpul, deodată, înceta să mai existe — de ce, de la începutul aventurii, pierdut ireparabil în prezent, el nu existase niciodată, cu alte cuvinte de ce toate elementele dramei, fără ieșire, erau condamnate să se învîrtească în cerc și să se repete la nesfîrșit. Pentru că atunci el însuși *era* Timpul și încetase să-i mai suporte acțiunea. Prin urmare mort. Abolit, ca și toate bătăile inimii, tic-tacul ceasornicului omenesc (diastolă și sistolă; visuri, speranțe, terori), nu numai la el, ci și la emanațiile izvorîte din el însuși, la proecțiile ființei lui obscure pe suprafața mișcătoare a lucrurilor: Salah Eddine, Geoffroy și toți figuranții care erau aici doar ca să le servească drept fundal. (Și numai retras în spatele acestei evidențe putu suporta, după întoarcerea la Oran, asediul Germaniei, sau peste două zile avu puterea să răspundă la telefonul ei; femeia plîngea și îi citea știrea din *la République* — *După cum a raportat plantonul care păzea împrejmuirea stației de radio, atunci cînd trăsnetul a căzut și norul s-a risipit, nu a mai fost posibilă găsirea nici celei mai mici urme a calului și a celor doi călăreți... După toate probabilitățile, cele două victime, a căror identitate, la ora cînd tipărim aceste rînduri, ne este necunoscută...* Găsi

chiar curajul să protesteze : „Ba nu, te asigur... Nu-ți poți reproșa una ca asta... Mai întîi, de unde știm că e vorba de el ? Și chiar admițînd că el ar fi fost, totul aduce cu un accident deplorabil... Și pe urmă, Germaine, gîndește-te la asta : adevărul, dacă e un adevăr, se află neapărat *în altă parte*., Unde anume nu știu, dar... Am să te rog să mă ierți... Uite, nu ți-am spus totul, vreau să zic nu tot ce mi-a povestit doctorul Aboudarrham..." — curajul să protesteze și să promită : „Înțeleg, înțeleg foarte bine... Geneviève pleacă într-o clipă de acasă ca să vină să stea cu dumneata... Între timp, Benamar și cu mine ne ducem la Santa Cruz să facem o anchetă...").

Și sub privirea uluită a lui Lancelot (aceeași incandescență orbitoare, fie că doctorul vorbea ori că întrevederea lua sfîrșit ; chiar și după ani de zile, în exilul din acel oraș plin de minarete și palmieri nonșalanți) — deci *omniprezentă* — acum se perindau Salah Eddine, în vreme ce existența lui începea cotitura care avea să-l ducă spre culmea din final — o serie de clișee interceptate în diferite momente ale benzii animate, pe ultimii metri (cei ce precedau imediat cavalcada, trăsnetul) ; imagini complen entare, dat fiind că unele îl arătau, mereu și mereu, în luptă cu întrebarea — „...el, bineînțeles ! Și totuși exact invers — de parcă pielea întinsă pe oase, scheletul frînt în față din lipsa mușchilor, pupilele fără strălucire, ascunse în fundul orbitelor, toate astea și încă nu mai știu ce principiu menit să roadă zi de zi sîmburele elementarei furii de a trăi, prin urmare învelișul care-i slujește drept lăcaș ar ține să dezmintă tot ceea ce divulgă memoria din ziua cînd el și eu am făcut cunoștință — de ce, de ce ?..." — altele în luptă cu răspunsul, atît de disproporționat în comparație cu întrebarea încît, departe de a umple golurile, dădea naștere altora ; asta pe cînd doctorul Aboudarrham vorbea, apoi pe cînd taxiul îl ducea înapoi la Oran, nu acasă la el, unde locuia Geoffroy, fiindcă în prezent trebuia să despartă chipul lui Geoffroy, așa cum îl înregistrase, acceptase, conservase pînă acuma în adîncul lui însuși și cel pe care medicul, cu o mulțime de precauții, tocmai i-l administrase, nici chiar la Germaine, fiindcă tot ce știa despre amanta lui,

despre hazardurile vieții lor în comun nu se potrivea cu viziunea lui recentă asupra lucrurilor — noile perspective ale existenței lui ca și cele ale alteregoului (da : existența unui *alter* amenințînd-o pe cea a lui *ego*, încît poate că restabilirea ordinei reclama o ispășire comună, deci moartea pe Calul și de sabia serafimului ce aprindea cerul) ; pur și simplu în oraș, fiindcă îi ceruse șoferului să-l lase pe Promenade de Létang ; și acolo începuse să rătăcească de pe o alee pe alta, fără să arunce o privire spre port sau spre munte, mut, în ascultarea vocilor ce se înverșunau să îmbine de la început trecutul lui Geoffroy, adică, la urma urmei, al lui însuși, pînă ce vîrtejul lor se potolise (sau poate că trunchiurile acoperite de iederă, fumul vapoarelor ce ieșeau în larg sau faldurile albe ale statuii de pe capela Santa Cruz începuseră să iasă la iveală), ori că îl făcuse să tacă, strigînd sub privirile rarilor trecători „Asta e !... ASTA E !...', rezemat de balustradă, la capătul povîrnișului dinspre chei, dinspre calea ferată și docuri, apoi conștient de felul cum arată și hotărînd să se așeze pe banca cea mai apropiată, așa încît să nu-și pună în ordine ideile, ci să scape din cețuri datorită acestei prime hotărîri, acestei reîncarnări a propriei autorități — începutul unui astfel de *fiat* urmat de un nou sabat al imaginilor, de data asta mai puțn dezlănțuit, deoarece, în mod evident, el încerca să le impună ordinea ; tabăra în plin cîmp, da, *camera de gazare* pe care, de curînd, în cursul diferitelor investigații pe urmele lui Geoffroy, avusese curajul sau curiozitatea s-o viziteze (Și moș Deharo era acolo, în locuința de două camere unde el însuși fusese în urmă cu două zile să-i ia pe Emmanuèle și pe fiul lui Francis ; și vorbea în colțul vetrei, iar zidurile, devastate după plecarea trupelor franceze de un furnicar de felahi în zdrențe, de zilieri rămași fără lucru și care zi de zi, cărau ușile, ferestrele, stîlpii, un rest de instalație sanitară, se ridicau din ruine, așa cum continuaseră să existe în imaginația lui, laolaltă cu incinta fostei ferme, spoită cu var, cu foișoarele de pază în cele patru colțuri și cu bărăcile ; nu numai decorul, ci și oamenii, materialul uman (călăi, simpli gură-cască, ofițeri pe care toată afacerea îi stinghera și, firește, păstorul — Geoffroy — și oaia — Nejma) ; iar el (Salah

Eddine) își zicea : *„Războiul, da ! războiul !...* Acest (cum se chema ?) Ducroc, Rougier, un tip pesemne cu nimic mai rău decît oricare altul. Răspunsul, deci, nemăsurat, tentacular, în virtutea miilor lui de implicații și repuneri în discuție și, din pricina asta, la fel de puțin apt să se dimensioneze după întrebare pe cît ar fi un joben să acopere capul unui colibri, altfel spus să reducă la tăcere glasul care întreba, încît chiar atunci, adică după vizita lui Salah la doctorul Aboudarrham, în clipa cînd totul fusese spus, întrebarea nu numai că rămînea ca la început, dar la fel se întîmpla și cu trecutul, rămas așa cum îl acceptase el, înainte ca medicul să fi rostit cuvintele care îl reformau, care îl aboleau. Și Geoffroy se afla acolo, așa cum îl găsise în fundul colibei, întins în jelaba de lînă toarsă prost, cu firul aspru, întărit de sudoarea amestecată cu praf ; era acolo, pe blana de oaie, lîngă doi copii care jucau arșice. Și se ridica în capul oaselor, dădea la o parte de pe ochi șuvițele de păr acum roșcate, o cînepă dintr-o materie coagulată ce se rupea dacă o ciufuleai. Și în privirea lui nu era nimic, nici surpriză, nici cel mai mic freamăt de animal sălbatic — vechiul mecanism, niciodată stricat cu totul și care nu așteaptă decît să pornească din nou. „Văd că preferi viața la castel !... spunea ca să mobilizeze tăcerea. Apoi mai tîrziu, pe peronul gării, în vreme ce așteptau expresul, în picioare, ferindu-se de familiile așezate pe baloturi, de rîndașii ce nu încetau să se uite la perechea pe care o alcătuiau cu dublura lui acum descărnată, încovoiată, golită de sînge (o fantasmă, fără jegul ce-i acoperea pielea, fără relieful trăsăturilor, al mîinilor, a tot ceea ce ieșea de sub jelaba) : „Dar pentru Dumnezeu !... Măcar dacă ai vrea să deschizi gura !... Nu mare lucru, ceva de felul «S-a sfîrșit, arcul e rupt, nu-ți mai rămîne decît să-mi dai lovitura de grație» Iar celălalt, privind drept înaintea lui (buzele ce se mulțumesc să se miște fără a-și da osteneala să rostească, așa încît, pesemne, înainte de a fi putut înțelege, Salah era obligat să-i pună întrebarea de două ori la rînd, fără să obțină răspuns „Ce ? Ce spui ?...“) *„Spun... Am și spus !“* sau poate nici măcar atît, se gîndea Lancelot : „În locul de unde vin, măcar nu exista obiceiul să se pună întrebări...“ În cele din urmă, acasă,

în satul Lamur, în sufrageria care, după cină, se transforma în dormitor (și, prin ușa deschisă, le puteau auzi amîndoi pe Lalla Nefissa și Halima trebăluind la bucătărie) tot el, Salah — inepuizabilă doză de răbdare, măritată acum de doi ani de vînătoare infructuoasă, la capătul cărora războinicul își ajunsese pînă la urmă vînatul : „Bine. De acord, puiul ăsta de nemernic ți-a suflat moșia. Notează că n-o va fi dus în paradis ; asta trebuie să-și fi pus și timpul care a avut curajul să-i facă de petrecanie..." Monologul începea sau mai degrabă reîncepea cu aproape aceleași accente, aceeași obstinație compătimitoare ce scotea la iveală aceleași colțuri prost rotunjite ca și în urmă cu două minute sau două ceasuri „Am înțeles bine nu era vorba despre ciolanul tău. Să zicem că era acela al familiilor care acum trăiau în casa părinților tăi, foștii lucrători ai bunicului tău, cu care ajunseseși la un modus vivendi ce le îngăduia lor să mănînce pe cît le era de foame și ție să te continui, să uiți, nu-i așa ?..." Nici un răspuns, în afară de fruntea arămie, pielea întinsă pe oasele pe care încercările, nesfîrșita rumegare a iremediabilului păreau să le fi umflat, să le fi coșcovit și de obrajii supți acoperiți cu barbă, pometii ieșiți în afară ca pentru a sublinia și mai tare înfundarea ochilor în orbite, privirea care de multă vreme abandonase chipul. Continua „Salvarea ta. Și să nu-mi spui că mă înșel ; salvare pe plan elementar, salvare pe plan religios — ai să-mi zici și în ceea ce te privește e același lucru, știu... Și pe urmă tîlharul ăsta nenorocit a venit cu clica lui și, cu puterea dată de ordinul de rechiziție pe care îl avea în buzunar, v-a aruncat afară, pe tine și pe ceilalți !... A plătit !... A plătit pentru asta și pe deasupra pentru multe alte lucruri, nu-ti face sînge rău !... Dar, Dumnezeule mare ! toate astea acum s-au sfîrșit. Nejm' el Arab e mort și îngropat, am purtat doliu după el, și eu și toată familia ; soră-mea, care trebuia să se mărite cu el și care l-a așteptat pînă la sfîrșitul războiului și chiar după aceea ; tata, mama, în fața cărora a fost făcută promisiunea de căsătorie... Și, în sfîrșit, uită-te la tine ești singurul care mai porți doliu astăzi. De ce, de ce ?..." Aceste cuvinte sau altele asemănătoare, ușor de prins prin tumultul Dis-

jurului, de eliberat dintre rocile sterile pe care depărtarea, Timpul nu încetau să le aglomereze împrejur, oricît de puțin s-ar fi străduit cel care le rostea — războinicul pînă atunci neînvins, avid să meargă pînă la capătul enigmei „A murit, da !... Și tu nu erai Dumnezeu, te-ai lăsat copleșit de haita aceea de șacali care se țineau pe urmele tale încă de la plecare — și nu numai atît tatăl tău a găsit momentul favorabil să clacheze și el și a trebuit să mergi la înmormîntare. La ce servește să-ți spui astăzi că, atîta pagubă, n-ar fi trebuit să pleci din tabără ? Admițînd că ai făcut o greșeală (și oricine în locul tău, chiar eu, să-ți intre bine în cap, ar fi procedat ca tine), s-a sfîrșit ai avut vreme să ispășești, nu ?... Ascultă era vărul *meu* sîngele meu, dacă preferi. Ei bine, eu te dezvinovățesc și toată familia odată cu mine. *Ego te absolvo,* mă auzi ? Sau atunci e altceva la mijloc. Ce, pușlama fără pereche ? CE ?...“ Iar răspunsul, după două zile, cînd în loc să obosească vînatul, se simți el însuși epuizat de rezistența acestuia, de ceea ce încetase a mai fi forța lui de inerție ca să devină încăpățînare de animal constrîns, care zgîrie, care mă mușcă în clipa cînd i se dă lovitura de grație (cu privirile îndreptate acum spre depărtări inaccesibile vînătorului, cu capul sus, în ciuda gîtului descărnat, mișcarea bărbiei ce trăda maxilarele strînse, agitate ca niște pietre de moară) ; răspunsul, mai întîi în cabinetul de la Sidi Chami, unde perdelele trase, pereții acoperiți cu saltele păreau să sterilizeze cuvintele, să le rupă de prelungirile lor halucinante (fără viziuni, fără strigăte — numai buzele medicului care se mișcă, însoțite de un sunet adecvat), apoi pe banca aceea de pe Promenade de Létang : „Asta e !... ASTA E !...“, cînd imaginile începeau să țîșnească una după alta din sabatul lor, pe urmă mai tirziu, în decorul montat și cu toate personajele (el, Salah, oprindu-se deodată în mijlocul șoselei, printre claxoane și înjurăturile șoferilor, zicîndu-și „Da. Poate că îi spusese lui moș Deharo, iar moș Deharo mințea prin omisiune — ca să-l apere ca să mă ferească să-l torturez într-o zi — și poate că nu, cînd își mormăia litania în colțul vetrei,

strecurînd adevărul bucățică cu bucățică, încît faptele se înecau în valul de perorație dinadins posomorită, fără nimic deosebit, ca să mă împiedice să înțeleg... Dar nu, minciuna e flagrantă, lucrurile nu s-au petrecut așa cum spunea el — nu s-ar fi încăierat cu tovarășii de dormitor așa, la întoarcerea în tabără, după convorbirea cu Mathusalem; mai întîi i-au trebuit *dovezi...*", spunîndu-și asta, pe urmă dînd înapoi „Nu neapărat: lucrul esențial exista — inclusiv silueta căpitanului Mégara care din beție în beție, sfîrșise prin a-și pierde orice autoritate în fața celor de teapa lui Rougier, și aceasta destul de bine conturat, în ciuda povestirii de mîna a doua (el sau Ducroc, unul dintre capi, în stare să-i arunce lui Geoffroy, adică unuia care dorea să treacă drept sfînt, nu în fața celorlalți, ci a lui însuși, sau mai curînd a acelei priviri superioare, nesfîrșite, pe care o simțea îndreptată mereu asupra lui «Foarte bine, avem de gînd să facem rost de un felah și să ne împărțim, cu băieții, carnea și sîngele lui. Intri și tu în combinație?...»), fără a mai vorbi de Njem' el Arab, probabil atît de exact, atît de asemănător, că mi-e greu să-l identific — eu, care n-am văzut în el decît ceea ce lăcomia mea, cînd eram adolescent, voia să facă — oaia revoltată, dorind, chemînd sacrificarea (e adevărat că avea febră, că delira)... Așadar, în ciuda lacunelor, o povestire destul de completă pentru ca, și dacă o presupun amputată de Geoffroy, moș Deharo să fi întrezărit, să fi pătruns adevărul; nu eu, care dispuneam de aceleași elemente, doar dacă, bineînțeles...“), sau cînd, după ce rătăcise prin oraș pînă la căderea nopții, hotărî să se întoarcă acasă, să se ducă la Geoffroy, pe care îl privi drept în ochi și să-i spună „Acum știu. L-am văzut pe doctorul Aboudarrham...“ (și de data asta constată că lovise la țintă; în fața lui, privirea ieși încet-încet din golul în care se străduia să rămînă ațintită, începu să strălucească, să strălucească atît de tare, încît Salah își zise că dacă licărirea continuă să crească, pînă la urmă ceva are să explodeze în craniul și prin urmare și trupul ruinat dinaintea lui; în același timp buzele, cele două suluri ajunse ca două ațe suprapuse, se întindeau greoi, penibil peste

dinții de lup flămînd ; o grimasă în locul surîsului uitat, de care gura se dezobișnuise de ani de zile. Și cuvintele își făcură loc, grave, îmbucătățite, parcă în urma unei jubilații a măruntaielor „Deci știi acuma !...“ Iar Salah „Da, știu...“ Și celălalt „Acuma îți dai seama...“ Salah „Ce să-mi dau seama ?“ „Ce-ți rămîne de făcut !...“). Răspunsul, în prezent stăpîn peste spațiu, peste cerul ce se rotunjea deasupra muntelui, peste orașul ce se clătina la marginea valului etilic cu turnurile, minaretele, săgețile halucinate, ca *în așteptare,* oriunde îl purtau pașii, în orice moment, antrenat în această altă căutare a dublurii lui unde știa că n-o va mai întîlni niciodată, și totuși încercînd să refacă în minte periplul care, începînd cu data fatidică, îl despărțise de ea, urmărindu-i din popas în popas interminabila rătăcire, lenta cufundare în noapte „El !“ își spunea ; „Geoffroy ! Cine, de fapt ? Cu adevărat *ceva ce nu va mai fi niciodată ?...*“ În locul spiridușului tare, luminos, care știuse să spună nu atunci cînd Salah îl provocase la duel, care îl urcase în crupa calului ca să-l ducă prin pădure pînă la mausoleul lui Sidi Abderrahmane — nimic, sau mai curînd altceva acest necunoscut, ieșit de nicăieri, născut nu din pîntecele unei femei, nu din el însuși, ci dintr-o cută a Timpului. Pășind peste spații, traversînd anotimpurile, plimbînd ba ici, ba colo principiul care îi măcina carnea. Aidoma unui mormînt ambulant, șchiopătînd, mergînd într-o parte pe fundalul cîmpiilor și al pădurilor al fațadelor îmbrăcate în bougainvillee și al colibelor lipite cu argilă roșie ; această casetă capitonată cu mușchi în curs de topire, cu artere în curs de putrezire, înăuntrul căreia își săvîrșeau dizolvarea resturile ostiei otrăvite. Da, tîrînd pretutindeni lucrul acela împreună cu trupul lui pe cale de a se descompune — mai întîi la Belle-Rive, aruncîndu-și în balanță ultimele puteri pentru a pune stavilă nebuniei ucigașe a lui Hubert II, securii ce sfărîma în bucăți ziduri și marmură, incendiului ce consuma mobilele bătrînului, Renaud, buldozerului ce însîngera viețele. (Și triumfa chilul infect care-i reteza mațele înceta

să se manifeste); apoi învins, cu umerii țintuiți pe patul mizer din blană de oaie, în coliba unde prezența celor doi copii ce jucau arșice nu însemna nici măcar o îndulcire a soartei lui — dat fiind că în vremea aceea stîrvul purtat în el, plimbat cu el ajunsese aproape stăpîn pe carnea lui (niciodată în totalitate; numai cît să-i îngăduie să simtă înăuntrul lui invazia proliferarea străină; și o rămășiță de religie care să-l împiedice să stingă cu mîna lui această flacără muribundă). Așa încît Salah era tentat să bată în retragere, să se întoarcă la clipa cînd lucrurile încă nu începuseră să se dea peste cap, cînd, în spatele biroului de lemn roșu, cu hîrtii meticulos clasate, doctorul Aboudarrham încă nu începuse să vorbească — ba nu, la clipa cînd se afla în apartamentul de pe terasă, în fața Emmanuèlei care se pregătea să-i dea sugestia, neînfricată, detașată mereu de treburile acestei lumi, asemeni unei prezicătoare în posesia adevărului, ce n-are decît să deschidă gura ca să reteze, ca să taie în carnea bolnavă „Geoffroy? în locul dumitale m-aș duce să-l consult pe doctorul care l-a îngrijit odinioară, în perioada crizei!...“ — și nici măcar; la clipa cînd, în fața căminului îmbrăcat în aramă, în atmosfera aceea de galion aurit, plutind în derivă pe mări nemișcate, erau așezați unul în fața altuia, ea fără să vorbească, așteptînd fără nici o grabă ca el să se fi decis, el știind că nu-i va spune cuvintele ce-i urcau spre buze, atît de ușor de murmurat la urechea altor femei și pe care de data asta le împingea înapoi, ca să asculte glasul ce-i repeta necontenit: „Geoffroy!... Geoffroy mai întîi!...“ Și el vorbea. Și ea vorbea.

Și doctorul Aboudarrham vorbea.

Deci în noaptea aceea, în tabără. Momentul cînd se desparte de căpitanul Mercier; sentimentul dezastrului, în ambuscadă în adîncul nopții ce se preface într-un soi de ceață pe măsură ce, înapoia lui, se îndepărtează luminile feroce, orgiace ale biroului demolat; și totuși, în aceași clipă, oboseala imensă care pune stăpînire pe el, care îl învăluie (fiindcă și ea îl pîndea, îl urmărea de cînd trăia încordat în el însuși, strîns să se rupă sub aparența indiferenței.

iar ea aștepta această primă fisură — comandantul taberei terorizat, ușa spartă, sergentul molestat umplînd de sînge masa lustruită unde se află hîrtii cu antet, mesaje confidențiale — ca să-l cuprindă, să-l absoarbă ca o matrice caldă, abisală, tutelară). Știe că prin spațiul neformulat, parcă suspendat, tabăra, în ciuda liniștii (în noaptea asta nici un freamăt, nici un lătrat, nici măcar reptația multiplă care dă osatură tenebrelor) e la pîndă și că el, de voie, de nevoie se găsește în centrul unei suprafețe de jertfă ideale, aproape palpabile din pricina densității atmosferei nocturne. Și totuși se abandonează, se lasă legănat; un fel de somn în adîncul căruia o voce îi șoptește: „Bine. S-a terminat. Mai bine că s-a găsit soluția asta. E într-un loc sigur, la Mostaganem, în cazarma Colonieu. Nu puteai face mai mult...“ Poate ceva din el știe că se înșală, protestează. Dar ziua a fost grea, iar părerea, murmurată în adîncuri, nu-i ajunge la ureche.

Atunci, pe neașteptate, întunericul se sfîșie. Fascicolul unei lanterne e îndreptat asupra lui. Apoi, fiindcă el clipește, razele se apleacă spre pămînt pe care îl mătură, astfel încît, dincolo de conul de lumină, el distinge o pereche de picioare îmbrăcate în pantaloni încrețiți ca o armonică și două ghete cu șireturile desfăcute și din care ies gleznele goale. Mîna ce ține lanterna e vizibilă, ca și antebrațul și centura, luminate de un halou inegal, ce scoate în relief carnea și stofa; restul abia se ghicește, dincolo de ecranul de întuneric ce se îngroașă pe măsură ce privirile urcă spre cap. Din acea parte iese glasul (mai degrabă surd), dar, ar fi gata să jure, nu din locul unde, prima oară, i se părea că se află gura; poate nițel mai înapoi, spre stînga. Și își dă seama că diferența nu se datorează vreunei înșelăciuni a luminii sau vreunui complot înnodat în țesătura tenebrelor și care s-ar înverșuna să travestească, să defazeze lucrurile; pur și simplu glasul pe care îl aude nu e cel al individului cu lanterna. Și glasul spune: „Am aflat de tatăl tău, Ferrier.. Te asigur că ne pare rău...“ El nu răspunde. Nu încă; știe că peste o clipă îl va recunoaște și că, atunci cînd îi va mulțumi, își va putea chema interlocutorul pe nume.

În orice caz, vocea e caldă, accentul sincer. Și cel care a vorbit (îl va afla într-o zi, cînd va putea să revină pe îndelete asupra evenimentului) e plin de cucernicie. „Și mie", zice băiatul cu lanterna Aș vrea să-ți spun același lucru. L-am pierdut și eu pe bătrînul meu, acolo, cînd eram puști și știu ce înseamnă..." În clipa aceea, silueta camaradului aflat ceva mai în urmă, la stînga, a început să se desluşească, și vălul ce masca primul chip este gata să se risipească. Și el îi recunoaște „Mulțumesc, spune Mulțumesc, Rougier. Mulțumesc, Ducroc. E drăguț din partea voastră..."

Și acum se ridică amîndoi, mai puțin în lumina mereu difuză, cît în întuneric, conturați mai mult de memorie decît de privire. Rougier spune: .Ne-am gîndit amîndoi că, fatalmente, ai să te întorci tîrziu și că ți-ar prinde bine poate să pui ceva în gură înainte de-a te vîrî în pat..." Ducroc adăugă: „Nu-ți face griji, ți-am păstrat mîncarea caldă. Hai, vino, tacimul te așteaptă..." Au rostit cuvintele fără să tremure, fără să ezite, nu fiindcă, înainte să-l abordeze, s-ar fi înțeles ce să vorbească fiecare și și-ar fi învățat replicile pe dinafară, ci fiindcă acum pentru ei lucrurile au luat sfîrșit; setea de violență, ajunsă la paroxism încă din ajun, cînd dansau goi în furtună și se crestau amîndoi cu ajutorul cuțitelor sau al cutiilor de conserve, acum e stinsă. Și dacă își duc fapta pînă la capăt nu o fac ca niște oameni dornici să-și împlinească răzbunarea (altfel spus, să spele odată pentru totdeauna ultrajul adus de seminția, orgoliul, crucea veșnic ridicată a lui Geoffroy); o fac cu umilința, cu fervoarea neofiților beți de repeziciunea dobîndită în transa din ajun, prin cîntecele stropite cu sînge alcool și drog.

De aceea Geoffroy se lasă să alunece încă puțin în adîncul somnului. Poate își dă seama că doarme și că peste cîteva clipe, cînd se va trezi, va trebui să facă față nu celor doi serafimi care îi toarnă în urechi vorbe dulci ca ambrozia, ci celor doi ucenici de măcelar care i-au dat destinul peste cap. Numai că ispita de a înghiți momeala, de a crede îngropată securea de război pe care pînă acum cei doi tovarăși o ridicau împotriva lui îl cuprinde cu atît mai ușor, cu

cit felul lor de a vorbi nu-l înșală; cuvintele le sînt dictate de milă. Atunci, deși nu știe dacă-i e foame, le acceptă propunerea. Le spune „Bine. Sînteți într-adevăr niște tipi drăguți...“

În timp ce merge spre sala de mese, între cei doi tovarăși, simte că noaptea îl duce, complice și că face corp comun cu umbrele risipite în spațiu. Și le așază ca și cum le-ar vedea limpede: acolo lavoarele, sub prelată, colo puțul, cu găleata pe marginea ghizdului, dincolo pinul unde obișnuiește să se refugieze pentru a medita.

Ușa sălii de mese e deschisă. El intră primul, fiindcă ceilalți se dau la o parte, și vede ce a văzut întotdeauna, cînd afară e noapte și înăuntru sînt aprinse luminile mesele și băncile, inofensive, cenușii, răbdătoare ca niște măgari ce așteaptă să li se pună povara. Numai că, de data asta, mesele sînt goale. Goale, în afară de una, prima din dreapta intrării, la mijlocul căreia sînt așezate farfuria și cana de tablă, cu furculița și cuțitul puse de o parte și de alta. „Stai jos“, spune Rougier, în timp ce Ducroc dispare pe ușa dinspre bucătărie. „N-o să dureze mult...“ Rougier se așează și el în dreapta și, pe cînd îl ține de vorbă, capul i se apleacă spre el, părul lung, uscat și încîlcit aproape îi atinge obrazul, încît atunci cînd Geoffroy schițează o mișcare de retragere, suferă șocul privirii decolorate din mijlocul feței castanii, plină de pete vinete; privirea e lacomă, imploratoare. O licărire lascivă și totuși fanatică tremură între genele lungi, decolorate. „Zău, Ferrier, spune cu un glas gata să se stingă, deși plin pînă la capăt, amețitor, te asigur, eu și băieții n-am vrea... n-am vrea ca lucrurile să mai continue așa. Ne-am făcut rău unii altora, înțelegi?... Și acum nu mai există motive, pentru că totul e spălat... Toți pentru unul, unul pentru toți, nu crezi?...“ Și cum Geoffroy răspunde că nici nu cere mai mult, că asta a nădăjduit de cînd a pus prima oară piciorul în tabără: „Nu știu dacă îți dai seama... O să fie mai greu decît crezi. Dar trebuie s-o faci, Ferrier. Chiar dacă e un sacrificiu, trebuie s-o faci Altfel, într-o bună dimineață o să ne trezim toți cu boașele cusute între gingii cu sîrmă ghimpată... pen-

tru că n-am fost atenți și pentru că aici, în tabără, ne-am războit între noi...“

Geoffroy își desprinde privirea dintr-a lui; răspunde că, în ceea ce-l privește, regretă și că religia ar fi trebuit să-l învețe să se arate mai conciliant. Dar Rougier nu-l ascultă; se ridică, sau mai degrabă, înainte să ajungă în picioare și să treacă peste banca unde fusese așezat, își îndreptă spatele și îl urmărește cu ochii pe Ducroc care vine printre mese ducînd în mîini un castron aburind pe care îl așază acum alături de farfuria goală. În vreme ce Ducroc umple, farfuria, Rougier ocolește masa și vine în fața lui Geoffroy, scrutînd pe rînd chipul căruia somnul îi îngreunează pleoapele și cele cîteva bucăți de carne acoperite cu sos roșu, limpede. În stînga lui Geoffroy, Ducroc privește și el; nimic nu se va clinti în ochii lui, pe fața sau în trupul lui încremenit o clipă (dar atît de puțin; nimic izbitor în atitudinea sau în gesturile celor doi frați slujitori; dimpotrivă, ceva suplu, uleios, aproape abandonat în întreaga lor persoană) cînd Geoffroy se va atinge de mîncare și o va duce la gură. Rougier aștepta această clipă ca să-i spună: „Bine. Noi ne cărăm... Îți zicem pe curînd...“ Iar Ducroc: „Și mai ales nu uita să lași totul în ordine. Trebuie să stingi tot, să speli vasele și să ai grijă să acoperi cazanul dacă o să vrei să te mai servești. Asta din cauza șobolanilor, care ar găsi sosul pe gustul lor... Și pe urmă să încui ușile, da?...“

Au terminat de vorbit și totuși nu pleacă. Nu imediat; îl privesc pe Geoffroy încuviințînd cu o mișcare a pleoapelor și înghițind o a doua, apoi o a treia îmbucătură. Atunci se retrag, zicînd unul după altul „Pe curînd!“ Și, în timp ce răspunde: „Da, pe curînd!“, Geoffroy îi simte cum dispar în spatele lui, cu mersul lor nonșalant un pic legănat. Și chiar după ce au închis ușa sălii de mese și s-au înfundat în noapte, precedați de fascicolul luminos care le deschide drumul, are vaga impresie că între carnea lor ce se îndepărtează și aceea a lui există o legătură, mai ales cu ceafa lui, printr-un soi de fir invizibil ce nu încetează a se întinde. În vreme ce înghite și restul din farfurie, ar fi gata să jure că o dublură, un geamăn de materie spectrală se scurge afară din învelișul lui, se ridică

prin văzduhul unde se coace lumina mișcătoare a lămpilor; și dublura asta plutește deasupra lui și îl contemplă, așezat pe bancă și lunecînd treptat printr-un strat, apoi printr-altul, de somn în stare de veghe, murmurînd chiar, în liniștea deasă din sala mare, cu încetineală, pentru el însuși: „Ar fi trebuit să-mi dau seama că aveau nevoie de așa ceva ca să o scoată la capăt... Dar ce? Haşiş? Morfină?..."

Și acum a terminat masa. Golește cana pînă la ultima picătură și-și șterge buzele cu mîna. Apoi pune cana, furculița și cuțitul în farfurie. Se ridică. Trece peste bancă, se apleacă să ia cu dreapta castronul unde cîteva bucăți de carne plutesc în ceea ce camarazii lui numesc de obicei „spălătură de vase" sau „urină de capră" și cu stînga farfuria cu celelalte tacîmuri. Și se îndreaptă spre bucătăria pe care o întrezărește prin ușa deschisă, la capătul coridorului, luminată, cu un scaun, o masă și colțul unei mașini de gătit, strălucind parcă de o lumină interioară. Acolo pune farfuria în chiuvetă, apoi castronul pe sobă, aproape de cazanul descoperit. Și dublura care nu încetează să plutească deasupra lui, să-l contemple, pare să intervină în acest moment și să-i șoptească „Nu. Nu cazanul. Întîi farfuria!" De aceea se îndreaptă spre chiuvetă, unde începe să spele farfuria, cuțitul, furculița și cana pe care le pune la scurs și privește dîrele de lichid gras ce se agață din cînd în cînd de metalul strălucitor

De data asta, nu mai poate da înapoi, și cu toate că dublura îi șoptește: „Nu! Asta nu... Găsește altceva..." se duce la mica mașină de gătit, ia castronul, golește resturile în cazanul mare, al cărui capac, pe măsură, se află pe grătarul de metal. Și acea emanație a lui însuși, agățată mereu deasupra, îl scrutează în clipa cînd face gestul.

Și gestul încremenește. Castronul rămîne o clipă suspendat deasupra cazanului; o clipă lungă, lungă, în cursul căreia el va ieși încetul cu încetul la suprafață (și cînd va fi complet treaz, dublura își va fi reintegrat complet învelișul), ascultînd, mult timp, foarte mult timp anesteziat, cum se tîrnește vîntul unei mîini care nu-l va mai părăsi toată viața. Fiindcă mult timp, foarte mult timp, cu brațul ridicat, încremenit la mijlocul gestului de a vărsa în cazan con-

ținutul castronului, va rămîne să privească lucrul acela, acolo, scăldat în sosul limpede, ca și cum nu l-ar fi indentificat, ca și cum n-ar fi știut că îi trecuse prin gură și că în curînd îi va circula prin artere, îi va hrăni creierul, îi va unge articulațiile.

Da, cu numai cîteva secunde înainte de explozia care îl va arunca asupra căpitanului Mercier și a colegilor de dormitor, are tot timpul să-și repete că Rougier nu intenționa deloc să glumească în ziua cînd i-a spus: „Auzi, băieții și cu mine avem de gînd să facem rost de un felah și să ne împărțim carnea și mărunțaiele lui. Ai vrea să intri și tu în combinație?...“

Iată de ce drumul era acum liber. Calul mergea încet pe coasta muntelui, de-a lungul cotului roșu ce întretăia catifeaua verde a pinilor. În timpul urcușului, părea susținut de golul în adîncul căruia se înghesuia, se strivea încet-încet orașul. De fapt zbura, plutea dincolo de valul ce invada cerul, iar portul defila aproape la verticală, cu digul în spatele căruia încremenea un cordon lat de spumă ; în bazin, navele nu mai erau decît niște purici agățați de o blană.

Pe vîrful copacilor lunecă la un moment dat cununa de piatră de pe capul statuii Fecioarei. Apoi apăru și fața, urmată de cutele albe de unde ieșeau brațele, întinse spre oraș, într-un gest tutelar. La sfîrșit, printr-un gol din frunzișuri, se ivi clădirea, cu ogivele și cu clopotnița ei, strivite de fortul de deasupra lor, care-și înșira meterezele, bolțile, terasele și cupolele. Calul lovea pămîntul cu copita, la intervale regulate, răbdător, și orașul dispăruse în fundul prăpastiei, altfel că, dincolo de coama lui și de urechile clătinate în cadență nu mai rămăseseră decît marea care oglindea cerul cît vezi cu ochii și, pe Muntele Lehor, Creasta Acului, către Arzew. În clipa aceea, calul păru că se oprește, ca și cum ar fi fost fascinat de norul de plumb ce se rostogolea peste imensitatea mării ; un fulger străluci de cealaltă parte a golfului, ca în fundul unei peșteri. Urmă tunetul, îmbucătățit în ecouri lungi, morocănoase și inofensive.

Acum calul întorcea spatele furtunii, așa că tunetele păreau să galopeze după el. O serpentină îl con-

dusese spre fort și capelă, și el trecea între una și alta, avînd de o parte statuia și dincolo tulpinile cactușilor sub care coboară fundația colosului. Cînd ajunse în trecătoare, la poalele mausoleului, furtuna părea să bată pasul pe loc, fiindcă pintenul pe care era cocoțată fortăreața se ridica asemeni unei stavile între el și bubuiturile tunetului. Abia mai încolo, pe creasta ce mergea spre Bel Horizon, norul îl ajunse din urmă. Înaintă atunci în interiorul unei sfere translucide ai cărei pereți de cîlți lăptoși se învîrtejeau apropiindu-se și depărtîndu-se fără încetare; în anumite momente, acoperișurile de la Mers el-Kebir ieșeau brusc la suprafață, în adîncul prăpastiei, pentru a dispărea îndată. În altele nu se mai vedeau nici trunchiurile pinilor și ale plutelor. Totuși el își continua drumul fără să ezite, lăsînd asfaltul pentru mranița plină de ghinde și conuri, de parcă mîna care îl conducea l-ar fi purtat de-a lungul unui traseu ideal. Cînd ajunse în fața barăcilor în ruină (acoperișuri care în timpul celuilalt război adăpostiseră trupele americane, bucăți de zidărie arsă și pardoseală de ciment crăpată), îl cuprinse un soi de tremurătură comunicată de aer, de pămînt și de trunchiuri, ca și cînd muntele agitat suporta loviturile de berbec ale elementelor dezlănțuite.

Atunci începu să danseze. Și în spinarea lui, pe crupă, dansară și cei doi călăreți. Mai departe, în clipa cînd, într-o succesiune de spasme repezi, începu să ardă împrejmuirea de sîrmă ghimpată ce apăra stația de radio, calul se opri brusc; nici o mînă nu-l mai conducea de cîtăva vreme. Fulgerele se succedau, umplînd de lovituri date cu rîtul pereții sferei înghețate ce se legăna din pricina șocului, iar animalul nebun se cabra, se împleticea, se ridica pe picioarele dinapoi în timp ce tunetul i se spărgea în cap, în nările spumegînde, în ochii alungiți spre urechi, dilatați de fulgerarea albă al cărei reflex îi fugea de la un capăt la altul al pleoapelor. În același timp auzea, înecat în vacarmul furtunii, glasul celor doi călăreți amenințați să fie azvîrliți la pămînt. Unul dintre ei, acela urcat în crupă, exploda din cînd în cînd într-un rîs pornit din măruntaie, care se desfăcea imediat într-un gheizer de note ascuțite, jupuite, ca niște ți-

pete. Scosese din buzunarul hainei un pistol și îl agita deasupra capului, agățîndu-se cu brațul drept de mijlocul călărețului urcat în șa, în fața lui. Împușcătura porni, acoperită îndată de ecoul unui tunet ce murea într-un zgomot ca o prăbușire de apă. După care el înfipse țeava armei în spatele tovarășului său, în dreptul inimii și strigă „Ia zi, nu după asta umblai, pui de ticălos fără pereche ?...“ Și auzi, ori simți, după o rezonanță pe care mîna, petrecută pe după mijlocul partenerului, o intercepta, o pipăia, repercutată acum în tot trupul lui (în pulpele strînse pe crupa animalului, în piept, în cap), că celălalt îi răspundea la întrebare. Nu putea înțelege cuvintele, fiindcă tovarășul lui era prea slab ca să domine zgomotul furtunii. Ar fi putut însă jura că spusese „Dacă nu-mi dai tu lovitura de grație, atunci cine s-o facă ?...“

Cuprins

Prefață. 5

Partea întîi 15
Partea a doua 153
Partea a treia 305

Lector : ANGELA CISMAȘ
Tehnoredactor : ELENA DINULESCU

Bun de tipar 31 X 1989
Coli de tipar : 24,75

Întreprinderea Poligrafică „13 Decembrie 1918"
str. Grigore Alexandrescu nr. 89—97
BUCUREȘTI

Înfruntarea *reprezintă o privire lucidă asupra unuia din cele mai importante episoade din lupta de eliberare anticolonialistă, și anume, războiul din Algeria din anii 50—60. Romanul lui Jean-Pierre Millecam ajunge să fie în ultimă instanță ecoul unei acerbe înfruntări politico-ideologice.*

GHEORGHE ȚÂRLESCU

EDITURA UNIVERS

ISBN 973-34-0068-8

Lei 21,50